TÜRK KÜLTÜRÜNÜ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
INSTITUTE FOR THE STUDY OF TURKISH CULTURE
INSTITUT ZUR ERFORSCHUNG DER TÜRKISCHEN KULTUR
INSTITUT D'ETUDES SUR LA CULTURE TURQUE

Yayınları: 34
Seri: III — Sayı: A9

RUMELİ'DEN TÜRK GÖÇLERİ

EMIGRATIONS TURQUES DES BALKANS
TURKISH EMIGRATIONS FROM THE BALKANS

BELGELER - DOCUMENTS

I

Hazırlayan
Bilâl N. ŞİMŞİR

ANKARA
1968

T.K.A.E.

RUMELİ'DEN TÜRK GÖÇLERİ

BELGELER

I

1877 - 1878

Bilâl N. ŞİMŞİR

1988

RUMELİ'DEN TÜRK GÖÇLERİ

Muhacirler, kaybedilmiş ülkelerimizin millî hâtıralarıdır.

K. Atatürk
17.I.1931

Bu kitabımı,

Diz-boyu karda beni, sırtında ilkokula taşıyarak içimdeki öğrenme tutkusuna gelişme yolu açan, ve ömrünü, "insan" olmaklığıma vakfeden sevgili babam

PAŞAOĞLU NİYAZİ ŞİMŞİR'*e*

ebediyen sürecek minnet duygularımla armağan ediyorum.

B. N. Ş.

Yayınlayan: TÜRK KÜLTÜRÜNÜ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
Tunus Cad. 16 — Ankara - Tel: 12 06 56 — 17 73 47
Dizilip basıldığı yer: Ayyıldız Matbaası A. Ş. — 1968 - Ankara
Printed in Turkey

TÜRK KÜLTÜRÜNÜ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
Yayınlar: 34
Seri: III — Sayı: A9

RUMELİ'DEN TÜRK GÖÇLERİ

BELGELER

CİLT I

DOKSANÜÇ MUHACERETİ
1877 - 1878

Hazırlayan
Bilâl N. Şimşir

ANKARA
1968

TÜRK KÜLTÜRÜNÜ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
Yayınları: 34
Seri: III — Sayı: A9

EMIGRATIONS TURQUES DES BALKANS

DOCUMENTS

VOLUME I

UN EXODE TURC
1877 - 1878

Ed. par
Bilâl N. ŞİMŞİR

ANKARA
1968

TÜRK KÜLTÜRÜNÜ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
Seri: III — Sayı: A9
Yayınları: 34

TURKISH EMIGRATIONS FROM THE BALKANS

DOCUMENTS

VOLUME I

A TURKISH EXODUS 1877 - 1878

Ed. by
Bilâl N. ŞİMŞİR

ANKARA
1968

İÇİNDEKİLER

Önsoz 9

Belgelerin listesi ve özetleri 19

Belgeler 105

1877 yılı (No. 1 - 117) 107

1878 yılı (No. 118 - 474) 245

Gravürler, Resimler 745

Kaynaklar 769

Kişi adları endeksi 777

Coğrafî adlar endeksi 799

ÖNSÖZ

Rumeli, bu kitapta, Balkanlar anlamına kullanılmıştır. Balkanlardan Türk göçlerinin yakın tarihimiz içinde önemli yeri vardır. Bu göçler, Türk'ün Avrupa'dan çekilmesi veya atılması anlamı taşır ve Osmanlı-Türk İmparatorluğunun Balkanlardan çekilmesi tarihiyle doğrudan doğruya bağlantılıdır. Balkanlardan Türk ordusu ve idaresi safha safha çekilir veya atılırken, bunların yanısıra oralardaki yerli Türk halk kitleleri de yerlerinden yurtlarından sökülmüşler ve dalga dalga göç etmişlerdir. Rumeli Türk göçleri tarihi üzerinde yapılacak araştırmalar, Osmanlı-Türk devletinin Balkanlardan çekilmesi tarihini daha da aydınlatacaktır.

Rumeli göçleri, Anadolu'yu çeşitli bakımlardan etkilemiştir. Anadolu, Rumeli Türk göçmen kitlelerinin son durağı, son sığınağı olmuştur. Dalga dalga gelen göçmenler sâyesinde, Anadolu'da Türk nüfus yoğunluğu artmış, Türk-Müslüman nüfusun müslüman olmayan nüfusa oranı yükselmiştir. Türk nüfusu Rumeli'de azalmış, Anadolu'da ise çoğalmıştır. Böylece göçler, Anadolu'da bir Türk millî devletinin kurulmasını kolaylaştıran faktölerden biri olmuştur. Aynı şekilde göçmenler, Anadolu'da, zamana göre yeni ve ileri fikirlerin, bu arada millî devlet fikrinin yayılmasında rol oynamışlardır. Bu fikirlerin yayılması da Anadolu'da Türk Kurtuluş Savaşının ve Devrimlerin yapılmasını kolaylaştırmıştır, denilebilir. Bundan başka Rumeli Türk göçleri, ekonomik ve sosyal bakımlardan da Anadolu'yu etkilemiştir. Bütün bu konular, ayrı ayrı deşilip incelenmeğe değer.

Türkiye bakımından olduğu gibi, Balkan devlvetleri bakımından da Rumeli Türk göçlerinin tarihî önemi vardır. Balkan milletlerinin kurtuluş savaşlarıyla Rumeli Türk göçleri birbirlerine sıkısıkıya bağlıdır. Çünkü bu savaşlar, bir yandan Osmanlı-Türk idaresine, diğer yandan da yerli Türk halk kitlelerine karşı yürütülmüştür. Türk idaresiyle birlikte, yerli Türk halk kitleleri de oralardan

atılmak istenmiştir ve büyük ölçüde atılmıştır. Rumeli Türk göçleri incelenmeden, Balkan milletlerinin kurtuluş savaşları objektif olarak aydınlatılamaz.

Rumeli Türk göçlerinin, Balkan milletlerinin oluş tarihleri içinde de yeri vardır. Yeni Balkan devletleri, çok milletli (multinational) imparatorluk toprakları üzerinde kurulan millî (national) devletlerdir. Muhtariyete veya bağımsızlığa kavuştuktan sonra bu devletler, karşık bir bünyeden kurtulup katışıksız birer millî bünyeye erişme politikası gütmüşlerdir. Bu millî politikalar gereğince, Balkanlardaki Türk toplulukları atılmak veya eritilmek istenmiştir. Gerçi katışıksız bir millî bünye, hiçbir milletin erişemediği bir amaçtır. Ama, Balkan devletleri, bu amaca ulaşmak çabasından hiçbir zaman geri durmamışlardır. Bu yüzden, Türk idaresinin Balkanlardan çekilmesinden sonraki tarihlerde de Rumeli'den Türk göçleri, kanayan bir yara gibi, durmadan devam etmiştir. Bu göçler üzerine yapılacak araştırmalar, çok milletli İmparatorluk topraklarının tek milletli millî devletler olma yolundaki tarihî gelişmeyi aydınlatmaya yarayacaktır.

Balkan devletlerinin ekonomik tarihleri bakımından da Rumeli Türk göçlerinin önemi vardır. Bu göçler yüzünden Balkan milletleri, işgücü, üretici unsur, nüfus kaybetmişlerdir. Buna karşılık ise, göçen Türk kitlelerinin mal, mülk ve servetlerine konmuşlardır. Özellikle, işlenebilen toprakların çok büyük kısmı Türklerin elindeyken, göçler sonunda, Balkan milletlerinin ellerine geçmiştir. Türk göçleri tarahinin araştırılması, Balkan devletlerinin ekonomik tarihlerini aydınlatmaya yardım edecektir.

Rumeli Türk göçlerinin, Türkiye ile Balkan devletleri arasındaki ikili ilişkiler tarihi içinde de önemli yeri vardır. Memleketimizle Balkan devletlerinin herbiri arasında öteden beri bir göç ve göçmenler meselesi mevcut olagelmiştir. Zaman zaman bu mesele, Balkan komşularımızla aramızda çetin bir çekişme konusu olmuştur. Türkiye ile Balkan devletleri ilişkileri tarihi üzerinde bizde henüz ciddî monografiler, resmî belgelere dayanan incelemeler yoktur. İlerde bu gibi eserler yazıldığı zaman, Rumeli Türk göçleri meselesi bunlar içinde başlı başına bir yer tutacaktır.

Rumeli Türk göçleri konusu, bitip kapanmış, tümüyle tarihe malolmuş bir mesele de değildir. Bu göçlerin arkası kesilmemiştir. Balkanlarda, Türkiye'yi anavatan bilen ve buraya göç etmek isteyen Türk toplulukları bulundukça, göçler devam edecek ve Balkan komşularımızla memleketimiz arasında ilerde de göç meseleleri ola-

cak gibi görünmektedir. Bugün de Romanya'dan, Yugoslavya'dan Türkiye'ye azar azar göçmen gelmektedir. Bulgaristan ile de 22 Mart 1968 günü yeni bir göç anlaşması imzalanmıştır. Rumeli Türk göçleri tarihi üzerinde yapılacak araştırmalar, bugünkü ve yarınki göç meselelerini de aydınlatmaya yarayacaktır.

Nihayet, Rumeli Türk göçleri tarihi demek, yüzbinlerce, hattâ milyonlarca göçmen kitlelerinin maceralı hayat hikâyeleri demektir. Göçmen olanlar, göçün ne demek olduğunu tecrübeleriyle bilirler. Ama göçmen olmayanlar için de göçler tarihi ilgi çekici ve düşündürücü olsa gerektir.

Bu düşünceler beni, Rumeli Türk göçleri tarihi üzerinde araştırmaya götürdü. Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesinde üç yıl kadar Siyasî Tarih asistanlığı yaptım. O sırada bizdeki tarih yayınlarını karıştırdım; Rumeli Türk göçleri üzerine ciddî bir esere rastlayamadım. Sonra Dışişleri Bakanlığına geçtim. Bu Bakanlığın uğraştığı konulardan biri de göç ve göçmenler meselesiydi. Ama orada da göçler üzerine derli toplu bir kitap görmedim. 1962 yılında Paris Büyükelçiliğimiz İkinci Kâtipliğine tâyin edildim. Araştırma merakımı yitirmemiştim. Paris kütüphanelerinin okuyucularından biri oldum. Ama oralarda da Rumeli Türk göçleri hakkında bir eser bulamadım. Demek ki, yabancı dillerde de Rumeli Türk göçleri üzerine bir eser yazılmamıştı. Oysa bence, yakın çağ Rumeli Türk tarihi demek, bir bakıma Türk göçleri tarihi demekti; tarihî bir anlam taşıyan bu göçler, araştırılmağa değer bir konuydu. Yazılmış kitap bulamayınca doğrudan doğruya arşivlere inmek gerekti.

İşe, Paris Büyükelçiliğimiz eski arşivlerinden başladım. Bu Büyükelçiliğimiz, eski ve önemli bir temsilciliğimizdi; arşivleri oldukça zengindi. Bu belgeler, henüz Türkiye'ye taşınmamıştı; Büyükelçilik mahzeninde saklanıyordu. İzin aldım, buraya girdim. Rumeli Türk tarihi ve özellikle Türk göçleri hakkında ilgi çekici belgelere rastladım. Sevindim. Heyecanla bunları kopya etmeye koyuldum. Yeni yeni belgelere rastladıkça sevincim, heyecanım arttı. Bir süre, her Pazar günü, bu mahzende, âdeta bir "madenci gibi" çalıştım. Birkaç defter doldurdum.

Bundan sonra, Fransa Dışişleri Bakanlığı arşivlerine girdim. Yeni bir ufuk açıldı önümde. Fransa Dışişleri arşivleri pek zengindi. Belgeler, gayet düzgün bir şekilde ciltlenmişti. Her cilt, ortalama, 450-500 folio (900-1000 sayfa) kahnlığındaydı. XIX. yüzyıl Türk tarihiyle ilgili belgeler 1000 ciltten fazlaydı. Bunların, tahminen, 250 cildi Rumeli tarihi üzerineydi; beni doğrudan doğruya ilgi-

lendiriyordu. Büyük bir heyecanla bu belgelere daldım. Ama, memur oluşum, araştırmalarımı adamakıllı köstekliyordu. İş saatlerinde Büyükelçilikten ayrılamıyordum. Yalnız öğle yemeği saatlerinde 45 - 50 dakika ve Cumartesi günleri öğleden sonra dört saat kadar burada çalışabiliyordum. Bu arşivlerde tanıdığım bazı araştırıcılar, yardımcı çalıştırıyorlardı. Bir ara ben de Paris'teki bir Türk öğrencisinden yardım rica ettim. Üç gün geldi, parasını aldı, bir daha gelmedi. Başka yardımcı da bulamadım. Bizim bayram tatillerimiz benim için fırsat oluyordu. Bir kurban bayramında 150 sayfa kadar belge kopya ettiğim oldu. Bu çalışmalarım böylece üç yıl kadar sürdü ve Fransa Dışişleri Arşivlerinden 137 cilt taramış oldum.

Fransa Dışişleri Arşivlerinden başka Paris'te üç kütüphaneden çok faydalandım. Gece saat 22'ye kadar açık olan **St Geneviève** kütüphanesinin devamlı okuyucularından biriydim. Türkiye ve Balkanlar üzerine ihtisaslaşmış bir kütüphane olan **Ecole Nationale des Langues orientales vivantes** (Yaşayan Doğu Dilleri Millî Okulu) kütüphanesi, istisnaî olarak, bâzı kitapları eve götürmeme müsaade etti ve işimi çok kolaylaştırdı. Bu kitabın sonuna eklenen gravürleri **Bibliothèque Nationale**'den sağladım. Başka yerde bulamadığım bâzı eserleri de yine bu kütüphanede buldum.

Birer aylık yıllık izinlerimde, iki defa Paris'ten Londra'ya geçtim. İngiltere Devlet Arşivlerine (Public Record Office) girdim. Burası muazzam bir yerdir. Belgelerin miktarı, mille ölçülmektedir. Cilt raflarının uzunluğu 90 mil kadar tutuyor ve her yıl 2 - 3 mil daha uzuyormuş! Bunlar içinde İngiltere Dışişleri (Foreign Office) arşivleri önemli bir yer tutmaktadır. Son 150 yıllık tarihimizle ilgili İngiliz diplomatik belgelerinin miktarı 10.000 ciltten fazladır. Bunların en azından 1000 cildi Rumeli tarihi üzerinedir. Bu kadar büyük bir koleksiyonu, birer ay gibi kısa bir zaman içerisinde kopya etmeğe kalkışmak olacak şey değildi. Doğrudan doğruya mikrofilme ve fotokopiye geçtim. İncelediğim devreleri kapsayan 97 cildin tam mikrofilmini aldım. Bu belgeler artık, sadece Rumeli Türk tarihi ve göçleriyle ilgili değildi; fakat yakın tarihimizin çeşitli meselelerini kapsıyordu. Bunları inceleyebilmek için küçük bir mikrofilm okuma makinası satın aldım. Param bitince, kalan önemli belgeleri elle kopya etmeğe koyuldum.

Londra'dayken geceleri **British Museum** kütüphanesinde çalıştım. Bu kütüphane saat 22'ye kadar açıktı. Burada, yayınlanmış İngiliz diplomatik belgelerini tarıyordum. Ünlü İngiliz "Mavi Kitap"larının tam koleksiyonunu ancak burada bulabilmiştim. Bun-

lar yakın tarihimiz bakımından gerçekten zengindi. Bu belgelerden de bir miktar mikrofilm ve fotokopi sipariş ettim. Tam bu sırada, Paris Büyükelçiliği Başkâtipliğinden Şam Büyükelçiliği Başkâtipliğine tâyinim çıktı ve telgrafla, "derhal" yeni görevime hareket etmem bildirildi. Kanunî iznimi yarıda kestim; son siparişlerimi beklemeden Şam'a gittim.

Araştırdığım konularla ilgili İngiliz ve Fransız arşivlerini geniş ölçüde taramıştım; ama, asıl Türk arşivlerine girmeğe henüz vaktim olmamıştı. Bunun büyük bir eksiklik olduğunu, hattâ Türk arşivlerini öncelikle incelemem gerektiğini düşünüyordum. Fakat görevim icabı, hayatımın çoğu yurt dışında geçiyordu. Ancak Şam'dan izinli olarak Türkiye gelişimdedir ki, İstanbul'daki Hariciye Vekâleti arşivlerine gidebildim. Kısa, fakat kesif bir çalışmayla 30 karton kadar belgeyi gözden geçirdim ve 2000 poz kadar mikrofilm aldım. Daha fazla inceleme yapmaya ve Başbakanlık arşivlerine girmeye, yazık ki, vaktim olmadı.

Paris'te, Londra'da ve İstanbul'da topladığım belgeleri Şam'da sistematize ettim ve plânlı bir şekilde daktiloya çekmeğe başladım. Bir yıl içinde birkaç cilt tutacak kadar belgeyi daktilo ettim. Şam-dan Ankara'ya döndüm. Böylece beş yıllık dış görevim sona erdi. Yurda dönerken bagajım sadece kitaplarım ve belgelerimdi.

Topladığım belgelere dayanarak doğrudan doğruya sentez eserleri yazmağa geçebilirdim. Oldukça iyi hazırlanmıştım. Ama, öncelikle belgeleri yayınlamayı tercih ettim. İmkânlar elverirse, topladığım belgeleri, çeşitli konulara göre, seriler halinde yayınlamak niyetindeyim.

İlk hazırladığım seri, Rumeli Türk göçleri üzerinedir. Bu kitap, bu ilk serinin birinci cildidir.* Burada, ekleriyle birlikte, 540 belge yer almaktadır. Bunların 208'i Türk, 262'si İngiliz, 39'u Fransız, 11'i Rus belgesidir. Geriye kalan 20'si çeşitli menşelidir. Belgeler, savaş ve işgal yıllarını kapsar: 1877-1878 Türk-Rus savaşının çıktığı tarihten başlar ve 1878 yılı sonunda biter. Sonraki ciltler, bunların devamı olacaktır. Belgeler, kronolojik olarak sıralanmıştır. Yalnız ek belgelerin tarihlerinde biraz geri kaymalar vardır. Belgelerin kimden kime yazıldıkları, yazanla alan kişilerin unvanları, her defasında belirtilmiştir. Görevle devamlı yer değiştiren kişilerin, meselâ

(*) Göç konusunu da ele alan bir başka dokümanter kitabım daha önce yayımlanmıştır. Bilâl N. Şimşir, **Contribution à l'Histoire des populations Turques en Bulgarie (1876-1880)**, Ankara 1966.

askerî kumandanların, belgeyi yazdıkları veya aldıkları tarihte bulundukları yerleri belirtmeyi uygun buldum. Hicrî veya Rumî tarih taşıyan belgeleri, Milâdî tarihe göre sıraya koydum. Bu belgelerin altlarına eski tarihleri de kaydettim. Alındıkları kaynaklar, belgelerin diplerinde italik harflerle gösterilmiştir. Bâzı belgelerin birkaç kaynakta örnekleri vardır. Meselâ bâzı genelgelerin örneklerini hem İstanbul'da, hem de Londra'da gördüğüm oldu. Bu çeşitten belgelerin altında, her kaynak ayrı ayrı gösterilmiştir. Benim eklediğim notlar, sayfa diplerine, küçük puntoyla yazılmıştır. Bu notlarda aynı konuyla ilgili diğer belgeler gösterilmekte, konunun kısa açıklaması yapılmakta, bâzan da başka belgelerden parçalar verilmektedir. Notların, okuyuculara faydalı olacağını umuyorum.

Kitabın önüne belgelerin bir listesine koydum. Çoğu yabancı dilde olduğundan, listede bu belgelerin Türkçe özetlerini vermeyi gerekli ve yararlı saydım. Özetleri çıkarırken, tabiatiyle, belgelere tamamen bağlı kaldım.

Kitabın sonuna koyduğum kişi adları ve coğrafî adlar endekslerini biraz açıklamalı yapmayı gerekli saydım. Ama, endeksler tam arzu ettiğim gibi olamadı. Zira, bizde biyografik araştırmalar çok yetersizdir, Rumeli yer adları üzerinde ise hemen hemen hiç inceleme yapılmamıştır. Oysa ki, ben, adı geçen her kişinin, her mahallin özlü bir açıklamasını yapmak niyetindeydim. Ama bu haliyle de endeksler, kitaptan faydalanmayı kolaylaştıracaktır, sanıyorum.

Araştırmalarım sırasında birçok taraftan teşvik ve destek gördüm. Dışişleri Bakanı sayın İhsan Sabri Çağlayangil, araştırmalarımın "takdirle karşılandığım" resmî bir yazıyla Paris Büyükelçiliğimize bildirmek lütfunda bulundu. Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri sayın Zeki Kuneralp, Londra Büyükelçisi bulunduğu sırada, bana, ikametgâhında ihtimamla muhafaza ettiği Büyükelçilik eski arşivini açtı; kendi evimdeymişim gibi bunları inceleyebileceğimi bildirdi ve sayın Bayan Kuneralp ile birlikte beni aile sofrasında misafir ettiler. Sayın Kuneralp aynı zamanda bana, doküman yayınlama fikrini telkin etti. Dışişleri Bakanlığı eski Genel Sekreteri ve şimdi Karakas Büyükelçisi sayın Namık K. Yolga, bana daha geniş imkân, bu arada Viyana arşivlerinde de araştırma yapma imkânı verilmesi için Paris'ten Ankara'ya resmî yazı yazdı. Gerçi Viyana'da araştırma imkâm bulmadan Şam'a yollandım ama, bu yazı, benim için bir teşvik oldu. Adlarım saydığım bu yüksek zevatın her birine derin şükran borcum vardır.

Sistemli araştırmalara giriştiğim son altı yıldan beri benim hayatımda en önemli şahsiyet, Paris Büyükelçiliğimiz eski Müsteşarı ve şimdi Dışişleri Bakanlığı Personel Dairesi Reisi sayın Celâl Çalışlar oldu. Paris, araştırmalarım bakımından bir dönüm noktasıydı ve Paris demek, benim için, herşeyden önce Celâl Çalışlar demekti. Onun mutlak himayesi ve desteği sayesindedir ki ben, Paris'te, güvenle ve şevkle araştırmalarımı dört yıl kadar sürdürebildim. Çalışlar olmasaydı çalışmalarım yarım kalabilirdi ve belki bu kitap bu haliyle gün yüzüne çıkmazdı. Çalışlar'a borcum sonsuzdur.

Yine Paris'te, Turizm ve Tanıtma Müşavirimiz sayın Mukadder Sezgin, oradan ayrılmak üzere bulunduğum ve kendi imkânlarımın yetişmediği bir anda, Fransa Dışişleri Arşivlerinden dört bobin daha mikrofilm satın alabilmemi sağladı. Bütün araştırmalarım boyunca gördüğüm tek maddî destek olması bakımından, bu yardımın benim için değeri büyüktür ve Sezgin'e borcum derindir.

Paris'te orientaliste kitapçıların müşterileri arasında bana rakip olarak tanıdığım ve hâlen maiyetinde çalıştığım Dışişleri Bakanlığı Azınlıklar ve Emlâk Dairesi Reisi sayın Nihat Dinç, bu kitabın son safhasında bana birçok faydalı fikirler verdi ve kitabın basılışını da günü gününe izledi. Sevincimin böylesine içten paylaşılması benim için büyük bir teşvik oldu, olmakta da devam etmektedir.

Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreter Siyasî İşler eski Yardımcısı ve hâlen Yüksek Müşavir Büyükelçi sayın Cahit S. Hayta, eski Birinci Daire Genel Müdürü ve şimdi Lâhey Büyükelçimiz sayın Vahit Halefoğlu, eski Genel Sekreter ve şimdi Londra Büyükelçimiz sayın Ümit Halûk Bayülken, benden önce Fransız arşivlerinde araştırma yapmış olan Cezayir Büyükelçimiz sayın İsmail Soysal, Paris Büyükelçiliğimiz eski Müsteşarı ve şimdi Sofya Büyükelçimiz sayın Nejat Ertüzün, Siyasal Bilgiler Fakültesinden hocam olan Dışişleri Bakanlığı Baş Hukuk Müşaviri sayın Prof. Dr. Suat A. Bilge, takdirkâr sözlerle beni teşvik etmiş olanlar arasındadır.

Bana tarih merakım ve araştırma zevkini veren, öğrencisi ve asistam olduğum sayın hocam Prof. Dr. Ahmet Şükrü Esmer'dir. Yine asistan olarak yanlarında çalıştığım Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyasî Tarih Kürsüsü hocaları sayın Prof. Dr. Fahir H. Armaoğlu ve sayın Doç. Dr. Halûk Ülman da beni Paris'te araştırma yapmaya teşvik ettiler.

İstanbul'da, Dışişleri Bakanlığı Hazine-i Evrak Müdürlüğü, Başbakanlık Arşivleri Mikrofilm Servisi; Paris'te, Fransa Dışişleri Bakanlığı Diplomatik Arşivler Dairesi, **Ecole Nationale des Langues**

Orientales Vivantes kitaplığı, **Bibliothèque Nationale, Bibliothèque de St. Genéviève** yetkilileri; Londra'da, **Public Record Office, British Museum** yöneticileri bana büyük kolaylıklar gösterdiler. Yalnız göçler konusunda değil, çeşitli alanlarda, nispeten az zaman içinde çok miktarda belge toplayabilimiş olmamı onlara borçluyum. **Public Record Office**'in Âmiri (Keeper) Mr. Wilson, beni özel olarak kabul etti ve "İngiliz Arşivlerine Türk araştırıcıların pek uğramadıklarını" da belirterek, bana her türlü kolaylığın gösterilmesi için ilgililere emir verdi. Fransa Dışişleri Bakanlığı Başarşivcisi M. Roger Glachant, üç yıl boyunca bana her zaman kolaylık, nezaket gösterdi. Paris'te mikrofilmlerimi ve fotokopilerimi çeken **Service International du Microfilm (S.I.M.)** müessesesi bana normal müşteriye yapılandan fazla yakınlık gösterdi ve Şam'da dahi bâzı teknik güçlüklerimin çözümlenmesine yardım etti.

Araştırmalarım sırasında beni en çok düşündüren mesele, topladığım belgeleri yayınlayabilme meselesiydi. Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi Tarih hocalarından sayın Prof. Dr. Halil İnalcık, beni yalnız araştırma yapmaya teşvik etmekle kalmadı, fakat aynı zamanda kitaplarıma yayın imkânı aramayı da vâdetti. Uzaktan uzağa mektuplaşıp fikir danıştığım sayın İnalcık, bu kitabın müsveddelerini gözden geçirdi ve yayınlanması için **Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü**'ne müspet rapor verdi. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Başkanı sayın Prof. Dr. Ahmet Temir ve Yayın İşleri Müdürü sayın Doç. Dr. Şerif Baştav, kitabımı yayınlama imkânını verdiler. Sayın Baştav, yayınlanmadan önce kitabın müsveddelerini okudu; sayın Temir, kitabımın öncelikle yayınlanmasını sağladı.

Kitabı yayınlayan Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsüne, yukarıdan beri adlarını sıraladığım zevata, burada adlarını anamadığım daha birçok yakın arkadaşıma ve nihayet, teknik imkânları ölçüsünde, kitabın iyi bir şekilde çıkabilmesi için çaba sarfetmiş olan **Ayyıldız Matbaası** teknisiyenlerine ayrı ayrı teşekkürü borç bilirim.

Son olarak, kitabın, Rumeli Türk tarihi üzerinde araştırma yapacaklara yararlı olmasını ve yeni araştırmalarla tamamlanmasını dilerim.

Bilâl N. ŞİMŞİR

Ankara, İçcebeci, 20 Temmuz 1968

BELGELERİN LİSTESİ VE ÖZETLERİ

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1877		
		Nisan	
1	25	Tuna Vilâyetinden Tulça Mutasarrıfı Said Paşa'ya. Şifre Tel. . . . . Ruslar Tuna ağzından saldırınca, Köstence demiryolu hattına kadar bütün Dobruca ahalisinin boşaltılması kararı. Gerekli tedbirlerin şimdiden alınması.	109
2	26	Tulça Mutasarrıfı Said Paşa'dan Tuna Vilâyetine. Şifre Tel. . . . . Yalnız erkek nüfusu 70.000'i bulan Tulça sancağı ahalisini toptan boşaltmanın güçlüğü ve sakıncaları. Tuna savunma tedbirleri kuvvetlendirilirse Dobruca'nın boşaltılmasına hacet kalmayacağı fikri. Yeni talimat talebi.	110
3	29	Tuna Vilâyetinden Tulça Mutasarrıfı Said Paşa'ya. Şifre Tel. . . . . Dobruca'yı boşaltmanın güçlüğü ile sakıncalarının vilâyetçe de düşünlmüş olması. Boşaltmanın yine de ehveni şer görülmesi. Emir verilir verilmez önceki talimat uyarınca ahalinin toptan göç ettirilmesi lüzumu.	111
		Mayıs	
4	1	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan, Dışişleri Bakanı Derby'ye. Tel. . . . . Türk Başkumandanlığınca Tulça'yı boşaltma emri verilmesi. Türk ailelerinin şehri terketmeye başlamaları. Oradaki yabancıların korunması için diplomatik teşebbüsler. Mahallî makamlara talimat gönderileceği vaadi.	112
5	2	İngiltere'nin Rusçuk Konsolosu Reade'den Dışişleri Bakanı Derby'ye. Tel. . . . . Tulça mutasarrıfının şehri boşaltma emri alması. Yabancıların korunmaları için konsolosların harekete geçmeleri.	113
6	4	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Derby'ye. Yazı No. 385. . . . . Boşaltılacak Tulça'da yabancıların korunması için bir Türk gemisinin oraya gönderileceği. Bir İngiliz gemisinin de oraya varması. Kasabada sükûnet. Yabancı konsolosların durumu mübalâğa etmeleri.	113

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1877		
	Mayıs		
7	5	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Derby'ye. Tel. . . . . Tulça boşaltılırken oradaki yabancılara bütün kolaylıkların gösterilmesi için Bâbıâli'den Tuna Valisine tel çekilmesi.	114
8	8	İngiltere'nin Köstence Viskonsolosu Sankey'den İstanbul Büyükelçisi Layard'a Rapor. . . . . Dobruca kaymakamlarına memleketi boşaltma, ahaliyi göçettirme, zahire depolarını yakma emri üzerine göçlerin başlaması, âsayişin bozulması. Köstence'deki İngilizleri korumak için bir savaş gemisi gönderilmesi lüzumu.	115
9	12	İngiliz Tuna Komiseri Siborne'dan Dışişleri Bakanı Derby'ye. Rapor. . . . . Tulça konsoloslarının İstanbul'a çektikleri telgraf örnekleri. Şehri boşaltma emri üzerine başgösteren paniğin konsoloslarca mübalâğa edilmesi. Konsolosların iyi niyetli mutasarrıfa yardımcı olmamaları. Yabancıları boşaltmak için İngiliz ve Fransız iki harp gemisinin Tulça'ya gidip geri dönmeleri.	117
	Nisan		
Ek 1	30	Fransa'nın Tulça Konsolosundan İstanbul Büyükelçiliğine. Şifre Tel. . . . . Tulça mutasarrıfının Köstence'ye kadar olan yerler halkını boşaltma, geride kalan her şeyi yakma emri alması. Bu korkunç karardan vazgeçilmesi ricası.	119
	Mayıs		
Ek 2	1	Fransa'nın Tulça Konsolosundan İstanbul Büyükelçiliğine. İkinci Tel. . . . . Tulça'yı boşaltma emrinin doğruluğu. 20.000 nüfusun nasıl boşaltılacağını mutasarrıfın açıklamaması ve Ruslar saldıkdıktan sonra yabancıların güvenliğinden sorumluluk kabul etmemesi. Şehrin korkunç olaylar arefesinde bulunması.	120
Ek 3	1	Tulça'da İngiliz Denizyolları Müfettişi Drigalski'den, Sulina'da Tuna Komiseri Siborne'a. Yazı (Kısmen). Ruslar saldırınca Tulça'nm boşaltılacağı emri üzerine şehirde panik. Halkın korunması için **Cockatrice** adlı İngiliz gemisinin gönderilmesi dileği.	121

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1877		
	Mayıs		
10	14	Mabeyni Hümâyûn Kâtibi Said Paşa'dan Tuna Orduları Başkumandam Abdi Paşa'ya. Şifre Tel. . . Dobruca ve Silistre taraflarından Hükûmetin çekildiği, âsâyişin bozulduğu söylentileri. Düşman saldırısına kadar halkın güvenliğinin sağlanması emri.	122
11	16	Tuna Orduları Başkumandanı Abdi Paşa'dan Mabeyni Hümâyûn Kâtibi Said Paşa'ya. Şifre Tel. . . . Dobruca ve Silistre taraflarında âsâyişin bozulduğu söylentilerinin asılsızlığı. Halk arasında başgösteren göç telâşının yatıştırılması. Halka güven verilmesi için çalışılması.	123
12	16	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Derby'ye. Yazı No. 466. . . . . Tulça sancağındaki durumla ilgili bir muhtıranın ilişikte sunulması.	124
Ek	—	Büyükelçi Layard'a verilen muhtıra. . . . . Türk Hükûmetinin Tulça sancağını boşaltma emri. Türk halkının mallarını bırakarak kaçışması. Bulgarların Tulça'ya doluşmaları. Silâhlı Çerkeslerin şiddet hareketlerinden korkulması. Sancakta 500 ton buğday stoku. Rusların bolluğa kavuşacakları.	125
	Haziran		
13	23	Tulça Mutasarrıflığından Dahiliye Nezaretine. Tel. Rusların Maçin'e saldırmaları, Tulça ve İsakça'daki Osmanlı askerleriyle hükûmet teşkilâtının Mecidiye'ye doğru çekilmeleri. Yerli İslâm halkın göçleri.	126
14	26	Tuna Vilâyetinden Mabeyn Başkâtipliğine. Tel. . . Rusların Rusçuk şehrini topa tutmaları. 25.000 kadar olan şehir halkının çoğunlukla göçetmesi.	126
	Temmuz		
15	1	Tulça Mutasarrıfı Fahri Bey'den Sadârete. Tel. . . Düşmanın Kuzey Dobruca'da ilerlemesi. Mecidiye bölgesindeki halk ile memurların Varna'ya doğru çekilmeleri.	127
16	1	Şumnu'da Simons'dan Londra'da **Reuter** Ajansına. Tel. Rusçuk'un hâlâ bombalanması. Ahalinin Varna'ya kaçışması. Türk makamlarının Tulça'dan Mecidiye'ye çekilmeleri. Savaş haberleri.	128

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1877		
	Temmuz		
17	2	Şumnu'da Jacquot'dan Paris'te **Journal des Débats** gazetesine. Tel. . . . . Rusçuk'un bombardımanı. Osmanlı makamlarıyla ahalinin Dobruca'dan çekilmeleri. Savaş haberleri. Katliâmlar. Yağmalar.	128
18	3	Tuna Vilâyetinden Sadârete. Tel. . . . . Düşmanın Ziştovi'den Tuna'yı geçişi üzerine Plevne, Niğbolu, Tırnova kazalarından göç. Rusçuk halkının Varna ve Şumnu taraflarına kaçışı. Ruslar yaklaşınca Rusçuk köyleri ahalisinin de içerlere doğru çekilecekleri.	129
19	5	Şumnu'da Serasker Redif Paşa'dan Sadarete. Tel. Rusçuk Bulgarlarına zulüm edildiği haberlerinin asılsızlığı. Aslında Bulgarların Dobruca'dan göçen ve Ziştovi'de kalan İslâm halka zulüm yaptıkları.	130
20	5	Şumnu'da Hysche'den Londra'da Bennett'e. Tel. . . Şumnu'ya gelen göçmenlerin Ziştovi zulümlerini doğrulamaları.	130
21	9	Ahmed Fehim Paşa'dan Dahiliye Nezaretine. Tel. (Tercüme) . . . . . Rusların pek kanlı ve vahşice harbetmeleri. Müslüman halkın göçetmek zorunda kalması.	131
22	11	Osmanpazarı'nda Jacquot'dan Paris'te **Débats** gazetesine. Tel. . . . . Müslüman ahalinin toptan göçetmesi, Eskicuma ile Osmanpazarı arasında 10.000 göçmen ailesi.. Bulgarların zulümleri, yağmaları.	131
23	13	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakam Derby'ye. Tel. . . . . Kaçan bir Türk göçmen kafilesinin Hainboğazı'nda Bulgarlar tarafından imha edilmesi.	132
24	13	Osmanpazarı'nda Barrière'den Paris'te **La République Française** gazetesine. Tel. . . . . Türklerin Tırnovo'yu boşaltmaları. Müslüman ahalinin Osmanpazarı yollarına dökülmüş olması.	132

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1877 Temmuz		
25	13	Şumnu'da Borthwick'ten Londra'da **Morning Post** gazetesine. Tel. . . . . Razgrad ve Tırnovo sancakları Türk göçmen kafilelerinin Bulgarlar tarafından katledilmeleri. Balkan taraflarında Rus ve Bulgar zulümleri.	133
26	14	Hariciye Nâzırı Safvet Paşa'dan Paris Sefaretine. Tel. Tuna Vilâyetinde Kazakların yeni vahşetleri. Rusçuk taraflarında göçmenlerin imha edilmeleri.	134
27	14	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Derby'ye. Tel. No. 268. . . . . Varna'ya doğru kaçan bir Türk göçmen kafilesinin Rus süvarileri tarafından kılıçtan geçirilmesi. Bu gibi olayların Müslüman halk arasında tepki yaratması ihtimali ve önlenmesi lüzumu.	135
28	14	İngiltere'nin Edirne Konsolosu Blunt'tan İstanbul Büyükelçisi Layard'a. Tel. . . . . Rus askerlerinin Balkan ve Balkan ardı köylerinden bâzılarını yakmaları. Buralar Müslüman halkının göçetmesi.	136
29	14	İstanbul'da Grespin'den Londra'da **Observer** gazetesine. Tel. . . . . Rus işgaline uğrayan yerler Müslüman halkının göçetmesi. Rusların çeşitli zulümler işlemeleri. Bu haberlerin sefaretlere ve gazetelere tellenmesi.	137
30	14	Muhabir Gay'den Londra'da **Daily Telegraph** gazetesine. Tel. . . . . Rusları görünce Bulgarların Türklere karşı vahşetler işlemeleri. Her taraftan gelen göçmenlerin Bulgar katliâmlarını anlatmaları. Tırnovo - Ziştovi arasında yüzlerce günahsız kimsenin öldürülmesi.	137
31	15	Padişahın Başyaveri Mehmet Paşa'dan Mâbeyn Başkâtipliğine. Tel. . . . . Kocabalkan geçitlerinin düşman eline geçmek üzere olması. Bulgar zulümlerinden kaçışan Tuna Vilâyeti ahalisi gibi Edirne Vilâyeti halkının da heyecana kapılması. Edirne taraflarına bolca asker gönderilmesi lüzumu.	138

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1877		
	Temmuz		
32	15	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Derby'ye. Tel. No. 272. . . . . Rusların Balkanı aşmaları. Edirne'ye göçmenlerin gelmesi.	139
33	15	İstanbul'da Gay'den Londra'da **Daily Telegraph**'a. Tel. 300 kadar Zişţovi göçmeninin Rusların saldırısına uğramaları.	139
34	15	Şumnu'da Fitzgerald'dan Londra'da **Standard** gazetesine. Tel. . . . . Zişţovi ve Tırnovo taraflarında Osmanpazarı ve Razgrad köylerine göçen halkın Bulgar ve Kazak saldırısına uğraması. Öteki Bulgarların Türklerin tepkisinden korkmaları.	140
35	15	İstanbul'da Gambier'den Londra'da **Times** gazetesine. Tel. . . . . Sultan'la görüşme. Türklere karşı Bulgar zulümlerini Padişah'ın da doğrulaması. İstanbul'a, çoğu yaralı 500 göçmenin gelişi. Balkanlar halkının aç ve açıkta olması.	140
36	16	Hariciye Nâzırı Safvet Paşa'dan Paris Sefareti'ne. Tel. No. 48226/122. . . . . Çar'ın halka güvenlik vaadi. İşgal edilen yerlerde Rus ve Bulgar zulümleri. Câmilere sığınan halkın diri diri yakılması. 300 arabalık bir göçmen kafilesinin yokedilmesi. Bu olayların medenî dünyaya duyurulması lüzumu.	141
37	16	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Derby'ye. Tel. No. 277. . . . . Rusların Balkan'ı aşması. Rumeli'den İstanbul'a doğru göçler.	142
38	16	İstanbul'da Gay'den Londra'da **Daily Telegraph**'a. Tel. Tırnova'da birçok Türk'ün Ruslarca kurşuna dizilmeleri. Osmanpazarı ve Eskicuma taraflarından Şumnu'ya 5000 araba göçmen gelmesi. Balkan taraflarında Rus ve Bulgar vahşeti.	142
39	17	Şumnu'da Barrière'den Londra'da **Guardian**'a. Tel. Razgrad'da yaralı göçmenleri ziyaret. Kazak mızraklariyle yaralanmış kadınlarla çocuklar. Müslüman köylerinde çeşitli Kazak cinayetleri.	143

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1877		
	Temmuz		
40	17	Edirne'de Yüzbaşı Gambier'den Londra'da **Times**'e. Tel. . . . . Edirne'ye yaralı göçmenlerin gelişi. Şipka'da savaş. Yolların göçmenlerle dolması.	144
41	17	Fransa'nın Filibe Viskonsolosu Boysset'den İstanbul Maslahatgüzârı De Moüy'e. Yazı. No. 15. (Kısmen). Rus ilerlemesi. Eskizağra, Yenizağra ve Kızanlık'tan Edirne'ye göçler. Filibe'den henüz göçen olmayışı.	144
42	18	Boysset'den De Moüy'e. Rapor No. 17. (Kısmen). Rusların Kızanlık'ı zaptı. Filibe halkının göçe kalkışması. Yabancı konsolosların halkı yatıştırması. Konakta telâş. Bâzı memurların kaçışı. Geçici bir karma polis teşkilâtı.	145
43	19	Hariciye Nâzırı Ârifî Paşa'dan Paris Sefaretine. Şifre Tel. No. 48351/127. . . . . Rusların, silâhlandırdıkları Bulgarlarla birlikte, Rumeli Müslüman halkını topyekûn yoketmek istemeleri. Bu durumun Fransa Hükûmetine duyurulması. Rusya'ya insaniyet ve medeniyetin gerektirdiği telkinlerde bulunulması temennisi.	146
44	19	Şumnu'da Fitzgerald'dan Londra'da **Standard** gazetesine. Tel. . . . . Şumnu'da yaralı göçmenleri ziyaret. Korkunç Rus istilâsından kaçan yığınların boyuna Şumnu'ya gelmeleri.	147
45	20	Şumnu'da Tevfik Bey'den Sadârete. Tel. . . . . İngiliz Konsolosu Reade'in göçmenleri ziyaret etmek isteği, Selim Efendi'nin kendisine refakat etmesi.	148
46	20	İstanbul'da İngiliz Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Derby'ye. Tel. No. 290. . . . . Rusların Kızanlık'ı zaptetmeleri üzerine Filibe'de panik. Halkın istasyona yığılması. Konsolosların göçü yatıştırmaları.	149
47	20	İstanbul'da Hanly'den **Morning Advertiser** gazetesine. Tel. . . . . Rus ve Bulgar zulümleri. Eskicuma'da 5000 göçmen. Bulgarların yağma ve katliâma kışkırtılmaları.	150

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1877		
	Temmuz		
48	21	Sadrazamdan Tuna Orduları Başkumandanı Mehmet Ali Paşa'ya. Tel. No. 48366/111. . . . . Göçmenleri ziyaret etmek isteyen İngiliz Konsolosuna Selim efendiden başka birisinin refakat etmesi.	150
49	21	Hariciye Nâzırı Ârifî Paşa'dan Paris Sefaretine. Tel. No. 48353/128. . . . . Yabancı gazetecilerin Şumnu'da imzaladıkları bildiri. Bulgaristan'da Müslüman halka zulüm yapılması. Razgrad ve Şumnu'da yaralı göçmen çocuk ve kadınları. Bunların anlattıkları.	151
50	21	Lofça Kaymakamından Sadrazama ve Harbiye Nezaretine. Tel. . . . . Rusların Lofça'ya girmesi. Kasaba halkının Orhaniye ve Plevne'ye doğru kaçması. Türk ileri gelenlerinin öldürülmeleri, soyulmaları. Göçmenlerin geri dönemeyişi.	152
51	21	Fransa'nın Filibe Viskonsolosu Boysset'den İstanbul Maslahatgüzârı De Moüy'e. Rapor. No. 18. . . . Safveti Paşa'nın Filibe'ye gelişi. Şehir halkının yatışması. Köylerden yığınla göçmenin Filibe'ye gelmesi. Kazakların Bulgarları ayaklandırması. Türk köylerinin yakılıp yıkılmaları. Filibe'den yardım.	154
52	22	Şumnu'da Fitzgerald'dan **Standard** gazetesine. Tel. Nâmık Paşa'mn Şumnu'da göçmenlere yardım dağıtması. Savaş haberleri. Rus mezalimine dair bildiriyi imzalayan gazetecilere İstanbul'un teşekkürü.	155
53	23	Edirne'de Schuver'den **Standard** gazetesine. Tel. . . Eskizağra ve Kızanlık'ta Bulgarların Müslüman halka zulümleri. Civar ormanlarda binlerce Türk göçmeni.	155
54	24	Yenizağra'da Rauf Paşa'dan Edirne'de Süleyman Paşa'ya. Tel. . . . . Bir ân önce karşı taarruza geçme lüzumu. Yenizağra köylerinden göçetmiş halkın geri dönmek için beklemesi.	156
55	24	Yenizağra'da Rauf Paşa'dan Edirne'de Süleyman Paşa'ya. Tel. . . . . Bir an önce karşı taarruza geçme lüzumu. Göçetmiş Müslüman halkın perişan olması. Bulgarların Ruslara katılması.	156

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1877		
	Temmuz		
56	24	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Derby'ye. Yazı . . . . . Ruslarla Bulgarların Rumeli Müslüman halkı yoketme veya defetme niyetleri. Müslüman mallarının hıristiyanlarca müsadere veya yağma edilmesi ihtimali. Zulümler karşısında Türk halkının göçetmesi ve bir kısım göçmenin İstanbul'a da gelmesi. İstanbul'da göçmenlerin çeşitli meseleler yaratmaya başlamaları.	157
57	24	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Derby'ye. Yazı. No. 832. . . . . Padişahın İngiltere Kraliçesine mesajı. Balkanlarda sivil halka karşı Rus zulümlerinin durdurulması için Çar nezdinde teşebbüse geçilmesi isteği. Şumnu taraflarında Kazak zulümleri. Müslüman halkın göçleri.	158
Ek	24	Hariciye Nâzırı Ârifî Paşa'dan İngiliz Büyükelçisi Layard'a. Mektup. . . . . Şumnu'dan dönen Padişah yâveri Tahir Bey'in Layard'ı ziyaretle kendisine Padişahın bir mesajını ileteceği haberi. Tahir Bey'den bilgi alınması ve getireceği mesajın Kraliçeye iletilmesi dileği.	160
58	25	Hariciye Nâzırı Ârifî Paşa'dan Paris Sefiri Halil Şerif Paşa'ya. Genelge Yazı. No. 48397/134. . . . . Rus askerlerinin Cenevre Sözleşmesini ihlâl etmeleri konusunda İsviçre Devlet Başkamna gönderilen telgraf örneğinin eklice sunulması. Başkanın, bu gibi şikâyetleri kabule hakkı olmadığı yolunda cevap vermesi.	161
Ek	21	Hariciye Nâzırı Ârifî Paşa'dan İsviçre Konfederasyonu Başkanına. Tel. No. 48352/109. . . . . Rus askerlerinin 1864 Cenevre Sözleşmesini ihlâl etmeleri. Hastanelerin bombalanması, müslüman köylerinin yakılması, mâsum halkın katledilmesi, bu arada 300 arabalık bir göçmen kafilesinin yokedilmesi... Harp kaidelerine ve insanlık prensiplerine aykırı olan bu davranışların, Sözleşmeyi imzalayan devletlere duyurularak önlenmesi lüzumu.	162
59	25	Şumnu'da Barrière'den **Guardian** gazetesine. Tel. . . Başkumandan Mehmed Ali Paşa'nın Şumnu'da yaralı göçmenleri teftişi. Yeni yeni göçmenlerin gelişleri.	164

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1877		
	Temmuz		
60	25	Razgrad'da Hysche'den Londra'da Bennett'e. Tel. Razgrad'da göçmen yığınları.	164
61	26	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Derby'ye. Yazı. Bulgarların Rumeli Türk köylerini yağma etmeleri. Tırnovo'dan kaçmakta olan 600 - 700 kişilik bir Türk göçmen kafilesinin Kazaklar tarafından katliâmdan geçirilmesi.	165
62	30	Rusya'nın Londra Büyükelçisi Schouvaloff'tan İngiltere Dışişleri Bakanı Derby'ye. Muhtıra. Rus askerlerinin vahşetleri ve zulümlerine dair İstanbul çıkışlı haberlerin yalanlanması. Rus işgaline giren yerlerden Türk memurları çekilmiş, Müslüman halk göç etmiş bulunduğundan Türk makamlarının haber alacak durumda olmadıkları iddiası.	166
63	30	İngiltere'nin Filibe Viskonsolosu Calvert'tan Edirne Konsolosu Blunt'a yazı. (Kısmen). Karlova dolaylarından Filibe'ye gelen 5000 kadar göçmen. Bunların beslenmeleri, barındırılmaları.	167
	Ağustos		
64	1	Tırnovo Mutasarrıfından Dahiliye Nezaretine. Tel. (Tercüme). Tırnovo tarafından düşman elinden kurtulup kaçan bir grup perişan göçmenin Osmanpazarı'na yollanması. Oradan Şumnu'ya gönderilecekleri. Bulgar zulümleri.	168
65	1	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Derby'ye. Yazı. (Kısmen). No. 874. Kazaklarla Bulgarların Türk köylerini yakıp yıkmaları, sâkinlerini kaçırmaları veya kılıçtan geçirmeleri. Bütün müslüman halkı Bulgaristan'dan defetmek veya yoketmek isteyen nüfuzlu Rus şahsiyetleri olması. İstanbul, Varna, Edirne gibi şehirlerin göçmenlerle dolması.	169
66	1	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Derby'ye. Yazı. No. 875. Binlerce göçmenin İstanbul'a gelmesi. Bunların gördükleri zulümlerin Müslüman halk arasında infial yaratması. Başkentte âsâyişin bozulmaması ve göçmenlere yardım edilmesi.	171

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1877		
	Ağustos		
67	2	Hariciye Nâzırı Server Paşa'dan Londra Sefiri Musurus Paşa'ya. Tel. . . . . Süleyman Paşa'nın Eskizağra'ya varması. Kazak ve Bulgar vahşetlerinin devam etmesi. Kıdırköy'de göçmenlerin katledilmeleri. Birçok müslüman köyünün yakılması.	172
68	2	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Derby'ye. Tel. No. 320. . . . . Kazak ve Bulgar katliâmlarından canlarını kurtarabilen yüzlerce yaralı Türk göçmeninin Edirne İstasyonuna gelmesi.	173
69	3	Eskizağra'da Süleyman Paşa'dan Seraskerlik makamına. Tel. . . . . Eskizağra Müslüman halkı ile hıristiyan kadın ve çocuklarının Filibe ve Edirne'ye doğru yola çıkarılmaları. Bu iş yüzünden Ordunun ileri yürüyüşünün gecikmesi.	174
70	3	İngiltere'nin İstanbul Büyükleçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Derby'ye. Yazı. No. 884. . . . . Rumeli'den ve Bulgaristan'dan çok sayıda göçmenin durmadan İstanbul'a gelmesi. Rusların Bulgarları Türklere karşı kışkırtmaları.	175
71	3	Edirne'de Schuver'den **Standard** gazetesine. Tel. . . Eskizağra taraflarından Karapınar'a 30.000 göçmen gelmesi.	176
72	4	Hariciye Nâzırı Server Paşa'dan Londra Sefiri Musurus Paşa'ya. Genelge Tel. No. 48510/148. . . . . Rus işgali sırasında Eskizağra'da sivil halktan 1.100 kişinin öldürülmesi. Lofça'da kadın ve çocuklara karşı cinayetler işlenmesi. Bura halkının herşeyini bırakıp kaçması. Bunların evlerinin yağma edilmesi.	177
73	4	İngiltere'nin Edirne'de Askerî Ataşesi Tğm. Layard'dan İstanbul Büyükelçisi Layard'a. Yazı. . . . . Edirne'de yaralı göçmenleri ziyaret. 3000 göçmen içinde 39 yaralı. Hayırsever kimselerin evlerinde göçmenleri barındırmaları.	178

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1877		
	Ağustos		
74	5	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Derby'ye. Tel. No. 333. . . . . Eskizağra'dan Edirne'ye 3500 göçmenin gelmesi. Göçmenlerin Bulgar zulümlerini anlatmaları.	179
75	6	İstanbul'da Gay'den Londra'da **Daily Telegraph** gazetesine. Tel. . . . . Edirne'ye binlerce yoksul göçmenin gelmesi. İstanbul'a da göçmen akınlarının arkasının kesilmemesi. Türk makamlarının göçmenlere yardım için bütün gayreti sarfetmeleri. Paraya ihtiyaç. **Daily Telegraph** aracılığıyla göçmenlere yardım kampanyası açılması telkini.	179
76	7	Yenizağra'da Süleyman Paşa'dan Mâbeyn Başkâtipğine. Tel. . . . . Kızanlık ve havalisindeki Müslüman halkı düşmandan kurtarmak için gönderilen Zeybek süvarilerinin 10.000 göçmenle Karapınar'a dönmeleri. Geride de 2000 Müslüman halkın kalması.	180
77	9	Yenizağra'da Süleyman Paşa'dan Mâbeyn Başkâtipliğine. Tel. . . . . Eskizağra ormanlarında Bulgarlardan kaçmış perişan ve kimi yaralı 328 Müslüman çoluk çocuğunun Edirne'ye gönderilmesi. Erkeklerle bir hayli çoluk-çocuğun Bulgarlarca öldürülmüş olması.	181
78	9	Süleyman Paşa'dan Mâbeyn Başkâtipliğine. Tel. . . Kızanlık Müslümanlarından 10.000 kişinin kurtarılıp Karapınar'a getirilmesi. Geriye kalan 2.000 Müslümanın Bulgarlarca öldürülmüş ve kadınlarla çocukların da Balkan'a götürülmüş olması.	182
79	9	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Derby'ye. Tel. No. 342. . . . . Edirne'nin göçmenlerle dolması. Yeni göçmenlerin beklenmesi. Doktor ve malzeme ihtiyacı. Hasta ve yaralılara yardım derneklerinden birinin bu göçmenlere yardım etmeleri telkini.	183

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1877		
	Ağustos		
80	11	Hariciye Nâzırı Server Paşa'dan Londra Sefiri Musurus Paşa'ya. Tel. . . . . Geçici olarak düşman eline düşen Kızanlık tarafları halkından perişan ve kimi yaralı halde 10.328 kişinin kurtarılıp tedavi ve bakım için Eskizağra ve Edirne taraflarına yollanması. Geride kalan bir kısım halkın Balkan'a götürülmüş olması. Bu haberlerin Padişah'ı üzmesi.	184
81	13	M. Gay'den Londra'da **Daily Telegraph** gazetesine. Tel. . . . . Edirne'de aç ve açıkta kalan 5000 göçmenin âcil yardım bekleyişi.	185
82	16	Hainköy'de Süleyman Paşa'dan Mâbeyn Başkâtipliğine. Tel. . . . . Keşif kollarının Eflihanlı köyü Müslüman çocuklariyle kadınlarını düşmandan kurtarıp Hainköy'e getirmeleri. Erkeklerin Bulgarlarca öldürülmüş, kızların ise dağa kaldırılmış olması.	185
83	16	Hainköy'de Süleyman Paşa'dan Mabeyn Başkâtipliğine. Tel. . . . . Düşman eline düşmüş Müslüman halkı kurtarmak için bir süvari müfrezesinin Kızanlık'a gönderilmesi. Kasaba ve civarı halkından 5000 kadar insanın kurtarılması. Kurtarıcı müfrezenin başarılı çarpışmaları.	186
84	17	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Derby'ye. Yazı. (Kısmen). . . . . Edirne'nin kuzeyindeki yerlerin tamamiyle yakılıp yıkılmış ve buralar ahalisinin öldürülmüş veya kaçırılmış olması. Edirne şehrinin göçmenlerle dolması.	188
85	18	Süleyman Paşa'dan Mâbeyn Başkâtipliğine. Tel. . . Kalofer dolaylarında düşman tarafından sarılmış Müslüman halkı kurtarmak için dolaşan müfrezenin iki köy halkını kurtarması. Müfrezenin düşmanla çarpışması.	189
86	19	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Derby'ye. Tel. No. 352. . . . . Doğu Bulgaristan'a göçmenlerin yığılması. Eskicuma'da 15.000 göçmen ailesi. Korkunç sefalet ve ıstırap. Yardım için bu durumun İngiltere'ye duyurulması telkini.	189

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1877		
	Ağustos		
87	19	Edirne'de M. Gay'den Londra'da **Daily Telegraph** gazetesine. Tel. . . . . 190 Civar köylerdekinden başka yalnız Edirne içinde 10.000 den fazla göçmenin tezelden yardım bekleyişi, Açlık ve ölüm tehlikesi.	
88	20	Edirne'de M. Gay'den **Daily Telegraph**'a. Tel. . . . 192 Edirne'nin aç ve bitkin göçmenlerle dolması. Her varlıklı ailenin, evinde 4 - 5 göçmen barındırması. İngiliz yardım komitesinin 6 âcizler yurdu ile 2 hastane açması. Burada 800 kadar göçmenin barındırılması. Yalnız paraya değil, doktorlara da mutlak ihtiyaç duyulması.	
89	21	Seraskerlik makamından Saray'a. Yazı. . . . . 193 Edirne, Filibe ve Kızanlık hastanelerinde askerden 1097, sivil halktan 482 yaralı.	
90	27	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Derby'ye. Yazı. No. 997. . . . . 194 Rumeli'de olup bitenlerden sonra Türk ve Bulgar halklarının artık bir arada yaşayamayacakları yolundaki düşüncenin sakatlığı. Dış entrikalar durdurulursa iki halkın yanyana yaşayabileceği. Rusların Rumeli Türk halkını yoketmek veya kovmak istedikleri şüphesi. Türkiye'nin de Bulgarları sürebileceği.	
	Eylül		
91	15	İngiltere'nin Selânik Konsolosu Barker'dan İstanbul Büyükelçisi Layard'a. Yazı. (Kısmen). . . . . 195 Dobruca taraflarından Selânik ve Kavala'ya göçmenlerin gelişi. Göçmenlerin yerli Müslüman halk tarafından misafirseverlikle ve merhametle karşılanması.	
92	19	Hariciye Nâzırı Server Paşa'dan Paris Maslahatgüzârı Nasrî Bey'e. Özel Yazı. No. 48932/181. . . . . 196 Ruslar tarafından işlenen vahşetlere dair üç belgenin eklice sunulması.	
Ek 1	12	Hariciye Nâzırı Server Paşa'dan Londra Sefiri Musurus Paşa'ya. Gizli Yazı. No. 48918/277. . . . . 197 Kazak ve Rus vahşetleri. Bela ormanında bir göçmen kitlesinin Kazaklar tarafından toptan öldürülmesi. Bu konuda İngiliz Dışişleri Bakanı nezdinde teşebbüs yapılması ve İngiltere kamuoyunun aydınlatılması talimatı.	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1877		
	Eylül		
Ek 2	—	Süvari Binbaşısı İzzet Bey'in Rus Başkumandanı Grand Duc Nicolas ile görüşmesine dair rapor. . . Başkumandan Mehmet Ali Paşa'nın talimatı üzerine Rus Orduları Başkumandanı ile görüşme. Kazak ve Rus vahşetlerinden şikâyet. Rus Başkumandanının suçu Bulgarların üstüne atması. Kazakların yalnız Bela ormanında göçmenlere saldırdıklarını söylemesi. Ayrıca Çerkeslerle başıbozuklardan şikâyet etmesi.	199
Ek 3	8	Sultan Abdülhamid II'nin Almanya Büyükelçisi Prens de Reuss'ü kabulü hakkında tutanak. . . . . Sultanın Alman Büyükelçisini kabulü: Halihazır savaşın tarihte eşi görülmemiş bir kanlı savaş olduğunu ve üzücü olaylardan Rus yüksek makamlarının da haberdar bulunduklarını anlatması; Bela ormanında göçmenlerin toptan öldürülmesi vak'ası; Almanya - Fransa harbinde böyle insanlık dışı olayların duyulmadığını belirtmesi. Büyükelçinin, Çarın yaralı askerlere saygı gösterdiğini ve Bela ormanı olayının bir öfke sonucu olabileceğini ileri sürmesi; Cenevre Sözleşmesine uygun emirler vermesinden dolayı Padişah'a teşekkürü.	201
93	21	İngiltere'nin Varna Konsolosu Reade'den İstanbul Büyükelçisi Layard'a. Yazı. (Kısmen). . . . . Razgrad bölgesinde bir kısım göçmenlerin köylerine geri dönmeleri. Bir kısmının da dönmek için beklemeleri.	203
94	26	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakam Derby'ye. Yazı. No. 1130. . . . . Sofya - Tatarpazarcık yolu üzerinde, Plevne, Selvi ve Lofça taraflarından gelmiş onbinlerce göçmen. (Bir tahmine göre 150.000 göçmen). Sefalet, hastalık ve yol kenarlarında ölen çocuk ve kadınlar. Tatarpazarcığı'na yardım malzemesi gönderilmesi.	204
	Ekim		
95	2	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Derby'ye. Yazı. No. 1160. . . . . Türk halkının İngiliz milletine teşekkürü. Bu konuda bir belgenin gönderilmesi.	206

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1877		
	Eylûl		
Ek 1	26	Osmanlı Milletinin İngiliz Milletine Çağrısı. (Tercüme).	207
		Osmanlı ve İngiliz hükûmetleriyle milletleri arasında tarihî bağlılık. Türk aleyhtarı Gladstone taraftarlarının azınlıkta oluşları. İngiliz milletinin büyük çoğunlukla Türk harp yaralılarına ve göçmenlere yardıma koşması. Bütün Osmanlı milleti adına İngiliz milletine teşekkür.	
Ek 2		Osmanlı Milleti Temsilcilerinden İngiliz Büyükelçisi Layard'a. Mektup.	209
		Osmanlı milletinin İngiliz milletine teşekkür çağrısının ilişikte sunulması. Bu belgenin İngiltere Dışişleri Bakanına iletilmesi ricası.	
	Ekim		
96	2	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Derby'ye. Yazı. No. 1163.	210
		Yunanistan'da yapılan anlaşmaya aykırı olarak Bâbıâlinin Makedonya'ya Çerkes göçmenleri göndermesi meselesi. Bu konuda iki eski belge.	
	Eylûl 1876		
Ek 1	27	Hariciye Nâzırı Safvet Paşa'dan Yunanistan'ın İstanbul Elçisi Coundouriotis'e. Nota.	211
		Türkiye'nin, Yunan sınırı boyuna, Epir ve Tesalya dâhil Yanya vilâyetine Çerkes göçmeni yerleştirmeyeceği vaadi.	
	Ekim 1876		
Ek 2	25	Hariciye Nâzırı Safvet Paşa'dan Atina'da Osmanlı Elçisi Photiades Bey'e. Yazı.	212
		Yunan sınırına Çerkes göçmeni yerleştirmemek hususunda evvelce girişilen taahhüdün kâfi olduğu.	
	Ekim		
97	9	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Derby'ye. Yazı. No. 1182.	213
		Göçmenlere yardım dağıtmak için görevlendirilen Konsolos Blunt'un raporunun eklice sunulması.	
Ek	4	Kızanlık'ta İngiliz Konsolosu Blunt'ten İstanbul'da Büyükelçi Layard'a. Rapor.	213
		Edirne - Yenizağra - Kızanlık arasındaki köyleri ve göçmenleri ziyaret. Kısmen veya tamamen yakılmış köyler. 650 kadar göçmene yardım edilmesi.	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
		1877	
		Ekim	
98	11	Hariciye Nâzırı Server Paşa'dan Londra Sefiri Musurus Paşa'ya. Genelge. Yazı, No. 49160/194. . . . Eskizağra'nın General Gurko tarafından işgali konusunda Eskizağra kaymakamının raporu. Yağmalar, zulümler, katliâmlar. 11 günde 1300 Türkün öldürülmesi ."Rusların nasıl medeniyet şampiyonluğu yaptıklarının medenî dünyaca bilinmesi lüzumu".	215
		15 Şaban	
Ek		Eskizağra Kaymakamından Bâbıâliye Rapor. (Tercüme). . . . . Eskizağra'nın General Gurko tarafından işgali. Şehirde 11 günlük Rus işgal idaresi. İdamlar, katliâmlar, yağmalar. Türk halkının silâhsızlandırılması, Bulgarların silâhlandırılmaları. Günde ortalama 100-150 Türkün öldürülmesi... Süleyman Paşa'nın karşı hücumu. Eskizağra'nın geri alınması. Çarpışmalar. Halkın artık şehirde kalmak istemeyişi. 13.000'den fazla göçmenin Edirne ve İstanbul'a yollanması.	216
		31 Ekim	
99		Tulça Sancağı Rus Vali Yardımcısı Albay Yurgenson'dan Tulça Polis Müdürü Yüzbaşı Slaştev'e. Yazı. No. 852. (Tercüme). . . . . Müslüman göçmenlere ait hayvanaların Bulgar göçmenlerine verilmesi veya satılması emri.	223
		Kasım	
100	1	İngiltere'nin Varna Konsolosu Reade'den İstanbul Büyükelçisi Layard'a. Yazı. . . . . Razgrad'da Osmanpazarı ve Eskicuma taraflarından gelen göçmenlerin çok artması. Bunların pek hafif giyinmiş bulunmaları. Göçmenler konusunda bilgi vermesi için Şumnu'da bir İngiliz tâciriyle anlaşma.	224
101	3	İngiltere'nin Edirne Viskonsolosu Dupuis'den İstanbul Büyükelçisi Layard'a. Yazı. . . . . Edirne'deki göçmenlerden 596 kişinin geri dönmesi veya başka yerlere gönderilmesi. Şehirde daha 9275 göçmen bulunması.	225

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1877		
	Kasım		
102	3	Bulgaristan Rus Mülkî İdare İşleri Âmiri Prens Çerkaski'den Rus Tuna Orduları Başkumandanı Grand Duc Nicolas'ya. Yazı. No. 83. (Tercüme). . . . . Türk göçmenlerine ait hayvanlar ile zahireden başka paraların da Bulgar göçmenlerinin iaşesi için kullanılması.	226
103	4	Bulgaristan Mülkî İdare Âmiri Prens Çerkaski'den Bulgaristan Valilerine. Genelge Talimat. No. 1974. (Tercüme). . . . . Türk göçmenlerine ait tarlaların Bulgar göçmenleri tarafından ekilmesi. Mahsullerin Bulgarlar tarafından toplanması.	228
104	7	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakam Derby'ye. Yazı. . . . . Sofya ile Orhaniye arasında 30.000 kadar biçare göçmen, çoğunlukla kadın ve çocuk.	229
105	17	Fransa'nın Filibe Viskonsolosu Boysset'den İstanbul Maslahatgüzârı De Moüy'e. Rapor. No. 39 (Kısmen). Plevne, Lofça taraflarından Filibe'ye müslüman göçleri. Tatarpazarcığı'nda 20.000 göçmen. Göçmenlerin Türk köylerine dağıtılmaları.	230
106	21	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Derby'ye. Yazı. No. 1385. . . . . Göçmenlerle ilgili bir raporun eklice sunulması. Raporun, göçmenlere yardımlarıyla tanınan Baroness Burdett-Coutts'a iletilmesi ricası.	231
Ek	20	Binbaşı De Winton'dan İngiliz Büyükelçisi Layard'a. Rapor. . . . . Sofya ile Edirne arasında 73.176 göçmen. Bunlara yardım işinin teşkilâtlandırılmasına dair bir proje. Tezelden yardımlarına yetişilemezse göçmenlerin soğuktan, açlıktan muhakkak kırılmaları tehlikesi.	232
	Aralık		
107	13	Fransa'mn Filibe Viskonsolosu Boysset'den İstanbul Maslahatgüzârı De Noüy'e. Rapor. No. 42. (Kısmen). Göç yasağına rağmen Filibe Türklerinin göçetmeye başlaması.	235

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1877		
	Aralık		
108	14	Niş Mutasarrıfı Reşid Paşa'dan Rumeli Umum Kumandam Süleyman Paşa'ya. Tel. . . . . Sırbistan'ın saldırı hazırlığı. Niş taraflarındaki Müslümanlar arasında telâş ve heyecanın çok artması.	236
109	14	Ahmedli Kumandanı Saadet Giray Paşa'dan Rumeli Umum Kumandanı Süleyman Paşa'ya. Tel. . . . Ahalinin göç telâşına kapılması üzerine yardımcı süvarilerin köylerine dönmeleri. Hiç olmazsa İslimye'de heyecanı yatıştırmak için oraya çekilmeye müsaade edilmesi.	237
110	14	Rumeli Umum Kumandanı Süleyman Paşa'dan Ahmedli Kumandanı Saadet Giray Paşa'ya. Tel. . . . Halkın göçe kalkışmasının alçakça bir hareket sayılması. Elena taraflarından askerin çekilmesi.	238
111	15	Tuna Vilâyeti Vali Vekili Edip Efendi'den Rumeli Umum Kumandanı Süleyman Paşa'ya. Tel. . . . . Şumnu'ya çekilecek Türk askerlerine 160.000'den fazla göçmenin de katılması ihtimali. Vilâyetin doğusunda esasen 380.000 kadar yerli müslüman nüfus bulunduğuna göre bu büyük kitlenin barındırılmasına imkân olmaması.	238
112	15	Rumeli Umum Kumandanı Süleyman Paşa'dan Tuna Vilâyeti Vali Vekili Edip Efendi'ye. Tel. . . . . Şimdilik ne askerin ne de ahalinin çekilmemesi emri.	239
113	16	Niş Kumandam ile Mutasarrıfı Halil ve Reşid Paşalardan Rumeli Umum Kumandanı Süleyman Paşa'ya. Tel. . . . . Sırpların savaş hazırlığı. Niş taraflarındaki Müslüman ahalinin göçetmeye başlaması. Leskofça'ya doğru yola çıkmış göçmenlerin geri dönmeleri ve kale içine alınmaları.	240
114	18	Fransa'nın Filibe Viskonsolosu Boysset'den İstanbul Maslahatgüzârı De Moüy'e. Rapor. (Kısmen). . . Filibe ve Tatarpazarcığı'nda göçün yasak edilmesi.	241

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1877		
	Aralık		
115	20	Niş İslâm Ahalisi Vekilinden Serasker Rauf Paşa'ya. Tel. . . . . Göç emri üzerine tedarik edilen arabaların zenginler tarafından paylaşılması. Halkın düşman karşısında ve kış ortasında çaresiz kalması. Korunmaları için yeteri kadar asker gönderilmesi dileği.	241
116	22	Mâbeyn İkinci Kâtibi Lebib Efendi'den Rumeli Umum Kumandanı Süleyman Paşa'ya. Tel. . . . . Niş Müslüman ahalisinin emin bir yere nakledilmesi için ne gerekiyorsa hemen yapılması emri.	242
117	22	Serasker Kaymakamı Rauf Paşa'dan Rumeli Umum Kumandanı Süleyman Paşa'ya. Tel. . . . . Ordular çekilirse Filibe, Tatarpazarcığı ve Sofya taraflarındaki yerli ahalinin de çekilmesi. Zahire stoklarının Edirne ve İstanbul'a taşınması ve taşınamayacakların yakılması emri.	243
	1878		
	Ocak		
118	4	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Derby'ye. Yazı. No. 11. (Kısmen). . . Sofya Müslümanlarının telâşlı göçü. Göçmenlerin acıklı durumları ve binlercesinin karlar altında ölmesi ihtimali. Sofya içinde 8.000 yaralı ve hasta. Bu konularda bir raporun gönderilmesi.	247
Ek	3	Göçmenlere yardım dağıtmakla görevli Bay Masters'den Büyükelçi Layard'a. Rapor. . . . . Sofya'da 2.400 göçmene yardım. Göçmenler için açılan aşevi ve hastanenin terkedilmesi. Rusların yaklaşması. Sofya'nın boşaltılması. Panik ve telâş. Sıfırın altında 17 derece soğuk. Göçmen çocuklarının muhakkak kırılacakları. Yardım için yeniden Tatarpazarcığı'na gitme niyeti.	248
119	5	Sofya Kumandanı Ferik Osman Paşa'dan Serasker Rauf Paşa'ya. Tel. . . . . Askerle birlikte Sofya islâm ahalisinin de Samakof'a doğru çekilmesi. Dupniça'ya varılması.	251

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Ocak		
120	5	Serasker Rauf Paşa'dan Balkan Garp Orduları Kumandanı Safvet Paşa'ya. Tel. . . . . Ric'atın durdurulması, düşmana karşı koyulması ve ahalinin emniyetle göçetmesinin sağlanması emri.	251
121	5	İngiltere'nin Edirne Konsolosu Blunt'tan İstanbul Büyükelçisi Layard'a. Yazı. . . . . Rus ilerlemesi karşısında paniğe kapılan Tatarpazarcığı ve çevresi halkının göçe hazırlanması. Filibe halkını boşaltma izni. Bu konularda Filibe Mutasarrıfının teli. Rusların Sofya'yı işgali.	252
Ek	4	Filibe Mutasarrıfı Hilmi Paşa'dan Edirne Valisi Cemil Paşa'ya. Tel. (Tercüme). . . . . İhtiman ve İslâdi taraflarından yalınayak, baş açık göçmen yığınlarının gelişi üzerine Tatarpazarcığı halkının paniğe kapılması ve göçetmek istemesi. Göç hareketinin önüne geçilememesi. Göçe müsaade edilip edilmeyeceği hakkında talimat beklenmesi.	253
122	5	Fransa'nın Edirne Konsolosundan Dışişleri Bakanına. Yazı. No. 3. (Kısmen). . . . . Edirne'ye büyük göçmen kafilelerinin gelmeye devam edişi. Göçmenlere yeteri kadar yardım yapılamaması.	255
123	7	Filibe Kumandam Ali Paşa'dan T. Pazarcık'ta Süleyman Paşa'ya. Tel. . . . . Düşmanın yaklaşması. Ahalinin göçüne müsaade edilmesi. Göçmenlerin korunmaları için ilgililere tebliğat.	256
124	7	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakam Derby'ye. Tel. No. 14. . . . . Radomir üzerine Sırp ilerlemesi. Paniğe kapılan ahalinin Filibe'ye kaçışı ve Edirne üzerine yürüyeceği ihtimali. Rusların Sofya'ya girmesi. Birçok İngiliz doktorunun Ruslara esir düşmesi.	257
125	7	İngiltere'nin Edirne Konsolosu Blunt'tan İstanbul Büyükelçisi Layard'a. Rapor. . . . . Rusların Tunca vâdisine sarkmaları. Kızanlık ve civarı halkının Edirne'ye doğru kaçışı. Filibe'deki göçmenlerin Edirne'ye nakli işi. Edirne halkının da çoğunlukla Tekirdağ'a doğru kaçışı. Halkın telâşının yatıştırılamaması.	258

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Ocak		
126	8	Filibe Kumandam Ali Paşa'dan Tatarpazarcığı'nda Süleyman Paşa'ya. Tel. . . . . Hükûmetin göç emri vermesi. Asâyişin bozulduğu yolunda asılsız söylentiler çıkarılması.	259
127	9	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Derby'ye. Yazı. No. 36. . . . . Şumnu, Pravadi ve Osmanpazarı taraflarına 200.000 göçmen yığılması. Göçmenlerin acıklı durumları. Kurulacak Bulgaristan topraklarından Türk halkının atılması için Rusların Bulgarları teşvik etmeleri.	260
128	10	Filibe Mutasarrıf Vekili Nâfiz Bey'den Tatarpazarcığı'nda Süleyman Paşa'ya. Tel. . . . . Göçlerin devam etmesi. Düşmanın yaklaşması. Trenlerin düşman eline düşmesi tehlikesi olup olmadığı sorusu.	261
129	10	Filibe Demiryolu Komiseri Anastas Efendi'den Tatarpazarcığı'nda Süleyman Paşa'ya. Tel. . . . . Tatarpazarcığı'na yollanan trenlerin ara istasyonlarda göçmenler tarafından zaptedilmesi.	262
130	10	Kazan Kumandanı Kerim Paşa'dan Rumeli Umum Kumandanı Süleyman Paşa'ya. Tel. . . . . Kazan'dan çekilirken cephane ile erzakın nasıl taşınacağı ve memurlarla birlikte halkın da göçedip etmiyeceği sorusu.	262
131	10	Rumeli Umum Kumandam Süleyman Paşa'dan Kazan Kumandanı Kerim Paşa'ya. Tel. . . . . Kazan'dan çekilirken memurların ve halkın da askerlerle birlikte çekilmesi emri.	263
132	11	İslimye'de Binbaşı Sadık Efendi'den Tatarpazarcığı'nda Süleyman Paşa'ya. Tel. . . . . İslimye halkının göçetmiş olması. Hastalarla eşyanın geri taşınması.	363
133	11	Filibe Demiryolu Komiseri Anastas Efendi'den Tatarpazarcığı'nda Süleyman Paşa'ya. Tel. . . . . Edirne'den Filibe ve Tatarpazarcık'a yollanan trenlere, Mustafapaşa, Harmanlı ve Kavakcık'ta göçmenlerin doluşması. Trenlerin geri çevrilmeleri.	264

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Ocak		
134	11	Sofya Mutasarrıfı Mehmet Veysi Paşa'dan Bâbıâli'ye. Tel. . . . . Köstendil'den askerlerin çekilmesi. Halkın göçetmek istemeyişi. Bulgarların çeşitli fenalıklar yapmaları.	265
135	11	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Derby'ye. Tel. No. 36. . . . . Burgaz, Ahyolu ve Missivri kazaları ahalisinin İstanbul'a taşınması kararı. İstanbul'dan üç gemi gönderileceği haberi.	266
136	11	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Derby'ye. Tel. No. 39. . . . . Göçmen dolu beş trenin Edirne'den İstanbul'a hareketi. Göçmenlerin âcil yardıma ihtiyaçları.	266
137	12	Filibe Mutasarrıf Vekili Nâfiz Bey'den Edirne Valisi Cemil Paşa'ya. Tel. . . . . Filibe istasyonunda karlar üzerinde bekleşen 15.000 kadar göçmen için tren yetiştirilmesi ricası.	267
138	12	Edirne Valisi Cemil Paşa'dan Tatarpazarcığı'nda Süleyman Paşa'ya. Tel. . . . . Filibe, Hasköy, Yenimahalle ve Kayacık istasyonlarındaki göçmenlerin nakli için bir iki defa daha tren gönderilmesi hakkında emir verilmesi ricası.	267
139	12	Miralay Cevad Bey'den Rumeli Umum Kumandanı Süleyman Paşa'ya. Tel. . . . . Asker taşımak için getirilmekte olan 40 vagona Sekbanlı Tırnovo istasyonunda göçmenlerin doluşmaları.	268
140	13	Sadrazam Ethem Paşa'dan Süleyman Paşa'ya. Tel. . Filibe istasyonunda, çoluk çocuklarıyla kar üstünde yatarak bekleşen 15.000 kadar göçmenin taşınması için iki defa daha tren göndertilmesi.	269
141	14	Osmanlı Parlâmentosunda görüşmeler özeti. (Kısmen). İstanbul'a gelen binlerce göçmene yardım için çalışmalar hakkında Meclis'e bilgi verilmesi. Mebusların aralarında göçmenlere yardım toplamaları. Göçmenlerin Anadolu'ya gönderilmesine oybirliğiyle karar verilmesi.	270

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Ocak		
142	15	Süleyman Paşa'dan Mâbeyn Başkâtipliğine, Sadârete, Seraskerliğe, Tophane Âmirliğine. Tel. . . . . Filibe'ye yaklaşan düşmanın göçmenlere dahi saldırması.	271
143	15	Fransa'nın Edirne Konsolosundan Dışişleri Bakanına. Yazı. No. 24. (Kısmen). . . . . Rusların hızla yaklaşmaları karşısında Edirne'de göçlerin korkunç bir hal alması.	272
144	16	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Derby'ye. Rapor. No. 70. . . . . Rus ilelemesi karşısında dehşete kapılan Rumeli Türk halkının yığınlar halinde, tıklım tıklım dolu trenlerle İstanbul'a akması. Başka büyük göç dalgalarının Selânik, Tekirdağ taraflarına doğru akmaları. Filibe, Tatarpazarcığı ve diğer şehirlerde panik. İngiliz yardımları. Bu kitle göçlerinin askerî harekâtı aksatması.	273
145	18	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Derby'ye. Tel. No. 75. . . . . Rus ilerlemesi karşısında Rumeli Türk halkının toptan göç etmesi. Safvet Paşa'nın Ruslardan şikâyeti: Halkın yatıştırılması için bir bildiri yayınlanmaması.	276
146	19	Osmanlı Parlâmentosu görüşmeleri özeti. (Kısmen). Padişah'ın göçmenlere yardım işiyle yakından ilgilenmesi. Göçmenlere Yardım Komisyonu Başkanlığını üzerine alması. Meclis Başkanını bu konuda kendisine temsilci seçmesi.	276
147	19	Süleyman Paşa'dan Mâbeyn Başkâtipliğine, Sadârete, Seraskerliğe ve Tophane Âmirliğine. Tel. . . . . Acıklı yenilginin kıyamete kadar unutulamayacak feci kısmı: Filibe'de terkolunan yaralı askerlerin Rus ve Bulgarlar tarafından diri diri yakılmaları. Meriç kıyılarında göçmen kitlelerinin Kazak ve Bulgar katliâmına uğramaları ve kılıç artığı göçmenlerin Rodop dağlarında soğuktan kırılmaları.	277

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Ocak		
148	19	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Derby'ye. Tel. No. 80 . . . . . Bütün Rumeli Müslüman halkının Rusların önünden kaçışı. 100.000 kadar çoluk çocuğun açık havada soğuktan ve açlıktan ölmesi. Türk Hükûmetinin paniğin önüne geçememesi, halkı yatıştırmak için Rusların bir bildiri yayınlamaları yolunda İngiltere'nin Rusya nezdinde teşebbüste bulunması isteği. Rusların Müslüman halkı yoketme veya defetme politikası.	278
149	19	Londra'da Midhat Paşa'dan İngiliz gazetelerine çağrı. 70 kazanın Müslüman halkının toptan yerini yurdunu bırakıp kaçması. Açlıktan ve soğuktan yokolan göçmen kitlelerinin âcil yardım ihtiyaçları. Bu yürekler acısı halin düşmanın bile yüreğini sızlatacağı. İngiliz milletini yardıma dâvet.	279
150	20	Hariciye Nâzırı Safvet Paşa'dan Osmanlı Sefaretlerine. Genelge. Şifre Tel. No. 50151/6. . . . . Rus süvarilerinin Edirne'ye girişleri. Zavallı halkın kitleler halinde İstanbul'a göçetmesi. Halkı yatıştırmak için Rusların bir bildiri yayınlamamaları.	281
151	20	İngiltere Dışişleri Bakanı Derby'den Petersburg'da İngiliz Büyükelçisi Loftus'a. Tel. . . . . Rumeli Müslüman halkının toptan kaçışı. 100.000 kadarının açık havada soğuktan, açlıktan ölmesi. Halkı yatıştırmak için Rusların bir bildiri yayınlamaları yolunda tezelden Çar nezdinde teşebbüs yapılması talimatı.	281
152	20	Derby'den Loftus'a. Yazı. No. 48. . . . . Yukarıdaki talimatın tekrarı.	282
153	21	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Bakanı Derby'ye. Yazı. No. 92. . . . . İstilâ edilen yerlerden Türk halkının kaçmaya devam edişi. Katliâm haberlerinin doğrulanması ve Sultan'a ulaşması. Halkı yatıştırmak için Rusların bir bildiri yayınlamamaları. İstilâ edilen yerlerden bütün Türklerin kovulup yerlerine Slavların yerleştirilmek istenmesi. Paniğin Türk Hükûmetince önlenememesi. Bir bildiri yayınlamaları için Ruslar nezdinde teşebbüs lüzumu. İki belge.	283

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
		1878	
		Ocak	
Ek 1	19	Baker Paşa'nın Yâveri Allix'ten İngiliz Büyükelçisi Layard'a Rapor. . . . . Tatarpazarcığı - İstanbul arasında bir göçmen treninde seyahat. Tatarpazarcığı istasyonunda göçmenlerin acıklı hali. Can havliyle trene doluşma. Raylar üzerine kendilerini atan kadınlar. Ara istasyonlarda trenlere diğer göçmenlerin el koyması. Vagonlarının yarısını yolda bırakan tren. Geride kalanların feryadı. Bir arıza. Vagonlarda, ölenler, ezilenler. Çorlu'da göçmenlere yardım. Bozgun. Toplu panik. Yardımların yetersizliği.	286
Ek 2	22	Robert Masters'ten Büyükelçi Layard'a. Rapor. . . Çorlu'da göçmen ytğınlarma yardım. Acıklı manzaralar. Yollarda kırılan göçmen çocukları. Ölülerin trenlerden yol kenarlarına atılmaları.	290
154	21	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Derby'ye. Tel. No. 94. . . . . Rus kuvvetlerinin Çanakkale boğazına doğru ilerlemesi. Türk halkının Anadolu'ya göçleri.	292
155	21	İngiltere'nin Petersburg Büyükelçisi Loftus'tan Dışişleri Bakanı Derby'ye. Tel. . . . . Rumeli Türk halkının yatıştırılması yolunda bir bildiri yayınlanması için Rusya nezdinde yapılan teşebbüs.	292
156	21	Petersburg'da İngiliz Büyükelçisi Loftus'tan Rus Dışişleri Bakanı Gortchakow'a. Nota. . . . . Rus ilerlemesi karşısında Rumeli Türk halkının panik halinde toplu göçü. 100.000 kişinin açlıktan ve soğuktan ölmesi. Ahalinin telâşını yatıştırmak için Rusların bir bildiri yayınlamaları lüzumu.	293
157	21	İngiltere'nin Gelibolu Viskonsolosu Odoni'den İstanbul Büyükelçisi Layard'a. Rapor. . . . . Rusların Edirne'ye girişleri haberi üzerine Gelibolu'da göç telâşı. Kadınlarla çocukların Anadolu yakasına nakli. Göçü önlemek için yabancı konsolosların tavsiyeleri. Rusların Keşan üzerine yürümeleri. Gelibolu'ya Çerkes göçmenlerinin doluşması.	294

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Ocak		
158	10/22	Rusya Dışişleri Bakanı Gortchakow'tan İngiltere'nin Petersburg Büyükelçisi Loftus'a. Nota. . . . . Paniğe kapılan Rumeli halkını yatıştırmak için bir bildiri yayınlanması konusu. Harbin başında böyle bir bildirinin yayınlandığını hatırlatma. Tekrar bir bildiri yayınlanmasının yeni bir şey getirmeyeceği.	298
159	22	Fransa'nın İstanbul Maslahatgüzârı De Moüy'den Dışişleri Bakanı Waddington'a. Yazı. No. 9 . . . . Binlerce göçmenin aç, sefil halde İstanbul'a dolmaya devam etmesi. İngiltere ile Avusturya'nın göçmenlere yardımda bulunmaları. Fransa'nın da yardım edip etmiyeceği sorusu.	299
160	22	İngiltere'nin Tekirdağ Viskonsolosu Dussi'den İstanbul Başkonsolosu Fawcett'e. Yazı. (Kısmen.) . . . Tekirdağ'a durmadan göçmenlerin dolması. Kasaba halkının da toptan göçetmesi. Kasabada panik. Endişe.	300
161	23	Sadrazamdan Mütareke görüşmelerinde Türk delegeleri Server ve Nâmık Paşalara. Tel. No. 10. . . . . Kitleler halinde göçeden Rumeli halkının soğuktan, sefaletten kırılmaları. Halkı yatıştırmak için bir bildiri yayınlaması hususunda Grand Duc Nicolas nezdinde teşebbüs yapılması emri.	301
162	24	Karaağaç'ta Süleyman Paşa'dan Sadarete ve Dahiliye Nezaretine. Tel. . . . . Karaağaç iskelesinde bekleşen göçmenleri nakletmek için vapur gönderilmesi ricası.	302
163	24	Dahiliye Nâzırı Said Paşa'dan Karaağaç'ta Süleyman Paşa'ya. Tel. . . . . Karaağaç iskelesinde bekleşen göçmenleri nakletmek için bir vapur gönderileceği haberi.	302
164	24	İstanbul'da **"Göçmenlere Yardım Milletlerarası Komitesi"**nden dünya kamuoyuna çağrı. . . . . Onbinlerce sefil göçmenin İstanbul'u doldurması. (Son 10 gün içinde 80.000 göçmenin gelişi). Göçmenlerin feci durumları ve binlerce birden kırılmaları. Onbinlerce göçmen kitlesini ölümden kurtarmak için âcil yardım ihtiyacı. **Milletlerarası Yardım Komitesi**'nin 21 Ocak'ta İstanbul'da kurulması ve dünyaya çağrıda bulunması.	303

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Ocak		
165	24	İngiltere'nin Dedeağaç Viskonsolosu Willshire'den İstanbul Büyükelçisi Layard'a. Yazı. (Kısmen). . . Dedeağaç'ta toplanan 16.000 kadar göçmenden 10.500 kadarının gemilerle başka yerlere taşınması. 5.500 göçmenin gemi beklemesi. Arkadan gelen yeni göçmenlerin azalması. Kasabada âsâyişin devamı.	305
166	24	İngiltere'nin Çanakkale Viskonsolosu Maling'ten İstanbul Büyükelçisi Layard'a. Rapor. . . . . Çanakkale'ye durmadan göçmen akını. Bir kısım yerli halkin da göçetmesi. Göçmenlerin iç bölgelere gönderilmesi. Lapseki taraflarına Çerkes göçmenlerinin atlayışı. Endişe.	306
167	24	İngiltere'nin Çanakkale Viskonsolosu Maling'ten İstanbul Büyükelçisi Layard'a. Yazı. . . . . Çanakkale ve Lâpseki'ye Burgaz'dan 3000, Dedeağaç'tan 400 göçmen getirilmesi. Yine Dedeağaç'tan İstanbul'a 1500 göçmen götürülmesi. Gelibolu ve Trakya Türklerinin bir çoğunun Lâpseki yakasına geçmesi. Paniğin Çanakkale'ye erişmesi. Barış arzusu.	307
168	28	Karaağaç'ta Süleyman Paşa'dan Gümülcine'de Safvet ve İskeçe'de Ali Paşalara. Tel. . . . . Gelecek vapurlarla önce Karaağaç ve çevresindeki göçmenlerin nakledilmesi emri.	309
169	28	Divanı Hümâyun Başkâtipliğinden Karaağaç'ta Süleyman Paşa'ya. Tel. . . . . Göçmenlerle yaralı ve hasta askerlerin nakli için Karaağaç'tan Dedeağaç'a vapur yetiştirilmesi emri.	309
170	28	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakam Derby'ye. Tel. No. 128. . . . . Rusların Çorlu üzerine yürümeleri. Vilâyetin Gelibolu'ya taşınması. Tekirdağ'da 15.000'den fazla göçmen.	310
171	28	İstanbul'da İngiliz Başkonsolosu Fawcett'ten Büyükelçi Layard'a. Yazı. . . . . Rumeli'den Bandırma'ya 4.000 Çerkes göçmeninin gelişi. Göçmenlerin Balıkesir taraflarına yerleştirilmek istenmesi. Bandırma'da endişe.	310

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Ocak		
172	30	Gelibolu'da Süleyman Paşa'dan Sadarete ve Dahiliye Nezaretine. Tel. . . . . Dedeağaç'taki göçmenlerle yaralıların Çanakkale'ye nakledilmeleri için iki vapur göndertilmesi.	311
173	31	Sadrazam Ahmed Vefik Paşa'dan Gelibolu ve Tekirdağ sancakları mülkiye âmir ve memurlarına. Genelge. Tel. . . . . Edirne'de mütarekenin imzalanması. Artık halkın göçetmesine hacet kalmaması. Memurların da yerlerinden ayrılmamaları emri.	311
174	31	Gelibolu'da Süleyman Paşa'dan Biga Mutasarrıfı Abdülhamid Bey'e. Tel. . . . . Dedeağaç'tan gelen vapurlardaki askerlerle hayvanların Gelibolu'ya gönderilmesi; göçmenlerin ise Çanakkale'ye boşaltılması emri.	312
175	31	İngiltere'nin Varna Konsolosu Reade'den İstanbul Büyükelçisi Layard'a. Yazı. . . . . Varna'da açlıktan ölmek üzere olan 8.000 göçmene yardım edilmesi. Günde 2.000 tayın çıkarılması. Her tarafın göçmenlerle dolması. Varna - Burgaz arasında panik, sefalet. Bir İngiliz gemisi gönderilmesi lüzumu.	313
Ek	28	Varna'da İngiliz Viskonsolosu Dalziel'den Konsolos Reade'e. Yazı. . . . . Durumun karışıklığı yüzünden Varna'ya bir İngiliz gemisi gönderilmesi lüzumu. Şehre her taraftan çok sayıda göçmenlerin gelmesi.	315
	Şubat		
176	2	Gelibolu'da Süleyman Paşa'dan Mâbeyn Başkâtipliğine, Sadârete, Seraskerliğe, Tophane Âmirliğine ve Dâhiliye Nezaretine. Tel. . . . . Göçmenlerin nakledilmesi için **Lloyd** kumpanyasından vapur sağlanması telkini.	316
177	2	Gelibolu'da Süleyman Paşa'dan Serasker Rauf Paşa'ya. Tel. . . . . Göçmenleri taşımak için Karaağaç'a daha birkaç vapur gönderilmesi lüzumu.	316

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Şubat		
178	2	Gelibolu'da Süleyman Paşa'dan Mâbeyn Başkâtipliğine, Sadârete, Dahiliye Nezaretine ve Tophane Âmirliğine. Tel. . . . . Rus ve Bulgar katliâmlarından sağ kalan ve iskelelerde aç, çıplak vapur bekleyen zavallı göçmenlerin ölümden kurtarılması için İngiltere'den vapur istenmesi telkini.	317
179	2	Gelibolu'da Süleyman Paşa'dan Mâbeyn Başkâtipliğine, Başvekâlete, Seraskerliğe ve Tophane Âmirliği'ne. Tel. . . . . Keşan tarafından göçetmekte olan Müslüman halkın Bulgar zulümlerinden korunması için oralara süvariler gönderilmesi kararı.	318
180	4	Serasker Rauf Paşa'dan Gelibolu'da Süleyman Paşa'ya. Tel. . . . . Hıristiyanların saldırısına uğrayan Müslüman köyleri ateşkes hattının öte tarafındaysa, bunların korunması için Rus kumandanlığına başvurulması emri.	318
181	4	Gelibolu'da Süleyman Paşa'dan Serasker Rauf Paşa'ya. Tel. . . . . Rusların Keşan'a doğru ilerlemeleri. Ahalinin göçetmesi. Bu konuda talimat talebi.	319
182	4	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Derby'ye. Tel. No. 164. . . . . Ateşkes anlaşmasına rağmen Rusların durmadan ilerlemeleri. Ahalinin her tarafta göçetmesi ve İstanbul'u doldurması.	319
183	4	İngiltere'nin İzmir Konsolosu Reade'de İstanbul Büyükelçisi Layard'a. Rapor. . . . . İzmir'e, Dedeağaç'tan 19.150, İstanbul'dan 7.000 göçmen getirilmesi. Göçmenlerden bir kısmının Manisa ve Aydın taraflarına yollanması. Şehirde tıkanıklık. Yardımların yetersizliği. Yabancı koloniden 500 lira toplanması. İzmir'e hâlâ göçmen yollanmasının üzücü sayılması.	320

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Şubat		
184	4	İngiltere'nin Petersburg Büyükelçisi Loftus'tan Dışişleri Bakanı Derby'ye. Tel. No. 10 . . . . . Lüleburgaz'dan ilerleyen Rus kuvvetlerinin yolda 180.000 ilâ 200.000 kadar göçmene rastlamaları. Göçmenlerin kısmen Tekirdağ'a doğru ilerlemeleri. Tekirdağ'da bir yabancı viskonsolosun Rusları çağırması ve Rus kuvvetlerinin oraya doğru ilerlemeleri.	321
185	4	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakam Derby'ye. Yazı. No. 170. . . . . Göçmenlerle ilgili bir raporun eklice sunulması. Raporun göçmenlerin ızdırabı ve sefaleti hakkında bilgi vermesi.	321
Ek	1	Göçmenlere yardımla görevli Albay Blunt'tan, İngiliz Büyükelçisi Layard'a. Rapor. . . . . Çorlu'da göçmen yığınları. Bir göçmen treninin geçirdiği kaza. 23 ölü, birçok yaralı. Tren seferlerinin üç gün aksaması. Çorlu istasyonuna 20.000 göçmen birikmesi. Bunlara yardım. İstasyon müdürlerinin teşekkürü. Göçmenlerin târifsiz sefaleti. 12 ilâ 24 Ocak arasında Çorlu'dan 31 tren ve 54.660 göçmenin geçmesi. Ayrıca karayoluyla geçen göçmen selleri.	322
186	5	Önbarış müzakerelerinde Türk Delegeleri Server ve Nâmık Paşalardan Rus Tuna Orduları Başkumandanı Grand Duc Nicolas'ya. Yazı. . . . . Trakya Müslümanlarının göçlerinin önlenmesi için gerekli tedbirlerin alınması isteği.	325
187	5	Ferecik Kaymakamı, Telgraf ve Mal Müdürleri Hasbullah, Rüşdi ve Emin Beylerden Gelibolu'da Süleyman Paşa'ya. Tel. . . . . Rus askerleriyle Bulgarların Ferecik dolaylarında yağma ve zulümleri. Köylülerin perişan halde kaçışmaları.	326
188	6	Başvekil Ahmet Vefik Paşa'dan Önbarış görüşmelerinde Server ve Nâmık Paşalara. Tel. No. 33. . . . Gittikçe artan ve İstanbul'u tamamen istilâ eden kitle göçlerinin durdurulması için Grand Duc Nicolas nezdinde yeniden teşebbüste bulunulması talimatı.	327

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Şubat		
189	6	Edirne'de Server ve Nâmık Paşalardan Başvekil Ahmet Vefik Paşa'ya. Tel. No. 6. . . . . Kitle göçlerinin durdurulması ve halkın güvenliğinin sağlanması için Grand Duc Nicolas nezdinde yapılan teşebbüs. Grand Duc'ün bu yolda emirler vermesi.	328
190	6	Gelibolu'da Süleyman Paşa'dan Karaağaç'ta Safvet Paşa'ya. Tel. . . . . Karaağaç'ta açlıktan ölen askerlerle göçmenlerin kurtarılma çarelerine bakılması emri.	330
191	6	Gelibolu'da Süleyman Paşa'dan Serasker Rauf Paşa'ya. Tel. . . . . Karaağaç'ta askerlerle göçmenlerin açlıktan öldükleri haberi. Bu acıklı duruma bir çare bulunması ricası.	330
192	6	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Derby'ye. Yazı. No. 180. . . . . 31 Ocak ateşkes anlaşmasına rağmen Rusların durmadan ilerlemeleri. İstanbul'a biteviye göçmen sellerinin akması. Göçmen arabalariyle tıkanan yollar. Kar ve çamur altında kırılan çoluk çocuk yığınları. Başkent'te 150.000 göçmen. Ayasofya câmiinde 4.000 göçmeni ziyaret. Göçmenlerin Anadolu'ya sevki. Ahalinin telâşını yatıştırmak için Rusların bir bildiri yayınlamamaları. Rumeli Türk halkını toptan yoketme veya defetme politikası.	331
193	6	Fransa'nın Selânik Konsolosu Mallet'den Dışişleri Bakam Waddington'a. Yazı. 30. (Kısmen). . . . . Selânik taraflarına çok sayıda Çerkes göçmenlerinin gelişi. Drama, Seres ve Kavala arasında 20.000 - 25.000, Drama içinde 10.000 göçmen. Selânik açıklarında yabancı harp gemileri. Hıristiyanların güvenliği konusu.	333
194	8	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Derby'ye. Yazı. No. 199. . . . . Ateşkes anlaşmasının imzalandığı 31 Ocak günü Varna'ya 30.000 göçmenin toplanması.	335

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Şubat		
195	8	İngiltere'nin Bandırma Konsolos Ajanı Michalopoulo'dan İstanbul Başkonsolosu Fawcett'e. Rapor. (Tercüme). . . . . Bandırma'dan 12.000'den fazla göçmenin geçişi. 4.500 kadarının yakın köylere yerleştirilmesi. Bandırma dolayında 30.000 Rumeli göçmeni. Çerkeslerden endişe. Hastalık ve günde 4 - 5 ölüm vak'ası.	336
196	12	Gümülcine Kaymakamı Ahmed Hamdi Bey'den Gelibolu'da Süleyman Paşa'ya. Tel. . . . . Gümülcine'de 25.772 kuruş tutarında kayıp göçmen eşyasının açık arttırma ile satılması. Elde edilen paranın kısmen göçmenlere dağıtılması.	338
197	12	Fransa'nın Filibe Viskonsolosu Boysset'den İstanbul Maslahatgüzarı De Moüy'e. Rapor. No. 5. . . . . Rus işgali altında Filibe'nin durumu: Yağmalar, zulümler, öldürmeler. Türk halkının açlıktan kırılması. Şehre getirilen 10.000 Türk göçmeni. Konsoloslar komitesince göçmenlere yardım. Yardımların tükenmesi. 440 göçmenin açlıktan ölmesi. Tifüs ve çiçek hastalıkları. Sancağın diğer bölgelerinde aynı durum...	339
198	13	Edirne'de Safvet Paşa'dan Başvekil Ahmet Vefik Paşa'ya. Tel. No. 7. . . . . Edirne'de açlıktan ve soğuktan ölmek üzere bulunan 10.000 göçmenin kurtarılması için 25 bin altın kuruş gönderilmesi.	341
199	13	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Derby'ye. Yazı. No. 222. . . . . Rus istilâsı altında Rumeli'nin durumuyla ilgili bir raporun gönderilmesi.	341
Ek	12	İngiltere Büyükelçiliği Drogmanı Marinitch'ten Büyükelçi Layard'a. Rapor. . . . . İstanbul - Kızanlık arasında bir gezi. İstanbul - Edirne arasınada 15 göçmen treni. Çorlu - Kızanlık yolu üzerinde 30.000 ölü. Eskizağra büsbütün harâbe. Kızanlık'ın üçte ikisinin yıkılmış olması. Rus karargâhında çocukların bakımı. Bulgarların kötü niyetleri.	324

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Şubat		
200	15	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Derby'ye. Yazı. No. 230. . . . . Paniğe kapılıp toptan göçeden Rumeli halkını yatıştırmak için Rusların bir bildiri yayınlamamaları konusu. Savaşın ilk günlerinde yayınlanan hesaplı bildirinin tenkidi. Türklerin kitle göçlerinin devam etmesi. Rus limanlarının Hobart Paşa tarafından bombalandığı iddiası.	344
201	16	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Derby'ye. Gizli Tel. No. 223. . . . . Konferansta Rusların isteği: Bulgaristan'dan kaçan Türk ahalisinin geri dönememesi, yerlerinde kalan Türklerin de göçetmeleri. İstanbul'dan da Türkleri çıkarma fikri.	346
202	19	İngiltere Dışişleri Bakanı Derby'den Viyana Büyükelçisi Elliot'a. Yazı. No. 137. . . . . Bulgaristan'dan bütün Müslüman halkın kovulması yolundaki Rus isteği hakkında Avusturya görüşünün öğrenilmesi talimatı.	347
203	20	İngiltere'nin Viyana Büyükelçisi Elliot'dan Dışişleri Bakanı Derby'ye. Tel. No. 33. . . . . Bütün Müslümanları Bulgaristan'dan çıkarmak yolundaki Rus isteğinin Avusturya tarafmdan infialle karşılanması, barbarlık gibi görülmesi.	347
204	22	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Derby'ye. Tel. No. 262. . . . . Bulgaristan'dan Müslüman halkın kovulmasını İgnatief'in teklif etmiş olması. Teklifin geri alınmış olabileceği.	348
205	22	İngiltere'nin Petersburg Büyükelçisi Loftus'tan Dışişleri Bakanı Derby'ye. Yazı. No. 249. . . . . Rusların, bütün Bulgaristan Müslümanlarını yurtlarından kovmak istedikleri haberinin **Agence Russe** tarafından yalanlanması. Yalanmaya güven olmıyacağı kanısı.	348
Ek	22	**Agence Russe** makalesinden kesit. . . . . Bulgaristan'dan bütün Müslümanların kovulmak istendiği haberinin asılsızlığı. Rusların din ayrımı yapmadıkları.	349

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
		Şubat	
206	26	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Derby'ye. Yazı No. 278. . . . . Rus delegelerinin Ayastefanos konferansında Bulgaristan'dan Müslümanların boşaltılmasını geraçekten istemiş olmaları. Rusya'nın Bulgaristan'da yalnız Bulgarların bırakılması politikası gütmesi.	350
207	28	İugiltere'nin Beyrut Başkonsolosu Eldridge'den Dışişleri Bakanı Derby'ye. Yazı. No. 14. . . . . Beyrut'a gelen 1000 göçmenin Şam'a gönderilmesi. 1500 kişilik bir başka göçmen kafilesinin Nablus'a gönderileceği. Trablusşam'a da 2000 göçmenin gelişi. Hıristiyanlar arasında telâş olduğu haberinin asılsızlığı.	351
208	28	İngiltere'nin İstanbul Başkonsolosu Fawcett'ten Dışişleri Bakanı Derby'ye. Yazı. No. 30. (Kısmen). . . İstanbul'da, Üsküdar'da, Boğaz kıyılarında 150.000 göçmen. Hükûmetçe bunlara günde yarımşar okka tayın dağıtılması. **Compassionate Fund** ile Milletlerarası göçmen fonundan da 40.000 göçmene yardım edilmesi. Yardımların yetersizliği. İstanbul'da bulaşıcı hastalıkların artması. Edirne, Gelibolu, Selânik, Bursa, Gemlik ve Mudanya göçmen kitlelerinin acıklı durumlarına dair haberler. Oralarda da bulaşıcı hastalıkların baş göstermesi.	353
		Mart	
209	2	İngiltere'nin Varna Konsolosu Reade'den İstanbul Büyükelçisi Layard'a. Rapor. (Kısmen). . . . . Şumnu'da 200.000 kadar göçmenin feci durumu. Açlıktan ve soğuktan sokak ortalarında ölen göçmenler. Resmî makamların göçmenlerle yeteri kadar ilgilenmemeleri.	355
210	2	Fransa'nın Filibe Viskonsolosu Boysset'den İstanbul Büyükelçisi Fournier'ye. Rapor. No. 6. (Kısmen). Filibe'de Türk göçmenlerine ait evlerle malların 10 günlük mühlet sonunda Ruslarca müsadere edilip satılmasına karar verilmesi. Mühletin yetersizliği. Bu müddet içinde dönen göçmenlerin de mallarını geri alamamaları. Bir örnek. Rusların Türkleri kovup mallarına konmak niyeti.	356

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Mart		
211	3	İngiltere'nin Beyrut Başkonsolosu Eldridge'den İstanbul Büyükelçisi Layard'a. Yazı. . . . . Selânik'ten Lâzkiye'ye 1300 Çerkes göçmeni daha getirilmesi. Çerkes olarak adlandırılmalarına rağmen gelen göçmenlerin çoğunlukla Rumeli Müslümanı oluşları.	357
212	4	Fransa'nın İstanbul Büyükelçisi Fournier'den Dışişleri Bakanı Waddington'a. Yazı. No. 14. (Kısmen). İstanbul'a 200.000 göçmenin gelişi, Başkentin beslenmesinin güçleşmesi. Türk Hükûmetinin Rus işgal kuvvetlerinin geri çekilmelerini çabuklaştırmak isteyişi.	358
213	4	İngiltere'nin Şam Viskonsolosu Jago'dan Dışişleri Bakanı Derby'ye. Rapor. No. 2. . . . . Bulgaristan'dan çok miktarda göçmenin Suriye'ye gelmesi. Evvelce yerleştirilmiş iki Çerkes kolonisi. Şimdi gelen Çerkeslerin Kuneytra ve Dumer taraflarına gönderilmeleri. Göçmenlere yardım için Vilâyette erkek nüfus başına 4 kuruş vergi alınması.	360
214	5	Hariciye Nezaretinden Hilâliahmer Cemiyeti Riyasetine. Yazı. . . . . Yaralılara ve göçmenlere yardım için Londra'da toplanan 227 küsur İngiliz lirası.	362
215	6	Paris'te İtalya Büyükelçiliğinden Fransa Dışişleri Bakanlığına. Nota. . . . . Şam civarına Çerkes göçmeni gönderilmemesi için Türkiye nezdinde ortak teşebbüste bulunulması isteği.	363
216	6	İngiltere'nin Larnaka Konsolosu Watkins'ten Dışişleri Bakanı Derby'ye. Yazı. No. 12. . . . . İstanbul'dan Kıbrıs'a 3000 göçmen gönderileceği haberi. üzerine Larnaka ve Lefkoşa halkında huzursuzluk. Bu konuda iki belge.	364
Ek 1	5	Larnaka Viskonsolosu Watkins'ten İstanbul Büyükelçisi Layard'a. Rapor. . . . . Kıbrıs'a göçmen gönderilmesini Larnaka ve Lefkoşe Rumlarının protesto etmeleri. Kıbrıs resmî makamlarının ise göçmenleri kabule hazırlanmaları.	365

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Mart		
Ek 2	4	Larnaka (Rum) Ahalisinden Kıbrıs'taki yabancı konsoloslara dilekçe. . . . . Kıbrıs'a 3000 Tatar göçmeni gönderileceği haberi üzerine Larnaka ahalisinin şaşkına dönmesi. Zaten kıtlık içinde bulunan adanın bu sefil insanları kabul edemiyeceği. Üstelik "vahşi ve kan içici" olan bu insanların adaya felâket getirecekleri iddiası. Kıbrıs'a göçmen gönderilmemesi için konsolosların müdahale etmeleri dileği.	367
217	7	Fransa'nın Suriye Başkonsolosu Guys'den Dışişleri Bakanı Waddington'a. Yazı. No. 10. (Kısmen). . . Rumeli'den Suriye'ye çok sayıda Çerkes ve Müslüman göçmenin gelişi. Göçmenlerin endişe yaratmaları.	368
218	8	Edirne'de Göçmen İşleriyle Görevli Fasso Efendi'den Başvekil Ahmet Vefik Paşa'ya. Tel. . . . . Edirne'deki göçmenlerin büyük sefalet içinde bulunmaları. Birkaç kile buğday tedarik edilip dağıtılmak için Rus işgal makamlarıyla anlaşmaya çalışılacağı.	369
219	8	İngiltere'nin Larnaka Konsolosu Watkins'ten İstanbul Büyükelçisi Layard'a. Tel. . . . . Kıbrıs'a göçmen gönderileceği haberinin yarattığı telâş. Kazazede 2500 göçmenin adaya çıkarılması. Kıbrıs halkının göçmen istemeyişi.	369
220	10	Hariciye Nâzırı Safvet Paşa'dan İstanbul'da Rusya Maslahatgüzârı Nelidow'a. Yazı. No. 50543/24. . . Edirne'deki göçmenler için 5000 kile buğday tedariki hususunda Grand Duc Nicolas nezdinde teşebbüste bulunulması isteği.	370
221	10	İngiltere'nin Filibe Viskonsolosu Calvert'ten Edirne Konsolosu Blunt'a. Rapor. (Kısmen). . . . . Filibe'de Türk göçmenlerinin acıklı durumları. Rus işgal makamlarının göçmenlere karşı menfî tutumları.	371
222	11	Edirne'de göçmen işleriyle görevli Fasso Efendi'den Hariciye Nâzırı Safvet Paşa'ya. Tel. . . . . Edirne'deki göçmenler için Rus makamlarından 240 kile buğday ile 240 kile mısır sağlanması. Göçmen çocuklarının giydirilmeleri için para verilmesine emir buyurulması ricası.	375

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Mart		
223	11	İngiltere'nin Burgas Viskonsolosu Brophy'den İstanbul Büyükelçisi Layard'a. Rapor. . . . . Burgaz yakınındaki Evrenişköy'de mahsur kalmış 2000 kadar göçmenin Bulgar saldırılarına uğramaları ve Rus makamlarına teslim olmak istemeleri.	376
224	11	Sultanyeri Müslüman ahalisinden Bâbıâli'ye. Dilekçe. (Tercüme). . . . . Istıraplarının son haddine varmış olması. Mallarının Ruslar tarafından yağma edilmesi. Zulüm görmeleri. Türk Hükûmeti gerçekten çekildi ise çaresiz kitle halinde göçetmek zorunda bulunmaları. Hükûmetçe kendilerine emin bir yer gösterilmesi dileği.	377
225	12	Hariciye Nâzırı Safvet Paşa'dan Edirne'de Fasso Efendi'ye. Tel. No. 50550/27. . . . . Edirne'deki göçmen çocuklarının giydirilmeleri için 10 lira ödeneceği.	378
226	13	Yeşilköy'de Osmanlı Komiseri Ohannes Efendi'den Hariciye Nâzırı Safvet Paşa'ya. Tel. No. 1/1. . . . Rusların Edirne göçmenlerine 5000 kile buğday dağıtacakları haberi.	378
227	13	İngiltere'nin Burgaz Viskonsolosu Brophy'den İstanbul Büyükelçisi Layard'a. Rapor. . . . . Burgaz köylerinde ve Balkanlarında 15 - 20.000 kadar Türk göçmeni bulunması. Bunların aldırtılması için İstanbul'dan vapur gönderilmesi telkini.	379
228	15	Edirne'de Fasso Efendi'den Hariciye Nâzırı Safvet Paşa'ya. Tel. . . . . Edirne'deki göçmen çocuklarının giyimleri için gönderilen 10 liranın yetersizliği. Bir on lira daha gönderilmesi dileği.	380
229	15	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Derby'ye. Yazı. No. 347. . . . . İstanbul'da ve diğer yerlerde bulunan göçmenlerin Rus işgali altında Rumeli'ye geri dönememeleri. Şumnu'da 220.000 göçmen bulunması.	381

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Mart		
230	15	Büyükelçi Layard'dan İngiliz Dışişleri Bakanı Derby'ye. Yazı. . . . . Rus - Bulgar idaresi altında Müslüman halkın yokedilmek istenmesi.	382
231	16	Hariciye Nâzırı Safvet Paşa'dan Edirne'de Fasso Efendi'ye. Tel. No. 50596/37. . . . . Edirne'deki göçmen çocukların giyimleri için evvelce gönderilmiş 10 lirayla birlikte 20 liranın yeter sayılması.	383
232	16	Göçmenlere Yardım Milletlerarası Komitesinden Başvekil Ahmet Vefik Paşa'ya. Yazı. . . . . Milletlerarası komitenin, göçmenlere yardım işini tümüyle yüklenemeyeceği, bu işte asıl görevin Türk makamlarına düşeceği ve Türk makamları işi komitenin omuzlarına yıkmak yolundaki tutumlarına devam ettikleri takdirde Komitenin çalışmalarına son vereceği.	384
233	16	Başvekil Ahmed Vefik Paşa'dan Göçmenlere Yardım Milletlerarası Komitesi'ne. Yazı. No. 50593/36. . . Türk Hükûmetinin Milletlerarası Yardım Komitesine teşekkürü. İstanbul Valiliğinin Komitenin çalışmalarına gereken kolaylığı göstereceği vaadi.	385
234	17	İngiltere'nin Filibe Viskonsolosu Calvert'ten Binbaşı De Winton'a. Yazı. (Kısmen). . . . . Filibe'ye geri dönmeye başlayan Türk göçmenlerinin güç durumları.	386
235	18	İngiltere'nin Larnaka Konsolosu Watkins'ten İstanbul Büyükelçisi Layard'a. Rapor. . . . . Kavala'dan Lâzkiye'ye 3000 kadar göçmen götürmekte olan bir Avusturya gemisinin kazaya uğraması. İngiliz ve Fransız gemilerinin kaza yerine yetişmeleri. Kıbrıs'a göçmen gönderilmemesi için Ada (Rum) halkının Sadrazama ve yabancı konsoloslara başvurmaları. Larnaka'ya 2000 göçmen getirmekte olan bir başka Avusturya gemisinin Antalya'ya çevirilmesi.	387

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Mart		
Ek	12	Kazaya uğrayan "Sphinx" adlı Avusturya gemisi kaptanı Ivanics'in kaza hakkında raporu. . . . . 1 Martta 3000 göçmenle Kavala'dan hareket. 5 Martta fırtınaya tutulma, 40 kişinin boğulması. Aynı akşam gemide yangın. 500 göçmenin yanması. Diğer göçmenlerin kaptanla tayfaları tehdit etmeleri. İngiliz ve Fransız gemilerinin yetişmeleri.	389
236	19	Fransa'mn İstanbul Büyükelçisi Fournier'den Dışişleri Bakanı Waddington'a. Yazı. No. 23. (Kısmen). Suriye ve Kıbrıs'a göçmen gönderilmemesi için Türk Hükûmeti nezdinde teşebbüs yapılması. İstanbul'a çok sayıda göçmen kitlelerinin yığılmış olması. Başkentte günde 900 göçmenin ölmesi. Rus makamlarının Rumeli'yi Müslüman unsurundan temizlemek istemeleri.	391
237	19	Büyükçekmece halkının dilekçesi. (Tercüme). . . . Göçederken geride bıraktıkları mahsulleriyle hayvanlarının Bulgarlar ve Kazaklar tarafından yağma edilmesi. İçlerinden bir kişinin öldürülmesi. Korkudan geri dönememeleri. Evlerinin Ruslar tarafından yıkılması. Yıkmaların durdurulması, mallarının tazmin edilmesi dileği.	392
238	20	Göçmen yerleştirme işleriyle görevli Ali Fâzıl Efendinin Raporu. (Tercüme). . . . . Kabaklı'da 380 göçmen. Civar Bulgarlarının tehditkâr tutumları ve 4500 Rus askerinin bulunması yüzünden göçmenlerin geri dönememeleri. Göçmenlerin açlıktan ölmeleri tehlikesi.	393
239	20	Gümülcine Kaymakamından Bâbıâli'ye. Tel. (Tercüme). . . . . Gümülcine civarında Rus askerlerinin dolaşması. Bulgar eşkiyalarının soygunculuk yapmaları. Bu yüzden Sultanyeri göçmenlerine zahire yardımları gönderilememesi.	393
240	21	Edirne'de Fasso Efendi'den Hariciye Nezaretine. Tel. Bir kısım göçmenlerin yurtlarına geri gönderilmeleri için Rus işgal makamlarıyla mutabakat. Edirne'de çocuklar arasında tifüsten ölümler.	394

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Mart		
241	21	İngiltere Dışişleri Bakanı Derby'den İstanbul Büyükelçisi Layard'a. Yazı. No. 374. . . . . Kıbrıs'a göçmen gönderilmesinin yarattığı telâşla ilgili raporların alınması. Göçmenlerin Adada huzursuzluk yaratmalarının önlenmesi için gereken tedbirlerin alınması yolunda Bâbıâli nezdinde teşebbüs yapılması talimatı. Ve ne gibi tedbirler alındığının bildirilmesi.	394
242	21	İngiltere Dışişleri Bakanı Derby'den Larnaka Konsolosu Watkins'e. Yazı. No. 1. . . . . Kıbrıs'a gönderilen göçmenlerin Adada huzursuzluk yaratmamaları yolunda İstanbul'da teşebbüste bulunması için Layard'a talimat gönderildiği haberi.	395
243	22	Ahiçelebi Müslümanlarından Bâbıâli'ye dilekçe. (Tercüme). . . . . Bulgar saldırılarına karşı korunamadıkları takdirde göçetmek zorunda kalacakları.	395
244	23	Hariciye Nâzırı Safvet Paşa'dan Edirne'de Fasso Efendi'ye. Tel. No. 50630/47. . . . . Kızanlık'tan Edirne'ye doğru göçettikleri haberi alınan 2 - 300 kişilik göçmen kafilesinin, Edirne'den yurtlarına geri çevrilmesi talimâtı.	396
245	29	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Derby'ye. Yazı. No. 430. . . . . Filibe'de Türk göçmenlerine yardım dağıtılmasıyla ilgili bir raporun gönderilmesi. Raporun, Bulgarların menfi tutumlarına ışık tutması.	396
Ek	17	İngiltere'nin Filibe Viskonsolosu Calvert'ten Binbaşı De Winton'a. Rapor. . . . . İşgalden az sonra Türk göçmenlerinin Filibe'ye dönmeye başlamaları. Dağlarda binlerce göçmenin açlıktan, soğuktan ölmesi. Şubat başında Filibe'ye 15.000 göçmen birikmesi. Günde 5.000 tayın dağıtılması. Yardım Komitesinin imkânlarının tükenmesi. Rus askerî valisinden yardım istenmesi. Çıkarılan engeller. Yardım Komitesinin öksüz çocuklar için bir yurt açması. Genç bir Türk doktorunun ülkücü çalışması. Rus valisinin yurda bağışı. Yeniden para, ilâç, elbise ihtiyacı.	397

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
		Mart	
246	30	İngiltere'nin Burgaz Viskonsolosu Brophy'den İstanbul Büyükelçisi Layard'a. Yazı. . . . . Burgaz ile Kırklareli arasında bulunan 20.000 göçmen adına verilen bir dilekçe.	401
Ek	13/25	İslimye, Karnabad ve Aydos köyleri Türk göçmenlerinden Sadârete. Dilekçe. (Tercüme). . . . . Yarı yolda kalmış 20.000 göçmenin ölümden kurtarılması dileği.	401
247	31	İngiltere'nin Beyrut Başkonsolosu Eldridge'den Dışişleri Bakam Derby'ye. Rapor. No. 27. Siyasî. . . . Trablusşam'a yeniden 5000 göçmen gönderilmesi. Göçmenlerin Suriye'de idareye dert olması. Yerli halkın göçmenleri kabul etmek istememesi. Barındırma, besleme, yerleştirme için vilâyet hazinesinde para bulunmayışı. Göçmenlerin Cebel taraflarına gitmek istemeyişleri. Lâzkiye'ye getirilmiş 1500 göçmenin hâlâ orada beklemesi. Göçmenlerden pek azının Antakya'ya gönderilmesi.	403
Ek	27	İngiltere'nin Trablusşam Viskonsolos Vekili Blanche'dan Beyrut Başkonsolosu Eldridge'e. Rapor. (Kısmen) . . . . . Bir ay içinde Trablus'a 8000 göçmenin gelişi. Bunların azar azar içerlere yollanması. Yeniden 5000 göçmenin daha gelmesi. İdarenin sıkıntısı. Göçmenlerin son derece sefalet içinde bulunmaları. Ölüm oranlarının pek yüksek oluşu.	404
		Nisan	
248	4	Berlin'de Osmanlı Maslahatgüzârı Ohan Efendi'den Hariciye Nâzırı Safvet Paşa'ya. Yazı. No. 5709/139. Göçmenlere yardım için Almanya'dan toplanan 35 mark ile bir paket elbise ve eski çamaşırın gönderilmesi.	405
249	13	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Salisbury'ye. Yazı. No. 488. . . . . İstanbul'da Rumeli göçmenlerinin acıklı durumlarıyla ilgili bir raporun gönderilmesi. Rusların çıkardığı engeller ve Bulgarlara güvensizlik yüzünden göçmenlerin geri dönememeleri. Çerkes ve tatar göçmenlerin Asya vilâyetlerine yollanması. Öteki göçmenlerin geri dönmek için Başkentte beklemeleri.	406

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Nisan		
Ek	12	İstanbul'da Dr. Dickson'dan Büyükelçi Layard'a. Rapor. . . . . İstanbul'da göçmenler arasında tifo, tifüs, zatürree hastalıklarının yaygın olması. Günde 300 ilâ 500 arasında göçmenin ölmesi. Hâlen İstanbul'da 60.000, Anadolu yakasında 30.000 ve Rumeli yakasında 19.000 göçmen bulunması. Bunların sağlık hizmetlerine yetişilememesi. Yabancı konsolosların tifo hastalığını sağlık bültenlerinde belirtmeleri.	406
250	15	Fransa'nın Edirne Konsolosu Flesch'den Dışişleri Bakanı Waddington'a. Yazı. No. 1. (Kısmen). . . . Edirne'de sağlık durumu. 30.000 göçmen arasında ölüm nispetlerinin azalması. Ancak 800 kadar göçmenin geriye dönebilmiş olması.	409
251	16	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Salisbury'ye. Rapor. No. 496. . . . . İstanbul'daki göçmenlerin hâlâ pek acıklı durumda olmaları. Çerkes ve Tatar göçmenlerinin Anadolu'ya gönderilmeleri. Asıl Türk göçmenlerinin ise Rumeli'ye dönmek için bekleşmeleri. Yardımların yetersiz, ölüm nispetlerinin yüksek oluşu. Yalnız Ayasofya Câmiinde günde 25 - 30 göçmenin ölmesi. İstanbul'da, 80.000 göçmen bulunmasına rağmen âsâyişin bozulmaması.	410
252	16	İngiltere'nin Burgaz Viskonsolosu Brophy'den İstanbul Büyükelçisi Layard'a. Rapor.. . . . . Burgaz ormanlarındaki göçmenler işini Ruslarla görüşmek üzere Padişah yaverlerinden Şakir Beyin Burgaz'a gelişi. İstanbul'dan 60 ton bisküvi getirmesi. Göçmenleri civar köylere yerleştirme projesi. Bulgarların karşı koymaları. Şakir Bey'in İstanbul'a dönmesi.	413
253	16	Fransa'nın Suriye Başkonsolosu Guys'den Dışişleri Bakanı Waddington'a. Yazı. No. 15. . . . . Suriye'ye 25.000 kadar Rumeli göçmeninin gelmiş olması. Bu miktarın 100.000'e çıkarılacağı. Gelen göçmenleri hazırlıksız iskân edilmeleri ve karışıklıklara sebep olmaları ihtimali.	415

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Nisan		
254	17	Padişah Yaveri Şakir Bey'in Burgaz yakınlarındaki göçmenlerin durumlarına dair raporu. (Tercüme). Darıdere Balkanındaki göçmenlerin durumlarını incelemek üzere İstanbul'dan Burgaz'a gidiş. Burgaz Rus kumandanıyla anlaşarak göçmen kamplarını ziyaret. Bulgarların göçmenlere zulümleri. Civar köylere yerleştirilmeye göçmenlerin ikna edilememesi. Göçmenlerin başka yerlere gitmek istemeleri. Yardım için götürülen 50 ton bisküvinin bir kısmının göçmenlere dağıtılması.	416
255	25	Hariciye Nâzırı Safvet Paşa'dan Berlin Sefiri Sadullah Bey'e. Yazı. No. 50997/46. . . . . Göçmenler için Almanya'dan toplanan yardımlara teşekkür.	421
256	26	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Salisbury'ye. Tel. No. 407. . . . . Hâlen İstanbul'da bulunan 160.000 göçmenin Başkentin sağlık durumunu ve ticareti tehdit etmesi. Bunların Rumeli'ye geri gönderilememeleri. İstanbul'dan uzaklaştırılmaları masrafları için gümrük vergilerinin %2 arttırılması yolunda Konsolosların teklifi. Konunun Büyükelçilerce görüşülmesi. Teklifin kabul edilip edilmiyeceğinin bildirilmesi.	422
257	28	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakam Salisbury'ye. Rapor. No. 545. . . . . 60.000'i başka yerlere gönderilmiş, 18.000'i ölmüş olmasına rağmen İstanbul'da hâlâ 160.000 Rumeli göçmeni bulunması. Bunların yurtlarına dönmelerine Rusların engel olmaları. Göçmen yığınlarının İstanbul'da salgın hastalık tehlikesi yaratmaları. İstanbul'un karantina altına alınması halinde ticaretin zarar görmesi tehlikesi. Göçmenleri başkentten uzaklaştırmak için gümrük vergisinin %2 arttırılması yolundaki Konsoloslar teklifinin kordiplomatikçe görüşülmesi. Türk Hükûmeti nezdinde toplu teşebbüse ve Hükûmetlerinden talimat istenmesine karar verilmesi.	423

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
		Nisan	
Ek 1	13	İstanbul'daki yabancı konsolosların ilk toplantısı tutanağı. . . . . İstanbul'da bulunan 160.000 göçmeni uzaklaştırmak için Türk Hükümetinin imkânlarının yetersiz olduğunu tespit. Para temin etmek için çeşitli yollar üzerinde konuşma.	426
Ek 2	16	İstanbul'daki yabancı konsolosların ikinci toplantısı tutanağı. . . . . Göçmenleri İstanbul'dan uzaklaştırmak için misyon şeflerine iki teklifte bulunma kararı: 1) Göçmenleri uzaklaştırma işi ile görevli bir karma komisyon kurulması, 2) Para sağlamak için, İstanbul'da istihlâk mallarından alınan gümrük vergisinin geçici olarak arttırılması.	431
Ek 3	26	Misyon Şeflerince Sefaret Dragomanlarına verilen talimat. (Bâbıâli'ye sunulacak benzer notalar taslağı). İstanbul'daki göçmenler arasında yaygın olan hastalıkların, özellikle tifüsün, genel sağlığı ve ticareti tehdit etmesi. Göçmenleri başkentten uzaklaştırmak için tezelden müessir tedbirler alınması lüzumu.	437
		Mayıs	
258	2	Londra'da Osmanlı Sefiri Musurus Paşa'dan Hariciye Nâzırı Safvet Paşa'ya. Yazı. No. 7252/213. . . . Bir İngiliz lordunun göçmenlere dağıtılmak üzere sebze tohumları göndermesi.	438
259	3	Viyana Sefiri Esad Bey'den Hariciye Nâzırı Safvet Paşa'ya. Yazı. No. 9351/287. . . . . Göçmenlere yardım için Prag'dan 140 frank gönderilmesi.	439
260	3	İngiltere'nin Burgaz Viskonsolosu Brophy'den İstanbul Büyükelçisi Layard'a. Yazı. . . . . Alagünü dağındaki göçmenleri alıp Anadolu'ya götürmek üzere İstanbul'dan Burgaz'a dört Türk gemisinin gelişi. Odesa'dan Burgaz'a Rus askerleri gönderilmesi.	440
261	5	Hariciye Nezaretinden İstanbul Şehir Emanetine. Yazı. Göçmenler için Viyana'dan 787, Brüksel'den 1000 frank yardım gönderilmesi.	440

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Mayıs		
262	7	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Salisbury'ye. Yazı. . . . . Edirne ve Filibe'deki Müslüman göçmenlerin acıklı durumlarına dair bir raporun eklice sunulması.	441
Ek	5	Dr. Stocker'den Layard'a. Rapor. . . . . Filibe'deki Türk göçmenlerinin feci durumları. İstanbul'da ve diğer yerlerdeki göçmenlerin Bulgaristan'a dönememeleri.	441
263	7	Kırklareli'nden bir mal sahibinin dilekçesi. . . . Kırklareli yakınlarında 40 arabalık bir göçmen kafilesinin Bulgarlar tarafından soyulması. Koşum hayvanlarının alınması, arabaların yakılması. Çalınan hayvanların geri verilmesi, göçmenlere yardım edilmesi için Rus Başkumandanlığından Kırklareli Kumandanına emir buyurulması dileği.	444
264	8	Hariciye Nâzırı Safvet Paşa'dan Londra Sefiri Musurus Paşa'ya. Yazı. No. 51094/113. . . . . Göçmenlere yardım için İngiltere'den toplanan 148 küsur İngiliz lirasının alındığı.	444
265	8	Hariciye Nâzırı Safvet Paşa'dan Rusya'nın İstanbul Baş Dragomanı Onou'ya. Yazı. . . . . Anadolu'ya sevkedilecek olan ve silâhlarını teslim etmek istemeyen Terkos'taki göçmenlere, iskeleye kadar Rus askerlerinin refakat etmesi.	445
266	8	Fransa'nın İstanbul Büyükelçisi Fournier'den Dışişleri Bakanı Waddington'a. Yazı. No. 56. . . . . Edirne, Tuna ve Kosova vilâyetleri Türk göçmenleri ile Arnavut temsilcilerinin sundukları dilekçelerin eklice gönderilmesi.	446
Ek	1	Rumeli Türk halkı temsilcilerinden Fransa'nın İstanbul Büyükelçisi Fournier'ye. Dilekçe. . . . . Rumeli göçmenlerinin yurtlarına dönebilmeleri için Avrupa Büyük Devletlerinin aracılık etmeleri ve geri dönüşün Avrupa Konsoloslarının gözetimi ve yardımı ile yapılması dileği.	447

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
		1878	
		Mayıs	
267	13	İngiltere Dışişleri Bakanı Salisbury'den İstanbul Büyükelçisi Layard'a. Yazı. No. 608. . . . . Sağlığın bozulmaması gerekçesiyle İstanbul'dan göçmenlerin uzaklaştırılmaları konusunda misyon şeflerinin aldıkları kararların İngiltere Hükûmetince desteklenmesi.	449
268	15	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Salisbury'ye. Yazı. No. 623. . . . . Müslüman göçmenlere yardım edilmesi veya göçmenlerin yurtlarına geri gönderilmeleri hususunda Bâbıâli'nin Büyükelçi Layard nezdinde teşebbüste bulunması.	450
Ek	—	Sadrazam Sadık Paşa'dan İstanbul'daki Yabancı Misyonlara. Genelge nota. . . . . Rumeli göçmenlerine yardım için İstanbul gümrük vergisinin arttırılması tasarısının aynı şekilde Samsun, İzmir, Beyrut, İskenderun ve Selânik limanlarına da teşmil edilmesi isteği.	452
269	16	Hariciye Nezaretinden İstanbul'daki Rusya Sefaretine. Nota. No. 51204/38. . . . . Vidin Rus kumandanının oradaki Menafi ve Yetim Sandıklarına el koyması ve belediye sandığına da elkoymak istemesi. Menafi ve Yetim Sandıkları üzerinde Vidin göçmenlerinin haklarının mahfuz tutulması gerektiği. Belediye Sandığının ise İstanbul'a gönderilmesi lâzım geldiği. Rus kumandanının buna engel olmaması..	454
270	16	İstanbul'da Dr. Dickson'dan İngiltere Büyükelçisi Layard'a. Rapor.. . . . . İstanbul'daki göçmenlerin sağlık durumlarının hâlâ iyileşememeei. Firuzağa, Fındıklı, Tophane, Kasımpaşa, İstanbul semti göçmenlerinin pek acıklı durumda bulunmaları. Anadolu yakasındakiler arasında günlük ölüm sayısının 20'nin altına düşmesi. Fenerbahçe'deki göçmenler içinde ise bir haftada sadece 135 ölüm vak'ası kaydedilmesi.	455

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Mayıs		
271	17	Sofya ahalisinden Bâbıâli'ye dilekçe. . . . . Sofya zenginlerinin zamanında göçettikleri. Fakir halkın ise araba ve hayvan bulamamaları yüzden geçten geç göçe başladıkları ve yolda Ruslarla Bulgarların eline düşüp soyuldukları. Şimdi kendilerine yardım edilmezse açlıktan kırılacakları.	457
272	20	Hariciye Nâzırı Safvet Paşa'dan Paris Sefaretine. Tel. No. 35614. . . . . Ali Suavi'nin elebaşılığı altında göçmenlerin Çırağan Sarayını basmaları. Olayın bastırılması.	458
273	20	Vidin, Lom, Berkofça, Rahova Türklerinden İstanbul'da İngiliz Büyükelçisi Layard'a Dilekçe. (Kısaltılmış tercüme). . . . . Bulgarların zulümlerine dayanamadıklarından göçetmek için Sadrazama başvurmaları. İngiliz Hükûmetinin de kendilerine yardım etmesini diledikleri.	459
274	21	Fransa'mn İstanbul Büyükelçisi Fournier'den Dışişleri Bakanı Waddington'a. Yazı. No. 70. . . . . Göçmenlere yardım sağlamak için gümrük vergisinin geçici olarak arttırılması konusu.	460
275	22	Hariciye Nâzırı Safvet Paşa'dan Londra Sefiri Musurus Paşa'ya. Yazı. No. 51229/122. . . . . Göçmenlere dağıtılmak üzere İngiltere'den gönderilen sebze tohumları için teşekkür.	461
276	23	Kavala'daki Türk göçmenlerinden İngiliz Amirali Commeral'e. Dilekçe. . . . . Biçâre göçmenlere tayın dağıtılmaya devam olunması ve yardım edilmesi dileği.	462
277	28	Atina'da Osmanlı Sefiri Photiades Bey'den Hariciye Nâzırı Safvet Paşa'ya. Rapor. No. 4400/139. . . Yunanistan'dan yurtlarına dönmek isteyen Yanya Vilâyeti göçmenlerinin sürülerinden Yunan makamlarının kanunsuz vergi almak istemeleri. Bu konuda Yunan Hükûmeti nezdinde teşebbüs yapılması.	463

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Mayıs		
278	30	Hariciye Nâzırı Safvet Paşa'dan Londra Sefiri Musurus Paşa'ya. Yazı. No. 51308/130. . . . . Rus makamlarının menfi tutumları yüzünden yurtlarına dönemeyen ve kırılmakta olan yarım milyon Rumeli göçmeni dâvasının Avrupa kamuoyuna duyurulması.	466
279	30	Hariciye Nâzırı Safvet Paşa'dan Paris Sefiri Ârifî Paşa'ya. Yazı. No. 51309/80. . . . . Rumeli göçmenleri dâvasiyle ilgili olarak Musurus Paşa'ya yollanan yazı örneği. Belgenin uygun görülecek şekilde kullanılması.	469
280	30	Hariciye Nâzırı Safvet Paşa'dan Viyana Sefiri Esad Bey'e. Yazı. No. 51285/143. . . . . Göçmenlere gönderilen 140 franklık yardım için teşekkür.	469
281	30	Brüksel'de Osmanlı Sefiri Karateodori Efendi'den Hariciye Nâzırı Safvet Paşa'ya. Yazı. No. 1575/95. . . Belçika Kızılhaç'ının göçmenler ve yaralılar için 500 frank yardımda bulunması.	470
282	30	Teselya Valisi Said Paşa'dan Hariciye Nâzırı Safvet Paşa'ya. Yazı. No. 1. . . . . Göçmenlerin Yunanistan'dan yurtlarına dönmeleri için Yunanistan'ın Yenişehir (Larissa) Konsolosuna yazılan yazı.	470
Ek	28	Teselya Valisi Said Paşa'dan Yenişehir'de Yunan Konsolosuna. Yazı. . . . . Yunanistan'a sığınmış bulunan göçmenlerin geri dönmeleri için Tesalya Türk makamlarının gerekli tedbirleri aldıkları. Yunan makamlarının da lâzımgelen tedbirleri almaları.	471
283	30	İngiltere'nin Yenişehir (Larissa) Konsolosu Blunt'tan İstanbul Büyükelçisi Layard'a. Rapor. . . . . Teselya göçmenlerinin yerlerine dönmelerine Yunan makamlarının güçlük çıkarmaları. Türk ve Yunan sınır makamlarının buluşup görüşmeleri fikri.	472

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
1878			
	Mayıs		
284	30	Dimetoka Türklerinden İstanbul'da İngiliz Büyükelçisi Layard'a. Dilekçe. (Tercüme). . . . . Ruslarla yerli Hıristiyanların Dimetoka Müslüman köylerine saldırmaları. Müslüman halkın dağlara kaçması ve aç kalması. Kendilerinin "bu vahşilerin ellerinden kurtarılmasını" diledikleri.	473
285	31	İngiltere Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakam Salisbury'ye. Yazı. No. No. 706. . . . . Burgaz göçmenleriyle ilgili bir raporun ilişikte sunulması.	474
Ek	24	Dr. Stocker'den Büyükelçi Layard'a. Rapor. . . . Anadolu'ya geçmek üzere Burgaz iskelesine toplanan 12.000 göçmen. Altı ay içinde 3000 göçmenin ölmüş olması. Bulgarların çeşitli zulümleri. Burgaz - Varna arasında Rus işgal kuvvetlerinin Türklere karşı menfi tutumları.	474
	Haziran		
286	2	Üsküp Kaymakamından Kosova Kumandamna. Yazı. (Tercüme). . . . . Köstendil'e sığınmış göçmenlerin Bulgar saldırılarına dayanamıyarak Palanka'ya gelmeleri. Rus makamlarının göçmenleri korumamaları.	476
287	3	**İane-i Muhacirin Komisyonu**'ndan Sadarete. Yazı. . . Dr. Charles Rozenfeldt ile Adam adlı kişiler tarafından göçmenlere gönderilen 140 franklık yardım.	476
288	4	Atina'da Osmanlı Sefiri Photiades Bey'den Hariciye Nâzırı Safvet Paşa'ya. Yazı. No. 4416/147. . . . Yunanistan'da bulunan Tesalya'lı ve Epir'li göçmenlerin 13.500 kadar olması. Yunanistan'ın bu sayıyı 30 - 35.000 kadar göstermesi.	477
289	4	Atina Sefiri Photiades Bey'den Hariciye Nâzırı Safvet Paşa'ya. Yazı. No. 4419/150. . . . . Yunanistan'da bulunan Yanya'lı göçmenlerin hayvanlarından, geri dönerken gümrük vergisi alınmayacağı.	478

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Haziran		
290	6	Hariciye Nâzırı Safvet Paşa'dan Atina'da Osmanlı Sefiri Photiades Bey'e. Tel. No. 51397/77. . . . . Yunanistan'daki göçmenlerin geri dönüşlerine güçlük çıkarılmaması için Atina nezdinde teşebbüs yapılması talimatı.	479
291	6	İngiltere'nin Atina Maslahatgüzarı Wyndham'dan Dışişleri Bakanı Salisbury'ye. Rapor. No. 368. Gizli. . . Yunanistan'daki göçmenlerin yurtlarına dönmelerine güçlük çıkarılmaması için Atina nezdinde yapılan teşebbüs. Türk ve Yunan sınır makamlarının buluşup görüşmeleri konusu üzerinde pek durulmaması.	480
292	6	İngiltere'nin Yenişehir (Larissa) Konsolosu Blunt'tan İstanbul Büyükelçisi Layard'a. Rapor. . . . . Yunanistan'dan göçmenlerin geri dönmeleri konusunda Yunan Konsolosunun mektubu. Bâzı göçmenlerin geri dönmüş ve hâlâ da dönmekte oldukları.	482
Ek	1	Yenişehir'de Yunan Konsolosu Palamidi'den Teselya Valisi Said Paşa'ya. Cevabî mektup. . . . . Göçmenlerin geri dönmeleri konusunda Yunan Hükûmetinin elinden gelen gayreti gösterdiği. Bir kısım göçmenin dönmüş, bir kısmının da yakında dönecekleri.	484
293	10	Ayastefanos MuhacirinKomisyonundan Sadârete. Tel. Edirne'nin beri tarafında bırakılmış mahsullerin Edirne'nin öte tarafındaki göçmenlere dağıtılması için Ruslarla anlaşma yapılması işi. Bu mahsullerden faydalandırılacak göçmenlerin korunmaları için Rusya Sefareti nezdinde teşebbüs yapılması lüzumu.	485
294	10	Fransa'nın Selânik Konsolosluğunu tedvire memur Krajewski'den Dışişleri Bakanı Waddington'a. Yazı. No. 1. . . . . Drama ve civarında 40.000 kadar göçmen bulunduğu ve göçmen yığınlarının Selânik Vilâyetinde âsâyişi bozabilecekleri.	486

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Haziran		
295	12	İngiltere'nin Varna Konsolosu Reade'den İstanbul Büyükelçisi Layard'a. Rapor. . . . . Prens Dondukoff'un, Şumnu, Varna ve Batum kaleleri Türk ordusu tarafından boşaltılmadıkça göçmenlerin Rus işgal bölgesine dönemiyeceklerini Fazlı Paşa'ya bildirmemesi. Fazlı Paşa'nın Dondukoff'u Bulgaristan genel valisi olarak tanımaması ve onun göçmenler konusundaki kararını protesto etmesi. Karardan binlerce göçmenin ıstırap çekmesi.	487
296	13	Sadrazam ve Hariciye Nâzırı Safvet Paşa'dan Berlin Sefiri Sadullah Bey'e. Yazı. No. 51429/72. . . . . Göçmenler için Almanya'dan gönderilen eski çamaşırların alınması.	488
297	15	Fransa'nın Edirne Konsolosu Flesch'ten Dışişleri Bakanı Waddington'a. Yazı. No. 5. (Kısmen). . . . Edirne'de Türk göçmenlerine ait mahsullerin Rus hazinesi için toplatılması. Bu işte yine göçmenlerin çalıştırılması. Malkara'nın müslüman köylerinin Hıristiyanlarca yakılıp yıkılması.	489
298	16	Hariciye Nezaretinden İstanbul'da Rusya Büyükelçiliğine. Nota. No. ...75/5 . . . . . Edirne'nin beri tarafından kalmış mahsullerin Edirne'nin öte tarafındaki göçmenlere dağıtılmasına Türk Hükûmetince karar verilmesi.	491
299	17	İugiltere'nin Edirne Konsolos Vekili Calvert'ten, Dışişleri Bakanı Salisbury'ye. Rapor. No. 20. (Kısmen). Trakya Türklerine karşı Bulgar ve Rus zulümlerinin artması. Bu zulümlerle Türk halkını kaçırmak amacı güdülmesi. Göçen Türklerin yerlerine hıristiyanların yerleştirilmesi. Göçmenlerin geri dönememeleri. Kırklareli'nde 400 kişilik bir Türk göçmen kafilesinin soyulması. Suçluların cezasız bırakılmaları. Türk göçmenlerinin dönüp tarla mahsullerini toplayamamaları.	492
300	18	Atina'da Osmanlı Sefiri Photiades Bey'den Sadrazamı ve Hariciye Nâzırı Safvet Paşa'ya. Yazı. No. 4447/163. Yunanistan'daki göçmenlerin yurtlarına dönmelerine güçlük çıkarılmaması için Atina nezdinde teşebbüs yapılması.	495

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
1878			
	Haziran		
301	19	Hariciye Nâzırı Safvet Paşa'dan Atina Sefiri Photiades Bey'e. Yazı. No. 51514/84. . . . . Yunanistan'daki Osmanlı göçmenleri konusunda Tesalya Valisinin raporu ve ekleri. Bu konuda Atina nezdinde yeniden teşebbüs yapılması talimâtı.	496
302	19	Hariciye Nâzırı Safvet Paşa'dan Atina Sefiri Photiades Bey'e. Yazı. No. 51515/85. . . . . Yunanistan'dan dönecek göçmenlerin hayvanlarından gümrük alınmamasını sağlamaya teşekkür. Yanya Vilâyeti gümrük makamlarının da göçmenlere kolaylık gösterecekleri.	497
303	19	İstanbul'da Dr. Dickson'dan İngiliz Büyükelçisi Layard'a. Rapor. . . . . Filibe'de kolera haberi. Başkentin İstanbul semtinde 50.000 göçmenin sağlık durumu. Haftada ortalama 400 ölüm vak'ası. Tifüs. Hükûmet yardımlarının kesilmesi. Göçmenleri Anadolu'ya gönderme işinin pek yavaş yürümesi. Berlin kongresi kararlarının beklenmesi. Anadolu yakasında 27.000 göçmen arasında günde 21 ölüm vak'ası. Çeşitli hastalıklar.	498
304	20	Hariciye Nâzırı Safvet Paşa'dan Viyana Sefiri Esad Bey'e. Yazı. No. 51533/167. . . . . Göçmenler için iki Avusturyalı tarafından gönderilen 140 frank yardımın alındığı.	500
305	20	Hariciye Nâzırı Safvet Paşa'dan Brüksel Sefiri Karateodory Paşa'ya. Yazı. No. 51531/42. . . . . Göçmenler ve savaş yaralıları için gönderdiği 500 franklık yardımdan dolayı Belçika Kızılhaç'ına teşekkür.	500
306	26	İstanbul'da Dr. Dickson'dan İngiliz Büyükelçisi Layard'a. Rapor. . . . . İstanbul göçmenlerinin sağlık durumları. İstanbul semtinde iyileşmeye gidiş. Anadolu yakasında ölüm nispetlerinin pek azalmaması. Göçmenlerin geri dönmeleri veya başka yerlere gönderilmeleri işinin ağır yürümesi.	501

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Haziran		
307	28	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Salisbury'ye. Tel. No. 628. . . . . Gümülcine kazasında 51.200 göçmen. Bunların ve İstanbul'daki göçmenlerin pek yoksul durumları. Göçmenlerin yurtlarına dönmeleri için Berlin Kongresince bâzı tedbirler alınmasını telkin.	502
308	29	İngiltere'nin Varna Konsolosu Reade'den İstanbul Büyükelçisi Layard'a. Rapor. . . . . Şumnu'da hâlâ 200.000 göçmen bulunması. Açlıktan ölmekte olan 8 - 10.000 göçmene İngiliz gıda ve para yardımı yetiştirilmesi. Hasat zamanı gelmesine rağmen, Rus yasağı yüzünden göçmenlerin köylerine dönememeleri.	503
309	29	Mazlûm Müslümanlardan Berlin Kongresi Başkanı Bismark'a. Çağrı. . . . . Berlin Kongresinin mazlûm Müslümanların çağrısına da kulak vermesi dileği. Müslümanların acıklı durumlarını tasvir: Savaşın bütün felâketini yaşama. Katliâmlar ve zulümler karşısında toplu göç. Vahşi düşmanın başladığı yoketme işine sefaletin ve salgın hastalıkların devam etmeleri. Kendilerinin câhil ve kana susamış bir azınlığın boyunduruğu altına sokulmak istenmesi. Böyle bir adâletsizliğin bilim ve medeniyet çağının ebedî bir lekesi sayılması. Avrupa'nın buna kayıtsız kalmaması dileği.	505
	Temmuz		
310	8	Fransa'nın İstanbul Büyükelçisi Fournier'den Dışişleri Bakanı Waddington'a. Şifre. Tel. . . . . Ruslarla Bulgarların Rodoplar bölgesindeki 100.000 göçmeni yoketmek istemeleri. Bu hareketin ancak Berlin Kongresinin alacağı bir kararla durdurulabileceği fikri.	507
311	8	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Salisbury'ye. Tel. . . . . Rodoplarda Rus - Bulgar zulümleri. Açlık çeken 100.000'den fazla göçmen (%70 dul ve yetim). Yalnız Filibe sancağında iki gün içinde 12 köyün yakılıp yıkılması. Berlin Kongresinin bu duruma son vermesi ve bir karma komisyonu Rodoplara göndermesi telkini.	508

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
1878			
	Temmuz		
312	8	İngiltere'nin Varna Konsolosu Reade'den Dışişleri Bakam Salisbury'ye. Rapor. No. 3. . . . . Zulüm ve ölüm artığı 300.000 göçmenin Şumnu'da toplanması. Bunlardan İstanbul'a gidenlerden ve geri dönenlerden sonra 200.000 kadarının hâlâ Şumnu'da kalması. Yurtlarına dönmelerinin Dondukoff tarafından yasakalanması, Fazlı Paşa'nın protestosu. Bir süre önce Rus yasağının kaldırılması. Geri dönen göçmenlerin zulüm görmeleri ve tekrar göç etmeleri.	509
Ek 1	6	Şumnu Kumandanı Fazlı Paşa'dan İngiltere'nin Varna Konsolosu Reade'e. Tel. . . . . Rusların teminatı üzerine Şumnu'daki göçmenlerin azar azar köylerine gönderilmeleri. Dönen göçmenlerin Rus - Bulgar zulümleriyle karşılaşmaları ve yeniden Şumnu'ya göçetmeleri. Böylece göçmen mahsullerine elkonmak istendiği.	510
Ek 2	7	İngiliz Konsolosu Reade'den Dışişleri Bakanı Salisbury'ye. Tel. . . . . Şumnu'da 200.000 göçmenden 10 - 15.000 kadarının pek acıklı durumda bulunması. Türk ve İngiliz yardım imkânlarının tükenmesi. Mahsullerini toplayamadıkları takdirde göçmenlerin açlıktan kırılmaları tehlikesi. Geri dönmeye kalkışan göçmenlerin zulüm görmeleri ve yeniden Şumnu'ya gelmeleri.	511
313	9	Roma'da Osmanlı Sefiri Turhan Bey'den Sadrazam ve Hariciye Nâzırı Safvet Paşa'ya. Yazı. No. 10440/235. İki kardinalin göçmenlere 1000 frank yardım göndermesi. Kendilerine teşekkür edilmesi.	512
314	9	İstanbul'da İngiliz Başkonsolosu Fawcett'ten Büyükelçi Layard'a. Rapor. . . . . Rodop göçmenlerine milletlerarası komiteden 500, İngiliz Büyükelçisinden de 500 liralık yardım dağıtılması. Gümülcine'de âcil yardım bekleyen 50.000 göçmen. Rodop Balkanında 150.000 muhtaç göçmenden açlıktan ölenler. Balkan köylerinin yürekler acısı durumları. Zulümler. Ayastefanos andlaşmasından sonra yakılıp yıkılan Türk köylerinin listesi. Bu vahşetlerin durdurulması lüzumu.	513

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Temmuz		
315	11	Berlin Kongresi Kararı . . . . . Rodoplar bölgesinde halkın durumunu yerinde incelemek üzere bir Avrupa komisyonunun oraya gönderilmesi.	517
316	11	Fransa'nın İstanbul Büyükelçisi Fournier'den Dışişleri Bakanı Waddington'a. Yazı. No. 110. . . . . Güney Rodoplar bölgesindeki olaylarla ilgili bir raporun ilişikte sunulması.	518
Ek	10	Guide Trespin'den Fransız Büyükelçisi Fournier'ye. Rapor. . . . . Ruslarla Bulgarların Rodoplar bölgesinde Türk soyunu yoketmek istemeleri. Türk göçmenlerinin feci durumları. Yakılıp yıkılan Türk köylerinin listesi.	519
317		Rumeli Türklerinden Berlin Kongresine sunulan dilekçe, muhtıra vb. belgelerin listesiyle özetleri. . . . . Vatanlarının parçalanmasını, yabancı boyunduruğu altında bırakılmak istenmelerini protesto. Osmanlı idaresinde kalmak isteği. Gördükleri zulümler ve zararlar. Himaye edilmelerini ve zararlarının tazmin edilmesini talep, vs.	525
318	12	İngiltere Dışişleri Bakanı Salisbury'den İstanbul Büyükelçisi Layard'a. Yazı. No. 16. . . . . Rodoplar'daki halkın (göçmenlerin) durumlarını yerinde incleyecek bir komisyon seçilmesi için derhal öteki Büyükelçiliklerle temas edilmesi talimâtı.	532
319	14	Filibe Türk göçmenlerinden şehrin Rus Valisine dilekçe. (Tercüme). . . . . Dört aydan beri angarya olarak çalıştırıldıkları, ne ekmek, ne para alamadıkları. Kendilerinin ve çocuklarının açlık çektikleri. Yardım dileği.	533
320	17	İngiltere'nin Varna Konsolosu Reade'den İstanbul Büyükelçisi Layard'a. Rapor. . . . . Varna ve Şumnu'daki Türk askerlerini boşaltma işi için kurulan Türk - Rus karma komisyonunun Şumnu'ya gelişi. Şumnu kazasındaki 200.000 Türk göçmenini yerlerine gönderilmeleri meselesinin komisyonda tartışılması.	534

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Temmuz		
321	17	İngiltere'nin Berlin Büyükelçisi Odo Russel'den Dışişleri Bakanı Salisbury'ye. Yazı. No. 429. . . . . Rumeli göçmenlerinin hayatlarını kurtarmak için İngiliz yardımı ve bu göçmenleri Kıbrıs'ta çalıştırma fikri.	536
322	17	İstanbul'da Dr. Dickson'dan İngiliz Büyükelçisi Layard'a. Rapor. . . . . İstanbul'da sağlı durumunun gittikçe iyileşmesi. Göçmenler arasında yeni tifüs vak'alarının görülmemesi. Ölümlerin azalması. İskenderun tarafında salgın hastalığı haberi.	537
323	18	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Salisbury'ye. Yazı. No. 923. . . . . Göçmenlerin durumunu incelemek üzere Rodoplar'a bir komisyon gönderilmesi için İstanbul'da Büyükelçiler toplantısı. Rus işgali altındaki yerlerin inceleme dışı bırakılması yolundaki Rus teklifi. Komisyonun Filibe'den işe başlama kararı. Göçmenlerin geri dönmelerine Rusların müsaade etmiyecekleri. Tartışma. Komisyon üyelerine verilen ortak talimât.	538
Ek 1	17	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Rodop Komisyonu üyesi seçilen Başkonsolos Fawcett'e. Yazı. Fawcett'in Rodop Komisyonunda İngiltere temsilcisi olarak seçildiğini tebliğ. Genel talimât. Ayrıca özel raporlar hazırlaması talimatı.	540
Ek 2	17	İstanbul'daki Yabancı Büyükelçilerin Rodop Komisyonunun kurulmasına dair ortak muhtırası. . . . . Berlin Kongresi kararı gereğince, Rodoplardaki göçmenlerin durumlarını inceleyecek bir karma komisyon seçilmesi. Komisyonun üyeleri, görevleri: Göçmenlerin miktarı, nereden geldikleri, ırkları, dinleri, göç etmelerine sebep olan ve geri dönmelerine engelleyen saikler hakkında bilgi toplaması; göçmenlere yardım için çareler teklif etmesi.	541
324	19	İngiltere'nin Beyrut Başkonsolosu Eldridge'den İstanbul Büyükelçisi Layard'a. Rapor. . . . . Trablusşam'a ve Akkâ'ya gelen göçmenlere dair iki raporun gönderilmesi. Hama kazasına 10.000 göçmen yerleştirilmesi. Kaymakamın bunlar için yardım toplaması.	542

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Temmuz		
Ek 1	17	İngiltere'nin Trablus Viskonsolosu Blanche'dan Beyrut Başkonsolosu Eldridge'e. Rapor. . . . . Trablusşam'daki göçmenlerden 600 kadarının başka yerlere gönderilmesi. 7-800 kadarının kasabada beklemesi. Çerkes göçmenlerin bir hıristiyana dayak atmaları. İşsiz, evsiz barksız göçmenlerin bir gaile olmaları.	543
Ek 2	11	İngiltere'nin Akkâ'da Konsolosluk ajanı Finzi'den Beyrut Başkonsolosu Eldridge'e. Rapor. (Kısmen). . . Bir Osmanlı vapuruyla getirilen 482 göçmenin Hayfa'ya yollanması. Bir Avusturya vapuruyla getirilen 1200 Çerkes göçmeninin karaya çıkarılmasına engel olunması.	544
325	21	Rodop Komisyonu ile Bulgaristan Rus Komiseri Dondukoff arasında görüşme tutanağı. (Kısmen). . . Dondukoff'a göre: Türk ve Bulgar halklarını birbirlerine kin beslemektedir. Göçmenler dönerse karışıklık çıkacaktır. Ancak sıkı bir tahkikattan ve elemeden geçirildikten sonra göçmenlerin azar azar dönmelerine izin verilecektir. Sabıkalılar, hastalıklı olanlar dönemeyeceklerdir. Türk göçmenlerine ait mahsullerin yarısı Bulgarlara verilecektir. Öteki yarısı, vergiler düşüldükten sonra, sahiplerine verilebilecektir. Ancak 13 Eylûle kadar istenmeyen mahsuller mahallî idareye kalacaktır.	545
326	22	İngiltere'nin Rodop Komisyonundaki temsilcisi Fawcett'ten, İstanbul Büyükelçisi Layard'a. Gizli yazı. (Kısmen). . . . . Rodop Komisyonunun Prens Dondukoff ile görüşmesi. Dondukoff'un "palavracı"lığı. Rus hattından geçme konusu. Göçmen mahsullerinin dolambaçlı bir yolla müsadere edilmesi. Tunca Vadisi, Eski ve Yeni Zağra'lar ve İslimye Türk göçmenleriyle "sabıkalı"ların geri dönüşlerinin yasak edilmesi.	547
327	22	İngiltere'nin Varna Konsolosu Reade'den İstanbul Büyükelçisi Layard'a. Özel yazı. (Kısmen). . . . . Şumnu'da son derece sefalet içinde bulunan 80.000 göçmene 300 liralık İngiliz yardımı yapılması. Rusların da 20 Napolyon altını yardımda bulunmaları.	549

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Temmuz		
328	24	Milletlerarası Rodop Komisyonunun 4 sayılı tutanağından parça. İskeçe kazasında göçmenlerin durumları. . . . . Filibe'nin Ruslar tarafından işgalinden 10 gün önce İskeçe'ye göçmenlerin gelmeye başlaması. Kazada 60.000 göçmen toplanması. Hükûmetçe gemiler gönderilerek göçmenlerin çoğunun Anadolu'ya taşınması. Kalan 10.000 kadarına tayın dağıtılması. Bunların %90 kadarını ihtiyarlarla kadın ve çocukların teşkil etmesi. Sağlık durumlarının nispeten iyi olması.	550
329	24	İstanbul'da Dr. Dickson'dan İngiliz Büyükelçisi Layard'a. Rapor. . . . . İstanbul'daki göçmenlerin sağlık durumlarının hızla iyileşmesi. Ölüm vak'alarının %50 düşmesi. Göçmenlerin İstanbul'dan taşraya gönderilme çalışmaları. Kıbrıs'a gitmek isteyen göçmenler.	552
330	27	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Salisbury'ye. Yazı. No. 953. . . . . Göçmenlere yardım sağlamak amacıyla İstanbul'da gümrük vergisinin arttırılması konusunda iki belgenin gönderilmesi.	553
Ek 1	—	**Phare du Bosphore** gazetesi makalesi. . . . . İstanbul'daki göçmenlerin yurtlarına gönderilmesi masraflarını karşılamak üzere gümrük vergilerinin arttırılması tasarısının geçirdiği safhalar.	554
Ek 2	—	Büyükelçiler toplantısına dair tutanak. . . . . İstanbul gümrük vergisinin göçmenler için arttırılması konusunda yabancı Büyükelçiler toplantısı ve toplantıda alınan kararlar.	558
331	29	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakam Salisbury. Yazı. No. 956. . . . . Rodop göçmenlerinin durumlarını inceleyen milletlerarası komisyonla ilgili belgeler. Rus delegesinin komisyondan çekilme tehdidi. Öteki delegelerin çalışmaya devam etmeleri yolunda talimât.	559

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Temmuz		
Ek 1	28	Rodop Komisyonunda Avusturya, İngiltere, İtalya ve Fransa delegelerinden İstanbul'da Avusturya Büyükelçisi Zichy'ye. Tel. . . . . Göçmenlerin Rus zulümleriyle ilgili ifadelerinin zabıtlara geçirilmesi yüzünden Rus delegesinin Rodop Komisyonunu terketme tehdidi. Alman delegesi hariç, öteki bütün delegelerin tahkikata devam etmek istemeleri.	560
Ek 2	27	Rodop Komisyonunda İngiltere, Avusturya ve Fransa delegelerinden İstanbul'da İngiliz Büyükelçisi Layard'a. Tel. . . . . Göçmenlerin Rus zulümleriyle ilgili ifadeleri yüzünden Rus delegesinin komisyondan çekilmek istemesi.	560
332	29	Rodop Komisyonunda Avusturya delegesi De Raab'dan Büyükelçi Zichy'ye. Tel. . . . . Rodop Komisyonu'nun Gümülcine'de bulunan göçmenleri ziyareti. Bu göçmenlerin âcil ihtiyaçları için İstanbul Hükümetinin 5000 lira göndermesi lüzumu.	561
333	31	Sadâretten Edirne'de Fasso Efendi'ye. Tel. . . . . Fasso Efendi'nin, göçmenleri yurtlarına geri yollama konusundaki gayretlerinin takdir edilmesi. Bu yoldaki çalışmalarına devam etmesi talimâtı.	561
334	31	Hariciye Nâzırı Safvet Paşa'dan Edirne'de Fasso Efendi'ye. Tel. No. 51926/121. . . . . Yukarıdaki telgrafın fransızca tekrarı.	562
335	31	İstanbul'da Dr. Dickson'dan İngiliz Büyükelçisi Layard'a. Rapor. . . . . İstanbul'daki göçmenlerin sağlık durumlarının iyileşmesi. İstanbul yakasındaki 50.000 göçmen içinde bir haftada yalnız 85 ölüm vak'ası kaydedilmesi. Anadolu yakasındaki 25.000 kadar göçmen arasında günlük ölüm vak'alarının 5 - 6'ya düşmesi. 12.000 göçmenin İstanbul'u terketmesi. Bâzı göçmenlerin Kıbrıs'a da gitmeleri. Dedeağaç sağlık merkezinin yeniden çalışmaya başlaması.	563

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
1878			
	Ağustos		
336	2	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Salisbury'ye. Tel. No. 712. . . . . Boşaltılan Şumnu çevresindeki göçmenlere Ruslarla Bulgarların yüz kızartıcı muameleleri. Varna ve Şumnu göçmenleri arasında panik. Bu göçmenlerin himayesi konusunda Sultan'ın İngiliz Büyükelçisiyle konuşması.	564
337	5	İstanbul'da İngiliz Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Salisbury'ye. Rapor. No. 972. . . . . Şumnu taraflarındaki göçmenlere yapılan kötü muamelelerle ilgili Varna Konsolosunun raporunun gönderilmesi. Ruslarla Bulgarların, Bulgaristan'ı Türklerden temizlemek istemeleri. Varna ve Şumnu bölgesindeki göçmenlerin kısmen İstanbul'a geimeleri ihtimali. Zulümlerin durdurulması için Çar'ın insaniyet ve adâlet duygularına başvurulması telkini.	565
	Temmuz		
Ek	30	İngiltere'nin Varna Konsolosu Reade'den İstanbul Büyükelçisi Layard'a. Rapor. . . . . Razgrad, Eskicuma, Osmanpazarı, Rusçuk taraflarına dönen Türk göçmenlerine mahallî Rus - Bulgar makamlarınca yapılan kötü muamelelerin etraflı tasviri.	566
	Ağustos		
338	8	Edirne'de Fasso Efendi'den Sadârete. Yazı. . . . . Göçmenlerin geri dönmelerine çıkarılan güçlükler meselesini Filibe'de Dondukoff'la görüşme. Göçmen listelerinin incelenmesi işinin daha kısa tutulmasına karar verilmesi. Zaptedilen göçmen evleriyle tarlaların sahiplerine geri verilmesi için emirler çıkarılması. Eskizağra, Kalofer ve Karlova göçmenleri ile "sabıkalı"ların geri dönemiyecekleri kararı.	570
339	8	Fransa'nın Edirne Konsolosu Flesch'den Dışişleri Bakanı Waddington'a. Rapor. No. 7. (Kısmen). . . . Edirne'de, Şubat - Haziran 1878 tarihleri arasında tifodan 10.000 göçmenin ölmesi. Şehirde hâlen 35.000 göçmen bulması. Göçmenlerin yurtlarına geri dönememeleri.	571
340	10	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Salisbury'ye. Tel. No. 737. . . . . Göçmenlerle yerli Müslüman halkı zulümlere mâruz bırakmamak için Türkiye'nin Varna'yı terketmemesi. Nihaî anlaşmaya varılmayı şart koşması.	573

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Ağustos		
341	11	Edirne'de görevli Naşid, Rıza Beylerden Sadrazam Safvet Paşa'ya. Tel. . . . . Edirne ile Tırnovo arasında, pasaportsuz göçmenlerin yurtlarına yerleştirilememeleri. Göçmenlerin pasaportsuz olarak gönderilmemeleri.	573
342	15	İstanbul'da Dr. Dickson'dan İngiliz Büyükelçisi Layard'a . Rapor. . . . . İstanbul'daki göçmenlerin sağlık durumlarının iyice düzelmesi. Bir kısım göçmenlerin İstanbul'dan başka yerlere gitmeleri. Varna'dan İstanbul'a yeni göçmenlerin gelmesi, İran'da salgın haberinin yalanlanması.	574
343	16	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan, Dışişleri Bakanı Salisbury'ye. Yazı. No. 1031. . . . . Göçmenlere yardım için İstanbul gümrük vergisinin %2 arttırılmasını Amerika Birleşik Devletlerinin reddetmesi. Almanya'da'nın da bu konuda bir cevap vermemesi. Bu yüzden projenin suya düşmesi.	575
344	17	Hariciye Nâzır Vekili Savas Paşa'dan Rusya'nın İstanbül Büyükelçisi Lobanow'a. Yazı. (Özel). No. 52108/165. . . . . Göçmenlerin yurtlarına gönderilmeleri konusunda Dondukoff ile Fasso Efendi arasında varılan uyuşmanın tam olarak uygulanması ve İstanbul'da bulunan göçmenlerin yerlerine dönmelerine engel olunması talebi.	576
345	17	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakam Salisbury'ye. Tel. 762. . . . . Çar'ın vaadine rağmen Rusların Rodop göçmenlerine saldırmaları. İki günden beri Rodoplarda şiddetli çarpışmalar olması.	577
346	19	Sadrazam Safvet Paşa'dan Yeşilköy'de Göçmen işleriyle görevli Ohannes Efendi'ye. Tel. No. 52117/132. . Göçmenlerin bundan böyle pasaportsuz yurtlarına gönderilmemeleri talimâtı.	577

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Ağustos		
347	19	Fransa'nın Edirne Konsolosu Flesch'den Dışişleri Bakanı Waddington'a. Yazı. No. 8. (Kısmen). . . . Kazakların Rodoplar bölgesindeki vahşetleri. Bulgarların Trakya Türk köylerine saldırmaları. Göçmenlerin yurtlarına dönememeleri ve Edirne istasyonunda bekleşmeleri.	578
348	20	Hariciye Nezaretinden İstanbul'da Rus Sefaretine. Nota. No. 52131/173. . . . . Göçmenlerin geri dönmeleri konusunda Edirne (Rus) askerî valisi tarafından yayınlanan bildirinin vahim zararlara sebep olması ihtimali. Zira bildirinin dönecek göçmenlerin Bulgarlarca askerî mahkemelere sevkedilmesine imkân verdiği. Bu itibarla bildirinin değiştirilmesi isteği.	580
349	21	İngiltere Dışişleri Bakanı Salisbury'den Petersburg'da İngiliz Maslahatgüzârı Mr. Plunkett'e. Yazı. No. 456. Şumnu taraflarında Türk halkına yapılan zulümlerin durdurulması için Rusya nezdinde teşebbüste bulunlması. Bulgaristan Müslümanlarının şikâyetlerini incelemek ve onları korumak için bir konsoloslar komisyonu kurulması fikri.	581
350	21	İngiltere'nin Varna Konsolosu Reade'den İstanbul Büyükelçisi Layard'a. Rapor. . . . . Türk askerlerinin Şumnu ve Varna'yı boşaltmaları. Buralardaki göçmenlerin nispeten kolaylıkla yerlerine dönebilmeleri. Zulümlerin biraz azalması. İngiliz Konsolosunca göçmenlere para ve elbise yardımı yapılması.	582
351	23	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Salisbury'ye. Çok gizli. Tel. No. 780. . . . Müslüman halkı korumak ve göçmenlerin yerlerine dönmelerini sağlamak amaciyle Bulgaristan'a ve (Doğu) Rumeli'ye birer Avrupa Komisyonu yollanması için Türkiyenin Rusya nezdinde teşebbüste bulnacağı haberi.	583
352	24	Hariciye Nâzırı Vekili Savas Paşa'dan Avusturya **Lloyd** şirketi temsilcisi Forni'ye. Yazı. No. 52184/140. Varna- İstanbul hattında çalışan kumpanya gemilerine göçmen alınmaması için emir verilmesi.	584

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Ağustos		
353	24	İngiltere'nin Burgaz Viskonsolosu Brophy'den İstantanbul Büyükelçisi Layard'a. Yazı. . . . . Doğu Rumeli Türk göçmenlerinin geri dönmelerine Bulgarların sinirlenmeleri. Üç Türk köyünün yakılması. Aydos, Karnabad, Yambolu taraflarında göçmenlere tecavüzler. "Bulgaristan Bulgarlarındır" sloganı. Koruma tedbirleri alınmadan Burgaz'a göçmen gönderilmemesi telkini.	585
354	25	İngiltere'nin Petersburg Maslahatgüzârı Plunkett'ten Dışişleri Bakanı Salisbury'ye. Tel. No. 153. . . . . Müslüman halkı korumak maksadiyle Bulgaristan'a bir konsoloslar komisyonu gönderilmesine Rusya'nın râzı olmaması.	587
355	26	İngiltere'nin Viyana Büyükelçisi Elliot'tan Dışişleri Bakanı Salisbury'ye. Yazı. No. 604. Gizli. . . . . Rodop Komisyonu konusunda Andrassy'nin görüşü: Rusları suçlamaktan ziyade göçmenler için ne yapılabileceği hususunun düşünülmesi fikri.	588
356	28	İngiltere'nin Filibe Konsolosu Calvert'ten İstanbul Büyükelçisi Layard'a. Yazı. (Kısmen). . . . . Filibe'ye dönen göçmenlerin pek yoksul durumu. Ekmek parası bulamamaları. Rusların birkaç gün insan başına 1'er kuruş yardım yapmaları. Bu yardımın kesilmesi. Köylerdeki göçmenlerin daha da kötü durumda oldukları. Vilâyetin imkânlarının tüketilmiş olması. İngiltere'den yardım umudu.	589
357	29	İngiltere Dışişleri Bakanı Salisbury'den Petersburg Maslahatgüzârı Plunkett'e. Yazı. No. 458. . . . . Bulgaristan'a dönen göçmenlere insanca muamele edilmesi için Rus Dışişleri Bakanlığı nezdinde teşebbüs yapılması talimâtı.	590
358	29	Yine Salisbury'den Plunket'e. Yazı. No. 459. . . . Avrupa Rodop Komisyonunun gözleri önünde Rusların Türk köylerine saldırmaları. Bu konuda Rus Dışişleri Bakanlığı nezdinde teşebbüste bulunulması talimâtı.	591

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
1878			
	Ağustos		
359	29	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Salisbury'ye. Yazı. No. 1075. . . . . Bulgaristan'daki Türk göçmenlerinin ıstıraplarıyla ilgili olarak Sultan'ın İngiliz Büyükelçisi'ne ilettiği belge. Bulgarların Müslüman halka zulümlerini gösteren uzun liste.	592
Ek	11	Şumnu Kaymakamından Kâzım Bey'e. Yazı. (Tercüme). . . . . Hazırlıksız olarak Şumnu'dan yola çıkarılan göçmenlerin yurtlarına dönemeyip yollarda kırılmaları. Bu konuda Varna'da gerekli tedbirlerin alınması lüzumu.	593
360	31	İngiltere'nin Beyrut Başkonsolosu Eldridge'den Dışişleri Bakanı Salisbury'ye. Yazı. No. 74. . . . . Selânik ve İstanbul'dan Beyrut'a son hafta içinde 1200 Çerkes göçmeni getirilmesi. Göçmenlerin Hama ve Hums taraflarına gönderilmeleri.	594
	Eylül		
361	1	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakam Salisbury'ye. Yazı. No. 1088. Çok gizli. . Göçmenler konusunda Rodop Komisyonu raporu. Avusturya Büyükelçisi Zichy ile konuşma. Zichy'nin, Rusları suçlama yerine göçmenleri düşünme fikri. Geri dönecek göçmenlerin korunmaları meselesi. Bir Avrupa Komisyonu kurulmasına Rusya'nın razı olmayacağı kanaati. Hiç değilse Rusya'dan bir teminat alınması lüzumu. Ruslara tarafından müsadere edilen Türk mahsullerinden göçmenlere yardım edilmesi fikri. Rus Büyükelçisinin göçmenlerle ilgili Sefirler toplantısına katılmaması. Doğu Rumeli Avrupa Komisyonununun da göçmenlerin korunmalarına yardım edebileceği düşüncesi.	595
362	4	İngiltere'nin Edirne Konsolos Vekili Calvert'ten İstanbul Büyükelçisi Layard'a. Özel yazı. (Kısmen). . . Edirne'deki göçmenlerin sayıları ve durumlarıyla ilgili raporun mübalâğalı oluşu. 38.000 göçmenden yarısının yurtlarına dönmüş bulunduğu. Rusların göçmenlere yardımları. Nisan - Ağustos arasında 12.000 göçmenin Filibe ve Tatarpazarcık taraflarına dönmüş olması. Dönen göçmenler arasında tevkifler. Göçmenlerin özel ilgiye muhtaç bulunmaları.	598

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Eylûl		
363	5	İngiltere'nin Bükreş Başkonsolosu White'tan Dışişleri Bakanı Salisbury'ye. Yazı. No. 156. . . . . Rusçuk'u ziyaret. Bulgaristan Müslümanları arasında toplu göç hareketi. Göçleri durdurmak için Osmanlı ve Rusya devletlerinin bâzı çareler bulabilecekleri düşüncesi. Bu olmazsa, göçmenlerin himayesi konusunda bir anlaşmaya varılıncaya kadar göçlerin geciktirilmesi lüzumu.	601
364	7	Hariciye Nâzırı Safvet Paşa'dann Viyana Sefiri Esad Bey'e. Tel. No. 52261/233. . . . . Viyana Sefareti Müsteşarı Falcon Efendi'nin, yurtlarına dönen göçmenlerin haklarını korumak için Bulgaristan'da Osmanlı komiseri olarak tâyini. Hemen görev yeri Şumnu'ya hareket etmesi talimâtı.	602
365	7	İngiltere'nin Filibe Viskonsolosu Calvert'ten İstanbul Büyükelçisi Layard'a. Yazı. . . . . Filibe'de tifüs ve sıtma hastalıkları kalmaması. Geri dönen göçmenler arasında yine de ölümlerin devam etmesi. Sofya taraflarında hayvan hastalığı.	603
366	9	İngiltere'nin Burgaz Viskonsolosu Brophy'den İstanbul Büyükelçisi Layard'a. Yazı. . . . . Burgaz dolaylarına dönen bir göçmen kafilesinin Bulgarların saldırısına uğraması. Yeni bir rejim yaratılmadan göçmenlerin geri gönderilmemesi gerektiği kanaati. İslimye Sancağında Rus idaresinin Osmanlı idaresinden on kat daha kötü oluşu.	604
367	11	İngiltere'nin Petersburg Maslahatgüzârı Plunkett'ten Dışişleri Bakanı Salisbury'ye. Yazı. No. 773. . . . Bulgaristan'a dönen Türk göçmenlerine yapılan kötü muameleler hakkında Rusya Dışişleri Bakanlığına verilen nota örneği.	606
Ek	11	İngiltere'nin Petersburg Maslahatgüzârı Plunkett'ten Rusya Dışişleri Bakanı Giers'e. Nota. . . . . Bulgaristan'a dönen Müslüman göçmenlerin korunmaları ve insanca muamele görmeleri için Rusya Hükûmeti'nin tedbir alması isteği.	607

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Eylûl		
368	13	Viyana'da Osmanlı Sefiri Esad Bey'den Sadrazam ve Hariciye Nâzırı Safvet Paşa'ya. Yazı. No. 9760/549. . Viyana'lı iki hanımın göçmenlere para yardımında bulunmaları.	608
369	20	İngiltere'nin Doğu Rumeli'de İkinci Komiseri Donoughmore'dan Birinci Komiseri Wolff'a. Gizli Yazı. . Filibe'deki Türk göçmenlerini ziyaret. Binlerce göçmenin sefaleti. Günde 40 paralık yardımın kesilmesi. 2,5 - 4 kuruşla angarya. 1800 göçmenin taşraya yollanması. Ücretlerinin ödenmemesi. Filibe'de yıkıntılar. 30 câmiden yalnız iki küçük câmiin bırakılması. Ayakta kalan Türk evlerinin Bulgarlarca zaptedilmesi. Çeşitli şehirlerde harâbeler.	609
370	21	Fransa'nın Tulça Viskonsolosu Langlais'den İstanbul Büyükelçisi Fournier'ye. Yazı. (Kısmen). . . . . Dobruca'da Türk ve Tatar evlerinin büyük ölçüde yıkılmış olması. Yıkılmayan evlere hıristiyanların yerleşmeleri. Geri dönen Türk göçmenlerinin sefaleti. Dobruca Rumen idaresine geçince oradaki Türk halkının durumunun düzelebileceği.	612
371	25	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Salisbury'ye. Yazı. No. 1185. . . . . Edirne Konsolosu vekili Calvert'in, geri dönen göçmenlerin durumlarını incelemek üzere Edirne'ye komşu bâzı bölgeleri dolaşmak istemesi. Kendisine izin verilmesi.	613
Ek	21	İngiltere'nin Edirne Konsolos Vekili Calvert'ten İstanbul Büyükelçisi Layard'a. Yazı. .. . . . . Geri dönen göçmenlerin barınma, beslenme şartlarıyla korunmaları meselesini yerinde incelemek üzere Hasköy, Yenizağra, Yambolu ve İslimye taraflarını dolaşmak için izin ve ödenek isteği. Kıştan önce gerekli yardım tedbirleri alınabilmesi için vakit geçirmeden geziye çıkma niyeti.	613
372	25	İngiltere'nin Filibe Viskonsolosu Calvert'ten İstanbul Büyükelçisi Layard'a. Yazı. (Kısmen). . . . . Filibe Türklerinin Sultan'a yolladıkları dilekçe. Rus ve Bulgar zulümlerinden, özellikle angaryadan şikâyet. Türk göçmenlerine en kaba şekilde muamele edilmesi.	615

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Eylûl		
373	25	Dahiliye Nezaretinden Trablusgarb Vilâyetine. Tel. İmparatorluğun her tarafı Rumeli göçmenleriyle dolmuş bulunduğundan açıkta kalan ve yeni gelen göçmenlerin Trablusgarb'a yerleştirilmek istenmesi. Devletçe bu işe pek önem verilmesi. Trablusgarb'ın nerelerine, ne kadar göçmen yerleştirilebileceğinin, bu konudaki düşünceleriyle birlikte, tezelden bildirilmesi talimâtı.	616
374	26	Dahiliye Nezaretinden Trablusgarb Vilâyetine. Tel. (Yukarıdaki telgrafın fransızcası).	617
375	29	İngiltere'nin Petersburg Büyükelçisi Loftus'tan Dışişleri Bakanı Salisbury'ye. Yazı. No. 827. . . . . Bulgaristan ve Doğu Rumeli Müslümanlarına karşı şiddet hareketleri konusunda Rus hariciyesine verilen notalara alınan cevap.	618
Ek	10/22	Rus Dışişleri Bakanından İngiltere'nin Petersburg Maslahatgüzârı Plunkett'e. Nota. . . . . Bulgaristan ve Doğu Rumeli Müslüman halkına ve Müslüman göçmenlere Rus askerlerinin zulüm yaptıkları iddiasını red. Rus makamlarının göçmenlere âdil davrandıklarını iddia. Göçmenlerin geri dönmeleri meselesinin ise Rusya ile Türkiye arasında görüşüldüğü.	619
	Ekim		
376	1	Fransa'nın Rodop Komisyonu temsilcisi Challet'den İstanbul Büyükelçisi Fournier'ye. Gizli Rapor. (Kısmen) . . . . . Rus işgal makamlarının Rumeli Türk göçmenlerine ait malları Bulgarlara paylaştırmaları, göçmenlerin yurtlarına dönmelerine imkân vermemeleri, kısaca bir ırkı yoketmek istemeleri. Olayların ve durumun etraflı anlatılması.	620
377	2	Fransa'nın Rusçuk Konsolosu Aubaret'den Dışişleri Bakanı Waddington'a. Rapor. No. 2. (Kısmen). . . Bulgaristan Türkleri arasında sefalet. Geri dönen Türk göçmenlerinin evlerini yıkılmış bulmaları. Dönenlerin Bulgarlar tarafından hoş karşılanmamaları. Türklere karşı Rusların Bulgar milisini kuvvetlendirmeleri.	626

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Ekim		
378	2	İngiltere'nin Samsun Konsolos Ajanı Doulcet'den Trabzon Viskonsolosu Biliotti'ye. Yazı. . . . . Samsun'a gelen 17.000 Bulgaristan göçmeninden 15.000 kadarının Merzifon, Çorum ve Ankara taraflarına gönderilmeleri. Göçmenler arasında yüksek ölüm oranları. İç bölgelere gönderildikten sonra göçmenler arasında çok sayıda ölenler olması.	628
379	4	İngiltere'nin Belgrad Diplomatik Ajanı Gould'dan Dışişleri Bakanı Salisbury'ye. Yazı. No. 180. . . . . Son günlerde büyük bir göçmen kitlesinin Bosna'dan Sırbistan'a sığınması. Göçmenlerin pek yoksul olmaları, geri dönememeleri. Tezelden yardım edilmezse göçmenlerin çoğunun ölebileceği.	629
380	5	İngiltere'nin Doğu Rumeli Komiseri Wolff'tan Dışişleri Bakanı Salisbury'ye. Yazı. No. 51. . . . . Doğu Rumeli göçmenlerinin geri dönememeleri meselesinin Türk Hükûmetini pek düşündürmesi. Türkiye delegesinin bu konuda D. Rumeli Avrupa Komisyonuna bir bildiri sunacağı ve bildirinin Wolff tarafından desteklenceği.	630
381	9	İngiltere'nin Edirne Konsolos Vekili Calvert'ten İstanbul Büyükelçisi Layard'a. Yazı. (Kısmen). . . . Geri dönen göçmenlerin yerleştirildikleri bölgeleri ziyaret projesinden vazgeçilmesi. Pasaportsuz dönen göçmenlerin Yenizağra, Yambolu istasyonlarında bekletilmeleri. Köylerine gitmelerine izin verilmeyen bu kimselerin İstanbul'a geri alınması ve can, mal güvenliği sağlanmadan göçmenlerin geri gönderilmemeleri telkini.	631
382	9	İngiltere'nin İşkodra Konsolosu Green'den Dışişleri Bakanı Salisbury'ye. Tel. . . . . Karadağı'n zaptettiği Antivarı ve Kraia bölgesi göçmenlerinin yerlerine dönmek istemeleri. Zeytinlerle güz mahsullerini toplamak için derhal dönmelerine izin verilmezse göçmenlerin kış içinde çok sefalet çekecekleri.	632

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Ekim		
383	10	Hariciye Nâzırı Safvet Paşa'dan Rusya'nın İstanbul Büyükelçisi Lobanow'a. Yazı. No. 52532/229. . . Yurtlarına dönmekte olan göçmenlerin Rus makamlarınca geri çevrilmeleri. Edirne'deki göçmenlerin İstanbul'a çevrilmemeleri için gerekli teşebbüslerin yapılması isteği.	632
384	10	İngiltere Dışişleri Bakanı Salisbury'den İstanbul Büyükelçisi Layard'a. Yazı. No. 1243. . . . . Berlin andlaşması gereğince Türkiye'nin Karadağ'a terkedeceği topraklar meselesi halledilmeden Antivari ve Kraia göçmenlerinin yurtlarına dönmelerine müsaade etmesi için Karadağ'a baskı yapılamıyacağı. Bu hususun Bâbıâli'ye bildirilmesi.	633
385	10	İngiltere'nin Edirne Konsolos Vekili Calvert'ten İstanbul Büyükelçisi Layard'a. Rapor. . . . . Yurtlarına dönmekte olan bir göçmen grubunun, Rus pasaportları olmadığı için geri çevrilmesi. Göçmenlerin Bulgarlardan gördükleri zulümler. Reddedilen göçmenleri almak için Yambolu'ya bir tren gönderilmesi.	634
386	11	Yanbolu ve İslimye Türk göçmenlerinden Edirne Rus Valisine dilekçe. . . . . Sekiz ay İstanbul'da kaldıktan sonra yurtlarına dönmüş, fakat Bulgarlar tarafından hücuma uğramış, soyulmuş ve geri çevrilmiş oldukları. Şimdi Edirne'de yaralı ve aç bekledikleri. Ölmemek için kendilerine geçici olarak yardım edilmesi dileği.	637
387	12	Doğu Rumeli Avrupa Komisyonunda Türkiye Delegeleri Asım Paşa ile Abro Efendi'den Komisyon Başkanlığına önerge. . . . . Son harpte darmadağın olmuş Doğu Rumeli halkının, kışa kadar yurtlarına dönemezlerse sefaletten, açlıktan ve hastalıktan toptan kırılması tehlikesi. Bu göçmenlerin yurtlarına dönebilmeleri için D. Rumeli Komisyonunca gerekli tedbirlerin alınması teklifi.	638

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Ekim		
388	12	Tuna Vilâyetinden Bâbıâli'ye. Yazı. . . . . Yurtlarına dönmek üzere Varna'da toplanmış 6000 kadar göçmen. Bunların yerlerine gitmelerine Rusların engel olmaları. Öte yandan Anadolu'ya göçetmek üzere Varna'ya gelmiş 1500 kadar göçmenin perişan halde vapur bekleyişleri. Tezelden Varna'ya bir vapur gönderilmesi ricası.	639
389	12	İngiltere'nin İşkodra Konsolosu Green'den İstanbul Büyükelçisi Layard'a. Yazı. . . . . Karadağ işgali altındaki Antivari ve diğer yerler göçmenlerinin yurtlarına dönme istekleri. İngiliz Konsolosuna bu konuda verdikleri dilekçe. Göçmen mallarına Karadağ'ın elkoyması. Yeni bir Osmanlı - Karadağ savaşı halinde bu 5 - 6000 göçmenin Karadağ'ı uğraştırması ihtimali.	640
Ek	7	İşkodra'da bulunan Karadağlı Müslüman göçmenlerinden İngiliz Konsolosu Green'e. Dilekçe. (Tercüme). . Pek güç ve sefil durumları. İçlerinde 249 kişinin ölmesi. Yurtlarına dönüp tarlalarını işlemek ve gıdalarını çıkarmak istekleri. Dönebilmeleri için kendilerinin desteklenmesi dileği.	642
390	12	Yanbolu, İslimye, Filibe, Edirne, Eskizağra, Yenizağra, Tatarpazarcık ve Kızanlık Türklerinden İstanbul'daki Avrupa Devletleri Büyükelçilerine ortak dilekçe. (Tercüme). . . . . Bulgar zulümlerinden dolayı artık Rumeli'de yaşayamıyacak durumda bulunmaları. Adalet ve insaniyet namına kendilerine, barış ve sükûnet içinde yaşayabilecekleri başka bir yer gösterilmesi dileği.	644
391	13	Rusya'nın İstanbul Büyükelçisi Lobanow'dan Sadrazam ve Hariciye Nâzırı Safvet Paşa'ya. Yazı. No. 588. Beyoğlu'unda, Rus Konsolosluğunu tedvire memur şahsın başkanlığında toplanan komisyondan gerekli belgeleri almayan göçmenlerin yurtlarına dönmelerine izin verilmeyeceği.	646
392	14	Viyana Sefiri Esad Bey'den Hariciye Nâzırı Safvet Paşa'ya. Tel. No. 7866/630. . . . . Belgrad'da bulunan bir grup Bosna'lı göçmenin Tuna yoluyla yurda gelmek istedikleri. Bu konuda tezelden talimât verilmesi.	647

No.	Tarihi	Kinden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Ekim		
393	14	Sadrazam ve Hariciye Nâzırı Safvet Paşa'dan Viyana Sefiri Esad Bey'e. Tel. No. 52572/264. . . . . Belgrad'daki göçmen grubunun İstanbul'a gönderilmesi işiyle (Büyükelçilik müsteşarı) Falcon Efendi'nin görevlendirilmesi. Gerektiğinde, göçmenlerin naklini kolaylaştırması için Viyana Hükûmeti nezdinde de teşebbüs yapılması.	647
394	16	Hariciye Nâzırı Safvet Paşa'dan İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'a. Yazı. No. 52589/79. . . . . Göçmenlere yaptığı hizmetlerinden dolayı İngiltere'nin Rusçuk (Varna) Başkonsolosu Reade'e Türk Hükûmetinin teşekkürü.	648
395	17	Doğu Rumeli Avrupa Komisyonunda Göçmenlerin geri dönmeleri meselesinin tartışılması. (Komisyonun 5 sayılı protoklünden parça). . . . . Göçmenlerin kıştan önce geri dönmeleri ve Doğu Rumeli'de emniyetlerinin sağlanması yolunda Türk delegelerinin talebi. Rus delegelerinin göçmenler işinin D. Rumeli Avrupa Komisyonunda değil, İstanbul'da, Türk - Rus komisyonunda görüşülmesini istemeleri. Diğer delegelerin, konuyla ilgili bir proje hazırlanmasını teklif etmeleri.	649
396	18	Rupçoz köyleri göçmenlerinden Doğu Rumeli Avrupa Komisyonuna dilekçe. (Tercüme). . . . . Evleriyle köylerinin yakılıp yıkılmış, kendilerinin sefalet içinde bulundukları. Rus işgal makamlarının kendilerini vergiden muaf tutmalarını diledikleri.	654
397	18	İngiltere'nin Belgrad Diplomatik Ajanı Gould'dan Dışişleri Bakanı Salisbury'ye. Yazı. No. 193. . . .. Sırbistan'a sığınmış Bosna'lı göçmenlerin yurtlarına dönebilecekleri. Belgrad'ın Türk göçmen ve asker aileleriyle dolu bulunması. Bunların İstanbul'a gönderilmek için bekleşmeleri.	655

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Ekim		
398	19	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Salisbury'ye. Tel. No. 927. Gizli. . . . . Rusların, Doğu Rumeli Müslümanlarının yerlerine Bulgarları doldurmak, böylece buradaki Bulgar nüfusunu arttırarak vilâyeti Bulgaristan'a katmak politikası gütmeleri. Rus Büyükelçisinin Avusturya Büyükelçisine açılması.	656
399	21	Sadrazam Safvet Paşa'dan Karadağ Prensi Nikola'ya. Tel. No. 52632/3. . . . . Antivari ve Dulcigno göçmenlerinin acıklı durumda bulunmaları. Mallarının Karadağlılarca paylaşılmış olması. Göçmenlere mallarının geri verilmesi, can ve mal güvenliği sağlanması için tezelden müessir tedbirler alınması isteği (Bk. Belge 403).	657
400	21	D. Rumeli Avrupa Komisyonunda İngiliz Delegesi Wolff'tan İngiltere Dışişleri Bakanı Salisbury'ye. Rapor. No. 71. (Kısmen). . . . . Sultan Abdülhamid'in Wolff'u kabulü ve Doğu Rumeli göçmenlerinin yurtalarına dönmeleri meselesiyle meşgul olmasını istemesi.	658
401	27	Dahiliye Nezareti tarafından tanzim olunan müzekkere sureti. . . . . Anadolu'ya gönderilmiş göçmenlerin izinsiz İstanbul'a dönmemeleri için Anadolu Vilâyetine emir verilmesi. Yabancı gemilerin de Anadolu'daki göçmenleri İstanbul'a getirmemeleri için Yabancı Temsilcilikler nezdinde teşebbüs yapılması lüzumu.	659
402	27	Karadağ Prensi Nikola'dan Sadrazam Safvet Paşa'ya. Tel. . . . . Göçmenler meselesinin ancak Türkiye ile Karadağ arasında yapılacak genel bir anlaşma çerçevesinde halledilebileceği görüşü. (Bkz. No. 399).	660
403	28	Hariciye Nezaretinden İstanbul'daki Rusya Büyükelçiliğine. Nota. No. 52635/251. . . . . İstanbul'daki Rus Büyükelçiliğinde kurulan göçmenler karma komisyonuna tâyin edilen iki Türk delegesi.	661

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Ekim		
404	29	D. Rumeli Avrupa Komisyonunda İngiliz Delegesi Wolff'tan İngiltere Dışişleri Bakanı Salisbury'ye. Tel. No. 38.	661
		General Stolipin'in, Doğu Rumeli Türk göçmenlerine ait topraklarla Türkiye'li Bulgar göçmenleri topraklarını mübadele etme teklifi. D. Rumeli'yi Müslüman unsurundan temizleme amacı. Bulgarların Berlin Kongresi kararlarına itirazları. Rusların hâlâ Türk köylerini yakmaları.	
405	29	Yine Wolff'tan Salisbury'ye. Yazı.	662
		Doğu Rumeli Genel Valisi Stolipin'le görüşme. Stolipin'in, göçmenlerin dönmesi için artık çok geç olduğunu söylemesi. Doğu Rumeli'yi Müslüman unsurundan temizlemek için emlâk mübadelesi teklif etmesi.	
406	30	Tekrar Wolff'tan Salisbury'ye. Yazı. No. 85. . . .	663
		Rum, Türk ve Yahudi halk temsilcilerinin Wolff'u ziyaretleri. Rumlarla Yahudilerin şikâyetleri olmaması. Zavallı Türklerin ise pek acıklı durumda bulunmaları. Türk göçmenlerinin köylerine dönememeleri. Dönenlerin zulüm görmeleri ve tekrar göçetmek istemeleri.	
	Kasım		
407	2	İstanbul Hariciye Nezaretinden Rus Sefaretine Nota. No. 52759/268.	664
		Edirne'de göçmen işleriyle görevli Fasso Efendi'nin görevi başına döneceği. Rus makamlarının kendisine kolaylık göstermeleri.	
408	4	Hariciye Nâzırı Safvet Paşa'dan İstanbul'da Fransa, İngiltere, Avusturya - Macaristan, Rusya ve İtalya Sefaretlerine. Genelge Nota. No. 52768/57.	664
		Anadolu'ya gönderilmiş göçmenlerin tekrar İstanbul'a akın etmelerini önlemek kararı. Yabancı vapurların müsaadesiz göçmenleri İstanbul'a getirmemeleri isteği.	
409	4	Hariciye Nezaretinden Rusya'nın İstanbul Büyükelçiliğine. Nota. No. 52774/270.	665
		Muteber pasaportla yurtlarına dönmekte olan göçmenlere Rus makamlarının engel olmaları. Varna'da evleri Ruslar tarafından işgal edilmiş 600 göçmenin sokaklarda sürünmesi. Geri dönen göçmenlere güçlük çıkarılmaması için ilgililer nezdinde gerekli teşebbüslerin yapılması lüzumu.	

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Kasım		
410	4	Rusya'nın İstanbul Büyükelçiliğinden Türkiye Hariciye Nezaretine. Nota. No. 767. . . . . Gerekli formaliteleri tamamlanmış ve ellerinde belgeleri bulunan göçmenlerin yurtlarına dönmelerine Rus makamlarının engel olmıyacakları.	666
411	5	Sadrazam'dan D. Rumeli Avrupa Komisyonunda Türkiye Başdelegesi Asım Paşa'ya. Tel. . . . . Rusların, Doğu Rumeli Türkleri ile Doğu Trakya Bulgarlarını dolaylı şekilde mübadele etmek istemeleri. Böyle bir mübadelenin imkânsız olduğu.	667
412	6	D. Rumeli Komisyonunda Türkiye Delegelerinden Komisyon Başkanlığına sunulan karar tasarısı. . . . Doğu Rumeli göçmenlerine, yurtlarına dönme, mal ve mülklerini geri alma, diğer topluluklar gibi bütün haklardan faydalanma hakları tanınması. Göçmenlerin yerlerine dönmeleri ve yerleştirilmeleri işleriyle uğraşmak üzere D. Rumeli Avrupa Komisyonuna bağlı bir alt komisyon kurulması talebi.	668
413	6	D. Rumeli Avrupa Komisyonunda göçmenlerin geri dönmeleri meselesinin ikinci defa tartışılması. (Komisyonun 8 sayılı protoklünden parça). . . . . Göçmenlerin geri dönmeleri konusunda Türkiye delegelerinin sundukları tasarının görüşülmesi. Projenin, dilekler ve prensipler kısmının, bazı değişikliklerle çoğunlukla kabulü. Rus ve Alman delegelerinin aleyhte oy vermeleri. Projenin tedbirlerle ilgili kısmına toptan itirazlar. Türk delegelerinin bu kısmı geri almaları. Göçmenlere yardım imkânı konusunda Malî Komitenin fikrine başvurulması kararı.	670
414	7	Hariciye Nâzırı Safvet Paşa'dan İstanbul'da Rusya Büyükelçisi Lobanow'a. Nota. No. 52815/277. . . . Rus askerî makamlarının, göçmenlerin D. Rumeli'ye dönmelerine karşı koymaya karar vermeleri. Bu kararın Büyükelçi tarafından onaylanmaması isteği.	679

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878 Kasım		
415	7	Fransa'nın D. Rumeli Komisyonundaki delegesi De Ring'den Dışişleri Bakanı Waddington'a. Rapor. No. 12. . . . . Göçmenlerin geri dönmeleri meselesinin Doğu Rumeli Avrupa Komisyonunda görüşülmesi, Türk projesinin kısmen kabulü, kısmen de reddedilmesi. Berlin Andlaşmasiyle kurulan dengenin ayakta kalabilmesi için Doğu Rumeli Türk göçmenlerinin yerlerine dönmeleri lüzumu.	681
416	7	İngiltere'nin İstanbul Başkonsolosu Fawcett'ten Büyükelçisi Layard'a. Yazı. . . . . Rodoplar'daki Müslüman göçmenlerin feci durumlarıyla ilgili bir rapor. Göçmenler hakkında milletlerarası bir tedbir alınmamış olması. Milletlerarası Rodop Komisyonu kararları uygulanmazsa bu zavallıların sefalet içinde mahvolacakları.	685
Ek	6	İstanbul'da Dr. Cullen'den Başkonsolos Fawcett'e. Mektup. . . . . Yurtlarına dönememiş 150.000 göçmenin Rodoplarda pek kötü durumda bulunması, durumlarının günden güne de kötüleşmesi. Türk Hükûmetinin bu meselenin altından kalkamaması. Yardım edilmediği takdirde bu zavallıların kış içinde kırılacakları. İnsaniyet namına duruma müdahale edilmesi dileği.	685
417	9	İngiltere'nin Trabzon Viskonsolosu Biliotti'den Dışişleri Bakanı Salisbury'ye. Yazı. No. 158. . . . . Samsun'daki Dobruca göçmenlerinin geri dönmek istemeleri. İstanbul'dan gönderilen Kemal Paşa'nın göçmenleri yatıştırıp Anadolu'ya yerleşmeye ikna etmesi. Anadolu'daki göçmenlerin geri dönmelerine izin verilmemesi için Valilere emir gönderilmesi.	687
418	12	Doğu Rumeli Komisyonu'nda İngiliz Delegesi Wolff'tan Rus Genel Valisi Stolipin'e. Özel mektup. . . . Rodoplardaki göçmenlerin ıstıraplarıyla ilgilenilmesi ricası.	688

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878 Kasım		
419	13	Fransa'nın İstanbul Büyükelçisi Fournier'den Dışişleri Bakanı Waddington'a. Yazı. No. 194. . . . . Göçmenler konusunda Avrupa'daki Türk temsilciliklerilerine bir genelge gönderileceği. Bu meseleyle Büyük devletlerin ilgilenmelerine çalışılacağı haberi. Aynı konuda Rus Büyükelçiliğine verilen Türk notalarının şiddetli görülmesi.	689
420	14	Filibe'de Rus Genel Valisi Stolipin'den D. Rumeli'de İngiliz temsilcisi Wolff'a. Mektup. . . . . Rodop Türk göçmenleri için şahsen ve ailece teberrûda bulunmaktan fazla bir şey yapamayacağı. Göçmenlerin sefaletinden Rus Hükûmetinin sorumlu olmadığı. Göçmenlerin geri dönemeyişlerinden Rodop çetecilerinin sorumlu tutulması. Göçmenlere yardım işinin Türk Hükûmetine düşen bir vazife olduğu. D. Rumeli'de Rum ve Bulgar ahalinin de sefalet çektikleri.	691
421	14	İngiliz Temsilcisi Wolff'tan Rus Valisi Stolipin'e. Mektup. . . . . Nâzik cevaba teşekkür. Rodop göçmenleriyle ilgili mektubun siyasî düşünceyle gönderilmemiş olduğu. Yalnız bu çaresiz insanlara yardım edilmesinin arzuya şâyân bulunduğu. Yerinde inceleme yapmak üzere Wallace'ın Rodoplara gönderilmesi isteği. İngiltere'de yardım kampanyası açılması düşüncesi.	693
422	14	İngiltere'nin Doğu Rumeli Komiseri Wolff'tan Dışişleri Bakam Salisbury'ye. Tel. No. 54. . . . . Rodop göçmenlerinin durumlarını incelemek üzere oraya iki kişinin gönderilmesine izin verilmesi isteği.	694
423	14	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Salisbury'ye. Tel. No. 1414. . . . . İstanbul'daki göçmenlerin sayılarıyla durumlarına dair bir raporun ilişikte sunulması. Bu bahtsız insanların bu kışta da geçen kıştaki kadar ıstırap çekecekleri. Yardım için Büyükelçilikte biraz para bulunması.	694

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Kasım		
Ek	13	İstanbul'da Charles Hanson'dan İngiliz Büyükelçisi Layard'a. Rapor. . . . . İki ay önce İstanbul'daki göçmenlerin sayılarının 70.000'e düşmüş, sonra Varna ve Batum'dan gelen göçmenlerle yeniden 120.000'e yükselmiş olması. Son gelen 32.000 göçmene henüz yardım yapılamaması. Öteki göçmenlere Hükûmetçe günde 2'şer kuruluşluk yardım yapılması. Son iki ayda İstanbul'dan 18.000 göçmenin sevkedilmesi, bunlardan 3000 kişinin geri çevrilmesi. Bu kış göçmenlerin geçen kıştan daha fazla ıstırap çekecekleri.	695
424	23	İngiltere Dışişleri Bakanlığı'nda Lord Tenterden'den İngiliz Maliye Bakanlığı'nda Lingen'e. Yazı. . . . İngiltere Maliye Bakanlığınca Rodoplardaki Türk göçmenlerine yardım etme imkânı olup olmadığının bildirilmesi ricası.	699
425	25	İngiltere'nin İşkodra Konsolosu Green'den Dışişleri Bakanı Salisbury'ye. Rapor. No. 95. . . . . Karadağ'a terkedilen Antivari ve Kraia bölgeleri göçmenlerinin kıştan önce yurtlarına dönmek istemeleri. Karadağ Hükûmetinin buna müsaade etmemesi. İşkodra'da göçmenlere Türk Hükûmetinin bir miktar mısır dağıtması. Fakat vilâyet ambarlarının boş olması. Göçmenlerin durumlarının günden güne kötüleşmesi.	700
426	25	Fransa'nın Filibe Viskonsolosu Boysset'den İstanbul Büyükelçisi Fournier'ye. Rapor. No. 58. . . . . Çırpan'a dönen 2000 Türk göçmeninin Avrupa Komisyonuna başvurmaları: Bulgarların zulümleri, göçmen evlerinin işgal ve mahsullerinin müsadere edilmiş olmasından şikâyet. Sefalet ve yeniden göç zorunluluğu. Vilâyetten Türk nüfusunu kaçırma kastı. Bulgar vahşetlerinden örnekler.	702
427	28	Hariciye Nâzırı Safvet Paşa'dan Paris Sefiri Ârifî Paşa'ya. Genelge Yazı. No. 53012/98. . . . . Göçmenlerin yurtlarına dönebilmeleri ve haklarının korunmaları konusunda D. Rumeli Komisyonunda yapılan görüşamelerde Türkiye'yi desteklemesi için Fransa nezdinde teşebbüs yapılması talimâtı.	703

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Kasım		
428	28	Hariciye Nâzırı Safvet Paşa'dan Türkiye'nin Paris, Londra, Berlin, Petersburg, Viyana ve Roma Sefaretlerine. Genelge. Gizli. No. 53013/99. . . . . Göçmenlerin yurtlarına dönmeleri konusunda Türkiye ile Rusya arasında hiçbir anlaşmaya varılamamış olması. Karma göçmen komisyonundan da hiçbir müsbet sonuç alınamaması. Bu bilgilerin yapılacak teşebbüslerde kullanılması.	705
429	28	Türkiye Hariciye Nezaretinden Rusya'nın İstanbul Sefaretine. Nota. No. 53036/306. . . . . Tifüs hastalığından ve açlıktan kırılmak tehlikesinde bulunan Rusçuk'taki göçmenlerin yurtlarına yerleştirilmeleri için Rusçuk makamlarına yazılması isteği.	706
430	28	Yine Hariciye Nezaretinden Rusya Sefaretine. Nota. No. 53039/308. . . . . Vidin'li göçmenler arasında çok sayıda öksüz ve yetim bulunması. Rus işgalinde kalan Vidin Yetim Sandığında bu göçmenlere ait hisselerin İstanbul'a gönderilmesi.	707
431	28	İngiltere'nin Petersburg Büyükelçisi Lord Loftus'dan Dışişleri Bakanı Salisbury'ye. Yazı. . . . . Filibe'deki Müslüman göçmenlerin acıklı durumlarıyla ilgili olarak Rusya Dışişleri Bakanlığına gönderilen nota örneğinin ilişikte sunulması.	708
Ek	28	Lord Loftus'tan Rus Dışişleri Bakanı Giers'e. Nota. Acıklı durumda bulunan Filibe Müslüman halkının gerekli şekilde korunması ve desteklenmesi dileği.	708
	Aralık		
432	2	Doğu Rumeli Komisyonunda İngiliz Komiseri Wolff'tan İngiltere Dışişleri Bakam Salisbury'ye. Tel. Gizli. No. 72. . . . . Filibe'deki göçmen çoluk çocuklarının feci durumu. Meseleyi Avrupa Komisyonuna getirme niyeti. Şimdilik 50 liralık yardım yapılabildiği. 50 lira daha verme düşüncesi. Bu zavallı insanlara yardım edilmesi telkini.	709

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Aralık		
433	2	İngiltere Dışişleri Bakanı Salisbury'den Paris Büyükelçisi Lyons'a. Yazı. No. 822. . . . . İngiltere'nin, Rodoplar, Filibe ve dolayları muhtaç ahalisine (göçmenlere) yardım etme niyeti. Bu yardım işine Fransa'nın da katılıp katılmayacağının öğrenilmesi.	710
434	3	Yine Salisbury'den Lyons'a. Tel. . . . . (Aynı konunun telgrafla tekrarı.)	710
435	5	İngiltere'nin Paris Büyükelçisi Lyons'dan Dışişleri Bakanı Salisbury'ye. Yazı. No. 985. . . . . Rodoplar, Filibe ve dolayları yoksul halkına yapılacak yardıma katılıp katılmayacağını bildirmeden önce Fransa Dışişleri Bakanlığının Maliye Bakanlığına danışmak ve İngiltere'nin nekadar yardım yapacağını öğrenmek istemesi.	711
436	6	Doğu Rumeli'de İngiliz Temsilcisi Wolff'tan Dışişleri Bakanı Salisbury'ye. Tel. No. 79. . . . . Filibe'ye dönen Türk göçmenlerinin Rus makamlarınca geri çevrilmeleri. Bu konuda teşebbüs yapılmayacağı.	711
437	7	Yine Wolff'tan Salisbury'ye. Yazı. . . . . (Aym konunun yazıyla tekrarı).	712
Ek	—	Doğu Rumeli Avrupa Komisyonunda Türk Delegesi Asım Paşa'dan İngiliz Delegesi Wolff'a. Muhtıra. . . Gümülcine'den Doğu Rumeli'ye dönen Türk göçmen gruplarının Rus makamlarınca Edirne'ye çevrilmeleri.	712
438	6	Konuş bucağı Eyriler köyü göçmenlerinden D. Rumeli Avrupa Komisyonu Başkanına. Dilekçe. . . . . Harp içinde Gümülcine'ye göç etmiş ve bir ay önce köylerine dönmüş oldukları. Rus makamlarının kendilerini Edirne'ye çevirmek istemeleri. Kış ortasında böyle bir muameleye mâruz kalmak, onların açlıktan ve soğuktan kırılmalarına sebep olacağı. Köylerinde kalabilmeleri için kendilerine yardım edilmesini diledikleri.	713

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Aralık		
439	7	Saraybosna'da İngiliz Konsolos Vekili Freeman'den İngiltere Dışişleri Bakanı Salisbury'ye. Rapor. No. 78. Siyasî. . . . . Bosna'dan 50.000 kişinin İstanbul'a göçedeceği yolundaki haberlerin mübalâğalı oluşu. Bosna'dan göçlerin sınırlı kalması. Yeni Avusturya kumandanının Bosna Müslümanlarına iyi davranması.	714
440	8	İngiltere'nin D. Rumeli Komiseri Wolff'tan Dışişleri Bakanı Salisbury'ye. Gizli yazı. No. 152. . . . . Doğu Rumeli'de Türklere yapılan muamele ile ilgili bir raporun ilişikte sunulması.	715
Ek	—	Horowitz'den Wolff'a. Rapor. (Kısmen). . . . . Doğu Rumeli Müslümanlarını koruyan hiçbir kanun bulunmayışı. Bu halkın her türlü haktan yoksun ve durmadan zulümlere mâruz bulunması. Geri dönen göçmenlere çeşitli engeller, güçlükler çıkarılması. Bâzılarının sefalet içinde ölüme mahkûm edilmeleri. Bir örnek. Angarya. Keyfî tevkifler. Türk mallarının durmadan yıkılması. Filibe'de 24 câmiden 3 tanecik bırakılması...	716
441	9	İngiltere Dışişleri Bakanı Salisbury'den Doğu Rumeli-de İngiliz delegesi Wolff'a. Tel. . . . . (Doğu Rumeli Rus işgal makamlarının dönen Türk göçmenlerini geri çevirmeleri konusunda) Petersburg'da teşebbüs yapılmasının tesirsiz kalacağı. Filibe'de yapılacak teşebbüsün daha etkili olabileceği fikri.	718
442	9	İngiltere Dışişleri Bakanın Salisbury'den Petersburg Büyükelçisi Loftus'a. Yazı. . . . . Doğu Rumeli'ye dönen Türk göçmenlerinin mahallî Rus makamları tarafından geri çevrilmeleri konusunda Rusya Hükûmeti nezdinde teşebbüs yapılması talimâtı.	719
443	9	İngiltere Dışişleri Bakanlığında Tenterden'den Maliye Bakanlığında Lingen'e. Yazı. . . . . Rodop göçmenlerine Maliye Bakanlığınca nekadar yardım yapılabileceğinin Dışişleri Bakanlığına tezelden bildirilmesi.	719

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Aralık		
444	9	D. Rumeli Komisyonunda İngiliz Delegesi Wolff'tan, İngiltere Dışişleri Bakanı Salisbury'ye. Yazı. . . . Filibe'ye gelen Bulgaristan devlet adamı Zankoff ile göçmenler konusunda yapılan bir görüşme.	720
445	10	Hariciye Nezaretinden Muhacirin Komisyonuna. Yazı. Varna'da toplanmış göçmenlerin yurtlarına dönmelerine mahallî Rus makamlarınca engel olunması konusunda Rusya Büyükelçiliğine verilen notaya karşılık olarak alınan nota örneğinin ilişikte sunulması.	721
446	10	D. Rumeli Komisyonunda İngiliz Delegesi Wolff'tan İngiltere Dışişleri Bakanı Salisbury'ye. Tel. No. 83. Göçmenlerin yurtlarına dönmeleri konusunda nasıl hareket edeceği hakkında talimât talebi.	721
447	10	İngiltere'nin Petersburg Büyükelçisi Loftus'tan Dışişleri Bakanı Salisbury'ye. Tel. No. 190. . . . . Doğu Rumeli Türk göçmenleri konusunda Petersburg'da yapılan teşebbüs.	722
448	10	Yine Loftus'tan Salisbury'ye. Yazı. . . . . (Yukarıdaki konunun yazıyla tekrarı.)	722
Ek	10	Loftus'tan Rusya Dışişleri Bakanı De Giers'e. Nota. Doğu Rumeli'ye dönen Türk göçmenlerinin geri çevirilmemeleri için Rumeli Rus makamlarına emir verilmesi isteği.	723
449	11	Türkiye'nin Paris Sefiri Ârifî Paşa'dan Hariciye Nâzırı Karateodory Paşa'ya. Tel. No. 13328/330. . . . Göçmenler konusunda Fransa nezdinde yapılan teşebbüs.	723
450	11	İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'dan Dışişleri Bakanı Salisbury'ye. Yazı. No. 1522. . . . . Doğu Rumeli Komisyonunda Türk delegesi Asım Paşa'nın göçmenler konusunda, İngiliz delegesi ile işbirliği yapması için İstanbul'da teşebbüs. Asım Paşa'ya hemen gerekli talimâtın gönderileceği.	724

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Aralık		
451	11	İngiltere'nin Paris Büyükelçisi Lyons'dan Dışişleri Bakanı Salisbury'ye. Gizli Yazı. No. 1004. . . . . Fransa'nın, Rodop, Filibe ve dolayları göçmenlerine yardıma karar verebilmesi için İngiltere'nin ne miktar yardımda bulunacağını öğrenmek istemesi. Ayrıca bu gibi amaçlar için Fransa'nın elinde pek az para bulunması. Parlâmento'dan ek ödenek istemeden ancak 1000 sterling kadar yardım edebilmesi ihtimâli.	725
452	12	İngiltere Dışişleri Bakanı Salisbury'den Doğu Rumeli Komiseri Wolff'a. Tel. . . . . (Göçmenlerin geri dönmeleri konusunda) Türk delegesinin tekliflerinin kuvvetle desteklenmesi. Almanya'nın da desteklemesi için teşebbüs yapılmış olması.	725
453	12	İngiltere Dışişleri Bakanı Salisbury'den Paris Büyükelçisi Lyons'a. Tel. . . . . Fransa katıldığı takdirde, İngiltere'nin Rodop felâketzedelerine (göçmenlerine) 50.000 liralık yardım yapmak niyetinde olduğu.	726
454	12	İngiltere Dışişleri Bakanı Salisbury'den Doğu Rumelide Wolff'a. Gizli tel. . . . . Rodop göçmenlerine yardım için Fransa'ya 50.000 lira harcama teklifinde bulunulmuş olması. İngiltere'nin herhalde bir yardımda bulunacağı.	726
455	12	İngiltere Dışişleri Bakanı Salisbury'den Doğu Rumelide İngiliz Delegesi Wolff'a. Tel. . . . . Doğu Rumeli'ye dönen Türk göçmenlerinin Rus makamlarınca geri çevrilmemeleri konusunda Londra'daki Rus Büyükelçisi ile görüşme.	727
456	13	Türkiye'nin Budapeşte Başkonsolosu Feridun Bey'den Hariciye Nâzır Vekili Savas Paşa'ya. Yazı. No. 837/185. . . . . Göçmenlere ve harp yaralılarına yardım için Macaristan'dan toplanan 3352 küsur florinin gönderilmesi. Başkonsoloslukta bulunan 6380 florin değerindeki eski eşyaların satılması için İstanbul'dan bir tâcir yollanması isteği.	728

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Aralık		
Ek	—	Göçmenlere ve savaş yaralılarına Macaristan'dan toplanan yardımların listesi. . . . . 1 Mayıs - 12 Aralık 1878 tarihleri arasında cem'an 3.552,05 florin toplanmış olması.	729
457	14	İngiltere Dışişleri Bakanı Salisbury'den Paris Büyükelçisi Lyons'a. Tel. . . . . Rodop göçmenlerine yardım teklifinin geri alınması. Durumdan Fransa Dışişleri Bakanına bilgi verilmesi.	730
458	14	İngiltere Dışişleri Bakanı Salisbury'den Doğu Rumeli'de İngiliz Komiseri Wolff'a. Gizli tel. . . . . Rodop göçmenleri için yardım temin edilemiyeceği..	731
459	14	İngiltere Dışişleri Bakanı Salisbury'den Paris Büyükelçisi Lyons'a. Yazı. No. 862. . . . . Ortaya çıkan yeni şartların, İngiltere'nin, Rodop göçmenlerine yardım etme teklifini geri almasını gerektirmesi. Fransa Dışişleri Bakanına bilgi verilmesi. (Bkz. No. 457)	731
460	14	İngiltere'nin Paris Büyükleçisi Lyons'dan Dışişleri Bakanı Salisbury'ye. Yazı. No. 1020. . . . . Fransa'nın Rodop göçmenlerine yardımda bulunamıyacağı.	732
461	19	Londra'da Osmanlı Maslahatgüzarı Musurus Bey'den Hariciye Nâzırı Karateodory Paşa'ya. Yazı. No. 7514/475. . . . . Göçmenlerle ilgili olarak İngiliz Lordlar Kamarasında 13, 16 ve 17 Aralık günleri yapılan görüşmelere dair tutanakların gönderilmesi.	733
462	19	İngiltere Dışişleri Bakanı Salisbury'den Doğu Rumeli'de İngiliz Komiseri Wolff'a. Tel. . . . . Türk göçmenleri için yardım kampanyası açılması. Toplanacak paraların Filibe'ye gönderileceği. Fazla birşey umulmaması.	733

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Aralık		
463	20	Londra'da Osmanlı Maslahatgüzarı Musurus Bey'den Hariciye Nâzırı Karateodori Paşa'ya. Tel. No. 7519/480. . . . . Rumeli göçmenleri yararına Londra'da yardım kampanyası. İngiliz Dışişleri Bakanlığının gazetelere ilân vermesi ve teberrûda bulunması.	734
464	21	Hariciye Nezaretinden İstanbul Rus Büyükelçiliğine. Nota. No. 53211/339. . . . . Doğu Rumeli'ye dönen göçmenlerin mahallî Rus makamlarınca Edirne'ye çevrilmeleri. Bu gibi davranışların tekrarlanmaması ve Doğu Rumeli Müslüman halkına diğer halklarınkine eşit huzur ve güvenlik sağlanması.	735
465	21	İngiltere Dışişleri Bakanı Salisbury'den İstanbul Büyükelçisi Layard'a. Tel. . . . . Türk göçmenleri için yardım toplanmasına girişildiği. Hasılâtın Filibe'ye gönderileceği ve orada İngiliz delegeleri aracılığıyla dağıtılacağı.	735
466	21	İngiltere'nin Preveze Viskonsolosu Blankeney'den İstanbul Büyükelçisi Layard'a. Rapor. . . . . Preveze taraflarına Bulgaristan Türk göçmenlerinin yerleştirilmesi konusu. Mutasarrıfın Başkanlığında bir Komisyonun konuyu görüşmesi.	736
467	22	Selânik - Mitrovitza Demiryolunda çalışan Fransız Mühendisi Barrois'dan Fransa'nın Sofya Konsolosluğuna. Muhtıra. (Kısmen tercüme). . . . . Makedonya'da 60.000 aile aç Müslüman göçmeninin mevcudiyeti. Göçmenlerin bu bölge için bir felâket sayılması.	737
468	26	D. Rumeli Avrupa Komisyonunda Türkiye Delegeleri Asım Paşa ile Abro Efendi'den İngiliz Delegesi Wolff'a. Muhtıra. . . . . Doğu Rumeli'ye dönmüş olan göçmen gruplarının ertesi gün Edirne'ye çevrilmek üzere Rus makamlarınca tevkif edilmeleri. Bu konuda Rus Genel Valisi nezdinde derhal teşebbüste bulunulması ricası.	738

No.	Tarihi	Kimden kime yazıldığı ve Özü	Sayfa
	1878		
	Aralık		
469	26	D. Rumeli Avrupa Komisyonunda İngiliz Delegesi Wolff'tan Filibe'de Rus Genel Valisi Stolipin'e. Yazı. Doğu Rumeli'den atılmak üzere Türk göçmenlerinin tevkif edilmelerini en şiddetli şekilde protesto.	740
470	26	Filibe'de Rus Genel Valisi Stolipin'den İngiliz Komiseri Wolff'a. Yazı. . . . . Türk göçmenlerinin sorguya çekilmek üzere Filibe'ye getirilmiş oldukları. Bunların Doğu Rumeli'den atılmayacakları.	741
471	26	İstanbul'da İngiliz Başkonsolosu Fawcett'ten Büyükelçisi Layard'a. Yazı. . . . . Gümülcine ve İskeçe kazalarında son derece sefalet içinde 53.000 göçmen bulunduğu. Son beş ay içinde burada 20.000 göçmenin öldüğü (Yıllık ölüm oranı %65). Bu kış içinde bu göçmenlerin kırılabilecekleri. Rodop Komisyonu tavsiyelerine rağmen Devletlerin bu göçmenlere yardım etmemeleri. Türkiye'nin de tâkâtinin yetmediği.	742
Ek	24	Gümülcine'de Walpole ile Bortwick'ten İstanbul'da Başkonsolos Fawcett'e. Tel. . . . . Gümülcine kazasında 40.000 göçmenin yarısına tayın verilmiş, fakat mısır stoku tükendiğinden yardımın kesilmiş olduğu. Drama'dan 30.000 kile mısır beklenmesi. Telgrafın Filibe'de Wolff'a iletilmesi.	743
472	27	Doğu Rumeli'de İngiliz Komiseri Wolff'tan Rus Genel Valisi Stolipin'e. Yazı. . . . . Filibe'ye getirilen Türk göçmen gruplarının Doğu Rumeli'den atılmayacaklarına teşekkür.	743
473	30	Hariciye Nezaretinden Muhacirin Komisyonuna Yazı. Göçmenler için İngiliz Yardım Derneği'nce kiralanan Selim Paşa Konağının boşaltılması işi. Bu konuda İngiltere Büyükelçiliği ile yazışma.	744
474	31	Hariciye Nâzırı Karateodory Paşa'dan Londra Maslahatgüzarı Musurus Bey'e. Tel. No. 53311/211. . . . Rumeli göçmenlerine teberrûlarından dolayı, Lord Salisbury'ye ve Londra'daki Osmanlı Bankasına teşekkür edilmeesi.	744

BELGELER

1877 YILI

No. 1 - 117

No. 1

TUNA VALİSİ SADIK PAŞA'DAN TULÇA MUTASARRIFI SAİD PAŞA'YA

Şifre Tel. Rusçuk, 25 Nisan 1877

Rusya Tuna ağızlarında bizim tarafa tecüvüzü halinde Dobrica'mn Köstence şimendifer hattına kadar islâm ve hıristiyan bilcümle ahali ile hayvanat ve zehayirden kâmilen tahliyesi tedabir ve tertibatı askeriye* iktizasından olmakla emir verildiği gibi ahaliye yükte hafif bahada ağır eşyasım ve nakli mümkün olacak zehayirini alarak alelumûm hayvanatını beraber sürüp götürmek ve nakli mümkün olmayan zehayir ve saman ve kiyah gibi düşmanın harekâtını teshil edecek şeyleri ihrak etmek üzere harekâta müheyya bulunmaları ve şitap eylemeleri zımnında tedabiri lâzimenin şimdiden etrafiyle ittihazı kemali ehemmiyetle ve sureti mahsusada ihtar olunur.

SADIK**

İ. HALİL SEDES, 1877-1878 Osmanlı-Rus ve Romen Savaşı. İstanbul 1936, Cilt II, s. 86.

(*) Osmanlı Tuna Orduları ilk Başkumandanı Serdarıekrem Müşir Abdülkerim Paşa, Rusların Rusçuk ile Vidin arasından Tuna'yı geçeceklerini hesaplamış ve asıl kuvvetleri bu bölgede toplamaya, yani Tuna savunma hattını kısaltmaya karar vermişti. Bu plâna göre, Aşağı Tuna boyu savunmasız bırakılıyor ve Kuzey Dobruca'nın toptan boşaltılması öngörülüyordu. "Tedabir ve tertibat-ı askeriye" ile bu plân kastedilmektedir. (Bk. Sedes, **op. cit.** III, ss. 3-4).

(**) Kitapta, telgrafın "Tuna Vilâyetinden" yazıldığı belirtilmekte, fakat Vali Sadık Paşa'nın adı verilmemektedir. O tarihte Tuna Valisi Sadık Paşa olduğundan imza yerine Vali'nin adını koydum.

No. 2

TULÇA MUTASARRIFI SAİD PAŞA'DAN TUNA VİLÂYETİ CELİLESİNE

Şifre Tel. Tulça, 26 Nisan 1877

Badelühra okuduğum ve şimdiye kadar mülhakata suret-i tebliğinde teenni ve tereddüt ettiğim şifreli emr-i telgrafi-i vilâyetpenahi* iktizasının merkez-i liva ile mülhakata aksi halinde 45.000 nüfusu zükûr-i islâmiye olup mecmuu zükûrü 70.000'den ibaret sancak ahalisinin bittabi haber-i tedrice riayet etmemekle beraber def'aten kalkıp Edirne'ye kadar hicret edecekleri ve umum güzergâhları olan mahallere vâsıl olacak dağdağa ve perişâni sirayeti tabiiyesini intac edeceği kıtlık beliyyesi ve bir yandan da hıristiyan miriyesinin ademi tahsili ahaliyi yalnız burada değil belki ta Silistre ve Varna ve Şumnu'da bulunan asakir-i şahaneyi bile giriftar-ı müzayaka ve müşkülât edeceği misillû bundan dolayı vukua gelecek ahval-i müteessife tesiratı ta Balkanların ötesine kadar halka fevkalâde bir helecan ve yeis irâs ederek akıbetkâr vahim ve elîm surete münkalib olacağı ve halbuki Tulça'dan Potbaşı'na kadar üç dört kıt'a süfün-ü hümayunla beş altı tabur bulundurularak Tuna'nın böyle müsaid bir zamanda Tuna kuvve-i bahriyesinin nokta-i istinadı bulunan bu cihetinin esbab-ı muhafazasımn istikmali halinde mukteza-i irade-i vilâyetpenâhileri bulunan tedbirin iki üç aya kadar ittiraz ve icrasına biavnihi Teâlâ hacet kalmıyacağı ve maahaza işbu tedbir ittihaz olunsa bile tebaa-i gayri müslimenin yerlerinden kımıldamıyacakları ve hicret etmiyecekleri revşi hallerinden anlaşılmakta olduğu cihetle diğer irade-i aliyelerine muntazır bulunduğumu arzla beraber bu babtaki küstahlığımın sadakatıma bağışlanmasını temenni eylerim olbapta....

Tulça Mutasarrıfı
SAİD**

İ. HALİL SEDES, 1877-1878 Osmanlı-Rus ve Romen Savaşı. İstanbul 1936, Cilt II, ss. 86-87.

(*) Bk. Belge No. 1.

(**) Abdülhamid II devrinde Hariciye Nâzırı ve Şûrayı Devlet Reisi olan Said Paşa.

No. 3

TUNA VALİSİ SADIK PAŞA'DAN TULÇA MUTASARRIFI SAİD PAŞA'YA

Şifre Tel. Rusçuk, 29 Nisan 1877

16.4.93 (28 Nisan 1877)* tarihli ve şifreli telgrafnameleri alındı. Dobrica'nın Köstence şimendiferi hattına kadar olan mahallerin sureti tahliyesi tedbirince beyan buyurulan mezahir ve mütaleat daha evvelce burada dahi düşünülerek Bâbıâli'ye arzolunmuş ve düşman o havaliden Tuna'yı geçmemesi için oralara kuvve-i bahriye ve tedafüiyesi iktizasının mümkün mertebe takviye buyrulmakta olduğu misillû donanma-i hümayun süvarilerine dahi talimat-ı lâzime verilmişse de şayed Rusya Hırsova ve Boğazköyü havalisinden dahi Tuna'yı bir kuvve-i cesime ile mürura fırsatyâb olarak şimendifer hattım tutacak ve kuvve-i mevcûde müdafaaya kâfi görülmeyecek olursa o vakit Dobrica'nm aşağı parçası bilâmâni hem kendisine esheli harekât ve hem de idaresince bir amber hükmünde kalarak müstelzimi envaı teshilât olacağı cihetle bundan sonra görülecek tahliye tedbirlerince olacak mahazir dahi müşkülâttan pek ziyade olacağı ve böyle zamanlarda ehvenişer ve ahseni tarik ihtiyarı farizadan bulunduğu derkâr işbu tahliye tedabiri mecburiyet halinde icra olunacak olmasıyla bunun şimdiden ahalice heyecanı mucib olmamasına dikkatle beraber ledelhacce emir verildiğinde mukdemki iş'ar veçhile ahali hemen alabildiğini alarak ve alamadığım düşmana kalmamak için ihrak ve itlâf edilerek serian hareket ettirilebilmeleri esbab ve tedabirinin ittihazı ve şimdiden bu suret tek ve tek içerilere gidenlere bir şey denilmemesi ve bir de bunda umum ahali dahil olacağından tebaai gayrimüslimenin behemehal beraberce çekilmeleri her ne türlü tedabir ve esbaba mütevakkıfsa onun da şimdiden biletraf düşünülerek hazırlanması ehemmiyeti kâmile ile tekrar tavsiye olunur.

SADIK

İ. HALİL SEDES, 1877-1878 Osmanlı-Rus ve Romen Savaşı. İstanbul 1936, Cilt II, ss. 87-88.

(*) Burada kastedilen şifreli telgraf yukarıda 2 numaralı belge olsa gerek. Fakat tarihi 26 Nisan yerine 28 Nisan olarak gösterilmiştir. Bu yanlışlığın neden ileri geldiğini tespit edemedim.

No. 4

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

(Telegraphic) Pera, May 1, 1877, 11.30 pm.

Telegrams from French, Austrian, and Greek Consuls at Toultcha state that orders have been given by the Turkish Commander-in-chief for the evacuation of the town by its Turkish inhabitants; if foreigners choose to remain they would do it at their risk and peril, the Turkish authorities only undertaking to protect them as long as they are able, and not holding themselves responsible when the Russians attack.

There are no means, the Consuls state, of removing by sea the inhabitants, who amount to 20.000. The Turkish families are leaving by land, and bands of armed Circassians are beginning to plunder. French and Austrian Chargés d'Affaires have represented this state of affairs to Turkish Minister for Foreign Affairs, who undertook to send orders immediately by telegraph to authorities to afford every protection to foreigners if they left the city. At a meeting at the Embassy this evening of the above-mentioned Chargés d'Affaires and those of Germany and Italy, it was decided to ascertain from the Conculs whether the orders had been sent and obeyed, and if not, that we should make representations to the Porte on the subject.*

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/53 — Confidential (3210), p. 22, No. 40.
F.O. 424/54 — Confidential (3238), p. 5, No. 20.

(*) Tulça Mutasarrıfına Kuzey Dobruca'yı boşaltma hazırlığı için verilen şifreli emrin hemen yabancı konsolorlarca duyulmuş olması dikkat çekicidir. Bir ikinci nokta, Tulça'daki konsolosların gecikmeden İstanbul'u velveleye verme gayretleri ve bu gayretlerini tutturabilmek için "Silâhlı Çerkeslerin çapulculuğa başladıklarını" iddia etmeleridir. O devirde kesif panslavist Rus propagandasıyla yabancıların kafasında bir Çerkez ve Başıbozuk psikozu yaratılmıştı. Konsoloslar, Sefaretlerine karşı bu psikozu silâh olarak kullanmakta ve aşırı mübalâğa yoluna sapmaktadırlar. (Karşılaştır Belge No. 6, 9 ve 11).

No. 5

MR. READE, BRITISH CONSUL AT RUSTCHUK,
TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

(Telegraphic) Rustchuk, May 2, 1877

Consular Corps at Toultcha reports Governor has received orders on appearance of enemy to evacuate and destroy everything behind him. My French and Austrian colleagues have telegraphed home for safe-conduct from Russian Commander-in-chief for foreigners driven from Toultcha to Ismail. They have also applied for ship of war at Varna. English and French Commissioners gone to Toultcha in "Cockatrice".

No. 6

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE,
TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 385 Constantinople, May 4, 1877

My Lord,

On the representation of the French Chargé d'Affaires and myself as to the risk which the foreign inhabitants of Toultcha might run if they were compelled to evacuate the town, and found themselves without the means of transport, the Grand Vizier, when at the Embassy last night, requested the Minister of Marine to send a vessel of war without delay to Kustendji, or some other place to protect them, and enable them to leave the town.

M. de Moüy expressed himself much satisfied with the assurances that he received from Edhem Pasha on this subject, and with the measures so promptly taken by his Highness to afford protection to foreign subjects.

I have just received a dispatch from Mr. Vice-Consul Stokes, dated the 2nd instant, in which he informs me that the "Cockatrice" is at Toultcha, and that everything is quiet at that place. I fancy that, as usual, there has been a good deal of exaggeration as to the state of affairs there from some of the foreign Consular Agents.

(Signed) A. H. LAYARD

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/53 — Confidential (3210), p. 35, No. 79.
F.O. 424/53 — Confidential (3210), p. 159, No. 332.

No. 7

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

(Telegraphic) Pera, May 5, 1877, 12.30 p.m.

Following telegram has been sent by Porte to Vali of Danube:

"Give all possible facilities to foreign subjects desirous of leaving Toultcha by river or otherwise. Inform immediately Consuls of measures definitively adopted for evacuation of town by foreigners."*

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/53 — Confidential (3210), p. 44, No. 115.
F.O. 424/54 — Confidential (3238), p. 15, No. 75.

(*) Aşağı Tuna kıyısında bulunan ve yaklaşık olarak 20 - 30.000 nüfuslu Tulça şehri, o devirde oldukça önemli bir ticaret merkeziydi ve burada kalabalık yabancı koloniler yaşamaktaydı. Çoğu ticaretle uğraşan bu yabancılar Kuzey Dobruca'nın boşaltılacağı haberi üzerine büyük bir telâşa kapılmışlardır. Bunları koruyan yabancı konsoloslar da İstanbul'daki yabancı sefaretleri telâşlandırmışlar, "Tulça şehrinin yakılmasına karar verildiği" yolunda haberler yaymışlar, basın mensupları da, Başkumandan Abdülkerim Paşa'nın Dobruca'yı boşaltma kararını 1812'de Napoléon'un önünden çekilein Rusların Moskova'yı yakmalarına benzetmişlerdir. Aslında boşaltma kararında şehir ve köyleri yakma fikri kat'iyyen yoktu. Yalnız ahali askerle birlikte güneye taşınacak ve beraberinde götüremediği gıda maddelerini yakacaktı. Bu bile tam yapılamamıştı. Fakat, Tulça Konsoloslarının yazıları üzerine yabancı temsilciler İstanbul Hükûmetine baskılarda bulunmuşlardır. Yukarıdaki telgraf böyle bir hava içinde çekilmiştir.
Öte taraftan kendi vatandaşlarını korumak için Fransızlar **Petrel** adlı, İngilizler de **Cockatrice** adlı birer gemiyi Tulça'ya göndermişlerdir.

No. 8

MR. SANKEY, BRITISH VICE-CONSUL AT KUSTENDJI, TO MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR IN CONSTANTINOPLE.

Kustendji, May 8, 1877

Sir,

I have the honour to lay before your Excellency a more detailed account of the state of affairs in the Dobrutcha than I have been able to do in my hurried dispatch by last Austrian boat, and by telegraph.

Although the Kaimakam here does not communicate to me officially or privately any information regarding what his action will be under certain circumstances, yet I have been able from information derived from employés and other Mussulmans, to learn positively that an order was issued, emanating from Commander-in-chief of the Turkish army to the Governors in the Dobrutcha, to the following effect:—

On the appearance of the Russian troops anywhere in the Danube between Ramvat and Sulina, to set fire to all grain depôts, to compel the inhabitants to leave, using force if necessary, to burn all fodder and hay stocked in the villages in the Dobrutcha, and drive away all cattle and sheep, in fact to convert the Dobrutcha into a desert. This order caused great excitement and discontent, so that, fearing a rising of the population, the Kaimakams were instructed to attempt to quit the people, and further told not to carry out their orders except at the last moment. The grain stores are so mixed up in their towns with the houses, that burning the former would entail the destruction of the latter, the same with the villages. Some Russian troops having been seen opposite Hirsova, the people were ordered to leave, which they did, closing their shops and stores, and consigning them to the care of the Military Commandant.

Immediately after the people left the shops and stores were opened and rifled by the soldiers and Mustafiz.

A great many villages in the Dobrutcha are quite deserted, the Turkish inhabitants flying for fear of Russians, the Christians for fear of Tartars and Circassians, who have been pillaging the whole country to within a short distance of Kustendji. The local authority here is nil, and the Kaimakam has had to request the Christian and Tartar population to organize armed bands to patrol the town

and defend it, if necessary, from any marauding bands from without; but it may be said of the Tartars, "quis custodiat ipsos custodes", as they are more than likely to join any lawless bands from without in acts of pillage and bloodshed. The Turks here who can afford it are leaving by steamers, or sailing ships, talking openly of the suicidal folly of their Government.

The 4.000 regular troops and Nizam stationed at Tchernavoda and Hirsova, forming the whole regular force in the Dobrutcha, will retreat on Silistria on the appearance of the Russians, and the Dobrutcha will be left to the mercy of bands of Tartars and Circassians.

Bulgarian and Moldave peasants are daily bringing in their produce for sale, and if not able to dispose of cattle and carts they abandon them and fly the country.

The reason given to the Turkish inhabitants for the order about burning depôts and villages was a very transparent and silly one, of enticing the Russians into the Dobrutcha and then to cut off their retreat and starve them; but this would not go down even with the Turks, who saw in it nothing but a trick of the Commander-in-chief to hide his own weakness. The Kaimakam here is also strangely vacillating and uncertain, as if he were in receipt of contradictory orders, one day telling the inhabitants to leave, the next day trying to reassure them, etc.; so that all order has ceased, and unnecessary panic and fear reigns in the town, a state of things which at any moment may be taken advantage of by ill-disposed individuals for lawless purposes. For the above-stated reasons, and there being here many English families and much English property, I considered it absolutely necessary to apply to your Excellency for a British war-ship for the protection of British lives and interests, and I am certain that her mere presence here will prevent any attempt at rising on the part of the low population, or any attempt at pillaging and bloodshed by any lawless bands from the country. Already the mere report of the anticipated arrival of a British war-ship has had a good effect, and several Turks, who hold property here told me that if a British ship came they would feel more secure.

I have, etc.

(Signed) J. SANKEY

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/53 — Confidential (3210), pp. 294-295, No. 600.

No. 9

LIEUTENANT-COLONEL SIBORNE, BRITISH COMMISSIONER ON DANUBE, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 12. Confidential. Sulina, May 12, 1877

My Lord,

In justification of the course taken by me, as mentioned in the postscript of my letter to your Lordship No. 11 of the 1st instant I have the honour to enclose copies of the teleğrams which the Consuls at Toutcha had transmitted to Constantinople, and of which they forwarded copies to the French Commissioner and myself at Sulina, and also extracts from a letter written to me from Toultcha by our Inspector-General of the Navigation.

On arriving at Toultcha on the 2nd instant, we found a large lighter and tug, which had been dispatched from Sulina the evening before, in order to convey away strangers from Toultcha, in the fact of leaving empty, so great was the confidence already inspired by the knowledge that Her Majesty's ship "Cockatrice" was expected there.

We found that the panic in the town had arisen, in the first instance, from the orders which Said Pasha, the Governor, had received to evacuate the place; secondly, because the Circassians were plundering the surrounding villages, and it was also feared that they would also attack and plunder the town after the Pasha and troops had retired from it; and, thirdly, from a want of confidence and co-operation between the Consuls and the Pasha.

We had frequent interviews with both parties, and became convinced that the Consuls were too prone to exaggerate the danger, and to embarrass instead of aiding the Pasha in his endeavours to restore confidence. He represented to them that he had not even the means to carry out the order for evacuation; that as long as he remained he would answer for tranquillity; that he was getting the Circassians in hand, and there would be nothing to fear from them, and the only danger would result from disturbances amongst the townspeople themselves during the interval between his departure and the arrival of the Russians.

We also endeavoured to impress these views upon the Consuls, but I am afraid without success; and I therefore, on leaving, authorized the Inspector-General of the Navigation to inform the principal inhabitants of the true situation of affairs, and that all they had to do was to take some measures, such as the creation of a sort of civic guard, etc., to insure tranquillity in the interval above alluded to.

As I am well known at Toultcha, numbers of rayahs from the surrounding villages came to me to report their losses by the Circassians, and asking for aid, and in all instances I found the Pasha ready to go at once into the case and render redress.

I subsequently learnt that he had caused the Circassians to restore the cattle, etc., they had stolen.

In fact, M. Herbette and myself are fully persuaded of the loyalty and good intentions of Said Pasha towards all classes of the inhabitants.

On the 6th instant I telegraphed to Mr. Layard that the situation was much improved, and that the "Cockatrice" would return to Sulina on the 10th instant.

On the 8th a French gun-boat arrived at Toultcha,* for the purpose of withdrawing any strangers who might wish to leave; and on the 10th both gun-boats returned to Sulina.

M. Herbette and I have still some business to transact here, but propose in a few days to return to Galatz viâ Toultcha and Ismail.

I have, etc.
(Signed) H.C. SIBORNE, Lieutenant-Colonel, R. S.
British Commissioner on Danube.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/53 — Confidential (3210), pp. 284-285, No. 587.

(*) Fransızlar Petrel adlı bir gemi göndermişlerdi.

Inclosure 1 to No. 9

TELEGRAMME CHIFFRE PAR LE CONSUL DE FRANCE A TOULTCHA, A L'AMBASSADE DE FRANCE A CONSTANTINOPLE ET AUX NOMS DES CONSULS D'AUTRICHE-HONGRIE ET DE GRECE.

Chargé d'Affaires de France, Constantinople. Le 30 Avril 1877, 9 h. soir.

Le Gouverneur de Toultcha, Said Pacha, a réuni aujourd'hui son Conseil en séance secrète et a lu un télégramme qu'il a reçu du Gouverneur-Général et qui lui provient de Constantinople où il est dit: vous devez vous retirer devant l'ennemi, prévenir les populations de se retirer, et fair brûler tout sur votre passage depuis le Danube jusqu'à Kustendje-Czernavoda.*

Cet ordre doit être publié demain après un nouveau Conseil.

Nous tenons cette nouvelle de diverses personnes si dignes de foi que nous ne pouvons douter de l'existance de cet ordre. Nous nous rendons immédiatement chez le Gouverneur pour le sommer de nous dire la vérité.

Nous prions nos Gouvernements d'empêcher cette horreur.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/53 — Confidential (3210), p. 285, No. 587/1.

(*) Dobruca'yı boşaltırken "her şeyi yakma" emri verilmemiş, yalnız "nakli mümkün olmayan zehayir ve saman ve kıyak gibi düşmanın harekâtını teşkil edecek şeyleri ihrak etme" tâlimaâtı verilmişti (Bk. Belge No. 1). Böyle olduğu halde Tulça konsolosları haberi kat kat büyüterek İstanbul'a aksettirmişlerdir.

Inclosure 2 to No. 9

DEUXIEME TELEGRAMME DU CONSUL DE FRANCE A TOULTCHA, A L'AMBASSADE DE FRANCE A CONSTANTINOPLE

Le 1er Mai 1877, 2 h. a.m.

Le GOUVERNEUR que nous venons de voir répond qu'il a en effet reçu l'ordre de faire evacuer la ville par tous les sujets Ottomans, mais que la mesure ne conserne pas sujets étrangers, et qu'il répond de leur vie, de leurs biens, de leur honneur tant que l'autorité Ottomane restera dans la ville.

Sitôt que les Russes attaqueront, il ne répond plus pour rien. Le Gouverneur ne s'explique pas catégoriquement sur la nature des mesures coercitives qu'il emploiera pour emmener avec lui 20.000 personnes.

Une corvette cuirassée emboissée devant la ville, la batterie qui la domine, les Circassiens qui pillent déjà villages en disent assez. Il nous sera impossible d'empêcher nos nationaux de n'être plus ou moins atteints. Toutes les familles Turques ont quitté la ville, qui commence à sa remplir de Turcs armés. Les horreurs de Bulgarie ne seront rien à côté de ce qui va se passer ici.*

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/53 — Confidential (3210), p. 285, No. 587/1.

(*) 1876 Bulgar ayaklanmasının (Aprilsko Vastaniye) kısa zamanda ve sert bir şekilde bastırılması, Avrupa'da Türkiye ve Türkler aleyhinde çok kötü propaganda kampanyasına sebep olmuştu. Fransız Konsolosu burada "horreurs de Bulgarie" ile bu olayı kastetmektedir.

Inclosure 3 to No. 9

M. DE DRIGALSKI, INSPECTEUR-GENERAL DE LA NAVIGATION D'ANGLETERRE A TOULTCHA, AU LIEUTENANT-COLONEL SIBORNE.

(Extrait) Toultcha, le 1er Mai 1877.

Ainsi que le Gouverneur a répondu à ma question directe, la Sublime Porte lui a ordonné, en cas d'une invasion des Russes à Isaktcha, de forcer la population de Toultcha d'abandonner immédiatement la ville en emportant avec eux toutes les provisions possibles et de détruire le reste que ne serait pas transportable.

En cas de refus on emploierait la force la plus énérgique. Sur une question directe le Gouverneur n'a pas volu m'expliquer plus longuement jusqu'à quel point il comptait faire usage de la force.

La ville est dans la plus grande panique et la population perd de plus en plus le sangfroid, malgré tout ce qu'on peut lui dire pour la tranquilliser.

Ne serait-il pas possible en pareille situation d'envoyer le "Cockatrice" ici? Les Consuls, d'après ce qu'ils disent, n'ont pu faire cette demande parcequ'ils n'y sont pas cru authorisés. Ils m'ont néanmoins autorisé à vous communiquer que leur propre protection aussi bien que celle de toute la population dépend de cette mesure.

Le temps s'écoule, et plutôt cette protection arrivera plus les conséquences s'en feront sentir.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/53 — Confidential (3210), pp. 285-286, No. 587/1.

No. 10

MABEYNİ HÜMAYÛN KÂTİBİ SAİD PAŞA'DAN TUNA ORDULARI BAŞKUMANDANI ABDÜLKERİM PAŞA'YA.

Şifre Tel. 14 Mayıs 1877

Şimdi mühim bir menbadan verilen havadisi bairadei seniye ve aynen beyan ederim:

"Dobrica ve Silistre nevahisinde asker olmadığı gibi Hükûmet dahi oralardan çekilmiştir. Çerkez ve başıbozuklar yalnız İshakçe kazasında 6 Bulgar köyü nehbedip iki kilise yakmış ve bazı rivayet iktizasınca karşıdan tebdilen geçen Kazak ve Moskoflu Tatarlar bizim halkı teşvik ederek bu işleri gördürmüş. Bulgar rüesasından Zankof Dragan Bulgar Zephi başladığına dair Bükreş'te 10.000 nüshalı bir risale bastırmağa başlayıp İngiltere avamını aleyhimize kaldırmak için Gladiston'a haberler göndermekte imiş."

Bu havadise dair malûmat-ı resmiye yoksa da menşein ehemmiyeti zihinleri tahdiş etti. Kilise basmak ve Bulgarları katletmek gibi şeyler sahih ise maazallah nasıl vehameti istilzam edeceği sizce muhtac-ı tarif değildir.

Bu rivayet hakkında Şevketmeâb Efendimiz izahata muntazır oldukları gibi indessıhha tedabir-i tenkiliyeye devam ve Dobrica havalisinin tahliyesi zaruret-i harbiyeye müstenid olsa bile düşmanın tecâvüzüne kadar islâm ve hıristiyan ahaliyi temin ve başıbozuklar ve Çerkezler tarafından taadiyatı şediden menetmek lâzımgeleceğini Zâtıâlinize emir buyururlar.

Sadık Paşa Hazretlerine* de malûmat verildi.

SAİD

İ. HALİL SEDES, 1877-1878 Osmanlı-Rus ve Romen Savaşı İstanbul 1936, Cilt II, ss. 88-89.

(*) Tuna Valisi.

No. 11

TUNA ORDULARI BAŞKUMANDANI ABDÜLKERİM PAŞADAN MÂBEYN-İ HÜMAYUN KÂTİBİ SAİD PAŞA'YA.

Şifre Tel. 16 Mayıs 1877

2.5.93 (14 Mayıs 1877) tarihli ve şifreli telgrafname-i hidivileri alındı.* Dobrica ve Silistre mevkilerinde asker olmadığının ve Hükûmetin oralardan çekildiğinin biesas olduğu nezd-i devletlerinde dahi malûmdur.

İshakçe taraflarında hariçten gelmiş Çerkez ve başıbozuk olmadığı gibi oramn yerlisinden bir miktar süvari muavenesi varsa da onların da öyle köy yağma etmek ve kilise yakmak gibi bir hareketleri vukuuna dair taraf-ı âcizaneme bir taraftan iş'ar vukubulmamış olması cihetiyle bunun dahi asılsız bulunduğu derkâr bulunmuştur.

Düşmanın Dobrica kıt'asına kuvvei külliye ile tecavüzü vâki olup da kıt'a-i mezkûrenin tahliyesine lüzum görünecek olursa ahali-i islâmiye ile birlikte hıristiyanların dahi geri alınması zımnında lâzımgelecek tedabirin şimdiden düşünülmesi yolunda Tuna vilâyet-i celilesinden Tulça mutasarrıflığına yazılan telgrafname üzerine mutasarrıflık tarafından mülâhazasızlığa mebni ilân-ı keyfiyet olunması cihetiyle umûm ahalide hicret telâşı ve heyecan zuhuru haber alınmışsa da işbu hicret maddesinin ilerde lüzum ve mecburiyet görülürse olvakit ittihaz edilecek bir tedbir olup bunun şimdiden ilânı icab etmiyeceği beyaniyle ahalinin temin olunması vilâyetten mutasarrıflığa yazıldığı gibi bu bapta taraf-ı âciziden dahi kumandanlığa vesaya-i lâzime ifa kılınmıştır.

Mamafih işbu telgrafname-i âlileri üzerine keyfiyetin biletraf tahkik ve tetkiki ile oralarda bu gibi fenalıkların zuhuruna meydan ve mahal bırakılmaması ve ahalinin temini kabulü yolunda iktiza eden tedabir-i serianın icrası icabedenlere tavsiye kılınmıştır.

Avrupalıların ifsadı efkârı için düşmanlarımız tarafından şu sırada tabiî tasni ve neşrolunacak eracif ve ekâzibin red ve tekzibi dahi Hariciye Nezaret-i Celilesinin hizmetine mütevakkıf bulunmuştur. ABDİ

İ. HALİL SEDES, 1877-1878 Osmanlı-Rus ve Romen Savaşı İstanbul 1936, Cilt II, ss. 89-90.

(*) Bk. Belge No. 10.

No. 12

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 466 Therapia, May 16, 1877

My Lord,

I have the honour to transmit herewith, for your Lordship's information, copy of a Memorandum on the state of the district of Toultcha, which has been handed to me by Mr. Sandison, to whom it was furnished by a person acquainted with that district.*

I have, etc.
(Signed) . A. H. LAYARD

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 425/53 — Confidential (3210), pp. 302-303, No. 610.

*() Kuzey Dobruca'yı ve bu arada yabancıların da yaşadığı Tulça şehrini boşaltma kararı üzerine, Rusların Tuna nehrini atlamaları arefesinde Mayıs 1877'de Dobruca'nın durumu en aktüel konulardan biriydi. Henüz geniş savaş hareketleri başlamadığından gözler daha çok Dobruca'ya dikilmiş gibiydi. Tam bu sırada İngiltere Büyükelçisi Dobruca'nın durumuyla ilgili bir notu Hükûmetine sunmaktadır.

Inclosure to No. 12

MEMORANDUM
(Extrait)

Le Gouvernement a ordonné aux habitants de s'éloigner du sandjak de Toultcha. Les Turcs se sont enfuis emportant tout ce qu'ils pouvaient prendre et en abandonnat leurs biens. Les Bulgares affluent de toutes côtés dans la ville de Toultcha, et les jeunes gens passent clandestinement à l'armée Russe qui se trouve en face.

Les Circassiens qui habitent les alentours de Toultcha ont demandés du Gouvernement des officiers pour combattre contre l'ennemi déclarant qu'ils n'abandonneraient d'aucune façon ces contrées. Le Gouvernement refusa d'accepter leur demande et ceux-ci errent armés ça et là; il y a fort à craindre qu'ils ne se livrent à des violences sur le petit nombre de Bulgares qui restent encore dans la province de Babadagh et que n'ayons ainsi de nouveau massacres.

2. Les Bulgares ont caché toutes leurs voitures, comme cela a eu lieu du reste lors de la guerre de Crimée, quand les forces alliés ont débarqués à Kustandji, et nul ne peut transporter la moindre des choses.

3. Dans le Sandjak de Toultcha, en comprenant Kustendji il se trouve plus de 500.000 kilogs. du blé, dont le Gouvernement a depuis peu défendu l'exportation. Mais le Gouverneurs de Kustendji et de Toultcha, ainsi que les autres Gouvernements de ces parages de caractère vénal, s'entendent ouvertement avec les négociants permettent l'exportation sous le prétexte que les négociants ont des contrats antérieurs à la date de prohibition. Si ces céréales continuent à rester ainsi ici et que les Russes occupent ces lieux, nul doute qu'ils ne trouveraient des provisions très abondantes.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/53 — Confidential (3210), p. 303, No. 610/1.

No. 13

TULÇA MUTASARRIFLIĞINDAN DAHİLİYE NEZARETİNE.

Telgraf 23 Haziran 1877

Düşman'ın büyük kuvvetle Maçin'e tecavüz etmesi ve orada bulunan asakir-i şâhânenin de ric'ate mecbur olması cihetiyle; hareketleri kesilmemek için; Tulçi ve İshakçı'da bulunan asâkir-i şâhânenin derhal Babadağı yolu ile Mecidiye'ye çekilmesi Dobrica Kumandanlığından bildirilmiştir. Bilmecburiye mahallî hükûmetleri ve islâm ahali dahi, vilâyetin emri mucibince, askerle birlikte çekilmektedir. Taraf-ı Serdarıekremîden verilen emir ve talimat veçhile, mümkün mertebe âsâyişi muhafaza ile beraber, düşmanın hareketini teshil edecek olan hayvan ve araba gibi şeylerin birlikte sürülüp düşmanın istifade edeceği hiçbir şey bırakmamağa çalışılmakta olduğu arzolunur.

İ. HALİL SEDES, 1877-1878 Osmanlı-Rus ve Romen Savaşı İstanbul 1937, Cilt IV, s. 97.

No. 14

TUNA VİLÂYETİNDEN MÂBEYN BAŞKİTABETİNE

Tel. 26 Haziran 1877

19 Haziran 93 tarihli irade-i telgrafiye cevabıdır:

Rusçuk'un düşman tarafından topa tutulduğu günün gecesinden beri, kasaba ahalisi kaza ve köylere çekilmeğe başlamış olduğundan; Rusçuk'un, 25.000'e yakın nüfusundan pek azı kalıp onların da bir taraftan gitmekte bulundukları arzolunur.

AHMET*

İ. HALİL SEDES, 1877-1878 Osmanlı-Rus ve Romen Savaşı İstanbul 1937, Cilt IV, s. 100.

(*) Tuna Vilâyetinin yeni Vâlisi Kayserili Ahmet Paşa. Sadık Paşa'nın yerine geçmiştir.

No. 15

TULÇA MUTASARRIFI FAHRİ BEY'DEN SADÂRETE.

Tel. 1 Temmuz 1877

İleriye gönderilen keşif kollarının bugün getirmiş oldukları malûmata göre Mecidiye'nin 6, Köstence'nin 10 ve Boğazköy'ün 5 saat ilerlerinde düşmanın süvarisi dolaşmakta olduğu ve miktarı dahi müteferrik halde 2 - 2,5 alay kadar tahmin edildiği ve Hırsova ve Babadağı'nda haylice piyadesi görülmüşse de miktarı tahmin olunamadığı gibi daha ilerilerinden haber alınamamıştır. Düşman ilerde bulunan hıristiyan köylerine silâh dağıttığı evvelki gün gönderilen Çerkezlerin ifadelerinden tebeyyün etmiştir.*

Mecidiye kasabası ve köyleri dahi tahliye olunmuş ve ahali Varna'ya doğru çekilmekte bulunmuş olduğu gibi memurin-i hükûmetin ekserisi dahi buraca lüzumları kalmadığı cihetle Varna'ya gitmiştir. Köstence Hükûmeti, âsâkir-i şâhâne orada bulundukça birlikte kalacaklarından çâkerleri dahi kumandan paşa ile beraber ordugâhta ikamet etmekte ve mümkün mertebe âsâyişin muhafazası ile hicret etmekte bulunan islâm ve hıristiyan ahaliye muavenet ve askerin levazımatını tedarike gayret etmekte olduğunu arzederim.

Tulça Mutasarrıfı
FAHRİ

İ. HALİL SEDES, 1877-1878 Osmanlı-Rus ve Romen Savaşı İstanbul 1937, Cilt IV, s. 104.

(*) İşgal edilecek Balkan topraklarında yerli Bulgar halkı silâhlandırma ve bunları Türklere karşı saldırtma fikri, daha 1877-78 Savaşı'ndan çok önce Panislavistler tarafından uzun uzun işlenmiş ve Ruslar, Tuna'yı geçer geçmez de geniş ölçüde uygulanmıştı.

No. 16

TELEGRAMME DE M. SIMON, A L'AGENCE DE REUTER A LONDRES.

(Traduction) Choumla, le 1er Juiller 1877

Les Russes continuent le bombardement de Roustchouk avec une persistance inexplicable, les principaux édifices sont détruits; les Consulats Italien et Russe restent; les autres sont ruinés. Grande désolation. La population fuit à Varna, beaucoup de familles sont sans abri. Le service télégraphique international est suspendu à Roustchouk. Le service en langue turque continue. Le nombre des Russes à Sostow s'élève à 30.000, leur marche sur Biéla a été arrêté à Pavlo par les Turcs. Pas de détails sur l'engagement; les nouvelles de Dobroudja signalent des cuautés commis sur quelques vieillards musulmans par les Russes. Les autorités civiles turques ont évacué Toultcha et se sont rétablies à Medjidié.

Atrocités russes en Asie et en Roumélie pendant les mois de Juin, Juillet et Août 1877 (Recueil contenant divers télégrammes officiels et privés . . .) Constantinople 1877, pp. 51-52, No. 74.

No. 17

TELEGRAMME ADRESSE PAR M. JACQUOT, AU **JOURNAL DES BEBATS** DE PARIS.

Choumla, le 2 Juillet 1877

Le bombardement de Roustchouk continue.

Les Consulats, les hôpitaux et les ambulances sont complètement détruits. D'importants évènements militaires sont imminants sur la rivière de la Jantra, qui constitue une bonne ligne de défence.

Les autorités et la population ottomanes de Dobroudja se retirent sur Médjidié. Les vieillards musulmans restés pour la récolte, ont été massacrés et le fermes pillés par les brigands bulgares.

Atrocités russes en Asie et en Roumélie pendant les mois de Juin, Juillet et Août 1877 (Recueil contenant divers télégrammes officiels et privés . . .) Constantinople 1877, p. 52, No. 75.

No. 18

TUNA VİLÂYETİNDEN SADÂRETE.

Tel. 3 Temmuz 1877

Rusya'nın Ziştovi'den ne tarafa gideceği meçhuldür. Şimdilik civar olan Plevne ve Niğbolu ve Tırnovo kazaları hicrete başladıkları mahallerinden alınan telgrafnamelerinden anlaşılıyor.

Rusçuk ahalisi şimdilik kasaba haricinde iskân etmekte iseler de bunların dahi birazı içerlere çekilmekte olup kalanlar da hicret eyledikleri ve onların da Varna ve Şumnu taraflarına gelmekte oldukları haber alınmış ve düşman dahi Mecidiye'ye yarım saat mesafede görüldüğü Tulça Mutasarrıflığının iş'armdan anlaşılmıştır.

Binaenaleyh, Rusçuk kasabası hergün topa tutulmasından ve ekser daneler mirî ebniyeden olan ve içinde zahire bulunan ambarlara atılmasından dolayı köy ahalisi dahi hicret etmelerini gelip istida ediyorlar.

Düşman eğer Tırnovo tarafına gitmeyip de bu tarafa tecavüz ederse Rusçuk da muhasarada kalacağı bedihi ve maamafih bu bapta mahallerine verilen emirler, düşmanın takarrübü hissolunduğu anda nakli mümkün olamıyan evrak ve saireyi ve zahire gibi düşman tarafından istifade olunacak şeylerin sarfiyle ahalinin içerlere çekilmesi bildirilmiş ve şimdi dahi karşıdan top atılmağa başlanmış olduğunu arzederim.*

AHMET

İ. HALİL SEDES, 1877-1878 Osmanlı-Rus ve Romen Savaşı İstanbul 1937, Cilt IV, ss. 106-107.

(*) Ruslar, daha Tuna'yı atlamadan önce Tuna boyundaki Türk şehirlerini topa tutmuşlardı. Özellikle Tuna vilâyetinin merkezi Rusçuk şehri günlerce bombalanmıştır. Bu bombardımanla askerî maksattan ziyade siyasî maksat güdülmüştür. Türk idaresinin sembolü vilâyet merkezinin yıkılması, birer tarafsız gözlemci olan Rusçuk'taki yabancı konsolosların kaçırılması ve yerli halka dehşet saçıp bunların göçettirilmesi istenmiştir. Bu emellerin gerçekleştiği anlaşılmaktadır.

No. 19

SERASKER REDİF PAŞA'DAN SADÂRETE

Tel. Şumnu*, 5 Temmuz 1877

Rusçuk ahalisi hakkında asâkir-i mustahfıza ile başıbozuklar ve Rusçuk köyleri àerkezlerinin zulüm ve kıtal icra eylemekte olduğu işitildiğinden bahisle men'i zımnında iktiaz eden tedbirlerin icrası İngiltere devleti namına olarak temenni olunduğunu havi Varna'da bulunan İngiltere konsolosu tarafından Serdar Paşa hazretlerine bir telgrafname gelmiştir. Dobricadan hicret eden islâm ahali hakkında Dobrica Bulgarlarının etmediği kalmadığı ve Tatarları katletmekte oldukları ve Ziştovi'den hicret edemeyip kalan ihtiyarlarla biçaregâmn haklarında dahi gene Bulgarlar tarafından katil ve cefa gibi muamelât-ı zâlimâne icra olunduğu halde onlar için ecnebi devletler tarafından birşey denilmeyip de, aslı olup olmadığı meçhul olan rivayet üzerine konsolosların bu yolda idare-i lisan etmelerine taaccüple beraber malûmat olmak üzere arz ve beyan olunur efendimiz.

REDİF

İ. HALİL SEDES, 1877-1878 Osmanlı-Rus ve Romen Savaşı İstanbul 1937, Cilt IV, s. 108.

No. 20

TELEGRAMME DE M. HYSCHE A CHOUMLA, A M. BENNETT A LONDRES.

Choumla, le 5 Juillet 1877

Des fugitifs arrivés confirment les atrocités commises par les Bulgares sur les Musulmans et sur les Juifs â Sistow. Plusieurs de ces derniers ont été tués et les femmes turques ont été jetées dans la rivière.

Atrocités russes en Asie et en Roumélie pendant les mois de Juin, Juillet et Août 1877 (Recueil contenant divers télégrammes officiels et privés...) Constantinople 1877, p. 56, No. 83.

(*) Serasker Redif Paşa o tarihte İkinci Ordu Merkezi Şumnu'da bulunmaktaydı.

No. 21

TELEGRAMME ADRESSE PAR AHMED FEHIM PACHA, AU MINISTERE DE L'INTERIEUR.

(Traduction) Le 9 Juillet 1877

La guerre que la Russie nous fait actuellement est sans précédent dans l'histoire et ne ressemble à aucune des guerres internationales qui ont eu lieu jusqu'à présent, tant l'agression est sanguinaire et barbare.

L'ennemie s'attache à s'emparer des villages sans défense et, après les avoir écrasés à coup de canon et de fusil, à massacrer les habitants désarmés. Il enlève les femmes pour les outrager, lorsqu'elles ne sont pas elles-mêmes mises à mort.

La nouvelle de ces cruautés, étant parvenue aux autres villages, a forcé les musulmans à émigrer.

Atrocités russes en Asie et en Roumélie pendant les mois de Juin, Juillet et Août 1877 (Recueil contenant divers télégrammes officiels et privés . . .) Constantinople 1877, pp. 17-18, No. 26.

No. 22

TELEGRAMME PAR M. JACQUOT D'OSMAN-BAZAR, AU **JOURNAL DES DEBATS** DE PARIS.

Choumla, le 11 Juillet 1877

Toute la population musulmane émigre. Aussitôt que les Russes arrivent, les Bulgares pillent et brûlent les maisons musulmanes et massacrent les retardataires. J'ai entendu moi-mêmes les récits atroces des réfugiés de 7 villages de Batak, de Diskot, de Neddan, de Visuli, de Jaideli, de Trembech, de Frenchi et d'Isari qui ont été livrés aux flammes.

Le Gouvernement nourrit entre Osman-Bazar et Eski-Djouma 10.000 familles réfugiés avec leur troupeaux. Le spectacle est navrant.

Atrocités russes en Asie et en Roumélie pendant les mois de Juin, Juillet et Août 1877 (Recueil contenant divers télégrammes officiels et privés . . .) Constantinople 1877, p. 63, No. 101.

No. 23

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 263
(Telegraphic)

Constantinople,
July 13, 1877

Vice-Consul at Filibe telegraphs that the Mutasarif has received a telegram from the Governor of Kazanlik, stating that a number of Mussulman refugees flyng from the Russians have been massacred in cold blood by Bulgarians in the gorge of Kain Boghaz, between Tirnovo and Kazanlik. The refugees thus murdered included women and children.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London) F.O. 424/57 — (Confidential (3210), p. 129, No. 248.

No. 24

TELEGRAMME ADRESSE PAR M. BARRIERE, A OSMAN-BAZAR, AU JOURNAL **LA REPUBLIQUE FRANÇAISE** DE PARIS.

Choumla, le 13 Juillet 1877

L'évacuation des troupes et de la population musulmane de Tirnovo est aujourd'hui un fait accompli. Les Turcs ont dû se replier sur la route d'Osman-Bazar, vu les forces supérieures de l'ennemi.

La population musulmane est campée le long des routes, leurs maisons ayant été brûlées après leur départ et les vieillards tués.

Atrocités russes en Asie et en Roumélie pendant les mois de Juin, Juillet et Août 1877 (Recueil contenant divers télégrammes officiels et privés . . .) Constantinople 1877, p. 64, No. 104.

No. 25

TELEGRAMME ADRESSE PAR M. BORTHWICK, AU JOURNAL **MORNING POST** DE LONDRES.

(Traduction) Choumla, le 13 Juillet 1877

A Tchaïrly, dans le district de Razgrad, 200 musulmans réfugiés de Sistow ont été massacrés par les Russes et les Bulgares. A Kara-Tchoumak des réfugiés d'Arnaoutlou transportés dans 10 chariots ont été massacrés. A Arnaoutlou aussi 11 femmes et 10 enfants ont subi le même sort. A Utch-Destin toute la population a été massacrée. A Ostritcha et à Costova, quatre heures de Roustchouk, la population musulmane entière, y compris 35 enfants, a été mise à mort. A Kestan et à Yelcan, district de Tirnovo, les Bulgares excités commirent des massacres. La population musulmane de Galva et de Dobnitza a été tuée par les Bulgares dans les Balkans près Kayn. A Bechbounar, les Russes ont fait prisonnière toute la population et ils ont violé toutes les femmes.*

Atrocités russes en Asie et en Roumélie pendant les mois de Juin, Juillet et Août 1877 (Recueil contenant divers télégrammes officiels et privés...), Constantinople 1877, p. 65, No. 108.

(*) Aynı telgraf, aynı gün, kısmen, **Sunday Advertiser** gazetesine, 14 Temmuz günü **Daily Telegraph** gazetesine de gönderilmiştir. Yine aynı olayla ilgili olarak 15, Temmuz günü Edimbourg'da çıkan **Norma** gazetesine de bir telgraf çekilmiştir. (**Op. cit.**, pp. 66, 67, 71; Nos. 109, 111 et 119). Buraya telgraflardan bir tanesini almakla yetindim.

No. 26

SAFVET PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES, A LA MISSION OTTOMANE A PARIS

Péra, le 14 Juillet 1877, 6 h. sr.

Il m'est pénible de devoir vous signaler de nouveaux actes de révoltante barbarie commis par les Cosaques dans la province du Danube: deux villages situés à cinq heures de Roustchouk, Oustroudja et Kadisle ont été saccagés par les Cosaques qui ont massacré une trentaine d'habitants musulmans sans distinction d'âge, ni de sexe.

Au village de Bin-Bunar ils ont coupé les jupes des femmes et des filles jusqu'à la ceinture et les ont ensuite violées en présence de leurs parents. Tous les habitants mâles ont été faits prisonniers, enfin et pour comble d'horreur ces barbares perdant tout sentiment humain ont coupé les bras d'une femme et ont placé dérisoirement son malheureux enfant dans les bras tronques et sanglants. Les Monténégrins qui mutilaient leurs prisonniers et qui avaient ainsi éxcité l'indignation de l'Europe ont toujours respecté les femmes et les enfants et il était réservé aux Russes de donner le spectacle de monstruosités inconnues chez les nations les moins civilisées.

Des Cosaques ayant rencontré à sept heures de distance de Roustchouk des Musulmans qui avaient abandonné leurs villages et s'enfuyaient dans la montagne les ont massacré sans épargner les femmes et les enfants.

Tous ces faits résultent des télégrammes reçues à la Sublime Porte de différentes sources.

Archives de l'Ambassade de Turquie à Paris.
Dossier: Nouvelles de guerre, Juillet 1877.
Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/57 — Confidential (3321), p. 142, No. 278.

No. 27

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 268
(Telegraphic)

Constantinople,
July 14, 1877

I have the following from Mahmoud Damat Pasha:—

"Porte heard this morning that about 200 Mahommedan men, women, and children, who were escaping in carts towards Varna, were overtaken by the Russian cavalry, murdered the men and children and violated the women, who were afterwards killed in a most horrible manner.* These deeds will soon be known to the Mussulman population everywhere, and though the Government feels strong enough to restrain the people now, it is feared that indignation and anger of the Mussulmans can no longer be restrained and that they will retaliate upon the Christians. The Gouvernment has, therefore, every reason to dread consequences that may ensue from a popular outbreak."

Can nothing be done to put a stop to these horrors, reports of which come to me from all sides.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/57 — Confidential (3321), p. 132, No. 258.
F. O. 424/58 — Confidential (3275), p. 22, No. 102.

(*) Bk. Belge No. 25 ve 33.

No. 28

MR. BLUNT, BRITISH CONSUL AT ANDRINOPLE, TO MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE

(Telegraphic) Kyzanlik, July 14, 1877

I arrived here yesterday, Friday, at 2 p.m., and found the public mind disturbed on account of the Turkish fugitives from the other side of the Balkans, who give details of atrocities committed at Balvan, Malkotch, and other villages destroyed by the Russians between Tirnovo, Drenovo, Glena,* and the Balkans.

To-day, Saturday, at 2 p.m., fugitive peasants from the villages of Yeni-Mahallé and Eshekji (Hamar-Atik), in the Casas of Kyzanlik and Yeni-Zaghra, inhabited exclusively by Mussulmans, came in announcing to the authorities that the vanguad of a Russian column had crossed the Balkans by the defile of Hain-Kioï this morning, and that they burnt the villages in question, killing the inhabitants. Those villages are only four hours distant from the telegraphic line and the railway station of Yeni-Zaghra. Up to the present time the Kaïmakam, the Cadi, and the Turkish and Christian notables have worked together successfully to maintain order and calm the public mind.

Turkey No. 28 (1877), p. 9.
Accounts and Papers 1877 (XCII), p. 491.

(*) Belgenin aslında **Glena** yazılmış olmakla beraber bunun **Elena** olması gerekir.

No. 29

TELEGRAMME DE M. CRESPIN, AU JOURNAL ANGLAIS **OBSERVER.**

(Traduction) Péra, le 14 Juillet 1877

Les Musulmans abandonnent les villes et les villages occupés par les Russes en Bulgarie. Des ordres ont été donnés de sévir contre les Musulmans de tout âge, sans épargner les femmes et les enfants. Ces atrocités sont commises par ordres des Russes et en leur présence. Les officiers russes profitant de ces attrocités honteuses, violent les filles et les femmes turques avant de les faire assassiner. Décidément de tels actes de barbarie surpassent les prétendue cruauté de l'année dernière. Ces informations ont été télégraphiées la nuit dernière et ce matin à plusieurs Ambassades etrangères et à beaucoup de correspondants de journaux.

Atrocités russes en Asie et en Roumélie pendant les mois de Juin, Juillet et Août 1877 (Recueil contenant divers télégrammes officiels et privés...), Constantinople 1877, p. 67, No. 112.

No. 30

TELEGRAMME ADRESSE PAR M. GAY, AU JOURNAL ANGLAIS **DAILY TELEGRAPH**

(Traduction) Péra, le 14 Juillet 1877

Il n'y a pas de doute que là où les Russes apparaissent les Bulgares commettent des barbaries horribles sur la population musulmane; les fugitifs arrivent de tous côtés et il racontent des faits horribles de carnage d'hommes et d'enfants et de violation de femmes. Ces récits sont surabondamment confirmés. Il est certain que plusieurs centaines d'infortunés ont été tués dans divers villages entre Sistow, Monastir et Tirnovo. Cela n'est pas exagéré; chaque mot est l'exacte vérité.

Atrocités russes en Asie et en Roumélie pendant les mois de Juin, Juillet et Août 1877 (Recueil contenant divers télégrammes officiels et privés . . .) Constantinople 1877, p. 68, No. 113.

No. 31

SERYAVERİ HAZRETİ ŞEHRİYARİ MEHMET PAŞA'DAN MÂBEYN BAŞKİTABETİNE

Tel. 15 Temmuz 1877

Kulları Şumnu'dan İslimye'ye sür'atle avdetimde, Rauf Paşa hazretlerini buldum. O vakit askersiz bulunan Kazan geçidine, İslimye'ye yeni vürud eden askerden göndererek güç halle mezkûr geçid tutulmuş olup ve Şipka geçidi daha evvel askerle tutulmuşsa da sair geçitlerin tutulması için asker ve saire gelmediğinden ve Tuna fırkaları hareketçe âciz ve muattal bir halde görüldüğü cihetle Balkanların muhafazasının faidesi olamıyacağından ve bütün düşman kuvvetine mukavemet etmek işi, bu kadar tûlde bulunan Koca Balkanın âsâkiri cüz'iyesine bırakıldığından ve Edirne Vilâyeti ahalisi dahi Bulgarların zulmünden hicret eden Tuna Vilâyeti islâm ahalisi gibi heyecana başladıklarından hem bu haller ve hem de Balkanlar için külliyetli asker ve gayet cesur ve dirayetli kumandan lüzumunu hakipâyi seniyeye arzetmek ve hemen avdet eylemek için Rauf Paşa Hazretleri bendenizi İslimye'den gönderdi.

Dün akşam Edirne'ye vusulümde Elena geçidi olan Hainboğazına düşman gelmiş olduğunu Zağra'dan gelen telgrafnameden anladım. Edirne için sür'atle teşebbüsata, yani suret-i tedafüiyesine çalışmak için emrinize ve asker göndermenize muntazırım.

Rauf Paşa hazretleri İslimye'ye gelmiş ve şimdi Yenizağra'ya gidecek olduğunu telgrafla söyledi. Eğer dört güne kadar Dedeağacı tarikiyle asker gelirse vilâyet tamamen muhafaza olunur.

Seryaveri Hazreti Şehriyarî
MEHMED

İ. HALİL SEDES, 1877-1878 Osmanlı-Rus ve Romen Savaşı İstanbul 1937, Cilt IV, s. 120.

No. 32

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 272 (Telegraphic)

Constantinople, July 15, 1877

Vice-Consul at Adrianople reports that it is telegraphed that the Russians have crossed the Balkans at Bogus, attacked and defeated the Turks near Eskizaghra. Fugitive families are coming to Adrianople. Order and tranquillity prevail there.

Foreign Office Archives (Public Record Office, London)
F.O. 424/57 — Confidential (3321), p. 133, No. 262.
F.O. 424/58 — Confidential (3275), p. 23, No. 106.

No. 33

TELEGRAMME ADRESSE PAR M. GAY, AU JOURNAL **DAILY TELEGRAPH.**

(Traduction)

Péra, le 15 Juillet 1877

Choumla, Samedi, minuit:—

Trois mille réfugiés de Sistow et des villages environants ont été assaillis par les Russes dans le district de Tchaïrly; une partie a été massacrée et l'autre emmenée à Trestenik, où des outrages ont été commis sur le femmes musulmanes.

Atrocités russes en Asie et en Roumélie pendant les mois de Juin, Juillet et Août 1877 (Recueil contenant divers télégrammes officiels et privés . . .) Constantinople 1877, p. 71-72, No. 120.

No. 34

TELEGRAMME ADRESSE PAR M. FITZGERALD AU JOURNAL **STANDARD** DE LONDRES.

(Traduction) Choumla, le 15 Juillet 1877

On vient de recevoir sur les atrocités russes, des détails qui sont plus navrants que ceux décrits dans mes précédents télégrammes. Des milliers d'hommes, de femmes et d'enfants sans défense, qui avaient quitté les villages des districts de Sistow et de Tirnovo avant l'occupation russe, se sont réfugiés dans les villages des districts de Razgrad et d'Osman-Bazar où ils ont été assaillis par les Cosaques et les Bulgares. Plusieurs d'entre eux ont été massacrés, et les autres repoussés dans la zône russe où ils subirent probablement le même sort; quelques-uns ont pu s'échapper. Les Bulgares qui demeurent dans les contrés occupées par les Turcs craignent des représailles.

La situation devient critique.

Atrocités russes en Asie et en Roumélie pendant les mois de Juin, Juillet et Août 1877 (Recueil contenant divers télégrammes officiels et privés . . .) Constantinople 1877, p. 68, No. 115.

No. 35

TELEGRAMME ADRESSE PAR M. LE CAPITAINE GAMBIER, AU JOUURNAL **TIMES** DE LONDRES.

(Traduction) Péra, le 15 Juillet 1877

Je viens de retourner du palais Impérial; j'ai reçu des assurances positives du Sultan lui-même sur la véracité des massacres de la population turque par les Bulgares. Les Russes désarment les Turcs et arment les Bulgares; les femmes sont violées, les enfants tués et les villages brûlés. Le Sultan a bien voulu m'informer que 500 réfugiés sont arrivés hier à Istanbul, dont plusieurs avaient les mains coupées. La population des Balkans est sans abri et meurt de faim.

Atrocités russes en Asie et en Roumélie pendant les mois de Juin, Juillet et Août 1877 (Recueil contenant divers télégrammes officiels et privés . . .) Constantinople, p. 72, No. 122.

No. 36

SAFVET PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES, A LA MISSION IMPERIALE OTTOMANE A PARIS.

No. 48226/122
Télégraphique. Le 16 Juillet 1877

Je continue à remplir le plus pénible devoir en vous signalant les nouveaux actes de barbarie qui d'après les télégrammes reçus à la Sublime Porte sont commis par les Russes dans les villes et villages qu'ils envahissent. Ils ne se bornent pas à dépouiller la population musulmane de tout ce qu'elle possède mais encore ils font subir aux femmes et aux enfants les plus honteux et les plus affreux traitements et ce au lendemain même où une proclamation de l'Empereur Alexandre promettait aux habitants musulmans la sécurité et la justice pour leurs personnes, pour leurs familles et pour leurs biens. Voici quelques uns des nouveaux actes de cruauté qui nous sont signalés.

Les habitants de Tems près de Tirnovo s'étant réfugiés dans la mosquée à l'approche de l'ennemi ont été brûlés vifs dans cette enceinte. L'ennemi ayant rencontré trois cents chariots chargés de familles fugitives les a détruit à coup de canon puis a achevé son oeuvre d'extermination en massacrant tous ceux hommes ou femmes qu'ils ont pu atteindre dans tous les bourgs ou villages occupés par les troupes Russes. Les habitations musulmanes sont toutes livrées aux flammes. Les Bulgares excités par l'exemple des troupes russes se livrent envers la population musulmane paisible et résignée à des actes de barbarie et à des outrages encore plus atroces et plus horribles que ceux que commettent les envahisseurs; il est nécessaire que le monde civilisé connaisse ces horreurs pour s'en indigner et pour les flétrir.

Archives de l'Ambassade de Turquie à Paris.
Dossier: Nouvelles de guerre, Juillet 1877.
Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/57 — Confidential (3321), p. 144, No. 268.

No. 37

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 277 (Telegraphic) — Constantinople, July 16, 1877

Following from Vice-Consul at Adrianople:—

"Kaimakam of Yamboli telegraphs that Russian troops passed the Balkans and approached the village of Yeni-Zaghra, but were repulsed, and are being pursued to mountains by troops from this and Slimnia. Great excitement and uneasiness here among Turks and Christians, who are quitting for Constantinople. Otherwise things are quiet."

Minister for Foreign Affairs informs me that the place where Russians passed is Yeni, and not Eski-Zaghra, as I reported in my telegram No. 275.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/57 — Confidential (3321), p. 146, No. 289.
F.O. 424/58 — Confidential (3275), p. 25, No. 114.

No. 38

TELEGRAMME ADRESSE PAR M. GAY, AU JOURNAL **DAILY TELEGRAPH.**

(Traduction) — Péra, le 16 Juillet 1877

Les Russes ont établi un tribunal dérisoire à Tirnovo; ils fusillent un grand nombre de Turcs; le carnage est épouvantable dans les villages de Yelcan et Kestan.

Choumla, Dimanche, soir:— 500 chariot pleins de vieillards musulmans de femmes et d'enfants frappés de terreur sont en route de Djouma* et d'Osman-Bazar pour ici; des massacres horribles sont commis par les Bulgares et les Russes à Tirnovo, Gabrovo et Slena (Elena); j'ai vu les réfugiés moi-même. Je donnerai des détails.

Atrocités russes en Asie et en Roumélie pendant les mois de Juin, Juillet et Août 1877 (Recueil contenant divers télégrammes officiels et privés . . .) Constantinople 1877, p. 73, No. 123.

(*) Eskicuma (Tırgoviştе).

No. 39

TELEGRAMME ADRESSE PAR M. BARRIERE, AU JOURNAL GUARDIAN.

(Traduction) Choumla, le 17 Juillet 1877

Rasgrad — J'ai vu les victimes turques des Cosaques enlevées et emmenées à Rasgrad; la ville n'ayant pas d'hôpital, les blessés furent distribués dans les maisons des particuliers; j'ai compté parmi eux 14 femmes et enfants et deux vieillards. Une petite fille de 5 ans présentait un spectacle affreux, elle était couverte littéralement de blessures de lance et de sabre; une autre de deux ans avait trois blessures à la tête et au corps; une vieille femme avait une blessure de balle et trois coups de sabre sur le corps; quatre autres enfants au-dessous de 12 ans étaient gravement blessés. Ce furent les enfants qui ont été le plus maltraités; toutes les victimes étaient natives d'Ablanova aux environs de Roustchuk. Les victimes disent que beaucoup plus d'autres femmes et enfants ont été tués. J'ai vu des filles et des garçons qui avaient perdu leurs mères; plusieurs blessés arrivent et plusieurs encore restent à recueillir. On dit que quelques centaines de Turcs sont tombés victimes. Un villageois turc de Baavan,* qui se trouve ici, dit qu'il est le seul survivant, tous les Musulmans, après avoir déposé leurs armes, ayant été tués par les Cosaques. Ces faits ont produit une impression profonde parmi les Musulmans.

Atrocités russes en Asie et en Roumélie pendant les mois de Juin, Juillet et Août 1877 (Recueil contenant divers télégrammes officiels et privés...) Constantinople 1877, pp. 76-77, No. 129.

(*) Mehmet oğlu Osman adını taşıyan ve 75 yaşında olan bu ihtiyar, Tirnovo sancağında, 200 haneli Balvan adlı Türk köyünden kurtulabilen iki kişiden biriydi. Balvan köyü 7 Temmuz günü Ruslar tarafından işgal edilmiş ve ertesi gün köy halkı civardaki Bulgarlar tarafından katliâmdan geçirilmişti. Bu konuda Varna'da İngiliz Konsolosu Reade ile Fransız Konsolosu Aubaret'nin etraflı raporları vardır (Bk. **Turkey 28 [1877]**, p. 32 - 33 ve **AAE - CPC. Roustchouk**, 1876 - 1877, T. 3, ff. 287-290). Bâzı belgelerde **Balvan** köyü **Bellovan** veya **Balovan** olarak geçmektedir. Hariciye Nezaretinden Paris Sefaretine gönderilen 23.VII.1877 tarihli ve 48380/132 sayılı telgrafta Balovan köyünde 250 hane yıkıldığı ve 1900 kişi öldürüldüğü belirtilmektedir. (**Paris Şefareti Arşivleri, Dosya: Nouvelles de guerre**, Juillet 1877).

No. 40

TELEGRAMME ADRESSE PAR LE CAPITAINE GAMBIER, AU JOURNAL **TIMES** DE LONDRES.

Andrinople, le 17 Juillet 1877

On m'assure que plusieurs femmes mutilées et blessées par les Bulgares sont arrivées ici la nuit dernière. Les Bulgares ont pris un canon de campagne entre Yeni-Zaghra et Kezanlik. A Chipka le combat continue. Un convoi de blessés est arrivé ici hier soir; je les ai rencontrés cahotant sur la route raboteuse, sous un soleil brûlant, dans des chariots sans couverture. La route était bordée par des réfugiés. Je vais à Yeni-Zaghra par un train militaire.

Atrocités russes en Asie et en Roumélie pendant les mois de Juin, Juillet et Août 1877 (Recueil contenant divers télégrammes officiels et privés . . .) Constantinople 1877, pp. 77-78, No. 132.

No. 41

M. BOYSSET, VICE-CONSUL DE FRANCE A PHLIPPOPOLIS, AU COMTE DE MOÜY, CHARGE D'AFFAIRES DE FRANCE A CONSTANTINOPLE.

No. 15
(Extraits) Philippopolis, le 17 Juillet 1877

Un détachement de Cosaques se serait avancé hier jusqu'à Yeni-Zara. . .

De nombreuses familles quittent Eski-Zara, Yeni-Zara et Kezanlik pour se réfugier à Andrinople où on expédie en ce moment le matériel de chemin de fer.

A Philippopolis, malgré les inquiétudes et les défiances personne n'a encore quitté la ville.

(Signé) BOYSSET

Archives des Affaires Etrangères de France, Correspondances Potiques des Consuls, Turquie, Philippopolis, 1857-1877, Tome I, f. 393.

No. 42

M. BOYSSET, VICE-CONSUL DE FRANCE A PHLIPPOPOLIS, AU COMTE DE MOÜY, CHARGE D'AFFAIRES DE FRANCE A CONSTANTINOPLE.

Dir. politique
No. 17 Philippopolis, le 18 Juillet 1877
(Extraits)

Kezanlik avait été pris par les troupes russes hier à midi. Quelques instants après, Hafiz-Nouri Efendi et Hadgi Chabanat, notables musulmans, se présentaient à ce Vice-Consulat et me confirmaient la nouvelle en demandant aide et protection contre la population bulgare et en m'avertissant que les familles musulmanes de Philippopolis étaient résolues à prendre la fuite. Je me suis immédiatement rendu avec mes collègues de Grèce et d'Autriche à la station du chemin de fer où nous avons trouvé une foule considérable d'hommes, de femmes et d'enfants littéralement affolés par la peur. Nous sommes parvenus à calmer leurs terreurs et à obtenir leur retour en ville.

L'émotion était si vive et les défiances réciproques que manifestaient les Chrétiens et les Musulmans si grandes, que mes collègues et moi nous sommes rendus au Conaq pour obtenir du Gouverneur des mésures propres à assurer la tranquillité de la ville. Le Gouverneur et les notables étaient réunis, mais aucun d'eux n'avait conservé le sang-froid nécessaire. Le secrétaire du Gouverneur et les employés du conaq avaient abandonné leur poste pour prendre la fuite.

Nous avons alors, avec l'assentiment des autorités locales, organisé provisoirement une police composée en nombre égal de chrétiens et de musulmans et chargée de maintenir l'ordre dans la ville.*

(Signé) BOYSSET

Archives des Affaires Etrangères de France, Correspondances Potiques des Consuls, Turquie, Philippopolis, 1857-1877, Tome I, ff. 386-397.

(*) Ayrıca bk. Belge No. 46.

No. 43

AARIFI PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES, A LA MISSION IMPERIALE OTTOMANE A PARIS.

No. 48351/127 Le 19 Juillet 1877
(Tél. chiffré)

Un télégramme du Serdar Ekrem nous révèle le système qui paraît avoir été adopté définitivement par les Russes dans l'invasion de nos provinces des Roumélie.

L'ennemi fait occuper chacun des villages se trouvant sur son passage par des détachements de cavalie quie, réunis avec habitants Bulgares, par lui armés, paraissent s'être donné la mission d'exterminer la population musulmane, sans distinction d'âge ni de sexe, et détruire ses habitations et ses biens. Ces procédés, si contraires aux principes de l'humanité, sont de nature non seulement à émouvoir très profondément le Gouvernement Imprérial, mais encore à lui causer les plus sérieuses préoccupations, tant au point de vue des devoirs que ces horribles conjonctures peuvent lui imposer, qu'au point de vue des conséquences directes qui en découlent.

Lorsque les Russes, au mépris des lois de la guerre, et des promesses de justice et de tolérance proclamées par leur Souverain, érigent en principe l'anéantissement de tout un peuple, le Gouvernement Impérial, qui a mission de protéger (...)* ne saurait évidemment décliner l'obligation de prendre toutes les mesures propres à empêcher l'accomplissement d'un sinistre programme, même quand il faudrait user de toute rigueur des droits que l'état de siège confère aux autorités militaires.

D'un autre côté, il est certain que la connaissance de ces atrocités va jeter l'indignation et l'épouvante dans l'esprit des tous les musulmans, même les plus éloignés du théâtre de la guerre. N'est-il pas à prévoir que la population qui professe l'Islamisme aprenant le sort affreux de leurs correligionnaires, et le traitement que l'ennemi leur réserve, ne mettent le Gouvernement Impérial en demeure d'aviser aux moyens d'assurer leur existence.

En vous invitant à entretenir de ces graves questions le Gouvernement auprès duquel vous êtes accredité, la Sublime Porte

(*) Okunamadı.

espère que l'on ne se méprendra pas sur le caractère de cette communication, qui est un acte de pure prévoyance aussi bien qu'une protestation énergique contre ceux qui infligent à notre pays (...)* si triste et si cruelle.

Vous ne manquerez pas de déclarer hautement que, malgré ces provocations sanglantes, le Gouvernement Impérial ne négligera rien pour se maintenir dans la voie de la légalité et de la modération, et qu'il fera ce qui est en son pouvoir pour empêcher que les actes de barbarie encouragés et organisés ouvertement en Russie n'amènent pas chez les populations musulmanes l'exaspération que l'ennemi semble avoir en vue.

Nous sommes fermement convaincus que les Puissances voudront bien seconder nos efforts en faisant parvenir à la Russie des paroles dictées par les sentiments de l'humanité et de la civilisation.**

Archives de l'Ambassade de Turquie à Paris.
Dossier: Nouvelles de guerre, Juillet 1877.

No. 44

TELEGRAMME ADRESSE PAR M. FITZGERALD, AU JOURNAL **STANDARD.**

(Traduction) Choumla, le 19 Juillet 1877

J'ai vu aujourd'hui plusieurs autres fugitifs blessés, un enfant âgé de dix mois avait trois blessures de lance. Des foules continuent à arriver fuyant devant la marche des Russes qui commettent les plus épouventables cruautés sur la population musulmane.

Atrocités russes en Asie et en Roumélie pendant les mois de Juin, Juillet et Août 1877 (Recueil contenant divers télégrammes officiels et privés...) Constantinople 1877, p. 82, No. 141.

(*) Okunamadı.

(**) Üzerinde genelge (circulaire) kaydı bulunmamakla beraber bu telgrafın Paris Sefaretinden başka diğer Avrupa Büyük Devletleri nezdindeki Osmanlı Sefaretlerine de gönderildiği anlaşılmaktadır.

No. 45

TEVFIK BEY A CHOUMLA, AU MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE TURQUIE.

Tél. Choumla, le 20 Juillet 1877

Monsieur Reade, Consul Général d'Angleterre à Roustchouk* arrivé aujourd'hui ici en compagnie de Marquis de Torcy**, m'a fait part de son intention de parcourir le pays pour visiter les réfugiés. Je viens prier Votre Excellence de vouloir bien autoriser Selim Effendi à se déplacer de telle façon qu'il puisse toujours se trouver auprès du Consul Général d'Angleterre dans le but de l'aider à voir plus facilement ce qui fait l'objet de son voyage. Votre Excellence serait ainsi assurée de recevoir des rapports détaillés sur la conduite inhumaine de l'ennemi. Mr. Reade et le Marquis de Torcy doivent visiter Danube, les victimes des atrocités russes qui se trouvent à Choumla.***

TEVFİK

Hariciye Vekâleti Arşivleri, İstanbul, Rusya - Siyasî, Karton No. 122, Dosya No. 64.

(*) Rusçuk'un Ruslar tarafından bombardıman edilmesi üzerine Varna'ya taşınan İngiliz Konsolosu Reade 1877-1878 yıllarında Varna ve Şumnu bölgesindeki Türk göçmenleriyle yakından ilgilenmiş, bunlara yardım için büyük gayretler sarfetmiştir. Bu gayretleri yüzünden İstanbul Hükûmeti resmen kendisine teşekkür etmiş ve onu İngiltere Hükûmetine tavsiye etmiştir.

(**) Fransız askerî ataşesi.

(***) Bk. Belge No. 48.

No. 46

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 290
(Telegraphic)

Constantinople,
July 20, 1877

Following telegram just received from Vice-Consul at Philippopolis, dated July 18:—

"Complete panic among Turkish population here this morning, owing to report that Russians have taken Kazanlik and that a body of them are marching here from Carlova. Most of the officials and upwards of 1.000 persons, chiefly Turkish women and children, flocking to railway station with their goods, but Mutassarif put a stop to their departure. Panic has now diminished in consequence of assurance given by Consular Corps to the deputation of leading Turks that Russians wonld molest no peaceable person. Situation still rather critical, however, Turkish lower orders being all openly armed, fearing a Bulgarian rising. Austrian, French, and Greek colleagues will presently call in a body on Mutessarif to urge formation of a mixed police force of civilians and disarmament of population at large."

Foreign Office Archives (Public Record Office, London)
F.O. 424/57 — Confidential (3321), p. 208, No. 385.
F.O. 424/58 — Confidential (3275), p. 31, No. 143.

(*) Aynı konuda Filibe'deki Fransız Viskonsolosu Boysset'nin raporu için Bk. Belge No. 42.

No. 47

TELEGRAMME ADRESSE PAR M. HANLY AU JOURNAL **MORNING ADVERTISER.**

(Traduction) Péra, le 20 Juillet 1877

Je continue de recevoir des rapports sur les atrocités commises par les Russes et les Bulgares. Au village de Bulbali, les femmes turques et les enfants sont tombés victimes; à Galva et à Dobnitza, à l'exception de 12 personnes, tout le monde a été tué par les Bulgares. 5.000 fugitifs se trouvent à Djouma.* Les Cosaques ont massacré la population entière d'Ostrantcha et de Costova. Dans le district de Tirnovo ils ont ordonné au peuple de renoncer à la soumission au Sultan et ils ont ouvertement encouragé les Bulgares au pillage et au massarce. J'ai visité à Choumla 60 victimes, femmes et enfants, dans un état pitoyable.

Atrocités russes en Asie et en Roumélie pendant les mois de Juin, Juillet et Août 1877 (Recueil contenant divers télégrammes officiels et privés . . .) Constantinople 1877, p. 83, No. 145.

No. 48

S. A. LE GRAND VIZIR DE TURQUIE, A S. E. MEHMET ALI PACHA A CHOUMLA.

Tél.
No. 48366/111 Le 21 Juillet 1877

Tevfik Bey nous télégraphie que Mr. Reade, Consul Général d'Angleterre à Roustchouk, arrivé à Choumla en compagnie de Marquis de Torcy lui a fait part de son intention de parcourir le pays pour visiter les réfugiés. Tevfik Bey demande par conséquent d'autoriser de faire accompagner cet Agent par Selim Effendi.**

Je prie Votre Excellence de vouloir bien désigner une autre personne de sa confiance pour suivre Mr. Reade dans son excursion.

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Rusya - Siyasî, Karton No. 122 Dosya No. 64.

(*) Eskicuma (Tırgoviştе).
(**) Bk. Belge No. 45.

No. 49

AARIFI PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE TURQUIE, A L'AMBASSADE DE TURQUIE A PARIS.

No. 48353/128 Le, 21 Juillet 1877

Télégraphique.

Je crois devoir porter à votre connaissance le texte même du procès-verbal qui a été dressé et signé à Choumla par les Représentants des journaux étrangers dont les noms suivent:

Manchester Guardian, Kölnische Zeitung, Standard, Frankfurter Zeitung, Journal des Débats, Morning Post, République Française, Pester Lloyd, Wiener Tagsblat, Illustrated London News, Neue Freie Presse, Times, Morning Advertiser, New-York Herald, Scotsman, Egypeterczy Graphie, Wiener Worstadt Zeitung, Daily Telegraph, Manchester Examiner.

"Les soussignés, représentants de la presse étrangère, réunis à Choumla, croient devoir résumer collectivement et appuyer de leurs signatures les récits qu'ils ont adressés séparément à leurs journaux sur les actes d'inhumanité commis en Bulgarie contre la population musulmane inoffensive, ils déclarent avoir vu de leurs yeux et interrogé soit à Razgrad soit à Choumla des enfants, des femmes et des vieillards blessés de coups de lance et de coups de sabre, sans parler des blessures d'armes à feu qui pourraient être attribuées aux hasards d'une lutte légitime. Ces victimes font des récits horribles des traitements que les troupes russes et quelques fois aussi les Bulgares infligent aux musulmans fugitifs. D'après leurs déclarations la population musulmane de plusieurs villages aurait été massacrée toute entière soit sur les routes, soit dans les villages livrés au pillage. Chaque jour il arrive quelques nouveaux blessés. Les soussignés constatent que les femmes et les enfants sont les plus nombreux parmi les victimes et que les blessures sont faites avec la lance.

Choumla, le 20 Juillet 1877".

(Suivent les signatures)

Ce document emprunte une grande signification et une grande valeur à la qualité et au caractère des signataires dont la véracité ne saurait être mise en doute.

Atrocités Russes en Asie et en Roumélie pendant les mois de Juin, Juillet et Août 1877 (Recueil contenant divers télégrammes officiels et privés...), Constantinople 1877, p. 16, No. 23.

No. 50

TELEGRAMME DU CAIMACAM DE LOFTCHA, AU GRAND VIZIR ET AU MINISTERE DE LA GUERRE.

(Traduction) Le 21 Juillet 1877

Lors de l'entrée des Russes à Loftcha, les habitants musulmans ont dû, pour échapper à l'outrage ou à la mort, abandonner leurs biens et même leurs enfants. Ces malheureux s'enfuyaient les pieds nus dans la direction d'Orhanié et de Plevna. En route il y a eu des cas de mort déterminés par la fausse couche. Plus de 15 femmes et enfants tués par le feu de l'artillerie ennemi, plus de 100 enfants à la mamelle forcément abandonnés par leur mères.

Après la reprise de Loftcha, j'ai eu à constater les faits suivants:

Le sous-gouverneur Bulgare, nommé par les Russes, a emprisonné les notables musulmans de la ville et est parvenu, à force de tortures à enlever tout leur argent disponible.

Cédant à l'instigation des Bulgares indigènes, les Cosaques ont pénétré dans les maisons des familles musulmanes connues et se sont emparés de tous les objets de valeur qui s'y trouvaient, tels que: bijoux, or, montres etc. Le reste a été pillé par les Bulgares qui, en entrant également dans les habitations musulmanes, se sont permis d'ôter les chalvars aux femmes, sous le prétexte d'y chercher des objets précieux.

Les Bulgares ont conduit les jeunes et belles demoiselles à l'endroit où se trouvaient les Cosaques, à qui elles ont été offertes en cadeau.

Hadji Ahmed Effendi, Muderris du district de Servi, Hadji Chérif Agha, adjutant-majeur en retraite et Hachim Effendi ont été fusillés. D'autres actes de barbarie ont été et continuent à être commis.

Les troupes Russes campées à peu de distance de Loftcha, parcourent conjointement avec les volontaires bulgares les villages musulmans voisins et se livrent à des avanies inénarrables, telles que: assassinats, tortures, enlèvement d'argent, d'animaux etc. Plusieurs oulémas ont été mis à mort, les uns fusillés et les autres massacrés à coups de sabre.

Pas une seule famille émigrée n'est rentrée.

Les Russes et les Bulgares continuent à ruiner et à brûler les villages musulmans du voisinage, il n'est pas jusqu'aux plantations qui ne soient détruites.*

Atrocités Russes en Asie et en Roumélie pendant les mois de Juin, Juillet et Août 1877 (Recueil contenant divers télégrammes officiels et privés...), Constantinople 1877, pp. 31-32, No. 46.

(*) Lofça kasabası, Temmuz 1877'de iki defa el değiştirmişti. Rus ileri yürüyüşünde zaptedildikten ve kısa bir süre Rus işgali altında kaldıktan sonra Osman Paşa kuvvetleri tarafından geri alınmıştı. Buradaki belge, Rus işgal günlerindeki zulümleri ve göçmenlerin durumlarını anlatmakdır. Lofça ve köyleri Türk ahalisine karşı zulümlerle ilgili daha birçok belge vardır. Doğrudan doğruya göçmenlerden bahsetmedikleri için o belgeleri buraya almadım.

No. 51

M. BOYSSET, VICE-CONSUL DE FRANCE A PHILIPPOPOLIS, AU COMTE DE MOÜY, CHARGE D'AFFAIRES DE FRANCE A CONSTANTINOPLE.

Dir. politique
No. 18 Philippopolis, le 21 Juillet 1877

Safveti Pacha, envoyé à Philippopolis sur la demande du Mutessarif, comme commandant de place, a mis la ville en état de siège et y a concentré les troupes régulières et les bachi-bozouks qu'il a pu réunir dans le sandjak. La présence de ces troupes dont le nombre s'est élévé à 10.000 hommes environ, a calmé les craintes qu'éprouvait la population musulmane de la ville. Dans les campagnes la terreur est plus grande encore qu'auparavant. Les Turcs abandonnent leurs villages et arrivent chaque jour en foule chassant devant eux leurs bestiaux. Tous affirment que des détachements de Cosaques viennent soulever la population bulgare, que les villages musulmans, cernés par les Russes, sont incendiés et pillés par les Bulgares qui les accompagnent, que les femmes, les vieillards et les enfants sont impitoyablement massacrés.

Ces nouvelles ont causé une vive émotion à Philippopolis. Des détachements de troupes ont été envoyés sur la route de Carlova et dans différents villages, pour rassurer et protéger les habitants musulmans, et des mesures d'une sévérité extrême ont été prises contre les Bulgares.. Dans les villes 11 notables (Bulgares) ont été emprisonnés.

Des familles appartenant aux colonies étrangères ont quitté Philippopolis craignant des massacres et surtout des incendies. Leurs craintes ne sont pas justifiées, et malgré le séjour dans notre ville de nombreux bachi-bouzouks et des fuyards, nos nationaux n'ont été maltraités ni insultés. La conduite du Gouverneur et celle du Commandant de place ont été jusqu'à présent exemplaires, tout le monde est unanime à le reconnaître.

(Signé) BOYSSET

Archives des Affaires Etrangères, C.P.C., Turquie, Philippopolis, 1857-1877, T. I, f. 397-399.

No. 52

TELEGRAMME ADRESSE PAR M. FITZGERALD, AU JOURNAL **STANDARD.**

(Traduction) Choumla, le 22 Juillet 1877

Namik Pacha, accompagné de M. le capitain de Torcy, attaché militaire français, a été occupé aujourd'hui à distribuer des secours aux réfugiés de la barbarie russe. Il est rapporté que la garnison de Nicopoli a été retirée. Les attaques des Russes contre les positions extériures de Silistrie et de Widdin ont été repoussées. S. A. le Grand Vizir a télégraphié les remerciements du Gouvernement aux représentants de la presse étrangère, qui ont signé le mémorandum sur les atrocités russes*.

Atrocités Russes en Asie et en Roumélie pendant les mois de Juin, Juillet et Août 1877 (Recueil contenant divers télégrammes officiels et privés...) Constantinople 1877, p. 86, No. 152.

No. 53

TELEGRAMME ADRESSE PAR M. SCHUVER, AU JOURNAL **STANDARD.**

(Traduction) Andrinople, le 23 Juillet 1877

Les Bulgares ont brûlé deux mosquées et 50 maisons à Eski-Zaghra. Les excès commis contre la population musulmane des villages des districts d'Eski-Zaghra et de Kezanlik par les Cosaques et les Bulgares sont rapportés par un témoin occulaire; la ville est activement transformée en un camp fortement retranché; des milliers de réfugiés musulmans avec leur chariots et leur troupeaux s'abritent dans les forêts voisines. La panique est entièrement cessée.

Atrocités russes en Asie et en Roumélie pendant les mois de Juin, Juillet et Août 1877 (Recueil contenant divers télégrammes officiels et privés...) Constantinople 1877, pp. 89-90, No. 150.

(*) Bk. Belge No. 49.

No. 54

YENİZAĞRA'DA MÜŞİR RAUF PAŞA'DAN EDİRNE'DE BALKAN ORDULARI KUMANDANI SÜLEYMAN PAŞA'YA.

Tel. Yenizağra, 24 Temmuz 1877

Bendeniz burada bırakacağım taburları hazırladım, istasyon ve civarında yerleştirilecek(ler)dir. Biraz, yani 100 kadar süvari askeri bugün gönderilecekken bunların muharebeye gitmelerine mâni oldu. İnşallah yarın gönderilir.

Perşembe günü hareket edelim; zira bu civarda köyler hemen kâmilen yanmış ve islâmlar dağılmışsa da biçarelerin gözleri mahsullerinde kalmıştır; kendileri de uzakta değillerdir. İnşaallah bir muzafferiyet görülürse hepsi avdet edeceklerdir. Hemen Cenabı Hak muvafakiyet ihsan buyursun. Selefim Paşa'yı götüren trenle topların cephanesi gönderilmişti. Bunların harekâta temel olacak mahalle nakli için evamiri lâzimenin itası müsterhamdır.

Bugün Yambolu'dan külliyetli peksimet de getirttim; vagonlarda olduğunu malûmat olmak üzere arzederim.

RAUF

No. 55

YENİZAĞRA'DA MÜŞİR RAUF PAŞA'DAN EDİRNE'DE BALKAN ORDULARI UMUM KUMANDANI SÜLEYMAN PAŞA'YA.

Tel. Yenizağra, 24 Temmuz 1877

Musammen olan harekette buranın muhafazası için üç taburla iki dağ topu ve bir miktar muavene askeri bırakılacağından, şimdiden tertip olunmaktadır. Bu halde refakati âcizânemde bulunan askerle, dün akşamki karar veçhile, harekete hazırız, lütfen tâcil buyrunuz. Zira, vakit geciktikçe civarda bulnan köyler halkından islâmlar müzmahil ve perişan olup hıristiyanlar da isyan ederek Rusya'ya iltihak eylemektedirler.

İnşallahürrahman bilittifak muzafferiyetlerle Balkan'ın öte yüzüne geçip Mehmed Ali Paşa ordusuna muavenet etmek müyesser olur. Lütfen bir an evvel bu taraflara teşrifinize muntazırım efendim.

RAUF

İ. HALİL SEDES, 1877-1878 Osmanlı-Rus ve Romen Savaşı. İstanbul 1938, Cilt V, s. 48.

No. 56

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 829 Therapia, July 24, 1877
(Received August 1)

My Lord,

The proceedings of the Russians and Bulgarians in Bulgaria and Roumelia have convinced the Mahommedan inhabitants and the Turkish Gouvernments that it is the deliberate intention of Russia either to exterminate the Mussulman population by the sword, or to drive it out of the country.

It is asserted that there is to be a general confiscation of the property of the Mussulmans, which has already commenced. Their houses are to be burnt and their lands divided amongst the Christians.

The shocking outrages which, there can scarcely be any doubt, have been committed upon them, either by the Russians or by Bulgarians under their protection, have struck terror amongst the Mussulman populations. They are now flying, as the Russians advance, to escape the fate of their brethren, and are seeking refuge in the Turkish fortresses and Constantinople. A very considerable number have come to the capital by land and by sea. I saw yesterday several large steamers belonging to the Turkish Government filled with these infortunate creatures - men, women, and children. They arrive here in the utmost distress and misery, having abandoned or lost all they possessed in the world. It is feared that this great crowd of fugitives in Constantinople, which will be daily increased, may lead to disorders in consequence of the feelings of indignation to which their presence and their sufferings may give rise amongst the Mahommedan inhabitants of the city, or that, as was the case when the Russians expelled the Circassians from their country, the crowding together of so many starving persons may cause a dangerous epidemic. The Sultan has directed that proper places shall be found for their shelter, and that they shall receive rations, which will be paid for out of his privy purse. He has also given orders that houses belonging to the Royal Domain shall be given over to them.

(Signed) A. H. LAYARD

F.O. 424/59 — Confidential (3344), p. 17, No. 19.
Turkey, No. 28 (1877), p. 10.
Accounts and Papers 1877 (XCII), p. 492.

No. 57

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 832 Therapia, July 24, 1877

My Lord,

Tahir Bey, one of the Sultan's aide-de-camp, called upon me this morning with a message from the Sultan. His Majesty requested me to receive an account from this officer of the atrocities committed by the Russian troops upon the inoffensive Mussulman population. Tahir Bey, who is just arrived from Chumla and the seat of war, then gave me a shocking description of the women and children - to the number, he said, of seventy or eighty - who had been horribly wounded and mutilated by Cossack lances, and had been brought in a dying state to the hospitals of Shumla. He further stated that the Turkish authorities possessed undoubted evidence that a very large number of persons, who were escaping in carts with all they could carry away from their homes, were set upon by the Cossacks and barbarously murdered, not even little children escaping. He said that nothing could exceed the consternation of the Mahommedan population, which was flying in all directions, and that the flames of their deserted villages were seen far and wide over the face of the country.

I asked Tahir Bey whether the Bulgarians were not principally concerned in these outrages. He answered that no doubt the Russians armed the Bulgarians and incited them to massacre the Mussulmans, but that the wounds and mutilation of women and children which he had described were unquestionably inflicted by Cossack lances and that the number of independent witnesses, including Colonel Lennox, could testify to the fact.

After giving me a number of harrowing details of the manner in which women and children had been treated by the Russians, which I forbear from repeating, and which, it may be hoped, were exaggerated, Tahir Bey delivered to me the following message from the Sultan :

"His Majesty requests you to lose no time in entreating the Queen and Her Majesty's Government to make use of their influence with the Emperor of Russia to prevail upon His Majesty to take

measures to prevent and put an end to the shocking cruelties which are now being committed upon the unarmed and inoffensive Mussulman population by his troops. In all parts of the Ottoman territories invaded by the Emperor's armies the men, women, and children are exposed to dreadful outrages, and are being massacred in the most horrible manner. His Majesty trusts that, if representations are made to the Emperor as to the character which the Russian authorities and troops are giving to this war, he will at once take steps to put a stop to these proceedings. His Majesty can scarcely believe that the Emperor desires that this war should become one of extermination, and one rather waged by brigands than by a civilized nation."*

Tahir Bey, who was really affected in describing to me the scenes that he had witnessed, placed in my hands a letter from Aarifi Pasha, a copy of which I have the honour to inclose.

I have, etc.

(Signed) A. H. LAYARD

Foreign Office Archives (Public Record Office, London)
F.O. 424/59 — Confidential (3344), pp. 18-19, No. 22.

(*) Tuna cephesindeki Rus ordularının, özellikle Rus Kazaklarının, Rumeli Türk - İslâm halkına karşı zulümlerini durdurmak için İstanbul Hükûmetinin, çeşitli ülkeler nezdinde çeşitli teşebbüsleri olmuştur. Hariciye Nâzırı Ârifî Paşa, 21 Temmuzda İsviçre Konfederasyonu Başkanına başvurmuş, fakat müspet bir cevap alamamıştır (Bk. Belge No. 58 ve eki). 8 Eylûlde bizzat Padişah, İstanbul'daki Almanya Büyükelçisi De Reuss'ü kabul ederek kendisine Rus zulümlerini anlatmıştır (Bk. Belge No. 92, Ek 3).

Inclosure to No. 57

AARIFI PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE TURQUIE, A M. LAYARD, AMBASSADEUR DE GRANDE-BRETAGNE A CONSTANTINOPLE.

Le 24 Juillet 1877

Monsieur l'Ambassadeur,

De retour de Choumla, où il avait été en mission spéciale, Tahir Bey, Aide-de-camp du Palais, aura l'honneur de se présenter à Votre Excellence pour lui exposer en détail, d'ordre de Sa Majesté, le spectacle navrant auquel il a assisté en visitant les victimes nombreuses des cruautés commises par les Russes.

Cet officier a attendu hier Votre Excellence chez moi, mais comme il n'a pas pu la voir il est chargé d'aller s'acquitter aujourd'hui du message souverain auprès d'elle.

Je prie Votre Excellence de vouloir se faire donner par Tahir Bey tous les renseignements qu'elle désirerait sur les horreurs perpetrées par les Russes, horreurs qui dévoilent le caractère vrai d'une lutte indigne de notre temps et de nos moeurs.

J'ajouterai que Sa Majesté a exprimé le désir de voir porter ces faits à la connaissance de Sa Majesté la Reine et du Gouvernement.

Nous sommes convaincus que Votre Excellence, dans sa justesse bien connue, voudra bien partager nos sentiments sur des actes si peu compatibles avec la civilisation et l'humanité.

Veuillez, etc.

Foreign Office Archives (Public Record Office, London)
F.O. 424/59 — Confidential (3344), p. 19, No. 22/1.

No. 58

AARIFI PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE TURQUIE, A KHALİL CHERİF PACHA, AMBASSADEUR DE TURQUIE A PARIS.

Circulaire* Le 25 Juillet 1877
No. 48397/134

Monsieur l'Ambassadeur,

J'ai l'honneur de vous transmettre, ci-joint, pour votre information personnelle, copie du télégramme que j'ai adressé à M. le Président de la Confédération Suisse, pour lui dénoncer la violation par les troupes Russes des stipulations de la Convention de Genève, dont la Russie est signataire.

Monsieur le Président de la Confédération Suisse, en réponse à cette dépêche, nous télégraphie que le Conseil Fédéral n'a pas le droit de recevoir les plaintes des Etats Contractants pour cause de violation de la Convention de Genève.

Veuillez agréer, ete.

(Signé) A. AARIFI

Archives des l'Ambassade de Turquie à Paris,
Dossier: Nouvelles de guerre, Juillet 1877.

(*) O devirde Osmanlı Hariciye Nezaretinin genelge yazıları ve telgrafları, genellikle, Büyük Devletler nezdindeki Osmanlı Sefaretlerine gönderilirdi. Bu telgraf da genelge mahiyetinde olduğundan Paris'ten başka Londra, Viyana, Berlin ve Roma Sefaretlerine de çok muhtemelen gönderilmiştir. Fakat ben, Paris Sefaretinde bulduğum belgelerin diğer Sefaretlere de gönderilmiş olduğunu belirtmek için, bunların genelge olduklarını kaydetmekle yetiniyorum. Belgelerin asıllarında da, çokçası, dağıtım yerleri gösterilmemekte ve yalnız bunların genel oldukları kaydedilmektedir.

Annexe au No. 58

AARIFI PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE TURQUIE, AU PRESIDENT DE LA CONFEDERATION HELVETIQUE.

Télégraphique — Le 21 Juillet 1877
No. 48352/109

La Sublime Porte, en sa qualité de signataire de la Convention conclue à Genève le 22 Août 1864 pour l'amélioration du sort des militaires blessés dans les armées en campagne, vient remplir un devoir à la fois impérieux et pénible en Vous dénonçant la violation par les Armées Russes des stipulations les plus formelles de ladite Convention internationale.

Cette violation résulte notemment des faits suivants:

Les troupes Russes le jour même de leur entrée à Ardahan ont dirigé leur feu sur l'hôpital militaire de cette ville, alors occupé par un grand nombre de blessés, sans tenir compte du pavillon de neutralisation qui le surmontait.

Dans les premiers jours du mois de Juillet (1877) dans un engagement qui a eu lieu à Tchamtchara, dépendant du district de Batoum, les troupes Russes ont tiré sur l'hôpital dans les mêmes circonstances, c'est-à-dire, bien qu'il fut couvert du pavillon de neutralisation. L'hôpital contenait des blessés dont plusieurs, qui n'étaient pas en état de prendre la fuite, ont été tués.

A Widdin et à Roustchouk, les hôpitaux couverts du croissant rouge sur fond blanc ont servi de but à l'artillerie ennemie et des malades et des infirmiers ont trouvé la mort.

Ces faits ont été rigoureusement constatés par nos Gouverneurs et nos commandants militaires.

Au surplus et en dehors de ces cas spéciaux l'on peut affirmer que jusqu'ici les Russes ne paraissent avoir eu aucun souci des obligations qu'ils ont contractées comme signataires de la Convention de Genève.

Je ne puis me dispenser à cette occasion de vous signaler, Monsieur le Président, d'autres faits non moins graves et non moins douloureux qui, bien qu'ils ne constituent pas une atteinte aux stipulations littérales de la Convention de Genève n'en sont pas moins la négation des principes humanitaires qui ont présidés à sa conclusion, en même temps qu'ils blessent les lois de la guerre jusqu'ici respectées par toutes les nations civilisées.

Je n'en citerai que quelques exemples parmi les plus récents:

Une division Russe ayant envahi le 7 Juillet les villages de Kestan et Bellovan dans la province de Roustchouk a désarmé les habitants Musulmans et a distribué leurs armes aux Bulgares; puis a incendié les deux villages et en a massacré tous les habitants Musulmans sans épargner les femmes et les enfants. Le traitement infligé aux habitants Musulmans du village Binbunar dans la même province a été plus horrible encore, les femmes et les filles ont été violées par les soldats, puis mutilées en présence de leurs parents retenus prisonniers.

Les habitants de Tems près de Tirnovo ont été brulés vifs dans la mosquée où ils avaient cherché un réfuge à l'approche de l'ennemi.

Un corps d'armée Russe, dans sa marche sur Tirnovo, ayant rencontré 300 chariots chargés de familles fugitives les a détruit à coup de canon et a achevé son oeuvre d'extermination en massacrant tous ceux hommes ou femmes, qui cherchaient à s'échapper. Enfin et pour signaler un fait spécial de violation des lois de la guerre en vigueur même chez les peuples moins civilisés, je dois porter à Votre conaissance l'acte suivant qui nous est dénoncé par Ahmed Moukhtar Pacha, Commandant en chef de l'Armée de l'Asie.

A la suite d'un combat livré près du Mont Semvas, dans le voisinage de Kars, le Commandant de cette place, Hami Pacha, a envoyé son aide-de-camp Osman Effendi aux avant postes Russes pour demander à relever nos morts et nos blessés; mais, au mépris du drapeau parlementaire dont il était précédé, Osman Effendi et les hommes qui l'accompagnaient ont été accueillis par les mousquetaires de l'ennemi et ont dû se retirer après avoir vainement essayé de faire respecter leur qualité de parlementaires. Osman Effendi a été atteint au bras gauche par un coup de feu qui le retient encore à l'hôpital.

La Sublime Porte espère que Vous voudrez bien, Monsieur le Président, signaler ces faits aux Gouvernements signataires de la Convention de Genève et que grâce à cette généreuse démarche toute la justice et d'humanité nos soldats et nos population pourront échapper à ces calamités imméritées qui s'ajoutent si cruellement et si gratuitement aux maux inévitables de la guerre.

Archives de l'Ambassade de Turquie à Paris,
Dossier: Nouvelles de guerre, Juilet 1877.

No. 59

TELEGRAMME DE M. BARRIERE,
AU JOURNAL **GUARDIAN.**

(Traduction) Choumla, le 25 Juillet 1877

Mehmed Ali Pacha a fait aujourd'hui l'inspection des réfufiés blessés, dont la plupart sont des femmes et des enfants. De nombreux réfugiés continuent à arriver.

Atrocités russes en Asie et en Roumélie pendant les mois de Juin, Juillet et Août 1877 (Recueil contenant divers télégrammes officiels et privés...), Constantinople 1877, p. 90, No. 162.

No. 60

TELEGRAMME DE M. HYSCHE A RAZGRAD,
A. M. BENNETT A LONDRES.

(Traduction) Choumla, le 25 Juillet 1877

Razgrad — La population non-combattante arrivée ici du théâtre de la guerre fuit en masse; les trains sont remplis de fugitifs... hommes, femmes et enfants sont massés comme des moutons dans les wagons des marchandises, cherchant un abri à Choumla ou à Varna.

Atrocités russes en Asie et en Roumélie pendant les mois de Juin, Juillet et Août 1877 (Recueil contenant divers télégrammes officiels et privés...), Constantinople 1877, pp. 90-91, No. 163.

No. 61

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 843 Therapia, July 26, 1877
(Received August 3)

My Lord,

A Gentleman resident at Constantinople, who has the very best means of knowing what is going on in Bulgaria, (I may mention confidentially that I refer to Dr. Wasburn, the principal of the "Robert" college, in which many Bulgarian youths receive their education) has been good enough to inform me of the results of his inquiries as to the truth of the charges against the Russians and Bulgarian Christians of committing outrages and massacres on the Mahommedan population. He says that the Bulgarians acknowledge that Mussulman villages have been sacked after the flight of their inhabitants, but the only case of massacre which they admit is that of the fugitives from Tirnovo. They state that several hundred (600 or 700 were the number mentioned) Mussulmans were escaping from that place with their wives and children in carts. A body of Cossacks, accompanied by some Bulgarians, overtook them. The fugitives attempted to defend themselves, and some Cossacks, it is alleged, were killed. Their companions then fell upon the convoy and slaughtered man, woman, and child.

My informant, upon whose impartiality the utmost reliance can be placed, believes this account to be true, and I conjecture that it was given by a Bulgarian who was at Tirnovo at the time.

(Signed) A. H. LAYARD

Foreign Office Archives (Public Record Offices — London)
F.O. 424/59, Confidential (3344), p. 38, No. 48.
Turkey No. 28 (1877), p. 23, No. 18.
Accounts and Papers 1877 (XCII), p. 505, No. 18.

No. 62

COMTE SCHUVALOFF, AMBASSADEUR DE RUSSIE A LONDRES, A LORD DERBY, SECRETAIRE D'ETAT AUX AFFAIRES ETRANGERES DE GRANDE-BRETAGNE.

Memorandum Le 30 Juillet 1877

Des dépêches officielles de Constantinople communiquées à l'Agence Havas signalent à la conscience publique de prétendues atrocités commises par les troupes Russes en Europe et en Asie, et qui auraient été rapportées par les autorités ottomanes.

Tout en opposant le démenti le plus catégorique à ces allégations mensongères par lesquelles notre ennemi cherche à se venger de la perte des positions importantes, nous croyons devoir relever une inexactitude frappante des accusations de la Sublime Porte. Les autorités locales ne pouvaient pas lui signaler des faits commis par les troupes Russes en Europe, vu qu'à l'approche de ces dernières tout vestige de fonctionnaires Ottomanes avait disparu avec la presque totalité des habitants Musulmans. A commencer par Sistova, nous trouvâmes par tous les quartiers et villages Turcs abandonnés par les habitants qui ammenaient avec eux leur bétail et tout ce qu'ils pouvaient de leur avoir, en enlevant même à cet effet les chariots et bêtes de somme de leurs voisins Chrétiens. Ces derniers ne se sont pas fait faute de profiter dans plusieurs endroits des premiers moments de délivrance pour se dédommager des vexations qu'ils avaient endurées si longtemps, en pillant les maisons abandonnées par les Musulmans.

Quant à des assasinats ou cruautés sur de paisibles habitants et surtout avec les raffinements dont l'imagination exercée des Turcs est seule capable, c'est une des ces indignes calomnies dont depuis les massacres du printemps dernier les organes de la Sublime Porte sherchent en vain à charger la conscience des autres et contre laquelle s'élèveront sans doute celles des tous les témoins impartiaux de la marche de l'armée Impériale. Plusieurs agents militaires étrangers et correspondants des journaux Européens sont d'ailleurs là, aux avant-gardes même des colonnes Russes, pour pouvoir témoigner de la vérité, vis-à-vis de ceux que la hardiesse de la calomnie Ottomane aurait pu rendre méfiants à l'égard des simples démentis de l'autorité Impériale.

Turkey No. 28 (1877), p. 4, No. 5.
Accounts and Papers 1877 (XCII), p. 486.

No. 63

MR. CALVERT, BRITISH VICE-CONSUL AT PHILIPPOPOLIS, TO MR. BLUNT, BRITISH CONSUL AT ADRIANOPLE.

(Extract) Philippopoli, July 30, 1877

During the last week Mussulman fugitive families have been flocking continually to this town from the villages within Carlova district. There cannot be less than 5000 of these unfortunate people at present in Philippopoli; many of them have been thoroughly plundered by the insurgents,* very few have the means of subsistence; the Government distributes to them daily meagre rations of bread, and has quartered them in the hans and in the Turkish houses.

Foreign Office Archives (Public Record Offices — London)
F.O. 424/59 — Confidential (3344), p. 188, No. 256/8.

(*) Burada Bulgar âsileri kastedilmektedir. Ruslar Tuna'ya aştıktan sonra yerli Bulgar halkını da silâhlandırıp Türklere karşı ayaklandırmak istemişler ve kısmen ayaklandırmışlardı. Rus ordularının henüz ulaşamadığı yerlere de Bulgar çeteleri salmışlardı. Balkan Dağları ve Tunca vâdisi bölgelerine saldıkları çete, Panayot Hitov çetesi idi. Bu çeteye hem Ruslar hesabına casusluk etme, hem de yeni Bulgar çeteleri kurma görevi verilmişti. Eski bir çeteci olan ve o bölgeleri iyi tanıyan Hitov, Türk ordusu hakkında çeşitli istihbarat elde edip Ruslara ulaştırmış ve üç yeni çete daha kurmuştu (Prof. S. A. Nikitin vd., **Osvobojdenie Bolgarii ot Turetskogo iga. Dokumenti**, Moskva, 1964, Cilt II, ss. 35, 159-160, 164-165, 232-233), Türk ordusuyla karşılaşmayı göze alamayan Panayot Hitov çetesiyle diğer Bulgar çeteleri sık sık mâsum göçmen kitlelerine saldırmışlar ve çeşitli soygunlar da yapmışlardır. Perişan bir halde Filibeye gelen Türk göçmenlerinin bir kısmı da bu çetelerin saldırılarına uğramış olan kimselerdir.

No. 64

TELEGRAMME DU GOUVERNEUR DE TIRNOVO, AU MINISTERE DE L'INTERIEUR.

(Traduction) Le 1er Août 1877

Lors de l'occupation par les Russe du villag de Terenbech Dagh, district de Tirnovo, 120 habitants, dont trois hommes et le reste femmes et enfants avaient été fait prisoniners. Ils sont parvenus à s'échapper à la faveur de la nuit et, après avoir erré pendant quelques jours dans les montagnes, ne vivant que d'herbes et de racines, ils ont pu rejoindre à grande peine les sentinelles du village de Yaïla, exténués de faim et sans vêtements.

Ces fugitifs, qui se trouvaient dans un état vraiment pitoyable, ont été envoyés à Osman-Bazar, où on leur a prodigué les soins qu'exigeait leur situation; dans quelques jours ils vont être transportés à Choumla.

D'après leurs dépositions, les Bulgares ayant rassamblé tous les musulmans de leur village, leur ont fait subir toutes sortes de tortures et on pillé tout ce qui restait encore des biens enlevés par les troupes russes; puis ils ont amené chacun une jeune femme accompagnée soit de son père ou de son frère, soit de son mari; on ne connaît pas le sort de ces malheureux.

Atrocités russes en Asie et en Roumélie pendant les mois de Juin, Juillet et Août 1877 (Recueil contenant divers télégrammes officiels et privés...) Constantinople 1877, pp. 44-45, No. 64.

No. 65

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 874 (Extract)

Therapia, August 1, 1877
(Received August 8)

My Lord,

I am transmitting to your Lordship to-day by the messenger copies of various dispatches from our Consular Agents, and other sources, relating to outrages committed by the Russian troops upon the Mussulman population of the Ottoman territory which they have invaded. The Porte has published many detailed statements on the subject, but as they are open to the suspicion of being exagerated, I have thought it better not to forward them to your Lordship. There can now little doubt that the Cossacks and the Bulgarian Christians, by whom they are accompanied, are burning Mussulman villages, driving away their inhabitants, and in many instances slaughtering them. The evidence to this effect appears to be perfectly clear, and coming from many independent and trusworthy witnesses, can scarcely be called in question.

It would scarcely be proper to accuse Russian Generals and the Russian Government of deliberately encouraging or sanctioning the extermination of the Mahommedans of Bulgaria; but I fear that there are influential persons who believe that the only way to Russianize Bulgaria, and to reduce the province to a complete state of dependency on Russia, is to destroy or remove the whole Mussulman population from it.* There are even some in England who appear to think that this is the best mode of settling the Turkish question. The Bulgarian Christians, under the impulse of religious fanaticism, and eager to revenge former injuries, and protected by the Cossacks, are not slow in seconding this policy by burning Mussulman villages and plundering the property and taking the lives of their inhabitants. What they are now doing appears to prove what they would have done had they succeeded last year in continuing the atrocities which they had commenced upon the Mussulmans, and which drew upon them the terrible revenge that justly caused the indignation of Europe. A considerable part of Bulgaria, and of some of the districts to the south of the Balkans, has been laid waste and

depopulated by this joint action of Cossacks and Bulgarians. Constantinople, Varna, Adrianople, and many other cities and towns, are full of refugees who have escaped the Cossack lance and Bulgarian knife to die of famine and disease. Nothing could be more shocking than the accounts which reach me from all sides of their sufferings. If Russia succeds in reducing Bulgaria to the condition of a Russian province she will, no doubt, accomplish her object of putting an end to a mixed pouplation. If she does not, and the Mussulmans return, it is to be feared that, after what has happened, it will be very difficult to establish friendly relations between them and the Christians.

(Signed) A. H. LAYARD

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/59 — Confidential (3344), p. 88, No. 124.
Turkey No. 28 (1877), pp. 42-43.
Accounts and Papers 1877 (XCII), pp. 524-525.

(*) Gerçekten, kurulacak Bulgar millî devletini "sağlam temellere oturtmak için", Rumeli Türk - İslâm halkını toptan yoketmek veya defetmek gerektiğine inanan nüfuzlu Rus şahsiyetleri vardı. Çar İkinci Alexandre'a da nüfuz eden ve işgal altındaki Bulgaristan'a "Mülkî İşler Âmiri" tâyin edilen Prens V. A. Çerkaskiy, bu yoketme politikasını en aşırı götürmeğe çalışmış olan nüfuzlu şahsiyetlerden biriydi. Rus Harbiye Nâzırı Milyutin'e yolladığı 20.VII.1877 tarihli mektubunda Çerkaskiy bu inancını açıkça belirtmiş ve bu savaşın "bir ırklar ve yoketme savaşı" (**Une guerre des races et d'extermination**) olduğunu söylemiştir (**Russkaya Storina**, t. LXXXIII, Ekim 1895, s. 31).

No. 66

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 875 Therapia, August 1, 1877
(Receiver August 8.)

My Lord,

There has been a panic for some days past in Pera and Galata, and in the Christian quarters of Constantinople. It was believed that Adrianople was about to fall immediately, and that the Russians were going to march at once on Constantinople. A large number of persons, amongst them many English, have left the city for other parts of Europe, or have sent away their wives and children. Their fears have, I am disposed to think, been very much exaggerated, as probably will be the accounts sent to England and published in the newspapers. As long as the Sultan and his Government remain in the capital I do not apprehend any real danger. If they were to abandon it the state of affairs might be different, and there probably would be very serious cause for alarm. At present I do not hear that there is any unusual excitement on the part of the Mussulman population against the Christians, and nothing has yet occurred to disturb the public peace. Indeed, I venture to believe that in no large city of Europe would there be, under such circumstances as those in which this Empire is now placed, so much order and quiet.

The arrival of many thousands of victims of the cruel manner in which Russia is waging this war has no doubt caused feelings of indignation amongst the Mussulmans. But they have not as yet shown any disposition to vent it upon the Christians. The Turks notwithstanding the bad character they now enjoy in England,* are on the whole, a humane and charitable people. The women and children who have come to Constantinople utterly destitute have been taken in and cared for by the principal Turkish families. Aarifi Pasha, who was for a few days Minister for Foreign Affairs,

*) Özellikle 1876 Bulgar ayaklanmasının kısa bir zamanda bastırılması üzerine İngiltere'de Gladstone ve taraftarları Türkler aleyhinde çok menfî propaganda yapmışlar ve yanlış kanaatler yaratmışlardı.

told me that he had received several into his house, and amongst them one or two Christians. Turks are foolish enough to do their acts of charity quietly and unobtrusively, instead of publishing them in newspapers and anouncing them at public meetings.

(Signed) A. H. LAYARD

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/59 — Confidential (3344), pp. 89-90, No. 125.
Turkey No. 28 (1877), p. 44.
Accounts and Papers 1877 (XCII), p. 526.

No. 67

SERVER PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE TURQUIE, A MUSURUS PACHA, AMBASSADEUR DE TURQUIE A LONDRES.

(Télégraphique) Constantinople, le 2 Août 1877

Suleïman Pacha, après un combat qu'il a livré à l'ennemi a fait Mardi son entrée à Eski Zaghra. Quelques canons sont tombés en notre pouvoir. Les Russes ont subi des pertes considérables.

Les atrocités commises par les Cosaques et les Bulgares ne discontinuent pas. Des femmes et des enfants qui s'étaient réfugiés à Khidir Keuï ont été massacrés. D'autres familles qui avaient été enfermées dans des greniers ont été délivrées par nos troupes. Parmi elles, plusieurs femmes et enfants étaient blessés. Les Bulgares ont mis à feu et à sang le village Musulman de Lofedji et plusieurs autres, après avoir emmené les femmes et les filles qu'ils massacrèrent en leur faisant subir les derniers outrages et en les mutilant horriblement, une mère et ses deux fils ont pu seuls être sauvés.

Turkey No. 28 (1877), p. 24, No. 20.
Accounts and Papers 1877 (XCII), p. 506.

No. 68

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 320 (Telegraphic)

Therapia, August 2, 1877 (Received August 2)

Consul Blunt* telepraphs following, dated yesterday:—

"I have returned from railway station, where I witnessed three hours ago arrival of a long train, containing besides 350 wounded soldiers and some 400 fugitives Turkish women end children, rescued by Circassians and Turkish troops from districts occupied by Russinans. These fugitives are in a most destitude conditions several of the women and children bear wounds inflicted, as they positively affirm, by Russian Cossacks and Bulgarians. One woman I saw with a bullet shot through her right thigh; two women with sword cuts on their hands; one infant, scarcely two years old, with a sword cut under its right armpit; and another, three years old, with a lance gash on its right thigh; another child, eighteen months old, now an orphan, both father and mother having been massacred. The above facts have been verified by me in presence of directors of Imperial Ottoman Bank, Mr. Black and Mr. Schell, the Belgian Consul, and other Europeans. A Turkish officer who came by same train declared to me on oath that the Cossacks have, to his knowledge, been committing on women and children in the Tundja valley barbarities similar to the above and vorse."

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/59 — Confidential (3344), p. 37, No. 43.
Turkey, No. 28 (1877), p. 22, No. 16.
Accounts and Papers 1877 (XCII), p. 504.

(*) İngiltere'nin Edirne Konsolosu.

No. 69

ESKİZAĞRA'DA SÜLEYMAN PAŞA'DAN SERASKERLİK MAKAMINA.

Tel. 22 Temmuz / 3 Ağustos 1877

Eskizağra ahali-i müslimesiyle hıristiyan etfal ve nisvamm buradan Karapınar tarikiyle Filibe ve Edirne'ye doğru hareket ve hareketleri dünkü gün akşama kadar imtidat eylediği cihetle Ordu-yu Hümayûnun hareketi bizzarur teahhür etmiş ve binasrullahütaâlâ bugün buradan Yenizağra'ya müteveccihen hareketimiz mukarrer bulunmuş idüği mâruzdur.*

SÜLEYMAN

İ. HALİL SEDES, 1877-1878 Osmanlı-Rus ve Romen Savaşı Cilt VII, ss. 48-49.

(*) Süleyman Paşa, 31 Temmuz 1877 günü Mabeyn Başkâtipliğine çektiği bir telgrafta, Eskizağra'nın Ruslardan geri alındığını ve "Kılıç artığı" Müslüman halkın kurtarıldığını bildirmekte ve şöyle demektedir: "Temmuzun 31'ine (19'una) müsadif olan bugünkü Salı günü sabahleyin saat 1'de (vasatî 17'de)... Eskizağra kasabası lehülhamd velminne düşmandan istirdat... olunarak zükür ve ünas ahalii müslimenin bakiyyetüssüyufu istihlâs kılındı." (Sedes, op, cit, V, s. 90). Kurtarılan bu ahali, artık orada kalamıyacaklarını, ne olursa olsun göçetmek istediklerini bildirmişlerdir. Süleyman Paşa, bir süre bu göçmenlerin sevkiyle uğraştığından ordunun Yenizağra üzerine yürümesi biraz gecikmiştir (İbid, s. 92).

No. 70

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 884 Therapia, August 3, 1877
(Received August 13)

My Lord,

Fugitives from the interior of Roumelia and from Bulgaria* continue to arrive here in great numbers. Amongst them are, I am told, a good many Armenians and some Greeks, who are not, it is stated, more spared than the Mahommedans by Cossacks and Bulgarians. They are in the utmost misery, and their arrival here, packed together, men, women, and children, in steam-boats and in railway trains, is a pitiable sight. The Sultan has ordered provisions to be supplied to them, and they are thus kept, for the present, from starving; but it is feared that a great mortality will set in amongst them. The accounts given by these poor creatures of the crowds hurrying away from their burning villages, the Cossacks dashing in amongst them, spearing, mercilessly and indiscriminately, women and children, are perfectly horrible. It is to be hoped that they are exaggerated; but they appear to be confirmed from many sources.

Mr. Consul Blunt writes to me from Andrinople that the autorities there are really doing their utmost to prevent acts of retaliation upon the Bulgarians. The town and the villages in the neighbourhood are quiet, and the panic caused by the sudden appearance of the Russians to the south of the Balkans having subsided, many of the fugitives are returning to their homes. "On the other hand", Mr. Blunt writes, "I am sorry to say that the conduct of the Bulgarians is most treacherous, for whenever the Cossacks appear they rise and massacre the Mahommedans. It is painful to think so, but I fear that the Russians are exiting the Bulgarians to their fiendish work through their emissaries knowing that it cannot fail to provoke acts of retaliation, which will dissever whatever ties and interests have hiterto existed between the two peoples, and produce

(*) Ağustos 1877'de henüz bir Bulgar devleti olmadığından burada **Bulgaristan** sözü ile Osmanlı İmparatorluğunun **Tuna Vilâyeti** kastedilmektedir.

such a mutual feeling of animosity as will make it impossible for them to live together in future as in the past. Even if peace were to be signed, Russia would leave these rich provinces in a state of religious antagonism, which it would take generations to efface."

That such has been the policy of a certain party in Russia sufficiently powerfull to influence and direct the action of the Government,* no one who has followed the proceedings of Russians agents in this country can reasonably doubt.

(Signed) A. H. LAYARD

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/59 — Confidential (3344), pp. 122-123, No. 188.
Turkey, No. 28 (1877), p. 53, No. 41.
Accounts and Papers 1877 (XCII), p. 535.

No. 71

TELEGRAMME ADRESSE PAR M. SCHUVER, AU JOURNAL **STANDARD.**

(Traduction) Andrinople, le 3 Août 1877

Karabounar, Jeudi matin:—

30.000 réfugiés, parmi lesquels se trouvent plusieurs familles juives, sont arrivés d'Eski-Zaghra; ce ne sont que des hommes et des enfants, les femmes et les filles ayant été tuées ou enlevées par les Bulgares.

Atrocités russes en Asie et en Roumélie pendant les mois de Juin, Juillet et Août 1877 (Recueil contenant divers télégrammes officiels et privés...) Constantinople 1877, p. 98, No. 182.

(*) Burada ima edilen nüfuzlu zümre, Rus panivlasivtleridir. Bu zümre, Rus yöneticilerini "Balkan slavlarını kurtarmak için" Türkiye'ye harb açmağa ikna ettikten başka bu savaşın çok kanlı bir şekilde yürütülmesine ve bir "yoketme savaşı" haline gelmesine de sebep olmuşlardır. Bu panislavist politikanın birinci kurbanı Rumeli Türk halk kitleleri olmuştur.

No. 72

SERVER PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE TURQUIE, A MUSURUS PACHA, AMBASSADEUR DE TURQUIE A LONDRES.

Télégraphique.
Circulaire.
No. 48510/148 Constantinople, le 4 Août 1877

Un télégramme de Suleïman Pacha signale ainsi qu'il suit la conduite de l'armée Russe durant les onze jours qu'elle a occupé la ville d'Eski-Zaghra:

Le premier soin des Russes à leur entrée dans la ville a été de désarmer la population Musulmane. Ils employaient les moukdars des quartiers qui, trompés par les Russes sur le véritable objet de leur mission, étaient chargés d'aller chercher les Musulmans jusque dans leurs maisons; mais ces derniers, aussitôt sortis de chez eux, étaient massacrés. Onze cents Musulmans ont été ainsi mis à mort. Toute les femmes de ce district on subi les derniers outrages.*

Un télégramme du Caimacam de Loftcha rapporte que lors de l'entrée des Russes dans cette ville quinze femmes et enfants fuyant devant l'invasion ont été tués par le feu de l'artillerie ennemie. D'autres de ces malheureuses ont dû, pour échapper à l'outrage ou à la mort, abandonner leurs biens et même leurs enfants. Toutes les maisons des Musulmans de Loftcha ont été pillées par les Cosaques et les Bulgares. Enfin, après la reprise de cette ville par l'armée Impériale, les Russes ont porté la dévastation et le carnage dans les localités environnantes. Plusieurs Ulémas ont été mis à mort, les uns fusillés et les autres massacrés à coups de sabre.

Archives de l'Ambassade de Turquie à Paris.
Dossier: Nouvelles de guerre, Août 1877.
Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/59 — Confidential (3344), p. 53, No. 78.
Turkey, No. 28 (1877), pp. 24-25, No. 21.
Accounts and Papers 1877 (XCII), pp. 506-507.

(*) Bk. ayrıca Süleyman Paşa'nın Mabeyn Başkitâbetine çektiği 2 Ağustos 1877 tarihli telgraf. (Sedes, op. cit., C. VI,, s. 94) ve Belge No. 98 ve eki.

No. 73

LIEUTENANT LAYARD,* BRITISH MILITARY ATTACHE AT ADRIANOPLE, TO MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE.

Adrianople, August 4, 1877

Sir,

I have the honour to inform you that, at the request of the Vali of Adrianople, Ibrahim Pasha, I this morning visited two houses occuped by refugees from villages in the Caza of Eski-Zaghra. I there saw a number of women and children in a state of great misery, and I myself counted the wounded. In all, there were wounded thirteen women, three children, two boys and one girl, from eight to fifteen years of age, eight from one to three years of age, and one of five months only. One woman stated that the bullet which struck her in the breast had passed trough and killed the infant in her arms.

I also saw the other wounded women in the house of the Chief of the Police.

The Mouavin told me that altogether there are about 3.000 refugees in the place, thirty-nine being wounded. Those that I did not see are lodged in the houses of charitable people of Adrianople.

It could not be shown that the Coossacks themselves actually fired on or wounded any of these people, as they were mixed up with a crowd of Bulgarians.

I have, etc.

(Signed) JULIAN LAYARD,
Lieutenant, Military Attaché

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/59 — Confidential (3344), p. 161, No. 227/10.

(*) İngiltere'nin Türkiye'deki askerî ataşelerinden Teğmen Layard, 1877 yılı içinde Süleyman Paşa ordusu yanındayken hastalarak ölmüştür. Büyükelçi Layard ile karıştırılmamalıdır.

No. 74

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 333 Therapia, August 5, 1877, 10.30 p.m.
(Telegraphic) (Received August 6)

Blunt telegraphs that 3.500 Turkish Bulgarians and Jewish fugitives have arived at Adrianople from Eski-Zaghra, amongst them some American missionaries, who with their families had been saved from Circassians by their Turkish neighbours. They state that immediately Russians occupied the town all the arms surrendered by the Turks were distributed to Bulgarians promiscuously; that undoubtedly atrocities were committed by Bulgarians, with the knowledge of the Russians, and that Turks have retaliated with severity.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/59 — Confidential (3344), p. 59, No. 9'2.
Turkey, No. 1 (1878), p. 110, No. 161.
Accounts and Papers 1878 (LXXXI), p. 132.

No. 75

TELEGRAMME ADRESSE PAR M. GAY, AU JOURNAL **DAILY TELEGRAPH**.

(Traduction) Péra, le 6 Août 1877

Andrinople, Lundi: — Des scènes horribles ont eu lieu ici à la suite de l'arrivée de milliers de réfugiés dépourvus de tout. Les femmes chrétiennes qui se trouvent parmi eux déclarent que les Turcs les ont protégées contre les Circassiens; elles admettent que les Cosaques et les Bulgares ont tué un grand nombre de femmes et d'enfants turcs: cela confirme tous les rapports reçus sur les atrocités russes. Elles racontent des faits épouvantables de cruauté commis par les Russes sur les femmes turques et juives. A Péra les réfugiées arrivent continuellement; les Turcs font tout leur possible pour leur venir en aide, mais ils ont besoin d'argent. Les lecteurs du "Daily Telegraph" ne pourraient-ils pas souscrire une certain somme pour le soulagement exclusif de femmes, d'enfants et de vieillards turcs et chrétiens Je serais heureux de distribuer ces secours.

Atrocités russes en Asie et en Roumélie pendant les mois de Juin, Juillet et Août 1877 (Recueil contenant divers télégrammes officiels et privés...), Constantinople 1877, pp. 102-103, No. 192.

No. 76

YENİZAĞRA'DA SÜLEYMAN PAŞA'DAN MABEYN BAŞKÂTİPLİĞİNE.

Tel. 26 Temmuz / 7 Ağustos 1877

Kızanlık ve havalisindeki zükûr ve ünas ahali-i müslimeyi Ordu-yu Hümayûnun oralara vusülüne kadar Moskof ve Bulgar vahşileri eyadiyi zalemesinden kurtarmak ve taaddiyat-ı âdâyı menetmek üzere, Eskizağra'dan üç bölük Zeybek muavene süvarisi, Yaver-i harb-i âcizi süvari-i evvel kolağası Cebbar Efendi kumandasiyle Kızanlığa doğru gönderildiği arzolunmuştu.

Şimdi Karapınar'dan mumaileyhten alınan telgrafnamede, kendileri Kızanlık'a kadar giderek orada mahsur olan ahali-i müslimeden 10.000 neferini kurtarmış ve hicreti arzu eylediklerinden cümlesini alıp salimen Karapınar'a götürmüştür.* Bunları götürürken Kazaklar ve Bulgarlar mâni olmak efkâriyle hücûm ederek haylice tüfek atmışlar ise de, asâkir-i merkûme tarafından mukabele olunarak, Bulgar ve Kazakları hayli telefata uğratmakla beraber altı da tüfek iğtinam ederek lehülhamd ahaliden kimsenin burnu kanamaksızın Karapınar'a gelmişlerdir. 2000'e yakın ahali-i müslime köyden çıkamadıkları muharrerse de bu suret ahali-i mezkûrenin arzularından mıdır yoksa esbab-ı nakliyenin mefkûdiyetinden midir? Telgrafta sarahat verilmediği cihetle meçhul olup mumaileyhin Karapınar'dan buraya gelmesi lüzumu kendisine yazılmış ve vürudunda bittahkik arzolunacağı derkâr bulunmuştur.

Düşmanın da asıl kuvveti Hain Boğazında olduğu Şipka istihkâmatında da bulunduğunu mumaileyh de tahkik ve iş'ar eylemiş olduğu ve zâten biz de burada ikmal-i mevahısla müsteniden binasrullah-ı Taalâ oralardaki düşmanı vurmak üzere hareket edeceğimizi arzeylerim.

SÜLEYMAN

İ. HALİL SEDES, 1877-1878 Osmanlı-Rus ve Romen Savaşı C. VIII, s. 141.

(*) Bk. ayrıca Belge No. 71, 77, 78 ve 80.

No. 77

SÜLEYMAN PAŞA'DAN MABEYN BAŞKİTABETİNE.

Tel. 28 Temmuz / 9 Ağustos 1877

Moskof ve Bulgar hainlerinin vahşi ve zalim ellerinden Kızanlık erkek ve kadın müslüman halkından onbin kadarının Zeybek süvari muavenesinden 250 kişilik bir müfreze marifetiyle ne surette kurtarılıp Karapınar'a getirildiği ve küsur 2 bin kadarının Moskof ve Bulgarların hücum ve mümanaatlarından ve Zeybeklerin de sebat etmemelerinden dolayı Kızanlık'ta kaldıkları arzolunmuştu.

Daha sonra bunları da kurtarmak üzere iki bölük nizamiye ve iki bölük Balıkesir muavenesiyle 50 kadar Çerkes ki, cem'an 500 kadar süvari bittertip dünkü gün buradan yine Kızanlık'a gönderilmişse de, Kızanlık'tan her nasılsa kurtulup şimdi gelen bir müslümanın kemal-i teessürle verdiği malûmata göre, salifüzzikr 10.000 kadar kurtarılan nüfusla Zeybek müfrezesinin oradan çekildiğini müteakip Bulgarlar Kızanlık'ta kalan bakiye-i nüfusu İslâmiyenin hepsini katliâm edip kadınlarla çocukları da Balkana sürüp götürmüş oldukları anlaşılmakla maatteessüf arzolunur.

SÜLEYMAN

İ. HALİL SEDES, 1877-1878 Osmanlı-Rus ve Romen Savaşı Cilt VII, s. 76.

(*) Emekli General Sades, bu konuda ayrıca şu tamamlayıcı bilgiyi vermektedir: "Kızanlık'ta cereyan eden bu fecî hâdiseyi haber alan Süleyman Paşa 15 Ağustos'ta... bir müfrezeyi tekrar o tarafa gönderdi... Hainköyden yola çıkan bu müfreze Kızanlık'a varıncaya kadar etraftaki köylerden kaçıp Bulgarların elinden ve ölümden kurtulabilmek için şuraya buraya sığınmış olan bir hayli halkı toplamakla beraber, Kızanlık'ta da sağ ve fakat perişan bir halde 5 kadar Müslüman nüfusu selâmete kavuşturdu... Yine o günlerde Kalofer İslâm ahalisi ile Kızanlık'tan kaçan muhacirleri Kalofer ve civarı Bulgarları yollarda yakalayıp bilâ istisna hepsini öldürdüler. (**Aynı eser**, Cilt VII, s. 77).

No. 78

YENİZAĞRA'DA SÜLEYMAN PAŞA'DAN MABEYN BAŞKÂTİPLİĞİNE.

Tel. 28 Temmuz / 9 Ağustos 1877

Eskizağra ormanlıklarını her gün vukubulan taharriyatta Kızanlık sancağı kurasından Bulgar vahşilerinin bakiyetüssüyuf olarak elinden kurtarılan bir hayli etfal ve nisvan-ı müslimin bulunmakta olup dünkü gün gönderilen keşif kolu 250 nüfus ayağı çıplak etfal ve nisvan-ı müslimin rastgetirerek müreffehen Yenizağra'ya getirdiği gibi bugün de 78 nüfus etfal ve ünas buldurularak cümlesi birlikte Edirne'ye gönderilmiş ve nisvan-ı mezkûre içinde mecruh dahi olduğundan yaraları derhal sardırılmış ve içlerinde ancak 18 zükûr bulunarak bu familyalara da mensup mütebaki zükûr ve bir hayli etfal ve ünasın Bulgarlar tarafından katl-ü itlâf edilmiş idügi maatteessüf arzolunur.*

SÜLEYMAN

İ. HALİL SEDES, 1877-1878 Osmanlı-Rus ve Romen Savaşı Cilt VIII, s. 143-144.

(*) Ayrıca bk. Belge No. 76, 77. İstanbul Hükümeti, savaş haberleriyle ilgili bu belgeleri fransızcaya çevirip, muntazaman Avrupa'daki Osmanlı Sefaretlerine tâmim etmiştir. Süleyman Paşa'dan alınan 7 ve 9 Ağustos tarihli telgrafların (Belge 76, 77 ve 78) fransızca olarak Avrupa'daki Sefaretlerimize nasıl aksettirildiği için bk. Belge No. 80. Londra Sefaretine gönderilen bu telgrafların birer örneği, İngiltere Hariciyesine de verilmiş ve İngiliz arşivlerinde muhafaza edilmiştir.

No. 79

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 342
(Telegraphic)

Therapia,
August 9, 1877, 10.30 p.m.

I have received a quantity of evidence from Consul Blunt which leaves no doubt as to shocking atrocities committed by Russians and Bulgarians on Mahommedan population of district on this side of Balkans invaded by former. It will be sent home immediately. Mussulmans are retaliating, and loss of life and devastation are great. Adrianople filled with fugitives, amongst them a number of wounded women and children in the greatest misery and in want of everything. Many more are expected. Surgeons and necessaries are urgently required. Would any of the Societies for the Sick and Wounded in War do anything for these fugitives?*

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/59 — Confidential (3344), p. 109, No. 161.

(*) Rumeli göçmenleri için İngiltere'de yardım toplanması fikrini ilk ortaya atan **Daily Telegraph** muhabiri Gay olmuştur. (Bk. Belge No. 75 ve 81). Burada İngiliz Büyükelçisi bu fikri resmen İngiltere Hükûmetine iletmekte ve savaş yaralılarına ve hastalarına yardım derneklerinden biri aracılığıyla göçmenlere yardım gönderilmesini telkin etmektedir. Aşağıdaki belgelerde de görüleceği gibi, özellikle 1877 kışında göçmenlere yardım için İngiltere'de ve Avrupa'da kampanya açılmış ve oldukça önemli yardımlar toplanmıştır. Fakat göçmen kitlelerinin azâmeti karşısında bu yardımlar çok yetersiz kalmış ve onbinlerce göçmen açlıktan, soğuktan ve hastalıktan âdeta "sinekler gibi" kırılmıştır.

No. 80

SERVER PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE TURQUIE, A MUSURUS PACHA, AMBASSADEUR DE TURQUIE A LONDRES.

Télégraphique Constantinople, le 11 Août 1877

Des télégrammes de Suleïman Pacha donnent les informations suivantes sur le résultat des recherches dans les districts qui ont été momentanément occupés par l'ennemi au sujet du sort de la population Musulmane.

Chaque jour amène la découverte d'un grand nombre de femmes et d'enfants Musulmans appartenant au district de Kézanlik et qui ont réussi à échapper au massacre. Le 27 Juillet 250 femmes et enfants Musulmans ont été recueillis les pieds nus et dans l'état les plus déplorable. Ils ont été secourus et conduits à Yeni-Zaghra. Soixante-dix-huit autres malheureux ont été retrouvés le lendemain et conduits à Andrinople. Dans ce nombre, composé en grande majorité de femmes, se trouvaient plusieurs belssés qui ont reçu les soins que réclamait leur état. Les autres habitants Musulmans et un certain nombre de femmes et d'enfants n'ont pas été retrouvés, ayant été massacrés par les Bulgares. 12.000 Musulmans, hommes et enfants, étaient tombés entre les mains des Russes et des Bulgares. Sur ce nombre, 10.000 ont pu être sauvés par les troupes Impériales. Des mesures avaient été prises pour délivrer le reste de ces malheureux. Mais on a reçu la douloureuse nouvelle que tous les Musulmans restés à Kézanlik étaient tombés sous les coups des Bulgares. Quant aux femmes et aux enfants, ils ont été emmenés prisoniners par les Russes dans les Balkans.*

Ces tristes informations ont douloureusement et profondément ému Sa Majesté Impériale le Sultan.

Turkey, No. 28 (1877), p. 52.
Accounts and Papers 1877 (XCII), p. 534.

(*) Karşılaştır: Belge No. 76, 77 ve 78.

No. 81

TELEGRAMME ADRESSE PAR M. GAY, AU JOURNAL **DAILY TELEGRAPH.**

(Traduction) Péra, le 13 Août 1877

Andrinople, Lundi — Des milliers de réfugiés arrivent continuellement. 5000 femmes et enfant musulmans se trouvent ici sans nourriture et sans abri. On demande de socurs en leur faveur.*

Atrocités Russes en Asie et en Roumélie pendant les mois de Juin, Juillet et Août 1877 (Recueil contenant divers télégrammes officiels et privés...), pp. 107-108, No. 201.

No. 82

HAİNKÖY'DE SÜLEYMAN PAŞA'DAN MABEYN BAŞKÂTİPLİĞİNE.

Tel. 4/16 Ağustos 1877

Bugün çıkarılan keşif kollarından biri Eflihanlı karyesine giderek beş yaşından yukarı olan erkekler ve nisvandan bâzıları Bulgarlar tarafından kâmilen katil ve şehit edilmiş ve genç kadınlarla kızlarını Bulgarlar mârifetiyle hıristiyan kadınları kıyafetine umumen Balkan'a götürmüş olduğu halde yalnız kariye-i mezkûrede bitab olarak buldukları beş yaşından dûn sıbyan ve bâzı islâm kadınları derhal ordugâhtan gönderilen 25 kadar arabaya bindirilerek Hain karyesine celp ve sâye-i Hazret-i Padişâhide it'am ve irahe kılınmış oldukları mâruzdur.**

SÜLEYMAN

İ. HALİL SEDES, 1877-1878 Osmanlı-Rus ve Romen Savaşı Cilt VIII, s. 153.

(*) Bk. Belge No.75, 81, 87 ve 89.

(**) Bk. ayrıca Belge No. 76, 77, 78 ve 80.

No. 83

SÜLEYMAN PAŞA'DAN MABEYN BAŞKİTABETİNE.

Tel. 4/16 Ağustos 1877

Kızanlık'ta eyadi-i âdâda mahsur kalan bakiyyetüssüyuf zükûr ve ünas ahali-i islâmiyeyi istihlâse çalışmak üzere Yâver-i Harb-i âcizi Binbaşı Yusuf Efendi refakatiyle bir bölük nizamiye ve bir bölük Balıkesir süvari muavenesi ve 500 kadar Çerkes muavenesinden mürettep bir süvari müfrezesi Yâver-i Hazret-i Şehriyari Mirliva Hüseyin Beyefendi ve mezkûr Çerkes kumandanı İbrahim Paşa dahi beraber olarak dünkü gün buradan sevkolunmuştu.

Bunlar esna-i rahte Müflis karyesi bakiyeyi islâmını kurtarıp ordugâha getirdikleri gibi Bulgarların o civardaki manastıra götürüp kapadıkları kadınların haber verdiği İslâm hatunlarının tahlisi zımnında binbaşı mumaileyh bir miktar Çerkesle mezkûr manastıra gitmiş iseler de orada Bulgar karısından başka kimseyi bulamayıp ledelistifsar Bulgarların oraya o misillü islâm nisvanı getirmedikleri mezkûr Bulgar karısı kısmen ifade etmesi üzerine avdetle yola devam etmişlerdir.

Hatt-ı ric'atlerini temin için nizamiye süvari bölüğünü Kızanlık'ın üç çeyrek kadar haricinde yol üzerinde bıraktıktan sonra mumaileyhin zikrolunan 60 kadar Çerkes, Balıkesir bölüğü ile sağ cihetlerindeki müteselsil sırtları sararak ve bunlara münâsip miktar karakollar bırakarak Kızanlık kasabasının üzerindeki tepeye geldiklerinde 8 tabur düşman piyadesinin kolla kol tabur nizamında Kızanlık'tan Şipka'ya doğru çekilmekte ve şoseden de 4 bölük kadar süvarisi gitmekte ve kasabanın her tarafından perakende ve perişan bir halde hayvanatla birçok Bulgarların dahi çıkıp kaçmakta olduklarını görmüşlerdir.

Mumaileyhin bunun üzerine derhal kasabaya girip ahali-i islâmiyeyi alelacele çıkarmak üzere mevcut maiyetleri ile beraber sokaklara İslâm ahaliyi çağırmış iseler de "Türk kıyafetinde Moskoflar gelip ve sizi evlerinizden çıkarıp keseceklerdir" diye evvelce Bulgarların vukubulan iğfal ve tahvifinden dolayı ehl-i islâm kapanmış ve kapılarını duvarla örmüş oldukları cihetle hanelerinden çıkmamışlardır. Nihayet müfreze-i mezkûre dolaştıkları sokaklarda yüksek sesle tekbir alarak mezkûr ahaliyi temin etmeleri üzerine takım takım nisvan ve sibyanın cümlesi hanelerinden ve zükûrun

bakiyetüssüyufu olan 250 kadar adam muhtefi bulundukları kuyu içleri ve tavan araları gibi yerlerden çıkarak şehre içtima ve Kızanlık hastahane ve memurin-i sıhhiyesi ile 62 nefer de hastagân ve mecrûhin-i askeriye ihraç ve bir taraftan da kasaba içinde elinde silâh şekâvet ve mukavemette inat eden Bulgarlardan ele geçirebildiklerini itlâf eyledikleri sırada tepelerde bıraktıkları süvari karakolları üzerine düşmanın 40 - 50 kadar süvarisi tekarrüb edip ve tüfek ateşine başlayıp tasallut etmesiyle gerek karakollar ve gerek Müflis karyesinde kalıp da o sırada arkadan yetişen mütebaki süvari muavene Çerkezleri ve Balıkesir muavenesi kemal-i şiddetle gerek o süvarilerin ve gerek Hasköy kariyesi kurbünde bulunup düşmanın ihtiyat süvarisinin derhal yüzlerini çevirtmişlerdir.

Düşman süvarilerini Hasköy karyesine kadar kovalayıp mütecâvizi ve yetiştirdikleri ferdi itlâf edip mezkûr 40 - 50 süvariden bir dil kurtulamadığı gibi ihtiyat süvarisinden dahi 200 den mütecâviz dahil ve harici kasaba silâhı şekâvete sarılmış olan ve yine 200 e karip Bulgar usatı itlâf olundu.

Çerkezler marifetiyle düşmandan 2 top danesi ve 5 - 6 süvari beygiri ve esliha ve eşya-i saire ve bir miktar hayvan iğtinam ve kasaba-i mezkûrede bunca zamandır pençe-i zulm-ü âdâda zâr ve zebûn zükûr ve ünas ve sugar ve kibar daha 5.000 kadar ahali lehülhamd kâmilen istihlâs olunduğu maatteşekkür arzolunur.

SÜLEYMAN

İ. HALİL SEDES, 1877-1878 Osmanlı-Rus ve Romen Savaşı Cilt VIII, ss. 151-153.

No. 84

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

(Extract)

Therapia, August 17, 1877
(Received August 24)

Mr. Young, the Representative in Turkey of the Red Cross Association, who is just arrived from the head-quarters of Suleiman Pasha's army, fully confirms the accounts that have reached me, from so many independent sources, of the carnage, misery, and devastation, caused by the war.

He described to me the rich districts to the north of Adrianople which he visited, as laid completely waste, scarcely a village remaining unburnt, the inhabitants massacred or in flight, the crops, which this year have been unusually fine, in great part destroyed, and the cattle gone.

Adrianople and other towns, he says, are full of fugitives, chiefly Turkish and Bulgarian women and children. In one spot, huddled together in the open country, he found about 2,000 Mohammedan women and children, without shelter, with scarcely any food, and some without even clothing — a fact which will prove beyond anything else, to those who knows Mussulman feeling on this point, the utter destitution and misery of these poor creatures. Many of them are wounded, and most of them have lost their husbands and fathers.

Mr. Young speaks in the highest terms of the Turkish authorities and population, who are doing all in their power to help the victims of this cruel war, whether they be Mussulmans or Christians; but their means of doing so are small, and must be soon exhausted. The cold weather is coming on, and the suffering and loss of life will ere long be dreadful.

Turkey, No. 1 (1878), pp. 206, No. 239.
Accounts and Papers 1878 (LXXXI), p. 228.

No. 85

SÜLEYMAN PAŞA'DAN MABEYN BAŞKÂTİPLİĞİNE.

Tel. 6/18 Ağustos 1877

Kalofer civarı kur'asmda mahsur ahali-i islâmiyeyi tahlis memuriyetiyle dolaşmakta olan Mirliva Rasim Paşa müfrezesi Büyük Emrait (?) ve Hamidli karyesine doğru küçük bir müfreze göndererek mezkûr müfreze Şipka'ya iki saat mesafede düşman karakollarına bittesadüf biraz muharebe etmeleriyle düşmanın püskürtüldüğü ve 30 kadar telefle 3 res hayvan ve bir miktar tüfek ahz ve iğtinam kılındığı ve asakir-i muavene-i çerakeseden bir nefer mecruh olup mahsur ahali-i mahsure de tahlis kılındığı bildirilmekle arzolunur.

SÜLEYMAN

İ. HALİL SEDES, 1877-1878 Osmanlı-Rus ve Romen Savaşı C. VIII, s. 156.

No. 86

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 352 Therapia,
(Telegraphic) August 19, 1877, 7.40 p.m.

Lennox* telegraphs that numbers of Mussulman fugitives are bivouacked in various places in East Bulgaria. At Eski-Djouma alone there are 15.000 families. Civil power can do little. Mehemet Ali Pasha would give every facility in the power of military authorities to assist in the distribution of any relief. Would you make this known in England? The misery and suffering caused by this war are dreadful and daily increasing, and except what Baroness Burdett Coutts** has done there is nothing for the relief of the unfortunate Mussulmans who have been driven out of their villages and despoiled of everything by Russians and Bulgarians.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London) F.O. 424/59 — Confidential (3344), p. 198, No. 274.

(*) İngiliz Askerî Ataşesi Albay R. E. William Lennox.

(**) Yardımsever bir İngiliz Baronesi, Rumeli Türk göçmenlerine yardım için **Turkish Compossionate Fund** adlı bir fon kurdurmuş ve para göndermiştir.

No. 87

TELEGRAMME ADRESSE PAR M. GAY, AU JOURNAL **DAILY TELEGRAPH.**

Traduction
(Extrait)

Péra, le 19 Août 1877

Andrinople, Samedi soir:—

Conformément à vos instructions, le commissaire spécial a visité cette ville dans le but d'inspecter l'état des milliers de fugitifs turcs, femmes et enfants, qui se trouvent ici.

La nouvelle que leurs souffrances ont attiré la sympathie anglaise a sonné aux oreilles de ces malheureux fugitifs, comme une voix venant du ciel. Ce ne sont pas des hommes qui appellent au secours, mais des femmes et des enfants innocents qui devenus veuves, orphelins et sans abri sont à présent en proie à la famine et aux maladies. Les autorités font tout leur possible et les efforts d'un commité opérant ici sous les auspices anglais sont au-dessus de tout éloge; mais tandis que l'ennemi est à la porte, les combattants réclament naturellement l'attention spéciale du Gouvernement, attendu que l'action de celui-ci est sans doute limitée, jusqu'à ce que de nouveaux fonds soient reçus. Les faits tragiques des Balkans ne sont pas des exemples ordinaires des horreurs qui accompagnent la guerre. La barbarie sanguinaire arrêtée d'avance, a entrainé le peuple dans un fleuve de sang; des milliers y sont déjà tombés pour toujours et des milliers encore se dirigent, Dieu sait, où? Sans parler de ceux qui se sont réfugiés dans les villages qui se trouvent près d'ici, à Andrinople même il y a plus de 10.000 Turcs, Tartars, Chrétiens et Juifs se trouvant tous ensemble dans une agonie commune, victimes du moderne Attilla et de ses lâches satellites. En Angleterre des hôpitaux pleins d'hommes mutilés ne sont pas une nouvauté dans ce temps de progrès, mais un hôpital rempli de femmes, de jeunes filles et de petits enfants souffrants de blessures de balles, de lances et de sabres, cela ne m'a été donné de voir jusqu'aujourd'hui. Si les femmes de mon pays pourraient voir une minute l'hôpital qui a été organisé et qui est surveillé en personne par une noble dame, Mme Camara, la question de la participation de l'Angleterre à la guerre serait bientôt résolue. Voilà

l'oeuvre des Cosaques. Les Bulgares y sont sans doute participé, mais soldats Russes ont été les plus cruels.*

A Andrinople même la misère est terrible. Les pauvres femmes, dont il est question ici, sont seulement une faible partie de celles qui se trouvent sans abri, sans pain et sans vêtement. Les besoins actuels sont immenses ou la famine et la mort sont certaines. L'argent est nécessaire pour des vêtements d'hiver. Ceci sera un grand service rendu à l'humanité, mais il faut qu'il soit promptement pour être efficace.**

Atrocités Russes en Asie et en Roumélie pendant les mois de Juin, Juillet et Août 1877 (Recueil contenant divers télégrammes officiels et privés...), Constantinople 1877, pp. 111-115, No. 207.

(*) Burada, Kazakların vahşetleri, zulümleri uzun uzun örneklerle, delillerle anlatılmaktadır. Bunları okumak bile insanı iğrendiriyor. Bu yüzden telgrafı ancak kısmen aldım.

(**)Ayrıca bk. Belge No. 75, 79, 81, 86 ve 88.

No. 88

TELEGRAMME ADRESSE PAR M. GAY, AU JOURNAL **DAILY TELEGRAPH.**

Traduction
(Extrait)

Péra, le 20 Août 1877

Andrinople, dimanche matin:—

Les réfugiés continuent à arriver en groupes composés entièrement de femmes et d'enfants mourrant de faim et extenués de fatigue. On les voit couchés presque chaque coin de rue; que deviendront ces pauvres créatures? Il n'y a pas un seul Turc ayant les moyens, qui n'en ait pas reçu quatre ou cinq dans sa maison. Les Juifs aussi se chargent noblement de deux mille fugitifs juifs qui sont ici. Le Comité anglais a organisé six asiles et deux hôpitaux, où il en a fait déjà loger près de huit cent de toute religion. Tout au contraire, les Bulgares n'ont pas donné même un sou et ils ont laissé leurs mille compatriotes ici aux soins des Turcs, qui les traitent réellement aussi bien que s'ils étaient des Musulmans. Cette conduite de la part des Bulgares aisés d'ici est à peine croyable. Mais il est vrai que non seulement l'argent manque, mais il ya aussi besoin absolu de médécins. L'état des femmes et des enfants blessés exige beaucoup de soins médicaux; la plupart de ceux-ci ont plus d'une blessure indépendamment d'autres meurtriseures.*

Atrocités Russes en Asie et en Roumélie pendant les mois de Juin, Juillet et Août 1877 (Recueil contenant divers télégrammes officiels privés...), Constantinople 1877, pp. 115-116, No. 208.

(*) Telgrafta, göçmen kadınlarının Rus Kazaklarından ve Bulgarlardan gördükleri zulümler uzun uzun anlatılmaktadır. Bu kısımları almadım. Göçmenlere yardım kampanyasıyla ilgili Gay'in diğer telgrafları için bk. Belge No. 75, 81 ve 87.

No. 89

SERASKERLİK MAKAMINDAN SARAYA.

21 Ağustos 1877

Tezkere.

Asâkir-i şâhâne mecrûhîninden Edirne hastahanesinde 950 ve Filibe hastahanesinde 91, Kızanlık hastahanesinde 56, ki cem'an 1097 nefer ve ahali-i nisvan ve sibyan ve mecrûhininden dahi Edirne hastahanesinde 400 ve Filibe hastahanesinde 76 ve Kızanlık hastahanesinde 6, ki cem'an 482 nefer bulunduğu Devletlü Süleyman Paşa hazretlerinden ahiren alınan telgrafnameden anlaşılmakla olbabda...*

9 Şaban 94 MAHMUD

İ. HALİL SEDES, 1877-1878 Osmanlı-Rus ve Romen Savaşı C. VIII, s. 179.

(*) Edirne ve Filibe hastanelerini dalduran bu yaralı askerlerle yaralı göçmenler, savaşın ilk safhasında, özellikle Tunca vâdisinde cereyan eden kanlı olayların kurbanlarıdır. Rus generali Gurko, Balkan geçitlerini aşıp Tunca vâdisine sarkınca, Eski Zağra, Yeni Zağra, Kalofer, Kızanlık taraflarını kana bulamıştı. Gurko'nun kumandası altındaki Kazaklarla Rusların silâhlandırıp kışkırttıkları bir kısım Bulgarların Türk halkına ve göçmenlerine karşı giriştikleri zulümler tüyler ürpertecek derecede olmuştu. Bu zulümler karşısında perişan bir halde kasabalarından, köylerinden kaçışmağa, sığınacak bir yer aramağa çalışan göçmen kitlelerinin karşısına sık sık Kazak keşif kolları, Bulgar çeteleri çıkmış ve zaten yarı yarıya kılıçtan geçirilmiş olan bu göçmen kafileleri tekrar katliâma uğramışlardır. Edirne ve Filibe taraflarına dökülen bu yaralı insan kitleleri, gerçekten "kılıç artığı" olan kimselerdi. Bu konuda ayrıca bk. Sedes, op. cit., Cilt V, ss. 27, 37, 39 not. Olayların daha iyi kavranması için karşılaştır: Belge No. 40, 51, 53, 68, 72, 73, 74, 76, 77, 79, 80, 88, 98 ve eki.

No. 90

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 997 Therapia, August 27, 1877

My Lord,

Some persons in England, unacquainted with this country, appear to believe that after what is now passing in Bulgaria and other parts of European Turkey, the Mohammedans and Christians will not hereafter be able to live together. I observe a suggestion to that effect in a leading article of the "Times" of the 17th instant. The supposition is not, in my opinion, well founded. It cannot be repeated too often that the Turkish population of the invaded provinces has not shown hostility, except in rare instances, to the Bulgarians, but has, on the contrary, protected them as far as it was able against the excesses of the Cossacks and other marauders. The two populations have hitherto lived peaceably together and would do so, I doubt not, in future, if foreign intrigues were not employed to excite political discontent. But I refer to this matter principally in order to point out the danger of such utterances. They can only mean that one of the two races must be driven out of the country which they inhabit together. The Turkish Government has suspected from the first that Russia has the deliberate design of exterminating, or driving out, from Bulgaria and a great part of Roumelia the whole of the Turkish population. It has been confirmed in that suspicion by the slaughter of Mussulmans in the invaded districts, and by the proceedings of the Russian civil administration at Tirnovo which has confiscated their lands.* If it is now led to believe that the European Powers have come to the conclusion that the two races can no longer live together, it may take measures to anticipate an attempt to carry it out by removing the Bulgarians elsewhere whilst there are yet the means of doing so.

I have, etc.

(Signed) A. H. LAYARD

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/60 — Confidential (3384), p. 33, No. 63.

(*) Prens V. A. Çerkaskiy liderliğinde, Tırnovo'da kurulan Bulgaristan Rus Mülkî İdaresi (Grajdansko Upravlenie) savaşın daha ilk günlerinde kaçan Türk halkının mallarına el koymağa başlamıştı. Bkz. Belge No. 102 ve 103.

No. 91

MR. BARKER, BRITISH ACTING CONSUL AT SALONICA, TO MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINIOPLE.

(Extract) Salonica, September 15, 1877

Sir,

Referring your Excellency to my last despatch, I have now the honour to report that the persons mentioned in the telegram from the Porte to his Excellency the Vali have arrived at Cavalla, and 600 have been landed here. They are principally old men, women, and children, from Toultcha, Tartar emigrants, and those who have come here have been lodged temporarily in this city until places can be found for them in the villages. Those landed at Cavalla, who are to got to the environs of Drama, have been very hospitally received by the Mahommedan population there, who have had pity on their miserably destitute condition.*

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/60 — Confidential (3384), p. 198, No. 336/1.

(*) Burada, tâ aşağı Tuna boylarından kopup gelen göçmen kafilelerinin Selânik, Kavala ve Drama taraflarına kadar döküldükleri dikkati çekmektedir. Bu insan kitlelerinin uzun ve çileli kader yolu izlenmeğe değer. Daha sonra, 1877 kışında sökülecek büyük göçün attığı insanların ise Rumeli'nin Türk idaresinde kalan bölgeleri ile Anadolu'yu doldurduktan sonra Kıbrıs'a, Suriye'ye ve hattâ Kuzey Afrika'ya kadar yayıldıkları görülecektir. Bk. Belge No. 207, 211, 213, 216, 219, 235, 247, 253, 260, 273, ve 274.

İkinci olarak dikkati çeken nokta, bu felâketzede göçmenlerin yerli Türk-Müslüman halk tarafından şefkatle karşılanmaları, misafir edilmeleridir. Gerek Rumeli, gerek Anadolu halkının felâketzede göçmen kitlelerine karşı şefkati, yardımı da bütün bu felâketli devreler boyunca görülecektir. Bunlar, tarihçiler tarafından, halkın tarihini yazacaklar tarafından belki üzerinde durulacak ilginç noktalardır.

SERVER PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE TURQUIE, A NASRI BEY, CHARGE D'AFFAIRES DE TURQUIE A PARIS.

No. 48932/181 — Le 19 September 1877
Particulière — (Reçu: Le 27 Septembre 1877)

Monsieur le Chargé d'Affaires,

J'ai l'honneur de vous transmettre, ci-joint, pour votre information personnelle, copie d'une dépêche que je viens d'adresser à Son Excellence Musurus Pacha,* ayant pour annexe le rapport que le chef d'escadron Izzet Bey nous a présenté à son arrivée a Constantinople sur la mission dont le Commandant en chef de l'Armée Impériale du Danube l'avait chargé auprès du Grand duc Nicolas** à propos des atrocités commises par les Russes.

Le compte-rendu de l'audiance de l'Ambassadeur d'Allemagne, que vous trouverez également ci-près, ayant un caractère tout à fait privé, je crois devoir le signaler à ce titre à votre attention particulière comme exclusivement destiné à votre propre usage.

Recevez, Monsieur le Chargé d'Affaires, l'assurance de ma considération distinguée.

(Signé) SERVER

Archives de l'Ambassade de Turquie à Paris.
Dossier: Nouvelles de guerre, Septembre 1877.

(*) Londra'da Osmanlı Sefiri.
(**) Rus Tuna Orduları Başkumandanı.

Annexe 1 au No. 92

SERVER PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES, A MUSURUS PACHA, AMBASSADEUR DE TURQUIE A LONDRES.

No. 48918/277 Le 12 Septembre 1877

Confidentielle.

Son Excellence Mehmed Ali Pacha avait dernièrement envoyé en qualité de parlementaire au quartier Général du Grand Duc Nicolas le chef d'escadron Izzet Bey, attaché à l'Etat Major du Commandant en Chef de l'Armée Impériale du Danube, pour remettre à Son Altesse Impériale une lettre renfermant un ordre du jour à l'armée ottomane concernant les principaux articles de la Convention de Genève et pour l'entretenir en même temps des atrocités auxquelles se livrent les Cosaques et les Bulgares.

J'ai l'honneur de vous transmettre ci-joint, le rapport qu'à son arrivée à Constantinople Izzet Bey a présenté sur sa mission.

Votre Excellence remarquera entre autres le passage de ce rapport dans lequel il est fait mention des familles musulmanes qui ont trouvé la mort dans une forêt située non loin de Biéla et que le Czar avait manifesté l'intention de visiter. Dans une audiance particulière que Sa Majesté Impériale le Sultan vient d'accorder au Prince Reuss et dont je vous transmets ci-joint en copie le compte-rendu pour votre information personnelle, Son Altesse a confirmé le récit d'Izzet Bey dans les termes suivants:

"Il résulte des renseignements qui me sont parvenus qu'en effet l'Empereur Alexandre a voulu un jour pousser une excursion à travers une forêt; qu'à la suite des observations qu'on a dû lui faire sur la présence de toute une population dans cette forêt, Sa Majesté ordonna qu'on la cernât de tous côtés; qu'aussitôt que les Cosaques eurent approché des réfugiés, ceux-ci croyant à une attaque, tirèrent quelques coups de fusil et qu'alors les Cosaques obéissant à un mouvement de fureur et d'exaspération firent feu sur la population".

Ainsi qu'il résulte de ce qui précède, il s'agit d'un massacre de toute une population qui cherchait son salut. Il est inutile d'entrer dans des commentaires pour démontrer l'horreur d'un pareil pro-

cédé qui, en présence des confirmations qu'il a reçues ne saurait être démenti.

D'un autre côté, cet acte inqualifiable qui a suivi de près le passage du Danube par les troupes russes prouve surabondamment que les atrocités commises ultérieurement par l'ennemi sur nos populations étaient organisées et commandées par les Russes* et que les Bulgares n'agissent que sur un mot d'ordre.

Je vous prie Monsieur l'Ambassadeur d'entretenir confidentiellement de tous ces faits Lord Derby, sans lui parler toutefois de l'audience du Prince Reuss, et d'éclairer également l'opinion publique en Angleterre sur le même sujet avec tous les ménagements, que comportent les déclarations faites par l'Ambassadeur d'Allemagne dans son audience privée.

Veuillez agréer Monsieur l'Ambassadeur l'assurance de ma haute considération.

Archives de l'Ambassade de Turquie à Paris.
Dossier: Nouvelles de guerre, Septembre 1877.

(*) Osmanlı makamları, Rusların, daha Tuna'yı atlar atlamaz Rumeli Türk-Müslüman halkına karşı sistematik bir yoketme savaşına giriştiklerini görmüş ve bunu durdurmak için arka arkaya medenî dünyaya çağrıda bulunmuştu. İlk zamanlarda bunun bir Osmanlı propagandası olduğu zannedilmişti. Fakat katliâmlar birbirini kovalayınca yabancı şahsiyetler de Rusların yoketme siyasetine inanmışlardı. Ben burada yalnız göçlerle ilgili belgeleri topladığımdan, asıl katliâmlarla ilgili belgelerin çoğuna yer vermedim. Kaçan göçmenlere karşı yapılan katliâmlara birkaç örnek vermek için 23, 26, 30, 36, 58, 61, 72, 78 ve 98 sayılı belgeleri zikredebilirim. 1877-1878 savaşının bir "ırk ve yoketme savaşı" olduğunu açıktan açığa ilân etmekten çekinmeyen Çerkaskiy gibi müfrit Rus şahsiyetlerine karşılık, bu gayri insanî politikayı tenkit eden mûtedil Rus şahsiyetleri de vardı. Meselâ Rus Hariciyesinin iki numaralı adamı Jomini bunlardan biriydi ve Hariciye Nâzırı Giers'e yazdığı 27.X.1877 tarihli mektubunda "Bir yoketme savaşı! Fakat 25 milyon insan kolay kolay yokedilemez!" (**Une guerre d'extermination! Mais on n'extermine pas facilement 25 millions d'hommes!**) demişti. (Charles and Barbara Jelavich (Ed.), **Russia in the East, 1876-1880**, Leiden 1959, p. 65).

Annexe 2 au No. 92

RAPPORT D'IZZET BEY, CHEF D'ESCADRON DE CAVALERIE, SUR LA MISSION AU QUARTIER GENERAL DU GRAND DUC NICOLAS, COMMANDANT EN CHEF DE L'ARMEE RUSSE.

Son Excellence Mehmed Ali Pacha, Commandant en Chef de l'Arme Impériale du Danube, après avoir eu sous les yeux les preuves palpables des atrocités commises par les Cosaques et les Bulgares et ayant appris de la bouche même de plusieurs paysans échappés des villages envahis par les troupes Russes les procédés barbares que subissent nos populations, chargea d'arriver julsqu'au Grand Duc Nicolas Nicollaevitch, Commandant en Chef de l'Armée Russe pour lui remettre une lettre renfermant l'ordre du jour à l'Armée Impériale concernant les principaux articles de la Convention de Genève et de lui parler en même temps des actes sauvages auxquels se livrent les Cosaques et les Bulgares.

J'arrivai au Quartier Général russe dans la nuit du jeudi, 30 Août et je fus reçu le Vendredi matin par le Grand Duc Nicolas, qui après m'avoir adressé quelques paroles de courtoisie me demanda le but de ma visite à son quartier Général; je lui répondis dans les termes suivants:

"Monsieur Mehmed Ali Pacha connaît très-bien les sentiments humanitaires dont Votre Altesse est animée et il sait parfaitement aussi que vous ignorez et que vous n'encouragez certainement pas les procédés barbares de Cosaques et des Bulgares envers nos populations qui sont tombées entre leurs mains.

"Mehmed Ali Pacha trouve que cette manière de faire la guerre ne répond nullement aux principes et aux lois de notre époque et il espère que Votre Altesse après avoir pris connaissance de ces faits, qui ne peuvent que provoquer chez elle les même sentiments d'horreur et d'indignation qu'il a ressenti lui-même, voudra bien, dans l'intérêt de l'humanité et de la civilisation, donner des ordres sévères afin de mettre un terme à ces actes de barbarie."

A cela le Grand-Duc me répondit que les Bachibozouks et les Tcherkess ont commis et commettent les mêmes actes et que, de son côté, il a beaucoup à se plaindre de nos troupes auxiliaires. Son Altesse continua son récit en me disant que parmi les soldats turcs fait prisonniers il se trouvait un Hodja qui lui a dit que la religion musulmane veut que tout chrétien tombé entre nos mains soit tué.

Pour répondre à cette étrange accusation je fis appel au té-

moignage de Monsieur Nelidoff, qui était présent à l'audience et déclarai que les hodjas chargés de faire la prière aux soldats n'avaient pas généralement une instruction profonde sur la religion et que le hodja en question devait être particulièrement ignorant. D'ailleurs, continuai-je, si cet homme avait dit la vérité, il n'y aurait plus de chrétiens aujourd'hui dans l'Empire.

Je concluai en disant que je regrettais infiniment que Monsieurs Nelidoff qui était resté si longtemps à Constantinople en qualité de Conseiller d'Ambassade, n'avait pas voulu dissiper les erreurs grossières du genre de celles qui avait été rapporté à Son Altesse.

Après avoir réfléchi quelques instants le Grand-Duc me dit: "Je sais parfaitement que les Bulgares sont des barbares et qu'avant l'arrivée de nos troupes dans les villages ils ont commis des atrocités, mais jamais en présence des nos troupes."

A ceci j'ai répondu que les Bulgares n'ont ni lances, ni sabres, et que les hôpitaux de Choumla et de Razgrad renferment un grand nombre d'enfants, femmes et vieillards blessés par ces armes.

Le Grand-Duc réfléchit quelque instants et me dit: "Les blessés dont vous parler doivent être parmi ceux qui ont pu se sauver après l'affaire que je vais vous raconter: L'Empereur à son arrivée à Biéla voulut faire une excursion dans les environs de cette ville. En arrivant près d'une forêt qui se trouvait à 4 kilométres de là on lui fît observer que cette forêt était encore habitée par de nombreuses familles turques et qu'il ne serait peut-être pas prudent de s'en approcher. Alors l'Empereur donna l'ordre de faire cerner la forêt par les troupes dans la pensée que voyant ceci ces familles se rendraient.

"Au contraire, les réfugiés au lieu de se rendre placèrent les enfants les femmes et les vieillards devant eux et ceux qui avaient des armes commencèrent à tirer sur nos troupes et c'est alors que l'Empereur ayant ordonné de sonner le feu, presque tous ceux qui se trouvaient là furent tués ou blessés.

"Donc, dites à Mehmed Ali Pacha que je n'encourage certainement pas les atrocités, mais qu'il m'est impossible de courir derrière tous les Bulgares pour les surveiller et je le prie également de maîtriser les Tcherkess et les Bachibozouks."

(Signé) IZZET
Chef d'escadron de cavalerie attaché
à l'Etat-Major du Commandant en
Chef de l'Armée Impériale
du Danube.

Annexe 3 au No. 92

COMPTE RENDU DE L'AUDIENCE ACCORDEE PAR LE SULTAN ABDULHAMID II, A L'AMBASSADEUR D'ALLEMAGNE A CONSTANTINOPLE, LE 27 AOUT / 8 SEPTEMBRE 1877

A l'audience que Sa Majesté Impériale a bien voulu accorder aujourd'hui Samedi le 27 Août / 8 Septembre 1877 à LL.A.A. l'Ambassadeur et l'Ambassadrice d'Allemagne, Sa Majesté Impériale après quelques paroles de courtoisie échangées avec la Princesse de Reuss, a daigné prendre la parole pour dire au Prince que la guerre qui se poursuivait en ce moment, présentait un caractère de cruauté qui n'avait pas d'example dans l'histoire et que sans distinction de parti et malgré même que le sort favorisa Ses armes, Elle regrettait profondement l'effusion de sang qui en résultait inutilement pour les belligérants.

L'Ambassadeur s'est empressé de rendre hommage aux sentiments d'humanité qui animent Sa Majesté Impériale et a exprimé les plus vifs remerciements pour les ordres qui ont été donnés aux Commandants des troupes Impériales au sujet de la stricte observation des obligations découlant de la Convention de Genève en ce qui concerne le sort des blessés militaires. "L'Empereur, a ajouté Son Altesse, est un vieux soldat et à ce titre il s'intéresse énormément au sort des blessés qu'il considère comme sacrés lors même qu'ils feraient partie de l'armée ennemie."

Sa Majesté Impériale a daigné répondre qu'en effet Elle avait transmis les ordres auxquels son interlocuteur faisait allusion, et que si des faits regrettables s'étaient produit d'une manière isolée, ce ne pouvait être attribué qu'au fait de quelques volontaires ignorant les stipulations de la Convention de Genève. "Mais, a ajouté, Sa Majesté Impériale, des actes d'une nature bien plus graves se commettent de la part de l'armée russe et il semble que ces actes ne sont point ignorés par les autorités supérieures; témoin la déclaration que le Grand Duc lui-même a faite à Izzet Bey qui avait été envoyé en parlementaire auprès de Son Altesse Impériale de la part de Mehmed Ali Pacha. Je vous prie de voir Izzet Bey et de vous faire raconter par lui la conversation qu'il a eue avec le Grand Duc, lequel n'a pas caché à l'officier ottoman qu'un jour que l'Empereur avait exprimé le désir d'explorer une forêt aux environs de Biéla les Cosaques s'étaient brutalement rués sur la population Musul-

mane cachée dans cette forêt, avaient tué sans merci tous ceux qu'ils ont rencontrés sur leur chemin. Tous les musulmans, y compris les femmes, les vieillards et les enfants ont péri dans cette effroyable mêlée."

L'Ambassadeur prenant la parole s'est exprimée dans les termes suivants pour répondre à Sa Majesté Impériale: "Il résulte des renseignements qui me sont parvenus qu'en effet l'Empereur a volu pousser un jour son excursion à travers une forêt; qu'à la suite des observation qu'on a dû lui faire sur la présence de toute une population dans cette forêt, Sa Majesté ordonna qu'on la cernât de tous côtés; qu'aussitôt que les cosaques eurent approché des réfugiés, ceux-ci croyant à une attaque tirèrent quelques coups de fusil et qu'alors les cosaques, obéissant à un mouvement de fureur et d'exaspération firent feu sur la population".

Sa Majesté Impériale a bien volu dire ensuite que les renseignements donnés par Izzet Bey concordaient avec ceux exposés par le Prince. "Les nations civilisées ne font point la guerre de cette manière a dit Sa Majesté Impériale, lors de la guerre qui eut lieu entre l'Allemagne et la France,* personne n'a entendu dire qu'il y eût en quelque acte contraire aux principes de l'humanité".

Le Prince a remercié Sa Majesté Impériale de ce haut témoignage et, après avoir témoigné de son admiration pour le sollicitude dont Sa Majesté Impériale entoure les blessés de ses armées, il a exposé les avantages qui résultent de l'installation des blessés dans des baraques construites en plein air. Ce système d'installation a été pratiqué avec beacoup de succès lors de la dernière guerre.*

Sa Majesté Impériale, a daigné prendre en sérieuse considération cet avis du Prince et a dit qu'Elle en ferait faire l'essai par l'Administration Compétente.

Archives de l'Ambassade de Turquie à Paris.
Dossier: Nouvelles de guerre, Septembre 1877.

(*) 1871 Fransa-Prusya savaşı kastedilmektedir.

No. 93

MR. READE, BRITISH CONSUL AT VARNA, TO MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE

(Extract) Rasgrad, September 21, 1877

I have the honour to report that I left Varna for Rasgrad and Rustchuk on Friday, the 7th instant.

On arriving at Rasgrad I found that many of refugees between that point and the Turkish positions were returning to their villages, but also that a great many were hesitating to do so, not knowing whether they could do so safely, so as I heard that the Commander-in-chief was a Sarnasuflar, Prince Hasan's headquarters,* and only six hours distant from Rasgrad, I proceeded there and ascertained that the refugees could safely return to all the villages this side the line of Popkeui. I consequently returned to the encampments of refugees I had seen and others I had heard of, and not far from my line of road. I told them all what Mehemed Ali** had assured me as to the villages that were no longer in danger, and I was glad to see that many at once began to move, and I have since heard that great numbers have returned to their villages and are getting in their crops, many of which were still uncut. Those of the villages beyond the line of Popkeui were advised to wait until the Turkish corps had advanced, and the authorities will let them know when they may move. I was glad to perceive that most of the refugees I visited did not appear so badly off as has been reported.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/61 — Confidential (3399), p. 45, No. 42/1.
Turkey, No. 1 (1878), pp. 380-381.
Accounts and Papers 1878 (LXXXI), pp. 402-403.

(*) Mısırlı Prens Hasan Paşa.
(**) Tuna Orduları Başkumandanı Mehmet Ali Paşa.

No. 94

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 1130 Therapia, September 26, 1877

My Lord,

The Mussulman fugitives before the Russian invasion and Bulgarian cruelties who have hitherto excited the pity and sympathy of Europe are from the eastern districts of Bulgaria. Of what had passed in the west of that province little or nothing has hitherto been known, as the country had not been visited by newspaper correspondents, and no military attachés had accompanied the Turkish forces under Osman Pasha. It was only a few days ago that I learnt from Dr. Temple and Dr. Moore, two English physicians who were on their way to Orkanié to join the Turkish troops there, that at Tatar-Bajardjik, and on the road between that place and Sofia, there were thousands of fugitives women and children in the utmost misery and want, who had been driven from their villages by the Russians, or had left their homes from fear of the advancing Russian armies. They had escaped notice, being far from the observation of strangers and nothing had consequently been done for their relief. They come chiefly from Plevna, Selvi, and Loftcha, and the surrounding country.

Mr. Gay, the enterprising correspondent of the "Daily Telegraph", who has recently arrived from Plevna, informs me that he found the country between that place and Tatar-Bajardjik covered with Mussulman fugitives in the utmost destitution and misery. He puts the number which he must have seen at 150.000. I trust that he has very much over-estimated it. He tells me that small-pox has broken out amongst them, and that he saw women and children dying by the road side. He found the Governor of Sofia greatly distressed at this state of things, but apparently powerless to remedy it.

Mr. Barrington Kennett, with some surgeons attached to an ambulance formed by the Stafford House Committee, is about to leave Constantinople for Orkanié, and he has promised to report to me upon the condition and probable number of the fugitives in the districts through which he will pass. Some stores for the relief

of those at Tatar-Bazardjik have already been furnished by the Baroness Burdett Coutts' Compassionate Fund.

The amount of human suffering and the loss of life that have been caused by this unrighteous war will never be fully known.*

I have, etc.

(Signed) A. H. LAYARD

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/61 — Confidential (3399), p. 46, No. 43.
Kısmen:
Turkey No. 1 (1878), p. 381, No. 424.
Accounts and Papers 1878 (LXXXI), p. 403.

(*) İngiliz Büyükelçisi, "bu haksız savaşın sebep olduğu insan ızdırapları ve can kayıpları miktarı hiçbir zaman tam olarak bilinemiyecektir" derken tamamiyle haklıdır. Yukarıdaki belgede bahsedilen ve sayıları 150.000 kadar tahmin olunan göçmen kitleleri, medenî dünya tarafından âdeta tesadüfen öğrenilmiştir. Mevcudiyetleri tesadüfen haber alınan başka göçmen kitleleri de olmuştur. Meselâ, Edirne'ye doğru göçederken Rus kuvvetleri tarafından önleri kesilen ve bu sebeple 1877 kışında Burgas Balkanında mahsur kalan 20.000 kişilik bir Türk göçmen kitlesinin, orada karlar altında "sinekler gibi kırıldıkları" bir tesadüf olarak haber alınmış ve sağ kalanların yardımına yetişilmeğe çalışılmıştır. (Bk. Belge No. 223, 227, 246 ve eki ve 254.). Fakat, Balkanların ıssız derinliklerinde, kendilerinden haber almamadan göçüp giden daha nice nice göçmen kitleleri olduğunu tespit etmek o zaman mümkün olamadığı gibi aradan 90 yıl geçtikten sonra bugün büsbütün imkânsızdır. Yine, Temmuz 1877'de, Bela ormanında büyük bir göçmen yığınının Kazaklar tarafından katliâmdan geçirildiği, Rus Başkumandanı Grand duc Nicolas'nın ağzından kaçırması ile öğrenilmiştir (Bk. Belge No. 92, ek 2).

No. 95

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 1160 Therapia, October 2, 1877

My Lord,

One of the Ulema, Ahmed Tevfic Effendi, called upon me last week, and placed in my hands an address in Turkish to the British nation, which he requested me to transmit to your Lordship. He stated that there was a very general desire amongst all classes of Mahommedans in Turkey, and especially amongst the Ulema and Softas, that the English people should be made acquainted with the feelings of gratitude of the Turkish population towards them, and with its deep sense of the spirit of justice and humanity shown by the great majority of the British nation towards Turkey in her present difficulties caused by an unjust war into which she had been forced. He said that the persons who had been selected to sign the address were authorised to do so by great numbers of the leading Mussulmans of Constantinople, and that they truly represented public opinion on this subject. I am disposed to believe that such is the case.

I have the honour to inclose the orginal address* with a translation of it, and also the translation of a letter to myself requesting me to forward it.

I had a long conversation with Ahmed Tevfic Effendi, and was much struck by his just, moderate, and liberal views, the more remarkable as coming from a distinguished member of the body of Ulema. He admitted that there was dissatisfaction amongst the Mahommedans with the manner in which public affairs were administrated, and with the influences supposed to exist outside of the Ministry. But he said very emphatically that the Turkish people had great confidence in the character and intentions of the Sultan and in the Parliament, which they believed would act as a restraint upon misgovernment by enabling the nation to express its grievances and demand redress for them.

I have, etc.

(Signed) A. H. LAYARD

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/61 — Confidential (3399), p. 91, No. 115.

(*) Sözkonusu belgenin Türkçe aslı ciltte yok.

Inclosure 1 to No. 95

ADRESSE DE LA NATION OTTOMANE A LA NATION ANGLAISE.

(Traduction)

Il est un fait certain et positif que nous avons toujours attaché une grande importance aux liens d'affection et d'amitié qui depuis plusieurs siècles ont heureusement subsisté entre l'honorable nation Anglaise et notre Gouvernement et nation, liens que nous tâchons de conserver intacts comme un dépôt sacré qui nous est échu en héritage de nos ancêtres. Il est de même évident que le monde Islamique, en général, et la nation Ottomane en particulière feront un devoir de perpétuer ces sentiments qui les rattachent ainsi à la nation Anglaise.

Cependant, lorsqu'à l'occasion de la révolte de la Serbie, du Monténégro, et de la Bulgarie, qui n'eut lieu que grâce à l'assistance et aux moyens fournis par notre ennemi, Mr. Gladstone et ses acolytes eurent provoqué des "meetings" où ils ont entrepris de faire tant contre notre Gouvernement que contre notre nation une série d'imputations mensongères et cela dans un style dont un Ottoman ne daignerait jamais se servir, cette circonstance avait réellement indisposé tous les Ottomans. Le susdit Mr. Gladstone et ses acolytes non seulement y ont exprimé leur assentiment à ce que les droits sacrés des Ottomans fussent foulés aux pieds, mais ils les ont traités de barbares.

Or, les moeurs des Osmanlis aussi bien que leur religion repoussent cette appelation. Il y a même un proverbe Turc qui dit qu'il n'est point permis de frapper celui qui demande grâce.

Notre assertion peut être constatée par le témoignage de tous les Anglais qui, résidant en Turquie, et étant amis de la vérité sans aucun alliage de fanatisme, se sont rendu compte de la condition réelle tant des Mussulmans que des Chrétiens.

Nous savons tout de même que Mr. Gladstone et ses réunions ne forment qu'une minorité insignifiante. La grande majorité de la nation Anglaise, grâce au sens droit et solide qui la distingue, n'a pas été induite en erreur par ces imputations et ces tromperies. D'ailleurs, les événements se sont chargés de lui prouver que son ancien ami a été calomnié, et que la justice est de son côté. C'est pourquoi le coeur des Musulmans n'a pu qu'être rempli de joie en

présence des efforts nobles et charitables déployés d'une manière suivie et constante par la nation Anglaise, pour soulager les souffrances de nos malheureux compatriotes. Témoins de le Comité de Stafford House, formé sous la présidence du Duc de Sutherland, pour venir en aide aux femmes et aux enfants Musulmans qui ont été victimes des la persécution de notre ennemi ainsi qu'aux soldats blessés; la Société dit de Secours et de Charité pour la Turquie, formée sous la présidence de la Baronne Burdett-Coutts; la Société Nationale pour Assistance aux Malades et aux Blessés tenue sous la présidence du Colonel Lloyd Lindsay pour porter secours aux malades et aux blessés de la guerre; la Société d'Assistance Israélite réunie sous la présidence du Baron Rotschild pour secours au blessés; et enfin la Société des Hôpitaux Anglais formée sous la présidence de Lady Strangford et de Lord Blantyre dans le but de soigner les soldat malades.

Les Musulmans n'ont pas été moins touchés des marques de haute sollicitude journalière prodiguées par son Excellence Mr Layard, Ambassadeur d'Angleterre, ainsi que par Mrs. Layard, aux expatriés malades, blessés, et nécessiteux afin de pourvoir à leur habillement et à tout ce dont ils ont un besoin absolu. Ainsi, au nom de tous les Osmanlis nous en offrons nos remerciments à la nation Anglaise, et nous la prions d'agréer l'assurance de nos sentiments de gratitude comme un gage de dévouement sincère.

(Signé)

MEHMET, Troisième Chambellan de Sa Majesté le Sultan
NEDJIB, Juge (Cazi-Asker).
LATIF, Ditto.
AHMET TEVFIC, Professeur.
AHMET PASHA, Général de Brigade.
TAHIR, Colonel.
MOHAMET, Major.
HAIRE, Capitaine.
MOUSTAPHA, Chef des Marchands.
HADJI AHMET, Chef de la Corporation des Astardji (Vandeur des Doublures).
HADJI AALI, Chef de la Corporation des Librairies.
HIDAGET, de la Corporation des Yaglikdji (Vendeurs des Mouchoirs).

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/61 — Confidential (3399), p. 92, No. 115/1.

Inclosure 2 to No. 95

LETTER ADRESSED TO MR. LAYARD, INCLOSING THE FOREGOING ADRESS.

(Traduction)

Nous avons l'honneur de soumettre à votre Excellence une adresse de remercîments de la part de tous les Osmanlis envers la nation Anglaise, qui leur a donné des preuves marquantes de son affection et des sa bienveillance en venant au secours des expatriés et des blessés. Tous les Osmanlis prient votre Excellence et ils lui recommandent de transmettre cette adresse à Lord Derby, Ministre des Affaires Etrangères, avec prière qu'elle soit publiée par les journaux.

Le 14/26 Septembre 1877.

Les Signatures de ceux qui représentent la nation Ottomane.

(Signé)

MEHMET, Troisième Chambellan de Sa Majesté le Sultan
NEDJIB, Juge (Cazi-Asker).
LATIF, Ditto.
AHMET TEVFIC, Professeur.
AHMET PASHA, Général de Brigade.
TAHIR, Colonel.
MOHAMET, Major.
HAIRE, Capitaine.
MOUSTAPHA, Chef des Marchands.
HADJI AHMET, Chef de la Corporation des Astardji (Vandeur des Doublures).
HADJI AALI, Chef de la Corporation des Librairies.
HIDAGET, de la Corporation des Yaglikdji (Vendeurs des Mouchoirs).

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/61 — Confidential (3399), p. 93, No. 115/2.

No. 96

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 1163 Therapia, Octobre 2, 1877

My Lord,

In my despatch No. 1132 of the 26th ultimo, I mentioned that the Greek Government complained that the Porte was settling Circassian families in Macedonia contrary to its understanding with Greece.* I have succeeded in obtaining copy of the note addressed by Safvet Pasha to M. Coundourioti on the 27 the September of last year (copy inclosed), upon which I understand the assertation of the Greek Government that the Porte is violating its engagement on this subject is founded. Your Lordship will perceive that the declaration made by Safvet Pasha is that the Porte will not for the future establish Circassian colonies in the Vilayet of Janina, comprising Epirus and Tsessaly, nor in adjoining places from which there is an easy passage into this vilayet. It can scarcely, I think, be justly contended that the whole of the Province of Macedonia is comprised within this definition, or that Circassian colonies would include Tatar refugees from the Dobrudcha.

I am also able to send your Lordship a copy of a despatch from the Porte to Photiades Bey on this matter.

I have, ete.
(Signed) A. H. LAYARD

P.S. — I am informed that the inclosed instruetions to Photiades Bey contain the last communications made on this subject to the Helenic Government, and that no reply has been received from it.

A. H. L.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/61 — Confidential (3399), p. 93, No. 116.

(*) Yunan makamlarından başka Rumların Türk - Müslüman göçmenlerine karşı direnişleri için bk. Belge No. 216, Ek 1, 2; 219 ve 235.

Inclosure 1 to No. 96

SAFVET PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE TURQUIE, A M. COUNDOURIOTIS, MINISTRE DE GRECE A CONSTANTINOPLE.

Le 27 Septembre 1876

J'ai reçu la note responsive que votre Excellence a bien voulu m'addresser le 28 Août, relativement au projet attribué au Gouvernement Impérial d'établir des colonies Circassiennes le long de la frontière Hellénique.

En me référant à mes communications précédentes à ce sujet, j'ai l'honneur de vous déclarer que la Sublime Porte a décidé de n'établir à l'avenir de ces colonies ni dans le Vilayet de Janina qui comprend l'Epire et la Thessalie, ni dans les localités circonvoisines, d'où l'on pourrait aisément passer dans ce vilayet.

J'aime à espérer que le Gouvernement de Sa Majesté Helleénique voudra bien, lorsqu'il aura reçu communication de cette mesure, reconnaître combien nous tenons à faire disparaître jusqu'à l'ombre d'un doute sur notre désir de maintenir et de consolider les relations de bon voisinage qui existent si heureusement entre les deux Etats.

Veuillez, etc.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/61 — Confidential (3399), pp. 93-94, No. 116/1.

Inclosure 2 to No. 96

SAFVET PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE TURQUIE, A PHOTIADES BEY, MINISTRE DE TURQUIE A ATHENES.

Le 25 Octobre 1876

J'ai reçu le rapport que vous avez bien volu m'adresser le 4 courant pour me faire part des observations de M. Costostavlos sur notre dernière communication relative au projet attribué au Gouvernement Impérial d'établir des colonies Circassiennes le long de la frontière Hellénique.

Je regrette de ne pouvoir souscrir à la demande de M. le Ministre des Affaires Etrangères de Grèce. La Macédonie constitue, même géographiquement parlant, une expression vague que le Gouvernement Impérial ne saurait s'en servir sans inconvenient pour indiquer les limites dans lesquelles il croit devoir restreindre ses engagements en ce qui concerne l'établissement des familles Circassiennes.

D'ailleurs le Gouvernement Impérial ne voit pas la nécessité de s'engager dans une voie qui ne lui paraît ni opportune ni justifiée, il a fait ce qu'il a cru suffisant pour mettre à l'abri de toute colonisation Circassienne. Le Cabinet d'Athènes lui-même n'a pu jamais entendre, croyons nous, réclamer autre chose.

En vous priant de vous exprimer en ce sens auprès du Ministré Grec je saisis, etc.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/61 — Confidential (3399), p. 94, No. 116/2.

No. 97

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 1182 Therapia, October 9, 1877

My Lord,

As I was anxious to ascertain the condition of the northern districts of Roumelia invaded by the Russian forces, with a view to affording relief from Baroness Burdett Coutts' "compassionate fund", I asked Consul Blunt to be good enough to visit them. He has done so, and I have the honour to inclose some extracts from a report he has addressed to me. Mr. Blunt was able to distribute food and clothes to the women and children who were most in need of them.

I have, etc.
(Signed) A. H. LAYARD

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/61 — Confidential (3399), p. 124, No. 182.

Inclosure

MR. BLUNT, BRITISH CONSUL AT KYZANLIK, TO MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE.

(Extracts) Kyzanlik, October 4, 1877

I have the honour to report that I left Adrianople on the 26th September last, and arrived at Yeni-Zaghra on the 28th having visited on the way the following villages:—

Karabournar, Jadi Gol, Lefedgi, Akiar, Radna, Gunenli, Gunenli-Mahallessi, Torlak Mahallessi, and Enjek, all more or less burnt.

On the 29th I visited the following villages in the vicinity of Yeni-Zaghra:—

Cadi-kioï, Omourtcha, Nipiasli, Nalbantlar, Uren, Caimakli, and Giortneh, all of which, with the exception of Giortneh, I found partially or wholly destroyed.

Giorthneh is a Bulgarian village of 300 houses, an hour's distance from Yeni-Zaghra. It is at present occupied by Turkish fugitives, the Bulgarian inhabitants having retired with the Russians over the Balkans.

I left Yeni-Zaghra on the 30th September, and encamped at Ferdicé, having visited Ilidja on the way, which I found burnt and deserted.

Next day, October 1, I encamped at Hain-kioï, in the vicinity of Hain-Boghaz (Pass), and had an opportunity of seeing the General in command there, Shukri Pasha, from whom I obtained useful information relative to the villages requiring assistance.

I should also add that I received from him, as well as from the authorities, civil and military, of all the places I have visited, every possible assistance in connection with the object of my tour.

At Ferditche and Hain-kioï I found the Turkish peasantry in good circumstances, and harvesting their crops.

Next morning, October 2, I visited Yeni-Mahale and Oflanli, and distributed relief to 90 destitute women and children in the former place, and 212 in the latter, where I also encamped for the night, and procured details regarding the horrible atrocities perpetrated there by the Bulgarians and Cossacks on the Mahomedan inhabitants of that and other villages.

Next day I proceeded to Kyzanlik, and visited on the way Yaikanli and Muhlis (the scene of appalling massacres of Mahomedan men and women), and distributed relief to 195 persons in the former village, and to 158 in the latter.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/61 — Confidential (3399), p. 124, No. 182/1.

No. 98

SERVER PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE TURQUIE, A MUSURUS PACHA, AMBASSADEUR DE TURQUIE A LONDRES.

No. 49160/194 Sublime Porte, le 11 Octobre 1877
Circulaire

Monsieur l'Ambassadeur,

Je vous transmets, ci-joint, la traduction du rapport adressé à la Sublime Porte par le Caïmacam d'Eski-Zaghra sur l'occupation de cette ville par les troupes Russes sous le commandement du Général Gourko.

Ainsi que vous le releverez de la lecture de cette pièce, pendant les onze jours qu'a duré l'occupation, le pillage et le massacre ont été en permanence à Eski-Zaghra, sous les yeux de l'autorité militaire Russe, qui n'a rien fait pour les réprimer ni pour les arrêter. Les pillards et les assassins étaient des Cosaques et des Bulgares, ces derniers qualifiés de militaires par le Général Gourko et même enrôlés par lui comme gendarmes. Les victimes étaient exclusivement des Musulmans et des Israélites. Plus de 1,300 habitants inoffensifs étaient ainsi tués en onze jours. A ces crimes ont fait cortège les tortures infligées aux femmes, aux vieillards, aux enfants, aux infirmes, et les violences d'une autre nature commises sur des femmes, même par des officiers Russes. Et ce qui achève de caractériser la conduite de notre ennemi dans cet odieux épisode de la guerre, ce sont les profanations de toute nature commises dans les mosquées et dans les sépultures Musulmanes.

Je ne saurais trop vous recommander, Monsieur l'Ambassadeur, de faire connaître le contenu de ce document aux personnes à même d'éclairer l'opinion publique. Il importe que le monde civilisé apprécie de quelle manière les Russes se font les champions de la civilisation.

Veuillez, etc.
(Signé) SERVER

Archives de l'Ambassade de Turquie à Paris.
Dossier: Nouvelles de guerre, 1877 (Octobre).
Turkey, No. 1 (1878), p. 44, No. 491.
Accounts and papers 1878 (LXXXI), p. 466.

Annexe

RAPPORT DU KAIMAKAM D'ESKI-ZAGHRA.

(Traduction) 15 Chaban 1294

Fidèle à mes devoirs de fonctionnaire et obéissant à mes sentiments patriotiques, je me tenais ferme à mon poste à Eski-Zaghra, lorsque soudain, les troupes Russes, ces ennemis de l'humanité et de la civilisation, ont envahi la ville. Voici les actes auxquels j'ai eu la douleur d'assister et les forfaits que les Bulgares, armés et incités par les Moscovites, on commis.

Aussitôt après l'occupation d'Eski-Zaghra, par une division Russo-Bulgare, sous le commandement du Général Gourko, celui-ci me fait mander, ansi que les fonctionnaires et les notables de la localité, dans l'endroit sis hors de la ville qu'il avait choisi pour son campement. "L'empereur m'a envoyé ici", dit il sur un ton dur et violent, pour "rétablir la sécurité et opérer des réformes. Dans deux heures j'exige les armes de la population sous peine de mort pour les récalcitrants." On demanda au général si les Bulgares devaient participer ou non à cette mesure. "Les Bulgares sont militaires", répondit-il, "ce que je désire, ce sont les armes des Musulmans". Il ajouta, toutefois, que si ces derniers se voyaient en butte à des procédés vexatoires, on n'aurait qu'à l'en avertir pour que les coupables fussent punis.

Rentrés en ville, nous eûmes à recueillir et à charger sur des chariots les armes dont les Musulmans étaient forcés de se dessaisir. Mais, à mesure que ces chariots quittaient Zaghra à destination du camp Russe, les Bulgares les attaquaient et faisaient main basse, sur leur contenu, de telle sorte que les armes ne purent parvenir au général qui, vu l'expiration du délai de deux heures, menaça de bombarder la ville.

A l'intimation de cette menace, nous répondîmes que les armes avaient été pillées par les Bulgares. Sur quoi Gourko proclama que des perquisitons domiciliaires allaient être opérées chez les Musulmans et que les habitants des maisons dans lesquelles des armes seraient trouvées ou desquelles partiraient des coups de feu seraient sommairement passés par les armes. Ensuite il se rendit en personne à Eski-Zaghra, pénétra dans l'hôtel de l'autorité locale, et fit arrêter les soixante dix zaptiés et les trente Mustahfis qui n'avaient

pu s'enfuir. En apparence dans le but de veiller au maintien de l'ordre, mais en réalité pour opprimer une foule d'innocents, il institua une commission administrative exclusivement Bulgare, désigna un Colonel Russe au poste de Préfet de Police, et enrôla sous les ordres de cet officier environ 300 gendarmes Bulgares.

L'occupation d'Eski-Zaghra par les troupes Russes fut suivie de l'irruption de bandes Bulgares armées, composées d'hatibants des villages voisins. Ces gens, au nombre de plus de 15.000, joints aux Bulgares de Zaghra et à une foule de Cosaques et de soldats Russes, attaquèrent dans la soirée les boutiques des Musulmans et des Israélites qui n'étaient pas marquées de croix, brisèrent à coups de hâche les devantures et les portes, pillèrent tout ce qu'ils y trouvèrent de valeurs et d'argent. Le lendemain ils s'en prirent aux maisons tant Musulmans qu'Israélites, et après avoir torturé de la manière la plus cruelle, la plus sauvage, les habitants, sans épargner les femmes, les enfants, les vieillards et les invalides, ils firent main basse, non seulement sur les objets qui étaient à leur portée, mais encore sur les valeurs en argent et en effets que par précaution on avait enfouies sous terre, ainsi que sur des animaux tels que chevaux, boeufs, etc. En un mot, les agresseurs dépuillèrent de tout aussi bien les simples particuliers que les fonctionnaires.

Cette journée néfaste fut encore marquée par le massacre d'une foule d'hommes, de femmes et d'enfants Musulmans réfugiès dans les villages environnants, de la part d'une bande de Cosaques et de Bulgares.

Trois jours après ces douloureux événements, qui ont jeté la consternation parmi les Musulmans, les Russes n'ayant plus rien à piller, étaient en quête d'un prétexte pour exterminer ces derniers. Les sentinelles Bulgares posées dans les quartiers Musulmans, comme pour défendre les habitants tirèrent exprès, quelques coups de feu. Aussitôt une bande de Cosaques, prétendant avoir perdu un homme, assaillait trois maisons et tua à coups de lances tous ceux qui s'y trouvaient, hommes, femmes, enfants et malades. Les cris de ces malheureux retentirent au loin.

Un certain nombre de Musulmans, par un mouvement de commisération, accoururent pour savior ce qui se passait et secourir si c'était possible, leurs malheureux corréligionnaires, onze d'entre eux furent arrêtés comme habitants les mêmes maisois et conduits au camp du Général Gourko, ce bourreau des innocents. Le lendemain, ils furent pendus sans autre forme de procès en présence des

notables Musulmans qui avaient été invités spécialement pour cela. Ensuite le Général s'adressant à l'assistance, dit d'un ton menaçant: "Si ces désordres se continuent vous subirez la même peine". En même temps, il fit arrêter le Mufti (Juge), le Lieutenant de Nakib Ul Echref, le Professeur de l'Ecole de Ruchdié et seize notables de localité. Ces gens furent pris en ôtage comme pour prévenir tout désordre de la part des Musulmans.

Quelques jours avant l'entrée des Russes à Eski Zaghra six Musulmans notables s'étaient réfugiés à Andrinople. Mal en prit à leurs pauvres familles, car Gourko les fit sortir de leurs maisons et les mit sous la surveillance de la police dans un endroit non éloigné de son camp, croyant amener par là les fugitifs à rentrer à Eski Zaghra.

Pendant que ces scènes de sauvagerie intolérable se passaient, les Cosaques et les Bulgares, dans le dessein d'insulter la religion Musulmane, n'épargnèrent ni les mosquées ni les mausolées situés tant dans l'intérieur qu'en dehors de la ville, ils pillèrent les objets d'ornement de de valeur, déchirèrent les livres sacrés, en jetèrent les morceaux dans les rues et se livrèrent à des outrages inénarrables. En un mot l'ennemi ne négligea rien pour imprimer à la lutte actuelle le caractère d'une guerre de religion. Dans sa fureur sacrilège il alla jusqu'à souiller les mosquées en tous sens, surtout les parties saillantes, telles que Mihrab et Menber. Des sentinelles furent posées dans minarets, en apparence pour surveiller les maisons Musulmanes, mais en réalité pour gêner d'avantage leurs habitants, il n'est pas jusqu'à l'ézan (appel à la prière publique) qu'on n'eût soin de singer pour consommer l'insulte faite à l'Islamisme.

Ces méfaits étaient dus à l'instigation des Moscovites, avec lesquels étaient d'accord les Codja Bachis Bulgares, membres de la Commission Administrative. En attendant que les troupes Impériales vinssent mettre fin au supplice des Musulmans, nous avons cru pouvoir prévenir la consommation des actes dont il s'agit en nous adressant à la susdite Commission.

"Ceux qui se voient opprimés aujourd'hui, fîmes nous dire à ses membres, "sont vos compatriotes. Nous aurons à renouer plus tard nos relations. Il dépend de vous de mettre fin à ces méfaits." "Que voulez vous, répondirent les Bulgares à cette communication: "Les lois et les coutumes Russes en ordonnent ainsi. Qu'y pouvons-nous? Nous nous efforçons d'écarter le mal. Pour le moment vous n'avez rien à craindre, voyons ce qui arrivera plus tard." Cette réponse

donnée en guise de consolation n'a servi qu'à réduire les Musulmans à un état désespéré.

Quant aux nouvelles de prétendues victoires, telles que la chute de la forteresse de Widin qui aurait sauté, la prise de Roustchouk, le siège et la reddition imminente de Choumla, le manque de tout espoir de salut pour les Ottomans, quant à ces nouvelles que les Bulgares faisaient circuler journellement, disant les tenir du Général Russe, elles mirent le comble à la douleur et à la consternation des Musulmans, surtout des femmes et des enfants.

Entre temps, les Cosaques et les Bulgares, enrôlés dans la gendarmerie, visitaient les maisons Musulmanes sous prétexte de chercher des armes, faisaient sortir les hommes en disant que leur présence était requise par le Général et les livraient aux griffes de leurs complices Bulgares, qui les conduisaient dans l'endroit dit Tchoukour Boklouk, sis non loin de la ville où ils les égorgeaient comme des moutons. Quant aux Musulmans qui refusaient de se rendre aux Bulgares, on leur mettait la corde au cou, on les trainait dans les rues, on les ramenait à l'endroit indiqué, couverts de sang et de boue et on les massacrait impitoyablement, de manière à assurer l'indulgence à la mémoire des Genghis et des Holagu.

Quelles journées néfastes que celles dont chaque heure, dont chaque minute était faite pour porter un coup mortel aux coeurs des patriotes!

Plus que personne je devais ressentir le contre coup de cette situation, car à raison de mon caractère officiel les victimes Musulmanes, hommes et femmes, s'adressaient à moi tout éplorées, sans autre résultat que de me voir prendre part à leurs lamentations.

Dans la maison où l'on ne donnait l'hospitalité, j'eu à recevoir un jour trois Capitaines Russes qui, après avoir passé quelques temps au Sélamlik, me déclarèrent qu'il étaient venus visiter l'appartement des dames, les Cosaques leur ayant dit avoir constaté la beauté du jardin de cet appartement lors de la perquisiton domiciliaire effectuée pour la recherche des armes. Je m'efforçai autant que je pus de détrouner ces officiers de leur projet, mais ils pénétrèrent de vive force dans la demeure des femmes, sans que nous puissons nous y opposer faute de moyen de défense.

Le Général Gourko avait promis, il est vrai, de punir les auteurs de tous actes d'oppression de ce genre qui parviendrait à sa connaissance, mais une expérience, plusieurs fois répétée, démontrait que les Musulmans par quelque raison que ce fût ne pouvaient entrer

dans l'hôtel de l'autorité constituée par les Russes, en vertu de la consigne donnée aux sentinelles, ce qui ôtait d'avance toute chance de réussite à un recours au Général Gourko. Néanmoins en vue de mettre au grand jour l'acte répréhensible des susdits officers, mon domestique Ali, n'écoutant que son courage, se dirigea vers le camp Russe, et essaya d'y entrer, malgré l'opposition du fonctionnaire. Cette persistance déséspérée d'Ali lui valut deux coups d'armes. L'émotion qu'il en ressentit le fit tomber en dégaillance ce qui donna lieu à un certain tumulte.

Sur l'ordre du Général, Ali fut, après avoir recouvré ses sens introduit près de lui et lui exposa la conduite des officiers Russes, envers les femmes Musulmanes. Un capitaine, un médecin et quelques Cosaques furent envoyés sur les lieux. Ils trouvèrent les officiers Russes dans le jardin du harem, le revolver au poing et poursuivant la femme et les brus du propriétaire de la maison; un d'eux avait même introduit son cheval dans ce jardin pour servir de monture à une de ces femmes qu'il voulait enlever.

Les gens du général durent emmener les officiers hors de la maison, tout en ayant soin d'attribuer leur conduite à l'ivresse. On nous annonça ensuite, il est vrai, que les coupables avaient été cassés chacun d'un degré en guise de punition, mais cela ne paraît guère probable à en juger par l'attitude de ces hommes qui, une fois hors de notre maison, pénétrèrent dans une habitation voisine, dont le propriétaire se trouvait en ce moment à Andrinople, et firent subir les derniers outrages à sa femme restée seule.

Ces terribles scènes se succédaient sans discontinuité, chaque jour on assistait à la torture et au massacre de 100 à 150 musulmans, il n'est pas jusqu'aux zaptiés et aux Mustahfiz plus haut mentionnées qui ne fussent garrottés, enchaînés et dirigés sur Kyzanlik. Le reste des Musulmans ayant perdu tout espoir de salut attendait d'un moment à l'autre que son sort fut fixé lorsque, l'onzième jour de l'occupation cette journée aussi heureuse pour l'Islam que néfaste pour l'ennemi, le brave Maréchal Suleyman Pacha fit son apparition à la tête de sa glorieuse armée.

Cet événement jéta le désarroi dans les rangs des Russes, qui tout en se préparant pour la défensive, se mirent à attaquer à droit et à gauche comme des chiens enragés. Cependant nos héroïques soldats, qui portent si haut la gloire du nom Ottoman, fondirent sur eux aux cris d'Allah Allah et les mirent en déroute. Dans sa fuite l'ennemi se livra à des actes de fureur; une foule de Cosaques et les

Bulgares de la ville essayèrent de forcer les portes des maisons où se trouvaient assemblés les Musulmans et firent pleuvoir des balles à travers les carreaux et les portes, croyant atteindre les personnes réunies.

Heureusement ils n'eurent pas le temps de pénétrer dans les maisons dont ils avaient pu briser les portes, car l'armée Impériale en qui était tout notre espoir de salut, ne tarda pas à arriver sur les lieux, et la cavalerie Ottomane ne se fut pas plutôt répandue dans la ville que tous se cachèrent en toute hâte. Ainsi les Musulmans qui se trouvaient en prison ou qui s'étaient dérobés furent-ils enfin délivrés grâce à l'assistance spirituelle du Prophète, et sous les auspices de notre magnanime Souverain.

Pendant la bataille, les insurgés Bulgares qui prévoyaient la victoire des armes Ottomanes se dirigèrent vers Kyzanlik, accompagnés de leurs familles. Ceux qui n'avaient pas eu la même prévoyance et qui se fiaient à leurs armes se retranchèrent dans les églises et les habitations d'où ils se permirent de tirer sur les troupes Impériales, après leur entrée victorieuse à Eski-Zaghra. Un major et un douzaine d'officiers et de soldats furent tués; quelques Musulmans qui s'étaient avanturés dans les rues y trouvèrent également la mort. Sur quoi, les troupes Impériales durent riposter; elles tuèrent un certain nombre d'insurgés et arrêtèrent le reste qu'elles conduisirent au camp.

La bataille fut commencée aux environs de Mouradli, village situé à une heure et demi de distance d'Eski-Zaghra, et terminée aux alentours de la ville, où l'ennemi finit par se retrancher. Les boulets et les obus lancés de part et d'autre, joints aux matières inflammables entassées par les Bulgares, causèrent l'incendie dans la ville. Malgré les efforts déployés par les troupes Impériales et les habitants Musulmans, on ne put se rendre maître du feu, faute de moyens d'extinction, et une grande partie de la ville devient la proie des flammes.

Par ce qui précède l'on voit bien à quels maux inénarrables la population Musulmane d'Eski-Zaghra a été en butte. La crise très violente et très douloureuse qu'elle a traversée a rendu son séjour dans cette ville impossible. En conséquence et conformément à l'ordre du commendant de l'armés plus de 13.000 personnes, Musulmans, Israélistes, et Bulgares ,ainsi qu'une foule de familles Protéstantes d'Eski-Zaghra, accompagnées de leurs missionnaires, ont été conduites sur le chariots préparés par mes soins jusqu'à la sta-

tion de Carabounar, d'où les Bulgares on été dirigés sur Philippopoli et Haskeuy, les Musulmans, les Israélistes, et les Protestans sur Djisri Moustapha Pacha, Andrinople, et Constantinople. En route il a été pourvu, sous l'égide de notre auguste Souverain, à la nourriture et aux autres besoins de ces émigrés, qui en sont reconnaissants.

Voilà dans quelles circonstances a pris fin ce douloureux épisode.

La population Musulmane a subi, il est vrai, des pertes matérielles considérables, et compte à Eski-Zaghra seul plus de 1.300 morts,* mais les coeurs des opprimés se sentent soulagés par la conviction de savoir battu en tout et partout l'ennemi de leur religion et de leur pays, à la grande joie des Ottomans.

Turkey, No. 1 (1878), pp. 444-447, No. 491/1.
Accounts and Papers 1878 (LXXXI), pp. 446-469, No. 491/1.

(*) Bu 1.300 kişi, yalnız Eski Zağra'mn içinde, sivil halktan öldürülenlerdir. Şehir civarında öldürülenlerle bu miktar çok daha fazla olmuştur. Emekli General Sedes, resmî kayıtlara dayanarak şöyle demektedir: "Hiçbir kusurları olmadığı halde, kadın ve çoluk çocuğa bakmıyarak, Kazak ve Bulgarların şehirde (Eski Zağra'da) ve civarında vahşiyane öldürdükleri Müslümanların sayısı da, cem'an 3300'den fazladır." (Sedes, **1877-1878 Osmanlı-Rus ve Romen Savaşı,** Cilt V, s. 101)). Eski Zağra'nın Süleyman Paşa tarafından geri alınması sırasında yapılan muharebede ise, yine resmî kayıtlara göre, Ruslardan 5 subay, 552 er; Türk ordusundan 6 subay ve 165 er ölmüştür. (**İbid.**). Demek ki sivil halktan öldürülenlerin sayısı kat kat daha fazla olmuştur. Sedes, bu konuda da şöyle der: "Müslüman ve Türklerden —hastalık hesaba katılmadığı halde— ölenlerin sayısı ordunun muharebelerde uğradığı zararlardan çok ve hem de pek çok fazladır... 1877-78 savaşı, Türk ve Müslüman unsuru için, o vakte kadar Osmanlı tarihinin kaydetmediği bir surette ayrıca derin ve pek elîm bir facia halini almıştır." (Sedes, **op. cit,** Cilt III, s. 53).

No. 99

TULÇA SANCAĞI RUS VALİ YARDIMCISI ALBAY YÜRGENSON'DAN TULÇA POLİS MÜDÜRÜ KURMAY YÜZBAŞI SLAŞTEV'E.

No. 852 31 Ekim 1877

(Rusçadan tercüme)

Altes Başkumandan nezdindeki Mülkî İşler Sayın Âmiri, 10 Ekim tarihli 1447 sayılı talimatiyle, kaçan müslüman halkın geride bıraktığı hayvanların, ne miktarda ve nerelerde bulundukları tespit edilip iş hayvanı olan kısmının, işgal ettikleri boş Türk topraklarını işlemeleri için Balkan ötesinden gelmiş Bulgar göçmenlerine verilmesine; iş hayvanı olmayanlardan, ordu ve levazım idaresi tarafından ihtiyaç gösterilmeyenlerin dahi son derece zaruret halinde aynı Bulgar göçmenlerinin iaşeleri için kullanılmasına ve geriye kalanların satılıp elde edilecek paranın depozito olarak muhafazasına müsaade edilmiştir.*

Tulça kasabasında da kaçan Türklere ait hayvanlar bulunabileceğinden, yukarıdaki talimata uygun emirler vermenizi ve sonucu hakkında usulü dairesinde rapor hazırlamayı ihmal etmemenizi rica ederim.

Bu konuda sizce evvelce herhangi bir emir verilmişse tarafınızdan alınmış tedbirlerin bildirilmesini dilerim.

Tulça Valisi Yerine
Vali Yardımcısı
Albay YÜRGENSON

Prof. Dr. S. A. NIKITIN, Akd. D. K. KOSEV vd. (ed.), Osvobojdenie Bolgarii ot Turetskogo İga, Dokumenti v Treh Tomah. Moskva 1964, T. II (1877-1878), s. 309, No. 377.

(*) Kaçan Türk halk kitlelerinin taşınır, tawmmaz malları ile hayvanlarının ve sandıklardaki paralarının yağma edilmesi hareketi Rus işgal idaresi tarafından geniş ölçüde uygulanmıştı. Bu konuda ayrıca bk. **Aynı eser,** Belge No. **174, 261** ve **278.** Ayrıca, aşağıdaki **102** ve **103** sayılı belgelerle karşılaştırınız.

No. 100

MR. READE, BRITISH CONSUL AT VARNA, TO
MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE.

Varna, November 1, 1877

Sir,

Whilst at Razgrad, on my way to Roustchouk, I made inquiries of people I found had just arrived from Osman Bazar and Eski-Djouma as to the number and condition of the refugees in those districts, and was informed that they had greatly increased in number since the late retreat of the army corps from the line of the Lom, and as the cold weather has set in, they are taken as far as possible into the town. I was told that a good many were very lightly clothed, not having been able to furnish themselves with what they required from their having been hurried off so suddenly.

I have arranged with a merchant of high standing at Shumla, connected with a firm in Manchester, and who has the best correspondents in all the districts where there are refugees, to furnish me with constant information from these districts on the subject.*

I have, etc.

(Signed) R. READE

Foreign Office Archives (Public Record Office — London).
F.O. 424/62 — Confidential (3433), p. 97, No. 154/1.
Kısmen :
Turkey No. 1 (1878), p. 474.
Accounts and Papers 1878 (LXXXI), p. 496.

(*) Osmanpazarı, Eskicuma ve Şumnu taraflarındaki göçmen yığınları için ayrıca bk. Belge No. 22, 24, 38, 47, 86, 111, 210, 229, 308 ve 312.

No. 101

MR. DUPUIS, BRITISH VICE CONSUL AT ADRIANOPLE, TO MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE.

Adrianople, November 3, 1877

Sir,

It may interest your Excellency to know that during last month 596 fugitives from the seat of war and the surrounding country, who have been receiving relief from the Municipality and the Adrianople, British, and Consular Committees, have either returned to their villages, or been sent by rail by the local Government at half-fare to settle in the following places, viz.:—

Eski-Zaghra and Yeni-Zaghra	271	Yeni-Mahallé	93
Philippopoli	20	Baba-Eski	9
Yamboli	53	Karabunar	18
Constantinople	120	Mustafa-Pasha	12

The greater portion of the above people consisted of Mussulman women and children and some jews, but scarcely any Bulgarians, for while it is thought not to be unsafe for the two first to return and settle in localities, this side of the Balkans so long as affairs continue as at present the latter do not return, because it is alleged, the male members of their families, being either killed, imprisoned, or dispersed, and their villages destroyed, they have no homes to go to.

Salih Bey, the President of the Municipality, told me, that at this date he thought there were still in Adrianople about 9,275 fugitives, namely, 7.500 Turks, 1.125 Christians, and 650 Jews receiving relief from the above sources, but that their numbers fluctuated by constant arrivals and departures.

(Signed) J. HUTTON DUPUIS

Turkey, No. 1 (1878), p. 489
Accounts and Papers 1878 (LXXXI), p. 511.

No. 102

BULGARİSTAN MÜLKÎ İDARE İŞLERİ ÂMİRİ PRENS V. A. ÇERKASKİ'DEN RUS TUNA ORDULARI BAŞKUMANDANI GRANDÜK NİKOLAY NİKOLAYEVİÇ'E.

No. 83 Bogot köyü, 3 Kasım 1877

(Rusçadan tercüme)

Altesleri, Gorno Studen'de, Balkan ötesinden gelmiş Bulgar göçmenlerinin geçimlerini sağlamak hususundaki tedbirlere mütedair benim 14 Eylûl tarihli raporumu onaylamak lûtfunda bulunmuşlardı ki, diğer hususlar yanında, raporun yedinci paragrafında şunlar ifade edilmişti:

"Göçmenlerin iaşesi için, devlete ve şahıslara ait mevcut bütün Türk zahire stoklarının, evvelce Ordu Levazım İdaresine verilmiş olanlardan artakalan kısmını ve kısmen Bulgarlar tarafından toplanmış olabilecekler ile ordu müsaderesi ile muhafaza edilmekte olan zahirenin tamamını ve keza aynı müsadere ile muhafaza edilen kaçan Türklere ait hayvanları kullanmaya valiler yetkilidirler."

Yukarıki paragrafta belirtilen gelirler, ilk fırsatta göçmenlerin mukadderatını temin için şüphesiz önemli kaynaklar sağlamaktadırlar.

(Bulgar göçmenlerinin) Büyük akınları ve Balkanların öte yanından gelmeye devam etmeleri ihtimali karşısında işbu aynî gelirlerin tükeneceğini ve göçedecek bu güney Bulgarlarının bura sancaklarının Bulgar halkına yük olacaklarından başka, Rus Hükûmetinin de kendi hazinesinden önemli malî sarfiyat yapmak —ki bu giderlere benim mezkûr raporum üzerine Altesleri tarafından kısmen müsaade edilmiş bulunmaktadır— zaruretinde kalacağını tahmin etmek mümkündür.

Oysa ki, toplanan bilgilere göre, mahallî hazinelerde, kaçan Türkler meyanındaki hususî şahıslara ait bâzı paralar bulunmaktadır ki, bu şahısların yalnız bulundukları yerler değil, ekseriyetle adları bile bilinmemektedir. Bu paralar, kısmen kaçan Türklerin hayvanlarıyla menkul mallarının satışından, kısmen de değirmenlerinin, bağlarının veya sair emlâkinin kiraya verilmesinden vs. elde edilmiş bulunmaktadır.

Şüphe yoktur ki, hakikî mutlak adâlet, Balkan ötesi göçmenlerinin iaşesi yükünün ne yalnız Ziştovi ve Tırnovo Bulgarlarının ve

hattâ ne de Hükûmetimizin hesabına olmamasını gerektirir. Yoksullara ve zaruret içindekilere yardım tedbirleri, genellikle Zemstvo işi (ortaklaşa bir iş) gibi telâkki edilir ve bu işin masrafları, ahalinin şu veya bu kısmının üzerinde değil, fakat, din ve milliyet farkı gözetmeksizin mutlaka bütün mal sahiplerinin ve bütün nüfusun üzerinde olmak gerekir. Bu itibarla, göçmenlerin iaşesi masraflarına yalnız yerli Bulgarların mallarını değil, fakat —Türklerin göçlerinden sonra kalmış olsalar bile— Türk mallarını da çekmenin elzem ve muhakkak adilâne olduğu kanısındayım ve bâzı Türk ahalisinin kaçmış olmaları, onları ortak yükteki paylarını taşımak vecibesinden kurtarmaz zannederim.

Yukarıda belirtilen düşüncelere dayanarak, İmparatorluk hazinesinin giderlerini azaltmak ve yerli Bulgar ahalinin durumunu hafifletmek amacıyla, Bulgar göçmenlerinin iaşesi masraflarına, kaçan Türklerin sadece zahire ve hayvanlarını değil, fakat (aynı zamanda) bütün kaçan Türklere ait menkullerin satışından, gayrimenkullerin icara verilmesinden ve buna benzer diğer kaynaklardan hazinelere girmiş bulunan her nev'i nakdî meblâğ ile geliri dahi topyekûn çekmeye Alteslerinin müsaadesini rica etmekle onur kazanırım.*

Prens ÇERKASKİ

Not: Yazının altına Başkumandanın kendi eliyle "Onaylandı: Nikolay" yazılmıştır.

Prof. Dr. S. A. NIKITIN, Akd. D. K. KOSEV vd. (Ed.), Osvobodojdenie Bolgarii ot Turetskogo Iga. Dokumenti v Treh Tomah. Moskva 1964, T. II, ss. 319-320, No. 285.

(*) İşgal edilen Bulgaristan'da Rus Mülkî İdare Teşkilâtı başına getirilen Prens Çerkaski, Türk halkının bütün mal ve mülklerini gasbetme ve bunları Rus hazinesine ve yerli Bulgarlara devretme politikasını organize etmiş ve tarihte eşi görülmedik ölçüde uygulamıştı. Bu gasp politikasının Devletler Hukukuna aykırılığı için bk. G. Valbert, "Le Nouveau Droit des Gens et la Mission du Prince Tcherkassky", **Révue des Deux Mondes**, T. XXII, Paris, Août 1877, pp. 695-706. Ayrıca bk. D.G. Anuçin, "V. A. Çerkaskiy i Grajdanskoe Upravlenié Bolgarii 1877-1878 gg.", **Russkaya Storina**, T. LXXXIII - LXXXIV, 1895. Sovyet ve marxiste Bulgar yazarları, Türk topraklarının gasbı hareketini şimdi bir sınıf savaşı olarak göstermeğe ve Bulgar halkının derebeylerin topraklarını paylaşarak bir "toprak ihtilâli" (agrarnıy perevorot) yapmış olduğunu savunmağa çalışmaktadırlar. Bk. N. G. Levintov, "Agrarnie otnoşenie v Bolgarii nakanune osvobojdeniya i agrarniy perevorot 1877-1879 godov", **Osvobojdenie Bolgarii ot Turetskogo iga. Sbornik Statiey.** Moskva 1953, ss. 139-221. Goran D. Todorov, **Vremennoto Rusko Upravlanie v Bılgariya prez 1877-1879** g. Sofya 1958, ss. 125-187. Jak Natan, **Stopanska İstoriya na Bılgariya**, Sofya 1957, ss. 247-258. Krş.: Belge No. 99 ve 103.

No. 103

RUS TUNA ORDULARI BAŞKUMANDANLIĞI NEZDİNDEKİ BULGARİSTAN MÜLKÎ İDARE İŞLERİ ÂMİRİ PRENS V. A. ÇERKASKİ'DEN BULGARİSTAN VALİLERİNE GENELGE TALİMAT

No. 1974 Bogot köyü karargâhı,

4 Kasım 1877

(Rusçadan tercüme)

Bâzı valiler, işgal ettiğimiz Bulgaristan sınırları dışına kaçmış Türk halkının tarlalarının yerli ahali tarafından ekilmelerine müsaade edilip edilmediği sorusunu açmaktadırlar.

Bu sorulara cevap olarak ve bu nev'iden tarlaların bir kısmının memlekette kalmış Bulgar ahali tarafından bu sonbaharda esasen ekilmiş olabileceğini gözönünde tutarak, aşağıdaki hususların yerine getirilmesini Bay Valilere emrederim:

1. Bu çeşit tarlaları sonbaharda ekmiş olan Bulgar göçmenlerinin, kendi tohumlarıyla veya kaçan Türklerin yedekleriyle (yedek tohumlariyle) ekmiş olmaları farkı gözetilmeksizin, bu tarlalardan mahsulleri toplama hakkına sahip olduklarının, fakat gelecek yılbaşında ilân edilecek esasa göre toprak vergisini ödemek zorunda bulunduklarının halka ilân edilmesi.

2. Göçmenlerin, birinci maddede belirtilen esasa göre, gelecek ilkbaharda da kaçan müslüman ahalinin serbest topraklarını ekmelerine müsaade edildiğinin dahi ilân edilmesi.

Aslında Mülkî İşler Âmirinin İmzası
Prens ÇERKASKİ

Bu genelge, 1877 yılında ve 1878 yılının ilk yarısında, Bulgar göçmenlerinin durumlarını düzeltmede ve terkedilen Türk topraklarının işletilmesi meselesinde valilere kılavuz olmuştur.

Prof. Dr. S. A. NIKITIN, Akd. D. K. KOSEV vd. (Ed.), Osvobojdenie Bolgarii Ot Turetskogo Iga. Dokumenti v Treh Tomah, Moskva 1964, T. II (1877-1878), ss. 320-321, No. 287,

(*) Ayrıca bk. Belge No. 99, 103 ve dipnotu.

No. 104

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

Therapia, November 7, 1877
(Received November 15)

My Lord,

Colonel Maitland informs me, by a telegram just received, that he and Major de Winton had reached Orkhanie. The Russians were within thirty kilometres of the place, but were not moving at that time towards it.

Major de Winton had found 10.400 fugitives at Sofia, and 12.600 in the vilayet. Colonel Maitland states that there are about 30.000 between Sofia and Orkhanié.* They are all, I believe, Mussulmans driven out of their villages by the Russian advance, and the sufferings to which they are exposed are terrible. As the majority are helpless women and children, the mortality amongst them during the cold weather will be very great. Should the Russians succeed in defeating the Turks at Orkhanie and advance upon Sofia, these fugitives will run the greatest danger. Major de Winton, writing to me from Tatar Bazardjik, state that "a strong feeling existe in the district that a general massacre of Christians would take place if the Russians cross the Balkans." On the other hand, where the majority of the population consists of Bulgarians, the result would, he writes, be most disastrous to the Mussulmans. There is not a regiment, he says, between Tatar Bazardjik and Adrianople, so that no protection could be given either to Christians or Mohammedans by military authorities.

(Signed) A. H. LAYARD

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/62 — Confidential (3433), pp. 96-97, No. 153.
Turkey, No. 1 (1878), p. 474.
Accounts and Papers 1878 (LXXXI), p. 496.

(*) Ayrıca bk. Belge No. 94, 105, 106 ve eki.

No. 105

M. BOYSSET, VICE-CONSUL DE FRANCE A PHILIPPOPOLIS, AU COMTE MOÜY, CHARGE D'AFFAIRES DE FRANCE A CONSTANTINOPLE.

(Extrait)
No. 39 Philippopolis, le 17 Novem. 1877

Des réfugiés musulmans arrivent chaque jour des environs de Plevna et Loftça. A Bazardjik leur nombre s'éléve à plus de 20.000,* Les Autorités locales ont assuré un abri à ces malheureux. Dans chaque village les Turcs ont du recevoir des fugitifs et pourvoir à leurs besoin.

Archives des Affaires Etrangères, C.P.C., Turquie, Philippopolis, 1857-1877, T. I, f. 438.

(*) Tuna vilâyetinin batı kısımlarından, Plevne, Lofça, Orhaniye, Sofya vs. taraflarından boşanan Türk göçmen sellerinin ilk önemli durağı Tatarpazarcık kasabası idi. O tarihte İstanbul demiryolunun ucu ancak Tatarpazarcık'a kadar uzanıyordu. Göçmen kitleleri Tatarpazarcık'a kadar arabalarla veya yaya olarak geliyor, oradan öteye, İstanbul'a doğru trenle yollarına devam etmek istiyorlardı. Yani Tatarpazarcık kasabası, Filibe ve Edirne gibi, büyük göç yolu üzerinde önemli göçmen transit merkezlerinden biri idi. Buraya ilk büyük göçmen sellerinin akışı, Tuna vilâyetinin batı kısımlarında Rus ilerlemesi ile 1877 Sonbaharında başlamıştı. Plevne'nin düşmesi üzerine, 1877 kışında ise Tatarpazarcık baştan başa göçmen kitlelerinin istilâsına uğramış ve demiryolu istasyonu bir kızılca kıyamet haline gelmişti. O derece ki, trenlerde yer bulamayan göçmen kadınları, kendilerini raylar üzerine, trenlerin önlerine atarak intihara bile kalkışmışlardır.
Bk. Belge No. 106 ek 1, 114, 117, 121 ve eki, 129, 133, 144, 153 ve eki.

No. 106

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 1385 Therapia, November 21, 1877
(Received November 30)

My Lord,

Major de Winton having accompanied Colonel Maitland in his recent mission to Orkhanie, I requested him to obtain some information of the condition of the fugitives who have been driven out of their villages by the Russian invasion, and to make any suggestions that might occur to him for their relief. He has been kind enough to give me a most valuable report on the subject, which I desire to communicate to Baroness Burdett-Coutts, through whose benevolent and humane exertions a considerable fund has now been obtained for the purpose of saving from the greatest misery, and even from death, the innocent victims of this cruel war. I have thought it right, however, to send her Major de Winton's report through your Lordship, and I should feel greatly obliged to your Lordship if, after reading this interesting document, you would kindly forward it, should you see no objection to doing so, to Baroness Burdett-Coutts.*

(Signed) A. H. LAYARD

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/62 — Confidential (3433), p. 177-178, No. 312.
Turkey, No. 1 (1878), p. 500.
Accounts and Papers 1878 (LXXXI), p. 522.

(*) Baronne Bourdett-Coutts (1814-1906), zengin bir İngiliz hanımıdır. 1837' de büyük bir mirasa konmuş ve ünlü yazar Charles Dickens'in telkiniyle bu servetini hayır işlerinde kullanmıştır. 1877-78 Savaşında, Rumeli göçmenlerine yardım için de **Turkish Compassionate Fund** (Türk Şefkat Fonu) adıyla bir fon kurmuştur. İngiliz Büyükelçisi Layard, bu yüzden, göçmenlerin acıklı durumuyla ilgili ekli raporun da Baronne Burdett-Coutts'a iletilmesini rica etmektedir.

Inclosure to No. 106

MAJOR DE WINTON TO MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE.

Therapia, November 20, 1877

Sir,

I have the honour to submit, for your Excellency's information, the following report on the state of the fugitives in the district south of the Balkans. This district may be best understood by drawing a line from Sofia to Adrianople, passing through Ichtiman, Tatar-Bazardjik, and Philippopolis, a distance about 200 miles.

From want of organization among the Turkish autorities they are unable to furnish correct returns fo the numbers of these fugitives, but from what I was able to obtain, from what I saw on the roads between Tatar-Bazardjik and Orkhanie, and from reports which have been forwarded to your Excellency by the Committees who have been formed in some of the places above-named, the following may be taken as tolerably correct:—

At Sofia and villages in Mutesariff	10.500	These numbers were furnished by the Turkish authorities at Sofia.
Kustendje,* in the Vilayet of Sofia	3.500	
Vladomir	1.500	
Dutnessi**	2.500	
Presnik	800	
Slatica	1.500	
Ichtiman and Samakov	2.800	
On the road between Orchanie and Sofia	25.000	Personal observation.
On the road between Tatar-Pazardjik and Sofia	5.000	
At Tatar-Bazardjik	3.076	Furnished by Consul W.Blunt
Villages surrounding Tatar-Bazardjik	6.000	
Philippopolis, about	4.000	Committee at Philippopolis
Adrianople	8.000	Committee at Adrianople
Total	73.176	

(*) **Küstendil** olmalı.

(**) **Dubniça** olmalı.

In this total the refugees at Kyzanlik, who are receiving assistance through Consul Blunt, and those at Shumla and Varna, are not included.

In all the large towns a Turkish Committee has been formed by the authorities; their operations consist in distributing the Government ration of bread, and in placing refugees in empty houses; but as they have neither organization nor system, they are useless for all purposes of practical relief.

I should have mentioned that a certain number of refugees, especially those passed on the road, appeared to have some means of susbsistance; but assuming that a portion of them will not require assistance, it is obvious that any attempt to succour the body of refugees, must speedily absorb all available funds before half the winter is over, and the question arises how to spend the money at your Excellency's disposal to the best advantage.

I beg, therefore, to submit the following scheme, which although it will not meet one tithe of the distress which must prevail in this unhappy country during the winter, will afford relief to the most urgent cases:—

1. That the district be divided into three, having centers at Adrianople, to include Kyzanlik; at Philippopolis, to include Eski-Zaghra, Tatar-Bazardjik, Ichtiman, and Samakov, a sub-agent being placed in charge of the three latter places; and at Sofia.

Committees in good working order have been formed at Adrianople and Philippopolis, and have already distributed a large amount of relief; and a Committee is about to be formed at Sofia of two residents of the place, to whom will be joined Mr. Masters, who has been doing excellent work at Kyzanlik, and who will act as your Excellency's representative.

2. That all relief be given on the ticket system, viz., by purchasing food, charcoal, and clothing wholesale, and keeping them at a store, from which issues will be made only by the presentation of tickets signed by one of the Committee, or agents appointed by them. No tickets to be given at the store, but their issue is to be guided by visiting the refugees, and so ascertaining their condition by personal observation.

3. That lists showing number, age, and sex of all refugees be kept in each district. Such lists to be divided into three heads:—

(a) Those who have means of subsistance.

(b) Those who require only partial occasional assistance; and,
(c) Those who are without any means of support.

As these propositions are only intended for general guidance, much must depend on the energy displayed in carrying out the necessary details by the several Committees, as also upon the personal interest and activity manifested by members and sub-agents.

It is calculated that subsistance can be afforded at a daily rate of from I to 2 piastres per head, varying in different localities according to the price of food; and to meet current expenses, I would propose a grant of 500 l. Turkish per month to each of tree districts. Although Sofia has by far the larger number of refugees, provisions are more than half the price paid at Adrianople, and the same sum expended in each district would relieve fugitives in a fair proportion to their relative numbers.

This expenditure, on the calculations made, will give a daily ration to about 5.000 refugees, but it leaves nothing for charcoal, clothing, etc., and, with the funds at present in hand, it could be carried on for about four monts.

The state of affaires then may be briefly summed up as follows:—

Probable number of refugees who, having lost all, require permanent relief during the winter, 15.000; of these only 5.000 can be assisted.

Number of refugees requiring partial relief, 35.000. Nothing can be done for these without more funds.

To meet these pressing wants at least 5,000 L. per months is required, or, say for the next five months, 25.000 L.; of this 6.000 L. is already subscribed, being the balance of previous subscriptions after fulfilling present engagements; but I feel sure that if the misery, desolation, and wretchedness of these poor creatures, of whom more than nine-tents are women and children, and who, driven from their homes, have no other prospect before them during the coming winter, but that of perishing slowly from cold and starvation, was but fully known, the generosity of England would cheerfully respond to a further appeal on their behalf.

From a personal experience I can state to your Excellency that, if not relieved, many must perish, and it may be gratifying to those who have already so generously subscribed, to know that many thousands of lives have been saved by their timely charity.

An organized system of relief can at once be set in motion throughout the counry, and it only needs money to save many thousands more.

(Signed) F. De WINTON
Major, R. A.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/62 — Confidential (3433), p. 178-179, No. 312/1.
Turkey, No. 1 (1878), pp. 500-501.
Accounts and Papers 1878 (LXXXI), pp. 522-523.

No. 107

M. BOYSSET, VICE-CONSUL DE FRANCE A PHILIPPOPOLIS, AU COMTE DE MOÜY, CHARGE D'AFFAIRES DE FRANCE A CONSTANTINOPLE.

No. 42 Philippopolis, le 13 Décembre 1877
(Extrait)

De nombreuses familles turques quittent chaque jour Philippopolis malgré les défenses expresses des autorités locales qui ne délivrent plus de teskérés de voyages aux Musulmans.

Archives des Affaires Etrangères, C.P.C., Turquie, Philippopolis, 1857 - 1877, T. I, f. 444.

No. 108

NİŞ MUTASARRIFI REŞİD PAŞA'DAN RUMELİ UMUM KUMANDANI SÜLEYMAN PAŞA'YA.

Tel. Niş, 14 Aralık 1877

Sırbiyalı Salı gününden beri ahalisinden hiçbir kimseyi bu tarafa salıvermiyor. Bizim taraf ahalisinden dahi kimse gelmemiştir. Bu tarafta olan Sırplılar Çarşamba günü içeriye gittiler. Fakat bizim taraftan Sırbistan'a gidenlere bir şey söylemiyorlar ise de gidenler de pek azdır. Sırbistan'da Belediye meclisi âzâları başhca idare-i mülkiye merkezlerine cem' edilerek meclisler olunuyor. Bu dört, beş gün içinde büyük şehirlerde ve Belgrad'da şu harp ve tecavüz maddesine kaviyen bir karar verilmek telâş ve heyecanının ziyadeleşmiş ve mesele nihayet derecede gerilip incelmiştir. Sırbiyaca görülen muamelât ve ızdırabât dahi bunu müeyyiddir. Bu taraflarda ve hele müslümanlarda olan havf ve helecan artıp târif olunmaz dereceye varmış ve eğer hakikî olarak bir tecâvüz ve harp olsa veyahut olacağı tahakkuk etse, ona göre tedabir ve harekât ittihazı mümkündür. Ne çare ki "bugün geliyoruz, yarın tecavüz edeceğiz" biraz sonra dahi "iş daha birkaç gün tehir etti" gibi şayialar ve bir de Sırbiyaca bu şâyiat ve elkaatı işrab edecek harekât ve halât buraların âsâyişini ihlâl ve ahali-i islâmm helecanım dâvet ediyor. Şu saate kadar bir vukuat yoktur. Fevkalâde dikkat ve intibah üzere bulunuyoruz, ferman...*

2 Kânunuevvel 93

Mutasarrıf-ı Niş
REŞİD

SÜLEYMAN PAŞA, Umdetü'l-Hakâyik, İstanbul 1928, Cilt V. ss. 249-250.

(*) Sırp saldırısının beklenişi ve Niş taraflarından ilk göçler hk. bk. Belge No. 113, 115 ve 116.

No. 109

AHMEDLİ'NİN MUHAFAZASINA MEMUR SAADET GİRAY PAŞA'DAN RUMELİ UMUM KUMANDANI SÜLEYMAN PAŞA'YA.

Tel. 14 Aralık 1877

2 Kânunuevvel 93 (14 Aralık 1877) tarihi ile Kumandan Ferik Paşa hazretlerine vârid olan telgrafname-i velînîmetlerinde refakat-ı çâkeri muavenesile kemafissâbık Ahmedli'de ikâmete ferman buyurulmuş ise de bugün mevki-i çâkeriye daha gelmeksizin bura ahâlisi başka mahallere hicret telâşına düşmüş ve süvarilerin ekserisi karyelerine gitmiş* olmasından, burada ancak dörtyüz miktarı piyade ve süvari kalmış ve bu kadar askerle Ahmedli'de iradeleri veçhile oturulmak murad olunsa asâkir-i muavene-i mütebakiye muvafakat edip beraber oturmayacaklarından hiç olmazsa bu heyecanın İslimye'ce olsun teskinine hidmet eylemek üzere İslimye'ye azîmetime müsaade buyurulmak bâbında...

2 Kânunuevvel 93. SAADET GİRAY

SÜLEYMAN PAŞA, Umdetü'l-Hakâyik, İstanbul 1928, Cilt V. ss. 220-221.

(*) Saadet Giray Paşa, köylülerden toplanan başıbozuklar, Hainboğazı'ndan getirilen 400 zeybek ve Şumnu'dan gelen 100 kadar Çerkes atlısı ile Elena yakınındaki Ahmedli'nin korunması için gönderilmişti. Oradan hücumla Elena'nın geri alınması da düşünülüyordu. Fakat, esasen derme çatma olan bu kuvvetler, ahalinin göç heyecanına kapılması üzerine dağılmaya; başıbozuklar, ailelerini korumak için köylerine dönmeğe başlamışlardır. Bu durum, Süleyman Paşa'yı adamakıllı kızdırmıştır. (Ibid, s. 220).

Bk. Belge No. 110.

No. 110

RUMELİ UMUM KUMANDANI SÜLEYMAN PAŞA'DAN AHMEDLİ'DE SAADET GİRAY PAŞA'YA.

Tel. 14 Aralık 1877

Böyle alçak ahaliyi Allah kahretsin. Cehennemin esfel-i sâfilînine gitsinler. Biz ordular ile İslimye tarafına geçiyoruz. İslimye ahalisine ne oluyormuş ki heyecana uğruyorlar. İslimye taburları yine orada kalacak, İstrayka'da asker kemafissâbık duracak. Zâten Elene'deki hareketimiz muvakkat idi. Siz de ister iseniz durunuz, ister iseniz durmayınız. Hacı Hüseyin Paşa zâten kendi taburlarıyla İstrayka'da kalacaktır. Bu hicret eden nâmussuzlara, zâten burada asker var mı idi bir kerre orasım suâl idiniz. Muvakkaten düşmanı vurmak için götürdüğümüz askerleri geri alıyoruz.*

2 Kânunuevvel 93. SÜLEYMAN

No. 111

ŞUMNU'DA BULUNAN TUNA VİLÂYETİ VALİ VEKİLİ EDİP EFENDİ'DEN RUMELİ UMUM KUMANDANI SÜLEYMAN PAŞA'YA.

Tel. Şumnu, 15 Aralık 1877

Hüsnü Paşa bendenize geldi, emr-i devletlerini tebliğ etti. Hüsnü Paşa ile tedabir-i icabiyeye başlandı. Neticeleri arzedilecektir. Fakat Zât-ı Kumandanilerinin taburlarla öte cihete azimetleri mukarrer olmaktan nâşi müfrezelerin merkeze ihtiyarı veya mecburî olarak kal'a-yi hâkâniyeye çekilmesi lâzım gelir ise ahâlinin ne olacağı hayret bahş-ı ukûl oluyor. Zaten vilâyetin şark cihetindeki yalnız nüfus-u islâmiye üçyüz seksen bin kadar olup bunlara yüz altmış binden ziyade muhacir de karışmakla mecmuu bağdeten kasabalara dökülecek olur ise muhafaza ve iaşeleri aslâ mümkün olamıyacağı derkârdır. Binaenaleyh çekileceği mukarrer asker kimler ise onlara zahirenizi alıp şu cihete gidiniz demek caiz olup olmıyacağı emrinde olan rey-i kumandanîlerini istizan eylerim, olbabda...**

3 Kânunuevvel 93 Vekil-i Vâli
EDİB

SÜLEYMAN PAŞA, Umdetü'l-Hakâyik, İstanbul 1928, Cilt V. s. 221 ve 234.

(*) Bk. Belge No. 109.

(**) Bk. Belge No. 112.

No. 112

RUMELİ UMUM KUMANDANI SÜLEYMAN PAŞA'DAN TUNA VİLÂYETİ VALİ VEKİLİ EDİP EFENDİ'YE.

Tel. 15 Aralık 1877

Şimdilik hatt-ı müdafaamız kemâfissâbık bâki olup kimsenin çekileceği yoktur. Hüsnü Paşa belki suret-i ifadede noksan itmiş ola. Maamafih Şumnu bir kal'a olup her türlü muhatarata karşı tedârikli bulunması mütalâa kılınması üzerine hakikat mes'ele Şumnu'nun bir senelik otuz tabura kâfi erzakının şimdiden çâre-i idharına kıyamdan ibarettir. Şimdi ne asker ve ne ahâli çekilecek değildir. Böyle hilâf vâki münâsebetsizlik edeceğini bilseydim, o ahmağı Şumnu'ya hiç göndermez idim. Hatt-ı müdafaamızın son dereceye kadar tutulacağını arzederim.*

3 Kânunuevvel 93 SÜLEYMAN

SÜLEYMAN PAŞA, Umdetü'l-Hakâyik, İstanbul 1928, Cilt V. ss. 234-235.

(*) Süleyman Paşa, muhtemel bir çekilmeye hazırlık olmak için, Şumnu'da ahalinin ve zahire stoklarının durumunu incelemek üzere Tuna Şark Ordusu Erkân-ı Harp Reisi Hüsnü Paşa'yı Şumnu'ya göndermişti. Hüsnü Paşa, hemen askerin geri çekilmeye başlayacağı yolunda ifadede bulunmuş ve telâşa sebep olmuş. Bu yüzden Süleyman Paşa, kendisine adamakıllı kızmıştır. Süleyman Paşa şöyle demektedir: "Vilâyetin (Tuna Vilâyetinin) cihet-i şarkisindeki kur'a ve kasabada meskûn olan beşyüz kırk bin nüfus-u islâmiyeyi şâyet kal'alara çekmeğe başlarlar da tedabir-i gayri kâfiye-i harbiyemiz bütün bütün muhtel olur diye telâş ettim. Asker ve ahalinin çekilmeyeceğini ve otuz taburu bir sene iaşeye kâfi zehayirin Şumnu kal'asına lüzum-u idharını... ihtar eyledim." (Op. cit., C. V, s. 234.) Bk. Belge No. 111.

No. 113

NİŞ KUMANDANI FERİK HALİL PAŞA İLE NİŞ MUTASARRIFI REŞİD PAŞA'DAN RUMELİ UMUM KUMANDANI SÜLEYMAN PAŞA'YA.

Tel. Niş, 16 Aralık 1877

Saat sekiz oldu. Bugün daha bir vukuat yoktur. Dün akşam bizzat icra edilen keşfiyatta Sırplıların bizim Deniktepesi istihkâmlarına karşı, geçen Sırp mes'elesinde bizim taraftan yapılan istihkâmlarda müceddeden istihkâmlar yapmakla meşgul oldukları görüldü. Bizim istihkâmlarla onların arası beşbin metre mesafe tahmin edilip bu gece onların olduğu dağlara ve bizim yüksek tepelere kar yağdı. Emr-i muharebe için şimdi bizim cenup ve şimal istihkâmlarımıza telgraf hatları temdid ediyoruz. Ahali-i müslimeden pek azı hicret etti. Dün yüz kadar hane Leskofça'ya doğru hareket ettirilmiş iken güya Sırplılar önüne çıkacaktır şayiâsiyle kısmen yarı yoldan avdet ettiler. Çaresiz olarak cümlesini kale içine almağa mecbur olduk. Kâfi olacak haneler bulunmadığından bir takım dükkânlar ve mektepler ve medreseler de bunlara verildi. Kocaları ve mahremleri bulunmayan ve sair mevkide bulunan bikes asker familyalarına da Hükûmetin harem dairesi ve sair tetemmat ebniyesi tahsis edildi. Malûmat olmak için arzolunur, ferman...

4 Kânunuevvel 93 Mutasarrıf-ı Niş REŞİD — Ferik HALİL

SÜLEYMAN PAŞA, Umdetü'l-Hakâyik, İstanbul 1928, Cilt V. s. 260.

(*) Sırp saldırısının beklenişi ve Niş halkında ilk telâş için bk. Belge No. 108, 115 ve 116.

No. 114

M. BOYSSET, VICE-CONSUL DE FRANCE A PHILIPPOPOLIS, AU COMTE DE MOÜY, CHARGE D'AFFAIRES DE FRANCE A CONSTANTINOPLE.

(Extrait) Philippopolis, le 18 Décemb. 1877

Notre Gouverneur militaire a donné les ordres les plus sévères à Bazardjik et à Philippopolis pour empêcher le départ des sujets ottomans. Cette mesure a été nécessitée par la panique qui règne parmi la population turque.

Archives des Affaires Etrangères de France, C.P.C., Turquie, Philippopolis, 1857 - 1877, T. I, f. 445.

No. 115

NİŞ İSLÂM AHALİSİ VEKİLİNDEN SERASKER RAUF PAŞA'YA.

Tel. 20 Aralık 1877

Ahalinin hicreti hakkında İrade-i Seniye taallûk buyurulmuş olduğu hükûmet tarafından tebliğ ve ihbar olunması üzerine tedarik eyledikleri arabalar ile eshab-ı servet beynlerinde taksim olunup ahâli kulları ne ideceğini şaşırıp kalmış, Sırb usâtı ise kasabaya yarım saat mesafesi olan mahallere gelmiş ve bu halde hükûmet dahi vezâif ve icraatı tâtil etmiştir.

Yollar ise, Ürgüb ve Leskofça caddesi kesilmiş olduğundan bugün hareket eden arabalar geriye geldi. Oradan bir memur-u mahsusun yahud işbu şiddet-i şitâda yollarda telef olmamak için muhafazamıza kâfi askerin sür'at-i îzâmı istirham* ve cevabına cümleten telgrafanede beklendiği arzolunur, olbabda...

8 Kânunuevvel 93.

Umûm Ahâli-i İslâm Vekili.

SÜLEYMAN PAŞA, Umdetü'l-Hakâyik, İstanbul 1928, Cilt V. ss. 286-287.

(*) Rauf Paşa, bu telgrafın örneğini 22 Aralıkta aynen Süleyman Paşa'ya telleyip: "Bu bâbda ne yapılmak lâzım ise serian icabına himmet buyurulması..." demiştir (**Ibid**, sayfa 287).

No. 116

MABEYN İKİNCİ KÂTİBİ LEBİB EFENDİ'DEN RUMELİ UMUM KUMANDANI SÜLEYMAN PAŞA'YA.

Tel. 22 Aralık 1877

Niş ahali-i islâmiyesinin beri tarafa çekilmesi mukarrer olarak bu babda bairade-i Seniye Mâbeyn-i Hümâyûndan ve Bâb-ı Âli'den mahallî kumandan ve memurlarına vesâyâ ekîde ve şedîde icra kılınmış olduğu halde Niş kumandan ve mutasarrıflığından gelen telgraflarda ahali-i müslimeden bâzılarının hicretten imtina etmekte oldukları bildirilmekte ve Niş ahalisi namına vürud eden telgrafta dahi bu babda Hükûmetin ve erbab-ı nüfuzun ahvalinden şikâyet gösterilmekte olup halbuki bunlar orada bırakıldığı halde bâzı emsali gibi düşmamn muamelât-ı zâlimane ve gaddaranesine dûçar olmaları melhuz olduğundan ahali-i mezkûrenin her ne yapılırsa yapılsın hemen bir me'mene götülmeleri zımnında zikr olunan kumandan ve memurlara tekid-i vesâyâ ve tebliğat idildiğinden bu babda Taraf-ı Âli-i Devletlerinden dahi iktiza-i halin sür'at-i icrası İrade-i Seniye-i Mülûkane iktizâ-i menifindendir (?).

10 Kânunuevvel 93. LEBİB

SÜLEYMAN PAŞA, Umdetü'l-Hakayik, İstanbul 1928, Cilt V. s. 286

(*) Sırp ilerlemesi karşısında Müslüman halkın göç telâşı, Niş'ten çok daha güneylere kadar yayılmıştı. Yine 22 Aralık günü Rauf Paşa, Süleyman Paşa'ya Üçüncü Ordu Reisinin bir telgrafını iletmiştir. Bunda, "Sırplı Kosova vilâyetinin bâzı mahallerini istilâ ettiği gibi Leskovça Hükûmeti İvranya'ya çekildiği ve familya takımı karlar üzerine dökülüp kaçmakta idiği ve Komanova'da umum heyecana gelerek ahali müdafaası zımnında cem' olunmağa başlanmış ise de elde silâh ve cephane olmadığı" belirtilmekte ve imdat istenmektedir. (**Op. cit.**, s. 287). Fakat bu bölgenin savunmasına yetişilemediği ve ahalinin Niş'ten güneylere doğru kitleler halinde göçüne engel olunamadığı anlaşılmaktadır.

No. 117

SERASKER KAYMAKAMI RAUF PAŞA'DAN RUMELİ UMUM KUMANDANI SÜLEYMAN PAŞA'YA.

Tel. 22 Aralık 1877

Filibe, Pazarcık ve Sofya cihetlerinde bulunan mîri zehayirinin mahallelerindeki asâkirin idaresinden fazlasının ve oralarda bulunan ahali yedlerindeki zehâyirin Edirne'ye ve Dersaadet'e nakli Edirne vilâyetine yazılması üzerine alınan cevabda icabımn icra kılındığı ve fakat bu babda kumandanlar tarafından muhalefet vukuu melhuz idüginden icab edenlere tebliği keyfiyet olunması lüzumu iş'ar olunmuş ve mahall-i mezkûredeki zehayirin evvelce Edirne'ye ve Dersaadete celb olunması hedankerde oralara düşman tahatti idecek olur ise, zeyayir-i mezkûrenin düşman eline düşmemesi mülâhazasına mebni bulunmuş olduğundan bu suret nezdi âlilerinde dahi rehin tasvib buyurulur ise bu babda iktiza edenlere tebliğat-ı lâzime ifa buyurulması temenni olunur ve bir de şayet berilerde bulunan asâkir-i şahanenin hasbellüzum geriye çekilmesi icab ettiği takdirde ahali-i mahalliyeyi naklettirmekle beraber oralarda kalacak zahire ve kariye ve kasabat ve mühimmatı ihrak eylemelerinin kumandanlara tavsiyesi bazı taraftan ihtar olunmakla beyanı keyfiyet olunur.

10 Kânunuevvel 93 RAUF

SÜLEYMAN PAŞA, Umdetü'l-Hakayik, İstanbul 1928, Cilt V. s. 230

(*) Bu telgrafı teyiden, Süleyman Paşa ertesi gün, bütün kumandanlara şu tâmimi göndermiştir:
"Maazallah tarafımızdan geri çekilmek emri ita kılındığı halde, bulundukları mahalde ne kadar iskânı kabil sekene var ise onlarla köprü ve değirmen gibi düşmanı hareket ve maişet cihetiyle müstefit idecek vesaitin hemen ihrak ve tahribi ve mevcut zehayirin nakli mümkün olmadığı halde anların da yakılması ve ahali-i müslime ve hıristiyaniyenin dahi askerle beraber veya daha evvelce geriye alınması ve geri gitmek istemeyenlerin cebren götürülmesi lüzumu beyan olunur." (Op. cit., s. 231). Fakat Süleyman Paşa bu emrin tam yerine getirilemediğini de belirtmektedir. (İbid.).

1878 YILI
No. 118 - 474

No. 118

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

(Extract)
No. 11

Constantinople,
January 4, 1878

My Lord,

According to the last reports that I have received from Sofia, the town had been almost entirely abandoned by the civil population. The cruelties committeed by the Russians and Bulgarians last year, in the Tundja valley, and other districts in Rumelia, have caused so great an alarm to the Mussulmans that they fly in all directions on the aproach of the inviders. The Christians in the other hand, fearing to fall the victims of the Circassians and Bashi-bozouks, endeavour to reach places where they may be under the protection of the Turkish authorities. The large number of the fugitives who had taken refuge in Sofia have been compelled to renew their wanderings, without food or shelter, in this most inclement season.

A report adressed to me by Mr. Master, who has been employed in the distribution of Baroness Burdett-Coutts' "Compassionate Fund" (a copy of which I inclose), will give your Lordship some idea of the misery to which these unfortunate creatures are exposed. Thousands of them will, no dobut, perish in the plains of Roumelia, now deep in snow.

Most of the houses and shops in Sofia have been closed. Some pillaging has already taken place, notwithstanding the presence of the Turkish authorities, and it is feared that the place will be sacked as soon as the regular troops retire, on the approach of the Russians, which they will probably do, as the town cannot be defended against it. Sofia contains very large supplies of provisions and munitions of war which cannot be removed. It was, I believe, the intention of the Turkish Commander to set fire to the town in order to destroy them; but this will not, I am assured, be done, in consequence of the large number of sick and wounded in it, amounting to about 8.000.

(Signed) A. H. LAYARD

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/66 — Confidential (3508), pp. 40-41, No. 82.

Inclosure to No. 118

REPORT BY MR. MASTER TO MR. LAYARD.

Constantinople, January 3, 1878

Sir,

I have the honour to report to your Excellency that I returned from Sofia on the 1st January. It had been my intention to remain there during the winter, but I had suddenly to leave on account of the approach of the Russian troops to within a few miles of the town. I have been working at Sofia about a month, and I reckon that there were about 2.400 refugees, mostly Turks. These people were relieved by me every day, each person receiving a mint-and-half of good strong soup, and enough firewood to keep them warm. I also gave them warm clothing in the shape of blankets, shoes, socks, flannel, and calico. Most of these people came from Plevna and Lowatz, and were in a most miserable condition, some of them having hardly any clothing to cover themselves with. I must mention that I also distributed clothing to the jewish refugees- about 450 of them; they also received money to buy food as, of cours, they would not come to the soup kitchen; the money was given to the Rabbi, who saw that it was properly expended.

The soup kitchen was a great succes and the cost very moderate - about a penny each person per day. I received a great deal of assistance from the Government; a Commission appointed by them sat all day, and as soon as a family of refugees arrived into the town they were taken before the Commissioners, who inquired into their case, found out all particulars concerning them, the place they came from, the number of their family and their wants; the Commissioners, then gave them a card, which they presented at the soup kitchen, and they also came to the store, where they received their clothing.

I am sorry that I am unable at present to give to your Excellency a full list containing the names of the persons relieved and the villages they came from, as I had to leave many papers behind, also my baggage, on account of my sudden departure, but these, I hope, will be forwarded on, as I left them in charge of Mr. Durand, a French gentleman who has worked well for the fund, and has given me a great deal of assistance.

My hospital and home were just opened when I had to leave; the hospital contained forty-five beds; and the home would hold about eighty people. I left a few poor sick women and children in the hospital, and they will take care of by M. Durand.

I the middle of the night of the 27th ultimo a report came into the town that the Russian troops, numbering some 20.000 men, were within a few miles of Sofia; a number of refugees were also said to be on their way. I at once set to work, and prepared the home for their reception, lighting good fires and providing food for them upon their arrival, knew that the next morning there would be a panic in the town, and that the inhabitants and refugees would all be leaving, so I took measures to insure them all having food and blankets before they started. I ordered 2.000 okes of bread, this I distributed to the refugees as they were leaving; I also gave them the remainding blankets I had in hand, and to each family I gave a little money.

The scene at the konak on the morning of the 28th was a most extraordinary and painful one, thousands of women and children imploring the authorities to give them carts so that they might leave the town. The Government placed at my disposal fifty carts and sledges; these were all that could be obtained at the time. I filled these carts and sent them on their way to Tatar-Bazardjik; a few more carts were obtained later in the day, and the remaining refugees had to leave the best way they could. The panic in the town was now at its height; the Jews were all leaving, carrying their goods and chattels upon their backs, making their way it is said for Salonica. The poor women and children crowded round me, imploring for my assistance. What could I do beyond saying a few words to try and cheer them, and giving them bread, blankets, and a little money; as regards the latter, I had intended not giving money to any refugee, but if I have gone beyond my instructions, I hope your Excellency will forgive me, as I could not stand by and see these poor people leave without anything. The Government had sent away all their official papers, and the different offices were empty; the Governor of the town was also preparing to leave, and the shops were all shut and in some cases broken open and looted. The cold was intence; the thermometer marked 17 degrees below zero the night before.

I am afraid that some of the little children must have died upon the road from cold; I did all I could for them, and if it had been

possible I would have remained with them, but as I did not want to be captured by the Russians. I left the town on the morning of the 29th, leaving all my baggage behind me. I am now ready to start again, and I would suggest to your Excellency that I should proceed to Tatar-Bazardjik and there start a soup kitchen and home similar to the one at Sofia.*

I have, etc.

(Signed) ROBERT MASTER

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/66 — Confidential (3508), pp. 41-42, No. 82/1.

(*) Sofya Mutasarrıfı Mehmed Veysi Paşa'dan Süleyman Paşa'ya çekilen 23 Kânunuevvel 93 (4 Ocak 1878) tarihli bir telgrafta şöyle denilmektedir: "... Şu havali ahalisi umûmen hicrete kalkıştıklarından ve Rusya ve Sırbiya takımıyla Bulgarların birleşmekte bulunduklarından bir türlü tevkifleri mümkün olamıyor... Gelen muhacirler, esbab-ı nakliyesi yani araba hayvanlarını Bulgarlar alıp kaçtıklarından pek teessüf olunacak bir haldedir; bir dereceye kadar kendilerini kurtardım itikadındayım. Yolda olanların da, şu hallere göre iyadi-i düşmanda kalacağı şüphesizdir." Bu telgraf üzerine Süleyman Paşa, aynı gün, Dupniça'da bulunan Sofya mutasarrıfına çektiği telgrafta şöyle demektedir: "Bulgarların ellerinde ne kadar araba hayvanatı ve mekâri var ise kâmilen ihza ile iktizası miktarını muhacirine ve oradaki ahali-i islâmiyeye verilmesi ve Dupniça Bulgarlarım hin-i hâcette, müslümanlarla birlikte hicrete icbar eylemelidir. Selânik'e doğru nefs-i Sofya ahalisinin hicretine müsaade ettimse de kâmilen Sofya kazası dağılsın demedim. Eğer siz Dupniça ahalisi Samakov'a asker gelmezden evvel evamir-i mahsûsa ihza etmeksizin terk-i mevki ve firar ederseniz mücazat-ı şedîdeye uğrayacaksınız..." (Süleyman Paşa, **Umdetü'l-Hakâyik**, İstanbul 1928, Cilt IV, ss. 470-471).

No. 119

SOFYA KUMANDANI FERİK OSMAN PAŞA'DAN*
SERASKER RAUF PAŞA'YA.

Tel. Dupniça, 5 Ocak 1878

Umum Kumandanlıktan alınan emir üzerine Sofya'da bulunan ahali-i islâmiyenin ta'biyesile yürümekte iktidarı olan hastagân ve mecruhîni önümüze katarak ve gece gündüz demiyerek Samakof'a gitmek üzere şimdilik Dupniça'ya gelindi.

İnşaallah yarın saat altıya kadar ordunun arkası alınacağı me'mûldür. Ancak düşmanın onbeş tabur piyadesiyle bir alay süvarisi Samakof'un birbuçuk saat yakınlarına gelip hatt-ı ric'atımızı kat' ve Samakof'ta bulunan üç taburu tazyik etmekte oldukları Mirliva Rüstem Beyden alınan telgrafnameden anlaşılmış olmakla bu babda olunacak hareket emrine şimdicik muntazırım.

24 Kânunuevvel 93 Ferik Kumandan
OSMAN

No. 120

SERASKER RAUF PAŞA'DAN
BALKAN GARB ORDULARI KUMANDANI SAFVET PAŞA'YA**

Tel. 5 Ocak 1878

Sofya'dan Samakof'a avdet etmekte olan Osman Paşa'dan alınan telgrafname bâlâya derc olundu. Mealine nazaran bunlar adetâ perişan bir halde ve hastagân-ı askeri ve ahaliyi ayaklar altında bırakarak ric'at etmekte oldukları anlaşılıyor. Lütfen şu ricatın artık umumen men'ile düşmana mukavemet ve ahalinin emniyetle hicretine himmet buyurulması ve keyfiyetin beyan ve iş'arı mütemennadır.

24 Kânunuevvel 93 RAUF

SÜLEYMAN PAŞA, Umdetü'l-Hakâyik, İstanbul 1928, Cilt V. s. 141.

(*) Plevne kahramanı Müşir Osman Paşa ile karıştırılmamalıdır.

(**) Safvet Paşa, Balkan Garp Orduları kumandanlığına henüz atanmıştı ve o tarihte Tatarpazarcık yakınlarında Kapucak Derbendinde bulunmaktaydı. Telgraf, kendisinden önce, Tatarpazarcık'ta bulunan Süleyman Paşa tarafından okunmuştur. Süleyman Paşa, bu bölgede ric'atin men'edilmemesi gerektiği kanaatindeydi. Osman Paşa'ya, sür'atle Samakof'a gelip orada düşmana mukavemet etmesini tellemiştir. (**İbid**, ss. 143-144).

No. 121

MR. BLUNT, BRITISH CONSUL AT ADRIANOPLE, TO MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE.

(Confidential) Adrianople, January 5, 1878

Sir,

I have the honour to inclose the copy, in Turkish, of a telegraphic despatch of yesterday's date, which Djemil Pasha, the Governor-General, received this afternoon from the Mutessarif of Philippopolis.*

I regret that I obtained this document at too late an hour to enable me to accompany it with a translation of its contents.

Hilmi Pasha reports that the Turkish population of the villages in the plain, and down of Tatar Bajardjik, panic-stricken at the advance of the Russians, are preparing to abandon their houses and quit the country; and he requests Djemil Pasha to furnish him with instructions in the matter.

Djemil Pasha has, I believe, instructed Hilmi Pasha to allow of the removal of the inhabitants to Philippopolis, with the exception of the able-bodied men, whose services may be required by the army.

It is reported that Sofia has been occupied by the Russian forces. The Mutessarif, and all the members of the Civil Administration, have retired to Dubnitza.

Djemil Pasha, at my request, has telegraphed to Dubnitza to make inquiries after Lady Strangford and other British subjects, who are believed to be at Sofia.

I have, etc.

(Signed) J. E. BLUNT

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/66 — Confidential (3508), p. 57, No. 122/1.

(*) Filibe Mutasarrıfı Hilmi Paşa'dan Edirne Valisi Cemil Paşa'ya çekilen telgrafın türkçe aslı arşivde yok. Fransızca tercümesi için bk. Belge No. 121'in eki, ss. 253-254.

Inclosure to No. 121

HILMI PASHA, MUTESSARIF OF PHILIPPOPOLIS, TO DJEMIL PASHA, GOVERNOR GENERAL OF ADRIANOPLE.

Le 4 Janvier 1878

(Traduction)

Le Caïmakam de Bazardjik ayant appelé à la station télégraphique le Mouavin Bey, lui a fait savoir que les habitants de Bazardjik, à la suite de l'arrivée, pieds et têtes nus, dune foule de réfugiés, du côté d'Ihtiman et d'Isladi, et à cause de l'appréhension que leur ville ne devienne le théâtre de la guerre, ont été saisis par la panique, au point qu'il n'y a pas moyen de rien faire ici, et que même les gends-d'armes ne s'occupent que de la masse en sûreté de leur familles. Le susdit Caïmakam, voyant cette anxiété des habitants, et considérant que les affaires arrêtées à cause de cela, a demandé la permission de transférer les femmes et les enfants à un lieu de sûreté. Là-dessus le Mouavin susdit répondit qu'il y a une armée Impériale à Kamarli, et qu'il y a beaucoup de troupes, soit à Isladi, soit à d'autres endroits, et que quant à la direction que pourrait prendre les opérations militaires, il n'y a que les commandants de l'armée qui peuvent le savoir, et s'il y a nécessité au transfert demandé ce sont eux qui donneraient la permission. Ainsi, si un tel n'existe pas, l'autorité militaire étant à même de donner toutes les garanties de sûreté voulues, on devrait s'adresser, ajouta le Mouavin, au commandant Pacha à cet égard. En attandant, comme on n'avait pas ici aucune information sur ce que le district de Bazardjik serait un centre d'opérations militaires, il demanda, de son côté, au Caïmakam quelle est la localité dont on dit qu'elle est devenue le centre d'opérations militaires. Là-dessus, le Caïmakam réplique qu'il aurait été informé que l'armée de Kamarli avait été transférée au village de Siritch, mais qu'il n'était pas sûr de l'exactitude de cette nouvelle, et que malgré cela, la permission a été demandée au Commandant Suleïman Pacha de la part des habitants, pour le transport des enfants, des invalides, et des femmes à un lieu de sûreté, et que son Excellence répondit qu'il eûssent à s'adresser au chef-lieu du vilayet. Le Caïmakam ajouta que les habitants, alléguant qu'ils courent le danger de subir la misère et la ruine d'Ihtiman et d'Isladi, insistent à demander la permission de transporter leurs familles et ils promettent qu'eux-mêmes qu'ils

resteraient jusqu'à la dernière extrémité. Le Caïmakam dit qu'à cause de cette affaire tout est arrêté, et que, si on accède aux voeux des habitants, on se sauverait de la responsabilité qui résulte de cette état de choses. Le Mouavin réplique à ce second message que si on accordait la demande des habitants de Bazardjik, le mouvement se répandrait aux villages de Bazardjik, à Philippopoli, et aux alentours, au point à ne pouvoir pas l'arrêter, mettant ainsi l'approvisionnement des troupes en grand danger; que comme, grâce à Dieu, il n'y a pas pour le moment lieu à une si grande anxiété, qu'il tâche d'apaiser jusqu'à un certain point cette anxiété, et qu'il fera savoir à votre Excellence le contenu de cette correspondance télégraphique en faisant part au Caïmakam de la réponse qu'il recevrait.

Je prie par conséquent votre Excellence de vouloir bien, au plutôt possible, me donner des instructions par rapport au point que j'ai l'honneur de lui soumettre.*

Le 22 Décembre (v.s.) 1877 (Signé) HILMI

Foreign Office Archives (Public Record Office — London) — F.O. 424/66 — Confidential (3508), pp. 57-58, No. 122/2.

(*) Cemil Paşa, 23 Kânunuevvel 93 (4 Ocak 1878) günü bu telgrafı Süleyman Paşa'ya iletiyor ve şöyle diyor: "... Bu misillü hususatta Zât-ı Devletlerine müracaat kılınması Bâb-ı Âli'den iş'ar buyurulmakta olmasına ve suret-i hâle nazaran aceze-i sıbyan ve nisvanın emniyetli mahallere nakilleri iktiza ider ise yalnız eli silâh tutan takım yerlerinde kalıp nisvan ile acezenin nerelere kaldırılması münâsip ise ve vaktiyle nakilleri çaresine bakılmak üzere bu babtaki mütalâa(larının) sür'at-i iş'ar.... buyurulması". Süleyman Paşa, aynı gün Cemil Paşa'ya cevap veriyor ve şöyle diyor: "... zikrolunan Pazarcık ahalisi sıbyan ve nisvanının nakl-i ikametleri için, Vilâyet-i celîlelerince artık ona göre bir mahal-i me'men ve münâsip tâyin ve iraesi lâzım gelir... Maamafih bu hicret mes'elesinde keyfiyeti bir kerre de Makam-ı Sami-i Sadâret ve Seraskerîden istizan buyurmaları..." (Süleyman Paşa, **Umdetü'l-Hakâyik**, İstanbul 1928, Cilt IV, ss. 471-472).

No. 122

CONSUL DE FRANCE A ADRIANOPLE, AU MINISTRE FRANÇAIS DES AFFAIRES ETRANGERES.

(Extrait)
Direction Politique — Andrinople, le 5 Janvier 1878
No. 3.

De longues caravanes de gens qui fuient devant l'ennemi (vieillards, femmes et enfants, pour la plus part) ne cessent d'entrer à Andrinople où ils viennent chercher un asile et du pain. Ces infortunés qui ont voyagé, soit à pied, soit dans des misérables chariots traînés par des boeufs, pendant plusiers jours et souvent plusieurs semaines, sur des chemins impraticables et par un froid intense, arrivent ici dans l'état le plus triste. Les moins robustes meurent en route.

La charité qui est exercé sur une vaste échelle par nos Religieux et nos Religieuses, par les comités anglais, par le comité Protestant Français, par le Comité du Corps Consulaire de la ville (Edirne Şehri) et surtout par Monsieur James Long le Philantrophe bien connu ne parviennent à soulager que d'une manière très imparfaite des souffrances aussi étendues.

Frappé du dévouement que les Missions de l'Assomption et de la Resurrection apportent à soigner les blessés et à secourir les malheureux, tant musulmans que chrétiens, Monsieurs Long a mis des sommes importantes à la disposition de ces établissements. Le Gouvernement ottoman de son côté a tenu à reconnaître le zèle charitable des Missionnaires français, en accordant spontanément la décoration de la 4ème classe de Medjidié au R. P. GALABERT Supérieur des religieux et des religieuses de l'Assomption qui desservent l'Hôpital français d'Andrinople.

Archives des Affaires Etrangères de France, Correspondance Politique des Consuls, Turquie, Andrinople (1878-1880) T. III. ff. 23-24.

No. 123

FİLİBE KUMANDANI FERİK ALİ PAŞA'DAN PAZARCIK'TA SÜLEYMAN PAŞA'YA.

Tel. Filibe, 7 Ocak 1878

Düşman Kızanlık tarafından ovaya indiği ve Kızanlık ahali ve hükûmeti hicret ederek, telgraf hattı da kırıldığı (Kızanlık) kaymakamlığıyla olunan muhabereden anlaşıldığı ve maâzallah düşman ilerler ise civar bulunan mahallerde bir takım sıbyan ve nısvanın düçar-ı mesâib olmaması zımnında şimdiden emniyetli mahallere nakli; harb yakîn bulunduğundan bunların hicretlerine dahi müsaade buyurulması* mutasarrıf paşa tarafından mesmûâta göre yalnız ahali tarafından dahi Makam-ı Sadarete ve Bab-ı Seraskeriye ve Mabeyn-i Hümayûn Başkitabetine ve Meb'usan Riyasetine bâ-telgraf iş'ar ve istirham olunmuş ve yarına kadar emrinin zuhûru me'mûl idigünden hicret edecek ahalinin hanelerinden istasyon merkezine değin Pazarcık'ta olduğu gibi muhafazalarına ve memleketin âsâyiş-i daimesine halel getirilmemesi Mutasarrıf-ı müşarileyh tarafından bâ-tezkere bildirilmiş vakıa gerek ahalinin ve gerek memleketin muhafazası akdem vazifeden olduğuna mebni icabı lâzım gelenlere tebliğ ve tevhim olunmuş ise de keyfiyeti lâcelmalûmat arz ve beyan eylerim.

26 Kânunuevvel 93

Ferik
ALİ

SÜLEYMAN PAŞA, Umdetü'l-Hakâyik, İstanbul 1928, Cilt V. ss. 199-200.

(*) O tarihe kadar Filibe bölgesindeki Türklerin göçleri mülkî ve askerî makamlarca şiddetle yasak edilegelmekteydi. (**AAE.-CPC. Tur., Philippopoli, 1857-1877, T. I, ff. 444-445**).

No. 124

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 14
(Telegraphic) Pera, January 7, 1878, 1 p.m.

Consul Blunt writes that Servian patrols have reached Radomir, between Kustendil and Sofia; and as they and the Russians advance they arm the Bulgarian population; and that the dread of repetition of the cruelties perpetrated last summer have caused a general panic, and populations are flying to Philippopolis and will flock to Adrianople, which will greatly embarras authorities in providing for the defense of that place.*

Russian advance-guard have occupied Sofia.

Several English doctors and Colonel Baker, V. C., who was with Baker Pasha, and was seriously ill, have fallen into the hands of the Russians.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/66 — Confidential (3508), p. 27, No. 59.

(*) Tuna vilâyetinin batı taraflarında yaşayan Türk halkı, Aralık 1877'de üç ateş arasında kalmak felâketine uğramıştı' Doğudan ilerleyen Rus kuvvetleri, Batıdan gelen Sırp askerleri ve her tarafta silâhlandırılıp saldırtılan Bulgar çeteleri arasından sıyrılıp, pek çetin bir kış ortasında, selâmet yolu arayan bu bahtsız Türk kitleleri ikiye bölünmüşlerdi. Bir kolu, Küstendil ve Palanka taraflarından Üsküp ve Selânik'e doğru kaçmış, öteki kol ise Tatarpazarcık - Filibe yoluyla Edirne'ye ve İstanbul'a doğru göçetmişti. Yukarıdaki belgede bahsedilenler, Filibe yoluyla Edirne'ye doğru göçedenlerdir. Fakat bunların önemli bir kısmı selâmete ulaşamadan yollarda kırılacak ve Şipka taraflarından inen bir başka Rus ordusu tarafından çiğnenecektir. Bk. Belge No. **147.** Ayrıca bk. Dick de Lonley, **A Travers la Bulgarie**, Paris 1886, pp. 258-264.

No. 125

MR. BLUNT, BRITISH CONSUL AT ADRIANOPLE, TO MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE.

Adrianople,
January, 7. 1878

Sir,

I had the honour to address to your Excellency to-day at 2 p. m. a telegram as follows:—

"It is officially reported from Philippopolis that the Russians entered the Tundja Valley yesterday through passes between the villages of Issova and Hamidli, in the plain of Kyzanlik, cutting off communication between Shipka and the town of Kyzanlik. The authorities and inhabitants of the town have fled, and as telegraphic communication between it and Adrianople is interrupted, it is evident that Kyzanlik has again been occupied by the Russians. The same day another column appeared on the heights on this side of the Trojan Pass, menacing Carlova. If it succeeds in occupying Carlova, it will completely isolated the Turkish position at Shipka."

The above important information was communicated to me to-day by Djemil Pasha, and I immediately telegraphed it to your Excellency, in the uncertainty whether it will have reached you from Mr. Vice-Consul Calvert, who by the last accounts was on the point of leaving Philippopolis for Tatar-Bazardjik.

Djemil Pasha will proceed to-morrow to Philippopolis, in order to make arrangements for the removal of the vast numbers of fugitives who are daily arriving at that place. Three trains were dispatched there this evening to bring them away, and others will be sent to-morrow. While many of the inhabitants of this town are daily leaving for Rodosto or Constantinople, others from the surrounding villages are taking refuge here, and this adds to the panic which has been occasioned by the above news. The auhorities are themselves too much disheartened and depressed to calm the fears of the people.

Should the Russians force the Pass of Slimnia, there is nothing which can prevent them from interrupting railway communication

between this town and Constantinople. At present they are evidently manoeuvring with the intent to isolate the various divisions, and cut them off from their base of operations.

I have, etc.

(Signed) J. E. BLUNT

Foreign Office Archives (Public Record Office — London) F.O. 424/66 — Confidential (3508), pp. 73-74, No. 127/1.

No. 126

FİLİBE KUMANDANI FERİK ALİ PAŞA'DAN TATARPAZARCIK'TA SÜLEYMAN PAŞA'YA.

Tel. Filibe, 8 Ocak 1878

Ahali-i müslimenin istidası üzerine Hükûmet hicret emrini alarak ilân eyledi*. Bu cihetle efrad-ı ahali bir dereceye kadar serbest bulunduğu cihetle bazı kesân tarafından yanmak ve yakılmak gibi sözler işitilmekte olduğundan bahisle aslı olup olmadığı İngiliz konsolosundan ma'da sair konsoloslar tarafından müttehiden sual edildiğine mebni bu makule tefevvühâtın kasten asıl ve esâsı olmayıp bunlar eshab-ı agrâzm tesnîâtı olmak lâzım gelip buna da vücud verilmemesi cevabı verilmiş ise de şâyed buna dair sual tekerrür iderse bunlara ne yolda cevap verilmesi lâzım geleceğinin ferman buyurulması; vakıa memleketin muhafazaca gösterdiği ehemmiyete binaen Filibe istasyonile kasabanın muhafazası için müstakillen bir tabur asker tâyin ve tahsis edilerek bu emr-i mühime sarf-ı muhadderet olunmakta idigü mâ'ruzdur ferman.

27 Kânunuevvel 93

Ferik
ALİ

SÜLEYMAN PAŞA, Umdetü'l-Hakâyik, İstanbul 1928, Cilt V. s. 199.

(*) Süleyman Paşa, göç emrinin çok geç verilmiş olduğunu belirtir. Ona göre, hicret emri Plevne düşer düşmez verilmeliydi. Çünkü, o kışta, göçmenlerin öküz arabalarıyla Filibe'den Edirne'ye gidebilmeleri 15-20 günlük bir zaman gerektirirdi. Trenle taşınmaları ise çok güçtü. Zira, Sekbanlık'tan Samakof'a kadar olan kasaba ve köylerde 60 - 70 bin müslüman vardı. Birkaç günlük dar bir zaman içinde trenler bu insanların eşyalarını değil, yalnız canlarını bile Edirne veya İstanbul'a ulaştırmağa yetmezdi. (İbid., s. 198).

No. 127

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 36 Constantinople,
January 9, 1878

My Lord,

Mr. Consul Reade writes from Shumla that the unfortunate Mussulman population, terrified by the cruelties committed last summer by the Russians and Bulgarians upon the Mahommedans, are deserting their villages and flying for refuge to the towns still in Turkish occupation. Mr. Reade calculates that at Shumla, Pravadi, and Osman-Bazar,and in the surrounding country, there are upwards of 200.000 fugitives in the greatest distress, without proper food, clothing, or shelter, in this severe winter weather, with the snow everywhere deep on the ground. Your Lordship can easily imagine the terrible amount of suffering and the shoking loss of life that such a state of things entails.*

The Turkish Government is convinced that the Bulgarians were encouraged by the Russians in their bloody proceedings last year, in order to terrify the Mussulman population and to drive it out of the provinces which are destined to form a new Bulgarian State.

I have, etc.

(Signed) A. H. LAYARD

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/66 — Confidential (3508), p. 73, No. 126.

(*) Şumnu bölgesindeki göçmenlerle ilgili olarak ayrıca bk. Belge No. 111, 209, 295, 312 ve eki 1, 2.

No. 128

FİLİBE MUTASARRIF VEKİLİ NÂFİZ BEY'DEN PAZARCIK'TA SÜLEYMAN PAŞA'YA.

Tel. Filibe, 10 Ocak 1878

28 Kânûnuevvel 93 (9 Ocak 1878) tarihli telgrafname-i Sadaretpenahî* mucibince mütârekenin henüz takarrür etmemesine mebni ahalinin hicretlerine mümanaat olunmıyacağı ilân olunması ve Edirne, Filibe ciheti şimendifer komiserliğinden şimdi alınan tezkerede düşmanın buralara takrîbi haber alındığından ve şimendifer vagon ve edevatı sairenin düşman eline geçmesinden ihtir'âz olunması muktezâ-i iradeden bulunduğundan bahisle buralarca muhatara olup olmadığının sıhhati** veçhile bildirilmesi Kumpanya tarafından memuren gelen Edirne müfettişi Mösyö Prouva tarafından talep olunduğu bildirilmekle ne cevap verilmek iktiza edeceği hakkındaki fermanlarına şiddetle intizar eylerim.

29 Kânunuevvel 93 Vekil-i Mutasarrıf-ı Filibe
NÂFİZ

SÜLEYMAN PAŞA, Umdetü'l-Hakâyik, İstanbul 1928, Cilt V. ss. 382-383.

(*) 9 Ocak 1878 günü Sadaretten Filibe Mutasarrıflığına, göç konusunda iki kısa telgraf çekilmişti. Bunlardan birinde, "mütâreke derdest-i muhabere ise de henüz takarrür etmemiş olmasına mebni ahalinin hicretine mümanaat olunmaması ihtar olunur." deniyordu. İkinci telgraf şöyleydi: "Filibe'ye muhacirler için bugün Edirne'den iki tren gönderilmiş olduğu gibi Dersaadet civarında işleyen trenler dahi mevcut vagonlarıyla beraber Filibe'ye gitmek üzere hareket edecektir." (İbid., s. 350).

(**) Süleyman Paşa, trenlerin Filibe ve Tatarpazarcığı'na gelmelerinin 12 Ocak akşamından sonra tehlikeli olabileceği kanaatindeydi. (İbid., s. 392). Kumpanya memurları biraz önce telâşlanmışlardı.

No. 129

FİLİBE DEMİRYOLU KOMİSERİ ANASTAS EFENDİ'DEN PAZARCIK'TA SÜLEYMAN PAŞA'YA.

Tel. Filibe, 10 Ocak 1878

Taraf-ı Devletlerinden irade buyurulan emrin icrası için makine ve bütün memurların ihzârını Direktörlüğe tenbih eyledim. Bu gece Pazarcık'a bir trenin daha gönderilmesi derkâr ise de memurların hayatına kadar kasde cesaret ve tehdide başlayan muhacirinin arahktaki mevkilerden mezkûr treni zabt eylemelerine mümanaat müstahîl gibidir.

29 Kânunuevvel 93

Komiser
ANASTAS

No. 130

KAZAN KUMANDANI FERİK KERİM PAŞA'DAN RUMELİ UMUM KUMANDANI SÜLEYMAN PAŞA'YA.

Tel. 10 Ocak 1878

Telgraf emrinizi burada aldım. Koşum ve hayvanatımız olarak altı top olup bunların henüz hayvanatı ikmal olunamadı. Hastagânın daha arkası ahnamayıp iki yüze karîb hasta bulunduğu halde elde bir adet araba yoktur. 1000 sandık sade ve topçuya mahsus bir hayli ihtiyat cephanesi mevcuddur. Erzak dahi vardır. Bunların nakli için 20 araba gelip hastagân ile İslimiye'ye gönderildiği halde sahibleri eshab-ı familyadan bulundukları için cümlesi savuşup bir daha ele geçirilemiyeceği ve geçirilse dahi bunlarla matlûb hasıl olamıyacaktır. Bunlara ne yapılması ve hükûmet memurlarıyla telgraf memurlarının ve ahalinin hicret ettirilip ettirilmemesi hakkında şerefsâdır buyurulacak emr-i kumandanilerine makine başında muntâzırım efendim.*

29 Kânunuevvel 93

KERİM

SÜLEYMAN PAŞA, Umdetü'l-Hakâyik, İstanbul 1928, Cilt V. s. 383 ve 378.

(*) Bk. Belge No. 131.

No. 131

RUMELİ UMUM KUMANDANI SÜLEYMAN PAŞA'DAN KAZAN KUMANDANI FERİK KERİM PAŞA'YA.

Tel. 10 Ocak 1878

Edirne'den doksan ve küsûr hayvan gönderilmiş idi. Eğer onlar yolda ise elbette bugün yarın vasıl olur; olmazsa topları öküz arabalarına çektiriniz. Gerek Kazan'da ve gerek civar köylerde ne kadar mekârî ve öküz arabası var ise kâmilen zaptederek cephane ve sairenizi nakil ettiriniz. Maamafih İslimye mutasarrıflığına da biraz hayvan yetiştirmesini şimdi yazdım. Askere, cephane terketmemek için yirmişer deste fişek tevzi' ediniz. Erzakın dahi götürülemeyen kısmı telef edilir. Hastagânın yürüyebilen kısmım hemen yola çıkarmalıdır. Piyade olarak gitsinler ve civar köylerden cebren zaptedebileceğiniz vesâit-i nakliye ile hastagân ile cephane nakledilmelidir. Hükûmet ve telgraf memurları bittabi sizinle birlikte hicret edecekler; ahalinin hicreti dahi devletin emri iktizasından ise de vesait-i nakliyeyi siz zaptettikten sonra onların dahi hicretleri lüzumunu ilân ediniz efendim*

29 Kânunuevvel 93 SÜLEYMAN

No. 132

İSLİMYE'DE BİNBAŞI SADIK EFENDİ'DEN TATARPAZARCIK'TA SÜLEYMAN PAŞA'YA.

Tel. İslimye, 11 Ocak 1878

İslimiye ahalisi cümleten hicret etti. Mekârî ve araba yok. Üç bölük askerimiz olup birisi eşya ve hasta nakliyatında ve ikisile elden geldiği mertebe memleket muhafaza olunmakta ve mutasarrıf Paşadan başka kimse ve zaptiye yoktur. Şimdilik elde bulunan yüz re's mekârinin Kazan'da bulunan hastalarla eşyanın nakli zımnında yola çıkarıldığı 29 Kânunuevvel 93 (10 Ocak 1978) tarihli telgrafname-i devletlerine cevaben arzolunur.

30 Kânunuevvel 93 Binbaşı
SADIK

SÜLEYMAN PAŞA, Umdetü'l-Hakâyik, İstanbul 1928, Cilt V. s. 378.

(*) Bk. Belge No. 130.

No. 133

FİLİBE DEMİRYOLU KOMİSERİ ANASTAS EFENDİ'DEN TATARPAZARCIK'TA SÜLEYMAN PAŞA'YA.

Tel. 11 Ocak 1878

Edirne'den istenildiği miktar yani iki günden beridir altı tren yola çıkarılmış olduğu halde Mustafapaşa ve Harmanlı ve Kayacık merkezlerinde tehâcüm eden bir takım muhacirîn mezkûr istasyonlarda cebren trenleri tevkif ettirerek onları Edirne'ye nakletmekte ve şu âna kadar Filibe ve Pazarcık'a tren gelmemesi bundan neş'et eylemiş olduğundan iktiza eden mahallere evamir-i ekîde i'tâsiyle buralara tren yetiştirilmesi mütevakkıf-ı fermanlarıdır.*

30 Kânunuevvel 93

Komiser
ANASTAS

SÜLEYMAN PAŞA, Umdetü'l-Hakâyik, İstanbul 1928, Cilt V. s. 384.

(*) Süleyman Paşa, 11 Ocakta da Filibe ve Umum Şimendifer direktörlüklerine Tatarpazarcığı'na tren yetiştirilmesi için emir üstüne emir tellemiştir. Filibe Demiryolu direktörlüğüne, "bazı mühimmat ve eşyayı nakil için serian buraya ziyadece vagonlu bir tren gönderilmesine intizar olunur." demiş, Umum Şimendifer Direktörlüğüne de "her ne yapılırsa yapılsın, buraya tren yetiştirilmesi ihtar olunur." diye tel çekmiştir. Fakat, Filibe ilâ Edirne arasındaki büyük göçmen yığınları, o ana-baba gününde gelen bütün trenleri zaptetmişler ve Ordunun en âcil ihtiyacı için Tatarpazarcığı'na tek bir tren bile ulaşamamıştır. Süleyman Paşa, "binaenaleyh, Pazarcık'taki hastalarımızla telgraf edevatını mekârelere tahmilen beraberimizde taşımağa mecbur olduk." diyor. (İbid., ss. 383-384).

No. 134

KÜSTENDİL'DE BULUNAN SOFYA MUTASARRIFI MEHMED VEYSİ PAŞA'DAN BÂBIÂLİ'YE.

Tel. Küstendil, 11 Ocak 1878

Ferik Osman Paşa kumandasında bulunan otuz tabur asâkir-i şâhaneden altı taburu Ahmed Paşa kumandasiyle Üsküb ve küsur fırka ile müşarileyh Samakof cihetine hareket etti. Şu halde buralarda askerden eser kalmadığından bendeniz de Üsküb tarîkiyle azimet edeceğim. Küstendil ahalisi hristiyan ile ittifak ederek hicret etmeyip ve cebre dahi esbab yok.* Süleyman Paşa hazretleri tarafından Mirliva Ahmed Paşa'ya gelen telgrafta Rusya ile terk-i husûmet olunduğu** cihetle esnâ-i râhde bulunan muhacirinin yakın olan mahallere avdet eylemeleri beyan olunmuş idi. Şimdi bir minval muharrer askerin ric'atleri anlaşıldı. Kurâ'da Bulgarlar enva'i fenalıklara cür'et ediyorlar. Bu babda olan iradenize intizâr eylerim ferman.

30 Kânunuevvel 93

Mutasarrıf-ı Sofya
MEHMED VEYSİ

SÜLEYMAN PAŞA, Umdetü'l-Hakâyik, İstanbul 1928, Cilt V. s. 406.

(*) Küstendil (Türk) ahalisinin hıristiyanlarla ittifak ederek göçetmek istemedikleri doğru değildir. Veysi Paşa, halkı bırakıp kendi başının derdine bakmak, canını Üsküb'e atmak istiyor gibidir. Zira, Küstendil taraflarını muhafaza için Dubniça'da bırakılan Mirliva Ahmed Hilmi Paşa, 25 Ocak'ta Süleyman Paşa'ya çektiği telgrafta "Küstendil ahalisinin Bulgar eşkiyası istilâsından vâki olan feryadları üzerine, Kaymakam Abdullah Bey refakatiyle bir tabur piyade, bir bölük süvari ve bir dağ topu gönderilerek' ahalinin yardımına koşmak zorunda kaldığını bildirmektedir. (İbid., Cilt VI, s. 102). Bulgarlardan zulüm görmekte olduğu bir sırada Türk halkının hıristiyanlarla ittifak etmiş olabileceğini akıl almaz.

(**) Keza, 11 Ocak'ta "Rusya ile terk-i husûmet olunduğu" da yanlıştır. Mütâreke yirmi gün sonra, 31 Ocak 1878'de imzalanmıştır.

No. 135

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 36 (Telegraphic) Pera, January 11, 1878, 3.25 p.m.

Vice-Consul Brophy telegraphs following to-day:—

"Orders received for Mussulman population of Cazas of Burgas, Achialo, and Missevria, to leave for Constantinople. Three frigate will be sent to embark them. Authorities here have no force to prevent serious disturbances, which are sure to occur."

No. 136

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 39
(Telegraphic) Pera, January 11, 1878

Following received from Consul Blunt, dated to-day:—

"Five trains crowded with fugitives left Adrianople to-day for Constantinople. On arrival there many of the fugitives will be in need of immediate relief, as it is showing, and most of them are in open trucks; two children died from cold at the station to-day. Situation worse, and I may have to leave this on Sunday. Shall go to Tchataldja."

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/66 — Confidential (3508), p. 44, No. 89.

No. 137

FİLİBE MUTASARRIF VEKİLİ NÂFİZ BEY'DEN EDİRNE VALİSİ CEMİL PAŞA'YA.

Tel. 12 Ocak 1878

Külliyetli vagon yetiştirilmesi evvel ve âhır arz ve iş'ar ve dünkü gün dahi tekîd ve izbâr olunmuş ise de, henüz lüzumu kadar vagon gelmemiş ve yerli muhacirin, onbeş bin kadar ahali çoluk çocuk iki üç günden beri istasyonda kar üzerinde yatarak vagon vürûduna bilintizâr feryâd-ü-figân itmekte ve bir taraftan da gelmekte olan aceze-i nisvan ve sıbyan istasyona giderek tecemmu eylemekte bulunmuş olduğundan sür'atle külliyetli trenler yetiştirilmesi ve yola çıkarıldığının hemen sûb'b çikârîya bildirilmesi ve bunlar gelmiyeceği takdirde esbab-ı nakliye mefkûd demek idigünden bunların ne suretle nerelere nakli lâzımgeleceğinin hemen serian emir ve iş'arı istirham ve iradelerine şiddetle intizâr olunur.

31 Kânunuevvel 93

No. 138

EDİRNE VALİSİ CEMİL PAŞA'DAN TATARPAZARCIK'TA SÜLEYMAN PAŞA'YA.

Tel. 12 Ocak 1878

Filibe mutasarrıflığından şimdicik aldığım telgrafname sureti bâlâya naklolundu. Her taraftan da bu mealde telgraflar vûrûd etmektedir. Ancak vukû bulan iş'ar-ı müşirânelerine Sekbanlı ve Pazarcık arasında badema katar işletilmemesinin kumpanyaya yazıldığı komiser tarafından beyan olunur. Bu hal Filibe ve Hasköy ahalisinin bunca nisvan ve sıbyanın karlar içinde istasyonlarda kalmalarını mucib olacağından ve erkekleri araba ve hayvanlarla nakletmek üzere yalnız aceze-i nisvan ve sıbyanm iki defada nakilleri ehem görüldüğünden bir mahzûr olmadığı halde* yalnız bir iki defaya mahsus olarak Filibe ve Yenimahalle ve Kayacık istasyonlarındaki aceze-i muhacirinin nakli zımnında mümkün olabileceği kadar tren gönderilmesi ve bu halde Filibe'ye de emir verilmesi menût iradeleridir.

31 Kânunuevvel 93 CEMİL

SÜLEYMAN PAŞA, Umdetü'l-Hakâyik, İstanbul 1928, Cilt V. s. 465.

(*) Süleyman Paşa, "düşmanın istasyonlara takribi mahzûru gözönünde iken, mahzûrsuzdur denilmesi benim için mümkünsüz idi" diyor. (İbid., s. 467).

No. 139

SEKBANLI TIRNOVO İSTASYONUNDA MİRALAY CEVAD BEY'DEN* TATARPAZARCIK'TA RUMELİ UMUM KUMANDANI SÜLEYMAN PAŞA'YA.

Tel. 12 Ocak 1878

Bugün Sekbanlı Tırnova istasyonuna muvasalat-ı âcizide beraberimce bulunan kırk vagonu hali gördüklerinden muhacirin cebren derûnlarma girdiler ve kulunuz da çıkıp bu istasyonda mecbûren kaldım. Bunun su'i emsâl olarak bundan sonra gelecekler için dahi böyle yapılacağı me'mûl-i kavidir. Bu hal ile Pazarcık'tan asker gönderilmek kabil olamıyacağınm arzına cesaret ve lâzım gelen tedabirin lüzum-u ittihazı bayamna mübâderet eylerim. Kumpanya memurlarının düşündüğü çare, lokomotif ve vagonların istasyonlar haricinde tevkifi ve istasyonlarda durmayarak geçmesidir ve odunları dahi ahali yakmakta idüğinden muahharen odun yok diye bahaneler olması da me'mûldür ferman.

31 Kânunuevvel 93 Erkân-ı harb miralayı
CEVAD

SÜLEYMAN PAŞA, Umdetü'l-Hakâyik, İstanbul 1928, Cilt V. s. 390.

(*) Miralay Cevad Bey, Süleyman Paşa tarafından, Edirne'den Tatarpazarcığı'na tren getirmek için görevlendirilmişti. Trenler hasta askerleri ve ordunun bâzı levazımını Edirne tarafında geçirmek için kullanılacaktı. Fakat aradaki istasyonlara yığılmış olan göçmen kitleleri her gelen treni zaptetmişlerdir. Aynı gün, Edirne Demiryolu Komiseri Süleyman Paşa'ya şu telgrafı çekmiştir: "Hükûmet, muhacirin ile beraber trenlerin Dersaadet'e kadar gönderilmesini emrediyor. Tatarpazarcık'a gönderdiğim trenleri istasyonlar arasında muhacirler zaptetmişlerdir. Hiç makine kalmadı..." (İbid., ss. 389-390).

No. 140

SADRAZAM ETHEM PAŞA'DAN* TATARPAZARCIK'TA SÜLEYMAN PAŞA'YA.

Tel. 13 Ocak 1878

Edirne vilâyetinden vuku bulan iş'ara nazaran Filibe'de yerli ve muhacirinden 15.000 kadar ahalinin çoluk çocuklarıyla beraber istasyonda kar üstünde yatarak vagon vürûduna intizar etmekte oldukları anlaşılmıştır. Halbuki, Sekbanlı ve Pazarcık arasında ba'dema katar işletilmemesi için taraf-ı devletlerinden emir verildiği işitilip eğerçi bunun mukteziyat-ı harbiyeden münbais bir tedbir olmak lâzım geleceği bedihî ise de biçâregân ahalinin düşman elinde bırakılmaması zımnında imkân derecesinde muavenet etmek dahi iktiza edeceğinden ve ahali-i merkumenin nakli için vagonların iki defa da işletilmesinde mahzûr yok ise hemen kumpanya memurlarına emir verilmesi muvafık-ı maslahat görüldüğünden sür'at-i icra-i icabına himmet buyurulması mütemennadır.

1 Kânunusâni 93 EDHEM

SÜLEYMAN PAŞA, Umdetü'l-Hakâyik, İstanbul 1928, Cilt V. s. 468.

(*) Edhem Paşa, aynı gün, Edirne Valisi Cemil Paşa'ya da şu telgrafı çekmiştir: "Telgrafnameleri alındı. Filibe'de vagonlara intizaren istasyonda kalmış oldukları beyan olunan ahalinin nakli için vagonların iki defa daha işletilmekte bir mahzûr yok ise kumpanyaya emir veirlerek ahali-i merkûmenin nakledilmesi Süleyman Paşa Hazretlerine yazılmıştır. Müşârünileyh ile bilmuhabere ahalinin nakli esbabının behemahal istihsaline gayret olunması muntazardır."
Cemil Paşa, bu telgrafı aynen Süleyman Paşa'ya ileterek, "artık ne yapmak lâzım ise ferman buyurulmasına muntazırım" demiştir.
Süleyman Paşa ise, "halbuki bence yapacak hiçbir şey olmadığından, ben de icrasını yine Safvet Paşa'ya havale ettim." diyor. (İbid., ss. 468-469).

No. 141

SUMMARY OF PROCEEDINGS IN THE OTTOMAN PARLIAMENT SITTING OF JANUARY 14, 1878.

(Extract)

The Chamber was informed of what had been done to relieve the wants of the numerous refugees now pouring into Constantinople by thousands daily.

The Yeni-Djami Mosque had been selected as a shelter, and its attendants were to supply food to the refugees. A subscription was opened by a leading Member of the Chamber, and the list was rapidly filled, each Deputy obliging himself to give at least 500 piastres to the fund. The matter was then referred to the Committee, and it was decided to call upon the Senate, as forming part of the Parliament, to give some assistance.

A final proposition was made to send as many as possible of the refugees to Asia Minor, where there was plenty of room and facilities for their temporary accomodation. This was unanimously accepted, and referred to the Committee.*

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/66 — Confidential (3508), p. 98, No. 91/.

(*) Osmanlı Parlâmentosu, 19 Ocak 1878 günü yeniden Rumeli göçmenleri mes'elesini görüşmüştür. Bk. Belge No. 146.

No. 142

FİLİBE YAKININDA BULUNAN SÜLEYMAN PAŞA'DAN MÂBEYN-İ HÜMAYÛN BAŞKİTABETİNE, SADÂRETE, SERASKERLİĞE, TOPHANE ÂMİRLİĞİNE.

Tel. 15 Ocak 1878

Dünkü gün Filibe'nin Karlova cihetinden iki ve Tatarpazarcığı tarafından üç alay düşman süvarisi ilerleyerek Filibe'ye bir saat mesafeye kadar takarrüb ile bir takım aceze-i muhacirine dahi tasallut eyledi. Tüfek menziline tekarrüb etmedikleri için yalnız Karlova ve Pazarcık cihetlerine ve bir de bu taraftan Meriç boyuna ta'biye olunan toplarla bir miktar top ateşi icra olunmuş ve anın üzerine düşman gerileyerek bir hatt-ı harb ihza etmiş olduğu ve nısvan-ı muhacirinden dört mecrûhun Filibe'ye geldiği arz olunur.*

3 Kânunusâni 93 SÜLEYMAN

SÜLEYMAN PAŞA, Umdetü'l-Hakâyik, İstanbul 1928, Cilt V. ss. 481-482.

(*) Zamanında emin yerlere gidemeyen ve götürülemeyen göçmen kitleleri, artık düşman ayakları altında, iki ateş arasında kalmışlardır. Filibe bölgesindeki göçmen kitlelerini artık pek yakın ve pek büyük felâket beklemektedir.

No. 143

CONSUL DE FRANCE A ANDRINOPLE, AU MINISTRE FRANÇAIS DES AFFAIRES ETRANGERES.*

No. 24 Andrinople, le 15 Janvier 1878

La panique causée à Andrinople par les marches audacieuses des Russes a redoublé d'intensité, lorsque la population a su que le Grand Vizir engageait notre Vali a ne pas suspendre le départ des familles musulmanes. L'émigration a pris à partir de ce moment des proportions effrayantes.

Pendant quatre jours et quatre nuits une foule immense et affolée n'a cessé de se presser à la station du Chemin de fer plusieurs personnes et particulièrement des femmes et des enfants périrent étouffés en essayant de monter dans les wagons.

Tandis qu'une partie des habitants de la ville, cherche à fuir par les voies ferrées, le reste s'éloigne dans des voitures, dans des charettes traînées par des boeufs, à cheval et même à pied. Beaucoup de ces malheureux n'atteindront probablement pas le terme de leur voyage, car le froid, la faim et la fatigue ne manqueront pas de faire de nombreuses victimes.

Le quartier turc d'Andrinople est déjà à peu près désert et il serait complétement vide, si les fugitifs qui arrivent journellement de Sophia, de Bazardjik, de Philippopolis, de Kyzanlik etc. n'occupaient point les habitations délaissées, au fur et à mesure qu'ils traversent la ville pour gagner des points moins menacés.

Telle est chez les Turcs la terreur produite par l'approche de l'ennemi qu'ils abandonent dans leurs demeures leurs provisions et leurs biens, se bornant à emporter le strict nécessaire, afin de pouvoir s'éloigner plus rapidement.

Par suite d'un accident survenu avant hier sur la ligne de Constantinople où les trains ne pourront pas circuler de quelques jours, ces départs son devenus encore plus pénibles,

Les émigrants se trouvent maintenant réduits à voyager à petites journées sur des grandes routes où les attendent des souffrances et des privations de tout genre. Il est évident que la plupart de ceux qui s'en vont, quittent le pays sans esprit de retourner et pour aller s'établir en Asie.

Archives des Affaires Etrangères de France, Correspondance Politique des Consuls, Turquie, Andrinople (1878-1880) T. III, f. 29.

No. 144

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 70

Constantinople,
January 16, 1878

The forebodings of those who foretold the infinite misery and suffering that would be brought upon this unhappy country by a wantom war of aggression have now been more than fulfilled. The Mussulman populations, with the horrors committed upon the Mohammedans during General Gourko's raid of last summer fresh in their memories, are flying terrified before the Russians advance. In many districts the Christians, and the Jews, who were the special victims of Bulgarian cruelties, are accompanying them. The towns and villages are deserted, and the property of their inhabitants abandoned. Trains, with from 8.000 to 10.000 of these wretched fugitives, have been arriving daily at Constantinople. Only open truks can, in most cases, be provided for them. The weather has been intensely cold, the snow falling heavily. The poor creatures are packed together standing, and are thus kept sometimes for more than twenty-four hours without food or shelter. As the trains arrive at the stations the bodies of men, women, and children, frozen to death, or who have succumbed to illness, are dragged out of the waggons. Even the tops of the closed carriages are occupied by the women and children, who in some instances, numbered by the cold, roll off and are killed.

Long steams of fugitives, chiefly women and children, on foot, are taking the direction of Salonica, Rodosto, and other places to the south of the line of railway between Adrianople and the capital. They have abandoned everything they possess, and die by numbers on the way from hunger and cold.

A panic has seized the population of Adrianople, Philippopoli, Tatar-Bazardjik, and other towns. The railway stations are invaded by vast crowds, who attempt to enter the trains, and overpower the officials, who are unable to keep them back. The scenes described to me by Mr. Blunt, Mr. Calvert, and several gentlemen whom I have sent to afford some relief to this suffering and perishing multitude,

from Lady Burdett-Coutts' Compassionate Fund, are perfectly heartrending.

Major de Winton, with a devotion and self-sacrifice beyond praise, assisted by the members of the Embassy, when able to leave their heavy work, and by Mr. Master, an English gentlemen who has rendered most valuable help in the distribution of the Compassionate Fund, has laboured indefatigably, night and day, to succour and relieve the unhappy fugitives arriving continuously by train in Constantinople. They are mostly women and children. There is scarcely more than 5 per cent. of men. They include persons in the better classes of life as well as the poorest inhabitants of the villages. They come here in the utmost destitution. They are seen with their famishing children searching for dry bones, or any refuse, to appease their hunger.

The Turkish authorities, at my request, have given over to Major de Winton a large building, or khan, close to the railway station, in which some 1.500 of the most destitute and suffering fugitives can be temporarily received. As soon as possible they are drafted off to different quarters in Constantinople and to villages on the Bosphorus. The mosques are filled with them. Major de Winton has established soup-kitchens, and is able to give some nourishment to those who are in the greatest want. The Government officials do what they can, but they have no organisation or system, and have lost their heads in face of this appalling amount of misery and suffering.

The resignation with which these poor Turkish fugitives bear their misfortunes, their dignified and self-possessed bearing, and their kindly and considerate treatment of each other, in the midst of their terrible trials, furnish ample proof of the true nobility of a race which has been denounced, by those who have only learnt to know it from its enemies and calumniators, as "anti-human" and "unspeakable". Those Englishmen who have been present at the arrival of the starving refugees at Constantinople, like every English officer who has been brought into relation with the Turkish soldier, speak in admiration of the great qualities of a people which has been made the victim of ambition and unreasoning prejudice and passion.

The general flight of the Mussulman population in Roumelia has seriously impeded the Turkish military operations. The fugitives have, in some places, even seized the ammunition and other waggons,

thrown out their contents, and occupied them themselves. They have besought the troops not to abandon them to the mercy of the Russians, Servians, and Bulgarians, and the march of the forces which Suleiman Pasha has been endeavouring to concentrate in all haste at Philippopolis and Adrianople has been greatly delayed, if it can be effected. The panic may be unreasonable, but, after what occured last year in the Tundja Valley, as described in Consul Blunt's exhaustive Report, it can scarcely be wondered at.

As far as I have hitherto been informed, the Mussulmans have not been guilty of any excesses of outrage upon the Bulgarian Christians although they attribute to him their unparalleled misfortunes. The Turkish commanders have even spared the Bulgarian villages out of feelings of humanity, although they would have been fully justified by the exigencies of war had they destroyed them and laid waste the country on the approach of the invaders. They have been strongly urged to do so by European military advisers, as the best, if not the only means of checking the Russian advance, but they have declined to act upon the advice.

Although Constantinople is now crowded with the miserable victims of the Russian invasion, who excite the deepest sympathy amongst their fellow Mahommedans, and the greatest indignation against their Christian persecutors, the city is perfectly quiet. There is, no doubt, a good deal of alarm amongst the Europeans and Greeks, but, as far as I can judge, there is at present no ground for it. Should, howeever, the Russians occupy or turn Adrianople and threaten Constantinople, the case may be very different.

(Signed) A. H. LAYARD

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/66 — Confidential (3508), pp. 95-96, No. 190.

No. 145

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 75 (Telegraphic) — Constantinople, January 18, 1878

Safvet Pasha informs me that the Mussulman population is everywhere abandoning their homes on approach of the Russians; that a number of fugitives without food and shelter, both in Bulgaria and Roumelia, is now enormous; and the distress, suffering, and loss of life, terrible and heart-rending. The Russian Generals have issued no Proclamation promising protection to the lives, property, and honour of Mahommedans, and this has added to the panic. Porte is convinced that this is done purposely in order to drive out the whole Mussulman population from the two invaded provinces. Can nothing be done to prevent or check so much misery and devastation? Thousands of fugitives are still arriving here daily, and are exposed to great suffering. I receive deplorable accounts from Bourgas-Dedeagatch and other places.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/66 — Confidential (3508), p. 76, No. 135.

No. 146

SUMMARY OF PROCEEDINGS IN THE OTTOMAN CHAMBERS. SITTING OF JANUARY 19, 1878.

(Extracts)

At the opening of the sitting of the 19th (January) the President explained that on the previous day (Friday) he had been received by His Majesty the Sultan, who had expressed his warmest sympathy with the deplorable condition of the refugees who had arrived in the capital, assuring him of his earnest wish to adopt every means to alleviate it, taking upon himself the office of President of the Committee of Assistance which the Chamber had appointed, and named the President of the Chamber to act as his representative.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F. O. 424/67 — Confidential (3598), p. 51, No. 108/1.

No. 147

GÜMÜLCİNE'DE SÜLEYMAN PAŞA'DAN, MÂBEYN-İ HÜMÂYÛN BAŞKİTABETİNE, SADÂRETE, SERASKERLİĞE, TOPHANE ÂMİRLİĞİNE.

Tel. Gümülcine, 19 Ocak 1878

Ahval-i müteellime-i hâzıra içinde en ziyade kulûb ehl-i şefkatini dâğdâr ve dilhûn edecek masaibin tâ bikıyamet unutulamaz olan kısmı fecii Filibe'de terk olunan mecruhîn-i askeriye ile Meriç'in cenaheyninde ve Filibe ovasında kalan aceze-i muhacirinin ahval-i takat güdâzaranesi olacaktır.

Bu muhacirinden daire-i himayet-i askeriyeye hasbel mevki iltica edenler ile daha evvelce davranıp da Edirne yolunu tutturmuş bulunanlar, rivayete göre, ekseriyet üzere Bulgar ve Kazak havanesinin ta'me-i şemşir gadrı ve ihaneti olmuş ve Filibe'den Hasköy'e doğru mümted olan o vadi-i cesim, etfal ve nısvan-ı müslimin ve aceze-i mazlûmin naaş-ı hûninî ile dolmuş ve askerle birlikte bulunanlar dahi bittabi Balkan tarîkini tutturduklarından nâşi arabaları işlemediğinden mütehammil olabildiği miktar eşyasını ve bir takım nısvan ve sıbyan arkasına yükleterek âh-ü vâveylâ kenan dağlara tırmanmakta bulunmuştur. Bu masaibinin bir çoğu evlâd ve ahvanmı gâyib ederek yürekler paralanır surette feza' ve feryâd etmekte ve bir takımı açlıktan ve birazı şiddet-i burudetten ve barınacak yer bulamamasından nâşi donup gitmektedir.

Ekser zukûru Rusyalılar tarafından ahz-ü girift olunmuş idiğünden muhacirinin hemen kısm-ı âzamı nısvan ve sıbyan güruhudur, denilebilir. Yolda ve kendi bulunduğumuz çaresizlik âleminde bir taraftan da bunlara iâne-i mümkine edilebilmekte ise de, ne çâre ki vesait mevkûd olduğundan hükm-ü muavenet dahi mahduttur. Binaenaleyh elde kalabilecek kısmının olsun muhafaza-i hayat ve intiâşı için Gümilcine ve Kavala ve Drama kaymakamlıkları ile sair iktiza eden mahallere, bunlara ta'yinat ve sekenâ tedârik-i seri'i içün iktiza eden evamir-i âliyenin hemen itâ buyurulması müsterhamdır.

Filibe'deki mecruhin-i askeriye'ye gelince* bunlar Filibe'nin İngiltere konsolosu taahhüdiyle Cenev(r)e mukavelenâmesine müsteni-

(*) Filibe'deki hasta ve yaralı askerlerin sayısı 1040 kadar idi. (**Op. cit.**, V, ss. 388, 392).

den Stafford House kumpanyasının taht-ı himâyesine terkolunmuş olduğu halde Filibe muhafazasına memur fırkamn istasyon mevkiini terk eylemelerini müteakip petrol ve sair vesait-i muhterika ile istasyonun âni vahidde tutuşturulması, derûnunda terkolunan mecruhin-i askeriyenin cayır cayır yanmış olmasına ve istasyonda bulunduğu Filibe kumandanlığının ifadesinden anlaşılan sekiz on kadar aceze-i nısvan-ı müslimenin ve hattâ içlerinden o aralık vazı'ı haml etmiş bulunan bir bîçarenin bile mecruhin ve mağdûrin-i mumaileyhin ile birlikte Bulgar ve Rus engizisyonuna uğradıklarına hükm edilmekte olduğu ağlaya ağlaya arzolunur.

İşte asr-ı hâzır hristiyanlığının himaye-i mazlûmin unvan-ı riyâkâranesiyle hakkımızda revâ gördüğü mezalim ve haşyâneden akalim-i sairede bulunan ıhvan-ı dinimizi hemen Cenab-ı Hafız hakiki masûn ve mahfûz buyursun âmin.

SÜLEYMAN

SÜLEYMAN PAŞA, Umdetü'l-Hakâyik, İstanbul 1928, Cilt VI. ss. 48-49.

No. 148

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 80 (Telegraphic)

Constantinople, January 19, 1878

Th whole of the Mahommedan population is flying before Russians, and some hundred thousand women and children are in the open fields dying of hunger and cold. Port asks Her Majesty's Government, in the name of humanity, to induce Russians to give some assurance in the form of a Proclamation guaranteeing the Mussulmans protection to their lives and honour. The Turkish Government and authorities have not power to check the panic, which may soon extend to Constantinople with most disastrous consequences. It seems but too probable that the Russians are seeking to exterminate or drive out the Mahommedan population.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London) F.O. 424/66 — Confidential (3508), p. 79, No. 144.

No. 149

APPEL DE MIDHAD PACHA, EX-GRAND VIZIR EXILE AUX REDACTEURS DES JOURNAUX ANGLAIS.

Londres, le 19 Janvier 1878

Monsieur le Rédacteur,

D'après les dernières nouvelles de Constantinople, il paraît que les fugitifs et émigrés sont dans la situation la plus alarmante, la plus misérable et la plus digne de pitié. Par suite de la terreur inspirée par les premiers massacres,* plus de soixante-dix districts ont été abandonnés par les familles musulmanes à l'approche de l'ennemi.

Cette foule de réfugiés se presse dans la capitale et dans d'autres villes; mais les derniers arrivés ne peuvent en aucune manière trouver un abri pour leurs têtes fatiguées, de sorte qu'ils restent éparpillés en plein air au milieu du froid et de la neige.

Une dépêche annonce que 25 à 30.000 individus - femmes, enfants et viellards - sont disséminés le long de la ligne du chemin de fer d'Andrinople à Constantinople, sans ressources, sans abri, pleurant, gémissant, au milieu des souffrances les plus terribles; et, comme preuve de leur situation désespérée, je me permets de vous citer le cas suivant:

Parmi les fugitifs de Nisch et de Pirot qui ont atteint Bazardjik, après de terribles souffrances, pour prendre le train, il y a eu quatre-vingts familles de notables qui n'ont pu trouver place dans les wagons qui étaient sur le point de partir.

Pris de désespoir, les vieillards, les femmes et les enfants se couchèrent sur les rails, aimant mieux être écrasés par les roues de la machine que de continuer à souffrir. La force a dû être employée pour arracher aux atteintes d'une mort certaine. Ce seul fait suffirait à prouver à quelle extrêmité leurs souffrances les a réduits.

La nation anglaise, qui fait l'admiration du monde, et surtout du peuple turc qui lui sera éternellement reconaissant, a, depuis le commancement de la guerre, répondu sa charité bienveillante sur

(*) Midhat Paşa burada "ilk katliâmlar" sözüyle 1877 yazında, bilhassa Tunca vâdisinde ve Balkan dağlarında Rumeli Türk halkına karşı yapılan Rus ve Bulgar katliâmlarını kastetmektedir.

nos blessés et sur nos martyrs; mais je suis certain qu'en face d'un êtat de choses aussi déplorable et d'événements aussi inouïs dans l'histoire, les sentiments d'humanité serreront le coeur non-seulement de la noble Angleterre mais aussi du monde entier, - oui, le coeur de l'ennemi lui-même!

Si nous songeons que la plupart des fugitifs sont des femmes, des enfants, des vieillards et des invalides, qui restent exposés aux rigueurs de cette rude saison, privés de tout et abandonnés à la misère, nos coeurs seront touchés.

Il n'y a certainement pas d'oeuvre charitable plus méritoire et plus vraiment humaine que de soulager les souffrances de ces pauvres créatures.

En exposant à la noble nation anglaise cet état de choses déplorable, désastreux et déchirant, je suis fermement convaincu qu'elle fera de nouveau efforts pour secourir à alléger les souffrances de ceux qui les béniront et resteront reconnaissants envers leurs bienfaiteurs.

Agréez, etc.

(Signé) MIDHAT

Russes et Turcs, la Guerre d'Orient, Paris, Manceaux, Editeur, 1877 (1878), pp. 871-872.

(*) Rumeli göçmenleri için İngiltere'de esasen daha önce bir yardım kampanyasına girişilmişti. İngiliz yardımları daha 1877 yazında başlamıştı. Fakat bu defa, kış ortasında yüzbinlerce göçmen yığınının birdenbire İstanbul'a, Anadolu'ya doğru akını üzerine yapılagelmiş yardımlar çok yetersiz kalmış ve göçmenler, medenî dünyanın gözleri önünde, açlıktan, soğuktan kırılmağa başlamıştır. Midhat Paşa, bu bakımdan İngiliz milletinin yeniden bir gayret gösterip göçmenlerin imdadına koşmasını istemektedir. Belirtmek gerekir ki, bu felâketli göçlerde en fazla yardımda bulunan yabancı ülke, İngiltere olmuştur. Bu kitapta İngiliz yardımlarıyla ilgili çeşitli belgeler görülecektir.

No. 150

SAFVET PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES, A AARIFI PACHA, AMBASSADEUR DE TURQUIE A PARIS.

Tél. chiffré — Sublime Porte, le 20 Janvier 1878, 11 h. 20 m.
Circulaire — (Reçu: 21 Jan. 9 h. m.)
No. 50.151/6

La cavalerie russe est entrée aujourd'hui à Andrinople. Dans la crainte d'une répétition des massacres d'Eski-Zaghra, nos malheureuses populations fuient l'invasion de l'ennemi et viennent se réfugier en masse à Constantinople. Ces familles n'abandonnent ainsi leurs biens et leurs foyers et n'émigrent dans la capitale que pour sauver leur vie et leur honneur. La misère qui entoure ces réfugiés est effrayante. Tous les efforts sont faits pour secourir ces malheureux, qu'une simple assurance contre le retour des dernières attrocités aurait pourtant suffi pour retenir chez eux.

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Rusya, Siyasî, Karton 122, Dosya 64.
Archives de l'Ambassade de Turquie à Paris,
Dossier: Nouvelles de guerre.

No. 151

THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY, TO LORD LOFTUS, BRITISH AMBASSADOR AT ST. PETERSBURGH.

(Telegraphic) — Foriegn Office, January 20, 1878

Mr. Layard telegraphs that the whole of the Mahommedan population is flying before the Russians, and some hundred thousand women and children are in the open field dying of hunger and cold.

Porte asks Her Majesty's Government, in the name of humanity, to induce the Russians to give some assurance, in the form of a Proclamation, guaranteeing the Mussulmans protection to their lives and honour.

Make suitable representation without delay to the Emperor, for the sake of the general population, Christian and Mahommedan, of the districts affected.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F. O. 424/66 — Confidential (3508), p. 80, No. 151.

No. 152

THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY, TO LORD LOFTUS, BRITISH AMBASSADOR AT ST. PETERSBURGH.

No. 48 Foreign Office, January 20, 1878

My Lord,

I have received a telegraphic despatch from Her Majesty's Ambassador at Constantinople, reporting that the entire Mussulman population is flying before the Russian forces, and that women and children, to the number of about 100.000, are dying of cold and starvation in the open fields.

The Turksh Government have requested Her Majesty's Government, in the name of humanity, to induce the Russians to give some assurance, in the form of a Proclamation, guaranteeing that protection will be afforded to the lives and honour of the Mussulman population.

I have therefore to instruct your Excellency to lose no time in making a suitable representation to the Emperor, for the sake of the inhabitants, both Christian and Mussulman, of the districts affected.*

I am, etc.

(Signed) DERBY

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/66 — Confidential (3508), p. 81, No. 152

(*) Paniğe kapılan Rumeli Türk halkını yatıştırıp büyük göçün önünü almak için Ruslar nezdinde teşebbüs yapılması etrafında ayrıca bk. Belge No. 145, 150, 153, 155, 156, 158, 161, 186, 188, 189.

No. 153

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 92

Constantinople,
January 21, 1878

My Lord,

The flight of the Mussulman populations from the invaded provinces continues. Their terror is increased by reports of the cruel treatment and massacres of those who have remained in the districts occupied by the Russians and their auxiliaries. Information, which appears to be to a certain extent confirmed by Consul Blunt and Capitain Fife, has reached the Sultan and the Porte that such massacres have taken places. I trust that it may prove exaggerated, if not altogether unfounded; but when the horrors committed by the invaders last year are borne in mind, it is not surprising that these rumours should cause a general panic.

It has been remarked that no Proclamation has been issued by the Russian Commanders to reassure the Mussulman populations, and to promise them protection for their lives, property, and honour. It is believed that if this measure had been taken at once, the Mohammedans would not have abandoned their homes and all they possessed before the advancing enemy. Such proclamations are, it is maintained, usually issued on the entrance of an invading army into a foreign country. Noncombattants and defenceless women and children have rarely been subjected in modern times to the horrors which accompanied war in barbarous ages. That massacres had previously been committed by Bashi-Bazouks is not an excuse for a civilized Government to offer; but this is a war waged against a whole people. Those who have watched the proceedings of the Russians can scarcely doubt that their deliberate object has been to drive the Turkish race out of the provinces they have occupied, and to replace it by the Slav. Such has been the policy of Russia in other countries which she has conquered. Some go so far as to maintain that the massacres and cruelties perpetrated last summer by the Bulgarians were permitted, if not encouraged, with this view They not only served to strike terror into the Mahommedans, but to excite reprisals, which might furnish arguments to Russia to

prove that it is impossible for the two races to live together any longer, and that it is, therefore, absolutely necessary to remove the Turks from Bulgaria and Roumelia. Unfortunately, this assumption, although, in my opinion, unfounded, is eagerly accepted by those who favour Russian conquests in Turkey. A more cruel policy has rarely been pursued by an ambition and unscrupulous nation.

Those who condemn the Turks, without reference to justice or right, for all they do and all they do not do, maintain that it is the duty of the Turkish Government and authorites to calm the fears of the Mahommedans and to prevent their flight. Once having abandoned their homes and property, these persons say, the Turks can never return to them. Such is the language held by some of the foreign Representatives here. But, under the circumstances in which the Mussulmans are placed, it is utterly impossible to control them. The authorities have lost all pover over them. When a wild panic seizes a whole people it is useless to reason with its victims, or to attempt to restrain them. I am told by eye-withnesses that women throw themselves with their children by thousands upon the railway trains, and no force that could be used, consistently with the respect felt by Mahommedans for women, could remove them. They remain in them without moving, packed, for days, in the open cattle trucks, without food or shelter, and dying in numbers, rather than run the risk of losing the places they had secured, and of being left behind at the mercy of the Russians and Bulgarians.

The Porte has earnestly asked me to bring the state of things I have described to the notice of Her Majesty's Government, and to request them, in the name of humanity, to represent to the Russian Government the expediency of issuing a proclamation assuring the Mussulman population that if they do not abandon their homes they will be protected, and that their lives and honour will be safe. I telegraphed to your Lordship to this effect on the 19 th instant.

It is needless for me to represent to your Lordship afresh the dreadful and almost unparalleled sufferings of the Mussulman fugitives. No word of mine would suffice to describe them. Englishmen, who have experience of the worst horrors of war and of the utmost depths of human misery, have declared to me that they have never before witnessed such heart-rending scenes as have been caused by this cruel and unrighteous war. Nor, they add, have they ever seen sufferings and misery borne with so much patience and resignation. Not a murmur of complaint is heard from

the crowds of starving and half-frozen human beings that arrive here daily by the railway. They wait calmly and confidingly for the food that is prepared for them, and receive it with deep but quiet gratitude.

I have, etc.

(Signed) A. H. LAYARD

P. S. — I have the honour to inclose an account, furnished to me by an English officer, Captain Allix, formerly of Her Majesty's Guards, of a journey he performed with one of the trains filled with fugitives. I would to ask your Lordship to read it, as it affords some ideas of the result of the Russian invasion upon the Mahommedan populations, and of their terrible sufferings.*

A. H. L.

January 23 — I beg to inclose copy of a letter referring to the same subject writen by Mr. Masters, a gentleman who has been distributing relief from Lady Burdett Coutts Compassionate Fund.

A. H. L.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/67 — Confidential (3598), pp. 37-38, No. 97.

(*) Bu tarihî göç hakkında, o günlerin gazetelerinde de pek dikkate değer yazılar vardır. Meselâ, Paris'te çıkan **Les Débats** gazetesi İstanbul muhabiri, 15 Ocak 1878'de bu göçü şöyle tasvir etmektedir: "... Cet immense exode est effrayable; il a des proportions bibliques: c'est la fuite d'Egypte, c'est la chute de Ninivie ou celle de Babylone! Ces populations affolées par les peur des Bulgares se précipitent sur la voie, où femmes et enfants se jettent au-devant des tarins et les obligent à s'arrêter; lâ, ils les escaladent, les envahissent, couvrent les plates-formes, s'entassent dans les wagons découverts, s'accochent aux marchpieds, s'empilent et s'étendent sur les toits mêmes des wagons. Le froid les saisit; hommes, enfants succombent en route; ils tombent, et les survivants les jettent sur la voie. J'ai vu arriver un train chargé de ces misérables victimes; on en a descendu plus de dix cadavres de femmes et d'enfants morts de froid. Et dans quel état étaient les autres!..." (**Les Débats**, du 25 Janvier 1878). Resmî belgelere öncelik verdiğimden basının yazdıklarını kitaba almama imkân olmadı.

Inclosure 1 to No. 153.

NOEL ALLIX, AID-DE-CAMP TO BAKER PASHA, TO MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE.

35, Rue Venedik, Pera,
January 19, 1878

Your Excellency,

According to your Excellency's desire, I have the honour to write a short description of some of the intense sufferings I withessed among the unfortunate refugees during my late journey from Tatar-Bajardjik to Constantinople.

On leaving Tatar-Bazardjik on Sunday, January 13, I found the whole road from the town to the railway station, about a mile and a-half, was lined with double and triple rows of arabas filled with fugitives and their belongings; these arabas in many cases driven by women and girls, with hardly any covering, and neither shoes nor shockings to protect their bare feet and legs from the intense cold which prevailed.

On arriving near the station the scene changed. There was what appeared to me to be one vast camp; the wretched people had broken up their arabas to make fires, around which, huddled up in groups, they sat, endeavouring to extract what warmth they could, but, now that their arabas were burned, with absolutely no shelter day or night from the terrible cold.

Arrived at the station, I found one long train composed of sheep and cattle waggons and open coal trucks, in all about forty carriages, but with no engine. This train was already crammed to replation; in many instances hand-to-hand fight being resorted to obtain places. Not only did the refugees cram themselves into the trucks in such numbers that there was no room to move, but they clambered on to the tops of the snowcovered carriages, crowded on to the side boards and even on the buffers. They laid their planks over these latter, and then seven or eight men would crouch in this dangerous position. Any attempt to move them was absolutely futile; they would rather have been shot than let go of the train, as they imagined, their only hope of safety. By Suleiman Pasha's order we telegraphed for three trains to come up at once to carry away as many as possible.

About two hours after the reply came back. The first train dispatched was taken by force by the fugitives at the first station;

on seing its approach they laid their women and children across the rails to prevent its passing. Any attempt to get trains up hopeless, owing "to the panic. Have dispatched a single engine."

The engine arrived, and at about 4 o'clock we started with our load of forty waggons and their occupants. At every station we came to we found two, sometimes three, long trains waiting to be taken on, and crowded in the same way. The poor little children and women, and, indeed, men, on the tops of the carriages and in the open trucks literally benumbed with cold. Mothers with infants at breast vainly endeavouring to shelter them and hush their cries. During the night we came to some steep inclined, and the engine could not draw the heavy load. We were therefore obliged to cut it in half, and the cries of the unfortunate people, who thought they were to be left to the mercies of the Cossacks and Bulgarians in consequence, were dreadful. Soon after occured one of the most harrowing scenes I ever witnessed, and I have witnessed many on the battle-field. The night was a brilliant moonlight, but bitterly cold, with a cutting wind.

We came to an incline too steep for even the lightened train to mount. We had, therefore, to back the train to get a fresh impetus; presently we heard a grating, crashing noise, and the engine (on which I was riding) bumped heavily; some thought would leave the metals. On stopping the train, we jumped off to ascertain the cause. It appeared that in backing the boards placed by the fugitives upon the buffers had become displaced, and several of the people had fallen through between the metals; some escaped, some were dreadfully wounded. One man I saw with all his fingers cut off, another had both his legs cut at the thighs; he still lived, but we could do nothing for him. The worst, however, was two poor men, who had been caught by the iron cattle-guard in front of the engine, and dragged back and crunched into a shapeless mass under the engine. We had great difficulty in disentangling them from the train.

Notwithstanding this fearful warning, such was their terror at being left behind, that they still persisted on riding on the buffers and the side-boards. One man I found afterwards actually asleep on the buffers in front of the engine. As we proceeded I saw poor moonlight, thrown off the tops of the carriages, as they died from cold or hunger. In many instances, where they were too closely packed to remove them, the dead remained in the carriages with the living.

I afterward learnt that no less than five corpes were taken of one carriage alone.

At the bridge near Tirnova eight children were thrown into the river; of these three were picked up alive. Owing to the line being a single one, the difficulty of transporting this moving population, for such it is, enormous, and, consequently, trains of these wretched people were kept waiting days and nights, utterly exposed to the incessant snow and driving blats, scantily clad, and half-starving. One train I saw where the people had remained packed for four days in the waggons without moving.

Such was their terror that nothing would persuade them to leave the carriages for fear of losing their places. As dysentery, and diarrhoea was extremely prevalent among them, the filth and stench, as may be imagined, was appealing. In one instance no less than fifteen women were huddled into a place used to sweep the manure into a cattle-waggon, a place corresponding somewhat to a dog-box on an English railway.

Upon Colonel Blunt opening the door, the rush of fetid air caused him to turn quite sick and faint. There were also many sheep-waggons where the people were packed in three tiers one above the other; here they could not even sit upright, a space alloted to sheep being hardly suitable for human beings. We passed another train where they cried mournfully "Ekmek Hitch-Hitch", and it appears that they had no food for two days. I myself was kept on the road for two days and three nights between Tatar-Bazardjik and Tirnova, and then, owing to an accident on the line higher up, it was stated that it would by some days before we could proceed. This added to the misery and confusion, as nothing would induce the fugitives to belive this was really the case. No, they said, we are to be left to our fate, and they will not receive us at Stamboul.

In many cases the poor wretches, rendered desperate by their terrible situation, Russians in their rear, a block in front, and starvation in the present, threatened the station-masters, that if they did not send them or they would kill them and burn the stations and the trains to get warmth. The position of the officials was certainly perilous, and those at Tirnova behaved admirably. On arriving at Tchorlou the scene changed. A flag bearing the initials S. H. C. floated on a house near the station, and I found Colonel Blunt, of Lady Burdett-Coutts' Compassionate Fund, and others busily employed feeding the multitude.

Huge caldrons of soup there were, refilled as speedily as emptied, and kept boiling day and night. Hot rice, loaves of bread in thousands, and shelter and warmth for most of the women and children. I feel sure that the efforts of this society saved the lives of many and many a hundred at this station alone. It was, as it were, a half-way house, and without it the effects would have been terrible. I here left the line and rode across country to Rodosto.

In the course of my military duties with the Turkish army I have ridden over a great part of Bulgaria, and everywhere without exception have witnessed the same thing. The entire population of Turks moving, in mass, possessed by an almost indescribable terror.

Happy homes broken up, villages burned, country devastated, children and women wailing piteously as they said, where are we to go?

We hear that through your Excellency's strenuous efforts much, very much, has been done to alleviate the sufferings of these poor people, but nothing could ever obliterate the dreadful scenes that have occured or the intense suffering inflicted on these unoffending women and children.*

I have, etc.

(Signed) NOEL ALLIX, Turkish Army,
Aide-de-camp to Baker Pasha

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/67 — Confidential (3598), pp. 39-40, No. 97/1.

(*) Filibe-Edirne arasında, Meriç boyundaki göçmenlerin feci durumuna dair başka kaynaklar da vardır. Meselâ Rus Tuna orduları safında gönüllü olarak savaşa katılan ve 26. Don Kazakları bölüğüyle birlikte, Ocak 1878'de buralardan geçen Dick de Lonlay adlı Fransız, Harmanlı-Edirne yolunu Türk göçmenleri cesetleriyle dolu olarak gördüğünü, yalnız 60 kilometrelik bir yerde 600 göçmen cesedi saydığını anlatır. Yazar, bu göçmenlerin Rus süvarileriyle karşılaşmış olduklarını da belirtir. (Dick de Lonlay, **A Travers la Bulgarie**, Paris 1886, pp. 258-264). Fransız savaş muhabirleri, 19 Ocak 1878 günü Harmanlı yakınında 50.000 kişilik bir göçmen kafilesinin General Skobelef ordusunun bir kolunun hücumuna uğradığını ve göçmenlerin çoğunun burada öldüğünü anlatırlar. (**Russes et Turcs, Guerre d'Orient,** Paris 1877-1878, p. 875). Ayrıca bk. Belge No. 147.

Inclosure 2 to No. 153

MR. MASTERS TO MR. LAYARD.

Constantinople, January 22, 1878

Sir,

I have the honour to report to your Excellency that after working at the railway station here four days and two nights I proceeded to Tchorlou, taking with me 2.300 okes of bread, some of which I distributed at the different stations along the line, and the balance I took with me to Tchorlou. The scenes at the different stations were heart-rending. I passed a train filled with refugees at every station, each train containing about 2.000 people; to some of these I distributed bread, and I left with the different station-masters a certain quantity to distribute. When I arrived at Tchorlou I found Colonel Blunt ill; he had been working for four days and was quite knocked up. There were seven loaded trains in the station crowded with men, women, and children; some of these trains had been two days and two nights coming from Adrianople. Each train consisted on an average of about eighty waggons, most of them open, seventy people being in each waggon. Colonel Blunt had distributed several thousand okes of bread during the four days he had been there. I soon disposed of the supply which I brought up with me from Constantinople giving to each person half an oke. A great quantity of hot soup was also supplied, but this I am sorry to say I had to knock off, as I found the expense far too heavy. A great many women and children had died on their way from Adrianople, and about thirty-five died at Tchorlou. The scene at the station on Friday was an awful one. The cold was intense. I could just manage to feed the people, but I could not keep the old away. Corps after corps came out of the trucks and was carried away and buried. Men who were once strong, women both young and old, children of all ages, it was an awful sight; and yet how quietly the refuges behaved. I hardly heard a murmur except from the Circassians, who threatened to burn the station if the stationmaster did not send on the trains at once; these gentlemen also attacked by bread-van with hnives, but I managed to close the van in time. I came down to Constantinople on Sunday last, travelling in a refugee train crovded with people. Several people died during the journey; the corpses of the children

were thrown out of the trucks to make more room for the other passengers. I saw a beautiful girl of about 18 years die from cold; she seemed to belong to the better class of Turks. I suffered from the cold very much on my journey down. What must the other poor people have done who were not clothed anything like what I was? When I arrived at Constantinople I was some time before I could move, all my limbs seemed frost-bitten.

I could write page after page to your Exccelency concerning the sufferings of these poor people, but time will not permit me to do so. I must not conclude without mentioning the admirable conduct of the railway officials, from the highest to the lowest. Not once during this trying time did one of these men loss their temper, and I saw a great many acts of kindness done by them to the refugees.

I have, etc.

(Signed) ROBERT P. MASTERS

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/67 — Confidential (3598), pp. 40-41, No. 97/2.

(*) Aynı konuda, bir başka belgede şunlar yazılmıştır: "Parti d'Andrinople mardi 15 Janvier, à neuf heures du soir, par un train qui emportait environ 2.000 fugitifs... j'ai pu constater les souffrances de toute nature endurées par cette malheureuse population musulmane.
A onze heures du soir, notre convoi arrivait en gare du Kouléli-Bourgas... Le foid était intense, et les voyageurs qui s'étaient établis sur les toits des voitures, exposés à toute la rigueur de la température, éprouvèrent les plus vives souffrances. ... Jusqu'à mon départ de Bourgas, qui eut lieu le Samedi 19, je continuai les distributions de vivres à tous les convois qui se rendaient à Constatinople. ... Beaucoup d'enfants et d'adultes sont morts de congélation. A la seule station de Tchorlou, il en a été enterré 250 dans l'espace de six jours." (**Russes et Turcs**, Guerre d'Orient, Paris 1877-(1878), p. 871).

No. 154

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 94 (Telegraphic) — Constantinople, January 21, 1878

Following telegram has been received from Vice-Consul at Gallipoli, dated to-day:*

"Governor informed that Russians are marching on Dardanelles, and that artillerymen are coming from Dardanelles to defend fortifications of Bulair, where there are now 300 soldiers, and 60 guns; orders received to defend place with aid of population, who are unarmed. Turkish families emigrating to Asia. Consuls advised Governor to stop emigration, so as to prevent eventual disorders, but Turks leaving, fearing that on account of resistance Russians will consider them as Bashi-Bazouks."

No. 155

LORD A. LOFTUS, BRITISH AMBASSADOR AT ST. PETERSBURGH, TO TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

(Telegraphic) — St. Petersburgh, January 21, 1878

I have adressed a note to Prince Gortchakow, as instructed by your telegram of yesterday, urging immediate measure to arrest panic among Turkish population flying before the Russian armies, suggesting issue of a Proclamation.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London) F.O. 424/66 — Confidential (3508), p. 84, No. 165 and 167.

(*) Gelibolu'da İngiliz Viskonsolosu Odoni'den, Büyükelçi Layard'a rapor ve telgraf için bk. Belge No. 157, ss. 294-297.

No. 156

LORD A. LOFTUS, BRITISH AMBASSADOR AT ST. PETRESBURGH, TO A. GORTCHAKOW, RUSSIAN MINISTR FOR FOREIGN AFFAIRS.

January 9/21, 1878

Her Majesty's government have received from Her Majesty's Ambassador at Constantinople a most distressing account of the sufferings of the Turkish population which on the advance of the Russian forces, and under the influence of fear is sleking (seeking?) safety by flying from their homes without the means of transport or of subsistance.

The whole of the mahometan population is represented as flying before the Russian armies and of this panic struck population some hundred thousand women and children are in the open fields, dying of hunger and cold.

Under these painful circumstances, the Porte has requested Her Majesty's Government in the name of humanity to appeal to the Emperor of Russia and to request His Majesty to take some measure which may calm the fears of the Turkish population and this arest a panic which is causing so much misery and suffering to thousands of innocent people.

It is suggested that a proclamation, issued by the Russian Commander in Chief, guaranteeing protection to the lives and homes of the mussulman population, may materially aid in arresting the panic and in restoring confidence among the population christian as well as mussulman, of the district affected.

In adressing this appeal to your Highness by the instructions of the Earl of Derby I feel confident that it will not be in vain, and that with the feelings of humanity and benevolence which characterize Your Highness, the most efficient steps will be immediately taken to arrest the panic which is producing such misery and suffering, and thus save thousands of women and children from an agonizing death.*

I avail myself etc.

S. A. NIKITINE, etc., Osvobojddénié Bolgarii ot Turetskogo Iga, Dokumenti v trekh tomakh, Moskva 1964, Tome II, ss. 415-416, No. 378.

(*) Belgenin fransızca tercümesi daha harp içinde bir başka eserde yayınlanmıştır. Bk.: **Russes et Turcs, La Guerre d'Orient,** Paris, Monceaux, Editeur, 1877 (1878), p. 872.

No. 157

MR. ODONI, BRITISH VICE-CONSUL AT GALLIPOLI, TO MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE.

Gallipoli, le 21 Janvier 1878

Excellence,

J'ai l'honneur de vous confirmer ma dépêche télégraphique d'aujourd'hui, dont copie ci-joint sub. No. 2.

Ce matin un grand rassemblement de Turcs, sur le quai du petit-port, attira mon attention. Ayant été aux informations j'ai appris que la population Musulmane se préparait à passer en Asie à la suite de la nouvelle de la prise d'Andrinople par les Russes.

Ayant, en même temps, entendu prononcer des menaces contre les populations non-Musulmanes, par quelques mauvais sujets Turcs, et craignant des désordres qui auraient pu se traduire en faits désastreux après le départ des femmes et enfants Turcs, le Corps Consulaire s'est réuni, dans l'office de ce Vice-Consulat, dans le but de prendre une décision sur ce qu'il aurait à faire.

Il a été décidé à l'unanimité que l'on se rendrait chez le Gouverneur pour lui exposer les conséquences facheuses qui pourraient résulter de l'émigration des femmes et enfants Turcs, et pour l'engager à faire arrêter cette émigration.

Le Gouverneur venait de réunir en conseil tous les fonctionnaires et les primats Turcs, ainsi que ceux des diverses communautés non-Musulmanes, pour décider sur ce que devait être fait en présence d'une dépêche télégraphique de Son Altesse le Grand Vizir qui donnait avis de la prise d'Andrinople par les Russes, de leur marche sur Gallipoli, et ordonnait en même temps d'opposer une résistance, dans les lignes de défence de Boulaïr, avec la population, et cela jusqu'à l'arrivée des troupes nécessaires.

Le Corps Consulaire a exposé de manière la plus claire, que la panique qui s'était emparée de la population Musulmane n'avait pas de raison d'être et qu'il fallait immédiatement exposer, par télégraphe, à Son Altesse le Grand Vizir, qu'une population inerme ne pourrait d'aucune manière opposer une résistance à des troupes régulières.

Le Gouverneur était de même avis, mais le Chef des Dervish, Hussam Effendi, et le Tuze Emin Effendi, pérorèrent en faveur

d'une prompte émigration des familles Musulmanes qui, suivant eux, deviendraient les victimes de la rage des soldats Russes si la population mâle Musulmane était trouvée par les Russes à la défense des fortifications. Il fût donc décidé, malgré l'opposition du Gouverneur, de faire passer de suite les familles Musulmanes en Asie, mais après que cette décision eût été prise le Chef des Dervish et le Tuze déclarèrent que la population mâle Musulmane n'irait se battre, bien entendu, que lorsqu'il y aurait assez de troupes pour pouvoir opposer une résistance sérieuse à l'ennemi.

Le Corps Consulaire fît alors des nouvelles démarches pour arrêter l'émigration, mais sans résultat, puisque les familles Turques arrivaient en masse aux embarcadères, où régnait la plus grande confusion. Heureusement jusqu'à maintenant il n'y a aucun malheur à déplorer. Les populations non-Musulmanes sont sur le qui vive à la suite des menaces prononcées par les quelques mauvais sujets Turcs dont j'ai parlé plus haut.

Ce soir même le Gouverneur me fit appeler, avec l'Agent Consulaire d'Italie, et il nous dit, en nous priant de conserver le secret, que le Caïmacam de Kessan l'informait que la station télégraphique d'Ouzounkupru venait de cesser de répondre et que par conséquent il pensait que les Russes étaient en marche sur Kessan. A la suite de cela il nous priait de lui procurer les moyens de sauver la Caisse du Gouvernement et les archives suivant les ordres qu'il venait de recevoir. J'ai fait appeler alors le Capitaine du bateaux remorqueur Anglais "Hellespont", qui a bien voulu se mettre à la disposition du Gouverneur. En ce moment on embarque.

Avant de quitter le Gouverneur, avec l'Agent Consulaire d'Italie, j'ai obtenu de lui la promesse formelle qu'il ne quitterait la ville qu'à la dernière extrémité et qu'il ne mettrait pas en liberté les brigands et les voleurs, suivant qu'il en avait été conseillé par les autres fonctionnaires qui, à l'exception de deux, l'avaient tous abandonné. Il nous a aussi promis que, en tout cas, avant de partir il ferait appeler le Corps Consulaire et les primats des Communautés Rayas pour leur confier la direction des affaires en formant une garde composée de Rayas jusqu'à l'arrivée des Russes, à la rencontre desquels on se rendait, dès qu'ils paraîtraient dans les environs, pour leur faire la soumission de la ville.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/67 — Confidential (3598), pp. 118-120, No. 246/1.

Inclosure 1 to No. 157

VICE-CONSUL ODONI TO MR. LAYARD.

(Extraits) 24 Janvier 1878

Nous sommes envahis par les Circassiens, qui émigrent de toutes parts, Dans tous les villages qu'ils passent ils pillent. Les Turcs mêmes ne sont pas épargnés. Le Gouverneur a donné des ordres très sévères pour que les objets volés soient rendus, mais les Circassiens s'opposent. Il y a grande panique pour l'arrivée de ces malfaiteurs, car on craint les vols, incendies et massacres.

Environ 2.000 soldats sont arrivés de Constantinople et le Gouverneur en gardera une partie en ville pour contenir les Circassiens.

Il arrive de Constantinople une grande quantité de munitions de guerre et provisions de bouche pour les soldats.

Inclosure 2 to No. 157

VICE-CONSUL ODONI TO MR. LAYARD.

(Extraits) 25 Janvier 1878

Les Circassiens continuent à arriver. Le Gouverneur a donné ordre de les désarmer. C'est à cette mesure et à celle d'avoir gardé des soldats ici que nous devons d'être échappés à quelque grand malheur, car ces Circassiens avaient dèjà commencés à forcer les maisons Turques qui ont été abandonnés par les familles passées en Asie.

Un chef Circassien a dit au Gouverneur ,en présence du Corps Consulaire, que lui et ses hommes se feraient tuer que de sortir de la ville. Nous sommes toujours encombrés, mais peu à peu ils passent en Asie ou font route pour Kilet-Bahar, vis-à-vis les Dardanelles.

(Signé) AMIT. ODONI.

F.O. 424/67 — Confidential (3598), pp. 120-121, No. 246/2.

Inclosure 3 to No. 157

VICE-CONSUL ODONI TO MR. LAYARD.

(Telegraphic) Gallipoli, le 21 Janvier 1878

Gouverneur reçut avis que les Russes marchent sur Gallipoli, et que artilleurs arrivent des Dardanelles pour défendre fortifications Boulaïr, qui actuellement restent avec 300 soldats et 63 canons. Reçut ordre faire en attendant résistance avec population qui est sans armes. Familles Turques émigrent Asie. Corps Consulaire conseille Gouverneur empêcher émigration pour éviter désordres éventuels à préjudice général. Turcs insistent émigrer, craignant que par suite défense ordonnée Russes les considèrent comme Bachi-Bozouks.*

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/67 — Confidential (3598), pp. 120-121, No. 246/2.

(*) Ocak 1878'de Rumeli Türklüğü artık Marmara kıyılarına dökülmüştür. Tarihî büyük Türk göçü, şimdi Marmara kıyılarından Anadolu'ya doğru yayılmaktadır. Rus istilâ dalgası karşısında Avrupa Türklüğü Asya'ya doğru feci bir şekilde çekilmektedir. Göçmen kitleleri artık Marmara'nın Anadolu kıyılarına ulaşmaktadırlar. Çanakkale taraflarında göç için bk. Belge **No. 166, 167, 172, 174**; Rumeli göçmenlerinin Bandırma taraflarına geçişleri için bk. Belge **No. 171.**

No. 158

A.M. GORTCHAKOW, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE RUSSIE, A LORD A. LOFTUS, AMBASADEUR BRITANNIQUE A ST. PETERSBOURG.

Le 10/22 Janvier 1878

Par une note en date du 9/21 Janvier, Votre Excellence exprime au nom du Gouvernement de Sa Majesté Britannique le désir qu'une proclamation rassurant les populations musulmanes en Turquie, en leur garantissant la vie et la propriété, soit émise par le Commandant en chef des troupes russes, afin de calmer la panique qui s'est manifestée au sein de ces populations et provoqué de grandes souffrances.

Je dois rappeler à Votre Excellence que dès le commancement de la guerre le Commandant en Chef de l'Armée Impériale de Danube a solennellement fait connaître aux habitants de la Bulgarie les sentiments d'humanité que Sa Majesté l'Empereur avait expressement ordonné de prendre pour guide dans la conduite de la guerre, en assurant à la population paisible, sans distinction de race ni de culte, la protection bienveillante des autorités militaires. Ces principes ont été maintes fois réitérés et constamment mis en pratique bien que les Turcs se soient notoirement livrés à l'égard de nos blessés et prisonniers à des actes de cruauté qui ont révolté la conscience de l'Europe civilisée, et que tout dernièrement encore, en bombardant des villes sans défense comme Eupatoria, et Fhéodosie, Hobart-pacha ait prouvé une fois de plus comment les Turcs entendent faire la guerre.

Dans ces conjonctures le Cabinet Impériale croit qu'une proclamation itérative des principes d'humanité prescrits aux commandants en chef russes et dont ils ne se sont pas écartés et n'ont certainement pas l'intention de se départir, n'aurait rien de nouveau pour les populations qu'il s'agit de rassirer (rassurer?).

S. A. NIKITINE, etc., Osvobojddénié Bolgarii ot Turetskogo Iga, Dokumenti v trekh tomakh, Moskva 1964, T. II, ss. 416-417, No. 379

(*) Bu belge daha harp içinde yayınlanmıştı. Bk. **Russes et Turcs. La Guerre d'Orient,** Paris, Monceaux, Editeur, 1877 (1878), p. 872. Belgenin evvelce yayınlanan şeklinde son cümlenin kelimeleri değişiktir. Ama bu değişikliğin tercümeden ileri geldiğini sanıyorum. Zira, fikirde bir fark yoktur.

No. 159

COMTE DE MOÜY, CHARGE D'AFFAIRES DE FRANCE A CONSTANTINOPLE, A M. WADDINGTON, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE FRANCE.

Direction Politique — Péra, 22 Janvier 1878
D. No. 9 — (Reçu: Cabinet, 2 fév., Dir. pol. 4 fév.)

Monsieur le Ministre,

Les réfugiés continuent à affluer dans la capitale, et chaque soir des milliers de ces malheureux sans pain et sans asile sont amenés par le chemin de fer d'Andrinople. L'émotion publique est vivement surexitée par le spectacle douloureux de cette misère à laquelle il est impossible à la charité privée, surtout en un moment de ruine universelle, de subvenir avec efficacité. Le gouvernement qui a fait la faute très grave à mon sens de favoriser le départ de ces multitudes désemparées épuise ses dernières ressources pour leur fournir quelques secours, les mosquées et les édifices publics sont remplis de femmes et d'enfants dans un denûment complet, et indépendamment des considérations d'humanité qui s'imposent à nos préoccupations, nous avons à craindre que les spectacle de ces infortunés ne surexite la population musulmane et que l'agglomération de tant d'individus n'affecte la santé publique. Dans cette situation, des efforts très louables on été tentés pour venir en aide aux premiers besoins des réfugiés: des sociétés particulières se sont constitutées: l'Ambassade Britannique, qui reçoit d'Angleterre des sommes très considérables pour les oeuvres de charités provoquées par la guerre, se distingue par l'abondance des secours qu'elle répand sur les malheureux émigrés: le Gouvernement autrichien a mis dix mille francs à la disposition du Comte Zichy pour distribuer aux infortunés les plus émouvantes, enfin un comité composé de personnes honorables se constitue en ce moment, pour faire appel au concours de la charité Européenne. Les Consuls des diverses nations ont été sollicités d'en faire partie et j'ai autorisé M. Dobignie à déférer au désir qui m'avait été exprimé.

J'ai cru devoir informer Votre Excellence de la situation des réfugiés et des secours par l'Angleterre et l'Autriche afin de la mettre en mesure d'apprécier ce triste épisode et de prendre, s'il

y a lieu, telle décision qui lui semblerait opportune dans la circonstance présente.

Veuillez agréer, etc.

(Signé) COMTE DE MOÜY

Archives des Affaires Etrangères, Correspondance Politique, Turquie, Janvier-Février 1878, Vol. 415, ff. 119-120.

No. 160

MR. DUSSI, BRITISH VICE-CONSUL AT RODOSTO, TO MR. FAWCETT, BRITISH CONSUL-GENERAL AT CONSTANTINOPLE.

(Extrait) Rodosto, le 22 Janvier 1878

Monsieur le Consul,

Lundi matin, 21 courant, notre ville présentait un aspect des plus triste. Une procession continuelle de réfugiés remplissait tous de terreur et faisait émigrer en masse nos habitants.

Les rues se remplissaient à vue d'oeil de Circassiens, soldats, Bashi-Bozouks, et autres gens armés; le Corps Consulaire se réunit pour savoir quelles mesures prendre. Il se porta auprès du Gouverneur, qui avait déjà pris une bonne mesure, celle de faire avertir par le crieur public qu'on ne courait aucun danger. Il fut décidé de mettre la nuit des patrouilles dans les rues, d'empêcher l'entrée à quiconque, de ne pas laisser séjourner les Circassiens et autres.

Toutes ces mesures auraient été très-bonnes, si le Gouverneur aurait pu disposer d'une force armée suffisante pour maintenir le bon ordre. Malheureusement il ne pouvait rien. Aujourd'hui, Mardi, les rues sont encore plus encombrées. Les arrivants augmentent. La panique est plus grande. Tout le marché est fermé. Les autorités manquent de moyens pour faire traverser le canal à tout le monde. La moindre rixe entre Chretiens et Turcs suffirait pour amener un désastre. C'est dans cette triste position que le Corps Consulaire s'est décidé d'en référer aux Consulats respectifs à Constantinople.

(Signé) A. DUSSI

Foreign Office Archives (Public Record Office — London) F.O. 424/67 — Confidential (3598), pp. 116-117, No. 243/2.

No. 161

S. A. LE GRAND VIZIR DE TURQUIE, A L. L. E. E. SERVER PACHA ET NAMIK PACHA, DELEGUES DE TURQUIE AUX NEGOCIATIONS D'ARMISTICE.

Télégraphique. Le 23 Janvier 1878
No. 10

L'émigration en masse des populations de Roumélie est telle qu'il nous devient impossible de leur procurer des habitations et des vivres. Un grand nombre de ces malheureuses créatures exposées aux intempéries et aux rigueurs de l'hiver meurent de froid et de misère en attendant leur transport par le chemin de fer ou par les bateaux à vapeur. Les habitants d'Andrinople et des localités avoisinantes commencent à émigrer également en masse par suite de l'arrivée des troupes russes dans ces parages.

Une proclamation de la part des Commandants Russes assurant la parfaite tranquillité de nos populations pourrait seule les retenir dans leurs foyers.

Veuillez par conséquent faire appel aux sentiments d'humanité de S. A. le Grand Duc Nicolas et le prier de vouloir bien adresser une proclamation dans le sens qui précède aux habitants d'Andrinople et des autres localités occupées par les Russes.*

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton No. 122, Dosya No. 64.

(*) Osmanlı Hükûmeti, muazzam göçmen kitlelerinin İstanbul'a, Marmara ve Adalar Denizi kıyılarına doğru feci akışını durdurmak için, önce Avrupa devletleri aracılığıyla, Rusya'nın insanî duygularına başvurmuştu. İngiltere ve Fransa'daki Osmanlı Sefaretlerine tâmim telgraflar göndermişti. Bu telgraflar ve İstanbul'daki İngiliz Büyükelçisi Layard'ın raporları üzerine, İngiltere Hükûmeti, resmen Rusya Hükûmeti nezdinde teşebbüste bulunmuş ve Rumeli Türk halkının panik halinde göçünün durdurulması için Rus Başkumandanlığınca bir bildiri yayınlamasını istemişti Fakat bu teşebbüsü Rus Hariciyesi reddetmiştir. İstanbul Hükûmeti bu defa Rus Başkumandanı nezdinde teşebbüste bulunma talimatı vermektedir. Fakat bundan da müspet bir sonuç alınamıyacak ve Rumeli Türk kitlelerinin felâketli göçü durdurulamıyacaktır. Bk. Belge No. 145, 150, 152, 153, 155, 158, 186, 188, 189.

No. 162

KARAAĞAÇ'TA SÜLEYMAN PAŞA'DAN SADÂRETE, DAHİLİYE NEZÂRETİNE.

Tel. Karaağaç, 24 Ocak 1878

Karaağaç iskelesi kenarında Lofça'lı, Selvi'li, İzladi'li, Plevne'li ve sair mahalli külliyetli muhacir ağlayıp sızlanmakta olduklarından bunları aldırmak için merhameten vapur tahsisi kemal-i sûz ve güdâz ile arz ve niyâz olunur ferman.

12 Kânunusâni 93 SÜLEYMAN

No. 163

DAHİLİYE NÂZIRI SAİD PAŞA'DAN KARAAĞAÇ'TA SÜLEYMAN PAŞA'YA.

Tel. 24 Ocak 1878

Karaağaç iskelesinde tecemmu eden muhacirini aldırmak üzere serian bir vapurun oraya irsali Bahriye Nezâretine bildirildiği 12 Kânunusâni 93 (24 Ocak 1878) tarihli telgrafnâme-i dâverânelerine cevaben beyan olunur efendim.

12 Kânunusâni 93 SAİD

SÜLEYMAN PAŞA, Umdetü'l-Hakâyik, İstanbul 1928, Cilt VI. s. 92.

No. 164

APPEL DU COMITE INTERNATIONAL DE SECOURS POUR LES REFUGIES DES PROVINCES A CONSTANTINOPLE, AU MONDE CIVILISE, PAR LA VOIE DE LA PRESSE.

Constantinople, le 24 Janvier 1878

La détresse des réfugiés à Constantinople est épouvantable; plus de 80.000 habitants de diverses provinces de l'Empire, de toutes races et de toutes religions, sont arrivés dans la capitale pendant les dix derniers jours, et chaque jour il en arrive encore des milliers; la plupart sont sans abri, insuffisamment vétus, en présence d'un hiver très-rigoureux; tous sont affamés; les mosquées, les églises, les écoles, les casernes, les caravansérails en sont remplis; le Sultan leur a abandonné plusieurs de ses palais; les personnes riches en ont accueili dans leurs maisons, mais les moyens de les nourrir font presque partout défaut.

Les rapports parvenus de Bourgas, d'Aïdos, de Rodosto, de Tchorlou sont navrants. A Tchorlou notamment, station de chemin de fer, se trouvent plus de 8.000 réfugiés, la plupart femmes et enfants. Un témoin oculaire assure que, pendant deux jours qu'il vient de passer avec eux, plus de 200 sont morts de faim et de froid durant le trajet pour arriver ici; beaucoup de femmes et d'enfants sont morts dans les trains, et leurs corps ont été jetés par les fenêtres dans la neige. Les conditions de ceux qui parviennent jusqu'ici ne sont pas meilleures.

Les ressources locales, officielles et volontaires, sont épuisées à mesure qu'elles se produisent, et sont entièrement insuffisantes pour soulager cette immense misère qui réclame des secours immédiats.

Un comité international de secours a été formée mardi soir, 22 janvier, par les représentants de toutes les communautés étrangères à Constantinople, les consuls de toutes les nations, les principaux banquiers et négociants et les correspondants de journaux. Un sous comité a été institué pour faire en Europe et en Amérique un appel énergique et pressant à la charité. On a le plus vif espoir qu'il sera immédiatement entendu et largement exaucé, car il est rare de se trouver en face d'une détresse aussi grande et de moyens d'y remédier aussi faibles. Le Comité International aura pour mission rigoureuse de secourir uniquement les réfugiés, sans distinction de

religions ni de races. Les souscriptions, en France, seront reçues par la Banque Impériale Ottomane, à Paris, par le Crédit Lyonnais à Paris, à Lyon, à Marseille et dans les autres villes dans lesquelles il a des agences; enfin, par les succursales de la Banque de France, au crédit de l'un ou de l'autre des deux établissements ci-dessus désignés.*

Par ordre du Comité:
DOBIGNIE, Consul de France;
MARCET et VON HEIDENSTAM,
Secrétaires.

Russes et Turcs, Guerre d'Orient, Paris 1877 (1878), pp. 885-886.

(*) Ocak 1878'de İstanbul'a gelen göçmenlerin sayısı 200.000 kadar tahmin edilmişti. Bu göçmen yığınlarının gelmeğe başlaması üzerine, yukarıda adı geçen **Göçmenlere Yardım Milletlerarası Komitesi** kurulmuş ve hemen Avrupa'ya ve Amerika'ya, göçmenlere yardım için, çağrıda bulunmuştu. Komitenin kurucuları, İstanbul'daki yabancı konsoloslar, yabancı kolonilerin ileri gelenleri ve yine yabancı iş adamlarıydı. Yukarıda metni verilen ilk çağrı, çeşitli Avrupa ülekelerinde tekrarlanmıştı. Bundan başka İstanbul'da da, göçmenlere yardım için para toplamak maksadiyle konserler, piyangolar, maskeli balolar tertiplenmişti. Yalnız bir piyangodan 800 lira kadar para toplandığı olmuştur. Yurt dışında yardım toplama kampanyasında İngiltere başta gelmişti. Gerek İstanbul'da, gerek Avrupa'da açılan yardım kampanyası için oldukça büyük meblâğlar toplanmış ve komite, günde ortalama 27.000 göçmene yiyecek ve sair yardım dağıtabilecek duruma gelmiştir. Fakat göçmen kitlelerinin büyüklüğü karşısında komitenin kaynakları kısa zamanda tükenmeğe başlamış, onun üzerine yeniden çağrılar yapılmıştır. İstanbul komitesinin gayretlerini desteklemek için Avrupa'da da mahallî komiteler kurulmuştur. Bu arada Paris'te kurulan alt komite, Rumeli göçmenlerine yardım için, 30 Nisan 1878 günü Fransa halkına yeniden çağrıda bulunmuştur. Bu çağrının metni ve göçmenlere yardım kampanyası hakkında daha fazla bilgi için bk. **Op. cit.**, pp. 883-888.

No. 165

MR. WILLSHIRE, BRITISH VICE-CONSUL AT DEDEAGATCH, TO MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTATINOPLE.

(Extract) Dédéagatch, January 24, 1878

About 10.500 fugitives have already left, 1.500 by the French Fraissinet steamer and 9.000 by the Lloyd steamers, three of which had been freighted by the Turkish Government for the purpose. There are still about 5.500 fugitives here waiting to leave. Another Lloyd steamer has just arrived. She will take about 2.500.

The number of fugitives arriving has much diminished to-day, and I hope it will continue decreasing. The Turkish fugitives are really to be pitied; they come here with their women and their children, and have to sleep out in the open air. The fear they have of the Russian is really extraordinary. As soon as they arrive they sell their horses, carts, and oxen for a trifle to get rid of them, and are most anxious to get on board the steamers. We have had also a great many Circassians, all armed men, whose presence here caused much uneasiness. They refused to leave if they were not all embarked on the same steamer. Our authorities here deserve much praise for the measures they took to ensure public security, and in sending off the Circassians as fast as they could.

I am happy to state that so far the inhabitants of Dédéagatch have been unmolested, and that the conduct of the Turks towards Christians is most friendly. I have observed, though they do not entertain the same feeling towards the Christians, to whose doings they attribute most of their misfortunes, and many Turks with whom I have conversed have expressed the hope that after the war all the Circassians will be turned out of these parts and sent back to their native country.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/67 — Confidential (3598), pp. 115-116, No. 242/5.

No. 166

MR. MALING, BRITISH VICE-CONSUL AT DARDANELLES, TO MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE.

Dardanelles, January 24, 1878

Sir,

Refugees continue coming in both from the European and Asiatic provinces. On the other hand, numbers of the resident population, Chiristian and Jews, are leaving.

The authorities are evacuating as many as possible of the last large arrivals towards the internal parts of the district, but the work of evacuation is very slow, owing to the very limited resources at their disposal.

Considerable numbers of Circassians, of whom very large bodies are reported to be pouring into Gallipoli, have crossed over to Lampsaki into this district. These refugees, as well as others of the same race brought from Dédéagatch, are armed, and the authorities take no heed as to adopting measures for disarming them; indeed the means at their disposal for doing so are, perhaps, inadequate. The police force of the province numbers barely 35 men, and no assistance can be counted on from the utterly undisciplined and insubordinate garrison. On the other hand the authorities seem to have no disposition to put in practice a measure so indispensable for the prevention of outrage, as, notwithstanding the cowed and demorolized public spirit, and its manifest wish for the restoration of peace, they announce the probability of a speedy call for a *levée en masse,* and put it forward as a reason for leaving armed the dangerous classes.

A large transport bound for Port Lagos (Karagatch) is not able to quit the Straits on account of the prevailing southerly wind, which may prove an obstacle to the embarkation of Suleiman Pasha's forces, if that operation has not been completed.

I have, etc.

(Signed) J. MALING

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/67 — Confidential (3598), pp. 114-115, No. 242/2.

No. 167

MR. MALING, BRITISH VICE-CONSUL AT DARDANELLES, TO MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE.

Dardanelles, January 24, 1878

Sir,

The day before yesterday the "Medjidieh", a Turkish transport, landed about 1.000 fugitives, of whom 600 were Christians, at Lampsaki. She brought on 2.000, all Mussulmans, and landed them here. These refugees were all from Bourgas. They are lodged in the town at present.

A French steamer from Dédéagatch landed here yesterday other 400 fugitives, principally Mussulmans and Jews. The same steamer carried forward about 1.500 persons to Constantinople, also taken on bord at Dédéagatch. These poor people represent an immense agglomeration of refugees at that place suffering every privation of hunger and cold, and hourly apprehensions of violence from the Circassians and Bashi-Bozouks, who have followed in their footsteps. The railway has been working as far as Demotica within the last three or four days, but has not run any train from or to Adrianople since the 16 th instant.

Many of the Mussulman residents of Gallipoli have crossed over to Lampsaki, and the Mahommedan villagers of the Thracian Chersonese have quite abandoned their homes and taken refuge on this side of the water. The panic, indeed, has gained this town, where the Mahommedans and jews generally are making preparations for a hastly flight into the interior.

Many of the fugitives landed here, amongst whom was a considerable number of Circassians, are armed, and no steps have been taken to disarm them.

A strong desire for peace under any conditions is manifested by the Mussulmans. There may be a few exceptions among the officials and the dangerous classes and the ruffianly soldiers of the garrison, who here at least are well fed, and have had no experience of the sufferings of their comrades in the field. But with these exceptions the population, easy and poor, cries out for peace. Its loyalty and devotion has been strained to the breaking point, and it fornodes with agonizing consternation the being hereft of what little is left

to it worth living for, if the war be pushed to further extremities.* Should immediate peace not arrest the forward movement of the Russian forces and the Circassians and other irregulars be driven out of Europe into Asia before strong and efficient administrations are organized in the provinces threatened by such an irruption, the worst consequences are surely to be apprehended by the population deprived of its only defenders, the able-bodied class serving in the regular army.

I have, etc.

(Signed) J. MALING

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/67 — Confidential (3598), p. 114, No. 244/1.

(*) Ocak 1878'de Çanakkale, iki ayrı istikametten gelen göçmen akınına uğramıştır. 20 Ocak 1878 günü Edirne'nin düşmesi ve Rusların Keşan'a doğru ilerlemeleri üzerine, Trakya'dan Gelibolu'ya akın eden göçmenler, yerli halkla birlikte Lâpseki ve Çanakkale taraflarına geçmişlerdir. Diğer taraftan, Dedeağaç, Karaağaç, Gümülcine taraflarına toplanan büyük göçmen yığınlarının bir kısmı da Çanakkale'ye taşınmıştı. Yine Ocak 1878'de Rusların Anadolu'ya da geçmeleri ihtimali üzerine, bir ara, Biga taraflarında bir savunma hattı kurma tasarlanmış olduğundan, Çanakkale halkının da bir kısmı, Rumeli'den gelen göçmen kafileleriyle birlikte Biga ve Balıkesir taraflarına doğru göçe başlamıştı. Yani tâ Tuna kıyılarından kopup gelen Rumeli Türk göç selleri Anadolu'ya da taşacak ve Batı Anadolu halkını da sürükleyecek gibi olmuştu. Fakat 31 Ocak'ta mütâreke imzalanınca, buralardaki göçler pek yayılmadan kesilmiştir.

No. 168

KARAAĞAÇ'TA SÜLEYMAN PAŞA'DAN
GÜMÜLCİNE'DE SAFVET PAŞA'YA,
İSKEÇE'DE FERİK ALİ PAŞA'YA,
GÜMÜLCİNE KAYMAKAMLIĞINA,
İSKEÇE KAYMAKAMLIĞINA.

Tel. Karaağaç, 28 Ocak 1878

Dahiliye nezaretinden aldığım telgraf mealinden Dedeağacmda muhacir nakletmekte olan üç kıt'a vapurun Karaağaç'a geleceği anlaşılmakla* diyâr-ı baîdeden gelmiş olan muhacirinden evvel emirde Mubayıa (?) iskelesiyle Karaağaç'ta ve o civarı köylerde bulunanların ve dereceyi sâniyede kurâ' ve kasabata yerleşenlerden istek edenlerin nakline himmet buyurulması mütemennadır.

16 Kânunusâni 93 SÜLEYMAN

No. 169

DİVANI HÜMAYÛN BAŞKİTABETİNDEN
KARAAĞAÇ'TA SÜLEYMAN PAŞA'YA,**
KARAAĞAÇ KAYMAKAMLIĞINA.

Tel. 28 Ocak 1878

Düşman Dedeağaç civarında Sofulu'ya girdiği ve orada üçbin muhacir ile dörtyüz asker yaralı ve hasta bulunduğu şimdi haber alındı. Bunları semt-i selâmete çıkarmak için Dedeağaç'ına oradan vapur yetiştirilmesi ihtar olunur. Vapur navlunun ve sair masarif-i lâzimenin mal sandığından itâsiyle bâ'de miktarının buraya iş'arına mezûnsunuz.

16 Kânunusâni 93 SAİD

SÜLEYMAN PAŞA, Umdetü'l-Hakâyik, İstanbul 1928, Cilt VI. s. 110.

(*) Süleyman Paşa, "Lâkin Dâhiliye Nezâreti nasılsa bu üç vapuru tahsis ve irsale muvafak olamamış idi." diyor. (İbid., s. 110).

(**) Telgraf, "Karağaç'ta bulunan en büyük zâbit ile kaymakamlığına" diye çekilmiştir. O tarihte Karaağaç'ta en büyük Zâbit Süleyman Paşa'dır.

No. 170

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 128 (Telegraphic)

Constantinople, January 28, 1878

Vice-Consul at Rodosto telegraphs that about 3.000 Russians, infantry and cavalry, with 3 guns, are marching on Tchorlu. Authorities are ordered to leave Tchorlu on their appearance, and transfer vilayet to Gallipoli, Greek Bishop will replace Governor. Information from Keshan reports no movement towards Gallipoli. 10.000 Circassians and over 5.000 Turkish refugees at Rodosto. No transports.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/66 — Coufidential (3508), p. 121, No. 237.

No. 171

MR. FAWCETT, BRITISH CONSUL-GENERAL, TO MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE.

Constantinople, January 28, 1878

Sir,

Her Majesty's Consular Agent at Panderma report to me the arrival at that place of about 4.000 Circassian refugees from Roumelia, men, women, and children, most of them up a complete state of destitution.

It is the intention of the Government to settle these Circassian families at Ballikesseri in the interior, but owing to the inclemency of the weather and the want of means of transport, the authorities have been obliged to lodge them temporarily in the mosques, schools, magazines, and private houses at Panderma.

The Consular Agent reports also that the local authorities have only eight zaptiehs at their disposal, and that the inhabitants are in great peril of their lives and property unless some prompt measures are adopted by the Government for their protection.

I have the honour to forward a copy of the despatch of the Consular Agent on the subject.

I have, etc. (Signed) J. HENRY FAWCETT

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/67 — Confidential (3598), p. 115, No. 242/3.

No. 172

GELİBOLU'DA SÜLEYMAN PAŞA'DAN SADÂRETE, DAHİLİYE NEZARETİNE.

Tel. Gelibolu, 30 Ocak 1878

Dün akşam râkibi olduğum "Sultaniye" vapurunun esnai hareketinde Dedeağacı'nda bulunan mecruhin ve muhacirinin aldırılması hakkında şeref sâdır olan irade-i aliyeyi alarak derhal sefain-i Mısrıye* Kumandanı Mirliva Kâmil Paşa'ya tebliğ ile "Dakliye" ve "Mehlid" vapurlarını Dedeağacı'na müteveccihen hareket ettirdim. Bugün orada bulunan muhacirin ve mecruhinin Kal'a-i Sultaniye'ye naklolunacağını ümid ederim.

18 Kânunusâni 93 SÜLEYMAN

No. 173

SADRAZAM AHMED VEFİK PAŞA'DAN GELİBOLU VE TEKFURDAĞI MUTASARRIFLIKLARINA, BU SANCAKLAR DAHİLİNDEKİ KAZALAR KAYMAKAMLIKLARINA VE O TARAFLARDA BULUNAN SAİR MÜLKİYE MEMURLARINA.

Tel. 31 Ocak 1878

Bugün Edirne'de mütâreke imza olunacaktır. Binaenaleyh muhacerete hazırlanmış olan ahalinin yerlerinden hareketine hâcet kalmadığından herkesin yerli yerinde kalması için ahaliye teminat-ı lâzime itâsiyle beraber sizlerin ve bilcümle memurin-i mülikeyin mevkii memuriyetlerinden infikâk itmemeniz matlubdur.

19 Kânunusâni 93 AHMED VEFİK

SÜLEYMAN PAŞA, Umdetü'l-Hakâyik, İstanbul 1928, Cilt VI. s. 111 ve 151.

(*) O tarihte asker taşımak için bâzı Mısır vapurları yardıma gelmişti. Dedeağaç'dan göçmen ve yaralı taşımak için gönderilen iki vapur da bunlardandır.

No. 174

GELİBOLU'DA SÜLEYMAN PAŞA'DAN BİGA MUTASARRIFI ABDÜLHAMİD BEY'E.

Tel. Gelibolu, 31 Ocak 1878

"Dakliye" vapurunun getirmiş olduğu 450 nefer piyade askeriyle 135 hayvanı buraya gönderiniz. Vapur-u mezkûrde muhacir var ise onlar Kal'a-i Sultaniye'ye çıkacaktır. Bundan sonra bir Mısır vapuru daha geleceğinden onda mevcud olan muhacirin dahi bermucib-i karar-ı âli Kal'a-i Sultaniye'ye çıkacaktır. Ve Dedeağacı'nda bulunan muhacirinin Kalai Sultaniye'ye çıkarılması hakkında verilen emir üzerinde "Dakliye" vapuru oraya gelmiş bulunmakla iş'ar buyurulan yanlışlığın ondan münbaas olduğunu beyan ederim.

19 Kânunusâni 93 SÜLEYMAN

SÜLEYMAN PAŞA, Umdetü'l-Hakâyik, İstanbul 1928, Cilt VI. s. 166.

(*) Mısır vapurlarının da yardımıyla taşınmakta olan söz konusu göçmenler, Karaağaç, Dedeağaç taraflarındaki göçmenlerdir.

No. 175

MR. READE, BRITISH CONSUL AT VARNA, TO MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE.

Varna, January 31, 1878

Sir,

I have the honour to inclose a despatch I have received from Vice-Consul Dalziel, in which he asks me to forward to your Excellency a request for, if possible, one of Her Majesty's ships.

I was yesterday informed that already upward of 8.000 refugees have come to Varna, a good many of whom I saw myself on their arrival at the railway station, and who were in a most pitiable condition. Some, I hear, have been found dead on the way, either from having been crushed to death of from starvation or ilness, and I have been told that a number were suffering from small-pox and typhoid fever.

Dr. Joly, of the Red Crescent Society, very kindly undertook to establish a soup kitchen at the station, and he told me yesterday that he had already given nearly 2.000 ration of soup to refugees who appeared to be dying from hunger. We are establishing another in town, as many are coming in by land. So difficult is it to find quarters for the refugees that even Vice-Consul Dalziel has about a dozen in his house. The mosques, schools, and private houses are full.

The deplorable events that have occurred between this and Bourgas, and to which Vice-Consul Dalziel alludes, have been confirmed, and we still hear that the country in that quarter is in a frightful condition.

I am told by some of Prince Hassan's staff that the Russians are within a few hours of this, but near the railway line in the vicinty of the stations of Pravady and Guebedji, and as it is said they may be here at any moment, your Excellency may imagine the consequent state of alarm that exist here.

In short, it is difficult to describe the great confusion that reign here at the present moment, and also the apparent utter helplessness of the authorities, which makes matters much worse.

From what we hear from Bourgas it appears out of the question to expect the "Torch" to quit that place, but if your Excellency would allow one of Her Majesty's ship to come up here, her presence would

certainly inspire much confidence amongst the panic-stricken here, and it is impossible to foresee what else may occur to render her assistance of great import.

The weather at present is calm and fine, and should any heavy sea come on here there is very good anchorage under the monastery point close above this place.

I have, etc.

(Signed) R. READE*

P. S. — Since writing the above I have been informed by some Englishmen who were present and who were robbed of all they possessed, that a Russian body of Cossacks, accompanied by a number of armed Bulgarians, this morning at daylight appeared at Guebedjl station, an hour from this by rail, blew up the rails, destroyed the carriage exles, plundered everybody at and near the station with great violence, then withdrew to a neighbouring height, having with them the station-master, the telegraph apparatus, and all the booty they had seized.

The people from that direction are all coming here by road.

R. R.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/67 — Confidential (3598), p. 271, No. 614/1.

(*) 1877-1878 savaşı arefesinde Tuna vilâyetinin merkezi Rusçuk'ta İngiliz Başkonsolosu bulunan ve savaş içinde Varna'ya taşınan R. Reade, savaş boyunca ve 1878 yılı içinde Varna, Razgrad ve Şumnu bölgesindeki Türk göçmenleriyle yakından ilgilenmiştir. Bu konuda İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard'a, birçok raporlar yazmış, telgraflar çekmiştir. Reade, aynı zamanda görev çevresi içindeki göçmenlere İngiliz yardımlarını dağıtma işini organize edip yürütmüştür. Bk. Belge No. 5, 45, 48, 93, 100, 295, 308, 312 ve ekleri, 320, 327, 337'nin eki ve 350.

Inclosure to No. 175

MR. DALZIEL, BRITISH VICE-CONSUL,
TO MR. R. READE, BRITISH CONSUL AT VARNA.

Varna, January 28, 1878

Sir,

I have the honour to inform you that, in view of the very disturbed state of the country hereabout, the utter helplessness of the authorities, and the events which are reported at Bourgas and elsewhere, I think it of the utmost importance that one of Her Majesty's vessels should be stationed here.

I presume it is quite out of the question to expect the "Torch", as I hear there is more than enough work for her at Bourgas, therefore I think it would be adviseble, if you agree with me, that a request be made for some other vessel.

I am informed that immense number of refugees are on their way to this place from all directions, and I think it will be impossible and unadvisable for the authorities to shelter them here, so that they will continue to ship them off to Constantinople as steamers come in.

I would beg to suggest that, if it is possible to find at Constantinople some steamers disengaged, it would be very good thing if they could be sent to supplement the efforts of the Turkish Government, and so prevent the occurence of such deplorable events as we hear have happened elsewhere.

I have, etc.

(Signed) W. H. DALZIEL

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/67 — Confidential (3598), pp. 271-272, No. 614/2.

No. 176

GELİBOLU'DA SÜLEYMAN PAŞA'DAN MABEYN-İ HÜMÂYÛN BAŞKİTABETİNE, SADARETE, SERASKERLİĞE, TOPHANE AMİRLİĞİNE, DAHİLİYE NEZARETİNE.

Tel. Gelibolu, 2 Şubat 1878

Düşmanın Dedeağacı'na gelmesi Gümilcine ahalisini tevhîş ve hicrete kıyam ittireceği gibi o havalide zaten külliyetli muhacir bulunub ekserisi de iskele kenarlarında aç ve sefil sürünmekte olduğundan ve Karaağaç'a şimdiye kadar giden vapurlar orada bulunan asâkir-i şahanenin nısfını bile nakl idemeyüb topçu ve süvari mekkarı hayvanatı ise halile iskelede kaldığından muhacirin için Lloyd kumpanyasından ayrıca vapur tahsisi müstercadır.

21 Kânunusâni 93 SÜLEYMAN

No. 177

GELİBOLU'DA SÜLEYMAN PAŞA'DAN SERASKER RAUF PAŞA'YA.

Tel. Gelibolu, 2 Şubat 1878

21 Kânunusâni 93 (2 Şubat 1878) tarihli telgrafname-i cevabiyelerini aldım.* "Taif" vapuru gerçi Karaağaç'a gitmiş ise de "El-Beşir" nam Tunus vapuru Dersaadet'ten Dedeağaç'taki muhacirinin nakline memur edilmiş ve Dedeağacı'ndan kurtarabildiği erzakı hâmilen bugün buraya gelip her ne kadar Karaağaç'a iadesi için kaptanına söylenmiş ise de pervanesinde sakatlığı olduğundan bahisle Dersaadet'e müteveccihen hareket eylemiştir. Şu halde Karaağaç'a daha birkaç vapurun irsaline ihtiyaç görüldüğünden icra-i icabına masrûfi'i hamiyetleri müsterhamdır.

21 Kânunusâni 93 SÜLEYMAN

SÜLEYMAN PAŞA, Umdetü'l-Hakâyik, İstanbul 1928, Cilt V. ss. 164-165 ve 168.

(*) Söz konusu telgrafında Rauf Paşa, "Taif" ve "El-Beşir" adlı vapurların Gümülcine tarafındaki askerleri taşımak üzere gönderildiklerini bildirmişti. (İbid, ss. 167-168).

No. 178

GELİBOLU'DA SÜLEYMAN PAŞA'DAN MABEYN-İ HÜMÂYÛN BAŞKİTABETİNE, SADARETE, DAHİLİYE NEZARETİNE VE TOPHANE ÂMİRLİĞİNE.

Tel. Gelibolu, 2 Şubat 1878

Girid ihtilâli esnasında mücerred insaniyete hidmet olmak üzere İngiltere'liler Girid hıristiyan familyalarının hicretine vasıta-i evliye olmuşlar ve düvel-i saire sefaini dahi o mesleğe iktidâ' itmişler idi. Ve her ne kadar ehl-i isyan familyası iseler de, dehâlet ittikleri halde yine taraf-ı devletten iaşe kılınmakta idiler. Muhacirin-i islâmiye ise, cebren terk-i vatan ve emlâk itmiş ve ekserisinin evlâd ve ezvac ve akaribi mazlûmen Rus ve Bulgarların kişte-i tîg-ı gadr ve telef olmuş ve bakiyetü's-seyf her ne ise nîm cân ile sahile kendisini atıp aç ve çıplak vapur vürûduna muntazır bulunmuş olduğu halde şimdiye kadar bu aceze-i muhacirinin nakline taraf-ı ecanibden adem-i rağbet vukuu muhacirinin ahval tâkad güdazları hakâyıkına adem-i vukuflarından olmak lâzım gelmekle, yine İngiltere Devlet-i Fahimesi vapurları dahi burada dahi pîşvâ-i şefka olmak tesri-i nakliyatı bâbmda tahrik-i merhameti yoluna gidilmek üzere Asâletli Mister Layard Hazretlerine bakiyetü's-seyf, iskeleler başında yıkılıp duran acîzenin olsun teleften vikayesi namile müracaat buyrulsa müşarünileyhin hayırhahlığı delâletiyle bir had te'sir hâsıl edilebilmesine ümidvar olduğumu arzederim. * .

21 Kânunusâni 93 SÜLEYMAN

SÜLEYMAN PAŞA, Umdetü'l-Hakâyik, İstanbul 1928, Cilt VI. s. 170.

(*) Süleyman Paşa'nm bu yerinde telkini üzerine, göçmenleri taşımak için İngiltere'den vapur istenip istenmediği, istendi ise müspet bir cevap alınıp alınmadığı hakkında herhangi bir belgeye rastlayamadım. Buna karşılık Avusturya Lloyd şirketinden gemi kiralanıp Rumeli göçmenlerinin Anadolu'ya ve Suriye'ye taşındığına dair çeşitli belgeler vardır.

No. 179

GELİBOLU'DA SÜLEYMAN PAŞA'DAN MABEYN-İ HÜMÂYÛN BAŞKİTABETİNE, BAŞVEKÂLETE, SERASKERLİĞE VE TOPHANE AMİRLİĞİNE.

Tel. 2 Şubat 1878

Keşan'dan bu tarafa hicret etmekte olan ahali-i islâmiyeyi ve hususile bir takım nısvan ve sıbyam civar karya Bulgarları cerh ve telef ettiklerinden men'i ta'diyat-ı mârûza için elde bulunan yirmi, otuz süvarinin Keşan'a gönderilmiş olduğu maruzdur.

21 Kânunusâni 93 SÜLEYMAN

No. 180

SERASKER RAUF PAŞA'DAN GELİBOLU'DA SÜLEYMAN PAŞA'YA.

Tel. 4 Şubat 1878

21 Kânunusâni 93 (2 Şubat 1878) tarihli telgrafnâmeleri cevabıdır:

Hristiyan ahali tarafından tasallut olunduğu beyan buyurulan kura-yı islâmiye hatt-ı mütârekenin* bizim tarafında ise mikdar-ı kâfi asâkir-i şahane irsaliyle oradaki ahali-i islâmiyenin muhafazası ve şayed kura'i mezkûre hatt-ı mütârekenin Rusya cihetinde ise o halde taaddiyât-ı mebhûsenin men'i hususunun memur-u mahsus vasıtasiyle Rusya kumandanlığına tebliği iktiza ideceğinden ona göre icabının icrası Heyet-i Müşâvere-i Harbiye ifadesiyle cevaben beyan olunur.

23 Kânunusâni 93 RAUF

SÜLEYMAN PAŞA, Umdetü'l-Hakâyik, İstanbul 1928, Cilt VI. s. 141 ve 142.

(*) Mütâreke anlaşması metni, 4 Şubatta Süleyman Paşa'ya henüz ulaştırılmış değildir. Paşa, mütâreke hattının tam olarak nereden geçtiğini bilmemektedir. Süleyman Paşa bu duruma hayretini belirttikten sonra, "maamafih... Keşan ve Şarköy kazaları ... bizim cihette addedilerek" oraya asker gönderilmekte olduğunu söylüyor. (**İbid, s. 143**). Mütâreke anlaşması metni 6 Şubatta Süleyman Paşa'ya ulaştırılmıştır. (**İbid., ss. 154 - 155**).

No. 181

GELİBOLU'DA SÜLEYMAN PAŞA'DAN
SERASKER RAUF PAŞA'YA.

Tel. Gelibolu, 4 Şubat 1878

Dörtbin kadar Rusyalının Keşan'a gelmekte ve ahalinin hicrete müsâraat etmekte oldukları haber veriliyor. Bu babda ne yapılmak lâzım ise serian iradesine muntazır olduğumu arzederim.*

23 Kânunusâni 93 SÜLEYMAN

SÜLEYMAN PAŞA, Umdetü'l-Hakâyik, İstanbul 1928, Cilt VI. s. 146.

No. 182

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 164 Pera, February 4, 1878, 10.20 p.m.
(Telegraphic)

Notwithstanding the armistice, Russians appear to be advancing on all sides. Porte states that they are at Sharkeuï, close to Boulair, and are approaching Tchataldja. The population is everywhere flying before them, and flocking to Constantinople. Porte has directed Plenipotentiaries to represent this to Grand Duke Nicholas. No Proclamation to reassure Mussulman population has been issued.*

Foreign Office Archives (Public Record Office, London)
F.O. 424/67 — Confidential (3598), p. 149, No. 314.

(*) Mütâreke anlaşmasının imzalanmasından sonra da yer yer Rus kuvvetlerinin ilerlemekte ve göçlerin devam etmekte oldukları görülüyor.

No. 183

MR. T. F. READE, BRITISH CONSUL AT SMYRNA, TO. MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE.

Smyrna, February 4, 1878

Sir,

I have the honour to report to your Excellency that, during the past and present weeks, Mussulman fugitives from Roumalia have arrived here in a state of great distress, and in numbers so overwhelming as to baffle all efforts to afford them adequate relief; 19.150 came in steamers from Dedeagatch, and from Constantinople the arrival of 7.000 others is reported. Among the immigrants are between 5.000 and 6.000 Circassians, and these are being transferred by railway to Magnesia, Aidin, and other towns of the interior, in batches of from 200 to 1.000, and as speedily as the means of transport will allow. A large portion of the others are lodged and boarded in Turkish houses, and the remainder (for the most part old and infirm men and women, vidows, and orphans) in barracks, hospitals, and other Government buildings. The general condition of these unfortunate beings is one of extreme destitution and starvation; and although much has been done to assuage their sufferings, the charitable exertions in their favour of Turks and Christians have, through the force of circumstances, fallen sadly short of all the requirements of the occasion. It has been found impossible to furnish more than a comparatively small portion of the refugees with any other kind of food than bread, and this they receive regularly from the municipal or provincial authorities, while with money subscribed by the European community blankets and articles of clothing are purchased for their use. The funds contributed by the foreign community here, for the relief of the above refugees, amounts to about 500 L., a sum wholly inadequate for the purpose for which it was destined.

Under these circumstances, and notwithstanding appeals to a contrary effect from the Governor-General of the Province, it is to be regretted that the authorities of the capital persist in forwarding refugees of this description to Smyrna.

I have, etc.

(Signed) Thos. F. READE

Foreign Office Archives (Public Record Office — London) F.O. 424/67 — Confidential (3598), p. 432, No. 922/1, pp. 307-308, No. 639/1.

No. 184

LORD A. LOFTUS, BRITISH AMBASSADOR AT ST. PETERSBURGH, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 10
(Telegraphic) St. Petersburgh, February 4, 1878

Grand Duke Nicolas telegraphs, dated Adrianople, January 29:

"General Strukow advanced to-day from Goule (Lüle ?) Bourgas. He met 180.0000 to 200.000 Turks and Circassians, with 20.000 waggons, on their flight.

"Greater part returned. Others went on to Rodosto. He took several bands of Bashi-Bazouks, Circassians, and regulars, prisoners, with their officers and baggage, among which were two flags."

Dated January 30: —

"General Strukow received on the 28 th instant a communication from a Vice-Consul at Rodosto, begging him to hasten his arrival, to protect town from pillage by Circassians. He was consequently ordered to proceed there immediately."

No. 185

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

Constantinople,
No. 170 February 4, 1878

My Lord,

I have the honour to inclose copy of a letter adressed to me by Colonel Blunt, an English officer in the Turkish gendarmerie, who has been most kindly and efficiently distributing relief to the fugitives from the seat of war in connection with Baroness Burdett-Coutts' "Compassionate Fund". It will give your Lordship some, although but a very inadequate, idea, shocking as are its details, of the terrible suffering and misery to which these unfortunate creatures are exposed.

I have, etc.

(Signed) A. H. LAYARD

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/67 — Confidential, (3598), p. 76, No. 156 and pp. 267-268, No. 612.
F.O. 424/67 — Confidential, p. 76, No. 156.

COLONEL BLUNT, AN ENGLISH OFFICER IN THE TURKISH GENDARMERIE, TO MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE.

Your Excellency, Contantinople, February 1, 1878

I have the honour to inform you that I arrived at Tchorlou from Adrianople on the 12 th ultimo, and found the station crowded with trains. (From Adrianople to Tchorlou the line is chiefly on the descent, and many of the trains were very long and heavy.)

During Monday, the 14 th, a serious accident occured near Hadem-Keui. An engine and seven carriages ran off the line, killing twenty-three people, injuring many others, and tearing the road up for nearly a mile. This unfortunate *contre-temps delayed* the progress of all trains for about three days, and was the cause of much additional suffering (and very clearly brought home the great disadvantage of a single line of rails).

The trains were composed almost entirely of open cattle-trucks and luggage-vans.

The latter were crammed to excess, oftentimes containing as many as eighty and ninety women and children. The roots were covered with human creatures, as also were the spaces between the carriages, the people, in their anxiety to get away, having placed planks on the buffers and coupling-chains. During the three days' delay, we had nearly 20.000 people in the station, including those who had their passes, but, thanks to the relief given them, no troubles of disturbances of any kind arose. Other station-masters, hearing I was at Tchorlou, telegraphed to me for assistance, stating that the fugitives were starving, and, in some instances, adding that the lives of the employes had been threatened, and that they feared an *émeute*. I send off bread by special engines kindly placed at my disposal to Muratly Kiupru, Tcherkess-keui, and Sinekly, and so, by supplying their wants, quited them again. On my return to Constantinople, the 26 th ultimo, I was thanked by these station-masters for the timely assistance given, one presenting me with the accompanying declaration:—

"Je déclare avec satisfaction que sur la dépêche que j'ai adressée à M. Colonel Blunt, j'ai reçu du pain nécessaire juste au temps pour

sauver les émigrés de la famine qui régnait parmi eux, et avec cela il a été évité des excès qui pourraient facilement avoir lieu. Je remercie ici, de ma part et celui des émigrés, pour la bienfaisance de 'Turkish Compassionate Fund'.

(Signe) A. H. ARIAN, Chef de la station Sinekly"

It would be impossible even to ettempt to describe the misery these wretched refugees underwent during their transit from Adrianople, which lasted seldom less than four days, and frequently, on account of the accidents, extending over seven and eight. They experienced every kind of weather, snow, frost, wind and rain. I need hardly add that many succumbed to these hardships. Every morning the dead were collected and buried by the scratching the earth over the remains of a wife, daughter, or child, lost on the road. Many of the children who died were simply thrown out, either by the side of the line or into one of the numerous the train crosses. Mothers too have even killed their offspring. One day, not 100 yards from a train, and in view of all, a women took her two children, about five and three years old, and plunged a dagger into each of her hearts. On interrogation, she stated, "She had done so to prevent the possibility of their experiencing the misery she had already gone through, the wretchedness she was now enduring, and that still loomed in the distance."

I am happy to say that the Kaimakam did what he could to alleviate the sufferings of the people; that he worked in unison with me, and furnished a considerable quantity of bread and biscuit.

The discomfort of these poor people can be somewhat imagined when I inform you that at each station crowds were waiting with their orders signed, ready to jump into any nook or corner they could find. On this account women and children were afraid to leave the carriages, lest they should lose their places, even for the calls of nature. The air, therefore, in some of the closed waggons, was beyond conception and probably was the cause of much of the mortality that occured and the sickness now existing. Nearly every disease was represented from small-pox downwards.

I received from M. Spagnoletti, one of the railway officials (who was most obliging and did everything in his power to assist me), the following list of trains which arrived in the station during my sejourn at Tchorlou, and the number of waggons they were composed of. As some of the vans were small and not crowded to

the same extent, is under rather than over their number, making a total of 31 trains, 1.093 waggons, and 54.650 people who arrived in Tchorlou station between the 12 th and 24 th January.

Date	Trains	Waggons
12	2	97
13	6	206
14	3	113
15	2	76
16	—	—
17	1	49
18	2	96
19	2	81
20	2	69
21	5	163
22	3	67
23	2	30
24	1	46
Totals	31	1.093

54.650 people — 50 people in each waggon.

As this place, on account of the gradual ascent to Constantinople, the trains were broken up and sent on much shorter, additional engines and carriages being in waiting for the refugees who had arrived from the neighbourhood. At night the cold was intense, and I heard that over 2.000 sleepers and a considerable amount of coal had been consumed. The scene was one never to be forgetten: not only inside the station, but all around, the country was covered with fires. Close to the station there is a large plateau, where the refugees going by road, with arabas and cattle, formed their little encampments, breaking up and burning the arabas left by those who had been fortunate enough to find places in the train, and who had either sold their poor brutes for a few piastres or unyoked them and let them go. I need not add these last very shortly formed a portion of a Circassian drove. During the day, from morning till night, one continued line of arabas, ponies, donkeys, and beasts flowed towars the village, en route for Rodosto and other places on the coast. Many complained of having been robbed by the Circassians,

and said their villages had been looted and burnt by them. I asked some why they were making this extraordinary exodus. They generally replied "from fear", but an old Turkish friend of mine from Tatar-Bazardjik, who I found wending his wearly way down with the rest, told me "A Turk could not remain in his own country when it was in the hands of and under the rule of the Giaour."

I have, etc.

(Signed) WALTER F. BLUNT

Foreign Office Archives (Public Record Office — London) F.O. 424/67 — Confidential (3598), pp. 267-269, No. 612/1.

No. 186

L. E. SERVER PACHA ET NAMIK PACHA, A S. A. LE GRAND DUC NICOLAS.

Le 5 Février 1878

Monseigneur,

Nous prenons la liberté d'appeler l'attention de V. A. sur l'émigration de la population musulmane des localités vers lesquelles se dirigent les troupes Russes dans les limites fixées par l'armistice, notamment aux environs de Kechan et de Charkeuï d'où les habitants continuent à s'enfuir précipitemment couvrant les circonscriptions qui peuvent être occupées par les troupes Russes suivant les clauses de l'armistice. En effet, le retard que nos courriers ont éprouvé sur la route de Constantinople, n'a pas permit à notre Gouvernement de prévenir les populations de caractère et des conditions de l'armistice.

Le Gouvernement Impérial espère que V. A. I. dans Ses sentiments d'humanité et pour tarir la source de tant de maux voudra bien ordonner les mesures les plus propres à maintenir ces populations dans leurs foyers en portant à leur connaissance la conclusion de l'armistice en avant de leurs lignes au fur et à mesure de leur marche en les protégeant efficacement contre toute avanie et toute agression, en les assurant enfin sur le respect de leurs personnes et de leurs biens.

Nous prions V. A. I. de vouloir bien agréer les assurances de notre très haute considération.

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton No. 122, Dosya No. 64.

No. 187

FERECİK KAYMAKAMI HASBULLAH, TELGRAF MÜDÜRÜ RÜŞDÜ VE MAL MÜDÜRÜ EMİN BEYLERDEN GELİBOLU'DA SÜLEYMAN PAŞA'YA.

Tel. Ferecik, 5 Şubat 1878

Bu havaliye gelmiş olan Rusya askeri ile Bulgar eşkiyaları kazamızda bulunan ekseri Osmanlı kura'larına giderek cebren hanelerini basıp emval ve eşya ve hayvanlarını gasb ve yağma ve ahaliyi darb itmek gibi halâta birkaç gündür devam eyledikleri, yalın ayak feryâd-ü fîgân edip gelen kura' ahalisinin ifadelerinden anlaşılmıştır. Ve hakikat hal makkaren sıhhat bulunmuş ve Hükûmet-i Seniyece bunların önü alınmak kabil-i imkân olmayacağından arz-ı malûmata cesaret eyleriz, ferman.*

24 Kânunusâni 93

Kaymakam-ı Ferecik
HASBULLAH

Müdir-i Telgraf
RÜŞDÜ

Müdir-i Mal
EMİN

SÜLEYMAN PAŞA, Umdetü'l-Hakâyik, İstanbul 1928, Cilt VI. s. 144

(*) 31 Ocak 1878 günü ateşkes anlaşması imzalanmış olmasına rağmen, Rus askerlerinin Trakya'da ilerlemeleri durmamıştı ve Bulgar çetelerinin de Türk köylerine saldırılarının ardı arkası kesilmemişti. Bk. Belge No. 182, 192.

No. 188

AHMED VEFIK PACHA, PRESIDENT DU CONSEIL DES MINISTRES DE TURQUIE, A SERVER PACHA ET NAMIK PACHA, DELEGUES DE TURQUIE.

Télégraphique — Le 6 Fèvrier 1878

No. 33

Par un télégramme en date du 23 Janvier, Vos Excellences ont été informées que l'affluence des réfugiés à Constantinople était telle qu'il nous devenait impossible de leur procurer des habitations et des vivres. Depuis, l'émigration a encore pris des proportions plus grandes de sorte que la capitale se trouve être aujourd'hui entièrement envahie. Indépendamment des actes de cruautés que les Bulgares exercent, ainsi que je l'ai télégraphié aujourd'hui même à Vos Excellences, sur tous ceux qui abandonnent leurs foyers, la misère et les souffrances auxquelles sont exposés ces malheureux, dont une grande partie périt en route de faim et de froid, créent une situation des plus déplorable.

Je viens donc prier Vos Excellences de faire appel aux sentiments généreux de S. A. I. le Grand Duc et de le prier de vouloir bien prendre des mesures immédiates pour qu'à l'instar de ce qui a été fait à Andrinople et à Rodosto où l'ordre et la sécurité ont été complètement préservés, les habitants des autres localités occupées par les troupes russes voient leur vie, leurs biens et leur honneur également sauvegardés et garantis.*

S. A. I. en faisant connaître par une proclamation ses intentions et sa volonté rendra ainsi un véritable service à l'humanité.

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton No. 122, Dosya No. 64.

(*) Paniğe kapılan Rumeli Türk halkını yatıştırıp felâketli göçün önün almak amacıyla Ruslar nezdinde teşebbüs yapılması etrafında ayrıca bk. Belge No. 145, 150, 152, 153, 155, 156, 158, 161, 186 ve 189.

No. 189

SERVER PACHA ET NAMIK PACHA, DELEGUES DE TURQUIE AUX NEGOCIATIONS DE L'ARMISTICE TURCO-RUSSE, A AHMED VEFIK PACHA, PRESIDENT DU CONSEIL DES MINISTRES DE TURQUIE.

Télégraphique
No. 14.

Andrinople, le 6 Fèvrier 1878

Nous avons reçu hier le télégramme de Votre Altesse du 4 relatif à l'émigration et ce matin ses 4 télégrammes du 5. Hier dès la reception du télégramme du 4 nous avons fait une démarche près de Son Altesse Impériale le Grand Duc pour obtenir les mesures propres à rassurer nos populations, à les protéger efficacement et à les maintenir dans leurs foyers. S. A. Impériale nous a fait savoir qu'il avait donné immédiatement des ordres contremise à notre demande. 3 des télégrammes de Votre Altesse en date d'hier ai reçu aujourd'hui paraissent avoir été envoyé avant la réception de notre courrier parti par Mehmed Bey et nous pensons que la connaissance des conditions de l'armistice va contribuer à faire cesser les malentendus et les difficultés signalées par Son Altesse Impériale le Grand Duc nous a fait donner lecture des télégrammes qu'il venait de recevoir de Son Altesse le Grand Duc Héritier et desquels il resulte que l'avis de l'armistice est parvenu à tous les corps placés sous son commendement. Son Altesse le Grand Duc a eu un entretien avec Osman Pacha au sujet de l'incident de Silivrie, cet incident a été expliqué par cette circonstance que des ordres n'avaient pu encore être transmis de Constantinople puisque la convention d'armistice n'y était pas alors parvenue. Son Altesse Impériale a ajouté que partout où les troupes dans l'ignorance de l'armistice auraient franchi les limites fixées elles seraient d'y rentrer. Son Altesse Impériale a dit également à Osman Pacha que le 19/31, jour de la signature de l'armistice, quelques cavaliers russes s'approche de Varna a été expédié le regret que de chemin de fer ait été endommagé sur certaines parties, mais il a annoncé que des ordres ont été donné pour que les limites fixées soient respectées, nous allons au surplus prier Son Altesse Impériale de transmettre à tous les commandants russes de ne pas s'avancer pour occuper les positions prévues par l'armistice sans s'être entendu préalable-

ment avec nos commandants et leur avoir donné le temps et les facilités nécessaires pour se retirer et évacuer leur matériel.

Son Altesse Impériale le Grand Duc a envoyé au Général Zimmermann dès le 1er Février un messager direct qui doit arriver aujourd'hui à sa destination de sorte qu'il n'usera pas de la voie de Constantinople que nous lui avons offert.

(Signé) SERVER, NAMIK

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton No. 122, Dosya No. 64.

(*) Ocak 1878'de, Rus ordularının hızla İstanbul üzerine doğru ilerlemeleri karşısında, korkunç bir paniğe kapılan ve yüzbinlerce kişilik kafileler halinde Rus ordularının önünden kaçmağa çalışan Rumeli Türk halk kitlelerinin bu felâketli göçünü durdurmak için Rus Başkumandanlığınca halka can ve mal teminatı verilmesi ve bunun bir bildiriyle halka duyurulması için, İngiltere'nin aracılığıyla Petersburg'da teşebbüs yapılmış, fakat bundan müspet bir sonuç alınamamıştı. Bunun üzerine İstanbul Hükûmeti, mütâreke hey'etindeki temsilcileri aracılığıyla doğrudan doğruya Rus Başkumandanlığı nezdinde teşebbüse geçmişti. Mütârekenin imzalanmasına rağmen bâzı bölgelerde Rus kuvvetlerinin ileri yürüyüşe devam etmeleri ve buna paralel olarak Türk halk kitlelerinin de durmadan göçetmesi üzerine, bu teşebbüsler sıklaşmıştı. En son, Rus Başkumandanının şifahî olarak bir teminat verdiği, fakat resmen bir bildiri yayınlamadığı anlaşılmaktadır. Bu konularda bkz. Belge No. 145, 150, 152, 153, 155, 156, 158, 161, 182, 186, 188, 192.

No. 190

GELİBOLU'DA SÜLEYMAN PAŞA'DAN
KARAAĞAÇ'TA SAFVET PAŞA'YA.

Tel. Gelibolu, 6 Şubat 1878

Sâbit Paşanın ifadesine göre Karaağaç'ta açlıktan dolayı asker ve muhacirinden vefiyat vuku' bulmakta imiş. Mebayaa (?) ve Karaağaç iskelelerinde külliyetli kukuruz ve hanta (?) mevcud olduğundan bunlar su ile pişirildiği ve verildiği takdirde def'i cû ideceği bî-iştibahtır. Bununla beraber Gulus'a (?) gidecek olan vapurlar Kiremitli ve Çayağzı gibi iskelelerden uğrayıp nevale ahz edebilirler ve oradan yine kendi yollarına müteâzm olurlar. Mücerred bir hâtıra kabîlinden olmak üzere arz-ı keyfiyet olunmuştur ferman.

25 Kânunusâni 93 SÜLEYMAN

No. 191

GELİBOLU'DA SÜLEYMAN PAŞA'DAN
SERASKER RAUF PAŞA'YA.

Tel. Gelibolu, 6 Şubat 1878

Karaağaç'ta vapur beklemekte olan asker ve muhacirinden yevmiye açlıktan telefat vukua gelmekte olduğunu şimdi Karaağaç'tan buraya gelen Sâbit Paşa'nın ifadesi üzerine arz ve Dersaadet'e gitmek üzere Gelibolu'ya uğrayan asker mahmul vapurlara bizzarure ikişer günlük peksimed verilmekte olduğunu beyan ile ahval-i müteessife-i mâruzanın çâre-i def'ine bakılmasını rica eylerim.

25 Kânunusâni 93 SÜLEYMAN

SÜLEYMAN PAŞA, Umdetü'l-Hakâyik, İstanbul 1928, Cilt VI. ss. 170 - 171.

No. 192

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 180 Constantinople, February 6, 1878

My Lord,

Notwithstanding the signature of the armistice on the 31 st ultimo, the Russian Government are still continuing their military operations, and are pushing forward their forces.

On the 1 st instant they occupied Rasgrad and Djuma, on the 2 nd Rodosto. They have since entred Dédéagatch, the terminus of the Adrianople railway in the Gulf of Enos, where they seized, I am informed, four locomotives and about 150 waggons belonging to the company. They are still advancing along the shores of the Sea of Marmora.

The day before yesterday, as I telegraphed to your Lordship, they occupied Sharkeui, a short distance of Tchataldja, or the lines of Bouyouk Tchekmedjé.

It may be presumed that their object is to secure at once positions which will enable them at any moment, should the negotiations for peace be interrupted, to renew hostilities with the greatest possible advancing, threatening Constantinople on one side and the Gallipoli penunsula on the other.

But the result of this advance upon the unfortunate Mussulman and other inhabitants of Thrace is truly deplorable. Terrified beyond measure by the Cossacks and armed Bulgarians upon the inoffensive populations - reports which there is too much reason to fear are not unfounded - they leave their homes and villages and pour in a continuous stream forwards Constantinople and Gallipoli. An English gentlman who rode into the capital from the direction of Tchorlu two days ago told me that the road was so encumbered with fugitives, chiefly women and children, with their "arabas" or country carts, that he had great difficulty in making his way. The sufferings of thèse poor creatures, he says, are perfectly heartrending.

Many of them overcome by fatigue, and without food or shelter, where lying down to die in hopeless despair. He gave me a touching description of one such group of women and children found a donkey, which had carried their little food and covering, and which had

perished from hunger, leaving them no more means of transport. To add to the misery of these wretched creatures heavy snow has been falling, and the roads are almost impassable from mud.

The streets of Constantinople are encumbered with these fugitives, amongst whom are now many armed Circassians, a source of considerable uneasiness and danger. I am informed that there are above 150.000 in the capital.

The Government does its best to lodge them in public buildings, in private houses, and in the mosques. The day before yesterday I visited St. Sophia. The scene I witnessed there was one never to be forgotten. The pavement of that glorious and unrivalled temple was covered by a mass of human beings, for the most part women and children, crauching together in the utmost squalor and misery. Amongst them were the sick and dying, and even women in labour. The small-pox had begun its ravages. The guardians of the mosque were distributing a little food, and endeavouring to supply lighted brazziers to the most suffering, to keep off the biting cold. The Imam informed me that there were at that time above 4.000 persons huddled together on the floor of this vast edifice.

The Government is doing its best to send to Asia the greater number of fugitives as they arrive in Constantinople.

But the evil is not thereby diminished, and the sufferings of these unfortunate creatures is even greater in the towns and villages, where they can expect less relief and help than in the capital. I have received the most touching appeals in their behalf from Broussa, Smyrna, and elsewhere.

Notwithstanding the representations made by your Lordship, the Russian Commanders have not thought fit to issue proclamations to the Mussulman inhabitants reassuring them, and promising them protection for their lives, property, and honour. The policy of exterminating or driving out the Turkish populations would appear to be pursued to the better end.

I have etc.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/67 — Confidential (3598), pp. 279-280, No. 621.

No. 193

M. MALLET, CONSUL DE FRANCE A SALONIQUE, A M. WADDINGTON, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE FRANCE.

Dir. politique
No. 30
(Extraits)

Salonique, le 6 Fèvrier 1878
Reçue: Cabinet 17 Fév.
Dir. pol. 18 Février

Monsieur le Ministre,

J'ai l'honeur de vous informer que la frégate cuirassée la "Couronne", détachée de la troisième Division de l'escadre qui a fait route sur Smyrne, mouillé le 3 au soir en rade de Salonique. Elle y a trouvé l'aviso "le Bison", arrivé depuis quelques jours déjà de la côte de Syrie.

Une division italienne composée de trois cuirassés, "Jan Martino," "Affondatore" et "Terrible" et de l'aviso "Scyllon" est également arrivée depuis quelques jours. La frégate "Terrible" s'est mise à la côte en entrant dans le golfe mais a pu depuis être renflonée.

La corvette cuirassée anglaise "Rescarch" complète l'ensemble des forces navales qui occupent en ce moment la rade de Salonique.

L'arrivée à Salonique de ces navires de guerre a été très opportune. En effet, le mouvement de retraite vers le littoral des populations musulmans qui fuient devant l'invasion commence à prendre de graves proportions.

Cette émigration se compose surtout de Circassiens, qui affluent dans les ports où ils viennent chercher un moyen de s'embarquer pour l'Asie...

Ibrahim Pacha, gouverneur de Salonique, m'a témoigné le vif désir de qu'il aurait de se débarasser de ces hôtes incommodes mais les moyens lui manquent. Il a bien demandé des vapeurs à Constantinople, mais je doute qu'il puisse de si tôt les obtenir tous les bâtiments à la disposition de la Porte ayant été dirigés sur Porto Lagos pour y embarquer les débris de l'armée de Suleïman Pacha.

D'après les renseignements que je viens de recevoir il y aurait là réunis sur une plage déserte plus de quarante mille hommes mourrant de faim et de misère. Treize navires sont actuellement occupés à les embarquer pour les Dardanelles et pour Constantinople.

A Cavalle, les craintes inspirées par la présence des Tcherkesses sont plus sérieuses qu'à Salonique où la présence des navires de guerre les maintient en respect.

Notre agent consulaire dans cette échelle m'informe qu'on peut estimer à dix mille environs le nombre des Circassiens à présent ressemblés à Cavalla et dans les environs immédiats. On estime de plus à vingt où vingt cinque mille le nombre de ces émigrants qui couvrent en ce moment les routes entre Drama, Serres et Cavalla.

Cavalla qui ne compte que sept à huit mille habitants est hors d'état de subvenir aux besoins de ces bandes qui l'envahissent et dont la présence dans les alentours a suffi du reste pour arrêter l'approvisionnement de la ville.

La crainte que cette situation inspire à notre agent sont partagées par les notables Musulmans de Cavalla, qui redoutent autant que les Européens le voisinage de leurs corréligionnaires Circassiens...

Chose remarquable et qui peint le désarroi de la situation, Chrétiens et Musulmans se sont trouvés d'accord pour demander avec instance à notre agent d'appeler un bâtiments de guerre Français.

J'ai exposé cette situation au Commendant de la "Couronne" qui a pensé comme moi, les intérêts de nos nationaux à Salonique se trouvant parfaitement garantis par la présence de son bâtiment, il n'y aurait aucun inconvénient à détacher momentanément "le Bison", qui se rendrait Cavalla où sa présence ne saurait manquer produire le meilleur effet...*

(Signé) E. MALLET

Archives des Affaires Etrangères de France, Correspondance Politique des Consuls, Turquie, Salonique (1876-1879). T. V, ff. 324-327.

(*) Ocak-Şubat 1878 tarihlerinde, Selânik'ten İstanbul'a kadar, bütün Marmara ve Adalar Denizi kıyıları perişan Türk göçmen yığınlarıyla dolduğu sırada, İstanbul Hükûmeti bunları emniyetli yerlere, Anadolu kıyılarına taşımak için vasıtasızlık içinde çırpınırken, Avrupa devletlerinin, insaniyet namına, yolcu vapuru göndermeleri beklenirdi. Bunun yerine, göçmenlere karşı birer tehdit vasıtası olarak savaş gemileri göndermeleri, dikkate değer bir noktadır.

No. 194

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 199 Constantinople, February 8, 1878

My Lord,

I have the honour to inclose an extract from a letter, and copy of a despatch from Consul Reade, giving an account of proceedings of Cossacks an armed Bulgarians towards two English subjects and other persons in the neighbourhood of Varna. Mr. Reade's letter is dated the 31 st ultimo, the day the armistice was signed. He informs me that the Mussulmans are flying in terror before the Russians, and that there are upwards of 30.000 of them in a starving condition in Varna alone.*

I have, etc.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/67 — Confidential (3598), p. 302, No. 635.

NOT: Söz konusu mektubun göçmenlerle ilgili kısmı çıkarılmış bulunduğundan mektup buraya alınmadı.

No. 195

MR. MICHALOPOULO, BRITISH CONSULAR-AGENT AT PANDERMA, TO MR. FAWCETT, BRITISH CONSUL-GENERAL AT CONSTANTINOPLE.

(Translation) Panderma, February 8, 1878

Sir,

Since my report of the 26th ultimo, 160 Turkish soldiers arrived here on the 29th ultimo, by the British steamer "Sarah Smart".

Four days afterwards fifty-seven of these soldiers were sent to Artaki to preserve order in this district, which is full of Circassians and other refugees.

It is estimated that more than 12.000 persons have passed through this place. About 4.500 have gone to the neighbouring villages and the remainder stay here for want of means of conveyance.

The Pasha of Ballikesser has been here for the last nine days, and has been unable to find means to send them away.

No horses remain, the greater part of them having been stolen by the Circassians, and if any horses is found in possession of a Christian, it is forcibly taken from him, the owner receiving scarcely any payment for it.

I have also to report that the Circassians are constantly selling various valuables, such as silver ornaments, taken from Bulgarian churches and houses, clothes and cloth of Bulgarian manifacture; I have myself witnessed the fact. I have even seen in the possession a women's fur pelisse and linen stained all over with blood.

The peasantry are in great dread when they are told by those who are removing their families inland, that bye-and-bye they would come here and "give a good lesson to the Ghiaours"; so much hatred do they show towards the Christians, and such dread they have inspired, that the christians were considering whether they ought not to remove hence with their families.

However, I have not failed to urge them not to flee, and up to the present, none of them have gone away.

According to calculations made, the number of refugees from different parts of Roumelia in the district of Artalsi, and including Panderma, exceeds 30.000.

At first, everybody here thought that the Circassians who had arrived were indigent; however, from what one sees and hears, the majority of them are in possesion of plenty of money, besides the valuables they are continually selling.

They avow that they have plundered the churches and houses of the Bulgarians.*

They have brought with them an epidemic - the scarlet fever - and from four to five deaths and more occur every day. It appears likely that this disease will spread largely amongst the unfortunate peasantry.

I have, etc.

(Signed) A. MICHALOPOULO

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/67 — Confidential (3598), pp. 432-433, No. 922/2.

(*) Osmanlı İmparatorluğunda Çerkesler, Kırım savaşından sonraki yıllarda sık sık bahsedilen bir konuydu. Kafkaslar Rus istilâsına uğradıkça, buralardaki müslüman ahali Osmanlı İmparatorluğuna kitleler halinde göçe başlamışlardı. Bilhassa 1863/64 kışında güney-batı Kafkasya'da Dağlıların direnişleri kırılınca, yüzbinlerce Kafkas göçmeni Osmanlı limanlarını doldurmuştu. İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Sir H. Bulwer, Dışişleri Bakanı Earl Russell'e yazdığı 3 Mayıs 1864 tarihli raporunda "Çerkezistan gitti; kurtarılacak artık Çerkesler kaldı" (In short, Circassia is gone; what yet remains to save is the Circassians) demektedir (Bk. **Paper Respecting the settlement of Circassians Emigrants in Turkey, Accounts and Papers**, 1864, LXXXI, pp. 579-591).
Rus istilâsından kaçan bu insanların bir kısmı Anadolu'ya, çoğu ise Rumeli'ye, Tuna boylarına iskân edildi. Kafkas göçmenlerinin Rumeli'ye yerleştirilmeleri, Osmanlı İmparatorluğunun Balkanlarda hıristiyan unsura karşı Türk-Müslüman unsuru kuvvetlendirme politikası güttüğü şeklinde yorumladı ve tenkitlere uğradı. Bilhassa panslâvist propagandanın tahrik ettiği bu kampanya, sonunda, bir Çerkes psikozu yaratacak seviyeye geldi. Yukarıdaki belgenin de bu propagandanın tesiri altında kaleme alındığı dikkati çekmektedir.

No. 196

GÜMÜLCİNE KAYMAKAMI AHMED HAMDİ BEY'DEN GELİBOLU'DA SÜLEYMAN PAŞA'YA.

Tel. Gümülcine, 12 Şubat 1878

Gümilcine'de bilmüzâyede fürûht edilmiş 15.472,5 kuruşluk hayvanat esmânile 10.300 kuruş 6 para eşya-i magsûbe esmam ki yekûn 25.772 kuruş 26 paraya baliğ olduğu mebaliğ-i mezkûr sikke-i hâlise ve magşûşe bulunduğu ve bundan 2.378 kuruş Mirliva Ali Paşa marifetiyle muhacirine dağıtıldığı, küsuru bâ-emr-i müşir Safvet Paşa hazretleri erkân-ı harb kaymakamı Hakkı Beye verildiği ve icab eden üç kıt'a müfredat ve zîri Meclis-i İdareden musaddak defterlerinden bir kıt'ası Zât-ı Hazret-i Velinigmetlerine takdim kılınmak ve diğeri nezd-i Vâlâlarında kalmak ve küsûru satılmayan sîm ve zîkıymet eşya çuval derûnuna mevzûan ve üzeri memhûren Paşa müşarileyh hazretlerine teslim kılındığı maruzdur ferman.

31 Kânunusâni 93 Kaymakam-ı Gümülcine

AHMED HAMDİ

SÜLEYMAN PAŞA, Umdetü'l-Hakâyik, İstanbul 1928, Cilt VI. s. 53.

(*) Gümülcine'de açık arttırmayla satılan ve satılmadan kalan söz konusu eşyaların hepsi yağma edilmiş Türk göçmen eşyalarıdır. Yağmalar, özellikle Rodop dağlarında, bozulan Süleyman Paşa ordusundaki bazı Çerkes ve Arap firarileri tarafından yapılmıştı. Süleyman Paşa, Stanimaka'dan ric'atle Gümülcine'ye geldiğinde bu eşyaların bir kısmını toplatmış ve bunlardan sahipleri belli olmayanların bir komisyon aracılığıyla satılıp paralarının yine göçmenlere yardım için kullanılmasını emretmişti. Ama kendisi Gümülcine'den Gelibolu'ya gidince yerine Gümülcine'de Safvet Paşa kalmıştı. Süleyman Paşa, bu eşyaların ve paraların Safvet Paşa tarafından suistimal edildiğini yazmaktadır. (**İbid,** ss. 37-38, 48, 51-53).

No. 197

M. BOYSSET, VICE-CONSUL DE FRANCE A PHILIPPOPOLIS, AU COMTE DE MOÜY, CHARGE D'AFFAIRES DE FRANCE A CONSTANTINOPLE.

Dir. pol.
No. 5

Philippopolis, le 12 Février 1878

La situation ne s'est pas améliorée (à Philippopilis)*: non seulement toutes les maisons turques ont été pillées mais encore une partie des maisons de chrétiens. L'habitation de M. Tchaliki, gérant du Consulat de Russie, avait été respectée par les Turcs, elle a été dévalisée par des officiers russes. Dans les mosquées on a lacéré les tapis et brisé les fenêtres. Une mosquée a été transferée en écurie , une autre en cabaret en on a laissé les Bulgares parodier les muezzins du haut des minarets aux heures de la prière.

Les nombreux ouvrages que renfermait la bibliothèque et parmi lesquels se trouvaient des manuscrits d'une grande valeur, ont été déchirés et foulés aux pieds.

Des incendies ont été journellement allumés dans plusieurs

(*) M. Boysset, Filibe'nin Rus işgaline gireliden beri durumunu diğer raporlarında da anlatmıştı. 18 Ocak 1878'de şunları yazmıştı: "Philippopolis a été pris par les Russes le 15 Janvier... Immédiatement après l'occupation de la ville par les Russes, les Bulgares ont pillé toutes les maisons turques et assassiné quelques musulmans inoffensifs. Les autorités militaires russes n'ont malheureusement pris aucune mesure sérieuse pour empêcher les excès qui la ville est le théâtre depuis quatre jours." (Boysset à Moüy, du 18.II.1878, No. 1. **A.A.E.-C.P.C., Philippopolis, T. II, f. 9**). Dört gün sonra viskonsolos, Filibe içinde Türk evlerini yağma etme, şehirde kalmış Türkleri öldürme vs. gibi olayların devam ettiğini anlattıktan sonra şunları belirtiyor: "... Les Bulgares orthodoxes, sous le yeux et avec le concours des envahisseurs, avaient pillé les maisons des Turcs, violé des femmes et massacré des musulmans inoffensifs. Le Corps consulaire avait signalé ces méfaits au Général Gourko et, plus tard, au Général Brock, Gouverneur provisoire de la ville, en les priant d'y mettre un terme. Ces démarches ont été inutiles; aucune mesure sérieuse n'a été pris pour rétablir l'ordre dans Philippopolis et la ville continue à être dévastée. Les officiers russes eux-mêmes ont donné l'exemple du pillage et encouragé l'indiscipline de leurs troupes..." (Boysset à Moüy, du 22 Janvier 1878, No. 4. **A.A.E.-C.P.C., Philippopolis**, T. II, f. 12).
Bu defaki rapor, bu ilk raporların devamı yerinedir.

quartiers et ,en moins d'un mois, vingt-quatre maisons, 15 magasins, un téké, un couvent grec, un établissement de bains et une mosquée ont été détruits. Des soldats russes ont démolie un grand nombre de maisons pour en enlever les poutres, qu'ils vendent publiquement et à vil prix aux habitants de la ville.

Les musulmans inoffensifs qui n'avaient pu quitter Philippopolis ont en à supporter pendant plusieurs jours des brutalités et des ouvrages inouïs: des hommes ont été assassinés, des jeunes filles violées et des familles privées de nourriture. Dans une seule maison on a trouvé les cadavres de trente sept personnes mortes de faim. 10.000 fugitifs et paysans turcs des villages incendiés ont été dépouillés par les Bulgares, conduits à Philippopolis par les troupes russes, et n'ont reçu d'autres secours que ceux qui leur ont été distribués par le Comité consulaire. Après avoir épuisé ses ressours, le Comité a dû cesser ses distribution et, depuis cette époque, quatre cent quarante réfugiés sont morts d'inaniton. La grande quantité de cadavres laissés sans sépultre pendant plusieurs jours, la malpropriété des rues encombrées de débris de bestiaux en putrification et le nombre considérable de malades abandonnés sans soins dans un local trop étroit, ont provoqué des épidémies de typhus et de variole qui font de sérieux ravages dans la ville.

Les nouvelles qui me parviennent de l'intérieur du sandjak ne sont pas moins mauvais: à Bazardjik, on a enfermé et privé de nourriture des Musulmans pour forcer à livrer leur argent. A la gare de Papasli où les Russes sont arrivés le 18 Janvier, six soldats turcs ont été désarmés et fusillés ainsi que deux émigrés. Un vieillard a été tué à coup de bâtons par les Bulgares. La station du chemin de fer et les magazins de négociants ont été pillés par les paysans de Yachiali, Sati-Bey et, Ahmedova. Le village, démoli par les soldats russes, n'est plus qu'un amas de décombres au milieu desquels gisent une soixantaine de cadavres de musulmans.

A Catonitza, cinq soldats turcs malades et abandonnés dans la salle d'attente de la gare, ont été dépouillés par les Russes et plus tard massacrés par les Bulgares.

Entre Hermanli et Haskeuï, des réfugiés turcs, surpris par les Cosaques, ont été tués avec leurs femmes et leurs enfants...

Archives des Affaires Etrangères de France, Correspondance Politique des Consuls, Turquie, Philippopolis, 1878-1879, T. II, ff. 13-16, et ff. 20-23.

No. 198

SAFVET PACHA, A S. A. LE PREMIER MINISTRE DE TURQUIE.

Télégraphique — Andrinople, le 13 Février 1878
No. 7

Nous avons ici trois mille familles Musulmanes émigrées, soit plus de dix mille personnes reduites à la plus parfaite misère. Les ressources manquent absolument pour les soulager. Je prie Votre Altesse de m'envoyer pour le moment 25.000 piastres en or destinées à empêcher ces malheureux de succomber à la faim et au froid.

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya: Karton No. 122, Dosya 64.

No. 199

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 222 — Constantinople, February 13, 1878

My Lord,

I have the honour to inclose a report adressed to me by Mr. Dragoman Marinitch of an account given to him by Mr. Tarin, a French gentleman, and one of the legal advisers of the Porte, who accompanied the Turkish Plenipotentiaries on their mission to Kyzanlik, of the condition of the country through which they passed on their way to the Russian Head-quarters. It more than confirmes the informations I have transmitted to your Lordship as to the dreadful state to which some of the richest parts of Turkey in Europe have been reduced by the Russo-Bulgarian invasion.

I have, etc.

(Signed) A. H. LAYARD

Foreign Office Archives (Public Record Office, London) F.O. 424/67 — Confidential (3598), p. 417, No. 914.

MR. MARINITCH, DRAGOMAN OF THE BRITISH EMBASSY, TO MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE.

Péra, le 12 Février 1878

Monsieur l'Ambassadeur,

Ayant eu l'occasion de me trouver dans le cabinet de M. Tarin, lorsqu'il racontait les péripéties du voyage qu'il vient d'effectuer jusqu'à Kyzanlik, en companie des Plénipotentiaires Ottomans, j'ai cru devoir recueillir et soumettre à Votre Excellence quelques détails du spectacle terrible et navrant qui a frappé sa vue tout le long de la route.

Depuis le départ de Sirkedji Iskelessi jusqu'à son arrivée à Andrinople, M. Tarin a compté quinze trains, d'une quarantaine de wagons chacun, conduisant des fugitifs à la capitale. Ces malheureux fuyards étaient entassés les uns sur les autres, pête-mêle, dans le dénuement le plus complet et presque morts de faim et de froid. Le long du ehemin, on rencontrait des masses de réfugiés qui, dépourvus de moyens de transport, fuyaient devant l'ennemi à pied. Ce spectacle aurait pû faire saigner le coeur le plus dur.

De Tchorlou à Kyzanlik toute la route étaient littéralement jonchée de cadavres, surtout de femmes et d'enfants qui, selon toutes les probalités, doivent avoir péri de faim et de froid. M. Tarin évalue à 30.000 le nombre de personnes qui sont mortes de misère et de souffrances. Comme les cadavres étaient pour la plupart enfoncés dans la neige, on ne pourrait pas savoir si parmi les victimes il y avait aussi des corps mutilés.

La ville d'Eski-Zaghra, cité importante, qui comptait jadis une grande et nombreuse population, quinze mosquées, autant d'églises et une foule d'autres monuments, n'est aujourd'hui qu'un monceau de ruines fumantes. Les cris lugubres des corbeaux seuls rompent le silence de la morte et de la dévastation. On se eroirait transporté pour un moment, ajoute M. Tarin, aux guerres du moyen âge.

La ville de Kyzanlik a subi aussi le feu et le fer. Un tiers des habitations seulement a été épargné. Mais pas une âme vivante n'y est restée. De temps à autre l'on apperçevoit quelques fuyards qui erraient à la recherche de leurs chaumières.

La ville de Schipka n'existe plus; il a été complètement rasée par Suleïman Pacha.

Partout on apperçoit des chiens crevés, qui s'empoisonnent en dévorant les cadavres humains.

On ne saurait peindre, dit M. Tarin, avec des couleurs assez noirs le tableau qu'il a eu devant les yeux jusqu'à son arrivée au Quartier-Général du Grand Duc Nicolas. Jamais, dit-il, guerre n'aurait pu laisser plus de vestiges de ruines et de désolation! Aussi, l'impression qu'il en a ressentie ne pourra jamais s'effacer de son esprit.

Au camp Russe, presque tous les officiers prodiguaient leurs soins à beaucoup d'enfants égarés qu'ils étaient parvenus à recueillir.

Les Russes ont avoué à M. Tarin que dans tous les villages qu'ils ont occupés ils ont dû laisser des détachement de troupes pour pouvoir protéger les Bulgares et les Musulmans, qui cherchent à se venger mutuellement. Les Russes ont conclu par dire que les Bulgares sont mal intentionnés du même degré que les Turcs.

J'ai, etc.

(Signé) HUGO MARINITCH

Foreign Office Archives (Public Record Office, London)
F.O. 424/67 — Confidential (3598), pp. 417-418, No. 914/1.

Fransız hukukçusu Tarin'in, Çorlu ile Kızanlık arasındaki cesetleri 30.000 kadar tahmin etmesi mübalâğalı değildir. Gerçekten bu bölgede, Rus kuvvetleri büyük Türk göçmen kitlelerini çiğnemişlerdi. Meselâ 19 Ocak 1878 günü, Harmanlı yakınında, bir tahmine göre 50-60.000 kişilik (30-40.000 arabalık), bir başka tahmine göre ise 40-50.000 kişilik bir Türk göçmen kafilesi Rus kuvvetlerinin hücumuna uğramış ve katliâmdan geçirilmişti. Bkz. "Procès-Verbaux de la Commission International du Rhodope", in F. G. Fr. de Martens, **Nouveau Recueil de Traités...** IIe série. Gottingue 1880, Tome V, pp. 11-13. Ayrıca bk. **Russes et Turcs, La Guerre d'Orient,** Paris 1877-78, pp. 870-876. Rus generallerinin de gizleyemedikleri Harmanlı faciası, tam mânasıyla bir ırk imhası veya bugünkü deyimiyle bir **génocide** hareketidir. Zira, burada doğrudan doğruya çoluk, çocuk, kadın, ihtiyar, silâhsız halk kitleleri muharip ordunun saldırısına uğramıştı. Katliâmdan sağ çıkabilenlerin bir kısmı da şiddetli soğuktan kırılmıştı.

No. 200

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 230 Constantinople, February 15, 1878

My Lord,

Lord Augustus Loftus incloses in his despatch to your Lordship of the 22nd ultimo, published in No. 3 (1878) of the "Correspondence on the Affairs of Turkey" presented to Parliament, a copy of the reply of Prince Gortchakow to your Lordship's suggestion that a Proclamation should be issued guaranteeing the lives and property of the Turkish population now flying before the Russian forces.

Prince Gortchakow considers that such a step would be superfluous, as at the very beginning of the war the Commander-in-chief of the Imperial army of the Danube solemnly made known to the inhabitants of Bulgaria the sentiments of humanity which His Majesty the Emperor has expressly ordered him to be guided by in the conduct of the war, by securing to the peaceful population, without distinction of race and religion, the friendly protection of the military authorities.

I may observe, with reference to this statement of Prince Gortchakow's :

1. That the Proclamation issued in the Emperor's name at the commencement of the war was calculated in its tone to cause the greatest alarm to the Mussulman population, which was subsequently more than justified by the cruel proceedings, if not of the Russians, at least of the Bulgarians under their protection and apparently with the sanction; and 2 ndly, that the Proclamation published on the banks of the Danube could not have been known to the Mahommedans to the south of the Balkans, who only learnt from the unfortunate fugitives the shocking outrages and massacres committed upon the defenseless Mussulman populations by the Bulgarians and Cossacks. It is not surprising that under these circumstances they should have fled in terror befor the advancing Russian armies, and that the result has been an amount of suffering, misery, and bloodshed, and a devastation of which no war hitherto waged by a civilized nation can furnish example. We must go back for a parallel to it to those

invasions of savage races which desolated Eastern Europe in the dark ages.

The general exodus of the Mussulman population continues; and I am assured, although as yet I cannot answer for the accuracy of my information, that the outrages and massacres upon the Mussulmans also continues as the Russians, Bulgarians, and Servians advance.

Prince Gortchakow further states, in his reply to Lord Augustus Loftus' note, that "quite recently, by bombarding upon towns like Eupatoria and Theodosia, Hobart Pasha has given additional proof of how the Turks wage war." I think it is my duty to notice this statement, as I have never failed (as I have more than once informed your Lordship) to impress upon Turkish Ministers that to injure unnecessarily private property and to bombard open places are acts contrary to the practice of civilised nations. I must do the Turks the justice to say that, notwithstanding the great provocation given to them by the Russians in wantonly destroying Turkish trading ships, and in other ways, they have hitherto strictly abstained from retaliation. The recent expedition to which Prince Gortchakow alludes was not commanded by Hobart Pasha, but by Captain Manthorpe, who, however, received his instructions from Hobart Pasha. I have thought it right to ask Hobart Pasha what those instructions were, as he has frequently stated to me that it was in his intention not to injure private property or to fire upon open towns unless it was absolutely necessary to do so. He informs me that his instructions to Captain Mantorpe were strictly in this sense, and that when that officer was directed to cruize along the Russian coast he was ordered not to open fire upon any town which did not first fire upon his ships. Captain Manthrope states, in the most distinct terms, that fire was opened upon him first both at Eupatoria and Theodosia, and that he returned it, but without causing anything like the damage to either of those towns that he might have done had he thought proper.

I have, etc.

(Signed) A. H. LAYARD

Foreign Office Archives (Public Record Office, London)
F.O. 424/67 — Confidential (3598), p. 431-432, No. 921.

No. 201

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 223. Secret. (Telegraphic) Constantinople, February 16, 1878

Prime Minister informs me that at Conference with the Turkish Plenipotentiaries at Adrianople yesterday the Russian Plenipotentiary insisted that the Mussulmans who had left territories comprised in new Bulgarian State should not return,* and that endeavours should be made to remove the whole Mahommedan population. I have learnt from a secret source that the demand now being made by Russia are exceedingly hard. The Servians, his Highness states (?), are everywhere driving out Mussulmans and commiting the greatest outrages upon them. I hope to get authentic accounts on this subject from Colonel Synge. He further tells me that he has heard from one of the Patriarchs here that Prince Reuss had a conference two nights ago with some of the leading Greeks and Armenians, and that the object of it was to prepare a movement here which is to lead to the expulsion of the Mahommedan population from the city. Of course I cannot answer for the truth of this; I can only repeat what was told me. But I am convinced that Russia has all along been resolved to occupy Constantinople, and that if the arrival of our ships had not furnished a pretext for it something else would.

Foreign Office Archives (Public Record Office, London)
F.O. 424/67 — Confidential (3598), p. 334, No. 699.

(*) Önbarış görüşmelerinde Osmanlı delegesi Safvet Paşa'ya verilen talimatta, Bulgaristan'dan göçeden müslüman halkın yerlerine dönmeleri için gayret sarfedilmesi hususu da vardı. Safvet Paşa, Bâbıâliye yolladığı 14 Şubat 1878 tarihli ilk raporunda bu konuda Rus murahhaslarının direnmesiyle karşılaştığını belirtmekte ve şöyle demektedir: "Nelidoff o vakitten beri hal bütün bütün değişti... Bulgaristan'ın bilcümle ahali-i islâmiyyesi takımıyla hicret etti, demiştir. O halde Bulgaristan islâmlarının ne yapılacağını sual eylediğimde Rusya murahhasları anların şimdiden sonra Bulgaristan'da ikametleri muhal olduğunu ve işi esasından halletmek lâzimeden idügini beyan ettiler." Ali Fuat Türkgeldi, **Mesâil-i Mühimme-i Siyasiyye**, II. cilt, Ankara 1957, s. 399.

No. 202

THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY, TO SIR H. ELLIOT, BRITISH AMBASSADOR AT VIENNA.

No. 137 Foreign Office, February 19, 1878

Sir,

I have to instruct your Excellency to inquire what are the views entertained by Count Andrassy respecting the demand which is stated to have been put forward by Russia for the expulsion from Bulgaria the entire Mussulman population of the Province.

I am, etc.

(Signed) DERBY

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/67 — Confidential (3598), p. 371, No. 809.

No. 203

SIR H. ELLIOT, BRITISH AMBASSADOR AT VIENNA, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 33 Vienna,
(Telegraphic) February 20, 1878, 4 p.m.

As directed by your Lordship, I have asked Count Andrassy what he thought of the demand of Russia for the expulsion of Mahommedan population from Bulgaria. I found his Excellency boiling over with indignation at proposal, for which it would be necessary to go back to the time of the barbarians to find a parallel. When Europe had called upon Turkey for toleration, it was monstrous to see such a proposal brought forward.

Foreign Office Archives (Public Record Office, London)
F.O. 424/67 — Confidential (3598), p. 383, No. 833.

No. 204

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 262 (Telegraphic) — Constantinople, February 22, 1878

With reference to your telegram of to-day, there is not the slightest doubt that the expulsion of the Mahommedan population from Bulgaria was demanded by General Ignatiew. This is proved by offical report of first meeting of Plenipotentiaries, which has been shown to me most secretly, and you must not, therefore, mention it. The demand may have been since withdrawn.

No. 205

LORD A. LOFTUS, BRITISH AMBASSADOR AT ST. PETERSBURGH, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 249 — St. Petersburgh, February 22, 1878

My Lord,

I have the honour to inclose to your Lordship herewith a semi-official article from this day's "Agence Russe", denying, as utterly untrue, the telegraphic intelligence reported by the foreign press, that the Russian Government had demanded the expulsion of all Mussulmans from Bulgaria.

It states that Russia, where the greatest tolerence exists, and where thousands of Mussulmans live peaceably under her rule, has instituted the principle of perfect equality between the Mussulman and Christian population of Bulgaria, where now, perfect security, happy in their deliverance from Turkish functionaries, from Turkish troops, from Bashi-Bozouks, and Circassians, the curse equally fatal to Mussulmans and Christians, from which Russia wishes to deliver Bulgaria for ever.

Experience has led me to distrust Russian humanitarian principles. With regard, therefore, to this article I can only say, "Credat Judaeus appelles non ego."

I have, etc.

(Signed) AUGUSTUS LOFTUS

Foreign Office Archives (Public Record Office, London) F.O. 424/67 — Confidential (3598), p. 451, No. 956 and p. 482, No. 1036.

Inclosure to No. 205

EXTRACT FROM THE "AGENCE RUSSE".

(22.II.1878)

La nouvelle télégraphique donnée par la presse étrangère que le Gouvernement Russe exigerait l'expulsion de la Bulgarie de tous les Mussulmans est entièrement mensongère.*

La Russie, que pratique la plus large tolérance chez elle, où des masses de Musulmans vivent paisiblement sous la protection des mêmes lois au milieu des populations Russes, a posé, au contraire, en principe l'égalité la plus parfaite entre Mussulmans et Chretiens en Bulgarie où, à l'heure qu'il est déjà, n'étant plus surexcités les uns contre les autres par les autorités Turques, ils vivent en parfaite sécurité et travaillent paisiblement aux mêmes travaux, heureux d'être délivrés des fonctionnaires Turcs, des Bachi-Bozouks, et des Tcherkesses. C'est de ce fléau aussi fatal aux Mussulmans qu'aux Chrétiens, que le Gouvernement Russe veut à jamais délivrer la Bulgarie.

Il faut tout l'acharnement que mettent les ennemis de la Russie à dénaturer les actes les plus justifiés et les plus louables de la politique Impériale pour changer une décision aussi naturelle réclamée par l'opinion publique de l'Europe, en un ostracisme général contre tous les Mussulmans de la Bulgarie.

Foreign Office Archives (Public Record Office, London)
F.O. 424/67 — Confidential (3598), p. 483, No. 1036/1.

(*) Bulgaristan Müslümanlarının büyük çoğunluğu zâten göçetmiş olduğuna göre, mesele, Bulgaristan'dan Müslümanları kovmak meselesi değil, bunların geri dönmelerine müsaade edilip edilmiyeceği meselesi idi. Ayastefanos görüşmelerinde Rusya delegeleri, Osmanlı delegelerine, "Bulgaristan islâmlarının... şimdiden sonra Bulgaristan'da ikametlerini(nin) muhal olduğunu ve işi esasından halletmek" gerektiğini resmen söylemişlerdir. (Bkz. Belge No. 201'in notu). Şu halde, yukarıdaki yalanlama, düpedüz yalan bir açıklamadır.

No. 206

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 278 Constantinople, February 26, 1878

My Lord,

Your Lordship informed me by telegraph that Lord Augustus Loftus states that a semi-official article of the "Agence Russe" denies, as utterly unfounded, the report that Russia had demanded expulsion of the Mussulman population from Bulgaria. This is one of many audacious statements that the Russian Government is in the habit of making when it wishes to deceive Europe or to retreat from a false position. The demand for the removal of the Mahommedans from the new Principality was made at the first Conferenee between Safvet Pasha and the Russian Plenipotentiaries. Of this fact there is documentery evidence. The demand was resisted by Safvet Pasha, and does not appear amongs the last conditions of peace to which the assent of the Porte was required, a copy of which I transmitted to your Lordship in my despatch No. 263, of the 22nd instant. I have questioned the Prime Minister and other Ministers on the subject. From what they tell me, the demand of Russia has been modified to the extent that the Mussulmans who have remained in the provinces occupied by the Russians are to be allowed to reside in certain places, but those who fled in consequence of the outrages of the Bulgarians and Cossacks are not to be allowed to return.

The dreadful massacres of the Mahommedans that have taken place, and are still taking place, and the general exodus of the Turkish population, have greatly reduced their numbers. No one acquainted with Bulgarian fanaticism, and with what occured in Servia, will entertain a doubt that the few Mussulmans who may be permitted to reside for the present in Bulgaria will be speedily driven out of the Principality. I see no reason to modify my opinion that it has been the policy of Russia all along to have only Bulgarians in Bulgaria, and to exclude from it Mussulmans, Greeks, and all others who might interfere with the design to render the new State a mere Russian dependency.

I have, etc.

(Signed) A. H. LAYARD

Foreign Office Archives (Public Record Office, London)
F.O. 424/68 — Confidential (3602), pp. 90-91.

No. 207

MR. ELDRIDGE, BRITISH CONSUL-GENERAL AT BEYROUT, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 14. Political. Beyrout, February 28, 1878
(Received March 11.)

My Lord,

On the 26th instant I had the honour to receive from your Lordship the folowing telegram:—

"February 25, 7.15 p.m. Report in newspapers of alarm and danger to Christians from Circassian refugees. Is there any truth in this?"

To which I sent the following answer:—

"Reply to your Lordship's telegram of yesterday. About 1.000 Circassian and Mussulman refugees arrived here fortnight ago, and are being sent to Damascus. I did not think circumstance worth reporting, as all was quit.

"Last week about 1.500 refugees were landed at Acre for Nablous.

"I have not heard of any disturbances, and believe alarm imaginary."

The refugees that arrived at Beyrout were detained here for some days owing to the road to Damascus being interrupted by snow, but I believe the greater part of them been now forwarded to Damascus.

During their stay in this town I did not hear of any disorders committed by them.

On the first arrival the Circassians offered for sale church vestments and ornaments, as well as church silver plate, which in most instances had been broken up. It was also rumoured that they had with them a number of Bulgarian Christian girls, whom they were offering for sale; but on inquiry only one was discovered, who on being taken before the authorities declared that she had voluntarily followed a Circassians named Ismail, with whom she was living, an that it was her intention to embrace Islamism. Notwithstanding this declaration, the Governor separated her from her paramour, and placed her in a private house, in order that she might reflect on the step she desired to take, and at the same time permitted the Ortodox

clergy to have access to her. Although about ten days have elapsed, I have not heard of any change having taken place in her sentiments.

About ten days ago a number of wounded soldiers and Redifs, as well as about 700 irregular volunteers (Bashi-Bozouks), returning to their homes, arrived at Beyrout, but they were quickly dispersed and forwarded to their respective districts without any disturbance, though I have heard some of Bashi-Bazouks did attempt to commit acts of robbery after leaving the town, but not any serious extend.

I have, etc.

(Signed) G. Jackson ELDRIDGE

P.S. — I have just recived information that 2.000 refugees were landed from an Austrian steamer at Tripoli on the 25th instant, and that their arrival has caused some alarm amongst the Christians of that place.*

G. J. E.

Foreign Office Archives (Public Record Office, London)
F.O. 424/68 — Confidential (3602), p. 146, No. 247.

(*) Lübnan nüfusunun önemli bir kısmının Hıristiyanlardan meydana gelişi, Çerkesler hakkında kötü propagandalar yapılagelmiş olması, nihayet evvelce Lübnan'da kanlı Hıristiyan-Müslüman çatışmalarının çıkmış bulunması yüzünden, Avrupa basını, Lübnan'a Rumeli'den Çerkes göçmeni yollanmasına karşı yayınlar yapmıştı. Lübnan'daki konsolosların bâzıları da Rumeli'den Çerkes göçmenlerin gelişinin yerli Hıristiyanlara felâket getireceği zehabına kapılmıştı. Bu yüzden, Çerkeslerle birlikte Rumeli'den Lübnan'a göçmen getirilmesine karşı Avrupa devletlerince direnmeler olmuştu. İtalya Hükûmetinin bu konudaki teşebbüsü hakkında bk. Belge No. 215. Halbuki Lübnan'a gelen Rumeli göçmenlerinin çoğu Türk'tü. Çerkes göçmenleri de Lübnan'da kayda değer bir hâdise çıkarmamışlardı. Bu bakımdan Avrupa basınının ve bâzı devlet adamlarının telâşları tamamiyle yersizdi.

No. 208

MR. FAWCETT, BRITISH CONSUL-GENERAL AT CONSTANTINOPLE, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 30. Consular — Constantinople, February 28, 1878
(Received Marsh 9)

Extracts

The sanitary condition of Constantinople at present is very bad, and will, I fear, become worse as the hot weather comes in.

According to the Government account there are 150.000 refugees in Constantinople, Scutary, and the villages on the Bosphorus, nine-tenths of whom are Mussulmans.

To these people the Government has as yet pretty generally given half an oke of bread, about 1.1/4 lb. a-day, or 2 piastres in caimé, about 1.1/ d., in lieu of it, but even this is beginning to fail, and a few days ago Ahmed Vefik, the Prime Minister, was in such straits as to beg 1.000 l. from his Excellency Mr. Layard, from the "Compassionate Fund", to get bread for a couple of days, and the next day Mehmet Rassim Pasha, Prefect of Stamboul, came to me, because I am President of the International Refugee Fund, with a similar request.

The two above-named societies support between them at this moment upwards of 40.000 distressed people, but we do not see our way to carry it on beyond the end of March. Of course the whole of the "Compassionate Fund" comes from England, and though Germany and France have subscribed more than usual, yet 75 per cent of the "International Fund" has also come from Great Britain, and we cannot expect such genorosity to continue much longer. Meanwhile, the Government has the utmost difficulty in continuing the dole of bread to the rest of the distressed people. This is however not all. Pestilence has only too surely followed war and famine, typhoid fever and small-pox have broken out amongst this starving and ill-housed crowd, to whom all sanitary regulations are unknown, and it is the opinion of all medical men with whom I have conversed, that we are in the commencement of a frightful epidemic. In some degree to meet this the "International Fund" has erected several detached hospitals at Seralio Point, and to-day and yesterday have

been employed in taking small-pox patients out of the crowded mosques where, till now, they have lain side by side with the hitherto uninfected, and conveying them thither. A small hospital has also been constructed at each village on the Bosphorus in order, if possible, to isolate those affected with contagious diseases.*

Most distressing accounts come in to me from Adrianople, Gallipoli, and Salonica, to which centers crowds of wretched refugees have also flocked, while equally terrible reports of suffering are sent from Broussa (where small-pox is raging), and from Gemlek and Moudania, on the Asiatic side, to which place thousands of refugees have been transported by the Government. Lastly, between Beicos and Scutary, on the Anatolia side, typhus bovinus is decimating the cattle, and the same scourge has broken out at Gallipoli and Enos.

I have thought it my duty to give your Lordship a short and truthful account of the state of this place, which is never remarkable for its sanitary state even in normal times, and which, but not its unrivalled situation, would always be a hotbed of pestilence, and also to give to your Lordship some idea at what a fearful price of human suffering the so-called emancipation of the Christian races of Bulgaria has been purchased.

Foreign Office Archives (Public Record Office, London)
F.O. 424/68 — Confidential (3602), pp. 119-120, No. 194.

(*) 1878 baharında ve yazında, İstanbul'daki göçmenlerin sağlık durumları, büyük bir dâva halini almıştı. Bu, "kılıç artığı" insanlar, kışta, soğuktan kırıldıktan sonra, bu defa da salgın hastalıklarından, kitleler halinde kırılmağa başlamışlardı. Bütün medenî dünyanın gözleri önünde, başkent İstanbul'da ölen göçmen sayısı, bir ara günde 900'e yükselmişti. (Bk. Belge No. 236). Bu durum, İstanbul'u tümüyle tehdit eden bir dâva olmuş ve yerli halka da salgın hastalıkların bulaşmasından endişe duyulmuştu. Bk. Belge No. 249 ve eki, 251, 256, 257 ve ekleri, 270, 278, 303, 329, 335. Aynı şekilde Edirne'de de göçmenler arasında günlük ölüm sayısı 160'a yükselmiş, Gümülcine'de ise 20.000 kadar göçmen ölmüştü. Bk. Belge No. 250, 314, 339, 341.

No. 209

MR. READE, BRITISH CONSUL AT VARNA, TO MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE.

(Extract) Varna, March 2, 1878

I have the honour to report that on the 24th ultimo, availing myself of the departure of a train sent for soldiers from Silistria, I proceeded to Shumla in order to inquire into the state of things there, of which I had heard very unfavourable statements, and I deeply regret to say that I found matters even worse than what had been reported.

As regards the refugees, their condition from the utter negligence, apathy, and robbery (as regards bread) of the authorities is simply frightful.

Apart the horrible dens and styes in which they are huddled, the numbers prostrate from small-pox, typhus, and other maladies, and the many with feet black and green with gangrene from frostbites, none of whom are noticed by any of the numerous army doctors; the cadavorous faces and limbs from the loathsome black compound given to the refugees as bread, are all sickening in the extreme.

Many have been relieved from all this dreadful suffering by death in the very streets. Many I myself saw at death's door, and those with gangrene must die. I spoke to the authorities, and loudly so, but I am convinced that all their promises, after my departure, became dead letters.

I have established some soup kitchens in Shumla, but from the number of refugees (in and round the town about 200.000) these will only go a little way. I have pressed the Governor-General here, and he has telegraphed stringent orders, but I feel sure these will be evaded.

The only person that realy did anything for these unfortunate creatures was Edib Effendi. Whilst he was in Shumla they were looked after. He was now left, and I am convinced that as long as General Fazli Pasha, and the Kaimakam Danish Effendi, are in authority, matters will only go from bad to worse.

Foreign Office Archives (Public Record Office, London)
F.O. 424/68 — Confidential (3602), pp. 188-189, No. 348/1.

No. 210

M. BOYSSET, VICE-CONSUL DE FRANCE A PHILIPPOPOLIS, A M. FOURNIER, AMBASSADEUR DE FRANCE A CONSTANTINOPLE.

Direction politique
No. 6 Philippopolis, le 2 Mars 1878
(Extraits)

Des avis ont été récemment apposés dans la ville, par les soins de la police, informant les habitants musulmans qu'un délai de 10 jours leur était accordé pour prendre possession de leurs maisons et que, ce délai passé, leurs biens seraient confisqués et leurs propriétés vendues au profit du Gouvernement.

Le peu de durée de ce délai rendu plus insuffisant encore par le défaut de publicité et la difficulté de moyens de transport permettait de penser que cette mesure ne recevrait pas une application rigoureuse.

Il n'a pas été ainsi et un notable turc de cette ville, Hadji Chabanat ,venu d'Andrinople pour rentrer en possession de ses biens, n'a pas obtenu la restitution. On a confisqué non seulement sa maison et les objets qu'elle contenait mais encore deux chevaux qu'il amenait d'Andrinople et pour lesquels l'autorité russe de cette ville lui avait délivré un certificat de propriété. Totes ses réclamations ont été inutiles...

Les villages turcs ont été rasés ou incendiés, les biens des Musulmans confisqués, et leur existence même est chaque jour menacée sous les autorités locales...

Il ne reste donc aucun doute sur les instentions du Gouvernement russe: Les musulmans doivent quitter cette province sans esprit de retour et abandonner leurs biens aux envahisseurs.

(Signé) BOYSSET

Archives des Affaires Etrangères de France, Correspondance Politique des Consuls, Turquie, Philippopolis, 1878-1879. T. II, f. 23-25.

No. 211

MR. ELDRIDGE, BRITISH CONSUL GENERAL AT BEYROUT, TO MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE.

Beyrout, March 3, 1878

Sir,

With reference to my despatch of the 28th ultimo, I have the honour to inform your Excellency that yesterday I received from Mr. Vice-Consul Vitale, at Lattakia, the following telegram:— "About 1.300 Circassian refugees arrived here from Salonica; they are all armed. May I be permitted to assist them, either in Her Majesty's Government's or British Committee's name, in order to keep them quiet, this town being unable to board (or bear) them?"

To this I have replied:— "I cannot authorize you to incur expense you propose, having no funds at my disposal for such purposes."

Amongst the first refugees who arrived here about three weeks ago, only fourteen families were found to be in actual want, the remainder possessing means, either in money or property, sufficient to provide for their own necessities, and probably, on investigation, it will be found that the others who arrive are in a similar position, though on their first arrival they may require a little assistance in the way of food and lodging.

Although the refugees who arrive in Syria are generally described as Circassians, a large proportion of them are the Mussulmans inhabitants of European Turkey, who have been obliged to abandon their homes through the exigencies of war.

I have, etc.

(Signed) G. Jackson ELDRIDGE

Foreign Office Archives (Public Record Office, London)
F.O. 424/68 — Confidential (3602), p. 186, No. 344/1.

(*) Rumeli'den Suriye'ye göçmen getirilmesi ile ilgili olarak ayrıca bk. Belge No. 207, 213, 215, 247, 253.

No. 212

M. FOURNIER, AMBASSADEUR DE FRANCE A CONSTANTINOPLE, A M. WADDINGTON, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE FRANCE.

No. 14 Péra, le 4 Mars 1878
(Extraits)

Les Ministres Turcs, surtout Ahmet Vefik, m'avaient exprimé leur désir de ne pas voir remettre à une époque trop prolongée l'évacuation de leur territoire par les troupes russes. Ils auraient obtenu que l'évacuation commençat, qu'elle pût commencer du moins aussitôt après l'échange des ratifications, à St. Petersbourg, dans les quinze jours qui suivraient la signature des préliminaires, et qu'elle fût terminée dans trois mois: C'est déjà long. Les motifs mis en avant par la Cabinet ottoman étaient la difficulté qu'apportaient à l'alimentation de la capitale, augmentée d'une population flottante de 200.000 réfugiés, la proximité dans ses environs d'un gros chiffre de troupes étrangères; l'inquiétude involontaire que l'on en ressentait; la nécessité pour les émigrés de pouvoir rentrer chez eux dans le plus bref délai et d'y reprendre leurs travaux. La raison la moins avouée, la plus réelle peut-être .. a été le désir de voir Constantinople moins sous la main immédiate des Russes, dans le cas où les choses prendraient en Europe une nouvelle tournure soudaine.

On aurait également pu faire renoncer les vainqueurs à leur idée première d'empêcher les fugitifs musulmans de retourner dans leurs foyers abandonnés et de contraindre à s'expatrier ceux qui avaient eu le courage d'attendre, laissant passer les évènements. Cette exigence provenait du Général Ignatiew personnellement: une personne qui suit le quartier Général russe depuis le début de la guerre, et en qui nous devons avoir toute confiance, me disait il n'y a qu'un instant, que tout ce qu'il y avait d'excessif et de haineux dans les conditions imposées aux Turcs provenait exclusivement des intentions préméditées du Général Ignatiew et surtout de son premier secrétaire Nélidoff. On les jugait même sévèrement et fortement dans l'entourage du Grande Duc: mais, tout en les blâmant, on ne renonçait pas à profiter des ressources de leur prévoyance politique et du fruit de leurs longues préméditations.

Ce qui en ressortirait avec une triste clarté c'est la conduite et la manège des plénipotantiaires russes, si audacieux dans leurs demandes, si autrecuidants dans leurs prétentions et qui nient aujourd'hui formellement (on accusent les autres de mansonges) des exigences qu'au début ils ne se sont pas génés d'afficher la cession de la flotte, l'interdiction aux fugitifs musulmans de rentrer chez eux et l'éxpulsion de ceux qui n'avaient pas voulu fuir.*

(Signé) FOURNIER

Archives des Affaires Etrangères de France, Correspondance Politique — Turquie, Mars-Avril 1878. T. 416, ff. 28-32

(*) Fransız Büyükelçisi Fournier, Rusların, Tuna ve Edirne vilâyetlerinden Türk unsurunu temizleyip buralarda sırf Slav unsurunun hâkim olacağı bir devlet kurma yolundaki panslâvist politikalarını net bir şekilde görmüş diplomatlardan biridir. Dışişleri Bakanı Waddington'a yazdığı 19 Mart 1878 tarihli raporunda Rusların Balkanlardan müslüman unsurunu temizlemek istediklerini açık-seçik bir şekilde belirtmekte ve şöyle demektedir: "Il y a de la part des autorités Russes, en toute évidence, la préméditation de purger l'élément musulman: on y sent l'envahisseur bien décidé à se faire la place nette." (Fournier à Waddington, du 19 mars 1878, No. 23, **A.A.E. - C.P. — Tur.**, T. 416, ff. 136-137). On gün sonra yazdığı bir başka raporunda Fournier, Ayastefanos andlaşmasının da sırf panslâvist politikanın mahsulü olduğunu belirtmekte ve şunları söylemektedir: "On peut l'appeler un traité slave, préoccupé uniquement du présent et du l'avenir du Slavisme, passant à côté et à travers de tout ce qui n'est pas intérêt immédiat ou prévu du Slavisme, sans s'en soucier... Le traité de Paris était un traité européen; le traité de San Stéfano est un traité russo-slave." (Fournier à Waddington, du 29 Mars 1878, No. 32, **A.A.E. - C.P. — Tur.**, T. 416, ff. 215 et 232).

No. 213

MR. JAGO, BRITISH VICE-CONSUL AT DAMASCUS, TO TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 2. Political Damascus, March 4, 1878

My Lord,

I have the honour to report that a considerable immigration of Bulgarian refugees, chiefly Circassian, to Syria is taking place, and is being directed by the provincial authorities to various parts of the vilayet, all situated on the eastern border, where waste lands are to be given to them for their support.

Two colonies of Circassians already exist in Syria, one near Horus (Homs ?), and the other at Kuneitrah, overhanging the Jordan valley in the east, each numbering about 300 to 400 souls.

They date from six years, and their present position is both instructive and suggestive as bearing upon the present immigration.

The colony near Horus is located among the sedentary Arabs to the east of the town, with whom it soon came in conflict by reason of its savagery and turbulent conduct. Many were killed on both sides in isolated conflicts; the number of the colonists has been much reduced by epidemics; and their condition is far from prosperious. They are both detested and feared by the natives.

At Kuneitrah, where the colony is located among the ruins of that name, now the seat of a Kaimakam, the same thing occured, save that instead of sedentary Arabs the colonists found themselves face to face with Druzes, Bedouin, Turkoman, and other wild tribes who, whatever their private feuds may have been, made common cause against the intruder, and speedily circumscribed his powers for good or evil to the raising of cattle, and to the cultivation of a little land under the nominal protection afforded by the seat of Government. I visited them last year. Surrounded by a hostile population their position is wretched and their numbers decreasing.

The semi-barbarious populations of these Eastern border lands where these new colonies are being planted acknowledge no master, except when some too open defiance of Imperial authority necessitate a display of overwhelming force, and bring about on rare occassions a chasisement to be forgotten at the first opportunity.

The few Christians to be found in these regions are to much

assimilated by race, language, and common interest to their Moslem brethren to fear much from this incursion.

A large number have been sent to the Mutessariflik of the Belka (Moab) to the east of Jordan, the vast plain of which are inhabited when the season permits, and claimed as a rightful inheritance by the powerful and unruly Bedouin tribes of the Beni-Saka, Siran, Beni Khalid, Adwan, Beni-Hassan and others, who bear the worst possible character in Syria.

Many hundreds of these Circassians have recenly arrived in Damascus en route for Kuneitrah and the plains of Dumair, five hours north-east of Damascus, where fertile waste lands abound, but with the disadvantage of pernicious fevers in summer and autumn.

They are housed in the mosques and medressés of the city; are suffering severely from virulent small-pox; and are being maintained by the provincial Government, which is levying a forced tax of 4 piastres per head on the registrated male population of the vilayet for the expenses of the immigration.

I have, etc.

(Signed) THOS. S. JAGO

Foreign Office Archives (Public Record Office, London)
F.O. 424/68 — Confidential (3602), p. 242, No. 445.

(*) Suriye'ye Rumeli göçmenlerinin gönderilmesiyle ilgili olarak ayrıca bk. Belge No. 207, 211, 215, 217, 247, 253.

No. 214

HARİCİYE NEZARETİ CELİLESİNDEN HİLÂLİ AHMER CEMİYETİ RİYASETİ ÂLİSİNE

5 Mart 1878

Atûfetlû Efendim Hazretleri,

Mecruhîn ve muhacirîn için Avrupa ahalisini dahi ianeye dâvet ve teşvik zımnında taraf-ı balâlarından vuku bulan iş'ar üzerine, umum Süferayi Saltanatı Seniyeye tebligat-ı lâzime icra kılınmıştı.* Olbabda Londra gazetelerîyle ilân ve teşvik üzerine cem' olunan cem'an ikiyüz yirmi yedi İngiliz lirası dokuz şilin üç pensin iki kıta poliçesiyle defterlerinin gönderildiğine dair Londra Sefareti Seniyesinden meb'us iki kıta tahriratın suretleri mezkûr poliçe ve defterler ile beraber leffen Sub'u Valâlarına irsal kılınmış ve keyfiyet Muhacirin Komisyonu Riyasetine dahi iş'ar olunmuş olmakla bilmuhabere iktizasının icrası hususuna himmet buyurulmak babında.

Fi 5 Rabiülevvel 95 ve 25 Şubat 93.

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton No. 122, Dosya No. 64.

(*) Rumeli göçmenleri ve yaralı askerleri için Avrupa'da yardım toplanmasıyla ilgili olarak İstanbul Hariciye Nezaretinden Avrupa'daki Osmanlı Sefaretlerine gönderildiği anlaşılan genelgenin metnini Dışişleri Bakanlığı Hazine-i Evrakında bulamadım. Esasen Başbakanlık Hazine-i Evrakında araştırma yapmaya vaktim olmadı. Göçler konusunda orada da bol miktarda belge olduğunu ve bahsedilen genelgenin bir örneğinin oradaki dosyalar içinde belki bulunabileceğini tahmin ediyorum. Diğer taraftan, 1877-1878 savaşı sırasında, Padişahın riyasetinde kurulan Osmanlı "İane-i Muhacirin Komisyonu"nun hiçbir dosyasını Hariciye Vekâleti arşivleri arasında bulamadım. Bu bakımdan bu göçler konusunda yapılacak ek araştırmalar sonunda daha çok miktarda belge ortaya çıkarılabileceği kanaatindeyim.

No. 215

AMBASSADE ROYALE D'ITALIE A PARIS, AU MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE FRANCE.

Paris, le 6 Mars 1878

Le Consul Royal à Beyrouth ayant informé le Gouvernement de Sa Majesté que plus de mille émigrés Circassiens étaient arrivés dans cette ville et que plusieurs autres milliers devaient les y suivre pour aller de là se fixer près de Damas, Son Excellence le Ministre Royal des Affaires Etrangères a jugé nécessaire de charger le Ministre du Roi à Constantinople de faire à ce sujet des remontrances au Gouvernement de la Sublime Porte. Déjà à Beyrouth la présence des émigrés Circassiens a été la cause de troubles assez sérieux. Il y aurait évidemment un grand danger dans l'agglomération d'un nombre considérable de ces émigrés aux alentours d'une ville populeuse qui déjà autre fois a été exposée à des explosions du fanatisme musulman.

Si la Sublime Porte avait écoute les conseils du Gouvernement Royal et si elle s'était précédemment abstenue d'implenter en Europe de colonies de Circassiens, elle aurait prévenu bien de conséquences funestes, dont elle porte aujourd'hui la responsabilité.

Le Gouvernement de Sa Majesté serait heureux de voir appuyer ces remontrances par un language conforme de l'Ambassadeur de France à Constantinople.*

Archives des Affaires Etrangères de France, Correspondance Politique — Turquie, Mars - Avril 1878, T. 416, ff. 34-36.

(*) İstanbul'daki Fransız Büyükelçisi Fournier, İtalyan teşebbüsünü desteklemiş ve Beyrut ve Şam'a göçmen gönderilmemesi için Osmanlı Hükûmeti nezdinde teşebbüste bulunmuştur (Bk. Belge No. 236).
Suriye ve Lübnan'a Rumeli'den göçmen getirilmesi konusunda ayrıca bk. Belge No. 207 ve eki, 211, 213, 217, 247, 253.

No. 216

MR. WATKINS, BRITISH CONSUL AT LARNACA,
TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 12 Larnaca, March 6, 1878

My Lord,

I have the honour to inclose herewith, copy of a despatch I adressed yesterday to Her Majesty's Ambassador at Constantinople, with reference to the uneasiness created amongst the inhabitants of Larnaca and Nicosia by the news of the arrival here shortly of 3.000 refugees from Constantinople; also translation of a petition adressed by the inhabitants of this town to the foreign representatives on this subject.*

I have, etc.

(Signed) CHARLES WATKINS

Foreign Office Archives (Public Record Office, London)
F.O. 424/68 — Confidential (3602), p. 226, No. 409.

(*) İngiliz Konsolosu, Kıbrıs'a 3000 göçmen gönderileceği haberinin Ada halkında, daha doğrusu Adanın Rum halkında, yarattığı telâşla ilgili raporunun bir örneği ile Larnaka (Rum) halkının yabancı konsoloslara sundukları dilekçe örneğini, bir yandan İstanbul'daki İngiltere Büyükelçisi Layard'a gönderirken, bir taraftan da doğrudan doğruya Dışişleri Bakanına yollamaktadır. Bu davranış, daha kısa zamanda durumdan İngiliz Dışişleri Bakanını da haberdar etmek ve göçmenlerin gelişini önlemek niyetinden ileri geliyor, gibi görünmektedir. Zira, normal durumlarda Konsoloslar raporlarını yalnız Büyükelçiye, bâzı istisnaî ve âcil durumlarda ise Büyükelçiyle birlikte Dışişleri Bakanına da göndermekteydiler. Konsolos âdeta Adaya göçmen gönderilmesinin acilen önüne geçilmesini istemektedir. Nitekim bu raporlar alınır alınmaz İngiltere Dışişleri Bakanı hemen Layard'a talimat göndererek Kıbrıs'a göçmen gönderilmesi konusunda İstanbul Hükûmeti nezdinde teşebbüs yapılmasını istemiştir. (Bk. Belge No. 241).

Inclosure 1 to No. 216

MR. WATKINS, BRITISH CONSUL AT LARNACA, TO MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE.

Larnaca, March 5, 1878

Sir.

I have the honour to inform your Excellency that the Governor of Cyprus has received a telagram from Constantinople, to the effect that 3000 refugees have been embarked from there for this island, where they will probably arrive to-day or tomorrow.

This news has created a great panic amongst the inhabitants of Larnaca and Nicosia; at the latter place the Greek Archibishop and the principal greek residents protested against their being allowed to land, but without avail.

The Medjliss was occuped yesterday with this subject for four hours, but the only conclusion they came was to try to prevent the sending of any more to this island, which is already in a very improverished state.

The Governor has promised to take immadiate steps to carry the refugees into different parts of the interior, so as not to leave the entire 3000 at Larnaca, where there is neither accomodation nor food. He has also voted 500 silver medjidis towards their maintenance for the first few days, but the inhabitants of this town now fear that no further supplies will be voted when this small sum is expended, and that the refugees will resort to robbery and violence, in order to maintain themselves.

His Excellency has given orders to the Kaimakam of Larnaca, that all these people should be provisionally lodged at the quarantine, a small establishment immediately outside the town, partly in ruins, and which at the outside could only accomodate as many hundreds as there will be thousands.

The medical officer in charge (Dr. Heidenstand) has protested against this measure, firstly, because, he has no order from Constantinople to receive them; and secondly, on account of the contagious disease which must inevitably result in crowding so many people in such a small space. Notwithstanding his plausible reasons to the contrary, he has been ordered to leave his residence in the

quarantine ground, that may also be occupied by the refugees. Should he not comply to-morrow morning, zaptiehs will be instructed to throw all his things out.

I inclose herewith, for Your Excellency's persual, the translation of a petition the inhabitants of Larnaca here adressed to the foreign representetives of Cyprus on the subject.

I have, etc.

(Signed) Charles WATKINS

Foreign Office Archives (Public Record Office, London)
F.O. 424/68 — Confidential (3602), p. 226, No. 409/1.

Kıbrıs'a 3000 kadar Rumeli göçmeni gönderileceği haberi üzerine, Larnaka'daki Fransız Viskonsolosu da İstanbul'daki Fransa Büyükelçisi Fournier'ye üstüste telgraflar çekmiş ve bu göçmenlerin Kıbrıs halkında (Rum halkında) dehşet yarattığını söylemiştir. Bunun üzerine Fournier Osmanlı Hariciye Nâzırı ve Sadrazam Ahmet Vefik Paşa nezdinde teşebbüslerde bulunmuş ve göçmenlerin Kıbrıs'a gönderilmemesini istemiştir. 19 Mart 1878 günü Fournier bu konuda şunları yazmaktadır: "Il y une huitaine de jours, à la demande de notre Vice-Consul à Larnaca, qui me faisait connaître par des télégrammes répétés l'épouvante de la population chypriote à l'arrivée d'une cargaison de 3.000 Circassiennes, j'avais déjà prié le Ministre des Affaires Etrangères et Ahmet Vefik de donner une autre direction à ces individus." (Fournier à Waddington, du 19 Mars 1878, No. 23, **A.A.E.-C.P. - Tur.**, T. 416, ff. 135-136). Diğer taraftan İngiltere Dışişleri Bakanı Derby de, Kıbrıs'a göçmen gönderilmemesi konusunda İstanbul Hükümeti nezdinde teşebbüste bulunması için İstanbul'daki İngiltere Büyükelçisine talimat göndermiştir. (Bk. Belge No. 241). Büyük Devletlerin bu baskıları yüzünden Kıbrıs Adasına Rumeli göçmenleri yerleştirilmesi işi aksamış ve 2000 kişilik bir başka göçmen gemisi, Kıbrıs'a giderken yoldan çevrilmiş ve Antalya'ya yollanmıştır. (Bk. Belge No. 235).

Inclosure 2 to 216

PETITION FROM THE INHABITANTS OF LARNACA, TO THE EUROPEAN CONSULS AT CYPRUS.

Larnaca, le 4 Mars 1878

Monsieur le Consul,

Notre ville a été fort consternée à la nouvelle d'un télégramme expédié dernièrement par la Sublime Porte au Gouverneur Général de l'île, d'après lequel 3.000 Tartares environ étaient embarqués à bord du vapeur Autrichien "Flora" à destination de Chypre.

La misère qui sévit depuis longtemps sur le pays, triste fruit de la sécheresse de dernières années et de bien d'autres causes, est incompatible à l'établissement parmi nous de gens sans pain ni foyer. Les actes vandales commis ailleurs par cette race féroce et sanguinaire, dont les seules qualités sont le meurtre, les déprédations et le pillage, sont une preuve éclatante que la présence de pareils hôtes serait un danger imminent contre la santé publique de nos populations tranquilles et paisibles, d'autant plus que ni le caractère doux et bien connu de ces populations ne la force préposée à maintenir l'ordre public, ne saurait être une garantie suffisante contre cette férocité exemplaire.

Si l'on considère en outre que la santé publique serait gravement compromise par la visite d'individus atteints de la variole et d'autres maladies contagieuses, on se trouverait embarrassé de calculer les tristes conséquences de la mise à exécution de cette mesure de la part du Gouvernement Impérial.

Pénétrés de douleurs d'un malheur si prochain, nous venons faire appel, M. le Consul, à vos sentiments d'humanité et de justice, et vous supplier de nous prêter votre appui de concert avec Messieurs vos honorables collègues.

Le Corps Consulaire de Chypre s'est constamment plus dans le passé à donner au pays des preuves non équivoques de vif intérêt dont il l'honore dans ces circonstances malheureuses, et les soussignés se flattent d'espérer que vous voudrez bien cette fois encore mettre en oeuvre l'action énergique qui vous caractérise.

Nous avons pleine confiance, M. le Consul, qu'en face d'une situation grave et extraordinaire, votre zèle et votre sollicitude ne nous feront point défaut, et que vous daignerez prendre les mesures que vous jugerez convenables en vous référant aussi à qui de droit

l'effet de nous épargner les maux qui ne manqueront pas d'accompagner ces hôtes inattendus.

C'est dans cet espoir que nous avons l'honneur, etc.

(Signed by 130 of the inhabitants of Larnaca)

Foreign Office Archives (Public Record Office, London)
F. O. 424/68 — Confidential (3602), pp. 226-227, No. 409/2.

No. 217

M. GUYS, CONSUL GENERAL DE FRANCE EN SYRIE, A M. WADDINGTON, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE FRANCE.

Direction politique — Beyrouth, le 7 Mars 1878
No. 10
(Extraits)

L'arrivée de nombreux transports chargés de Circassiens et d'émigrés musulmans de la Bulgarie et de la Roumélie, inquète vivement les populations de la Syrie, qui redoute la présence de pareils hôtes. Ces émigrants sont destinés aux provinces de Hama et le Maphlouse où l'existence d'immenses terrains en friche donnera de grandes facilités pour leur installation. Malheureusement, la rigueur de la saison, le mauvais état des routes et le manque presque absolu de moyens de transport font qu'ils encombrent les villes où on les débarque. Ils offrent partout des bijoux en argent, des vases et des ornements d'église, des vêtements qui ne peuvent provenir que des pillages qu'ils ont exercés en Bulgarie et en Roumélie. La variole et d'autres maladies règnent parmi eux. L'administration sanitaire a dû prendre des mesures pour empêcher que le mal ne s'étende aux populations.

(Signé) A. GUYS

Archives des Affaires Etrangères de France, Correspondance Politique des Consuls — Turquie, Beyrouth, 1877-1878, Tome XXI, ff. 205 - 6.

No. 218

FASSO EFFENDI, ENVOYE SPECIAL POUR LE SECOURS AUX REFUGIES A ANDRONOPLE, A S. A. LE PREMIER MINISTRE DE TURQUIE.

Télégraphique — Andrinople, le 8 Mars 1878
No.

Directeur banque pas encore distribué secours et n'a pas intention commencer bientôt. Parmi réfugiés grande misère, je tâcherai m'entendre avec autorités Russes pour avoir quelques kilés du blé et distribuer aux plus nécessiteux.

FASSO

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton No. 122, Dosya No. 64.

No. 219

M. WATKINS, BRITISH CONSUL AT LARNACA, TO MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE.

(Telegraphic) — Larnaca, March 8, 1878

Official information that Tartar fugitives were about to be sent to Cyprus had created great commotion and appeals made to the Consuls.

On the 5th instant about 2.500 Circassians bound for Lattakia were wrecked on this island, which circumstance increase uneasiness, misery, and privation prevailing, inhabitants beg that emigration be prevented if possible.

Foreign Office Archives (Public Record Office, London)
F.O. 424/69 — Confidential (3625), p. 27, No. 59/1.

No. 220

SAFVET PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE TURQUIE, A M. NELIDOW, CHARGE D'AFFAIRES DE RUSSIE A CONSTANTINOPLE.

No. 50543/124 Le 10 Mars 1878

Vous connaissez sans doute la situation déplorable et l'état de misère où se trouvent les émigrés de la guerre qui se sont réfugiés à Andrinople.

Bien que la Sublime Porte ait pris les dispoositions nécessaires pour améliorer leur sort et les secourir par des distributions d'argent, ces malheureux manquent complètement de céréales et souffrent de la disette.

Je vous prie donc de faire appel aux sentiments d'humanité de Son Altesse Impériale le Grand Duc Nicolas et d'obtenir qu'il veuille bien transmettre à Andrinople l'ordre d'accorder 5000 kilés de blé destinés aux plus nécessiteux des réfugiés dont il s'agit.*

Agréez etc.

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton No. 122, Dosya No. 64.

(*) Rus kuvvetleri, Edirne'yi ve Trakya'yı, mukavemet görmeden, muharebesiz işgal etmişler ve buralarda, başka yerlere taşınamayan, tahrip edilmeden bırakılan zahire depolarına el koymuşlardı. Rus işgalinin ilk aylarında, Ocak, Şubat 1878'de, Edirne ve Trakya'da kalan göçmenler kitle halinde ölürken, Rus işgal makamlarının, zaptettikleri zahire depolarından bunlara yardım etmeleri, insaniyet namına beklenirdi. Fakat ben, Rus işgal makamlarının kendiliklerinden göçmenlere yardım ettiklerine dair herhangi bir belgeye rastlayamadım. Bu konuda belki Rus arşivlerinde belgeler bulunabilir. Safvet Paşa'nın yukarıdaki müracaatı, ve Osmanlı göçmen komiserlerinin çabaları üzerinedir ki, Rus işgal makamları Edirne ve Trakya'daki göçmenler için bir miktar zahire vermeye razı olmuşlardır. Bk. Belge No. 222 ve 226.

No. 221

MR. CALVERT, BRITISH VICE-CONSUL AT PHILIPPOPOLIS, TO MR. BLUNT, BRITISH CONSUL AT ADRIANOPLE.

(Extract) Philippopolis, March 10, 1878

In obedience to an order from the Grand Duke Nicholas, that the Turkish fugitives known to be hiding in the Rhodope Mountains should be induced by assurances of protection to return to the plain, a Proclamation was made inviting them to come back without fear. Several thousands complied with this summons for they were perishing of cold and starvation. On their way hither they were frequently fired at by the Bulgarians, and plundered of their last remaining possessions. The infirm and sick, thus deprived of their means of conveyance, were left to die in the snow, and warm clothing was torn from the shoulders of helpless women and children. The mortality amongst the fugitives was terribly increased by these cruel proceedings. I believe it may also be said without exaggeration that all the young women among them were violated by Bulgarians and Russian soldiers.

The sufferings that were undergone by these unfortunate people before they ventured to quit the mountains must have been appalling. In the asylum which has been opened by the Committee entrusted with the distribution of the Turkish Compassionate Fund here are numbers of children with frostbitten toes and feet. One little girl, now an immate of this refuge, was found by a German railway official amongst a heap of 400 men, women, and children, who had been frozen to death on the hills near Tartar-Bazardjik, and of whom she was the only survivor. Another child, who has been adopted by the Russian Governor, was found by some soldiers just as she was about to succumb to the cold that has already killed a party of forty fugitives, whose corpses lay around her.

Worn out with hunger and harships, the Turkish refugees readily answered the summons to return to their homes, but most of the Mussulman villages and habitations in the country had already been burnt by the Bulgarians, so that the returned refugees had not even the consolation of findins shelter under their own roofs.

Fortunately, most of the Turkish houses in the town were empty, and the refugees, to the number at one time of about 15,000, were

thus able to enjoy such comforts as doorless and windowless houses could afford. Lest it should be supposed that the Russian authorities have taken any measures to prevent the destruction of Turkish villages, I should here state that it actually continues to the present day, now that the Russians have been for nearly two months in possession of the country. The burning villages are plainly visible from my house, and three large fires are at this moment to be seen in the plain.

The distress amongst the Turkish refugees after their return here has been very great, and is still severe. In spite of the succour given by the International Relief Committee, fifty deaths from starvation occurred in one day, towards, the end of January. As the funds of the Committee were diminishing, and the influx of fugitives continued, we applied by letter to the Russian Governor, requesting in the name of humanity that he would give a portion of the large stores of provisions that had been abandoned here by the Turkish Commissariat and by private individuals, to distribute to the starving Mussulmans. The General at once promised that we should have several thousand okes of beans, rice, flour, &c., and I believe, ordered that thses stores should be handed over to us. A week after the promise was given, finding that our repeated application to the Chief of the Russian Commissariat, who had been designated by the Russian Governor to supply to us the required provisions, were invariably put off, the Committee wrote a letter to the Chief of Police, stating that, as our funds were almost exhausted and the assistance promised by his Excellency had not been give, the Committee disclaimed all responsibility for the preservation of the lives of the Turkish refugees. General Stalibin has since assured me that the Director of the Commissariat was alone to blame for the delay, and had been cashiered in consequence. The latter official does not, however, appear to have suffered, since this incident in his career, any diminution of rank or consideration among his brothers officers. The International Committee having thus been obliged to renounce the task of relieving all the Turkish poor, the Russian authorities have since made partial distributions of food, whic however, are no sufficient to prevent deaths from want still occuring. Their niggardly conduct in this matter is inexcusable, as they have means, in the vast quantities of provisions which they found here, for feeding every refuge in the town, besides supplying the wants of their own soldiers, and they have, moreover, confiscated all the

property left here by Turks who have fled, which property is to be sold for the benefit of the Municipality. Respecting these wholesale confiscations, I have to report that, about the time when the Mussulman refugees were invited to return from the mountains, a decree was placarded in the streets, declaring that all Mussulman property which not claimed within eleven days, would be seized and sold. I took an early opportunity of representing to the Governor that the term allowed for the Turkish owners to come forward was manifestly too short, as most of them were now at Constantinople, and it would be impossible for them to claim their property until the war was over. His Excellency said he also thought that the term was not long enough, and that he would not allow any Turkish property to be confiscated before the owners had had a faire chance of claiming it. Most of the Turkish moveable property that yet remained intact, with the exception of the private stores of rich wheat, & c. (Which were long ago appropriated by the Russian authorities,) consisted of that which had been left by Turks in the keeping of christian friends. Monsieur Taccella, an influential Italian merchant, for instance, was intrusted by fugitive Turks with several thousand of pounds worth of goods, and when some time ago the Russian police demanded that he should transfer these goods to their keeping, he refused to do so unless compelled. Last week the police made a descent on his warehouses and carried off all the Turkish property stored up in them. The more valuable of these goods were taken to the Russian Vice-Consulate, the remainer to the police office. It is stated that the whole of them will be sold, and the proceeds handed over to the Municipality. But it is not only the hitherto unclaimed property of Turks which is being thus sequestrated.

Hadji Shaban Agha, one of the most upright as well as of the most influential Turks of Philippopolis, returned a few days ago to try to decover the wreck of his belongings. On alighting at the railway station, three horses, which he had brought form Adrianople, were taken from him by Russian soldiers. He has since been vainly endeavouring to obtain restitution of the property which he has left here, and has even failed to recover the horses of which he was robbed in the light of day and the presence of numerous witnesses.

From the highest to the lowest the Russians display an ostentatious disregard for the religious feelings of the Mussulmans. They

have already begun to clear away the tombstones from the Turkish cemetaries in the town, which they are preparing to convert into public promenades. The course pursued by the local Relief Committee since their arrival in bestowing aid almost exclusively on Mussulman fugitives, has been highly displeasing to the Russian authorities, and the Russian Governor has actually attempted to compel the Committee to relieve a large number of Bulgarians by threatening, unless it did so, and admitted as members the Bulgarian and Greek Bishops, to withhold the Committee has applied. The committee however, steadily refused to alter its course, stating that its object was to relieve only the most destitute; that there were Turks actually dying of starvation, and that they had only the Committee to look to for aid, while the Bulgarian poor might easily be supported by the rich of their own community, who last year contributed scarcely anything to the funds of the Committee, which was then labouring exclusively in behalf of their co-religionists; but that, if he could bring to its notice any Bulgarian equally in danger of dying from want, relief would instantly be given.

Lately, also, the Chief of the Police has requested the Committee to receive into its orphanage Christian children as well as Mussulmans. We objected that there were probably no Christian children equally destitute, but added that, if any should be discovered, we would not hesitate to admit them. Major Kolokoltchoff afterwards astounded M. Tacchella, who is honorary treasurer to the Committee, by remarking that, as he presumed the Committee did not intend to allow the orphans supported by it to grow up in the errors of Mahommedanism, it would be advisable that they should be converted to the predominating Church (i.e. the Bulgarian) rather than to any other form of Christianity. M. Tacchella replied that the Committee, having no religious or political, but solely humanitarian objects in view, had no intention of converting those whom it relieved, and that is determination was, if possible, in order to prevent its motives from being misinterpreted, to have all the orphans adopted in Mussulman families.

(Signed) F. R. J. CALVERT

Foreign Office Archives (Public Record Office, London)
F.O. 424/68 — Confidential (3602), pp. 338-344, No. 635/5.
Turkey No. 42 (1878), pp. 12-15.
Accounts and Papers 1878 (LXXXI), pp. 794-797.

No. 222

FASSO EFFENDI, EN MISSION A ANDRINOPLE, A SAFVET PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES.

Télégraphique Andrinople, le 11 Mars 1878

J'ai réussi obtenir par les autorités russes 240 kilés de blé et 240 kilés de maïs par jour pour les réfugiés. Une Commission présidée par Mufti Efendi a été chargée de la distribution qui commencera à fonctionner dès demain. Veuillez ordonner Directeur Banque me donner argent pour vêtements, chaussures et autres nécessaires aux enfants.

FASSO*

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton No. 122, Dosya No. 64.

(*) Adı Wasso olarak da yazılan Fasso Efendi, Arnavut asıllı ve Katolik bir Osmanlı mülkiye memuru idi. 1877 - 78 savaşında Edirne Vilâyeti müsteşarı bulunuyordu. 20 Ocak 1878'de Edirne Rus işgali altına düşünce Fasso Efendi, göçmen meselelerini Rus işgal makamlarıyla görüşmek üzere Edirne'de bırakılmış ve göçmenlerin ızdıraplarını hafifletmek için gerçekten çaba harcamış, İstanbul Hükûmetinin takdirini kazanmıştı. Yukarıdaki belgede, Fasso Efendinin göçmenler için Rus işgal makamlarından bir miktar zahire yardımı sağlamaya muvaffak olduğu görülmektedir. Ayrıca bk. Belge No. 218, 228, 240. Nisan 1878'de, Rus işgaline karşı ayaklanan Rodoplar bölgesi Türk halkını yatıştırmak için gönderilen Osmanlı Heyetinde de yer alan Fasso Efendi, daha sonra Paşalığa terfi ettirilerek Lübnan valiliğine tâyin olunmuştur.

No. 223

MR. BROPHY, BRITISH VICE-CONSUL AT BURGAS, TO MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE.

Burgas, March 11, 1878

Sir,

I have the honour to report to your Excellency that on the 8th instant two Bulgarians, named respectively Detcho and Dino Sobinin Oglou, both of Alanaskeuï, near Bourgas, came to me and mentioned the following facts:—

According to their story, it appears that Evreniskeuï, near the Bulgarian village of Gök Tépé, there are a large number (probably 2,000) of the Turkish fugitives entrenched, with their carts, their wives, and their families.

The neighbouring Bulgarians shoot or pillage some of them every day. Five or six of the Turks had come to the village of Gök Tépé imploring the Bulgarians to give them an escort to Bourgas, in order that they might make their submission and give up their arms to the Russians, but their request was refused by the Bulgarians.

My informants (who had lately come from these parts) told me that the Turks were nearly starving, and begged me, as an act of humanity, and to save the lives of Christians and Mussulmans, to mention their statement to the Russian officer commanding here, as the Turks were not only willing, but anxious, to give themselves up to Russian troops, although they very naturally refused to do so to Bulgarians who in their opinion (and I regret to say in mine also), would spare neither age nor sex, but would do as in many cases they have been done by. Detcho and Dino also begged me to accompagny any Russian detachment that might be sent, as most of the Turks were from villages in a caza with which I am well acquainted.

Wishing to start for the district in question, I to-day applied to Colonel Lennontoff for an escort of a couple of dragoons, but was informed that as the villages I wished to got to were out of the rayon of his command, he was sorry not to be able to comply with my request.

I shall, however, try to go in that direction to-morrow accompagnied by my brother, and taking only Bulgarian guides. When there I shall endeavour to impress upon the Bulgarians that as son

as a Russian force arrives they will suffer condign punishment for any crimes committed by them. On my return I shall have the honour to report to your Excellency.

(Signed) CHARLES A. BROPHY

Foreign Office Archives (Public Record Office, London)
F.O. 424/68 — Confidential (3602), p. 351, No. 643/2.
Turkey No. 42 (1878), p. 19.
Accounts and Papers 1878 (LXXXI), p. 801.

No. 224

SUPPLIQUE DES HABITANTS MUSULMANS DE SULTANYERI, A LA SUBLIME PORTE.

(Traduction) Le 11 Mars 1878

Sujets ottomans depuis cinq cents ans, nous endurons aujourd'hui des maux dont nos ancêtres n'ont jamais eu même une idée. Ces maux ont atteint leur apogée.

Les troupes russes arrivées dans notre district silonnent la contrée en tous sens; elles enlèvent de vive force nos bestiaux, nos effets et nous accablent de toutes les avanies imaginables. Comprenant que nous ne saurions rester insensibles à ces odieux procédés ainsi qu'au danger imminent de les voir violer nos domiciles et outrager nos femmes et nos filles, elles s'empressent de nous enlever nos armes. A nos réclamations, leurs officiers nous répondent que nous sommes sous la domination russe. Notre résignation a atteint ses dernières limites et nous voulons savoir si le Gouvernement Impérial, sous l'égide tutélaire duquel nous avons vécu heureux jusqu'à ce pour, n'existe plus ici et si réellement nous sommes devenus la chose des Russes. Dans ce dernier cas, nous déclarons que nous nous touverons dans la cruelle nécessité d'émigrer en masse, et nous attendons de la bonté Impériale qu'Elle veuillez bien nous désigner une terre où nous puissions vivre loin de l'épouvante et de la terreur. Nous attendons votre réponse dans la plus porfonde anxiété.

Appel des Musulmans opprimés au Congrès de Berlin, Constantinople 1878, p. 9.

No. 225

SAFVET PACHA, MINISTRES DES AFFAIRES ETRANGERES, A FASSO EFFENDI, EN MISSION A ANDRINOPLE.

Télégraphique
No. 50550/27 Le 12 Mars 1878

Reçu télégramme du 11.

Je télégraphie à M. Black* de vous payer une autre somme de dix livres turques pour l'habillement des enfants réfugiés.

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton No. 122, Dosya No. 64.

No. 226

OHANNES EFFENDI, COMMISSAIRE DE TURQUIE A SAN STEFANO, A SAFVET PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES.

Télégraphique
No. 1/1 Le 13 Mars 1878

Mr. Nélidow vient de m'informer qu'il s'est entendu avec le Général Chef de l'Etat Major pour la transmission à Andrinople de l'ordre de faire distribuer aux réfugiés nécessiteux cinq mille kilés de blé conformement à la lettre de Votre Excellence de 10 Mars No. 124.**

Le Commissiaire de la Sublime Porte
OHANNES

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton No. 122, Dosya No. 64.

(*) Osmanlı Bankası Edirne Şubesi Müdürü.
(**) Bk. Belge No. 220 ve 222.

No. 227

MR. BROPHY, BRITISH VICE-CONSUL AT BURGAS, TO MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE.

Bourgas, March 13, 1878

Sir,

I have the honour to report to your Excellency, that to-day a Turk of the village of Allaguner Cabout, eight hours to the south of Bourgas, came to me with a petition from a great number of Mussulman fugitives, now blockaded by the Bulgarians in the Fakki district, between the town and Kirk Killoiré*.

He arrived here yesterday with five other Turks from the village of Tchendji, under the escort of Christian zaptiehs, to make their submission and beg protection from the newly- installed Russian Civil Governor of Bourgas; according to his story it appears that in the Fakki district the three village of Tchendji, Evernish Keuï, and Denis Ova, are now inhabited by Turkish fugitives, whose flight to Constantinople was intercepted by the Russian troops, and he estimates the total number of these fugitives, together with those who are in the mountains, at from 15.000 to 20.000 souls.

The Turks are said to be exposed to constant assaults from the Bulgarians, who kill many of them every day almost all have been plundered of their money. My informant tells me that the Bulgarians, after the return of the Turks to their homes, sacked and pillaged (to his knowledge only, not as by any means an exhaustive list), the villages of:—

Allaguner, where they killed	15 persons
Karatuk, where they killed	10 persons
Jumruk Keuï, where they killed	8 persons
Buyuk Pounar, where they killed	5 persons
Dulgherli, where they killed	4 persons

besides outraging a great number of women and girls.

The Russian Governor has promised to send a couple of soldiers to each of the three villages I first mentioned, in order to collect the Mussulmans' arms, but unless the Bulgarians are disarmed at the same time, such a proceeding is likely to be the death-warrant of the Turks.

(*) Kırkkilise (Kırklareli) olması muhtemel.

———, in the name of all the fugitives, begs me to entreat your Excellency to ask the Sublime Porte to send steamers here for their conveyance to Asia or "to anywhere else as we can never return to our villages, for the Rayahs would not leave one of us alive," and to provide for their safe escort to Bourgas.

As a steamer is about to start for Constantinople, I have not time to say much more, except that the case appears to me to be one of great urgency. The chief difficulty, next to that of extracting the fugitives from the midst of the Bulgarians, would seem to be the question of food, as the Russian Governor told ——— that he could not undertake to supply rations, and in a few days these poor people will be absolutely starving.

(Signed) CHARLES A. BROPHY

Turkey No. 42 (1878), pp. 19-20.
Accounts and Papers 1878 (LXXXI), pp. 801-802.

No. 228

FASSO EFFENDI, EN MISSION A ANDRINOPLE, A SAFVET PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE TURQUIE.

Télégraphique Le 15 Mars 1878

Reçu télégramme 12 et 14. Vu la cherté des objets, dix livres pas suffisantes pour vêtements. Veuillez ordonner Black me donner autre dix.* Aujourd'hui même j'ai remis aux soeurs vingt livres pour compte de Son Altesse Ahmet Vefik Pacha.

FASSO

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton No. 122, Dosya No. 64.

(*) Bk. Belge No. 218 ve 225.

No. 229

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 347 Constantinople, March 15, 1878
(Received, March 23)

My Lord,

Prince Reuss informs me that he spoke to the Grand Duke Nicholas on the subject of the return to what may remain of their homes of some of the unfortunate Mussulman fugitives, who are in vast numbers suffering the greatest privations in this city and elsewhere.

His Imperial stated that such as belonged to the towns in which they could receive protection from the presence of Russian troops would be allowed to go back, but that he could not permit the inhabitants of districts and places not so occupied to do so, as they would be at the mercy of the Bulgarians, and he should be held responsible for the consequences that might ensue. Under these circumstances the Turkish Government will not, for the present send back any of the fugitives to Roumelia, and the condition of these unhappy people, amongst whom disease is now showing itself to a very serious extent, is as bad as ever. Reports constantly reach me of fresh massacres of Mahommedans by the Bulgarians, but as I am cut off from all communication with Mr. Vice-Consul Calvert, I have no means of verifying them. Mr. Blunt informs me that he is also unable to receive lettres from Mr. Calvert.

Consul Reade states there are about 220.000 Mussulman fugitives, Chiefly women, children, and old men, in Shumla and the neighbourhood, in the most deplorable condition.

I have, etc.

(Signed) A. H. LAYARD

Foreign Office Archives Public Record Office — London), F. O. 424/68 — Confidential (3602), p. 287, No. 536.
Accounts and Papers 1878 (LXXX), pp. 788-789.
Turkey No. 42 (1878), pp. 6-7.

No. 230

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

Constantinople, March 15, 1878
(Received, March 29)

My Lord,

I have the honour to inclose copies of despatches from Vice-Consul Calvert, brought to me by Consul Blunt, who arrived this morning in Constantinople. Other despatches from Mr. Calvert to myself and Mr. Blunt appear to have been intercepted.

I would venture to call your Lordship's earnest attention to the deplorable state of things described by Mr. Calvert as existing in Philippopolis under Russo-Bulgarian administration. It exceeds anything that has ever been known to occur under Turkish rule.

Reports had reached me from various apparently trustworthy quarters of the cruelties and excesses committed by the Russians and Bulgarians in that town, but they were of so shocking a nature that I hesitated to give them credence and to report them to your Lordship. Slaughter and persecution of the inoffensive Mahommedan population, outrages upon their women and destruction of their property, are rife in every district occupied by the Russians and nowhere, except, perhaps, in the immediate neighbourhood of the Russian headquarters, where friendly newspaper correspondents are entertained, do the Russian military and civil authorities take any adequate and effective steps to prevent against Mussulmans alone. It is extended to Greeks, Catholics, and Jews, and all who are not of the Orthodox Bulgarian faith. On all sides I hear that the populations except the Bulgarian, who are now under Russian protection, indulging in this licence, are regretting Turkish rule, under which they enjoyed religious toleration and protection for their lives and property.

A perusal of Mr. Calvert's despatches will enable your Lordship to judge of what may be expected of the new Bulgarian Principality, and will confirm, as do the statements of Consul Blunt, the opinion that I have expressed that it is the deliberate intention to exterminate, or to remove from it, the whole Mahommedan population. I might almost go further and say all those who do not belong to the Bulgarian creed recognized as Orthodox by the Rus-

so-Greek Church. Unless Her Majesty's Government and some other Powers step in to protect the unfortunate victims of Russian and Bulgarian persecution should there be yet time to do so, this work, undertaken in the name of humanity, civilization, and Christianity, will be fully accomplished.

(Signed) A. H. LAYARD

Turkey No. 42 (1878), p. 7.
Accounts and Papers 1878 (LXXXI), p. 789.

No. 231

SAFVET PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES, A FASSO EFFENDI, EN MISSION A ANDRINOPLE.

Télégraphique — Le 16 Mars 1878
No. 50596/37

Reçu télégramme du 15.

La somme de dix livres que je vous ai fait payer par télégraphe est indépendante de la somme égale que j'avais déjà mis à votre disposition par la poste. Le tout forme un montant que parait suffisant pour l'habillement des enfants réfugiés.

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya: Karton 122, Dosya 64.

No. 232

LE "COMITE INTERNATIONAL DE SECOURS POUR LES REFUGIES"* A CONSTANTINOPLE, A S. A. AHMED VEFIK PACHA, PREMIER MINISTRE DE TURQUIE.

Constantinople, le 16 Mars 1878

Le "Comité International de secours pour les réfugiés" s'est constitué dans l'unique but d'adoucir les privations des réfugiés,* mais sa tâche ne saurait s'étendre plus loin que de fournir un supplément aux secours accordés par les autorités locales et nullement de prendre à charge l'entretien complet de ces malheureux.

Notre Comité remarque cependant avec regret que presque partout où il s'est présenté pour distribuer des secours, les autorités locales semblent se considérer par ce fait déchargées du soin des réfugiés dans ces localités.

Les cecours donnés par nous ne pourront nullement, vu l'exiguité de nos moyens, remplacer les soins légitimes de l'Etat, nous aggravons, au lieu de l'allegér, la situation de ces malheureux.

Nous croyons devoir attirer l'attention de Votre Altesse sur cet état de choses qui pourrait, s'il devait se prolonger, nous mettre dans la nécessité de cesser de fonctionner.

Veuillez agréer Altesse, l'assurances de notre très haute Considération.

Pour le Comité:
(Signés)
Mr. FAWCET, Consul Général d'Angleterre

M. N. FOSTER
VON HEIDENSTAM
GILLET

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya: Karton 122, Dosya 64.

(*) **Göçmenlere Yardım Milletlerarası Komitesi,** 22 Ocak 1878 günü, İstanbul'daki yabancı konsoloslar ve yabancı kolonilerin ileri gelenleri tarafından kurulmuş, İstanbul'dan ve Avrupa'dan göçmenler için 30.000 lira kadar yardım toplayıp 36 bin küsur göçmene yardımda bulunmuş ve 9 Nisan 1879'da kendi kendisini feshetmiştir.

No. 233

AHMED VEFIK PACHA, PREMIER MINISTRE DE TURQUIE, AU COMITE INTERNATIONAL DE SECOURS POUR LES REFUGIES.

No. 50593/36 Le 16 Mars 1878

Messieurs,

J'ai reçu la lettre que vous avez bien voulu m'adresser en date d'aujourd'hui.

En réponse je m'empresse de vous exprimer, au nom du Gouvernement Impérial, nos remerciements les plus sincères et les plus chaleureux pour votre entreprise humanitaire.

Seulement, il serait à désirer, dans l'intérêt même de l'oeuvre que vos nobles efforts se produisent dans un cercle déterminé.* A cet effet je vous prierai de vous entendre avec la Prefecture de la ville, qui se fera un devoir de vous prêter toutes les facilités désirables et toutes les indications voulues.

Agréez, etc.

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya: Karton 122, Dosya 64.

(*) **Göçmenlere Yardım Milletlerarası Komitesi**'nin faaliyeti, esas itibariyle İstanbul ve civarında toplanmıştı. İstanbul yakasında, Üsküdar'da, Taksim'de, Pangaltı'da göçmenlere ekmek ve yemek pişirmek üzere ekonomik fırınlar açmış; Gülhane parkında, Çamlıca'da, Üsküdar'da, Fenerbahçe'de, Kadıköy'de, Tophane'de, Pangaltı'da hastaneler kurmuş ve İstanbul içinde ve civarındaki göçmenlere çeşitli yardımlarda bulunmuştu. Bundan başka, ikinci derecede, Rodop dağlarındaki göçmenlere ve daha az ölçüde de Edirne, Tekirdağ, İzmir, Ankara ve Burgas'daki göçmenlere yardım etmişti. Komitenin yardımları başlıca şu şekillerde olmuştu: gıda yardımları, para yardımları, elbise yardımları, ilâç yardımları, alet-edevat yardımları (Bk. **Compte-Rendu général du Comité international de secours aux refugiés des provinces de l'Empire Ottoman; HVA. S/Rusya, K. 122, D. 64**). Komitenin bütün faaliyetlerini en ince teferruatına kadar gösteren bu belge, bu kitabın ikinci cildinde tam olarak yayınlanacaktır.

No. 234

MR. CALVERT, BRITISH VICE CONSUL AT PHILIPPOPOLIS, TO MAJOR DE WINTON.

Philippopolis, March 17, 1878

(Extract)

About a week after the arrival of the Russians here, the Turkish peasantry who had fled before them began to return,* on the faiths of promises, officially given, that their lives, honour, and property should be respected. Before they reached this town, however, their condition was most pitiable, not to mention the outrages and indignities (to the women) which they had suffered from the Bulgarians on their way back to Philippopolis; they had been robbed of everything they had left by the latter; and this was in the height of the cold weather. Hundreds, perhaps thousands, had already perished of cold and starvation in the mountains to the south of this place, and numbers of them died on their way back to Philippopolis. On arriving here they would have hardly been better off but for the relief they received from our Committee. The empty Turkish houses in the town were soon crowded with them; but these dwellings were without doors or windows, and many of the sick and feeble died in them.

Turkey, No. 42 (1878), p. 24.
Accounts and Papers 1878 (LXXX), p. 806.

(*) Bu belgenin tam metni için bk. Belge No. 245'in eki. Burada verilen belge, İngiliz "mavi kitab"ında yayınlanmış ve İngiltere Parlâmentosuna sunulmuş olan kısımdır. Aşağıda 245 sayılı belgeye ek olarak yayınlanan tam metin ile burada verilen kısmî metin arasında bir kıyaslama yapılabilmesi ve belgelerin hangi kısımlarının açıklandığı, hangi kısımlarının o zaman gizli tutulduğu hakkında bir fikir edinilebilmesi için her iki metni de buraya aldım.

No. 235

MR. WATKINS, BRITISH CONSUL AT LARNACA, TO MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE.

(Copy) Larnaca, March 18, 1878

Sir,

With reference to my despatch of the 5th instant, and to my telegram of the 8th idem, copy which last inclosed, I beg to lay before your Excellency the following further partuculars on the subject of the emigrants.

The vessel mentioned in my telegram to your Excellency as having been wrecked was the "Sphinx", one of the Austrian Lloyd's steamers bound from Cavalla to Lattachia, with about 3.000 Circassians.

The news of the disaster was communicated to the Austrian Vice-Consul by the Kaïmakam of Larnaca, upon which he requested the French Vice-Consul to telegraph to Beyrout for the French gunboat "Linois" to render any possible assistance. He also reported the disaster to Beyrouth and elsewhere.

On the evening of the same day the Austrian Vice-Consul and his Chancellier assured me in the most positive manner that they had just received a letter from the 1st Lieutenant of the "Sphinx" (who was at Tricomo), asking for military assistance, as his life and that of a portion of the ship's company was in imminent danger from the Circassians, and further stating that the captain and the remainder of the crew, who had been left on the spot of the wreck, had been murdered by them, I telegraphed this news, with M. Pascotini's knowledge and pricisely as he had stated it to me, to Mr. Eldridge.

On the following day, however, the news being a little reassuring, I telegraphed it to Beyrout.

Her Majesty's Consul-General at Beyrout kindly sent me the "Coquette" here on the 8 instant to take the Austrian Consul to the place of the disaster, where the French gunboat "Linois" had gone direct from Beyrout. The "Coquette", on her way from this to Pallura, called at an intermediate village on the coast (Triconio) and picked up the first Lieutenant of the "Sphinx", the rest have been rescued by the "Linois".

During this time the approaching arrival of another steamer with fugitives for Cyprus was again officially announced; the agitation of the people increased; telegrams were forwarded by the inhabitants to his Excellency the Prime Minister at Constantinople, and further representation were made by them to the foregn representatives here, which occasioned the dispatch of my telegram to your Excellency of the 8th instant.

The French and some of the other Consuls telegraphed to their respectives Embassies at the same time.

The appeal to the Porte and to the foreign Missions had the desired effect, inasmuch as order were received from Constantinople that the Austrian steamer "Timavo", which was on her way to Larnaca with about 2.000 fugitives, should not land them here, but take them to Adalia, and then return to Cyprus and convoy the shipwrecked Circassians to St. Jean d'Acre. The "Timavo" arrived here on the 14th instant, and left the same night for Adalia. The "Coquette" went away the same day for the Syrian coast, having delayed her departure for a few days at the urgent request of a Committee of the inhabitants of Larnaca.

The causes which led to an objection on the part of the Cypriotes to receive fugitives are the lawless character of these latter, and also the great poverty of the island and the great want of breadstuffs occasioned by a series of bad harvests.

The shipwrecked Circassians are being collected at Famagusta. They are reported to have plenty of money with them and jewels.

I beg to inclose, for your Excellency's perusal, a translation of the Report which the Captain of the "Sphinx" made out regarding the loss of his vessel with upwards of 500 Circassians, and in which he thanks Captain Festing and his officers for their timely assistance.

I have, etc.

(Signed) CHARLES WATKINS

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/69 — Confidential (3625), pp. 27-28, No. 59/2.

Inclosure to No. 235

REPORT OF CAPTAIN IVANICS ON THE LOSS OF THE AUSTRIAN LLOYD'S STEAMER "SPHINX", UNDER HIS COMMAND.

Friday, lst March, "Sphinx" left Cavalla with about 3.000 Circassian emigrants bound for Lattachia.

The 5th March at 7.10 a.m. we were double the rock "Klito" of Cape St. Andrea with a strong wind from the souteast, and thought of going to Famagusta to wait for better weather, take bread for the emigrants, and then continue for Lattachia. At 3 p.m. there was a strong gale from the south-east which shifted afterwards to the west, then to the north, then to the east, returning at last to south-east. At this time the steamer would no longer obey the rudder, and a sea washed away forty persons from the forcastle. We had a council on board in order to put back towards Alexandretta, but on account of the heavy sea, and that the hatches were open, we were afraid that the first billow might fill the hold. The Circassians would not allow the hatches to be closed down for fear of being suffocated. So it was decided that we should continue for Famagusta. Toward sun-set we made out Cape Greco and were about six miles from the coast of Famagusta. At 6.45 p.m. in the ark of a rainy night the captain discovered smoke coming out of the fore-hatch, and at the same time we were shipping heavy seas. We put the machine back with all our might, but the steamer unfortunately had grounded on a sand-bank. Meanwhile the fire augmented and the heavy sea threw the vessel on the coast, and we sprang a leak, there was no working the engines. The crises and confusion of the passangers were fearfull; the flames came out of the hatches.

We called the people to come out from the hold, but nobody could stir account of the smoke and the flames, and none could go to their assistance. The despair was general. Seeing that the fire could not be put down with water and that all would be burnt, in order to save the rest of the people, and with the concent of the Circassians themselves, the hatches were closed down, and the decks watered. All the night of the 5th to the 6th March we tried to extinguish the fire, and could do nothing towards floating the ship. Meanwhile we shipped the seas on every side, and the steamer was drifting and more to the shore.

On the 6th instant we landed the emigrants with our boats, and at 11 a.m. we opened the hatches and found many persons burnt, which the Circassians pretend to amount to 500. At 6 p.m. the emigrants being landed, the captain and crew of the "Sphinx" came on shore, fearing the Circassians would kill them, as they menaced to do. At 10 p.m. the fire on board the "Sphinx" broke out anew, and the captain wanted to go on board, but he was advised to fly with all the crew because the Circassians were looking for them, in order to kill them. The Chif man of Bucolida, where they had taken shelter, gave them a guide and advised them to go to Famagusta, which they did in order to save their lives. All night they ran on in the dark through swamps where many of the sailors lost their shoes and stockings, many were left behind, not being able to continue. In this way we ran for about eight hours, and at 7.45 a.m. of the 7th instant we came to Tricomo, where being exausted, we remained in order to rest; but even there we did not feel secure, as the Circassians were looking everywhere for the captain and crew in order to murder them.

Happily Her Majesty's ship "Coquette", and the french steam covette "Linois", arrived on the spot, and we went on board the "Linois", which had arrived the first, and from Tricomo we went to the scene of the disaster.

The captain of the steamer "Sphinx", in his own name and in that of his officers and crew, begs to express the deepest gratitude to the Commander and all the officers of the "Coquette" for having exerted themselves in their behalf.

Larnaca, March 12, 1878.

(Signed) R. IVANICS

Foreign Offices Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/69 — Confidential (3625), pp. 28-29, No. 59/3.

No. 236

M. FOURNIER, AMBASSADEUR DE FRANCE A CONSTANTINOPLE, A M. WADDINGTON, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE FRANCE.

Direction politique
No. 23 Péra, le 19 Mars 1878
(Extraits)

Je me suis empressé d'exprimer à Safvet Pacha les appréhensions qu'inspirait pour la tranquillité publique dans les villes de Beyrouth et de Damas l'arrivée d'un nombre considérable de réfugiés circassiens.

Il y a une huitane de jours, à la demande de notre Vice-Consul à Larnaca, qui me fesait connaître par des télégrammes répétés l'épouvante de la population chypriote à l'arrivée d'une cargaison de 3000 Circassiens, j'avais déjà prié le Ministre des Affaires Etrangères et Ahmed Vefik de donner une autre destination à ces individus.

Les réfugiés continuent à refluer en grande nombre vers Constantinople. Il en arrive sans cese, affirme-t-on, plus qu'il en part. Cela commence à préoccuper. On songe donc sérieusement à les distribuer, surtout les Rouméliotes et les Bulgares Musulmans, en Anatolie et en Mésopotomie, dans les endroits les moins peuplés et les moins malsains: Comme ces pauvre gens s'accoutument aisément aux secours que leur fournit, tant qu'elle le peut, la charité publique à Constantinople, la charité européenne en particulier, on leur annonce qu'à partir du 25 de ce mois ces secours cesseront. Ils ne le croient guère et ce qu'ils apprennent, de partout, des traitements que font, ou laisse subir les Russes à ceux d'entres eux qui ont eu le courage de rentrer dans leurs foyers, ne les engage pas à les imiter. Des détails que les journaux européens ne relatent pas, comme l'a fait naguère si complaisamment le "Daily News" pour les massacres de Bulgarie, arrivent ici surabandonement tous les jours, par les Consul eux-mêmes, et dépassent toute croyance. Il y a de part des autorités Russes, en toute évidence, la préméditation de purger les pays patronnés et fabriqués par eux de l'élément musulman: on y sent l'envahisseur bien décidé à se se faire la place nette.

Ces réfugiés agglomérés avec toutes leurs misères dans les rues de Stamboul et dans les hôpitaux de Péra et de Galata y apportent petit à petit les maladies contagieuses, typhus, variole, dyssentérie, fièvre-typhoide...

La mortalité dépasse 900 personnes par jour à Constantinople.

(Signé) FOURNIER

Archives des Affaires Etrangères de France, Correspondance Politique des Consuls — Turquie.
Mars - Avril 1878, Tome 416, ff. 134-137.

No. 237

PETITION DES HABITANTS DE BUYUK-TCHEKMEDJE.

Traduction Le 19 Mars 1878

Nous soussignés, habitants de Buyuk-Tchekmédjé, avons l'honneur d'exposer qu'il y a quelques temps, lorsque nous reçûmes un télégramme nous invitant à émigrer à Constantinople, nous demandâmes qu'un bateau à vapeur nous fût envoyé; la Prefecture nous télégraphia alors de ne pas bouger, attendu qu'il n'y avait aucun sujet d'inquiétudes. Plus tard, un second ordre arriva, et la population affolée émigra comme elle put, en laissant ses récoltes et ses troupeaux dont les Bulgares s'emparèrent en compagnie des Cosaques. Les Bulgares ont de plus tué l'un de nos compatriotes; de sorte qu'aujourd'hui personne n'ose plus retourner chez soi pour réclamer son bien.

Depuis ce jour nos maisons ont été détruites par les Russes pour servir de bois de chauffage.

Nous insistons pour que les mesures voulues soient prises afin que ces dégât ne se répètent plus, et que les propriétaires d'une centaine de maisons soient indemnisés par qui de droit.

Sceau du Moukhtar de Buyuk-Tchekmedjé

Appel des Musulmans opprimés au Congrès de Berlin, Constantinople 1878, p. 50.

No. 238

RAPPORT D'ALI FAZIL EFFENDI, COMMISSAIRE POUR L'INSTALLATION DES EMIGRES.

(Traduction Le 20 Mars 1878

J'ai l'honneur de vous rapporter que 380 émigrés se trouvent réfugiés à Cabakdjé.

Par suite de cette augmentation de population, les vivres ont commencé à y manquer et la présence de 4500 soldats russes rend intolérable la situation de ces malheureux qui n'osent plus s'éloigner de la localité, vu, d'autre part, l'attitude menaçante des Bulgares des villages environnants.

Veuillez donc demander l'éloignement des troupes russes ou, à défaut, la protection des autorités russe pour ces émirgés qui courent risque autrement de périr de faim et de misère.

Agréez, etc.

No. 239

TELEGRAMME DU CAIMAKAM DE GUMURDJINA (A SUBLIME PORTE)

Traduction Le 20 Mars 1878

Pour le moment, il est impossible d'exécuter les ordes relatifs à l'expédition de grains pour les réfugiés de Sultan-Yéri, attendu que d'après un avis du Caïmakam de cette localité en date du 12 courant, que je reçois à l'instant, les troupes russes silonnent tout le district et des bandes de Bulgares, à leur suite, commettent toutes sortes de violence sur les habitants pour leur enlever leurs provisions, si bien que personne n'ose aller d'un village à un autre, ni prêter ses bêtes de somme pour le transport des céréales.

Appel des Musulmans opprimés au Congrès de Berlin, Constantinople 1878, p. 12 et pp. 50-51.

No. 240

FASSO EFFENDI, EN MISISON A ANDRINOPLE, A SAFVET PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE TURQUIE.

Télégraphique Andrinople, le 21 Mars 1878

Nous sommes d'accord avec les autorités militaires russes pour faire rapatrier une partie des réfugiés. Ceux qui partiront recevront nourriture pour deux semaines. Pour les frais de transport par chemin de fer je me suis adressé à Son Altesse Premier Ministre. Parmi enfants trouvés Andrinople trois morts de typhus et trois dangereusement malades. Presque chaque jour arrivent des orphelins, aujourd'hui nous avons 45.

FASSO

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya: Karton 122, Dosya 64.

No. 241

THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY, TO MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE,

No. 374 Foreign Office, March 21, 1878

Sir,

I have received from Mr. Consul Watkins a copy of a despatch which he adressed to your Excellency on the 5th March relative to the alarm felt at Larnaca at the impending arrival of 3.000 refugees from Constantinople, and inclosing copy of a patition adressed by the inhabitants of the town to the Foreign Representatives on this subject, and I have to request your Excellency to express to the Porte the hope of Her Majesty's Government that due precautions will be taken to prevent the spread of disease or the disturbance of tranquillity in consequence of the introduction of so large a number of refugees into Cyprus.

Your Excellency will report to me whether any and what measures are taken for that purpose.

I am, ete.

(Signed) DERBY

Foreign Offices Archives (Public Record Office — London) F.O. 424/68 — Confidential (3602), p. 259, No. 494.

No. 242

THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY, TO MR. WATKINS, BRITISH CONSUL AT LARNACA.

No. 1. Political. Foreign Office, March 21, 1878

Sir,

With reference to your despatch of the 6th instant, on the subject of the alarm felt at Larnaca at the impending arrival of 3.000 refugees from Constantinople, I have to state to you that I have requested Her Majesty's Ambassador at Constantinople to express to the Porte the hope of Her Majesty's Government that due precautions will be taken to prevent the spread of disease or the disturbance of tranquillity in consequence of the introduction of so large a nomber of refugees into Cyprus.

I have further requested Mr. Layard to report to me whether any and what measures are taken with this object.

I am, etc.

(Signed) DERBY

Foreign Offices Archives (Public Record Office — London) F.O. 424/68 — Confidential (3602), p. 261, No. 502.

No. 243

SUPPLIQUE DES HABITANTS MUSULMANE D'AKHY-TCHELEBY, A LA SUBLIME PORTE.

Traduction Le 22 Mars 1878

Depuis la chûte de Philippopoli, le Caïmakam et le Naib d'Akhy-Tchélébi s'étant enfuis et, d'autre part, les agressions des Bulgares continuant sans que nous soyons en mesure d'y porter remède, des requêtes successives avaient été adressées à Drama, à Salonique et à Constantinople, demandant avec instance de placer notre district sous la juridiction du Mutessariflik de Drama et envoyer un Caïmakam avec des armes et des munitions. Ces démarches étant restées infructueuses, nous nous sommes trouvés dans l'impossibilité de défendre notre pays et nos foyers contre les attaques des Bulgares. Cet état de choses étant devenu absolument intolérable, notre émigration est imminente.

(Suivent les signatures)

Appel des Musulmans opprimés au Congrès de Berlin, Constantinople 1878, pp. 10-11.

No. 244

SAFVET PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE TURQUIE, A FASSO EFFENDI, EN MISSION A ANDRINOPLE.

Télégraphique — Le 23 Mars 1878
No. 50.630/47

Nous apprenons que deux ou trois cents émigrés de Kézanlik, hommes, femmes et enfants, sont en route pour Andrinople. Le Quartier Général Russe nous ayant assuré de la manière la plus formelle la securité de ces populations, je vous prie d'user de tous les moyens persuasifs pour engager ces émigrés, aussitôt arrivés à Andrinople, à rentrer dans leurs foyers.

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya: Karton 122, Dosya 64.

No. 245

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 430 — Constantinople, March 29, 1878
(Received April 5)

My Lord,

I have the honour to inclose copy of a letter from Mr. Vice-Consul Calvert to Major de Winter* with reference to the distribution of relief to the Turkish fugitives from the Baroness Burdett Coutts' Compassionate Fund, which he had kindly undertaken to administer, in company with some other European gentlemen residing at Philippopolis. I did not like this letter to go to Lady Burdett Coutts without passing through your Lordship's hands, and leaving it to your Lordship to transmit it to her or not as you may consider it best for the public interest. Mr. Calvert's account is worthy of your Lordship's attention, as affording further evidence of the ill-feeling which prevails between the Bulgarians toward the other populations in Roumelia.

I have, etc.

(Signed) A. H. LAYARD

Foreign Offices Archives (Public Record Office — London) F.O. 424/69 — Confidential (3625), p. 70, No. 120.

(*) **De Winton olmalı.**

Inclosure to No. 245

MR. CALVERT, BRITISH VICE-CONSUL AT PHILIPPOPOLIS, TO MAJOR DE WINTON

Philippopolis, March 17, 1878

Sir,

About a week after the arrival of the Russians here, the Turkish peasantry who had fled before them began to return, on the faith of promises, officially given, that their lives, honour, and property should be respected. Before they reached this town, however, their condition was most pitiable, not to mention the outrages and indignities (to the women) which they had suffered from the Bulgarians on their way back to Philippopolis; they had been robbed of everything they had left by the latter; and this was in the height of the cold weather. Hundreds, perhaps thousands, had already perished of cold and starvation in the mountains to the south of this place, and number of them died on their way back to Philippopolis. On arriving here they would have hardly been better off but for the relief they received from our Committee. The empty Turkish houses in the town were soon crowded with them; but these dwellings were without doors or windows, and many of the sick and feeble died in them.

We immediately began to distribute rations amongst them. To make our resources go as far as possible, we were obliged to give them bread alone; but even for this they were exceedingly grateful.

The quantity of rations given out rose with the increase of the returned fugitives, whose numbers shortly reached about 15.000.

At this period (the first week in February) we were distributing some 5.000 rations per day.

Seeing, however, that our funds were running low, the Committee adressed a request for assistance to the Russian Governor of the town. General Stalabin.* We stated to him that, the occupation of the town by the Russians having cut us off from communication with the outer world, we could not apply for an increase of the funds at our disposal, which were rapidly diminishing, in consequence of the large number of the starving Turks whom were succouring (the sum we then had still in hand was about 200 L.); and we begged, therefore, that the Russian authorities would kindly afford to us the means of continuing our labors in behalf of the starving victims

(*) **Stolipin** olmalı.

of the war. The General at once promised to give us the assistance we asked for.

Vast stores of rice, beans, flour, etc., had been left here by the Turkish authorities, and his Excellency said that we should have an immediate supply for several thousands okes of these provisions. He directed us to apply for them to the Chief of the Commissariat, and we did so. We applied twice and three times a-day for more than a week, the Commissariat officer putting off the delivery of the stores from day to day on various pretexts, until, deeming that it was useless to make any further applications, the President of the Committee wrote a letter to the Commandant of Police, who had likewise been directed by the General to see to our being supplied with the promised provisions, informing him that, as he and the other Russian authorities had failed to keep their promise, we found ourselves under the necessity of discontinuing the work of relief, and throwing upon them the responsability of the distress which must ensue.

The Governor thereupon sent for M. Tacchella, and assured him that the Chief of the Commissariat was alone to blame for the delay, and that the later had been dismissed on account of it. He added that the stores sould be immediately given to us. But, on the following day, his Excellency sent the Commandant of Police to inform the Committee that he could not assist us in continuing our work unless we would concent to elect as members of the Committee the Bulgarian and the Greek Bishops, and unless we would succour Christians as well as Turks.

The Committee declined to accept the former part of this arrangement, and, as to the latter demand, replied that, its mission being to succour the most destitute, it could not undertake to feed Christians who comparatively were not in want to the exclusion of the Turks who were dying of starvation; but that we had still a few Christians in receipt of our charity, who should continue to receive it.

The Governor afterwards perceived that he had committed himself to a false step, I imagine, as he intrusted M. Tacchella, in the latter's private capacity, not as a member of the Committee, with the distribution of the provisions he had promised.

Some hundreds of deaths from starvation occured during the time that the food which might have saved their lives was withheld by the Director of the Russian Commissariat.

Although we had notified to the Russian authorities that our funds would not allow of our continuing the distribution of relief much longer, the Committee continued for about a fortnight longer to afford rations to a limited number of poor.

As there were necesserly a considerable number of orphans amongst the fugitives, it was decided to establish, with our remaining funds, an asylum for them.

This refuge has now been in existence for abour five weeks. It costs very little to keep up. The attendants are all refugees, and, therefore, glad to give their services in return for food, clothing, and shelter.

M. Tacchella has sent to it a portion of the provisions entrusted to him for distribution by the Russians.

The establishment is under the direction of a young Turkish surgeon, Hilmi Effendi, who has thrown heart and soul into the undertaking, and receives from us a salary of 4 L. Turkish a month. There are now ninety children of both sexes, in the asylum. On entering they are washed, sheved, and newly clothed. The improvement in their appearance after a few days' rest and proper nourishment is wonderful. About twenty of them are sick, many of whom are suffering from frost-bite, and all these are kept in separate rooms.

I am glad to say that there have as yet been no cases of typhus among them, a disease which is terribly prevalent in the town, and I think this may be ascribed to the good sanitary conditions existing in the establishment.

Not to leave the children without some occupation, all those who are old enough and in good health are being taught to read and write, Hilmi Effendi having taken upon himself the duties of teacher. The elder children are made to assist in the houshold work of the establishment.

I trust that Mr. Layard will not disapprove of our applying a portion of the funds entrusted to us in this branch of relief. Many of these children would, in all probability, have died had they not been taken in hand by our Committee, and their being maintained by it relieves a certain number of adult refugees of the moral obligation, so difficult for them to fulfil, of taking care of the orphan.

I must not omit to mention that General Stabilin, the Russian Governor, visited this asylum, and gave the Committee 480 fr.

towards its support. He insisted, however, that we should admit Christian children into it, and we readily untertook do do so if he could indicate to us any Christian orphan in a state of poverty equal to that of the Turkish children we had taken in.

Should any further funds be granted to us, they could still be most usefully employed among the refugees here, of whom there are about 7.000 left, the remainder, chiefly inhabitants of the Samakov district, having been sent back thither.

Ready-made clothes and medicines would also be very acceptable, as we have come to an end of all those kindly forwarded to us by Mr. Layard. The "Milk Food", in tins, sent by his Excellency's directions, had been of the utmost value among the smaller children in the orphanage, and has undoubtedly been the means of saving the lives of several who would otherwise have died for want of nourishment which they could digest; but our supply of this valuable article is now short, and needs replenishing.

I inclose copies of two Reports by Drs. Lyle Heath and Langdon, of the Turkish army, who were left behind here by Suleiman Pasha to attend the wounded after the retreat of the Turks, and who have both kindly devoted a portion of their spare time to the care of the invalids of the asylum.*

Mrs. A. Mumford, an American lady resident here, and Dr. Minassian, of the Stafford House, have also very kindly undertaken to assist in the case of the orphans.

Mrs. Mumford especially is devoting herself to the task of increasing the comfort and happiness of these unfortunate children.

I have, etc.

(Signed) F. R. J. CALVERT

P. S.— I omitted to mention in the body of this Report that the premises secured by us for the orphanage being very extensive, we established in one wing of the building a hospital ward for sick women, of whom there are at present fifteen under our charge.

F. R. J. C.

Foreign Offices Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/69 — Confidential (3625), pp. 71-72, No. 120/1.

(*) Bahsedilen raporlar ciltte yok.

No. 246

MR. BROPHY, BRITISH VICE CONSUL AT BURGAS, TO MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE,

Bourgas, March 30, 1878

Sir,

I have the honour to inclose to your Excellency a document signed by the Mayors ("Mukhtars") of twelve Turkish villages (Dulgherli, Iskef, Ahlatli, Kainardji, Kairak-Keui, Alankairak, Bakadjak, Karanlyk-déré, Kara Evren, Tekendjé, Alagunu, Belevren, Ahlatli Kebir, Kara Abaliler, Denisova, Evrenesh-keui, all situated in the district between Bourgas and Kirk Kilissa), and purporting to be written in the names of 20,000 Mussulmans still remaining in that part of the country.

This paper, which I received yesterday at Tekendjé, sets forth the pitiable condition of the Mussulmans who are left in those parts, and begs the Porte to take their case into consideration.

I was asked by the Turks to forward this petition, through Her Majesty's Embassy, to the Sidaret as they had no means of communicating with Constantinople, and at the same time to express their determination to leave the country if it is to remain under Russian or Bulgarian rule. What they wish is that, in such an eventuality, the Porte should send steamers to Bourgas to convey them to Constantinople ("or Asia, or anywhere else"), as they declare that otherwise they will set out on foot for the capital, although they know that half of them will die on the road, and that all of them will be plundered of what they may have with them.

I have, &c.

(Signed) CH. BROPHY

Inclosure to No. 246
PETITION

Les humbles soussignés ont l'honneur d'exposer ce qui suit:—

Nous sommes les habitants des villages du district de Pirgos, dépendance du Sandjac d'Islimia, au nombre de 5,000 personnes, et les habitants des districts d'Islimia, Carin-Abad, et Aydos au nombre de 15,000, se trouvant actuellement sur les hauteurs d'Elbizdjé et Aamat-Baïri, en tout 20.000 personnes.

Les soussignés ont émigré en obéissance de l'Iradé Imperial, mais ayant été surpris par l'hiver, ils n'ont pas pu arriver à un port de salut, mais ils furent abandonnés sur la route dans un état d'extrême misère.

En attendant, les soussignés sont attaqués nuit et jour par les Chrétiens indigènes, et par autres gens de Comités inconnus, qui les pillent, les tuent et les déshonorent. En outre, un grand nombre en meurt de faim.

Par conséquent, les soussignés sollicitent un ordre de votre Altesse pour qu'ils soient mis en liberté et conduits au port de salut.*

Le 13/25 Mars, 1878

(Signed by the Moultars of 12 villages)
(suivent les sceaux)

Turkey No. 31 (1878), p. 15.
Accounts and Papers 1878 (LXXXIII), p. 305.

(*) Burgas yakınındaki dağlarda, 1878 kışında mahsur kalmış ve Bulgarların saldırılarına uğramakta, açlıktan ve soğuktan kırılmakta olan bu göçmen kitlelerinin mevcudiyetini İstanbul'a ilk duyuran İngiltere'nin Burgaz Konsolosu Mr. Brophy olmuştu (Bk. Belge No. 223). Mr. Brophy, daha etraflı ikinci bir raporuyla, bu göçmenlerin 15-20.000 kadar olduklarını bildirmiş ve bunların emin bir yere aldırtılması için İstanbul'dan bir vapur gönderilmesini telkin etmişti (Bk. Belge No. 227). Bu defa Konsolos göçmen temsilcilerinin dilekçesinin İstanbul Hükûmetine iletilmesini telkin etmektedir. Bu raporlar ve muhtemelen İstanbul'daki İngiliz Büyükelçisi Layard'ın da telkinleri üzerine, İstanbul Hükûmeti bu göçmen kitleleri için yiyecek göndermiş, fakat göçmenleri yine Burgas civarına yerleştirmek istemiştir. Göçmenler ise İmparatorluğun bir başka bölgesine nakledilmeleri için ısrar etmişlerdir (Bk. Belge No. 254).

No. 247

MR. ELDRIDGE, BRITISH CONSUL-GENERAL AT BEYROUT, TO THE EARL OF DERBY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 27. Political — Beyrout, March 31, 1878

My Lord,

With reference to my despatch No. 19 of the 14th instant, I have the honour to transmit herewith, for your Lordship's information, an extract from a despatch dated the 27th instant, which I have reveived from Mr. Acting Vice-Consul Blanche, reporting on the refugees who were previously landed at Tripoli, and the arrival of about 5.000 more.

The disposal of these immigrants causes much ambarrassement to the authorities, on account of the unwilligness of the inhabitants to receive them into their midst on the one hand, and the difficulty of finding for them lodging, food, and transport out of an empty treasury on the other.

The greater part of the 1.500 who were disembarked at Lattakia still remain at that place, as they refuse to go to the district of Gebele, where they were destined to settle. A few families have been induced to go to Antioch, but those who remain give considerable trouble to the authorities by their constant quarrels amongst themselves, though I have not heard that they have molested the inhabitants of the place.

I am informed that the refugees who were saved from the wreck of the "Sphinx", reported in my despatch No. 17 of the 10th instant, have been conveyed to Acre by the "Timovo", another steamer belonging to the Austrian Lloyd's Company.

I have, etc.

(Signed) G. Jackson ELDRIDGE

Foreign Offices Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/69 — Confidential (3625), p. 162, No. 279.

Inclosure to No. 247

MR. BLANCHE, BRITISH ACTING VICE-CONSUL AT TRIPOLI, TO MR. ELDRIDGE, BRITISH CONSUL-GENERAL AT BEYROUT.

(Extrait) Tripoli, le 27 Mars 1878

Les réfugiés Circassiens et Tartares qui sont arrivés à Tripoli depuis un mois au nombre de près de 8.000 s'écoulent peu à peu dans l'intérieur, à mesure qu'il nous vient des chameaux. Il en reste encore environ 1.500. Mais en voici deux nouveaux chargements qui arrivent. L'un est déjà sur rade et l'autre est attendu à tout instant. Les deux réunis font près de 5.000 âmes. Notre autorité, qui a mis beaucoup d'activité à expédier les premiers, est aux abois. La caisse est vide, le pain est à des prix exhorbitants, ce qui tient en partie à ce que les arrivages sont rares. Et en effet, les chameliers se cachent pour éviter la corvée. Ils sont payés cependant exactement et à un prix raisonable. Mais ils redoutent leurs passagers, qui écrasent les bêtes et maltraitent les conducteurs. En ville il n'y a pas à se plaindre. Tous les réfugiés se sont convenablement conduits. J'ai visité quelques uns de leurs logement: c'est une immence misère qui mérite compassion. La mortalité est énorme parmi eux et surtout en route sur les chameaux.*

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/69 — Confidential (3625), p. 163, No. 279/1.

(*) Rumeli'den Suriye'ye göçmen gönderilmesiyle ilgili olarak ayrıca bk. Belge No. 207, 211, 213, 217, 324 ve ekleri.

No. 248

OHAN EFFENDI, CHARGE D'AFFAIRES DE TURQUIE A BERLIN, A SAFVET PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES.

No. 5709/139 Berlin, le 4 Avril 1878

Excellence,

J'ai l'honneur de transmettre sous ce pli, et pour les fins que de droit, à Votre Excellence une traite à l'ordre du Président de la Commission des Réfugiés de la guerre pour la somme de 35 marks produit de plusieurs petits dons et destinée aux réfugiés besogneux.

Je prends la liberté d'informer, en même temps, Votre Excellence, que je viens d'expédier à l'adresse de la susdite commission un ballot contenant des habillements pour homme et pour femme ainsi que de vieux linge à l'usage des réfugiés ottomans provenant de différents donations.*

Je prie Votre Excellence de daigner agréer, etc.

(Signé) OHAN

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton No. 122, Dosya No. 64.

(*) Bu devirde göçmenlere yardım için Avrupa'da açılan kampanyaya Almanya da oldukça geniş ölçüde katılmıştı. Toplanan yardımların bir kısmı, Osmanlı temsilcilikleri aracılığıyla Osmanlı "İane-i Muhacirin Komisyonu"na gönderilmiş, daha büyük kısmı ise, "Göçmenlere Yardım Milletlerarası Komitesi"ne yollanmıştı. Bu sonuncu komiteye gönderilen para miktarı 4 bin küsur lirayı bulmuştu. Bu rakamla Almanya, 1877-78 göçmenlerine yardımda İngiltere ve Fransa'dan sonra üçüncü Avrupa devleti olmuştu (Bk. **Compte-Rendu Général du Comité International de Secours aux Réfugiés des Provinces de l'Empire Ottoman: HVA - Siyasi/Rusya, Karton 122, Dosya 64).**

No. 249

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 488 Constantinople, April 13, 1878

My Lord,

I have the honour to forward to your Lordship copy of a report from Dr. Dickson, giving a very painful account of the state of the unfortunate fugitives from European Provinces of Turkey occupied by the Russian armies, now in Constantinople, and a somewhat alarming statement as to the sanitary condition of the city and its suburbs. Although the Russian authorities profess a desire that the refugees should return to their homes, the difficulties hitherto placed in the way of their doing so, and the danger to which they would be exposed from the Bulgarians without any guarantee for their safety, prevent the Turkish Government removing them in any numbers from the capital. The Circassians and Tartars have, for the most part, been sent into Asia.

I have, etc.

(Signed) A. H. LAYARD

Foreign Office Archives (Public Record Office — London) F.O. 424/69 — Confidential (3625), p. 303, No. 571.

Inclosure to No. 249

REPORT FROM DR. DICKSON, TO MR. LAYARD.

Constantinople, April 12, 1878

Sir,

I have the honour to inform your Excellency that the last accounts given by the Sanitary Inspectors to the Board of Health about the public health in Constantinople were far from being satisfactory. Notwithstanding that a considerable number of refugees have recently been sent out of the capital into the provinces, the condition of those that remain behind, and of the resident inhabitants in general, has been gradually detoriorating.

Typhoid, typhus, diarrhoea, and the pneumonia are the prevailing diseases; and the mortality amongst the refugees has been rated at from 300 to 500 per diem. Out of sixteen medical assistants sent by the Medical School to attend upon the sick refugees in the quarter of Stamboul, eight have died from typhoid contracted in the performance of their duties. The medicinies furnished by the Medical School are insufficient and unadapted to the requirements of the cases for which they have been supplied. Provisions and other necessaries of life are daily becoming more scanty, and many of these unfortunate war victims die from inanition.

A great want of medical assistance is felt for the refugees located in Pera, Galata, and along the European shore of the Bosphorus. Typhus has broken out in the villages of Yenikioy and Therapia, and there are this moment twenty cases of it in the German, seven in the French, and five in the Italian hospitals of Pera.

Insufficient nourishment, overcrowding, and filth, continue to be the characteristic features of the condition of the refugees along the Asiatic shore, more especially of those placed at Scutary. There are no less than eighty cases of typhus, and about seventy of typhoid amongst these wretched people; and their daily death rate is estimated at two per mil. The medicines supplied to them by the Medical School are, here also, unadapted to the cases under treatment, and being prescribed by inexperienced medical students they are causing harm to their recipients.

The number of refugees at present within Stamboul is supposed to be nearly 60.000; that along the Asiatic shore, 30.000; and that on the European side 19.000.

M. Boukowski, Professor of Chemistry to the Medical School, will endeavour to disinfect and cleanse the large mosques in Stamboul as they are free of their refugee inmates.

An appeal for money has lately been made to the Red Crescent Committee by the "Commission Générale des Réfugiés", which sits at Yıldız Kiosk, under the Presidency of His Majesty the Sultan. At the same time a proposal was sent to the Board of Health inviting it to hand over to the "Commission Générale" the emoluments paid to the three medical inspectors employed by the Board in making daily investigations into the sanitary conditions of the refugees; and promising that the "Commission Générale" would carry out these inspections gratuitously through its own

employés. The Board of Health, however, declined to accept this ill-judged and scandlous proposal, on the ground that its income (raised chiefly from shipping) was solely intended for the purpose of defraying the current expenses of the Health Department; that, by a special understanding between the Porte and the foreign Powers, no part of the money thus raised for sanitary purposes was in any case to contribute to the wants of the Turkish Government; that should the income obtained from shipping exceed the requirement of the Health Department, the taxes levied on the tonnage of ships would have to be reduced in proportion, so as to balance the one with the other, and that the medical inspectors employed by the Board were men of worth specially chosen to afford it the information it needs regarding the public health in this capital, in order to carry out its attributes. But that, if the "Commission Générale" had any medical officers to spare it could find plenty of work for them in attending to the wants of the sick refugees.

This discussion led to another question, viz., as the French, Italian, and Hellenic Consulates have been specifying upon their bills of health, the existence of typhus (spotted fever) within this city, ought the Ottoman Health Department to follow their exemple or not? The Austro-Hungarian Delegate and myself, we gave it as our opinion that this declaration was unnecessary; yet it eny prevarication appeared on the bills of health issued by the different sanitary authorities of Constantinople, it might lead to much inconvenience to shipping. It was necessary, therefore, that the wording of this document should be uniform, from what source soever it emanated. Taking this circumstance into consideration the Board agreed to put on the bill of health the following declaration: "Il existe des cas de typhus exanthématique à Constantinople".

Telegrams received by the Board from the Sanitary Inspector at Bagdad, dated on the 7th instant, announce a current rumour of the existence of plague at Khoi, sandjak between Ravenduz and Suleimaniyeh, on the Turco-Persian frontier, and at Isphahan in Persia.

I have, etc.

(Signed) E. D. DICKSON

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/69 — Confidential (3625), pp. 303-304, No. 571/1.

No. 250

CONSUL DE FRANCE A ANDRINOPLE AU MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES.*

Direction politique
No. 1 Andrinople, le 15 Avril 1878
(Extraits)

(...) Les cas de décès causé par ces maladies, sont peut nombreux parmi la population indigène, mais il n'en est pas de même des soldats russes, car sur six milles malades (...) il en meurt tous les jours, dans les proportions d'une moyenne de 2 pour % soit de 100 à 120 décès par jour.

D'autres malades arrivent continuellement soit du côté de Tchorlou, soit de celui de Philippopolis.

Ces jours derniers il a été constaté en outre plusieurs cas isolés de vrai typhus.

La mortalité chez les 30.000 réfugiés musulmans d'Andrinople* est moindre que par le passé, l'arrivée de la belle saison ayant considérablement adoucies les souffrances auxquelles ces malheureux étaient exposés pendant la saison d'hiver. (...)

Le nombre de ces réfugiés qui ont été rapatriés sur leur demande n'est jusqu'à présent, que de 800.

Les infortunés craignent encore des actes de représailles dont leur corréligionnaires ont eu à souffrir de la part des Bulgares, qui continuent à commettre, impunément toute sorte de méfaits. (...)

Archives des Afafires Etrangères de Frances, Correspondance Politique des Consuls — Turquie, Andrinople (1878-1880). Vol. III, ff. 68-69.

(*) Fransa'nın Edirne konsolosu, 29 Mayıs 1878 tarihli ve 4 sayılı raporunda Edirne'de 40.000 göçmen bulunduğunu yazmaktadır. Aynı konsolos, 15 Haziran 1878 tarihli ve 5 sayılı raporunda da yine Edirne'de 40.000 göçmen bulunduğunu söylemektedir. Yine aynı konsolos, 8 Ağustos 1878 tarihli ve 7 sayılı raporunda, Edirne'de bulunan 45.000 göçmenden 16.000 kişinin tifus hastalığına tutulduğunu ve bunlardan 10.000 kişinin (%62) öldüğünü belirtmektedir (**İbid**, ff. 82, 85-86, 98).

No. 251

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 496 Constantinople, April 16, 1878

My Lord,

The condition of the Mussulman fugitives who have fled to Constantinople from the Russians and Bulgarians is still most heartrending. The Turkish Government is doing its best to remove them from the capital. The Circassians and Tartars have been, for the most part, sent away to the Asiatic provinces of Turkey. But judging from the reports that I get, they are everywhere recived with the greatest reluctance, and but little provision is made for their support, so that they are exposed to great suffering and privation. The reputation for lawlessness, which procedes them, make them everywhere unwelcome guests, and the inhabitants of most, if not all, of the places at which they arrive protest energetically against having them for neighbours. But what is the Porte to do with them? The Russians will not permit them to remain in European provinces, they cannot be retained in the capital, and they cannot be exterminated, or allowed to starve. In an evil hour Turkey was induced to receive with hospitality this unfortunate people, who had been driven from their homes by Russian invasion and conquest. Their chiefs, many of whom have come to see me, maintain that their followers do no deserve the bad name of robbers, and plunderers they have acquired. They attribute the misdeeds of the Circassians during the war to the neglect of the Turkish Government in not availing itself of the natural influence and authority of their tribal heads, and in not furnishing them, when serving as irregular cavalry, with pay and rations. Prince Hassan, and some of the Turkish Generals have told me that they had no complaints to make against the Circassians when they were placed under proper discipline, and treated like other troops. But when they received as was generally the case, neither pay nor rations, they had to plunder and starve. Nevertheless, it is to be feared that the Circassians, are inveterate thieves, and that their lawless habits will make them unwelcome neigbours whereever they may be settled, unless very strict authority is exercised over them.

The Turkish fugitives are still here in great numbers, and undergoing tarible sufferings. They are now about 80.000 lodged in the mosques, public buildings, and many private houses. A good many have been sent into Asia, but those that remain here desire, if possible, to go back to their villages and lands from which they have been driven. Negociations have been going on between the Porte and the Russian headquarters for their return, and I understand that it is proposed that a joint commission should be appointed to ascertain how much of the property of the refugee Mussulman populations has escaped destruction, and whether there are means for providing for them in the event of their seeking their homes. The Russian authorities refuse to guarantee the safety of any Mussulmans except in places in the actual occupation of Russian troops. Such being the case, the Porte is unwilling to allow them to be opposed to the mercy of the cruel and fanatical Bulgarians.

There is great mortality amongst the refugees in Constantinople. I am informed that the Mosque of San Sophia there are now about 4.000 persons in the state of the greatest misery, and for the most part prostrate and helpless from sickness. The death in this mosque alone are from twenty-five to thirty a-day, chiefly from typhus and typhoid fever. The "Compassionate Fund", founded by Baroness Burdett Coutts, which has done so much for the unfortunate Mussulman fugitives during the winter, and has been the means of saving many thousands of lives, can no longer contribute to their relief except by supporting one or two hospitals. Of the persons who have been employed in administrating this fund, no less than forteen have been struck down with typhoid fever, and it would be impossible to continue the work, supposing there were the means for doing so, without the greatest risk to those engaged in it. The atmosphere in the mosque of St. Sophia, for instance, is absolutely poisonous, and the condition of the place beyond description. The Turkish Government is only able to distribute food sufficient for the bare support of life to this vast crowd of starving human beings. As your Lordship will have seen from. Dr. Dickson's reports there is serious danger of a fatal epidemic breaking out in Constantinople unless the present state of things be speedily remedied.

During the past eventful winter, with the enemy at the gates, with some 80.000 troops in the city and in the neighborhood and

with never less than 150.000 starving fugitives, including large numbers of armed Circassians, within the walls, not a single disturbance or riot has taken place in Constantinople, nor has a case of murder, assult, drunkenness, robbery or insult to women has been brought to my notice, nor have the innumerable newspaper correspondents, whose principal occupation appears to be denounce Turkish "authorities" and excesses, been able, as far as I am aware, to furnish a single one to their employers. This should be stated in justice to the Turkish Government and to the much maligned Turks, who have borne their unexampled sufferings with the most wonderful patience and resignation.

I doubt whether any great city in the world have furnished a similar exemple of quite and good order during such terrible times as those through which the Turkish capital has passed during many months.*

I have, etc.

(Signed) A. H. LAYARD

Foreign Office Archives (Public Record Office — London) F.O. 424/69 — Confidential (3625), pp. 308-309, No. 577.

(*) Gerçekten, başkent İstanbul'da aylardan beri tam bir asâyiş hüküm sürüyor görünmektedir. Fakat bu sadece dış görünüştür. Aslında ise, İstanbul'da aylardan beri için için bir ihtilâl havası gelişmektedir. 1877 Kasım ayından itibaren İstanbul'da umumî yerlere, câmi duvarlarına ve hattâ Sarayın duvarlarına, kapılarına ihtilâl beyannameleri yapıştırılmaktadır. Beyannamelerde, Padişah ve Hükûmet vatana ihanetle suçlanmakta ve II. Abdülhamid'in devrilerek yerine V. Murad'ın getirilmesi istenmektedir. (Bu ihtilâl beyannamelerinin fransızcaya çevrilmiş metinleri için bk. **AAE.-C.P. — Turquie**, T. 413, ff. 21, 35, 74, 75; T. 415, ff. 176-178-179). Askerî yenilgi üzerine bu ihtilâl havası daha da şiddetlenmiştir. Ayastefanos andlaşmasının imzalanması üzerine ise ihtilâl, önce Rodop dağlarında patlak vermiş ve kısa bir zaman sonra da İstanbul'a sıçramıştır. 20 Mayıs 1878 günü, Rumeli göçmenleri, Ali Suavi'nin önderliğinde İstanbul'da bir darbe teşebbüsünde bulunmuşlardır. Tarihimize "Çırağan Sarayı Vak'ası" olarak geçen bu ihtilâl teşebbüsü, bazı tarihçilerimiz tarafından yanlış yorumlanmış ve yalnız Ali Suavi'nin kişiliğiyle izah edilmeğe çalışılmıştır (Bk. İ. H. Uzunçarşılı, "Ali Suâvi ve Çırağan Sarayı Vak'ası", **Belleten**, C. VIII, No. 29, ss. 71-118). Bir başka kitabımda bu konuyu ayrıca ele almak niyetindeyim.

No. 252

MR. BROPHY, BRITISH VICE CONSUL AT BURGAS, TO MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE,

Bourgas, April 16, 1878

Sir,

I have the honour to report to your Excellency that on the 6th instant the Turkish corvette "Vasitai Tidjaret" arrived here, having on board Colonel Shakir Bey, Aide-de-camp of His Imperial Majesty the Sultan, who is charged by the Porte to concert with the Russian military authorities here measures for relieving from their present position the Mussulman refugees now in the Allagünü mountains; the same steamer also brought about sixty tons of biscuit for the fugitives in question.

On the following day Shukri Bey*, accompanied by a Russian officer of artillery visited the refugees' camp. The plan which has been (at least theoretically) decided upon is to settle them in some eight or ten villages of this caza, formerly inhabited by Turks or Circassians, but no by Bulgarians, the latter to be transfered elsewhere. The Bulgarian member of the local Council here, say, however, that they will refuse to accept in this caza any Mussulmans but such as really belong to it, and that all plan proposed it will prove very dangerous to the fugitives, as the more the Mussulmans are scattered the more exposed they will to be to those attacks which, under any circumstances, the Bulgarians will not fail to make upon them.

Instead of the thousand soldiers promised, thirty-two dragoons were sent from here on the 5th instant, but the Turks naturally refused under an escort so insufficient to protect them. On the same day Bulgarians made an attack upon some of the refugees who were watering cattle, and carried off eleven pairs of buffaloes, but in the skirmish one Bulgarian was killed and another wounded.

A Greek Albanian of this town, Themistocles Jannidis, who went there on the 6th instant in company with a Jew whose sister was amongst the Turks, tells me that the hills where the latter remain were surrounded by Bulgarians from Slimnia, Karnabad, Yamboli, etc. all of them armed, and generally with Martini rifles.

(*) Şakir bey olmalı.

He himself was twice fired upon by small parties, who tried to take his horse, and he saw one band which he estimated at 300 in number.

On the 7th instant, eighteen Turks with three ox-waggons were induced by Bulgarians of Agadjlar (Caza of Yamboli), who were amongst the fugitives in the hills, to leave for Burgas, the Christians promising to escort them here in safety. When near the village Ayradjik (formerly Circassian) the Bulgarians who now occupy it set upon the Turks, stripped them of everything, even to their clothes, and beat all of them severely, their rayah companions non in any way endeavouring to save them. One of them, Eumer oglou Hassan, of Mangalia, near Kustendjé, died here of his bruises on the 14th instant; another, Mustapha oglou Hassan Chiaoush, had his arm broken; and a third, Ali oglou İdris, had his ear nearly cut off. I do not hear of any steps having been taken to punish the Bulgarians.

Shakir Bey returned yesterday to Constantinople.*

I have, etc.

(Signed) CHARLES A. BROPHY

Foreign Office Archives (Public Record Office-London)
F.O. 424/70 — Confidential (3631), pp. 114-115, No. 222/2

(*) Burgas yakınındaki Darıdere Balkanında bulunan göçmenlerin durumlarını yerinde incelemek ve aynı zamanda bu göçmenlere gıda maddesi götürmek amacıyla İstanbul'dan gönderilen Yarbay Şakir Bey'in bu konudaki etraflı raporu için Bk. Belge No. 254. 1878 kışını, ölümle pençeleşerek ve İstanbul'dan imdat bekleyerek geçiren bu göçmenler hakkında ayrıca bk. Belge No. 223, 227 ve 246.

No. 253

M. GUYS, CONSUL-GENERAL DE FRANCE EN SYRIE, A M. WADDINGTON, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE FRANCE.

Direction politique
No. 15

Beyrouth, le 16 Avril 1878

Monsieur le Ministre,

Les arrivages de Circassiens en Syrie continuent dans des proportions de plus en plus considérables, la Sublime Porte ayant décidé que le nombre des familles Circassiennes destinées au Vilayet de Syrie, qui avait été d'abord fixé à cinq mille, serait porté à vingt mille. C'est donc une population de plus de cent mille âmes dénuée de tout, qu'il va falloir installer. La Sublime Porte n'entend pas supporter le frais de cette opération; Elle les rejette sur la Province, à laquelle Elle impose, en outre, la charge de pourvoir à la subsistance de ce vingt mille familles jusqu'au jour où elles pourront vivre sur leurs propres ressources, c'est-à-dire jusqu'à la récolte de 1879. Or le Vilayet n'a pas de revenus qui lui soient propres, tous les impôts étant versés au Trésor Impérial. On a, il est vrai, créé dans les villes un droit d'octroi sur la viande de boucherie; mais c'est à peine si ce droit produira annuellement, pour tout le Vilayet, deux millions cinq cent mille piastres en caïmés, somme insuffisante pour pourvoir, même pendant un mois, aux bésoins des émigrants. Près de vingt-cinq mille Circassiens ont déjà débarqué en Syrie où rien n'était préparé pour les recevoir. On les dirige vers les villes de l'intérieur qui n'en savent que faire, l'autorité n'ayant pas eu le temps de reconnaître les terres dont elle peut disposer. Partout où il se forme des groupements de Circassiens, l'insécurité ne tarde pas à naître, ils ont une renommée détestable et ils inspirent la répulsion la plus vive à toutes les populations paisibles, aussi bien aux Chrétiens qu'aux Musulmans. Les embarras du moment sont peu de chose comparativement à ceux que l'avenir réserve à la Sublime Porte. La majeure partie de terres qu'on destine aux Circassiens sont affectées de temps immemorial au parcours des troupaux des tribus arabes et elles ne s'en laisseront pas déposséder sans résistance.

(Signé) A. GUYS

Archives des Affaires Etrangères de France, Correspondance Politique des Consuls — Turquie, Beyrouth, 1877-1878. Tome 21, ff. 228-229.

No. 254

RELATION DE L'INSPECTION FAITE PAR LE LIEUTENANT COLONEL CHAKIR BEY, SUR LES EMIGRES AUX MONTS DE DARI-DERE BALKAN, PRES DE BOURGAS.

Traduction Le 5/17 Avril 1878

Chargé d'examiner l'état des émigrés musulmans réfugiés aux monts de Dari-déré Balkan, près de Bourgas, je suis parti le 23 mars 1878 (v.s.) à bord du transport de l'état *Vassitaï-Tidjaret*. Arrivé à Bourgas, j'ai eu une entrevue avec le lieutenant-colonel russe, M. Lahoroff, commandant de la ville, à qui j'ai expliqué l'objet de ma mission. A la suite de l'entente établie entre l'officier russe et moi, j'ai donné à Haïri Effendi, capitaine du *Vassitaï-Tidjaret*, les instructions nécessaires pour débarquer cinquante mille ocques de biscuits qui se trouvaient à bord de son béteau et qui étaient destinés aux émigrés.

Le Colonel Lahoroff a bien voulu mettre à ma disposition une escorte composé de 5 cavaliers russes, commandée par le capitaine d'artilerie Nott.

Accompagné de cette escorte, je me suis mis en route à destination de Dari-déré Balkan.

Le premier village que j'ai visité sur le parcours a été celui de Dulgerli. J'ai trouvé dans cette localité dix familles musulmanes qui étaient venues s'y refugier pour échapper aux barbaries des Bulgares qui les poursuivaient.

Ces pauvres gens sont originaires de Dulgerli et de Carnabat; ils avaient quitté le pays fuyant devant l'invasion. Au moment de leur départ, ils étaient au nombre d'environ quatre à cinq mille; mais les Russes ne leur laissèrent pas continuer leur route et les obligèrent à rebrousser ehemin et à rentrer dans leurs foyers, après avoir eu le soin toutefois de les désarmer. Ces malheureux furent alors attaqués en route par une bande de plusieurs centaines de Bulgares armés qui, non contents de les dépouiller de tout ce qu'ils possédaient, se livrèrent à des excès criminels à l'égard de leurs femmes et de leurs filles.

Ceux d'entre eux qui échappèrent à ce carnage, et les dix familles en question étaient de ce nombre, furent dispersés de tous côtés. Quelques uns, au prix de peines et de souffrances inouïes, purent regagner leurs villages, mais ils durent s'enfuir de nouveau, car les Bulgares des environs ne leur laissaient ni trève ni merci.

Tout dernièrement encore, ces mêmes Bulgares se livrèrent à leurs instincts sauvages sur la personne de deux femmes musulmanes du même village de Dulgerli, l'une la mère, et l'autre la soeur de Chérif Aga, de Bourgas, auxquelles ils firent endurer des traitements horribles. Leurs crimes perpétrés, les coupables prirent la fuite. L'un de ces monstres cependant fut plus tard arrêté et envoyé à l'autorité de Bourgas. Quant aux deux victimes, l'une à déjà succombé à ses blessures l'autre est en danger de mort.

Du village de Dulgerli je me rendis à celui de Kirkhamam. Cette dernière localité étant exclusivement habitée par des Bulgares, je n'y rencontrai point d'émigrés musulmans. Comme il se faisait tard, je dus y passer la nuit.

Une heure environ après le coucher du soleil, je reçus la visite de deux musulmans accompagnés d'un gendarme bulgare, lesquels, ayant appris mon arrivée, avaient demandé à me voir. C'étaient des réfugiés du mont Dari-déré; ils étaient venus au village pour faire moudre leur blé, mais, ayant été attaqué en route par des Bulgares qui leur avaient enlevé non seulement leurs céréales mais encore le peu d'argent qu'ils possédaient, ils n'avaient dû leur salut qu'au dévouement du gendarme bulgare qui les accompagnait.

Je remis quelque argent à ces malheureux et le lendemain je les pris avec moi pour les conduire auprès des émigrés que j'avais pour mission de visiter.

Ces derniers étaient protégés dans leur refuge par un double cordon de sentinelles qui observaient une consigne des plus rigoureuses. Cependant, grâce aux deux émigrés qui m'accompagnaient et qui connaissaient le mot d'ordre, je pus franchir la ligne des sentinelles et arriver au milieu d'eux sans difficultés.

En m'apercevant de loin, ces malheureux, homme, femmes, vieillards et enfants, vinrent se ranger en cercle autour de moi.

Je leur expliquai l'objet de ma visite et leur dis que je venais par ordre de S.M.I. le Sultan, notre auguste maître, pour metre un terme à leurs souffrances. En prononçant le nom de notre magnanime souverain, ils poussèrent des cris de joie et adressèrent des prières ferventes pour la conservation des jours précieux de Sa Majesté.

Mais lorsque j'essayai de leur faire comprendre que le moyen le plus propre pour assurer leur sécurité et leur bien-être me paraissait consister à les installer dans les gros villages, où ils seraient confiés à la garde de vingt gendarmes, dont cinq choisis parmis les

troupes Russes et des quinze restant parmi eux-mêmes, et qu'il y avait eu déjà entente à ce sujet entre les deux autorités, Russe et Ottomane, ils protestèrent unanimement contre ce propet qu'ils qualifièrent d'insuffisant et d'inopportun. Ils firent observer qu'une fois sortis de leurs montagnes, ils seraient exterminés par les Bulgares, de la même façon qu'ils ont fait périr la plupart des habitants de Beljoran.

Ils déclarèrent en outre, ne vouloir rester à aucun prix dans le pays, sollicitant la faveur d'être transportés sur quelque autre point de l'empire.

Voyant que je ne parviendrais pas à les persuader si je continuais à les entretenir tous à la fois, je les engageai à m'envoyer trois d'entre eux choisis parmi ceux qui possédaient toute leur confiance.

Les nommés Moustapha, Mehmed et Izzet agas furent désignés à cet effet. J'expliquai aux délégués la situation économique de Constantinople, le peu de ressources que la capitale offrait aux émigrés, je concluai en leur disant qu'ils n'avaient nullement à craindre le retour d'aucuns méfaits et que, dans ces conditions, le mieux pour eux était de se réinstaller dans leurs propres villages.

Tous mes raisonnements et mes exhortations ne produisirent pas plus d'impression sur les délégués qu'ils n'en avaient produit sur la masse des émigrés. Je dus quitter Dari-Déré-Balkan, tout en les engageant à venir me retrouver dans deux ou trois jours à Bourgas, où je me proposais de renouveler mes tentatives de persuasion dans le sens indiqué ci-dessus.

Je me rendis ensuite au village de Dikendji où je rencontrai environ deux cents musulmans, soit une quarantaine de familles. Les habitants primitivement établis dans cette localité jouissaient d'une tranquilité et d'un bien être relatifs, mais comme les émigrés venus des villages d'Anifaque et d'Alagun dans le plus complet denûment vivaient à leurs dépens, ils souffraient naturellement de cet état de choses.

Ces malheureux n'étaient cependant pas complètement à l'abri des vexations des Bulgares leurs voisins, car ils m'ont déclaré que dans le cas où les émigrés, présentement leurs hôtes, seraient transportés ailleurs, ils se verraient obligés de les suivre.

De Dari-Déré Balkan à Dikindji, la distance est d'environ deux heures et l'on passe par la village d'Osman Baïz, qui était naguère habité par les deux cents émigrés dont il vient d'être question.

Dans ce court trajet, je constatais, çà et là et sans ordre, de nombreux et récents tumulus qui se reconaissaient à la terre fraîchement remuée dont ils étaient formés, c'étaient les tombes des victimes des barbaries bulgares!

On apercevait également des cadavres humains ainsi que des charognes d'animaux gisant sur le sol. J'estime à environ quarante mille le nombre de ces dernières. Ce spectacle inspirait la plus profonde douleur et produisait la plus vive impression même sur ceux qui étaient plus ou moins habitués aux tableaux navrants des calamités de la guerre.

Je poursuivais ma route plongé dans ces tristes pensées, lorsque mon attention fut brusquement attirée par un cri déchirant qui paraissait sortir du fond d'une vallée voisine.

Suivi de mon escorte, je me dirigeai vers l'endroit d'où était parti ce cri de détresse. Quelle ne fut pas ma surprise de rencontre dans cet endroit désert une pauvre femme musulmane que les souffrances avaient réduite dans un état voisin de l'agonie, la pauvre femme était tellement défigurée qu'elle n'avait presque plus la forme d'une créature humaine!

Un peu plus loin je rencontrai une autre femme turque couchée par terre et qui était presque à l'état de squelette, tellement la fatigue et l'inanition l'avaient affaiblie et abîmée.

Sur mes instances, les cavaliers russes qui m'accompagnaient prirent en croupe ces deux femmes pour les amener à Dikindji.

Je me rendis ensuite à Belyoran où j'eus le chagrin d'apprendre que le nommé Cloniski, capitaine dans le sixième cosaque, était venu accompagné de deux officiers de ses amis et de cinquante cavaliers russes. Son premier soin avait été de désarmer la population musulmane, après quoi, saisissant les notables qui lui étaient désignés par les Bulgares comme étant les plus riches de l'endroit, il les avait fait mettre à la torture dans le but de leur arracher les objets précieux et l'argent qu'ils pouvaient posséder. Ces traitements barbares consistaient à placer sur la tête des patients de trépieds chauffés à blanc et à leur introduire des morceaux de fer rougis au feu entre la chair et les ongles.

Par les procédés barbares que je viens de signaler et d'autres moyens aussi cruels, ces monstres ont fait périr ainsi un grand nombre des malheureux habitants de ce village. Pendant qu'une partie des cosaques commettaient ces atrocités d'un autre âge, d'autres, profitant de la terreur de la population, s'introduisaient dans les

maisons, violaient les jeunes filles, déshonoraient les femmes et volaient tout ce qui leur tombait entre les mains. Finalement tout le village fut mis à sac par ordre de celui qui commandait ces scélérats.

Ces faits résultent des dépositons mêmes de deux bulgares, les nommés Osteyani et Kirpas, qui avaient servi d'interprètes au capitaine Cloniski pendant la perpétration de ces crimes abominables et qui, ayant avoué la part qu'ils y avaient prise, ont été envoyés aux autorités russes de Bourgas pour être jugés. Les Cosaques qui avaient été les instruments de ces actes iniques ainsi que leur indigné officier sont restés impunis.

Les quelques habitants survivants de Belyoran étaient encore à tel point sous l'impression de la terreur qui s'était emparée d'eux, qu'ils me suppliaient de les autoriser à se joindre à nous pour être ensuite transportés en un lieu où ils trouveraient plus de sécurité.

De Belyoran, je me suis rendu au village d'Ernez. Les habitants de cette localité souffrent cruellement par suite de la rareté des vivres ansi que par le manque de relations avec les villages environnants, dont les communications sont coupés.

D'Ernez je suis allé au village de Roum, dont la population est exclusivement composée de Bulgares. En fait de familles musulmanes, il n'y a eu dans ce village que deux familles circassiennes qui s'y étaient établies après la déclaration de la guerre. Ces familles avaient cru devoir quitter leur village d'adoption lorsque l'ennemi s'en était approché, mais elles avaient été poursuivies par les Bulgares qui avaient tué trois de leurs hommes et ramené au village leurs femmes et leurs jeunes filles qu'ils ont déshonorées.

Avis ayant été donné de ces faits au brave capitaine russe qui se trouvait à Ernez, dont il a été parlé plus haut, ce digne officier envoya immédiatement les troupes dans la susdite localité à l'effet d'en ramener les deux familles en question. La Tchorbadji de Roum, interrogé sur les méfaits en question, répondit que les susdits circassiens avaient dénoncé à leurs compatriotes de même race qui rôdaient dans les environs les chrétiens riches de l'endroit, de façon à provoquer par ces derniers le pillage et la mise à sac du dit village. Il ajouta que ces circassiens avaient pris une part considérable dans le butin, car, arrivés ici avec deux chariots de bagages, ils en étaient repartis avec quatre voitures

lourdement chargées qu'en un mot les Bulgares n'avaient fait que leur infliger la punition qu'ils avaient méritée.

Ces constations faites, je suis retourné à Bourgas où j'ai repris les pourparlers avec le général Lahoroff. Il fut décidé entre nous que les émigrés se trouvant actuellement dans les Balkans de Dari-Déré seraient installés dans les gros vollages musulmans ci-après: Alagun, Carakeuï, Dulguerly, Kaïnardji, Ayvadjik, Otmanly, Salihler, Tchinguel, et que chacun de ces village serait confié à la garde de vingt à trente gendarmes pris parmi les troupes russes et les habitants musulmans.

Je me suis empressé de communiquer cette décision aux délégués des villages qui étaient venus me rejoindre à Bourgas, conformément à mes instructions.

Mais loin de s'en montrer satisfaits, ils ont déclaré qu'ils suppliaient le gouvernement impérial d'aviser aux moyens de les transporter sur quelque autre point de l'Empire, ils m'on remis, au nom de leurs mandants un mazbatta contenant cette déclaration.

Quant aux biscuits que j'avais emportés avec moi, six cents sacs furent transportés sur des chariots par des bulgares. Le reste fut confié au sergent fourrier de la marine. L'adjudant major qui m'avait accompagné resta auprès des émigrés.

Appel des Musulmans opprimés au Congrès de Berlin; leur situation en Europe et en Asie depuis le Traité de San-Stefano, Constantinople 1878, pp. 38-44.

No. 255

SAFVET PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE TURQUIE, A SADOULLAH BEY, AMBASSADEUR DE TURQUIE A BERLIN.

No. 50997/46 Le 25 Avril 1878

J'ai reçu et communiqué à la Commission des émigrés de la guerre le rapport qu'Ohan Effendi m'a adressé le 4 Avril, No. 5709/139, pour me transmettre une traite de 35 marks et m'annoncer l'envoi d'un ballot contenant des habillements et du vieux linge destinés aux réfugiés.

Je prie Votre Excellence d'exprimer aux donateurs nos remerciements pour leur acte philanthropique et d'agréer etc.

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

No. 256

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 407 (Telegraphic) Constantinople, Apris 26, 1878

In consequence of sanitary condition of Constantinople, which treatens to lead to epidemic and to quarantine prejudicial to commerce, Consular Body met and have proposed to Heads of Missions that 2 per cent should be added temporarily to the Custom duties at Constantinople under the name of octroi, to be received by a joint Turkish and European Commission, and to be applied in aiding the Porte to remove refugees, who are stated to amount now to above 160.000. At a meeting of Heads of Missions held today it was decided to ask authority of our respective Governments to this proposal, and at the same time to make joint representations to Porte for immediate removal of the refugees.

The Russians are placing insurmontable objections in way of their return to European provinces, and it is proposed that those who will not go to Asia should be placed for the present under tents of in wooden huts at a distance from the city. Will your Excellency inform me whether I can agree to proposal of Consuls? All my colleagues are ready to consent, but some have telegraphed to their Governments for authority to do so.*

Foreign Offices Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/69 — Confidential (3625), p. 292, No. 552.

(*) İstanbul'un sağlık durumunu bozan ve dolayısiyle ticareti tehdit eden 160.000 göçmenin başkentten uzaklaştırılması için para sağlamak amacıyla, İstanbul'da istihlâk malları gümrüklerinin %2 artırılması fikrini İngiltere Hükûmeti kabul etmiştir (Bk. Belge No. 267). Fakat Amerika ve Almanya bu fikre yanaşmamışlardır. Bu yüzden proje suya düşmüştür (Bk. Belge No. 343). Ayrıca bk. Belge No. 257 ve ekleri, 268 ve eki, 274, 330 ve ekleri.

No. 257

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 545 Constantinople, April 28, 1878

My Lord,

The sanitary condition of Constantinople and its suburbs, owing to the large number of Mussulman refugees from the Turkish provinces in the occupation of the Russians, is such as to cause serious alarm. The Consular Body have had two meetings to consider the steps that should be taken to prevent the sickness now prevailing assuming the form of a dangerous epidemic, which might not only lead to a serious calamity in the city itself but which would probably interfere with its communications with the rest of Europe, by placing it in quarantine. The result of the deliberations of the Consuls were communicated to the Chiefs of Missions in two "Procès-Verbaux", which I have the honour to inclose. Your Lordship will observe that they state that there are about 160.000 refugees in the capital, although the Turkish Government has already removed about 60.000 from it and about 18.000 have died; that "exanthematic" typhus prevails amongst them; that the hospitals are insufficient to receive the sick; and that the mosques and other public places converted into asylums, contain between 800 and 900 cases of typhus. They further allege that the Turkish Government has not the means of removing the greater part of these refugees, and that the attempts it has made to send them back to their homes have been frustrated by he Russian auhorities, who have imposed conditions which render their return practically impossible. Those conditions are:

1. That the safety of the Mussulman fugitives can only be guaranteed in places occupied by Russian troops; such places not beings designated.

2. That delegates should be first sent by the refugees to ascertain where, considering the devestation caused by the war, their return would be practicable.

3. That the Turkish Government should furnish those who might go back to their homes with the means of existence until they could resume their agricultural labours, and.

4. That only those should return who are free from sickness.

On the other hand the refugees from the European provinces of Turkey object to being sent into Asia.

Under these circomstances the Consuls decided unanimously on submitting to the Heads of Missions two proposals, first, that a Mixed Commission composed of Turkish and European functionaries should be formed to deal with the removal of the refugees from the city, and second, that an "octroi" equal to 25 per cent upon the duties paid to the Custom-house should be raised upon all merchandize for consumption in the city.

As "doyen" of the Diplomatic Body in the absence of Count Zichy, I invited my colleagues to meet at the Embassy the day before yesterday to take into consideration the proposals of the Consular Body. They all attended except the Russian Chargé d'Afaires, who was absent from illness, and the Persian Minister, who had not received his invitation in time, but whom I afterwards saw and who expressed his general agreement in the decisions taken by us.

The first question which was discussed at the meeting was whether or not the sanitary condition of the capital, in consequence of the number of refugees in the city, was such as to cause serious alarm, and to render any collective step on the part of the foreign Missions necessary. It was decided in the affirmative; one of the reasons being that already the fact of typhus preveiling in Constantinople was stated in the bills of health of shipping, and that some States were consequently considering the expediency of imposing a quarantine upon all vessels coming from thence. If this disease took the form of an epidemic, Constantinople might be put in quarantine, to the great injury of foreign trade.

The second question was whether the Turkish Government itself ought not to undertake the necessary measures for the removal of the fugitives, and whether the Diplomatic Body should not address a collective representation to the Porte calling upon it to do so. It was agreed that such a representation ought to be made, but that the Turkish Government had not the means, or power, of sending the fugitives away and back to their homes, and that foreign Governments might properly come to its assistance in carrying out so desirable an object.

The third question was how this assistance should be given. After a prolonged discussion it was agreed that the suggestion of

the Consuls as to placing an "octroi" upon all merchandize for consumption in the city, amounting to 25 per cent on the duties paid at the Custom-house, or, in fact, an addition of 2 per cent, upon the duties now payable upon imports under the Treaties of Commerce should be submitted to our Governments as the only means of providing funds to enable the Turkish Government to remove the refugees. It is proposed that this surtax should be temporary, and should be collected and administrated by a Joint Commission composed of persons named by the Porte and the various foreign Missions. Neither I nor some of my colleagues felt authrized to agree to the proposal, to which there are no doubt many objections, without direct authority to do so from our respectives Governments.

I am assured that the sum mentioned by the Consuls as likely to be obtained from this source, namely, 375.000 Turkish liras a year, is greatly in exess of what could have been collected even in years when the Customs were in their most flourishing condition.

The foreign commercial community does not, I am assured, object to the temporary impositios of the additional 2 per cent. They are of opinion that it would be better to make this sacrifice than to have Constantinople in quarantine, which would inflict more injury on shipping and trade.

It is proposed that if the refugees, or a large portion of them, cannot be sent back to their homes, or sent to Asia they should be placed under tents, or in temporary wooden huts, at some distance from the city.

I having been agreed that joint representations should be made to the Porte on the subject of the sanitary condition of the capital and the removal of the refugees, Baron Herbert, the Austrian Chargé d'Affaires, was requested to have the goodness to draw up the instructions to our Dragomans, which he has accordingly done. I inclose a copy of them.

I have, etc.

(Signed) A. H. LAYARD

Foreign Offices Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/70 — Confidential (3631), pp. 116-117, No. 223.

Inclosure 1 to No. 257

REUNION DU CORPS CONSULAIRE CHEZ SON DOYEN M. OESTRERREICHER, CONSUL-GENERAL D'AUTRICHE-HONGRIE.

PROCES-VERBAL DE LA PREMIERE SEANCE (13 Avril 1878)

Présents:

MM. Chicco, Gérant du Consulat-Général d'Italie.
Dobignie, Consul de France.
Fawcett, Consul-Général de la Grande Bretagne.
Gabuzzi (Docteur).
Gillet, Consul d'Allemagne.
Heidenstam, Von, Chancelier de la Légation de Suède et Norvège, Chargé des Affaires Consulaires.
Jourdan, Consul-Général de Portugal.
Mathioudaki, Consul de Grèce.
Mulich (Docteur).
Oesterreicher, Consul-Général d'Autriche-Hongrie.
Rojas, Consul d'Espagne.
Vercamer, Consul de Belgique.

M. Von Heidenstam est prié de se charger des fonctions de Secrétaire.

M. Oesterreicher explique en quelques mots le but de la réunion. L'état sanitaire de la ville devient de plus en plus alarmants. De maladies graves, notamment le typhus, règnent à l'état presque épidemique parmi les nombreux réfugiés des provinces et gagne déjà la population indigène de la ville. Des mesures radicales et promptes sont nécessaires si on veut obvier à un grand danger. Il ne pense pas que le Corps Consulaire puisse de lui-même prendre des mesures mais il pourrait émettre une opinion qui, soumise aux Chefs des Missions Etrangères, et appuyée par eux énergiquement auprès de la Porte, en amenerait peut-être l'adoption.

M. Gillet croit qu'émettre une opinion ne suffit pas. Il faudrait aviser à un moyen pratique; être fixés sur les mesures à adopter, sur les moyens de leur exécution surtout, et alors demander aux Chefs des Missions de les faire agréer par les autorités.

M. Dobigne ne croit pas que le Gouvernement local puisse seul entreprendre cette tâche. Les moyens lui font défaut et la question ne souffre pas de retard. Il voudrait plutôt voir former une Commission Mixte 'ad hoc,' composé de fonctionnaires Turcs et Européens, ces derniers choisis parmi le personnel des Ambassades et des Consulats. Cette Commission offrant alors toutes les garanties voulues, serait spécialement chargée du renvoi des émigrés, des négociations avec les autorités Russes en vue du rapatriement des uns, des démarches administratives en vue de la colonisation en Asie des autres, mais surtout et avant tout des mesures à prendre afin de se procurer les fonds nécessaires aux frais considérables de cette entreprise.

Pour obtenir ces fonds, M. Dobignie ne voit d'autre source qu'un impôt spécial dont serait grevée de la ville de Constantinople. La capitale ayant, la première, intérêt à se débarasser de ces émigrés, dont la présence constitue un danger, doit aussi fournir les moyens de pourvoir à leur éloignement. Mais avant d'aller plus loin dans cette voie, M. Dobignie voudrait qu'on se fixât sur l'étendu du mal. Quel est, au juste, le nombre des réfugiés? Quelle est l'intensité de la maladie dont ils sont atteints et le chiffre de la mortalité?

Répondant à ces questions, **M. le Dr. Mulich** dit que le Comité Central de Yildiz Kiosk, dont il a l'honneur d'être membre, estime le nombre des réfugiés actuellement dans la capitale à 160.000 environ. Ce nombre a été bien supérieur, mais le Gouvernement en a déjà éloigné près de 60.000 et il en est mort près de 18.000. D'autre part de nouvaux arrivages continuaient à avoir lieu jusqu'à ces temps derniers. Le typhus exanthématique règne parmi eux. Il serait difficile de préciser le chiffre de la mortalité, mais on l'évalue à deux et même trois sur mille par jour. Les hôpitaux sont insuffisants, 800 à 900 malades atteints du typhus gisent dans les mosquées et autres asiles, ne trouvant pas de place dans les hôpitaux.

La maladie s'étend à la population indigène et fait déjà des ravages. En un mot, on a tout lieu d'être sérieusement alarmé.

Les efforts du Gouvernement pour éloigner les réfugiés rencontrent de sérieuses obstacles. D'abord en ce qui regarde leur rapatriement on n'a pas trouvé beaucoup d'encouragement auprès des autorités Russes. Celles-ci ont déclaré:—

1. Qu'elles ne pouvaient garantir la sécurité des émigrés rentrant chez eux que dans les localités occupées par des troupes russes, sans pourtant désigner ces localités;

2. Que des délégués devraient être envoyés préalablement par les émigrés pour s'assurer des localités où, eu égard aux ravages de la guerre, leur retour serait pratiquement possible;

3. Que le Gouvernement devait fournir à tous ceux qu'il rapatriait les moyens d'existence jusqu'à ce qu'ils puissent reprendre leurs travaux d'agriculture; et

4. Qu'il ne devrait rapatrier que ceux qui sont exempts de maladies.

Pour ce qui est de leurs colonisation en Asie, le Gouvernement a rencontré une certaine résistance de la part des émigrés eux-mêmes, qui se refusent à cette colonisation, désirant plutôt rentrer chez eux, désir dont le Gouvernement reconnaît, du reste, la légitimité. A part cela il se trouve arrêté par le manque absolu de moyens. Les quelques navires qu'il avait nolisés dans ce but et qui avaient déjà commencé le transport des réfugiés en Asie, se trouvent à l'heure qu'il est occupés à transporter les Circassiens qui doivent, par suite d'une convention récente, quitter la Turquie d'Europe.

M. Oesterreicher remarque qu'à cet égard il y a bien aussi quelques négligence ou incurie. Il est informé qu'un navire du Lloyd, nolisé pour le transport des réfugiés en Asie, attend depuis une semaine ces passagers dans le port. On y a d'abord embarqué environ 200 ou 300, puis négligé pendant plusieurs jours d'y envoyer le complément, de sorte que ceux déjà embarqués, las d'attendre, avaient débarqué peu à peu.

M. Gabuzzi affirme également que la situation est très grave et surtout qu'elle ne souffre pas de retard car, il a constaté une telle impuissance du côté des autorités locales, qu'il a peu de confiance en leur action pour porter remède au mal.

M. Gillet relève l'opinion émise concernant l'opposition tacite des Russes au rapatriement. Il croit que cette opposition se borne à un désir de voir les conditions du rapatriement mieux établies. La difficulté du rapatriement n'est pas là. La vraie pierre d'achoppement, c'est de trouver les fonds nécessaires.

M. von Heidenstam croit en effet que c'est la question sur laquelle devraient se concentrer toutes les recherches. Quelle serait la somme nécessaire et quel serait le moyen le plus pratique de se

la procurer. Il pense qu'un appel à la charité publique serait inefficace. Cette source est tarie.

M. Dobigne estime la somme nécessaire à 1.500.000 fr. ou 2.000.000 fr. Quant au moyen de l'obtenir, il revient à l'idée émise par lui d'un impôt spécial. Il préfererait en principe que ce fut un impôt direct, mais en admet les difficultés de repartition et de perception. Il serait donc porté à proposer un impôt indirect, une augmentation de 10 pour cent sur les droits de douane, par exemple, formant un sorte de droit d'octroi payé par la ville pour se délivrer des réfugiés et du danger qu'ils occasionnent.

A une demande de M. Fawcett concernant la zône dans laquelle s'appliquerait ce droit d'octroi, M. Dobignie répond qu'il l'étendrait à toute la ville, sur les deux rives du Bosphore; ce serait un droit frappant toute marchandise entrant dans la consommation de la ville et perçu à la porte de la douane. Un projet analogue a été adopté en Egypte, en vue de certains travaux de reconstruction des rues, avec plein succès.

M. Jourdan estime qu'il serait également réalisable ici, et ne devrait pas rencontrer de difficultés.

M. Gillet se demande si un pareil impôt ne porterait pas atteinte aux Capitulations, aux Tarifs de Douane annexés aux Traités de Commerce. Pour sa part il préférait un autre moyen. Il signale, par exemple, un rapport fait par les directeurs des grands établissements financiers de la ville à propos du retrait du Caïmé. Ce rapport proposait de retirer de la circulation les monaies de mauvais aloi, d'employer cet argent au rachat d'une certaine quantité de papier-monnaie tout en facilitant l'infiltration du reste. L'hausse dans la valeur du Caïme ainsi produite assurerait au Gouvernement une somme considérable. Il a lieu de croire que si cette mesure était adoptée, on trouverait des établissements de banque disposés à avancer une certaine somme ou Gouvernement sur la loi de la réalisation de ce bénéfice.

M. Mathioudaki rappelle que le droit de péage du pont de Galata est doublé depuis quelques jours en faveur de la caisse du Comité Central pour les réfugiés. Il se demande si cette taxe, intégralement reçue et sagement administrée, ne suffirait pas, au moins dans une large mesure, au but que l'on se propose.

M. Chicco se demande si un impôt foncier ne serait pas une meilleure base d'opération.

M. Doubignie ne le croit pas. Son application serait difficile et compliquée. Il craint aussi que le moyen proposé par M. Gillet ne soit beaucoup trop tardif dans ses effets.

Il est décidé d'approfondir les deux projets qui se dégagent de la discussion: celui d'un droit d'octroi proposé par M. Dobignie et celui de M. Gillet consistant dans le remaniment financier du papier-monaie.*

A cet effet une nouvelle réunion est fixée pour Mardi prochain.

MM. Mulich et Gabuzzi sont priés d'y assister.

Il est décidé de faire imprimer les procès-verbaux des réunions aux frais communs.

(Signés)	OESTERREICHER	ROJAS
	GILLET	DOBIGNIE
	CHICCO	FAWCETT
	MATHIOUDAKI	MULICH
	JOURDAN	VERCAMER
	HEIDENSTAM, Von	GABUZZI
	KEUN (pris connaissance)	

Pour copie conforme à l'original
Le Secrétaire,

(Signé) O. Von HEIDENSTAM

Foreign Office Archives (Public Record Office-London)
F.O. 424/70 — Confidential (3631), pp. 117-119, No. 223/1

(*) Bu fikirlerden birincisi Konsoloslarca kabul edilip Misyon şeflerine teklif edilecektir. İstanbul'da istihlâk mallarından alınan gümrük vergisinin artırılması yolundaki bu teklif, İngiltere tarafından kabul edilecek, fakat Amerika ve Almanya tarafından reddedilecektir. Bu yüzden proje, sonunda suya düşecektir. Bk. Belge No. 256, 268 ve eki, 274, 330 ve ekleri ve 343.

Inclosure 2 to No. 257

REUNION DU CORPS CONSULAIRE CHEZ SON DOYEN M. OESTRERREICHER, CONSUL-GENERAL D'AUTRICHE-HONGRIE.

PROCESS-VERBAL DE LA DEUXIEME SEANCE (16 Avril 1878)

Présents:

MM. Chicco, Gérant du Consulat-Général d'Italie.
Dobignie, Consul de France.
Fawcett, Consul-Général de la Grande Bretagne.
Gillet, Consul d'Allemagne.
Goubastoff, Gérant du Consulat-Général de Russie.
Heidenstam, Von, Chancelier de la Légation de Suède et Norvège, Chargé des Affaires Consulaires.
Jourdan, Consul-Général de Portugal.
Mathioudaki, Consul de Grèce.
Oesterreicher, Consul-Général d'Autriche-Hongrie.
Rojas, Consul d'Espagne.
Vercamer, Consul de Belgique.

Le Président prie M. Von Haas d'expliquer le projet de remaniement financier qu'avait proposé au Gouvernement le "Comité des Banquiers", et auquel faisait allusion M. Gillet dans la dernière séance.

Ce projet, dit **M. Von Haas,** était basé sur les mesures suivantes:

1. Retirer de la circulation au moyen des encaissements de la douane, les diverses monnaies métalliques qui font actuellement concurrence au Caïmé, créant ainsi un champ plus libre au papier-monnaie, dont la circulation serait augmantée.

2. Affecter une partie de ces monnaies au rachat et au maintien des cours de Caïmé, le menace de ces rachats suffisent, dans une certaine mesure, à empêcher les dépréciations.

3. Envoyer le reste de ces monnaies à Londres pour les faire démonétiser et convertir en or. La perte entre la valeur monétaire et intrinsèque qui en résulterait serait en grande partie compensée par l'amélioration dans la produit en or des douanes, où les paiements fait en Medjidiés d'argent se rapprocheraient de plus en plus du pair.

En améliorant ainsi les conditions de la circulation du caïmé, il croit que le Gouvernement pourrait en émettre encore pour un million de livres, sans aucun danger de trop forte dépréciation, à condition toutefois d'adopter les quatres mesures suivantes:

1. Fixer d'une manière absolue et irrévocable le maximum de l'émission totale.

2. Raréfier successivement les autres monnaies en circulation.

3. Réimprimer tout le Caïmé sur du papier filigrané et créer une monnaie d'appoint.

4. Allouer une partie des recettes de la douane pour amortissement mensuel.

Ce projet n'a pas rencontré l'approbation de la Porte. Non convaincu par les arguments des spécialistes en la matière, elle prévoit au contraire un effondrement du papier-monnaie si l'émission actuelle était augmentée. Elle se déclare donc opposée à toute nouvelle émission et est appuyée en celà par le désir des populations qui associent, naturellement, à l'idée d'une nouvelle émission, une forte dépréciation des cours. Mais quand même on parviendrait à faire voir au Gouvernement le non fondé de ces craintes, il y a une des quatres conditions formulées dans la proposition des banquiers et posées commes essentielles au projet, qu'ils déclarent ne pouvoir et ne vouloir accepter à aucun prix, c'est celle de sacrifier une partie des revenues de la Douane pour l'amortissement mensuel. Si dans l'intérêt de la réussite du projets les Missions étrangères consentraient à une augmentation des droits de douane, fournissant ainsi les fonds d'amortisisement nécessaires, une nouvelle émission de Caïmé, accompagnée des autres mesures indiquées pour en raffermir le cours, serait alors parfaitement réalisable.

Ce moyen combinerait les deux projets dont s'occupe la réunion, c'est-à-dire un impôt extraordinaire sur les articles de l'importetion étrangère, avec un remaniement financier du Caïme et tout en améliorant la circulation du papier-monnaie, donnerait facilement les fonds nécessaires à l'oeuvre qu'on a en vue, le renvoi des réfugiés.

M. Dobignie trouve que le projet de M. Von Haas s'accorde en grande partie avec le sien. Ce serait un octroi de mer, si l'on veut, tel qu'il est pratiqué en Algérie, compliqué toutefois d'une opération financière et d'une nouvelle émission de Caïmé. Or proposer dans ce moment au Gouvernement Turc d'émettre du Caimé serait

inopportun. Il vient d'entreprendre au contraire le retrait du Caïmé et de frapper à cet effet certaines marchandises d'un droit spécial. Le faire revenir sur cette décision publiquement anoncée, cesser une opération commencée avec un certain étalage pour en entreprendre une diamétralement opposée, ne serait pas aisé. Il persiste dans l'idée d'un droit d'octroi. Il l'a déjà soumise à Son Excellence M. l'Ambassadeur de France, qui l'a parfaitement approuvée et a promis de l'appuyer auprès du Gouvernement Français.

M. Von Heidenstam croit que ce serait d'autant plus difficile de prendre le projet des banquiers sur le remaniement du Caïmé pour base de la recommendation à faire au Gouvernement Turc par les Missions Etrangères que ce projet a été déjà formellement rejeté par le Gouvernement Ottoman qui a, à diverses reprises, montré combien il lui était opposé. Vouloir le lui imposer, ne serait peut-être pas le moyen de lui faire agréer l'ingérence étrangère et consentir à la Commission Mixte dont il s'agit. A son point de vue le grand avantage du projet de M. Dobignie c'est qu'il facilite immensement la négociation avec le Gouvernement Turc. A la place d'une "recommendation officieuse" la transaction assumerait, en quelque sorte, le caractère d'un contrat bilatéral ou synallagmatique. Donnant-donnant. En conséquent à une augmentation de douane tout spécialement pour le renvoi des réfugiés, les Missions étrangères acquièrent le droit de réclamer une large part dans l'administration intégrale au but proposé. D'un autre côté il ne croit pas qu'un tel impôt, un droit purement municipal ou d'octroi, puisse porter atteinte aux Capitulations ou soulever des difficultés de forme. Les Missions étrangères avaient consenti dans le temps à un droit d'octroi pour la ville de Constantinople en vue de quelques travaux d'utilité publique. Le projet a été abandonné alors faute d'entente sur les détails. Mais le principe était parfaitement admis.

M. Gillet n'y voit pas grande objection s'il s'agissait simplement d'un octroi, mais il n'admet pas la distinction qu'on veut faire entre l'impôt proposé et un surcroit de douane; c'est dans tous les cas un surcroit d'impôts et les Traités affranchissent les étrangères de tout impôt en dehors de ceux spécifiés. Quant à l'impôt extraordinaire dont vient d'être frappées les farines pour le retrait du Caïmé, c'est un droit prélevé sur la petite commerce intérieur, qui n'est pas visé par les Traités et dans lequel les étrangers sont assimilés aux indigènes. Il croit néanmoins que l'impôt ainsi imposé est con-

testable; si pour sa part il ne l'a point contesté c'est qu'aucun Allemand ne paraissait s'en trouver lésé, puisqu'aucune plainte à ce sujet ne lui est parvenue. Dans tous les cas il se demande si pour autoriser l'impôt dont il s'agit il ne serait pas nécessaire d'en référer aux divers Gouvernements. Dans ce cas quelques temps s'écoulera avant d'obtenir leur assentiment et on ne sera pas en mesure de l'appliquer avant six mois.

M. Dobignie considère aussi le droit prélevé sur les farines comme arbitraire. Toutefois il est sûr que le commerce le payerait volontiers s'il avait les garanties voulues qu'il servirait à effectuer le retrait du Caïmé ou même à en améliorer le cours. De même il croit qu'il payerait volontiers le droit dont il est question pour obtenir le renvoi immédiat des réfugiés.

La repartition serait des plus justes, le droit frappant seulement les objet entrant dans la consommation de la ville, il serait payé par le consommateur indistinctement, qui profiterait aussi indistinctement du renvoir des réfugiés.

M. Oesterreicher se demande si les droits de Firman payés par la navigation n'offriraient pas un moyen d'obtenir les fonds voulus. Ces droits étant versés aux Consulats pour être par eux payés à qui de droit, il y aurait par là même un mode sûr et facile de le distraire en faveur de la caisse préposée au renvoi des réfugiés, si une fois le Gouvernement consentirait à s'en dessaisir, à cet effet, pendant un certain laps de temps.

M. Mathioudaki observe que ces droit sont en partie affectés à l'entretien des phares et de l'ancrage du port. Les distraire serait peut-être exposer la navigation à des inconvénients sérieux.

M. Fawcett craint que l'impôt proposé en rencontre de grandes difficultés; on le qualifiera d'octroi si l'on veut, il ne conservera pas moin l'apparence d'un surcroit de Douane. Il ne veut pas dire que le Gouvernement lui refusera son consentement, mais il s'agit qu'il préferait tout autre moyen d'atteindre le but. Pur sa part il aimerait mieux faire un appel direct aux différents Gouvernement. En leur représentant que non seulement leur nationaux ici mais que l'Europe elle-même est mise en danger par l'épidémie naissante, il pense que tous les Gouvernements consentiraient à contribuer pour une quote part aux frais nécessaires pour sauver la ville du danger dont elle est menacée. Il est sûr que l'Angleterre y contribuerait largement. Il pense qu'elle préférait payer directement un demi million que voir son commerce grevé d'un impôt extraordinaire.

M. Chicco ne voit pas où les Gouvernements puiseraient cette somme. A quel budjet? Faudra-t-il demander à la représentation du pays? Et à quel titre?

M. Dobignie admet que le moyen serait simple s'il était pratique. Masi il ne le croit pas pratique. Il comprend un appel à la charité, mais comment exiger des différents pays une contribution directe? Aucun Ministère ne voudrait demander un pareil vote aux Chambres, sans un avis des Chambres quel serait le budget qui pourrait supporter cette charge tout à fait insolite?

M. Rojas ainsi que d'autres membres confirment cette appréciation.

M. Von Haas admet aussi que le seul moyen vraiment pratique, ayant surtout le grand avantage d'une application immédiate, serait celui proposé par M. Dobignie.

M. Gillet le reconnaît également sous réserve de la question de forme et retire, à la suite de ces éclairecissements qui ont été fournis, sa proposition de rechercher dans une combinaison financière touchant le Caïme les fonds qu'on demande.

M. Vercamer fait observer qu'on demeure ainsi en présence de deux propositons, l'une de M. Dobignie d'un droit d'octroi, l'autre de M. Fawcett d'un appel direct aux Gouvernements. La première, qui est la plus pratique, pourrait rencontrer des difficultés de forme; la juste appréciation de la seconde est plutôt de la compétence des Chefs des Missions, qui sont à même de dire si elle a quelque chance d'être acceptée par les différents Gouvernements. Il propose de les formuler toutes deux dans les conclusions qu'on doit soumettre aux Chefs de Missions, en leur laissant le choix.

M. Gillet voudrait qu'on prononçât, au contraire, nettement et catégoriquement pour l'une ou l'autre. Il vaudrait que la réunion adoptât définitivement un projet qu'elle soumettrait aux Chefs de Missions comme son opinion arrêtée en l'appuyant unanimement.

Cet avis est accepté et les deux propositions suivantes sont votées à l'unanimté:

1. Création d'une Commission Mixte composée de fonctionnaires Turcs et Européens pour s'occuper de l'évacuation de la ville par les réfugiés des provinces.

2. Etablissement d'un droit d'octroi sur toutes marchandises entrant dans la consommation de la ville, calculé sur la base de 25 pour cent des droits payés en douane.

M. Jourdan se demande quelle serait le terme à fixer pour la durée de cet impôt extraordinaire. En temps ordinaire les revenus annuels de la douane de Constantinople s'élèvent à environ 375.000 livres par an. Dans ce cas en six mois, on aurait emplement couvert des fonds nécessaires à l'entreprise. Toutefois il faudrait prendre en considération la diminution considérable de l'importation dans les circonstances actuelles.

En confirmant ces données, **M. Von Haas** ajouta qu'une fois la mesure décrétée il se trouvera des établissements financiers tous disposés à faire des avances nécessaires. Il pense qu'il serait impossible de fixer dès à-présent le terme de la durée de l'impôt, la somme nécessaire au but proposé étant elle-même encore assez vague. Une courte durée, même au prix d'un taux plus élevé, est à son avis à préférer; 25 pour cent de taux que les 10 pour cent dont on avait primitivement parlé.

(Signé) OESTERREICHER
DOBIGNIE
HEIDENSTAM, Von
MATHIOUDAKI
JOURDAN
ROJAS
KEUN (pris connaissance)
VERCAMER
FAWCETT
GOUBASTOFF
CHICCO
HAAS, Von
GILLET

Pour copie conforme à l'original
Le Secrétaire,
(Signé) O. Von HEIDENSTAM

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/70 — Confidential (3631), pp. 120-122, No. 223/2.

Inclosure 3 to No. 257

INSTRUCTIONS TO FIRST DRAGOMANS OF EMBASSIES AND LEGATIONS AT CONSTANTINOPLE.

Vous n'ignorez pas, Monsieur, que les maladies graves telles que le typhus et la petite vérole règnent à l'état presque épidemique parmi les nombreux réfugiés des provinces, et gagnent déjà la population indigène de la capitale. Les moyens dont disposent le service sanitaire sont insuffisants. Les hôpitaux sont encombrés de malades à tel point que des centaines de réfugiés doivent parfois attendre plusieurs jours avant de pouvoir y être admis. Cet état de choses a imposé au Conseil de Santé le devoir d'ordonner, dès le 10 Avril, que dans les patents délivrées aux navires partant d'ici il soit fait mention du typhus, qui commence à se voir dans la capitale. De leur côté, les Consulats étrangers se sont conformés à cette décision. Cette disposition a déjà provoqué de la part de plusieurs Gouvernements des mesures d'observation sanitaires pour les provenances de Constantinople.

Le Corps Médical est unanime à reconnaître que ce déplorable état d'hygiène provient essentiellement de l'excessive agglomération de réfugiés, ainsi que de l'insuffisance des moyens pour subvenir à leurs besoins.

Je n'ait pas besoin de vous rappeler, Monsieur, que les différents comités de secours faisant appel aux Gouvernements étrangers et à la charité publique ont pu jusqu'ici, par les fonds considérables mis à leur disposition, venir en aide au Gouvernement Impérial Ottoman pour alléger les maux de la situation.

Malheureusement ces ressources seront bientôt épuisées. Le Comité International lui-même, qui a jusqu'à présent pourvu à l'etretien de 27.000 réfugiés, se trouvera, à partir au premier du mois prochain, forcer de diminuer graduellement ses subsides jusqu'à leur complète cessation à la fin Mai. Le même sort attend les réfugiés secourus par le "Compassionate Fund" et les autres comités.

En exposant ce qui précède à M. le Président du Conseil vous voudrez bien, Monsieur, appeler à la sérieuse attention de son Altesse sur les conditions graves et menaçantes que cet état de choses crée à l'hygiène publique de la capitale et aux intérêts du commerce. Je vous engage surtout à relever aux yeux du Premier Ministre que cette situation ne pourrait que s'aggraver considérable-

ment par l'approche de l'été et par la cessation imminente des secours étrangers.

La Sublime Porte ne saurait, à notre avis, conjurer un pareil danger, qu'en adoptant des mesures promptes et efficaces pour l'éloignement des réfugiés.

Je ne doute pas qu'en reconaissant l'urgence de ces mesures, son Altesse se trouvera à même de vous communiquer d'une manière positive les dispositions qu'elle entend prendre à ce sujet.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/70 — Confidential (3651), p. 123, No. 223/3.

No. 258

MUSURUS PACHA, AMBASSADEUR DE TURQUIE A LONDRES, A SAFVET PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES.

No. 7252/213 Londres, le 2 Mai 1878
(Reçu le 15 mai)

Excellence,

J'ai l'honneur d'informer Votre Excellence que Lord Teynham vient de faire envoyer, dans quatorze sacs, à l'adresse de Son Excellence le Ministre du Commerce et de l'Agriculture à Constantinople, des semences de légumes de la valeur de £. 50 dont il fait don pour être distribuées à nos malheureux réfugiés privés de ressources par suite de l'invasion russe, et que Messieurs Sutton et fils chargés de cet envoi, y ont ajouté, comme don de leur part et pour servir au même but, vingt barils de tubercules de pommes de terre.

Je prie Votre Excellence de vouloir bien faire part de ce qui précède à Son Excellence le Ministre du Commerce et de l'Agriculture a fin qu'il puisse prendre les mesures nécassaires pour la réception et la distribution des semences et des tubercules dont il s'agit.*

Veuillez etc.

(Signé) MUSURUS

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

(*) Bk. Belge No. 275.

No. 259

ESSAD BEY, AMBASSADEUR DE TURQUIE A VIENNE,
A SAFVET PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES.

Le 3 Mai 1878
No. 9351/287 (Reçu le 13 mai)

Monsieur le Ministre,

Le Docteur Charles Rosenfeld, médecin à Prague, et le Chevalier Adam de Janeck, m'ont remis cette semaine, le premier 100 francs, le second 40 francs, en or, pour les réfugiés de la guerre à Constantinople.

Conformement aux instructions précédemment reçues de Votre Excellence, j'ai remis ces deux sommes aux Correspondants de la Banque Impériale Ottomane, dont ci-joint une quittance, pour être tenues à la disposition du Comité des secours.*

Je prie Votre Excellence de vouloir bien agréer, etc.

(Signé) ESSAD

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

(*) Osmanlı Viyana Sefiri Esad Bey (daha sonra Paşa olmuştur), "evvelce ekselânslarından aldığım talimata uygun olarak..." dediğine göre, göçmenler konusunda Hariciye Nezaretinden Osmanlı Sefaretlerine çeşitli talimat gönderildiği ve bunların, öncelikle yardım toplama ve bu yardımları İstanbul'a ulaştırma şekilleri ile ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Fakat, Dışişleri Bakanlığı Hazine-i evrakında bu talimatın metinlerini bulamadım. Padişahın riyasetinde kurulan ve 1877-78 göçmenlerinin besleme, barındırma ve iskân işleriyle uğraşan, çok geniş yetkilerle hareket ettiği de anlaşılan Osmanlı "İane-i Muhacirin Encümeni" ile ilgili dosyalar Dışişleri Hazine-i Evrakında yoktur. Bu Encümen veya komisyon, daha ziyade Yıldız Sarayında faaliyet göstermiştir. Dosyalarının Yıldız arşivinde veya Başbakanlık Arşivinde olması muhtemeldir.

No. 260

MR. BROPHY, BRITISH VICE-CONSUL AT BOURGAS, TO MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE.

Bourgas, May 3, 1878

Sir,

I have the honour to report to your Excellency that on the 1st May four Turkish steamers arrived here for the purposes of conveying to Asia the Turkish refugees now in the Alagunu Mountains, and any other Osmanli villagers who may wish to leave this part of Roumelia.

Yesterday a Russian transport from Odessa brought here 1.500 soldiers of the Imperial Guard on their way to San Stefano, via Yamboli and Adrianople, and preparations are being made for the construction of a jetty or landingplace suitable for the disambarcation of cavalry, which are expected to be sent here before many days from Sebastopol.

I have, etc.

(Signed) Ch. A. BROPHY

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/71 — Confidential (3720), p. 94, No. 137/1.

No. 261

HARİCİYE NEZARETİ CELİLESİNDEN, (İSTANBUL) ŞEHİR EMANETİ BEHİYESİNE.

5 Mayıs 1878

Saadetlû Efendim Hazretleri,

Muhacirin için Viyana'da malûm elesamî zevat tarafından itâ kılınıp Dersaadet'e liecil irsal Bank Osmanî Şûbesine teslim olunan yedi yüz seksen yedi frankı havi bir kıt'a makbuz senedinin irsal kılındığına ve ķezalik Brüksel İane Cemiyeti cânibinden ihda olunan bin frankın dahi Bank-ı mezkûr mubahirinin mahdumuna teslim edildiğine dair Viyana ve Brüksel Sefaret-i Seniyelerinden meb'us iki kıta tahriratın suretleri zikrolunan makbuz senedi ile beraber leffen sub-u Saadetlerine irsal kılınmış olmakla icra-i iktizası hususuna himmet buyurulmak babında irade efendim hazretlerinindir.

3 Cemazüyelevvel 95/23 Nisan 94.

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

No. 262

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY

Therapia, May 7, 1878
(received, May 16)

My Lord,

I have the honour to inclose copy of a letter addressed to me by Dr. Stoker, who has recently been sent to Adrianople and Philippopoli, in the service of the "Compassionate Fund", to report upon the condition of the Mussulman Fugitives in those towns. Your Lordship will be shocked by the account he gives of the cruel treatment of the Mahomedans. Nothing to be compared to it was experienced in the very worst period of Turkish rule.

As the war is at an end, and civil authority has been restored, there appears to me no excuse for it.

(Signed) A. F. LAYARD

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/70 — Confidential (3631), p. 243, No. 394.
Turkey No. 42 (1878), p. 51, No. 29.
Accounts and Papers 1878 (LXXXI), p. 833.

Inclosure to No. 262

RAPPORT OF DR. STROKER TO MR. LAYARD.

Constantinople, May 5, 1878

Sir,

I left Adrianople on Friday, the 27th April to proceed to Philippopoli to pursue my inquiries about the refugees in that town.

I regret to state that the condition of the refugees in Philippopoli is much inferior to that of those in Adrianople. All told, they number about 2,000, for the most part they live in the ruins of the houses destroyed by the Bulgarians, but about 400 of them have been sent out into camp by the Russian authorities, the

aspect of this camp is wretched and miserable in a degree. It is situated in a marsh about five minutes walk from the outlet of the city; the poor people are actually living in a sea of mud, it is impossible for them to be dry or in any way comfortable, night or day, and, to make matters worse, in each tent I found two or three cases of typhus.

These people have been sent out here by the Russian authorities to avoid the infection spreading in the town, but it seems to me that if they had been actuated by any feelings of charity, they would not have sent typhus parients to die in a marsh, when plenty of favourable sites for the camp might have been selected near the city. The refugees are supposed to receive half an oke of bread per diem for each adult, but as rations are most irregularly distributed, they often go hungry.

I was informed that the men were employed by the Russian authorities in mending the roads, and that they were paid at the rate of 1 fr. per diem, that they are forced to work is quite true, but that they are paid for this labour is quite an invention When this was represented to the Governor he explained that the intention was to pay them in a lump sum, but it is clear that this is false, as 10.000 to 11.000 of them have already been sent back to their villages without being paid. It was a great pleasure to turn from this scene of misery and wretchedness to the orphanage and hospital established by the local committee of the "Turkish Compassionate Fund", under the direction of our worthly Consul, Mr. Calvert. In this establishment are about 200 persons, who receive shelter and food, of these 100 are orphan children, who seem quite happy and contented in their new home. A schoolmaster attends, who instructs them in reading and writing, etc. The Committee would do well to send some clothes for the little ones, as they are badly off in that respects. The Chief of the Police (a Russian officer) visited the home and amongst other things suggested the propriety of converting these children to Christianity, which proposal was of course, indignantly refused. "Charity" said our Consul "not proselytizing, is our object".

The Turks remaining in Philippopoli, after the entry of the Russians, have been barbarously treated by the Bulgarian inhabitants, up to the last few weeks abductions were of frequent occurrence, the perpetrators were in most cases the Bulgarian policemen, and the victims were handed over to the Russian officers

for their own purposes. Our Consul complained of these disgraceful proceedings to the Commandant, and was thereupon challenged by a Russian Colonel to prove his charge or be punished, he proved his charge thus: Two days after a woman came and comptained that her daughter Nazly; aged fourteen, had been carired off by two Bulgarian policemen, accompanied by an officer, and was at present confined in a Bulgarian house, the Consul brought the women before General Stalibin, who accompanied him to the house where the girl was confined, as a same day the girl Nazly was found, six other young girls were restored to their friends, but were threatened with death if they complained.

I found no cases of small pox amongst the refugees of Philippopolis, but a great deal of typhus exists, i.e. about 10 per cent.

As I stated above, about 10,000 or 11,000 refugees have been already sent back to their homes, of these a good many have been obliged to return to Philippopoli, on account of the ill treatment received by them at the hands of the Bulgarians, some being robbed immediatly after leaving the city.

Nothing can be more pitiful than the condition of these poor people, forced to return to their villages only to find their homes ruined, without food, without oxen or implements, aye, almost without clothes, surrounded by people eager for their ruin and destruction, there is indeed but a sorry prospect before them. All these facts seem to me to point to but one conclusion i.e., that for the present at least it is not possible for the refugees at present in Constantinople, either with safety to life or property, to return to their former homes, if they be within the bound, of New Bulgaria,. I inclose a list of the twenty one Turkish villages, burnt by the Bulgarians, and which was the cause of the present insurrection in the Rhodope Mountains.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/70 — Confidential (3631), p. 244, No' 394/1.
Turkey No. 42 (1878), pp. 51-52.
Accounts and Papers 1878 (LXXXI), pp. 833-834.

Note: Dr. Stoker is in the Service of the Compassionate Fund sent to Adrianople and Philippopoli, to report upon the condition of the Musulman fugitives.

No. 263

PETITION D'UN PROPRIETAIRE DE KIRK-KILISSA.

(Traduction) Le 7 Mai 1878

Les quarante chariots contenant mes biens ainsi que les famille des réfugiés que j'avais laissés à Kirk-Kilissa, partirent avec mes hommes de cette localité pour arriver à Uskup, village dépendant du Caza de Békiar-Hissar, lorsque les Bulgares habitant ce village pillèrent tant mes chariots que ceux contenant les efftes de 120 réfugiés, et cela en plein jour. Ils prirent nos bêtes et brisèrent et brûlèrent les chariots. D'autres survinrent pour nous enlever nos chevaux, les mener à Kirk-Kilissa et pour les y garder quinze jours de sorte que les femmes et les enfants des réfugiés restèrent presque nus.

Tels sont les faits que me rapporte Islam Efendi, témoin oculaire. Indépendamment de ma ruine, c'était un crime de lèse-humanité que d'abandonner ces réfugiés dans un pareil état.

Je vous prie de vouloir bien obtenir un ordre de S. A. le Grand Duc pour les commendants russes de Kirk-Kilissa et de Békiar-Hissar, afin que les objets pillés me soient rendus et que les réfugiés soient délivrés de l'état d'abandon dans lequel ils se trouvent.

(Signé) SAADET

Appel des Musulmans opprimés au Congès de Berlin, Constantinople 1878, p. 47.

No. 264

SAFVET PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES, A MUSURUS PACHA, AMBASSADEUR DE TURQUIE A LONDRES.

No. 51094/113 Le 8 Mai 1878

Pour faire suite à la dépêche responsive de mon Département en date du **6** Mars, No. 50505/67, j'ai l'honneur de vous transmettre, ci-joint, une récepissé de la Société du Croissant Rouge constatant la réception de la somme de L. S. 148.7.3 souscrite en faveur des émigrés de la guerre.

Veuillez, ete.

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

No. 265

SAFVET PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE TURQUIE, A M. ONOU, PREMIER DROGMAN DE L'AMBASSADE DE RUSSE A CONSTANTINOPLE.*

Le 8 Mai 1878

En me référant à l'entretien que je viens d'avoir avec vous au sujet des réfugiés se trouvant à Dercos et qui devant être transportés en Asie refusent de se dessaisir de leurs armes, je m'empresse de vous informer qu'aux yeux de la Sublime Porte le meilleur moyen de prévenir tout conflit serait de faire escorter ces individus jusqu'à l'échelle d'embarquement par une escouade de soldats russes.

Je vous prie de provoquer l'envoi à Dercos d'ordres en conséquence et d'agréer, etc.

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

(*) İstanbul'daki Rus Büyükelçiliği Baş Dragomanı Mihail Konstantinoviç Onu, Ayastefanos Andlaşmasından hemen sonraki tarihlerde, Rusya Maslahatgüzarı gibi hareket etmektedir. Harpten sonra Rusya ile Osmanlı İmparatorluğu arasında yeniden diplomatik münâsebetler kurulurken, yeni Rus Büyükelçisi hemen İstanbul'a gelmemiş ve Rusya Sefareti Maslahatgüzarla idare edilmiştir. Maslahatgüzar olarak aslında Nelidow, bazan da Baş Dragoman Onu görevlendirilmiştir. Hariciye Nezareti ile Rus Dragomanı arasında çeşitli yazışmalar olmuştur. Yukarıdaki belge de bu yazışmalardan biridir.

No. 266

M. FOURNIER, AMBASSADEUR DE FRANCE A CONSTANTINOPLE, A M. WADDINGTON, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE FRANCE

Direction politique
D. No. 56

Thérapia, le 8 mai 1878
(Reçu: Cabinet, 15 mai; Dir. Pol. 16 mai)

Monsieur le Ministre,

Des délégués musulmans des Vilâyets d'Andrinople, du Danube, et des villes de Sofia, de Kossowo, de Samakow et de Philippopilis ont transmis aux Ambassades d'Angleterre et de France une pétition que je m'empresse, selon leurs désirs, de remettre aux mains de Votre Excellence.

Au dernier moment, il m'est apporté par un des députés Albanais à la dernière chambre turque une pétition de ses compatriotes de Spitza ,Podgoritza, Antivari, Dulcigno, contre leur annexion au Monténégro, qui ne les a pas conquis, mais qui se les est fait céder par une exigence de la Russie à San Stéfano.*

Ce député, Youssouf Efendi, m'a dit que se compatriotes ne se soumettraient pas au Monténégro, qu'ils étaient une cinquantaine de mille, Chrétiens catholiques surtout, et musulmans qui résisteraient et qu'ils voulaient compter sur les sympathies de la France, si elle avait à faire entendre sa voix dans un congrès.

Je lui ai répondu que je transmetrais sa protestation à Votre Excellence et que la voix de la France, autant qu'elle pourrait se faire pacifiquement écouter, serai acquise à leur désir de garder leur nationalité et leurs droits.

J'envoi à Votre Excellence la traduction jointe à l'original en turc, qui restera aux Archives de l'Ambassade.

Veuillez agréer...

(Signé) FOURNIER

Archives des Affaires Etrangères de France, Correspondance Politique — Turquie. Mai- Juin 1878, Vol. 417, ff. 49-50.

(*) Bu ikinci belge, doğrudan doğruya göçlerle ilgili olmadığı için, buraya alınmadı.

Annexe au No. 266

REPRESENTANTS-MANDATAIRES DE LA POPULATION MUSUIMANE DE LA TURQUIE D'EUROPE, A M. FOURNIER, AMBASSADEUR DE FRANCE A CONSTANTINOPLE.

Constantinople, le 1er mai 1878

Monsieur l'Ambassadeur,

Nous soussignés représentants-mandataires et parlant au nom de la population musulmane de la Turquie d'Europe, actuellement envahie par la Russie exposons ce qui suit:

1° Comment par la manière inusitée de faire la guerre de la Russie nous avons été chassés de nos foyers est suffisamment connu.

2° Après la paix ceux d'entre nous qui sur des promesses fallacieuses du commandant russe sont rentrés chez eux ont été maltraités, massacrés et outragés est également et suffisamment attesté par les assemblements dans les Balcans inaccessibles à la lacheté.

3° Or les temps des recoltes s'approchent nous sommes absents de nos champs, non seulement les recoltes de cette année seront perdues, mais encore celle de l'année prochaine faute de pouvoir donner les soins préparatifs à l'ensemencement des champs.

4° Les pertes qui s'en suivront pour nous et en même temps pour l'économie générale de l'Europe sont faciles à calculer sur les régistres des dîmes que nous payons au Gouvernement en multipliant par deux fois le chiffre des dîmes.

Dans ces conditions nous nous adressons aux Puissances de l'Europe pour obtenir ses bons offices.

1° Qu'il nous soit permis de rentrer dans nos foyers sans autre delai,

2° Que, vu le peu de confiance que nous pouvons accorder aux promesses et aux commissions qu'on nous a faites jusqu'ici notre rapatriement se fasse sous la surveillance et avec le concours des consuls des Puissances européennes.

On nous a tant parlé d'humanité et des sentiments de justice dont le coeur des Européens est rempli que nous attendons anxieusement le moment de pouvoir abandonner les sentiments noirs dont le désespoir et notre humanité outragés nous remplit le coeur.

Nous vous prions, Monsieur l'Ambassadeur, de vouloir bien communiquer notre humble supplique à Votre Gouvernement dans le plus bref delai.

de Votre Excellence
les plus humbles serviteurs

HUSSNI (d'Andrinople)
Délégué du même Vilâyet
(cachet)

SAID (de Tchirpan)
Délégué de id.
(cachet)

ARIF (de Slimnie)
Délégué de id.
(cachet)

MAHMOUD (de Turtza?)
Délégué de id.
(cachet)

FEIZI (de Sofia)
Délégué de id.
(cachet)

MAHMOUD délégué du
Vilâyet de Kossova
(cachet)

NOURI (de Philippopoli)
Délégué du même Vilâyet
(cachet)

NOURI (de Plewna) délégué
du Vilayet de Danube
(cachet)

EMIN (de Samacow)
délégué de Sofia
(cachet)

RIZA (de Samacow)
Délégué de id.
(cachet)

OMER CHEVKI délégué
du même Vilâyet
(signature)
Délégué de id.

HALIM de Tirnovo
Délégué du même Vilâyet
(cachet)

Archives des Affaires Etrangères de France, Correspondance Politique — Turquie. Mai - Juin 1878, Vol. 147, ff. 55-56.

No. 267

THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY, TO MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE.

No. 608 Foreign Office, May 13, 1878

Sir,

I have read your Excellency's despatch No. 545 of the 28th ultimo, in which are explained the special measures which the Diplomatic Body at Contantinople collectively, acting upon the recommendations of the Consuls, considered to be urgently called for, in order to avert the danger of an epidemic, resulting from the sanitary condition of the capital and the pressure of a large number of Mussulman refugees from the Turkish provinces now occupied by the Russians.

In reply, I have to inform your Excellency that Her Majesty's Government approuve your having called a meeting of your colleagues, as doyen of the Diplomatic Corps in Count Zichy's absence, at the British Embassy, and that they concur in the resolutions which were then passed.

I am, etc.
(Signed) SALISBURY

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/70 — Confidential (3631), p. 218, No. 344.

(*) Göçmenleri İstanbul'dan uzaklaştırmak için gerekli parayı sağlamak maksadiyle İstanbul limanında, gümrük vergilerinin bir süre arttırılmasını İngiltere Hükûmeti kabul etmiştir. Fakat, Amerika ve Almanya'nın buna yanaşmaması üzerine, proje suya düşmüştür. (Bk. Belge No. 268). Ayrıca Bk. Belge No. 256, 257 ve ekleri, 268'in eki, 274, 330 ve ekleri.

No. 268

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE MARQUIS OF SALISBURY BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 623 Therapia, May 15, 1878

My Lord,

The Sultan sent Said Pasha to me yesterday to ask me whether I thought Her Majesty's Government could do anything to assist the Porte in providing for the Mussulman refugees, or in obtaining from Russia facilities for them to return to their homes, and some guarantee for their safety, should they do so, Said Pasha stated that the sufferings of these poor people were very great; not only those in the capital, but those who had been sent into the Asiatic Provinces, were dying of hunger in considerable number, and the Turkish Government had no means to provide them with food. In some places, driven to despair by hunger, they had plundered the bakers' shops. The danger of a serious outbreak in consequence of this state of things was great. When relying upon the assurances given by the Russians, some of the fugitives had returned to their villages, they were set upon by the Bulgarians and plundered and massacred; and no protection or redress could be obtained from the Russian Authorities. The refugees were therefore afraid to go back to their homes.

Said Pasha told me that he had eighty refugees in his own house. Nine of them and two of his servants had died of typhus and typhoid fever. The dwellings of most of the well-to-do Turks are filled with fugitives, and disease is, I fear, increasing in the city and suburbs in consequence.

I begged Said Pasha to tell the Sultan that I would submit what he had said to Your Lordship, but that I was unable to told out any hopes that Her Majesty's Government could afford assistance in the matter. Unfortunately the funds that had been placed at my disposal for the relief of the fugitives were nearly exhausted, and I feared that little more could now be done by private charity.

The proposal of Consuls for the addition of two per cent to the duties levied upon articles imported for consuption at Constantinople,

which was refferred to in my despatch No. 545 of ultimo, and to which Her Majesty's Government assented appears to have fallen through. None of my colleagues, as far as I am aware, have yet received an answer on the subject from their Governments except the Minister of the United States, who, I am informed, has been instructed not to accede to the proposal. The German Ambassador, I am told, expects to receive a similar reply. If such be the case, the other Powers cannot, of course, consent to an increase of the duties levied on their subjects.

The Porte has made a counter proposal to that submitted to it, a copy of which is inclosed: Your Lordship will perceive that it suggests that the additional two per cent should be levied at other ports besides Constantinople, and should be placed on exports as well as imports.

(Signed) A. H. LAYARD

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/70 — Confidential (3631), p. 367, No. 597.
F.O. 78/2788 — Turkey (Political).
Sir H. Layard, May 15 to 22, 1878.

(*) Padişahın göçmenler konusunda, İngiltere Hükûmetinden destek ve yardım istemesi, Londra'da olumsuz karşılanmamıştır. İngiltere, göçmenler meselesini bir dâva olarak benimsemiş görünmektedir: Göçmenlerin geri dönebilmeleri için çaba sarfetmiş, Rusya nezdinde çeşitli teşebbüslerde bulunmuş, göçmenlere yardım toplama kampanyasına geniş ölçüde katılmıştır. Fakat, göçmenler dâvasını sağlam bir esasa bağlamak, meselâ bu konuda Rusya'ya bir anlaşma imzalatmak gibi akla gelen asıl noktalarda İngiltere'nin çaba sarfettiği veya başarı sağladığı söylenemez. İlerdeki belgelerde ve bu kitabın sonraki ciltlerinde de görüleceği gibi, Rumeli Türk göçmenleri dâvasına Büyük Devletler köklü bir hal çaresi bulamamışlar veya daha doğrusu bulmak istememişlerdir. Barış andlaşması imzalandıktan, Balkanlarda durum normale döndükten sonra da, Türk göçleri ve göçmenleri dâvası, kanayan bir yara gibi sürüp gidecektir.

Inclosure to No. 268

SADIQ PACHA AUX MISSION ETRANGERES A CONSTANTINOPLE.

La Sublime Porte a été très sensible à la démarche collective par laquelle les Représentants des Puissances amies ont témoigné des sentiments que leurs inspirent le complet dénuement de la population de Roumélie réfugiée à Constantinople, le danger résultant des maladies contagieuses qui la déciment et l'impossibilité de rémédier à un état de choses aussi anormal sans un effort proportionné à la grandeur du mal.

Dans la conversation que S. A. le Premier Ministre a eu avec Mrs. le Drogmans, le 26 Avril/8 Mai 1878, il a eu soin d'indiquer les raisons pour lesquelles l'établissement à titre provisoire d'une taxe spéciale de secours calculée sur les droits actuellement perçus par la douane, constituait dans les circonstances présentes le moyen le plus sûr pour la S. Porte de se procurer immédiatement les fonds nécessaires pour pourvoir à l'éloignement des dangers et un soulagement des misères causées par l'émigration.

Comme le nombre des émigrés s'élève à environ 150.000 la dépense totale, en calculant à deux livres turques seulement par tête, serait de 300.000 Livres Turques au minimum. Pareille somme ne pourrait être fournie par le recouvrement de cette taxe dans la Capitale seule sans une imposition qui atteindrait le 50% des droits de douane actuels et que le commerce de Constantinople serait incapable de supporter. Pour éviter cet inconvenient et réduire la surtaxe à 25% seulement, il est nécesaire d'en autoriser la perception sur toutes les marchandises importées ou exportées par le commerce extérieure ainsi que sur celles qui sont transportées par mer d'un port de l'Empire à un autre pour la consommation intérieure, par les Bureaux de Constantinople, de Samsoun, de Smyrne, de Beyrouth, d'Alep/Alexandrette/ et de Salonique. On arriverait ainsi non seulement à ménager autant que possible les intérêts du commerce en répartissant sur une plus grande étendue le droit proposé, mais aussi à égaliser en quelques sorte les conditions économiques des principaux ports de l'Empire qui contribueraient, chacun dans la mesure de son importance commerciale à une oeuvre d'hygiène publique et d'humanité d'un intérêt général. Une commission mixte

disposerait des fonds que cette surtaxe rapportera et qui devront exclusivement être consacrés au but que la démarche collective des Puissances s'est proposé.

La proposition de l'établissement d'une taxe spéciale et provisoire à la fixation de laquelle les droits de douane serviront de base ayant été communiqué verbalement à Mrs. les Drogmans, il y a tout lieu d'espérer qu'elle sera accueillie comme le seul moyen pratique d'éviter le danger très réel qui s'impose à si juste titre aux préoccupations générales.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 78/2788 — Turkey (Political)
Sir H. Layard, May 15 to 22, 1878.
F.O. 424/70 — Confidential (3631), pp. 268-269, No. 597/1.
Archives des Affaires Etrangères de France, Correspondance Politique — Turquie. Mai-Juin 1878, Vol. 417, ff. 161-162.

/

(*) Hem İngiltere, hem Fransa Dışişleri arşivlerinde örneğini bulduğum bu belgenin altında tarih yoktur. Fakat 1878 Mayıs ayının ilk yarısında yazılıp İstanbul'daki bütün yabancı Sefaretlere gönderilmiş olduğu söylenebilir.

Burada dikkati çeken nokta, İstanbul Hükûmetinin, göçmenler yararına para sağlamak amacıyla olduğunu da belirtmeyi ihmal etmeyerek, hemen gümrük vergilerini arttırmak isteyişidir. Yabancı temsilciler yalnız İstanbul limanına giren istihlâk mallarının ithal gümrüklerini, kısa bir süre için, arttırmayı telkin etmişlerdi. İstanbul Hükûmeti ise, İstanbul'dan başka Samsun, İzmir, Beyrut, İskenderun ve Selânik limanlarına, girecek ve çıkacak, bütün mallardan alınan gümrüklerin arttırılmasını teklif etmektedir. Başka bir deyimle, Babıâli, fırsattan istifade ederek, kapitülâsyonların bağlayıcı hükümlerinden kurtulma yollarını araştırmağa başlamış gibi görünmektedir. Bu davranış, kapitülâsyonlardan yararlanan devletleri sinirlendirmiştir. İstanbul Hükûmetinin tekliflerinin nasıl menfi karşılandığı hakkında bk. Belge No. 274.

No. 269

MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES DE TURQUIE, A L'AMBASSADE DE RUSSIE A CONSTANTINOPLE.

Note verbale
No. 51204/38 Le 16 Mai 1878

D'après les renseignements parvenus à la Sublime Porte, le Commandant des troupes russes à Viddin a pris possession des caisses d'épargnes et des orphelins de cette ville et demande également la remise de la Caisse municipale du Sandjak.

Tout en faisant la reserve expresse des droits que les émigres de Viddin peuvent avoir sur les deux premières caisses, la Sublime Porte doit s'opposer formellement à la livraison de la caisse municipale dont le capital est formé du produit de certaines taxes telles que droits d'abattage, de passage et autres qui constituant des impôts d'Etat appartiennent au Trésor Impérial.

Le Ministère des Affaires Etrangères vient donc prier l'Ambassade de Sa Majesté Impériale de Russie de faire auprès de qui de droit de démarches en vue d'obtenir l'envoi au Commandant de Viddin des ordres télégraphiques nécessaires pour le libre transport à Constantinople de la Caisse Municipal dont il s'agit.

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Bulgaristan, Karton 139, Dosya 27.

(*) Vidin Menafi ve Yetim Sandığı ile Belediye Sandığına Rus işgal makamlarınca el konulmak istenmesi üzerine başlayan diplomatik yazışma, Bulgaristan'da Rus işgal idaresi sona erdikten sonra da Türkiye ile Bulgaristan arasında uzayıp giden yazışmalara konu olmuş ve bu konuda başlıbaşına bir dosya meydana gelmiştir (Bk. **Hariciye Vekâleti Arşivleri [İstanbul], Karton 139, Dosya 27 — Caisses municipale et d'Epargne de Widdin, 1878 - 1881**). Bu dosyada göçmenlerle ilgili belgeler, kronolojik sıraya göre, bu kitabın diğer ciltlerinde yayınlanacaktır.

No. 270

REPORT FROM DR. DICKSON, TO MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE.

Constantinople, May 16, 1878

Sir,

I have the honour to inform your Excellency that the sanitary conditions of the refugees during the last week have not altered in any way. In some parts of the sixth district, more especially in Firouz-Aga and Foundoukli, these conditions could not be worse; and Dr. Gabrizzi strongly urges the necessity of removing the refugees from these two last places to Alem-Dagh.

One of the most horrid places (says Dr. Gabrizzi) into which have been put is Mahmoud Pasha's Kaik-Hane at Foundoukli. It is in fact an old dilapiaded boit-house, divided into two compartments by a wooden floor, which runs the whole length of it. The lower compartment is nearly filled up with the sea, which washes into it all sorts of filth and death matter, and thus corrupts the air breathed in the upper compartment occuped by 165 refugees. But this is not its worst feature, for all the Mohammedans who die in the quarters of Top-Khane and Foundoukli are brought into this place to be washed previous to their burial. As this washing is done with hot water, the steam evolved from these dead bodies, imbued with putried human affluvia, rises into the upper compartment and increase the unhalthiness of the atmosphere breathed there by the refugees; thirty-three of these wretched people are lying ill there, nine of them with typhus.

The Municipality Hospital in Pera can only dispose of thirty-eight beds for sick refugees, while there are at least 600 of them lying ill at their domiciles.

The medical attendant on the sick in the quarter of Kassim Pasha has caught typhus, and is at present in a hopeless state.

In Stamboul also the condition of the refugees has not changed. Many of them have been out into the "Darul Shefaka" (orphanage), and many of these have fallen ill, some with typhus, and this exposes the health of the orphans lodged in the establisment to great danger. The refugees housed in the Mosque of Hafiz Pasha, and in the Kutchuk Yeni Khan, in Yeni Khan, in Yildiz Khan, and

Shekerdji Khan, receive neither food nor clothing from the authorities. On the other hand, Dr. Stekoulis assures us now, that the hospital established in the Tunuslu Konak has greatly improved of late. Its wards are kept clean, and the latrines are disinfected, and it only wants its old tattered stock of linen to be replaced by new linen, and a good supply of disinfectants to be provided, in order to make it quite confortable.

The deaths amongst the refugees on the Asiatic side of the Bosphorus have dwindled down to twenty per diem (or 27.000 souls). Cases of typhus, however, continue to crop up, and the overcrowding in the Konak of Fettah-Zade at Vanikeui is excessive.

There are forty huts ready on Alem-Dagh to receive the refugees. The general condition of the people at Fener Baghtche is improving; their death-ratior does not exceed two or three a day, and the hospital created for them there has already taken in, from the 17th April to the 9th May, 1.962 patients, 135 of which have dead.

The Commission sent by the "Prefecture de la Ville", and accompanied by Dr. Malezian on behalf of the Health Department to examine the water in the bends which supply this city, reports that it found nothing unusual either in the bends themselves or in the ravines which had the rainfall into them, and which would tend to unfit that water for drinking purposes.

The deposit of mud at the bottom of the bends, however is considerable. Formerly the inhabitants of the surrounding villages were bound to keep these reservoirs clean, and for doing this they were exempted from taxes and military service. When the "Tanzimat" was proclaimed ,the Governement compelled these villagers to pay the taxes and serve in the army like the other inhabitants of Turkey, and it promised to pay them for cleaning the bends, but like all other Turkish promises this was never kept, and the result has been the decay of the bends, and the waste and deterioration of their waters.

I have, etc.

(Signed) G. D. DICKSON

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/70 — Confidential (3631), pp. 441-442, No. 715/1.

No. 271

SUPPLIQUE DES HABITANTS DE SOFIA

Le 17 Mai 1878

Traduction.

Dès l'invasion de l'ennemi, les habitants riches de notre ville purent en émigrant dans les autres parties du territoire de l'empire, sauver leurs vie du fer de l'envahisseur. Ils parvinrent également à emporter leurs effets et leur argent, de façon à pouvoir vivre en tout repos et sécurité, sous l'égide tutélaire de notre Souverain. Mais les soussignés, ainsi que le reste de la population, étant pauvres et ne possédant ni chariots, ni bêtes de somme, pour transporter en lieu sûr leurs femmes et leurs enfants, durent forcément rester dans le pays.

Sur ces entrefaites, les Russes ayant soudainement fait leur apparition, nous dûmes, privés de tout suivre dans leur retraite les quelques troupes impériales qui étaient restées à Sofia.

Après cinq heures d'une marche rendue des plus pénibles par suite de la rigueur excessive du froid, nous fûmes rejoints et réduits en captivités par les Russes et les Bulgares qui nous dépouillèrent impitoyablement jusqu'au dernier vêtement et nous forcèrent à retourner sur nos pas.

Depuis, nous nous trouvons dans nos habitations, privés, des choses les plus essentielles à la vie, sans aucun moyen de nous les procurer d'une façon ou de l'autre, et continuellement en proie au plus vives alarmes à cause des Russes et des Bulgares qui ne cessent de nous accabler de mauvais traitements. Nos femmes ne peuvent plus sortir dans la rue sans être exposées à subir les derniers outrages ou tout au moins à se voir arracher leurs voiles. Ces forcenés pénétrent même dans les habitations musulmanes où ils se livrent à toutes sortes d'odieux attentats. Nos sanctuaires n'ont pas été respectés et il nous est de toute impossibilité de remplir nos devoirs religieux.

Nous sommes requisitonnés chaque jour aux travaux les plus pénibles, sans autres remunération que des menaces et des mauvais

traitements. Notre situation a atteint l'apogée du malheur et nous périrons tous infailliblement si l'on ne nous accorde secours et protection.

Suivent les signatures d'un grand nombre d'habitant de Sofia.

Appel des Musulmans opprimés au Congrès de Berlin; Leur situation en Europe et en Asie depuis le Traité de San Stefano, Constantinople 1878, pp. 28-29.

No. 272

SAFVET PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE TURQUIE, AU REPRESENTANT DE TURQUIE A PARIS.

(Télégraphique)

Péra, le 20 Mai 1878 8h. 10
(Reçue le 20 Mai 1878 soir)
Grande urgence

Des réfugiés au nombre de trente environ ont pénétré ce matin, à l'improviste dans le jardin du palais habité par le Sultan Murad, sans d'ailleurs y joindre aucun nom.

Les sentinelles préposées à la garde du palais s'étant opposées à l'entrée de ces hommes dans l'intérieur du palais, ceux-ci ont fait feu sur ces sentiennelles dont une a été tuée. Des troupes étant arrivées, les assaillants ont été repoussés, et, dans le tumulte, il y a eu des morts et des blessés des deux côtés.

Ali Suavi qui parait avoir organisé cette agression a trouvé la mort dans ce conflit. Le fait n'a pas en d'autre suite et la tranquillité n'a pas été troublée un seul instant dans la ville.

Les individus arrêtes ont déclaré qu'ils ignoraient le but de cette agression et qu'ils avaient obéi à un mot d'ordre.

Voici la vérité tout entière et vous pouvez donner un démenti formel à toute version qui s'en écarterait.

L'instruction se poursuit, je vous en ferai connaître le résultat.

Archives de l'Ambassade de Turquie à Paris.
Dosiser: Bulgarie 1878.
Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/70 — Confidential (3631), p. 324, No. 518.

No. 273

PETITION DES TURCS DE WIDDIN, LOM, BERKOFTCHA ET RAHOVA, A M. LAYARD, AMBASSADEUR DE GRANDE-BRETAGNE A CONSTANTINOPLE.

(Traduction en résumé) Le 20 Mai 1878

Les habitants des districts de Widdin, de Lom, de Bercoftcha, et de Rahova exposent les mille et un tourments qu'ils souffrent entre les mains des Bulgares, la partialité du Gouvernement institué par les Russes et le peu de sûreté de la vie, de l'honneur, et de la propriété Musulmanes. Ils disent que, ne pouvant plus supporter la vie qu'ils mènent et ne pouvant subsister que sous l'égide de Sa Majesté le Sultan, ils se sont adressés à Son Altesse le Grand Vizir pour le prier de vouloir leur procurer les moyens d'émigrer où ils pourront retrouver la tranquillité et la sûreté de leur vie et de leur honneur. Ils prient que le Gouvernement Anglais veuillent bien coopérer à cette oeuvre de charité.

(Suivent plusieurs signatures)

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/71 — Confidential (3720), p. 391, No. 516/5.

(*) Kuzey-Batı Bulgaristan, bilhassa Vidin Türklerinin Bulgarlardan gördükleri zulümlerden şikâyetlerine ve göçlerine dair, daha sonraki tarihlerde, birçok belge vardır. Bu belgeler, bu kitabın diğer ciltlerinde yayınlanacaktır. Meselâ, Vidin'deki Fransız Viskonsolosu Flandin, 1 Haziran 1879'da, Dışişleri Bakanı Waddington'a şunları yazmaktadır: "La population (de Widdin) qui, sous la domination de la Porte a atteint 20.000 âmes tend à décroitre, par suite du départ des Turcs: se trouvant en butte aux mauvais traitements de leurs anciens sujets, ils préfèrent délaisser leur établissements que de subir des vexations de toutes sortes". (Flandin à Waddington, du 1er Juin 1879, No. 1, **A.A.E. - C.P.C. - Bulgarie, 1879-1883, Roustchouk-Widdin**, Vol. I, f. 205).

M. FOURNIER, AMBASSADEUR DE FRANCE A CONSTANTINOPLE, A M. WADDINGTON, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE FRANCE.

Direction politique
D. No. 70 Thérapia, le 21 Mai 1878

Monsieur le Ministre,

J'ai eu l'honneur par ma dépêche No. 52, en date du 30 avril, de rapporter à Votre Excellence le résultat d'une conférence diplomatique qui s'était tenue chez M. l'Ambassadeur d'Angleterre.

Il avait été décidé que chacun des chefs de mission en rendrait compte à son Gouvernement et lui exprimerait le désir d'être autorisé à consentir pour un certain temps et dans des conditions déterminées strictement à une augmentation de 2% sur les droits de douane à Constantinople.

Cette augmentation qui grevait la production étrangère à son entrée à Constantinople était acceptée, par le commerce dans le but spécial d'éloigner les réfugiés dont la misère et les maladies contagieuses sont un danger pour la sécurité publique.

Cette surtaxe était considérée comme un droit d'octroi, devait être avant tout temporaire et surveillée dans sa rentrée et son emploi.

En adressant cette demande à leurs Gouvernements les représentants étrangers avaient désiré que le Gouvernement ottoman fût préalablement mis en demeure de déclarer s'il lui convenait que l'on vint à son aide, d'accepter les conditions qui y étaient mises, ou s'il préferait aviser lui-même.

Les premiers drogmans de chaque mission devaient donc remettre au Premier ministre une note dont la rédaction avait été confiée au Chargé d'Affaires d'Autriche. J'en avait envoyé copie à Votre Excellence.

Il y a quelques jours, Sadiq Pacha a repondu à cette note par une autre note qu'il a fait tenir aux premiers drogmans. Votre Excellence en trouvera ci-joint copie. La réponse est toute autre chose que les propositions primitives. Il en ressort que le Gouvernement Ottoman voudrait étendre une exception que nous avons eu, avant tout, pour but de restreindre, que la surtaxe n'atteindrait pas les

fins que l'on avait en vue: qu'elle donnerait inévitablement lieu aux malversations habituelles parce qu'elle ne serait pas soumise dans sa rentrée et son emploi à une surveillance possible seulement sous les yeux du corps diplomatique et consulaire à Constantinople. De plus elle revêterait un caractère de généralité qui couvrait le risque d'être plus tard invoqué comme précédent contre le commerce.

Je ne serais pas d'avis, et sans doute mes collègues autant que moi, d'entrer dans les données du Gouvernement Ottoman, toujours incapable de faire ses affairés et toujours jaloux de la coopération qu'on lui offre, quand il n'y voit pas une occasion de profit pour quelques individus ou d'arbitraire à préparer.

Votre Excellence n'ayant pas donné réponse à ma première communication je lui envoie la note de Sadiq Pacha*, afin qu'elle sache exactement où en est cette question.

Veuillez agréeer...

(Signé) FOURNIER

Archives des Affaires Etrangères de France, Correspondance Politique — Turquie. Mai - Juin 1878, Vol. 417, ff. 158-160.

No. 275

SAFVET PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE TURQUIE, A MUSURUS PACHA, AMBASSADEUR DE TURQUIE A LONDRES.

No. 51229/122 Le 22 Mai 1878

J'ai reçu et communiqué au Ministre Impérial du Commerce la dépêche que V. E. a bien voulu m'adresser le 2 Mai, No. 7252/213, pour m'annoncer l'envoi de 14 sacs contenant des semences de légumes et 20 barils de tubercules de pommes de terre offerts par Lord Teynham et Mrs. Sutton en faveur des réfugiés.

Je prie V. E. d'exprimer aux généreux donateurs nos remerciements les plus sincères pour cet acte philantropique et d'agréer etc.

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

No. 276

PETITION DES EMIGRES TURCS A CAVALLA, A M. COMMERAL, AMIRAL BRITANNIQUE EN MISSION A CAVALLA.

Cavalla, le 11/23 Mai, 1878

Excellence,

Tout le monde connaît que l'armée Russe a depuis quelques mois envahi et occupé nos pays et que nous avons dû abandonner nos foyers, nos biens, et nos meubles pour venir ici dans un état déplorable et privés de tout. Notre Gouvernement, prenant d'abord en considération notre état misérable, avait ordonné à l'autorité locale de faire distribuer journellement une ration de demie-ocque de pain par tête. Mais ces rations ont été de jour en jour réduites, et finalement, on nous a fait prévenir que par suite de la manque de blé et de farine, la distribution de nos modiques rations allait cesser totalement.

En profitant de l'occasion que nous présente l'heureuse arrivée de Votre Excellence à Cavalla, et en nous basant sur les généreux sentiments philanthropiques de la noble nation Anglaise, nous nous adressons humblement à votre Excellence et, invoquant sa charité bien connue, nous la supplions de vouloir bien prêter aide et assistance pour la continuation de nos rations et obliger, une fois de plus, les émigrés Musulmans à une reconnaissance infinie et profonde envers elle.

(Suivent douze signatures d'émigrés Musulmans)

Turkey, No. 42 (1878), pp. 74-75.
Acounts and Papers 1878 (LXXXI), pp. 856-857.

(*) 1877 sonbaharında ve kışında Bulgaristan'dan, Sırbistan'dan ve Doğu Rumeli'den gelen büyük göçmen kitlelerinin toplandığı bölgeler, İstanbul, Trakya ve Rodoplardan sonra Selânik ve Kosova vilâyetleriydi. Bu iki vilâyete yaklaşık olarak 300.000 kadar göçmen yığılmıştı. Başka yerlere sevkedildikten sonra da 1879 yılı içinde Kosova vilâyetinde hâlâ 100.000 göçmen vardı (**A.A.E. - M. D. - Turque 1879,** Tome 95, ff. 190-193). Selânik vilâyetinde toplanan göçmenler ise Suriye ve Anadolu taraflarına sevkedilmişlerdi. Buna rağmen vilâyetin çeşitli kaza merkezlerinde, bu arada Kavala'da 1878 yazında hâlâ büyük göçmen kitleleri vardı. Yukarıdaki belge, Kavala göçmenlerinin durumuna ışık tutmaktadır. Ayrıca bk. Belge No. 193, 235 ve eki, 294.

No. 277

PHOTIADES BEY, MINISTRE DE TURQUIE A ATHENES, A SAFVET PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES.

No. 4400/139 Athènes, le 28 Mai 1878

Excellence,

Sachant que le rapatriement des réfugiés du Vilayet de Janninа fait l'objet de la sollicitude du Gouvernement Impérial, j'ai cru devoir, sur l'avis de notre Consul à Lamie, télégraphier à Votre Excellence pour la prier de faire parvenir à qui de droit l'ordre de protéger les 150 familles désireuses de rentrer dans leurs foyers. L'empressement que Votre Excellence a bien voulu mettre à m'informer de la transmission de cet ordre aux autorités administratives et militaires du Vilayet de Jannina ne me prouve que trop combien la Sublime Porte tient à accorder aux réfugiés les facilités voulues pour leur rapatriement. Inspiré des dispositions bienveillantes du Gouvernement Impérial à l'égard de ceux des sujets Ottomans que les derniers évènements ont forcé à se réfugier en Grèce, je me fais un devoir de pourvoir, dans la mesure du possible, aux facilités que réclame leur retour dans leur pays.

Votre Excellence connait avec quelle anxiété le Cabinet d'Athènes voit la tendance de nos réfugiés à se rapatrier et quel est le mobile qu'il poursuit en soutenant que ces réfugiés témoignent de la méfiance à l'égard de l'exécution fidèle des dispositions contenues dans le décret Impérial qui les concerne.

Il importe d'opposer à cette tactique des faits; le départ de la plupart des réfugiés viendrait à propos pour la combattre. Mais nous avons à lutter contre des difficultés que de Gouvernement Hellénique met au rapatriement de nos nationaux sous le prétexte apparant des règlements douaniers. Cela s'applique à l'égard de ceux d'entr'eux qui ont passé en Grèce avec leurs troupeaux du côté de Lamie et auxquels les autorités Helléniques ont fait prendre des engagements en contradiction même avec les lois douanières qu'on invoque pour soulever des difficultés au rapatriement. Ces lois accordent aux propriétaires de troupeaux, transportés en Grèce, un délai de six mois pour les vendre ou les réimporter en Turquie. Pas-

sé ce délai, le bétail livré à la consommation est soumis à une taxation. Contrairement à l'esprit et à la lettre des règlements douaniers, les autorités douanières ont fait signer aux garants que nos réfugiés ont dû présenter en vue de paiement de l'impôt auquel le bétail importé est assujetti en Grèce, un acte par lequel ces réfugiés sont sensés être venus en Grèce pour s'y fixer avec leurs bestiaux. En outre, cet acte parle que, en cas de retour en Turquie, leurs troupeaux seraient passibles de la taxe règlementaire.

Pour résumer la situation fait à nos réfugiés, il me suffit de relever la contradiction qui existe entre les règlements douaniers de la Grèce et les prétentions des autorités douanières des Lamie.

Tout individu ou marchand arrivant en Grèce avec les bestiaux peut les ramener en Turquie en l'espace de six mois et n'est tenu dans ce cas de payer les droits d'importation que pour le bétail vendu sur le territoire Hellénique ou livré à la consommation.

En faisant prendre à nos réfugiés l'engagement de se fixer en Grèce avec leurs troupeaux dans le délai d'un an, faute de quoi le bétail qu'il ramèneraient avec eux à leur retour en Turquie serait imposé à l'instar de ceux qui sont vendus dans le pays ou livrés à la consommation, les autorités douanières de Lamie ont commis un abus de pouvoir.

J'ai donc fait auprès du Gouvernement Hellénique pour l'annulation de l'engagement souscrit par nos réfugiés. Monsieur Delyanni m'a promis de pourvoir aux mesures propres à faciliter le retour de ces réfugiés en Turquie et d'exempter de toute taxation illégale le bétail qui leur appartient.

Le Chargé d'Affaires d'Angleterre qui, sur ma demande, s'était associé à moi dans mes démarches, m'a fait part d'un cas analogue qui se serait présenté sur le territoire de l'Empire à l'égard d'un groupe de réfugiés rentrant dans leurs foyers. Suivant Monsieur Wyndham, les Autorités Impériales d'Almyro auraient exigé de nos réfugiés une forte somme à titre d'impôt sur les troupeaux avec lesquels ils avaient passé en Grèce et qu'ils ramenaient en Turquie. Je me permets d'appeler l'attention de Votre Excellence sur ce fait qui est un entrave au rapatriement de nos réfugiés.

Notre Consulat Général à Corfou me signale, de son côté, des formalités judiciaires auxquelles les autorités veulent soumettre la

restitution des troupeaux enlevés aux sujets Ottomans. A la suite des démarches que j'ai faites auprès du Gouvernement Hellénique, j'ai obtenu déjà de Monsieur Delyanni l'assurance que des facilités seront accordées.

Je ne manquerais pas de communiquer à Votre Excellence le resultat de mes efforts en vue du prompte rapatriement des réfugiés du Vilayet de Jannina.

Veuillez bien agréer, etc.

(Signé) PHOTIADES

Hariciye Vekâleti, Arşivlveri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

(*) Teselya bölgesindeki karışıklıklar üzerine buradan Yunanistan'a geçmiş olan ve geri dönmek isteyen göçmenler konusunda daha başka yazışmalar da vardır. Atina'daki Osmanlı Sefiri Photiades Bey, bu göçmenler konusunda Atina'da teşebbüste bulunurken, Teselya Valisi Said Paşa da Yenişehir'de (Larissa'da)'ki Yunan Konsolosu nezdinde teşebbüste bulunmuş ve bu göçmenlerin geri dönebilmeleri için Teselya Türk makamlarının gerekli tedbirleri almış olduklarını bildirdikten sonra, Yunan makamlarının da gerekeni yapmalarını istemiştir (Bk. Belge **No. 282** ve eki). Diğer taraftan Yenişehir'de (Larissa'da) bulunan İngiliz Konsolosu Blunt da bu göçmenlerin geri dönebilmeleri için Türk ve Yunan sınır makamlarının buluşup görüşmeleri fikrini ortaya atmıştır (Bk. Belge **No. 283**). Mayıs ayında yapılan bu teşebbüsler bir sonuç vermemiş ve 1878 Haziran ayında da teşebbüslere devam olunmuştur. Atina'da Osmanlı Sefiri Photiades'in teşebbüslerine paralel olarak İngiliz Maslahatgüzârı Wyndham da teşebbüslerde bulunmuştur (Bk. Belge **No. 289** ve **291**). Bir tahmine göre 13.500 kadar olan, bir tahmine göre ise 30.000'den fazla olan bu göçmenlerin geri dönerken hayvanlarından Yunan makamlarınca ihraç gümrüğü alınmak istenmesi, güçlüğün esasını teşkil etmiştir. Bu güçlüğün giderilmesi ve göçmenlerin geri dönebilmelerinin sağlanması için İstanbul Hariciye Nezaretinden Atina Sefaretine sık sık talimat gönderilmiştir (Bk. Belge **No. 290, 301**). Sonunda Yunan makamları göçmenlerin sürülerinden gümrük alınmayacağını vadetmişler ve göçmenler hayvanları ile birlikte Teselya'ya dönmeğe başlamışlardır (Bk. Belge **No. 292, 300** ve **302**).

No. 278

SAFVET PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE TURQUIE, A MUSURUUUS PACHA, AMBASSADEUR DE TURQUIE A LONDRES.

No. 51308/130 Le 30 Mai 1878
Particulière

Nous savions depuis longtemps que la Russie appelait de tous ses voeux le jour où il lui serait possible d'amener l'expulsion de la population musulmane de la Bulgarie. Le jour tant souhaité est arrivé et nous voyons la Russie employer tous les moyens imaginables pour empêcher le retour dans leurs foyers des musulmans qui se sont vus forcés, par les cruautés et les vexations de toutes dortes que les Bulgares ont exercées contre eux avec la tolérance, je puis même dire avec la connivence des autorités russes, d'abandonner leurs terres et leurs biens pour sauver leur vie, leur honneur, en se réfugiant dans la capitale et dans d'autres villes de l'Empire.

Votre Excellence ne saurait se faire une idée juste de la misère qui entoure ces malheureux et des souffrances que leur émigration en masse leur a fait endurer. Celui qui se croyait le plus heureux la vieille même de l'arrivée des Russes dans son pays, se voit aujourd'hui réduit à mendier un morceau de pain pour prolonger un jour de plus son existence.

Des milliers de familles qui se trouvaient dans des conditions qui ne leur laissaient rien à désirer, sont à l'heure qu'il est réduites à la dernière extrémité.

Tous nos efforts pour obtenir le rapatriement des réfugiés sont restés infructueux devant la résistance et le mauvais vouloir du quartier général russe qui met toujours en avant la question de leur sécurité personnelle dans les villages où il n'y avait pas de troupes russes. Nous avons demandé la publication d'une proclamaiton de la part du Grand Duc Nicolas appelant les Bulgares à la concorde leur recommandant de s'abstenir de tout acte de violence et de cruauté contre leurs compatriotes musulmans et les menaçant en même temps des peines les plus sévères dans le cas où ils se permettraient de contrevenir à ces injonctions. Le Grand Duc nous a promis cette proclamation et pourtant elle n'a point paru jusqu'à présent malgré nos instances plusieurs fois renouvelées.

Prévoyant ces lenteurs ou craignant l'insuccès d'une entente officielle plusieurs émigrés ont essayé de retourner chez eux de leur propre chef en s'exposant aux risques et périls d'un pareil voyage. A ceux-ci, les autorités russes ont opposé toutes les entraves administratives et militaires qu'il a été possible d'imaginer. Les formalités d'écritures, de passeport, de vérification etc. ont été multipliées au point de rendre leur accomplissement quasi impossible de la part de simples paysans qui évidemment ne peuvent s'y retrouver.

Cette circonstance et une série d'autres faits qu'il serait trop long d'énumerer ici prouvent jusqu'à l'évidence que la destruction de la population musulmane de la Bulgarie est irrévocablement décidée en principe par le Cabinet de St. Pétersbourg. Quant aux habitants musulmans qui n'ont pas pour différents motifs quitté leur pays, ils se trouvent dans des conditions déplorables littéralement dépouillés par les Bulgares ils souffrent de la plus affreuse misère. Les autorités militaires russe ferment les yeux aux méfaits et aux actes de barbarie commis contre eux par les Bulgares.

Dès que les Russes entrent dans une ville, leur premier soin est de désarmer la population musulmane en laissant les Bulgares armés jusqu'aux dents. C'est ainsi que les musulmans sont livrés entre les mains de leurs implacables ennemis. Pour ce qui est des traitements exercés par les troupes russes à l'égard des populations musulmanes, ils sont révoltants. Les soldats agissent dans les localités occupées comme on n'agit même pas dans un pays conquis par la force des armes. Tout ce que les musulmans possèdent de bétail, de céréales et autres leur est enlevé, tandis que les Bulgares sont exempts de toute espèce de réquisition. Le chiffre de la population musulmane qui s'est déplacée de l'occupaiton russe de la Bulgarie et d'une grande partie du Vilayet d'Andrinople, s'élève à 500.000 âmes à peu près dont le tiers a péri par le froid, par la flamme, par différentes maladies et par la grande misère, malgré les secours de plus d'une genre prodigués par le Gouvernement Impérial, par les populations des villes et des campagnes et par les dons généreux de l'Europe. En un mot, les actes de barbarie, les atrocités et les souffrances subies par les musulmans n'ont pas d'exemple dans les annales des peuples.

J'ai cru devoir signaler à V. E. la centième partie de ce qui s'est passé et de ce qui se passe encore en Bulgarie pour qu'Elle veuille bien donner à ces faits déplorables, à ces malheurs navrants orale-

ment ou par écrit au moyen de la presse ou par toute autre voie, la plus grande publicité, sans toutefois en faire connaître la source.

Après tout ce qui a été dit, écrit et publié contre nous, il est bon que l'opinion publique soit enfin éclairée sur la situation qu'est faite à des centaines de milliers d'êtres humains soit directement par les troupes russes, soit indirectement par les populations Bulgares. Au milieu des désordres d'une insurrection sauvage, le Gouvernement Impérial n'ayant pu empêcher la destruction d'un petit nombre de villages exita contre lui les sentiments de toute l'Europe. Que dira-t-on aujourd'hui lorsqu'on saura l'étendue des calamités qui ont été déchainées sur toutes nos provinces d'Europe par ceux-là même qui s'étaient donné pour mission de faire les sentiments de haine et de vengeance et d'inaugurer l'ère de réconciliation des différentes classes de nos populations? Votre Excellence aura soin, d'ailleurs, de faire sentir qu'en reportant des regards de tristesse sur les vastes champs de voleurs et d'angoisses qui s'étendent dans toute la Roumélie et en y appelant l'attention du monde civilisé, ou n'obéit à aucun sentiment de récrimination inspiré par des vues politiques et que pour le moment ce qu'il y a de plus pressé c'est de signaler de constater les faits d'élèver la voix en faveur d'une grande question d'humanité et de ne pas laisser s'achever au milieu du silence, des ténèbres et de l'indifférence une oeuvre de destruction dont les dimensions effraient l'imagination. Ce qu'il y aurait à souhaiter actuellement, ce serait de parvenir à saisir la conscience de l'Europe et en paraticulier de l'Angleterre de ce mouvement de pitié et de commissération pour de grands malheurs immérités, qui est un des caractères distinctifs de la civilisation moderne.

Veuillez bien vous inspirer de ce qui précède pour en faire parvenir tout ou partie, sans caractère officiel bien entendu, à la connaissance publique toujours de la manière la plus indirecte possible.

Veuillez, etc...

Archives de l'Ambassade de Turquie à Paris,
Dossier: Bulgarie 1878.
Archives des Affaires Etrangères de France, Correspondance Politique — Turquie. Mai- Juin 1878, Tome 417, ff. 410-413.

No. 279

SAFVET PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE TURQUIE, A AARIFI PACHA, AMBASSADEUR DE TURQUIE A PARIS.

Le 30 Mai 1878

No. 51309/80 (Reçue le 10 juillet 1878)
Particulière

Monsieur l'Ambassadeur,

J'ai l'honneur de vous transmettre, ci-joint, copie d'une lettre particulière que je viens d'adresser à S. E. Musurus Pacha relativement à la situation qui est faite aux populations musulmanes de la Roumélie.*

Je prie votre Excellence de vouloir bien agir, de son côté, suivant les conclusions de cette lettre et d'agréer l'assurance de ma haute considération.

(Signé) SAFVET

Archives de l'Ambassade de Turquie à Paris.
Dossier: Bulgarie 1878.

No. 280

SAFVET PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES, A ESSAD BEY, AMBASSADEUR DE TURQUIE A VIENNE.

No. 51285/143 Le 30 Mai 1878

J'ai reçu et communiqué à la Préfecture de la Ville la dépêche qu Votre Excellence a bien voulu m'adresser le 3 mai, No. 9351/287, pour m'annoncer l'envoi d'une somme de 140 francs, offerte par le Dr. Charles Rosenfeld et le Chevalier A. de Janeck en faveur des émigrés de la guerre.**

Je prie V. E. d'exprimer nos remerciements aux donateurs pour cet acte philanthropique et d'agréer, etc.

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

(*) Bk. Belge No. 278.
(**) Bk. Belge No. 259 ve 304.

No. 281

KARATHEADORY EFFENDI, MINISTRE DE TURQUIE A BRUXELLES, A SAFVET PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE TURQUIE.

No. 1573/95 Bruxelles, le 30 Mai 1878

Monsieur le Ministre,

Je suis heureux de pouvoir annoncer à Votre Excellence qu'un nouveau don de cinq cents francs vient de me parvenir par la Société nationale belge de la Croix Rouge, en faveur des réfugiés et blessés.*

Je n'ai pas manqué d'exprimer à la Société bienfaitrice les remerciements dus à cette occasion. Quant au vercement effectué entre mes mains je me suis empressé de le transmettre directement à la Banque Impériale Ottomane afin qu'il parvienne à sa destination, conformement aux instructions de Votre Excellence à cet égard.

Veuillez, ete.

(Signé) KARATHEODORY

No. 282

SAID PACHA, GOUVERNEUR DE THESSALIE, A SAFVET PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES.

No. 1 Larisse, le 18/30 Mai 1878

Excellence,

J'ai l'honneur de transmettre sous ce pli à Votre Excellence copies de deux lettres que j'ai cru devoir adresser au Consulat Hellénique à Larisse ayant pour objet l'une le rapatriement des familles réfugiées en Grèce et l'autre la restitution des bétails enlevés à nos habitants pendant les derniers troubles et desquelles j'ai remis les doubles à Monsieur Blunt** sur le désir qu'il m'a exprimé.

Je profite de cette occasion pour présenter à Votre Excellence l'hommage de la haute et respectieuse considération avec laquelle j'ai l'honneur d'être, etc.

(Signé) SAID

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

(*) Bk. Belge No. 305.

(**) Larissa'da (Yenişehir'de) İngiliz Konsolosu.

Annexe au No. 282

SAID PACHA, GOUVERNEUR DE THESSALIE, AU CONSULAT HELLENIQUE A LARISSE.

No. 1
(Copie) Larisse, le 16/28 Mai 1878
Monsieur le Consul,

J'ai l'honneur de vous informer que sur l'ordre de la Sublime Porte l'Autorité Impériale de Thessalie vient d'arrêter toutes les mesures nécessaires pour le rapatriement des familles qui lors des derniers troubles se sont réfugiées sur le territoire Hellénique.

Je crois superflu de m'étendre sur la situation déplorable de ces malheureuses familles restées sans abris et dénuées de toute ressource et sur la nécessité d'y mette fin dans l'intérêt de l'humanité.

En conséquence je viens vous prier, Monsieur le Consul, de vouloir bien attirer l'attention des Autorités Royales Helléniques limitrophes sur cet objet afin que de concert avec les nôtres elles prennent des dispositions qui seront jugées les plus convenables pour effectuer la rentrée des familles dont il s'agit dans leurs foyers le plus promptement possible et conformement aux ordres déjà promulgées.

Je profite, etc.

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.
Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/71 — Confidential (3720), p. 228, No. 319/4.

(*) Said Paşa, Yenişehir'de (Larissa'da)'ki Yunan konsolosuna yolladığı bu mektubun bir örneğini aynı yerdeki İngiliz Konsolosu Blunt'a da verilmiştir. Bu bakımdan belgenin bir örneği İngiltere Dışişleri arşivlerinde muhafaza edilmiştir. Said Paşa'nın Yunan Konsolosuna yolladığı ikinci mektubun da örnekleri hem İstanbul Hariciye Nezareti arşivlerinde, hem de İngiltere Dışişleri arşivlerinde bulunmaktadır. Bu ikinci belge doğrudan doğruya göçlerle ilgili olmadığından buraya alınmadı. Yunanistan'daki göçmenlerin geri dönmeleri konusundaki yazışmalarla ilgili olarak ayrıca bk. Belge No. 277, 283, 288, 289, 290, 291, 292 ve eki, 300, 301 ve 302.

No. 283

MR. BLUNT, BRITISH CONSUL AT LARISSA, TO MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR, AT CONSTANTINOPLE.

Copy Larissa, May 30, 1878

Sir,

I inclose a copy en clair of my telegram of the 28th instant, to Her Majesty's Charge d'Affaires at Athens, as well as a copy of the one I adressed to your Excellency on the 29th idem. Your Excellency will observe that, notwithstanding the assertion made by the Greek authorities of Lamia that I had misundestood the intention expressed by the refugees as to their return, no less than 230 families have come back to their homes in districts of Armyro, Domoco, and Carditza, since my visit to that place.

As both the military and civil authorities in Thessaly have heard from more than one reliable source that refugee families who are anxious to return meet with difficulties in doing so, on the part of some of the Greek subordinate officials on the frontier, the Mutessarif, Said Pasha, has adressed a letter to M. Palamidis, the Greek Consul at Larissa, of which I inclose a copy, requesting him to recommend the earnest attention of the Greek frontier authorities to conserting the best measures towards effecting the repatriation of these unfortunate refugees. I also inclose copy of another letter which Said Pasha has adressed to M. Palamidis, expressing his hope that the Greek authorities will adopt, in concert with the Ottoman authorities, the necessary steps for the restitution of the cattle and flocks which have been carried off during late events***. As the larger portion of this property belongs to the Christian peasantry of Thessaly, and its detention increases their difficulties, it is to be hoped that the Greek Government will give the prompt attention to the matter. I should mention, in justice to the Ottoman authorities, that they are using all their endeavours to recover and restore to the people the cattle and sheep that have been stolen from them by the native "Cogniards" and by the Bashi-Bazouks. As an instance, 350 head of cattle have been thus restored to the villagers of Mataranga, in the district of Carditza. It is with the object of promoting friendly relations between the Ottoman and the Hellenic frontier authorities, and of facilitating the execution of the mutually desirable arrangements for the settlement of all

differences, that I am anxious to bring about their personal meeting. I have spoken on the subject to Said Pasha, and I am glad to say he has expressed his willingness to act upon it.

I have, etc.

(Signed) J. E. BLUNT

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/71 — Confidential (3720), pp. 227-228, No. 319/3.

No. 284

TELEGRAMME DES HABITANTS TURCS DE DIMOTICA, A M. LAYARD, AMBASSADEUR DE GRANDE-BRETAGNE A CONSTANTINOPLE

Traduction Le 18/30 Mai 1878

A l'Ambassade Britannique,

Daprès les informations que nous recevons, un millier de Russes qui étaient campés depuis quelques jours dans le village d'Orta, dependance de notre district, hier Mercredi, s'unissant à d'autres soldats Russes habillés en blanc et aux chrétiens du susdit village, se mirent à attaquer les villages musulmans. Ils ont tiré une cinquantaine de coup de canons et ils continuent à tirer aujourd'hui encore, à tuer du monde, et à piller les propriétés des Musulmans. Ceux-ci, afin de sauver leur vie et leur honneur, s'enfuient avec leurs femmes et leurs enfants vers les montagnes et y restent sans nourriture et sans ressources.

Par conséquent nous venons conjurer et supplier son Excellence l'Ambassadeur de nous délivrer des mains de ces sauvages.

(Signé)
MOHAMET
ISMAIL
MOHAMET
(Fondés de pouvoir des habitants de Dimotica)

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/71 — Confidential (3720), p. 224, No. 317/3.

No. 285

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 706 Therapia, May 31, 1878

My Lord,

I have the honour to forward to your Lordship copy of a report adressed to me by Dr. Stoker, who has lately, at my request, visited the district of Bourgas, to inquire into the condition of the refugees there.

I have, etc.

(Signed) A. H. LAYARD

Inclosure to No. 285

REPORT FROM DR. STOKER, TO MR. LAYARD.

Constantinople, May 24, 1878

Sir,

I arrived in Bourgas on the 14th of this month, and went next day to visit the refugees colected at Chingani Iskelessi, a distance of about two hours from Bourgas. I found about 12.000 refugees there all told. These people came originally from Slivna, Yamboli, Karnabat, and Aidos, but during the last five or six months they took refuge in the Balkans, and it is only lately that they have come down to the sea to embark for Asia Minor. They told me that about 3.000 of their number had died in the last six months. At present they are not but any means in a desperate condition, they have some cattle, and, as far as I saw, are well supplied with flour. At Chingani Iskelessi about 6.000 to 7.000 Bulgarians were collected, under pretext of looking for the cattle stolen them by the Bashi-Bazouks; there were also present the Medgliss and several Russian officials. The system which seemed to me to be generally followed was to claim all the beasts, and if the claim was disproved, to compel the unfortunate owner to sell his beast at an absurdly low price, for instance, a good ox for 3 liras. Several such cases I saw personally, and on all sides the Turks complained of the way their cattle were being not bought but stolen. On the 2nd May 150 Russian soldiers surrounded the village of Kara Agatch, and summoned the people to surrender, when the villagers had delivered up their arms the males were seized and locked up in a seperate

place, while the women were violated and village sacked. No Bulgarian were alloved to accompany the Russians in this expedition. I left Bourgas in a caique and went as far as Gergeke, on the coast where I landed, and rode through the villages of Lodja-Keui, Evojeh, Arnaoutkeui to Varna. As yet no Bulgarians heve entered the district known as the Musjeuri Balkans, but they are close round the border, and the Turks are leaving the vicinity of the Russians and emigrating towards the sea. A Kaimakam resides in the village Svoyik, and conducts the business of the place under the control of the Pasha of Varna. The people who up to the present time, have been quite, are now becoming alarmed at the threatening aspect of the Russians.

At the village of Daoutz, Yinyi, and Tartar-Keui and others, although there is plenty of grass the Russians have turned out their horses to graze in the young crops, which are, of course, entirely destroyed. They have not pursued the same course in the Bulgarian villages.

The Russians are raising levies all over the country from among the Bulgarians, amongst other places at the village of Sugulu, situated in the Missavin Balkans, within the line of demarcation fixed by the armistice. The members of the Council of Archila were sent to this village to demand the levies, but the inhabitants refused to go, saying that they were Turkish subjects and not liable to military service, whereupon the Russians sent 120 soldiers to enforce their demand, upon which the inhabitants appealed to the Kaimakam for protection, and he went to Archila to remonstrate with the Russian authorities for attempting to violate the line of demarcation. The answer was, that as peace was finally concluded the whole country was under Russian control, and the line no longer existed, whereupon he replied, that if the people were taken it was under protest, and the matter was referred to Varna. The sentiment of the people of the districts through which I passed was without exception one of friendliness towards England, and a desire to fight the Russians, but with English officers, their words, "After God we trust and look to the English."

I have, etc.

(Signed) G. STOKER

Foreign Office Archives (Public Record Office — London) F.O. 424/71 — Confidential (3720), pp. 104-105, No. 146 and Inclosure.

No. 286
LE CAIMAKAM D'USKUP AU COMMANDANT DE LA DIVISION MILITAIRE DE KOSSOVA.

Traduction Le 2 Juin 1878

Le Caïmakam de Kossova me rapporte que les malheureux émigrés qui, après s'être vu dépuiller de leur avoir, s'étaient réfugiés à Kustendil, ne pouvant plus supporter les mauvais traitements auxquels ils étaient en butte de la part des Bulgares, que les autorités russes ne songeaient nullement à reprimer, ont dû s'enfuir et arrivent à Palanka par petites caravanes. Toute l'activité a été déployée pour les réexpédier à Monastir au fur et à mesure de leur arrivée; mais, non contents d'avoir réduit à la misère et au désespoir ces malheureuses populations, les Bulgares les assaillent encore en route, voire dans les postes russe, et, après toutes sortes d'avanies et de méchancetés cruelles, les dépouillent même de leurs derniers effets, au point qu'un grand nombre sont arrivés à Palanka dans l'état de dénûment le plus complet, et en proie aux privations les plus cruelles.

(LS) Le Caïmakam d'Uskup

Appel des Musulmans opprimés au Congrès de Berlin, Constantinople 1878, pp. 32-33.

No. 287
İANEİ MUHACİRİN KOMİSYONUNDAN SADARETE

3 Haziran 1878

Maruzu çâkirkemineleridir ki;

Altmış dokuz numrolu 28 Mayıs 94 tarihli tezkere-i Samiye-i Cenab-ı Sedaretpenahîlerinden emir ve iş'ar buyurulduğu üzere Dr. Charles Rozenfeldt ile Adam nam zevatlar tarafından iane-i muhacirin olarak ita olunan 140 adet frangı havi pusula ile bu para Viyana Sefaret Seniyesinin melfuf tahrirat suretine tevfikan meblâğ-i mezkûr Bank Osmaniden ahz ile teslim sanduk ettirilmesi ve makbaz-ı müş'ir tasdik olunan ilmuhaber leffen takdim pişkâh âli-i efamilerine icra-i iktizası babında.

11 Cemazeyel Aher 95, ve 21 Mayıs 94.

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

No. 288

PHOTIADES BEY, MINISTRE DE TURQUIE A ATHENES, A SAFVET PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES.

No. 4416/147 Athènes, le 4 Juin 1878

Excellence,

Par mon rapport en date du 21 Mai dernier, No. 4381/132, j'ai eu l'honneur d'informer Votre Excellence que pour combattre la tactique du Gouvernement Hellénique dans la question de nos réfugiés de la Thessalie et de l'Epire dont le nombre était à dessin exagéré par le Cabinet d'Athènes, il nous fallait d'une part, lever les obstacles mis au rapatriement par les autorités douanières de la Grèce - résultat déjà obtenu - et d'autre part pouvoir opposer des chiffres à l'évaluation fantaisiste du nombre des réfugiés Ottomans. J'ajoutais qu'à cet effet, je m'étais adressé au Corps Consulaire Ottoman en Grèce.

Les rapports qui me sont depuis parvenus de nos Autorités Consulaires réduisent, en effet, à un chiffre relativement peu considérable le nombre de nos réfugiés. Notre Consul à Lamie évalue à 2000 familles représentant au plus 12.000 âmes le nombre des réfugiés Thessaliens dans la Monarchie de l'Artidide (?). A l'heure qu'il est les deux tiers d'entre eux ont du regagner leurs foyers.

De son côté. Commininos Bey me transmet des informations, sur ce sujet. Quelqu'incomplètes qu'elles soient, elles me permettent de réduire à 1500 âmes le nombre de nos réfugiés de l'Epire.

Les chiffres officiels Helléniques accusent de 30 à 35 mille réfugiés. Notre propre évaluation s'élève, à peine à 13.500.

J'ai cru intéressant de faire de ce qui prècede l'objet d'un rapport spécial à Votre Excellence.

Veuillez bien agréer etc.

(Signé) PHOTIADES

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

(*) Yunanistan'daki göçmenlerin geri dönmeleri konusu ile ilgili olarak ayrıca bk. Belge No. 277, 282 ve eki, 283, 289, 290, 291, 292 ve eki, 300, 301 ve 302.

No. 289

PHOTIADES BEY, MINISTRE DE TURQUIE A ATHENES, A SAFVET PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES.

No. 4419/150 Athènes, le 4 Juin 1878

Excellence,

Mon rapport du 28 Mai dernier, sub No. 4400/139, a édifié Votre Excellence sur les obstacles mis par les Autorités Helléniques au rapatriement de nos réfugiés du Vilayet de Janina dont le bétail, contrairement aux lois douanières de la Grèce, était menacé d'être soumis à une taxation. J'ai fait part en même temps à Votre Excellence des démarches incessantes que je faisais auprès du Gouvernement Hellénique à l'effet d'obtenir au moins que les troupeaux dont il s'agit ne fussent pas l'objet d'une imposition arbitraire.

Je suis heureux d'annoncer aujourd'hui à Votre Excellence que Monsieur Delyanni m'a déclaré hier que, par une circulaire télégraphique, les autorités douanières du Royaume ont été avisées que le bétail de nos réfugiés destiné à être ramené en Turquie est affranchi de toute taxation. Je veillerais à l'exécution de cet ordre et à cet effet j'en informerais le Corps Consulaire Ottoman en Grèce.*

Veuillez bien agréer, etc.

(Signé) PHOTIADES

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

(*) Yunanistan'daki göçmenlerin geri dönmelerine engel olunmaması konusunda Atina'daki Osmanlı Sefiri Photiades Bey'in yaptığı teşebbüsler hakkında bk. Belge No. 277, 288 ve 300. Yine bu göçmenlerin geri dönmeleriyle ilgili olarak ayrıca bk. Belge No. 282 ve eki, 283, 290, 291, 292 ve eki, 301 ve 302.

No. 290

SAFVET PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES, A PHOTIADES BEY, MINISTRE DE TURQUIE A ATHENES.

Télégraphiqe
No. 51395/77 Le 6 Juin 1878

Le Gouverneur de Trikhala télégraphie à la Sublime Porte que les Autorités helléniques subalternes des districts limitrophes soulèvent des difficultés au rapatriement des familles qui se sont refugiées en Grèce.

Veuillez en entretenir M. Delyanni et le prier de prendre les mesures nécessaires pour faire cesser ces difficultés.

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

(*) Yunanistan'daki göçmenlerin geri dönebilmeleri konusunda, Berlin Kongresi arefesinde üstüste teşebbüsler yapılmıştır. 28 Mayıs günü Atinadaki Osmanlı Sefiri Photiades Bey, Yunanistan'dan yurtlarına dönmek isteyen Yanya vilâyeti göçmenlerinin sürülerinden Yunan makamlarının kanunsuz vergi almak istediklerini ve bu konuda Atina'da teşebbüste bulunduğunu bildirmiştir (Bk. Belge No. 277). Öte yandan Teselya Valisi Said Paşa da Larissa'daki (Yenişehir'deki) Yunan Konsolosu aracılığıyla teşebbüste bulunmuştur (Bk. Belge No. 282 ve eki). Osmanlı teşebbüslerinin yanı sıra, Atina'daki İngiliz Maslahatgüzarı Wyndham'ın ve Larissa'daki (Yenişehir'deki) İngiliz Konsolosu Blunt'un da aynı konuda teşebbüslerde bulundukları görülmektedir (Bk. Belge No. 283, 291, 292 ve eki). Ayrıca İstanbul Hariciye Nâzırı Safvet Paşa'nın Atina Sefiri Photiades Bey'e yolladığı talimat hakkında bk. Belge No. 290 ve 301.

No. 291

MR. WYNDHAM, BRITISH CHARGE D'AFFAIRES AT ATHENS, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 368. Confidential Athens, June 6, 1878

My Lord,

I have the honour to report to your Lordship, that on the 30th ultimo I received from Mr. Blunt a telegram dated Larissa, the 28th ultimo, informing me that the Ottoman authorities on the frontier report that seventy-nine refugee families have lately returned from Greece to their homes in the district of Domoco, and six families in that of Armyro, that 150 families have come back to the district of Karditza, and that others are anxious to do so, that they complain that Greek subordinate officials place difficulties in the way. Mr. Blunt further states that the Turkish officials are doing all they can to promote and protect the return of the refugees, that they have requested the Greek Consul at Larissa to request the Greek authorities on the frontiers to aid them in recovering large numbers of sheep and cattle stolen by the Vlachs from Turkish and Christian villages, and hidden by them in the Goura range of mountains, and he concludes his telegram by begging me to urge the Hellenic Government to give directions that the necessary facilities in the recovery of the stolen cattle to granted. On the same day I received a telegram from Her Majesty's Ambassador at Constantinople, that Mr. Blunt was about to try to bring about a meeting between Said Pasha and the Greek authorities at Lamia, which would be productive of a good effect and tend to smooth away difficulties.

On the 31ts ultimo, I saw M. Delyanni, Minister for Foreign Affaires, and I communicated to him the substance of Mr. Blunt's telegram, and begged him to give orders to the frontier authorities in sense suggested by Mr. Blunt. His Excellency said he would do so at once, and I accordingly telegraphed on the same day to Mr. Blunt, telling him that the Greek Government had promised me to renew their orders as to the stolen cattle and sheep.

I also mentioned to Mr. Delyanni that Mr. Blunt was anxious, with a view of smoothing away difficulties connected with the

refugees, to bring about an interview between Said Pasha and the Greek authorities of Lamia, and I asked him if the Greek Government would be willing to further such a project. He replied that he would consult his colleagues on the subject. On the 3rd instant I saw M. Delyanni again, and I asked him if the Government had come to any decision on the above matter, and he said that they had not, that he was to see the King in the course of day, and would take His Majesty's order on the subject.

This morning I saw Photiades Bey, the Turkish Minister, and in reply to my inquiries as to the refugees, he said that according to report from his Consul at Lamia, dated the 4th instant, a number of refugees had returned to their homes, but that there were still a good many in the Phthiotide district, and that through the branch of the National Bank at Lamia, 40.000 drachmas had just been distributed to the refugees, and that so long as they continued to receive assistance they would remain in Greece.

I mentioned to Photiades Bey Mr. Blunt's project with regard to affecting a meeting between Said Pasha and the Greek authorities at Lamia; he said that he had heard nothing from Said Pasha or his Government on the subject, and such being the case, when I saw M. Delyanni later in the day, as he did not speak to me on the subject, I thought it best not to revert to it.

I have, etc.

(Signed) HUGH WYNDHAM

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/71 — Confidential (3720), pp. 197-198, No. 293.

(*) Yunanistan'daki göçmenlerin geri dönebilmeleri konusu etrafında diğer İngiliz belgeleri için bk. Belge No. 283, 292 ve eki. Aynı konuda Osmanlı belgeleri için bk. Belge No. No. 277, 282 ve eki, 288, 289, 390, 300, 301 ve 302.

No. 292

M. BLUNT, BRITISH CONSUL AT LARISSA, TO MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE.

(Separate) Larissa, June 6, 1878

Sir,

I have the honour to inclose herewith a copy of a letter which the Greek Consul M. Palamidis has adressed to Said Pasha, the Governor of Thessaly, under the date of the 1st instant, in answer to the letters from His Excellency, of which I forwrded copies to your Excellency in my despatch of the 30th ultimo, relative to the return of the refugees from Greece, and the recovery of the cattle and sheep which were carried off during the late events.

Your Excellency will observe that the Greek Consul conveys to Said Pasha, on the part of the Normarch of Larissa, the assurances that those objects are occupaying his earnest attention, and have already been attended with success. The Normarch also declares, in courteous termes, his anxious desire to co-operate with Said Pasha in the complation of the reciprocal arrangements entered into between their respective Governments.

I avail myself of this opportunity to forward to your Excellency, also inclosed herewith, a statement showing the number of refugee families who have returned to their homes in the district of Domoco, and in the plain villages of districts of Carditza and Tricalla.

According to this statement, out of 1.894 refugee families from the above named localities, 950 have returned up to the 31st ultimo.

This statement has been furnished by the Greek Archibishop of Larissa; its accuracy may be relied upon, as the Archibishop keeps correct registers of the village population liable to pay church dues, and is, therefore, directly interested in the matter.

Some refugees have also returned to districh of Armyro, and to the villages in the Agrapha Mountains; but I am not yet able to furnish the pricise numbers.

While, on the one hand, the Greek Government appears to afford facilities for the return of this refugees, on the other there is no doubt that some parties in Greece are acting in a contrary sense. The agents who are employed by the Turkish authorities to carry out their intentions report that some of the Greek frontier

subordinate authorities, and late insurgent chiefs, endeavour to persuade the refugees not to return to Thessaly till after the meeting of the Congress, etc.

I inclose extracts of these reports. I have telegraphed as follows to Mr. Wyndham on the subject:—

"Larissa, June 6.

"Fugitives continue to return; more than 1000 families have come back to their villages. Disinging parties, however, try to persuade remainder not to return till after the Congress meets, and decide Greek question."

I also hear that Greek emissaries are trying to induce the refugees and the inhabitants of late insurgent districts to prepare memorials to the Congress complaining of Turkish misrule, and praying that Thessaly, Epirus and Macedonia should be annexed to Greece; and that if this be not practicable, these provincies should be granted "self-Government".*

I have, etc.

(Signed) J. E. BLUNT

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/71 — Confidential (3720), pp. 278-279, No. 395/3.

(*) Yukarıdaki rapordan anlaşıldığına göre, Yunanistan'a geçmiş bulunan ve geri dönmek isteyen göçmenlerin bir kısmı Hıristiyan göçmenleridir. İngiliz Konsolosu Blunt'un aynı konudaki diğer raporu için bk. Belge No. 283. Bu belgede Blunt, Teselya göçmenlerinin geri dönmelerine Yunan makamlarının güçlük çıkardıklarını bildirdikten sonra, bu meselenin Türk ve Yunan sınır makamları arasında görüşülmesi fikrini telkin etmektedir. Aynı konuda Atina'daki İngiliz maslahatgüzarının raporu için bk. Belge No. 291. Konuyla ilgili Osmanlı belgeleri için bk. Belge No. 277, 282, 288, 289, 290, 300, 301 ve 302.

Inclosure to No. 292

M. PALAMIDI, CONSUL DE GRECE A LARISSE, A SAID PACHA, GOUVERNEUR DE THESSALIE

Larisse, le 20 Mai / 1 June 1878

Excellence,

En accusant réception des lettres sub. No. 1, 2, et 3, j'ai l'honneur de communiquer à Votre Excellence la traduction ci-dessous de la reponse de M. le Préfet à Larisse, à qui je m'étais empressé à faire parvenir le contenu de ces lettres:—

"Conformément aux ordres réitérés du Gouvernement Royal, je n'ai pas cessé à travailler avec empressement pour le prompt retour à leurs foyers des familles réfugiées et je me rejouis de pouvoir vous faire connaitre que mes efforts ont eu plein succès, car outre que plusieurs de ces familles ont déjà retourné, il y en a encore un grand nombre qui se propose d'y retourner très prochainement. Je m'occupe aussi très activement à découvrir et à restituer les bestiaux et autres effets enlevés qui se trouvent peut-être transportés à mon département, car le Gouvernement Royal exige que cette affaire soit aussi menée avec la plus grande activité et justtice.

"Cependant il est nécessaire que les intéressés viennent ici pour pouvoir, avec le concour des autorités civiles et militaires, reconnaître et reprendre leurs bestiaux et effets. Veuillez communiquer le contenu de ma lettre à son Excellence le Gouverneur avec prière qu'il peut réclamer de moi l'exécution de telle mesure qu'il croirait nécessaire pour l'accomplissement de l'arrangement survenu entre nos Gouvernements respectifs."

Je saisis, etc.
Le Consul de Grèce
(Signé) PALAMIDI

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/71 — Confidential (3720), p. 279, No. 395/4.

Bu yazı, Teselya Valisi Said Paşa'nın Larissa'daki (Yenişehir'deki) Yunan Konsolosu Palamidi'ye gönderdiği 28 Mayıs 1878 tarihli mektubuna karşılıktır Said Paşa'nın mektubu için bk. Belge No. 282'nin eki. Konuyla ilgili olarak ayrıca karşılaştır Belge No. 277, 283, 288, 289, 290, 300, 301 ve 302. Yunan Konsolosunun adı kimi Palamidis, kimi de Palamidi olarak geçmektedir.

No. 293

AYASTEFANOS MUHACİRİN KOMİSYONUNDAN SADARETE.

Tel. 10 Haziran 1878

20 Mayıs 94 tarihli telgrafname cevabı...

Edirne'nin beri tarafındaki karyelerde bırakılmış mezruatın Edirne'nin öte tarafı ahalii muhacirinine devdii hakkında olan Ferman-ı Fahimanelerini infaza çalışılacağı derkâr ve akdemce kendilerinden edilen istimzac üzerine bu suretle Rusların dahi muvafakat eyliyecekleri me'mul ise de sureti maruzanın mevkii icraye vaz'ı bir yandan Rusların muvafakat-ı resmiyelerini istihsale tevakkuf edeceği gibi bir yandan da çünkü o yolda tarlaların mezrû bırakılmış kuranın ekserisi mevaki-i askeriyeye baid bulunduğuna mebni oralara gönderilecek nüfusun taht-ı emniyette bulunmaları için Ruslar tarafından miktar-ı kâfi asker veya zaptiye ikame ettirilmesine menut olup buna ise taraf-ı âcizanemden olunacak teşebbüsat ve ihtaratın kifayeti meçhul bulunduğundan bu babda Rusya Sefaretiyle bilmuhabere... mevaki-i askeriyeye baid kurayı haliyeye (?) muvakkat izam ve iskân ile mezruat-ı metrukeden müstefid edilecek muhacirinin kabulleri halinde muhafazaları için icabı kadar asker veyahud zabtiye olunacağına dair Sefaret-i mezkûreden bir vaad-i resmî alınarak neticesinin taraf-ı çakiranemize emir ve iş'ar buyurulması babında.*

29 Mayıs 94.

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

(*) **Ayastefanos Muhacirin Komisyonu**'nun Rus işgal makamlarıyla Türk göçmenlerinin çeşitli meselelerine dair önemli görüşmeler yaptığı anlaşılmaktadır. Fakat Hariciye Vekâleti arşivlerinde bu komisyonun faaliyetleriyle ilgili pek az belgeye rastlayabildim. Bu konudaki belgeler muhtemelen Başbakanlık arşivlerindedir. Bunların da araştırılıp ortaya çıkarılması göçmenler konusunun bâzı önemli sorunlarına ışık tutacaktır sanıyorum.

Ayastefanos Muhacirin Komisyonunun, Edirne'nin beri tarafında bırakılmış mahsullerin Edirne'nin öte tarafındaki göçmenlere dağıtılması için Rus makamlarıyla anlaşma yapılması hakkında yukarıdaki telkini üzerine İstanbul Hariciye Nezaretinden Rusya Sefaretine gönderilen nota için bk. Belge No. 298.

No. 294

M. KRAJEWSKI, GERANT DU CONSULAT DE FRANCE A SALONIQUE, A M. WADDINGTON, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE FRANCE.

Salonique, le 10 Juin 1878
Direction politique — Reçue: Cabinet le 19 Juin,
No. 1 — Dir. pol. 20 Juin

Monsieur le Ministre,

Depuis quelques temps les nouvelles venues de différentes points du Vilayet de Salonique ont pris un caractère assez inquiétant au point de vue de la tranquillité publique.

Notre agent de Cavalla m'écrit que la ville de Drama et ses environs sont remplis d'émigrés musulmans dont il évalue le nombre à 40.000.

Des bandes armées de ces émigrés parcourent la plaine de Giumurdjina se livrent au brigandage. A une heure de Port Lagos ils se sont emparés des marchandises qu'un bateau du Lloyd Autrichien avait apportées et qui étaient dirigées sur Giumurdjina...

Le danger pour notre province est maintenant dans l'agglomération des réfugiés Circassiens, Bachi-bozouks et musulmans des pays soumis à l'administration russe y ont afflué en grande nombre apportant avec eux des maladies épidemiques auxquelles Salonique a payé son tribut, et le typhus bovin qui a fait de grands ravages dans nos environs. Notre province que la guerre et l'insurrection avaient le plus épargné commence ainsi dire ressentir les désastreux effets des derniers événements. Il est à craindre que l'accumulation des réfugiés sur certains points n'aggrave encore la situation non seulement au point de vue sanitaire mais aussi au point de vue de la sécurité publique.

Parmi les musulmans les uns sont découragés, les autres éxaspérés et résolus à tout tenter pour défendre ou reconquérir leurs biens. Ceux-ci accusent le Sultan de les avoir vendus, ceux-là ne rêvent comme remède à la situation, que l'extermination du Ghiaour...

(Signé) KRAJEWSKI

Archives des Affaires Etrangères de France, Correspondance Politique des Consuls — Turquie. Salonique 1878 - 1879, Tome V, ff. 347-350.

No. 295

MR. READE, BRITISH CONSUL AT VARNA, TO MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE.

Varna, June 12, 1878

Sir,

I have the honour to report to your Excellency that on the recent arrival at Rustchouk from St. Petersburgh of General Prince Dondoukoff, he wrote a letter to General Fazli Pasha, informing him of his appointement by the Emperor as Governor-General of Bulgaria, and after other matters added that as Turkey had failed to carry out the stipulations of the Treaty of San Stefano as regards the three fortresses of Shumla, Varna, and Batoum, he regretted that he could not allow the Mussulman refugees to return to their homes within the Russian line of demarcation.

Fazli Pasha said he replied that as any appointement the Prince might receive from his Emperor did not concern him in any way whatever, he could not recognize it, and that as his decision in regard to the refugees was one that would keep thousands of innocent people in a continued state of misery and suffering, he could only protest and refer it to his Government.

Most of these unfortunate refuegees are in the villages about Shumla, where they are eking out a miserable existence. Many of them in despair are roaming about the country, and are driven to commit all sorts of irregularities and some acts of violence.

This indeed seems to be a most cruel measure, and at utter variance with the declarations of the Russians on the subject. I even heard several of the leading Bulgars at Shumla speaking very severly of what they called a decided act of cruelty, and if it is adhered to, the refugees in question thus not being able to sow their maize crops, will be further on exposed to the greatest straits.

From the continued bad treatment of all Mussulmans in general by the Bulgars, and of which I hear almost daily, I doubt if the Mussulmans would be able to remain in their homes, even if permitted to return, as all this is done with the entire connivence, indeed I may say the very support, of the Russians.

Fazli Pasha has reported all fully to the Porte, but has not yet received any reply; in the meantime he said, very little short of 20.000 men,* women, and children would continue to suffer from this merciless prohibition.

I have, etc.

(Signed) R. READE

Foreign Office Archives (Public Record Office — London) F.O. 424/71 — Confidential (3720), p. 282, No. 396/1.

No. 296

SAFVET PACHA, GRAND VIZIR ET MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE TURQUIE, A SADOULLAH BEY, AMBASSADEUR DE TURQUIE A BERLIN.

No. 51429/72 Le 13 Juin 1878

Pour faire suite à ma dépêche responsive du 9 Mai, No. 51113/48, j'ai l'honneur de vous transmettre, ci-joint, deux avis de la Société du Croissant Rouge constatant la réception d'un ballot contenant du vieux linge à l'usage des réfugiés et d'une caisse de charpie et de bandages destinés à nos blessés militaires.

Veuillez agréer, etc.

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

(*) 20.000 değil 200.000 olacak; çünkü o tarihlerde Şumnu civarındaki göçmenlerin sayısı 200.000 kadardı. İngiliz Konsolosu Reade'in öteki raporları da bunu doğrulamaktadır. Reade, 29 Haziran 1878 tarihli raporunda Şumnu'da bulunan 200.000 Türk göçmeninden açlıktan ölmekte 8-10.000 kadarına İngiliz yardımları yetiştirildiğini yazmaktadır (Bk. **Belge No. 308**). 8 Temmuz tarihli raporunda Reade, zulüm ve ölüm artığı 300.000 göçmeninŞumnu'da topldanmış ve bunlardan İstanbul'a gidenlerden ve geri dönenlerden sonra 200.000 kadarının Şumnu'da kalmış olduğunu belirtmektedir (Bk. **Belge No. 312 ve ekleri**). 17 Temmuz 1878 tarihli raporunda da Konsolos, Şumnu kazasında bulnuan 200.000 Türk göçmenini yerlerine dönebilmeleri konusunun Türklerle Ruslar arasında tartışılmakta olduğunu bildirmektedir (Bk. **Belge No. 320**).

No. 297

LE CONSUL DE GRANCE A ANDRINOPLE, A M. WADDINGTON, MINISTRE FRANÇAIS DES AFFAIRES ETRANGERES.

Direction Politique
No. 5 Andrinople, le 15 Juin 1878
(Extraits)

Au moment où un Congrès se tient en Europe pour le règlement des affaires d'Orient les Autorités Russes de la province d'Andrinople se mettent en mesure de pourvoir aux besoins administratifs de ce pays, comme si elles avaient la certitude d'une occupation devant se prolonger plus longtemps que ne le pensent généralement les hommes politiques de l'Occident.

A la suite de l'arrivée à Philippopolis du Prince Dondukoff Korsakoff, qui a succédé au Prince Tcherkaski comme organisateur de la Bulgarie, Andrinople a été placé sous la dépendance administrative de ce haut fonctionnaire. Un gouverneur civil, nommé par lui est arrivé dans notre ville, le 12 de ce mois, accompagné d'un nombreux personnel composé d'employés Russes

Il a été décidé en outre que la moisson des récoltes appartenant à des musulmans ayant quitté le pays, seront faites sous la surveillance des fonctionnaires Russes préposés des dîmes, qui après avoir laissé aux moissonneurs la part qui leur revient, en confisqueraient le produit net au profit, sans doute du trésor Russe.

Cette décision a été prise par le Conseil Administratif d'Andrinople qui avait cependant fait publier un avis invitant les Turcs absents à se présenter pour rentrer en possession de leurs biens. Un délai de onze jours, à partir du 28 Mai dernier, était accordé aux intéressés pour les formalités nécessaires à cette revendication.

Aucun paysan turc n'a osé répondre à cet appel, et les quelques rares propriétaires Musulmans revenus de Constantinople dans ce but, cherchent, mais en vain, à vendre à des chrétiens leurs récoltes sur pied, plutôt que d'aller s'aventurer dans la campagne où leurs jours seraient menacés.

Outre les paysans et autre fermiers chrétiens qui viennent s'offrir pour l'entreprise des moissons, les Autorités Russes comptent employer aussi les sept ou huit mille Musulmans capable à ce

travail qui peuvent être facilement pris parmi les 40 mille réfugiés qui peuplent dans ce moment-ci les quartiers turcs d'Andrinople.

Un grand nombre de ces réfugiés a déjà servi aux Russes pour la démolition des fortifications de la ville, ainsi que pour le transport des vivres de l'armée. L'intendance Russe donne à ces réfugiés du pain et une paye journalière de 6 piastres (Un franc trente centimes).

Dans un autre ordre de choses, on remarque que les Autorités Militaires Russes paraissent devoir suivre une ligne de conduite dont le mot d'ordre semblerait émaner des bureaux de la Chancellerie Diplomatique de St. Petersbourg.

Je veux porter de l'impunité avec laquelle de nombreux méfaits se commettent depuis quelque temps entre Chrétiens et musulmans de notre province et de l'attitude observé par les troupes chargées de veiller à la sécurité publique.

Vers la fin du mois de mai, des paysans chrétiens du district de Malkara, ont détruit huit villages Musulmans, Tartares, pour la plupart, et ont massacré ceux des villageois qui leur sont tombés sous la main.

Les Russes ont bien envoyé assez tardivement cependant, quelques troupes à la poursuite des coupables, mais rien n'est venu jusqu'à présent annoncer le résultat des recherches auxquelles ces soldats se seraient livré, et l'affaire semble maintenant être tombée en oubli.

Aux observations qui leur sont faites à ce sujet, les officiers supérieurs Russes répondent que ces regrettables actes de représailles sont la conséquence naturelle de l'oppression séculaire exercées par les Turcs contre les chrétiens. Ils ajoutent que ce serait en souvenir des corvées imposées aux Chrétiens pour la construction de ces mêmes villages, au moment de l'immigration tartare en Roumélie, que ces paysans auraient à leur tour exercé un si terrible vengeance.

Archives des Affaires Etrangères de France, Correspondance Politique des Consuls — Turquie. Andrinople (1878-1880), Vol. III, ff. 83-84-86-87.

No. 298

MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES DE TURQUIE, A L'AMBASSADE DE RUSSIE A CONSTANTINOPLE.

Note verbale
No. 75/5 Le 16 Juin 1878

Pour secourir les réfugiés de la guerre se trouvant au delà d'Andrinople, le Gouvernement Impérial a décidé de leur faire distribuer les récoltes abandonnées dans les campagnes en déçà de cette ville. Il vient, en conséquence, d'autoriser la Commission siégeant à San Stéfano à prendre, de concert avec les Autorités Russes, les mesures propres à assurer cette distribution.

Comme les champs où se trouvent lesdites récoltes sont pour la plupart, éloignés des postes militaires russes, le Ministère des Affaires Etrangères prie l'Ambassade Impériale de vouloir bien faire les démarches....*

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

(*) Bu belgenin son kelimeleri okunamadı. Fakat, cümlenin gelişinden ve bu notanın dayanağı olan 293 sayılı belgenin okunmasından anlaşıldığına göre, İstanbul Hariciyesi, Edirne'nin beri tarafında bırakılmış mahsullerden Edirne'nin öte tarafındaki göçmenlerin faydalandırılması için göçmenlerin Rus askerleri tarafından himaye edilmesini istemektedir. Mahsullerden göçmenlerin faydalanıp faydalanamadıklarına dair herhangi bir belgeye rastlayamadım. Fakat o devirdeki Rus tatbikatı çerçevesinde göçmenlerin hiçbir şekilde mahsullerden faydalandırılmadıklarını sanıyorum. Çünkü, Rus işgal makamları, kaçan Türklerin bütün mahsullerini, paralarını, hayvanlarını ve hattâ gayrimenkullerini tarihte eşi görülmemiş şekilde gasbetme ve bunları kısmen Rus hazinesine, kısmen de Bulgarlara devretmek politikası takibetmekte idiler. Prens Çerkaski tarafından açılan ve organize edilen bu gasp politikası, Çerkaski'nin 3 Mart 1878 günü ölmesinden sonra da devam ettirilmiş ve Rumeli Türk halklarının felâketine başlıca âmil olmuştu.

No. 299

MR. CALVERT, BRITISH ACTING CONSUL AT ADRIANOPLE, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 20
(Extracts) Adrianople, June 17, 1878

Whilst it is but just to state that property in the town of Adrianople is now respected, and that no further complaints are made in the rural districts of the behaviour of the Russian troops, the conduct of the Bulgarians and Greeks towards the Mussulman villagers, instead of improving, is, I regret to say, growing worse. It must be stated that the Greeks in this neighbourhood are now even more conspicious than the Bulgarians in their persecution of the Turks. This appears to be still more decidedly the case in the districs further south, towards Rodosto; as to which, the only detailed accounts that have reached Adrianople are those contained in the Constantinople newspapers.

The open declaration of the Christians, no less than their acts, as daily reported from all parts of the country, point to a settled resolve to bring about a general exodus of the Musulmans. One Turkish village after another is being plundered of the remnant of its cattle, and the owners are killed whenever they offer resistance. The Turkish peasants are everywhere told they must prepare to leave the country. In the abandoned villages the mosques are being levelled with the ground, and such houses as remain standing are occupied by Christians from neighbouring places. In all cases where fugitives have attempted to return to their homes they have been driven away, and in no single instance have their petitions for protection from the Russian authorities been attended to.

A party of about 400 Turkish refugees, with 60 waggons, from Kirk Kilissa and Baba-Eski were being brought towards Adrianople, under a Cossack escort. On their arrival at Havsa, four hours from Adrianople, the Commandant retained the Cosscks and made over the refugees to the charge of six native Christian gendarmes. When they had got a few miles on the road these guardians set about plundering the party committed to their care, at the same time maltreating the men and violating the women and

girls. The facts having become known on their arrival here the gendarmes were arrested (not put in chains), and the case examined into. At the end of ten days, as the result of the mock inquiry, the accused were set at liberty, and re-instated in their functions. None of the plundered property was restored; and, whether justly or not, this almost invariable circumstance in similar cases is not unreasonably construed by the victims as indicating that a participation in the booty, no less than the systematic acquittal of Christians for offences against Mussulmans, has its influence in the denial of justice.

To return to the main subjeet, the most signal instance of Russian acquiescence and participation in the flagrant wrongs which are being perpetrated on the helpless Mussulmans has yet to be mentioned. It is furnished by the pesent action of the authorities with regard to the harvests, a matter whose importance claims special attention.

On the 28th ultimo an official notice was published calling upon the owners of fields to get their titles registered, personally or by deputy, within a space of eleven days, in order that they might gather their harvests. The call was largely responded to, and permits were issued for the district of Adrianople. As regards the more distant parts of the country, applicants were told to await the arrival of the new Governor. Those of the former category who presented themselves to the various district authorities were contemptiously ordered off and told that they had no right to any property there. This has happened, among other places, at the mixed Greco-Turkish villages of Avariz, Yeni-Kioi, Buyuk-İsma-iltcha, and Hadji-Kioi, all within a few miles of Adrianople. Yet, not even in these cases, have the authorities seen fit to enforce obedience to their ostensible orders. Moreover, two or three days before the expiration of the term alowed, those villagers who were setting out with their permits were ordered to turn back and await futher instructions. The measure has, in short, remained a dead letter. The barely crops belonging to Mussulmans are already being reaped and appropriated all over the country by the Christians, and now, within the last day or two, the Turkish peasants are being offered by the Russian authorities 6 piastres a-day with bread rations to gather the wheat crops for the Government, to whose use those crops are, in point of fact, confiscated.

This arbitrary step, coming upon the tacit acquiescence of Russian policy in the attitude of the Bulgarians and Greeks, has convinced the Turks that nothing less has been determined upon than their utter ruin, and their expulsion by direct and indirect means from the country.*

I have, etc.

(Signed) EDMUND CALVERT

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/72 — Confidential (3726), pp. 13-14, No. 19.

(*) Türk göçmenlerine ait malların müsadere edilmesi, aslında bir gasp politikası idi. Bu gasp politikası, işgal edilen Bulgaristan'da Mülkî İşler Âmiri olarak görevlendirilen Prens Çerkaski ve onun etrafındaki Panslavist zümre tarafından plânlanmış ve daha 1877 yazında Tuna vilâyetinde uygulanmıştı. 1878 yazısında bu politika, Edirne vilâyetine de teşmil edilmişti. Bu politikanın uygulanması, ekseriyetle şu şekilde olmaktaydı: Kaçan Türklere ait mahsullerin Bulgarlar tarafından toplanması emrediliyor ve toplanan mahsullerin yarısı bunları toplayan Bulgarlara veriliyordu. Öteki yarısından vergiler çıkarılıyor ve geriye kalan kısmı, güya ilerde mal sahiplerine verilmek üzere, depo ediliyordu. Sonra, mal sahiplerinin geri dönüp mahsulerini almaları için ilânlar yapılıyordu. Bu ilânlarda, mal sahiplerine geri dönmeleri için bir hafta, 10 gün gibi mühletler veriliyordu. Bu mühlet içinde geri dönüp mahsullerini istemeyenlerin hakları kayboluyor ve mahsuller Rus hazinesine kalıyordu. Esasen çok uzak mesafelerde bulunan göçmenler bu kısa mühlet içinde dönemediklerinden ve dönmeğe teşebbüs edenler de çoğu zaman silâhla karşılandıklarından fiilen kimse mahsullerini alamıyordu. Bu gasp politikası, mahsullerden başka göçmenlere ait hayvanlara, paralara ve gayrimenkullere de teşmil edilmişti. Bulgarların, Türk göçmenlerine ait evlere yerleşmeleri ve Türk tarlalarını "kendi malları gibi" ekmeleri için Rus makamlarınca emirler çıkarılmış ve bu şekilde göçmenlerin geri dönme kapıları kapatılmak istenmişti. Bu önemli konuyu bir başka kitabımda ayrıca incelemek niyetindeyim.

No. 300

PHOTIADES BEY, MINISTRE DE TURQUIE A ATHENES, A SAFVET PACHA, GRAND VIZIR ET MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES.

No. 4447/63 Athènes, les 18 Juin 1878

Altesse,

J'ai l'honneur de recevoir la dépêche télégraphique que Votre Altesse a bien voulu m'adresser le 6 Juin No. 51395/77 pour m'inviter à saisir le Cabinet d'Athènes des difficultés mises par les autorités Helléniques subalternes au rapatriement de nos réfugiés et obtenir l'adoption de mesures préposées à les faire cesser.

Je me suis empressé de faire à cet effet des démarches auprès du Président du Cabinet d'Athènes, à la suite desquelles l'ordre a été transmis en ma présence à toutes les autorités du Royaume de faciliter le rapatriement de nos réfugiés.

A cette occasion, Monsieur Coumanoun Dimos m'a exprimé le désir, que nous soyons plus précis dans nos plaintes en désignant les localités dont les autorités soulèvent des difficultés au rapatriement des familles réfugiées en Grèce.

Je ne dois pas en outre laisser ignorer à Votre Altesse que malgré les facilités apparentes que le Cabinet d'Athènes semble accorder à nos réfugiés, il est un fait acquis qu'il entre dans ses vues d'empêcher leur rapatriement - quelques lourdes que soient les charges que leur présence en Grèce impose au Gouvernement Hellénique - afin de pouvoir .... de nouveaux troubles ou de bénéficier du précédent qui serait créé vis-à-vis de l'Autriche en ce qui concerne le mode de rapatriement des Bosniaques réfugiés en Autriche.

On fait de résultat pratique obtenu jusqu'ici, je n'ai à mentionner que l'affranchissement de toute taxation du bétail appartenant à nos réfugiés. Du reste, c'était par arbitraire que les autorités douanières avaient exigé, contrairement aux règlements douaniers du Royaume, une taxe sur les bestiaux des réfugiés.

L'action du Gouvernement Hellénique en vue de maintenir en Grèce nos réfugiés, n'a pu s'exercer jusqu'ici d'une manière efficace que sur les Epirotes. Les quelques-uns laissés (?) des Epirotes réfugiés dans les Iles Ioniennes s'y maintiennent encore, d'après les rapports que je reçois de nos autorités consulaires.

Il n'en est pas de même heureusement des Thessaliens dont la plupart ont déjà regagné leurs foyers.

Il importe de ne pas perdre de vue la tactique que procède le Gouvernement Hellénique à mettre des entraves à l'oeuvre du rapatriement. Je prend la liberté d'attirer tout particulièrement sur ce fait l'attention de Votre Altess.*

Veuillez bien agréer, etc.

(Signé) PHOTIADES

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

No. 301

SAFVET PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES, A PHOTIADES BEY, MINISTRE DE TURQUIE A ATHENES.

No. 51514/84 Le 19 Juin 1878

Votre Excellence trouvera, ci-joint, copie d'un rapport du Gouverneur de Thessalie ayant pour annexes deux lettres qu'il a adressées au Consulat Hellénique à Larisse relativement aux réfugiés ottomans en Grèce.**

Je vous prie de faire de votre côté auprès du Cabinet d'Athènes des démarches dans le sens de ces pièces et d'agréer, ete.

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

(*) Yunanistan'daki göçmenlerin geri dönmeleri konusunda ayrıca bk. Belge No. 277, 282 ve eki, 283, 288, 289, 290, 291, 282 ve eki, 301 şe 302.

(**) Bk. Belge No. 282 ve eki.

No. 302

SAFVET PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE TURQUIE, A PHOTIADES BEY, MINISTRE DE TURQUIE A ATHENES.

No. 51515/85 Le 19 Juin 1878

J'ai reçu les trois rapports que vous avez bien voulu m'adresser en date des 28 Mai et 4 Juin, No. 4400/139, 4417/147 et 4419/150 au sujet du rapatriement des réfugiés Ottomans en Grèce.

Je me fais d'abord un devoir de vous exprimer mes remerciements pour le résultat satisfaisant des démarches que vous avez faites auprès du Cabinet d'Athènes pour exempter de toute taxation de bétail de nos réfugiés destiné à être ramené en Turquie.

De mon côté j'ai autorisé l'Administration Générale des contributions indirectes à proscir aux Autorités Douanières du Vilayet de Janina d'accorder aux réfugiés les facilités voulues pour ramener leurs troupeaux.*

Agréer, etc.

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

(*) Bk. Belge No. 277, 288 ve 289. Yunanistan'daki göçmenlerin geri dönmeleri konusunda yapılan çeşitli teşebbüsler ve meselenin geçirdiği safhalar hakkında ayrıca bk. Belge No. 282 ve eki, 283, 290, 291, 292 ve eki, 300 ve 301. Bir yandan Türk teşebbüsleri, öte yandan İngiliz teşebbüsleri üzerine, göçmenlerin geri dönmelerine Yunan makamlarının müsaade ettikleri anlaşılmaktadır. Fakat bu konuda Hariciye Vekâleti arşivlerinde daha etraflı bilgiye rastlayamadım. Göçmenlerin güçlüklerle karşılaşmadan topluca dönüp dönemedikleri, döndükten sonra nerelere yerleştikleri, sayıları vs. hakkındaki bilgiler eksiktir. Bu konularda belki Başbakanlık Hazine-i Evrakında tamamlayıcı belgeler bulunabilir. Benim, Başbakanlık arşivlerinde araştırma yapmaya vaktim olmadı.

No. 303

REPORT FROM DR. DICKSON, TO SIR A. H. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE.

Constantinople, June 19, 1878

Sir,

I have the honour to inform your Excellency that Dr. Mordtmann announced to the Board of Health yesterday that some fatal cases of Cholera have occured at Philippopolis. The Board had no knowledge whatever of this event, and as at present it possess no means of its own to investigate the matter, it requested the Russian Delagate to make inquiry, through his Embassy, in order to arrive at the truth of the report.

Dr. Mordtmann then proceeded to give the following account of the health of the refugees living in Stamboul. Their number, 50.000, had lately been increased by 4.000 more, come back from Egypt. The death-rate was 400 a-week, and amongst them he had observed a few who had perished from starvation. Cases of Typhus still existed in some quarters of the town, but small-pox had entierly disappeared. The Government supplies had ceased, and the refugees clamoured for food and help. The hospitals for refugees established at Zarp-hané and Gul-hané are admirably kept; the diet is excellent and plentiful, and the patients carefully attended, so much so, that when cured they invariably refuse to go away. In contrast to this, no amount of persuasion will induce the refugees who fall sick in the other quarters of Stamboul to go into hospital.

Dr. Gabuzzi declares that nothing has yet been done to remove the refugees from those insultary localities of the sixth district, pointed out by him. The Austrian Lloyd steamers were freighted to carry away a part of the refugees from this city. One of them did convey 1.300 from Stamboul to Mersine, but the other boat has not shipped any passangers, in consequence of a sudden order received from the Austrian Government calling to Trieste all the transport ships belonging to the Lloyd Company. The agent of this Company here has therefore announced the refugees will no longer be received in their boats. None of these wretched people leave Constantinople at present by the Roumelian railway, because, having heard of the assambling of the Berlin Congress, they positively refuse to go away before knowing the result of the

deliberations of that Assembly as to their fate. The number of refugees along the European shores of the Bosphorus has sensibly diminished, and no patient have been sent into hospital this week. Cases of typhus have become rare, but ague has shown itself, more especially at Arab-Djami, in Galata, and at Kassim-Pasha. Government suppliees are now seldom issued to these people, and that only to women and children. From the 10th to the 17th instant the cases under treatment amongst the refugees along the European shore were 127. Of these eleven were of typhus, one of small-pox, and 115 of ordinary maladies.

Dr. Stekonlis reports that the condition of the refugees on the Asiatic shores has remained about the same time as last week, but the cases of typhus have become more numerous. Yet the mortality has not increased. He ascribes the increase of typhus to the gathering of refugees into the filthy infected stables of Scutari and Kadikioi, praparatory to their expedition into the provinces, and thus rekindling and keeping up malady amongst them. Most of these people when once put into these filty abodes remain in them. Hence the condemned stables of Sultan Murad in Kadikioi, and those of Bulbuldué at Scutari, after having been entierly cleared out, are now crowded again.

The subsidies given by the Government have ceased, and want of funds render the medical assistance very precarious.

The refugees established upon Alem Dagh are in a wretched condition, and 400 of them are lying ill without any help. Those at Fenerbatché remain as they were last week. They are fed by the International Committee, but the want of latrinees is still greatly felt there.

The total number of the refugees along the Asiatic shore is 27.000, and the death-rate 21 per diem. From the 2nd to the 16th instant the number of refugee patients under treatment were 580. Of these 144 were cases of typhus, 122 of typhoid, 139 of dysentry, 73 of ague, and 110 of ordinary maladies.

I have, etc.

(Signed) E. D. DICKSON

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/72 — Confidential (3726), pp. 19-20, No. 30/1.

No. 304

SAFVET PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE TURQUIE, A ESSAD BEY, AMBASSADEUR DE TURQUIE A VIENNE.

No. 51533/167 Le 20 Juin 1878

Pour faire suite à ma dépêche du 30 Mai, No. 51285/143, je transmets, ci-joint, à Votre Excellence un récépissé de la Commission des réfugiés constatant la réception de la somme de 140 francs offerte par le Docteur Ch. Rosenfeld et le Chevalier A. de Janeck en faveur des émigrés de la guerre.*

Veuillez, etc.

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

No. 305

SAFVET PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE TURQUIE, A KARATHEODORY EFFENDI, MINISTRE DE TURQUIE A BRUXELLES.

No. 51531/42 Le 20 Juin 1878

J'ai reçu et communiqué à la Prefecture de la Ville et au Comité Central du Croissant Rouge le rapport que vous avez bien voulu m'adresser le 30 Mai, No. 1573/95, pour m'annoncer l'envoi d'une somme de 500 francs offerte par la Société nationale belge de la Croix Rouge en faveur des réfugiés et des blessés de l'Armé Impériale**.

Je vous prie d'exprimer à cette Société nos remerciements pour son acte philanthropique et agréez, etc.

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

(*) Bk. Belge No. 280.

(**) Bk. Belge No. 281.

No. 306

REPORT FROM DR. DICKSON, TO SIR A. H. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE.

Constantinople, June 26, 1878

Sir,

I have the honour to inform your Excellency that the public health of this city is steadily improving. No fresh cases of typhus or small-pox have shown themselves during the past week amongst the refugees in Stamboul, not amongst those on the European shores of the Bosphorus. On the Asiatic side, however, more especially at Scutari and at Kadi-keui, cases of typhus continue to crop up, and the mortality amongst the refugees has increased of late; there is, moreover, a good deal of sickness at Anatoli-Hissar, and diarrhoea and ague have become very prevalent. The death-rate amongst the refugees has everywhere diminishing except at Scutary. The oft-repeated complaints of inadequate assistance and scantiness of food given to the refugees by the Government, of the insufficiency of the medical assistance afforded to their sick, and of the utter neglect or incapacity to send these wretched people back to their homes or to settle them down in other provinces, are still urged by Dr. Gabuzzi, Dr. Mordtmann, and Dr. Stekoulas. It appears, therefore, more than probable that the refugees will remain in this city, adding a permanent increment to its elements of poverty, crime, sickness, and disorder.

The improvement noted in the public health has led the Board of Health to modify the wording of the bill of health issued at this port in the following terms: "Les cas de typhus exanthématiques ont diminué considérablement dans la capitale."

A question also arose as to the necessity of maintaining any longer the three medical inspections that keep the Board informed of the condition and health of the refugees; but the Board decided that no change should be made for the present.

Dr. Vitalis, who, in the absence of Dr. Bartoletti, is acting as Inspector-General of the Health Department, informed the Board that as the vessels which aree employed to convey to Russia the

sick and wounded Russian soldiers hoist the Red Cross flag they have been exempted from the sanitary dues leviable at Turkish ports, in the same manner that has been practised for those flying the Red Crescent flag.

I have, etc.

(Signed) E. W. DICKSON

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/72 — Confidential (3726), pp. 36-37, No. 54/1.

No. 307

MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 628
(Telegraphic) Therapia, June 28, 1878, 4. p.m.

Dr. Cullen, who has been sent by the International Fund to distribute relief to the Mussulmans who have been driven by the Russians and Bulgarians from their homes in the plains, and have taken refuge on the slopes of Mount Rhodope, reports that in the distict of Yenije there are upwards of 10.000 refugees; in the town of Uskupcha about 2.500, of whom 742 are widows and orphans, and in the utmost misery; and in the district of Gumuljina 51.200. All these people are almost destitute of claothing, and starving. Can no measure be taken to insure protection to these poor creatures, and that they may return to their villages? The refugees here are also in the greatest want, but although funds could be found to sent them back to their homes, no protection can be assured them against massacre and outrage.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/71 — Confidential (3720), p. 353, No. 473.

No. 308

MR. R. READE, ERITISH CONSUL AT VARNA, TO SIR LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE

June 29, 1878

Sir,

I have already had the honour to report to your Excellency that the Prince Dondokoff Korsakoff had prohibited the return of Mussulman refugees at Shumla and elsewhere to their homes within the Russian line of demarcation. This prohibition not only kept the above refugees in a continued state of great suffering ,but also many of those from points within the Turkish line contiguous to that of the Russians, who having heard of the interdiction were afraid of going to where they would be near to, and exposed to, the brutalities of the Bulgars.

On the 22nd instant I received a communication from the medical man at Shumla, informing me that the most destitute of the refugees were suffering most intensely; a number had already died, and that most of them were suffering so much from the want of some nourishing food (they having nothing supplied to them but damaged maize flour) that if something was not quickly done for them they must all succumb. Consequently, I started next morning for Shumla, where I found what had been reported to me to be unhappily true. Having still a considerable balance of the sum placed at our disposal by your Excellency from the Turkish Compassionate Fund. I at once assembled the local authorities and the Refugee Commission, placed at their disposal some of the balance in hand, and begged them to lose no time in doing something to stay the suffering reported to me. The following was at once decided upon:—

1. To issue 1.000 okes of meat and 16 piastres caimé per oke for vegetables, salt, etc., twice- a-week to the most distressed of the refugees (Mondays and Thursdays).

2. As permission to return to their homes had just been suddenly received from the Russians, to grant a small sum of money to each of the families able to return, but who are in a state of destitution, varying from 100 to 150 piastres caimé, according to the size of the families.

3. Competent and trustworthy persons to go to the refugee camp daily to see both of the above measures carried out.

It is necessary for me to explain that the balance of money exists from my having always firmly refused to take off the hands of the authorities the supply of what they were able and ordered to furnish. I consider this was happily done, as I always feared such a contingency as the present one, and had I not been able to supply anything at this moment, the doctor at Shumla is of opinion that, as the resources of the local Government are almost exhausted, all the refugees in question, numbering between 8.000 and 10.000, must have succombed; these are encamped outside the town of Shumla. The others, who are in the town and villages of the Caza, have or have not found means of existence.

On my return to Varna, I at once sent 300 L. Turkish to the Commission, through the Governor-General, and have authorized the Commission to draw for what further sum may be required, and within the balance in hand. In the hospital, moreover, there are a number of refugees suffering from incurable diseases, and aggravated by the low spirits of the patients. The medical man says that, under these circumstances, in the hospital they will only get from bad to worse, whereas if they could be sent to their homes the change of air and satisfaction from their return might save some, possibly many. The Commission is, therefore, giving its attention to this subject.

As your Excellency would hardly credit the statement made to me at Shumla as to the number of refugees, I inclose herewith a certificate delivered to me by the Commission, and signed by the President, stating that in the whole Caza of Shumla there are still about 200.000 refugees.

The prohibition of Prince Dundakoff was the more cruel, as the crops are very fine and require reaping, which happily, as it is not yet too late, can now be done.

The General Kaimakam and Commission are fully alive to the gravity of the situation, and I left them doing their best to get over it with the assistance I am happily able to afford them.

I have, etc.

(Signed) R. READE

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/72 — Confidential (3726), p. 47-48, No. 66/1.

No. 309

APPEL DES MUSULMANS OPPRIMES DES BALKANS, AU PRINCE DE BISMARCK, CHANCELIER DE L'EMPIRE D'ALLEMAGNE, PRESIDENT DU CONGRES INTERNATIONAL REUNI A BERLIN, ETC, ETC..

Le 29 Juin 1878

Altesse,

L'Europe, émue des maux qui affligent l'Orient depuis bientôt trois ans, s'est réunie en Congrés dans le but louable de donner une solution équitable aux questions qui ont provoqué dans notre patrie la guerre civile et la guerre avec l'étranger.

Ramener le repos et la sécurité dans les contrées dévastées par le fer et par le feu, cicatriser les plaies, rétablir en un mot un état de choses normal et durable en donnant satisfaction aux droits et aux aspirations légitimes de chacun, telle est la haute mission de justice et d'humanité que la Providence a dévolue à l'Assemblée dont Votre Altesse est l'illustre Président.

Tous les intérêts nationaux ou politiques, toutes les revendications, à quelque titre que ce soit, ont fait entendre leur voix dans cette suprême circonstance, celle du malheur ne trouvera-t-elle pas son écho dans la conscience des Représentants de l'Europe civilisée?

Après avoir subi avec résignation les calamités de la guerre et de l'invasion, nous espérions que la conclusion de la paix aurait clos la trop longue série de nos souffrances. Non! ce que le déchaînement des mauvaises passions, des instincts sanguinaires, peut expliquer en temps de guerre sans toutefois en atténuer l'horreur, a persisté encore après la cessation des hostilités.

Devant les massacres en masse, les meurtres isolés, le pillage, le viol et l'incendie, nous avons dû fuir, traqués de tous côtés comme des bêtes fauves, laissant les champs jonchés des cadavres de nos femmes, de nos enfants et de nos compatriotes infortunés. La misère, les privations et les épidémies ont ensuite continué l'oeuvre d'extermination commencé par des hordes de sauvages indignes du nom d'hommes.

Voilà jusqu'aujourd'hui les bienfaits qui ont découlé pour nous de la conclusion du traité de San Stéfano, qui devait inaugurer l'ère de la paix et de la concorde!...

Ce n'est pas tout, au mépris des principes qui régissent aujourd'hui les sociétés civilisées, on veut soumettre au joug d'une minorité ignorante, altérée de sang et de vengeance, des peuples qui lui sont supérieurs au point de vue des aptitudes administratives et de la tolérance religieuse, on veut que ces mêmes peuples n'aient plus de patrie, ni de nationalité, que leurs droits consacrés par les siècles soient effacés d'un trait de plume!

Ce serait une grave erreur que d'attribuer les persécutions dont nous sommes victimes, à une réaction contre un régime prétendu odieux. Non! Altesse, elles sont la conséquence d'un plan infernal qui a pour objectif l'exode général des musulmans de la Roumélie et d'une partie de l'Asie. Pour les y contraindre, le fer, le feu, les spoliations, tous les moyens sont bons.

Mais l'Europe humanitaire, l'Europe civilisée peut elle-rester impassible devant une iniquité qui serait la tache éternelle de ce siècle de lumière et de progrès? Si nous avions une pareille conviction, nous n'aurions pas adressé à Votre Altesse le recueil qui suit* et qui contient le récit d'une partie minime, hélas! des souffrances des populations musulmanes et leurs protestations unanimes contre le régime qu'on veut leur imposer.

Que Votre Altesse daigne soumetre à la haute appréciation des honorables plénipotentiaires des Puissances cet exposé de notre lamentable situation et de nos justes aspirations, afin qu'ils veuillent bien prendre en considération nos malheures et notre droit de vivre sous le gouvernement dont plusieurs siècles ont consacré la légitimité.

Les Musulmans Opprimés

Appel des Musulmans Opprimés au Congrès de Berlin
Leur situation en Europe et en Asie depuis le traité de San Stéfano.
Constantinople, Juin 1878, pp. III-V.

(*) Bundan sonra bir seri belge sunulmaktadır. Belgeler, kitap halinde toplanmıştır. Yukarıdaki belge, bu belgeler külliyatı kitabının "sunuşu" yerinedir. Bundan sonra gelen belgeler 97 sayfa tutmakta ve üç bölüm halinde toplanmaktadır. Birinci bölüm, çeşitli zulümlerle ilgili belgeleri kapsamaktadır. Bu bölümden göçlerle ilgili birkaç belgeyi bu kitaba aldım. İkinci bölümde, şikâyetler ve taleplerle ilgili belgeler yer almaktadır. Rumeli Türk halklarına ait malların gasbı hareketlerine ışık tutmaktadır. Üçüncü bölüm ise Rumeli'nin ve Doğu Anadolu'nun parçalanmasına karşı bu yerler ahalisinin toplu halde protestolariyle ilgili belgeleri kapsamaktadır. Rumeli Türkleriyle Batum ahalisi, vatandaşlarının yabancılar tarafından paylaşılıp ilhak edilmesine karşı toplu halde protesto sesini yükseltmektedir.

No. 310

M. FOURNIER, AMBASSADEUR DE FRANCE A CONSTANTINOPLE, A M. WADDINGTON, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE FRANCE

Télégraphique
en chiffre

Térapia, Le 8 Juillet 1878
8 h. 1/2 sr.

Un de nos compatriotes, digne de toute confiance, vient de parcourir avec le Consul Général d'Angleterre à Constantinople, Mr. Fawcett, les populations du Rhodope (environs de Cavala, Drama, Gumuldjina) pour leur porter secours et les empêcher de mourir de faim et de misère.

L'état de ces populations est épouvantable, le nombre d'individus réfugiés, à pourvoir de tout, dépasse 100.000, et ce nombre croit tous les jours par la destruction incessante des villages incendiés par des bandes de Bulgares et de **soldats Russes** qui commettent des actes de véritable férocité incendiant, violant, mettant en croix, brûlant vif. Aucun homme ou garçon n'est épargné.

Le Congrès seul peut prendre des décisions pour mettre fin à un pareil état de choses dont le but est l'extermination des musulmans.

Tant que les troupes Russes seront dans ces pays, les procédés d'extermination d'une race dont on veut table rase seront mis à exécution.

J'enverrai ces jours-ci un rapport détaillé des fait révoltants que je signale. Une Commission internationale, immédiatement nommée, pourrait pour être arrêter ou atténuer ces inconcevables violences.

Safvet-Pacha, informé comme moi, m'a prié de faire connaître à Votre Excellence cette situation qui fait honte à l'Europe et il trouve inique que les Bulgares musulmans soient tous désarmés et exposés, sans moyens de défenses sûres de l'impunité.

FOURNIER

Archives des Affaires Etrangères de France, Correspondance Politique — Turquie. Juillet 1878, Vol. 418, ff. 166-167.

No. 311

SIR A. H. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

(Telegraphic) Therapia, July 8, 1878

Consul-General Fawcett is just returned from Rhodope district, having met the Agent who has been sent to visit the whole country with the object of relieving the fugitives. The account he gives of the outrages and horrors committed by the Russians and Bulgarians is perfectly appalling. There would appear to be a determination on the part of the (group left out) to exterminate the Mussulman population. Out of more than 100.000 fugitives who are starving and naked, upwards of 70 per cent are widows and orphans. In the district of Philippopolis alone, on the 28th and 29th ultimo, twelve villages were burnt and most of the inhabitants massacred, some with the most terrible tortures. In the Demotica district fifty-three villages have been plundered and burnt during last two months; the names of the persons who have been burnt and otherwise tortured to death can be given. The violation of women and young children exceeds anything that can be imagined. I will send you a detailed account, furnished by Consul-General; a similar account, I am informed, has been received by the French Ambassador from a Frenchman who accompanied the (?) army. Can nothing be done by the Congress to put an end to a state of things which disgrace humanity and civilization, and which will apparently last as long as Russian occupy the country?

Cannot a Joint Commission, named by the Powers, be sent without delay to (group wrong), meeting to save the lives of tens of thousands of innocent peasants? We are sending supplies, and some hundred of persons have been saved from starvation, but the amount of want and misery is beyond private charity.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/72 — Confidential (3726), p. 56, No. 79.

No. 312

MR. R. READE, BRITISH CONSUL AT VARNA, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 3. Political. Varna, July 8, 1878

My Lord,

Your Lordship is aware of the extraordinary numbers of Mussulmans, men, women, and children, who, during the late war, were driven from their homes in the districts invaded by the Russians, in consequence of the brutal treatment they received from Bulgars and Cossacks.

Many died from the intense and cruel sufferings to which they where (were ?) exposed, and the greater part of the survivors - about 300.000 - managed to reach Shumla, where they were relieved by the authorities and the Turkish Compassionate Fund.

A number of these refugees went to Constantinople, and on the conclusion of the armistice many returned to their homes within the Turkish line of demarcation, leaving about 200.000 from districts within the Russian line.

Of these a moderate number in despair ventured to return, and it was hoped that by degrees most of them would soon be at their homes; but on the return to Rustchuk from St. Petersburgh of Prince Dundakoff Korsakoff (in the beginning of June) this official notified to General Fazli Pasha, of Shumla, that "as the Porte had not carried out the provisions of the Treaty of San Stefano as regards the evacuation of the fortresses Shumla and Varna, he could not allow the Mussulman refugees to return to their homes within the Russian line of demarcation."

Against this apparently cruel act Fazli Pasha could only protest, and as the refugees were suffering intensely, many dying, from the inability of the authorities to afford them sufficient relief, their resources being nearly exhausted, I brought the matter quickly to the knowledge of Her Majesty's Ambassador at the Porte, who reported it to your Lordship.

Some fifteen days afterwards the Russian authorities at Razgrad, Eski-Djuma, and Osman Bazar, pressingly urged Fazli Pasha to send all the refugees to their homes, promising to protect them **en route** and at their destination.

Hearing of this I went to Shumla, and having a balance at my disposal from the Turkish Compassionate Fund I arranged with

the General and the other authorities to grant to each destitute family a sum sufficient to take them home where their crops were ready to reaping.

The repatriation of these unfortunate people consequently commenced, and I was under the impression that all was going on well when, to my surprise, yesterday morning I received a telegram from General Fazli Pasha, copy of which I have the honour to inclose, and by which your Lordship will see the value of the assurances of protection so lavishly sent to the General.

What the fate of these people will be if they remain at Shumla in such numbers (nearly 200.000), and many without means of existence, I am afraid to say.

Having received other information from Shumla on the subject confirming the General's telegrams, and as I shall only be able to communicate with Constantinople on Wednesday next, I yesterday transmitted a telegram to Consul-General White, of Bucharest, to be forwarded on in cipher to your Lordship, and copy of which I have further the honour to inclose, in hopes your Lordssip would get such orders sent quickly to the Russian authorities in this province as would enable these unfortunate refugees to escape being kept at Shumla without means of existance, and to return to their homes before their crops, not already seized by the Bulgars, are spoilt for want of reaping.

I have, etc.

(Signed) R. READE

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/72 — Confidential (3726), p. 172-173, No. 217.

Inclosure 1 to No. 312

GENERAL FAZLI PACHA, COMMANDANT DE L'ARMEE TURQUE A CHOUMLA, A M. READE, CONSUL DE GRANDE-BRETAGNE A VARNA.

(Télégraphique) Choumla, le 6 Juillet 1878

Sur la proclamation donnée de la part des Russes, et après votre avis que nous sommes tombés d'accord, nous faisions partir, groupe en groupe, les réfugiés résidant à Choumla pour Rasgrad, Djuma, et autres destinations, mais les Russes et Bulgares maltraitent

les réfugiés, la plupart de ceux-ci retournent ici, et ceux qui ne sont pas encore partis, voyant cet état de choses, sont obligés de renoncer à leur départ. La cause principale de l'abus commis de la part des Russes et Bulgares est d'effrayer les réfugiés et prendre possession de leurs récoltes. Il résulte d'après les rapports que je reçois chaque jour qu'on commet les mêmes abus à ceux qui sont rapatriés déjà depuis longtemps, pour les obliger à abandonner leurs foyers pour profiter de leurs récoltes.

Veuillez, ete.

Le Commandant-en-chef
FAZLI

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/72 — Confidential (3726), p. 173, No. 217/1.

Inclosure 2 to No. 312

CONSUL R. READE TO THE MARQUIS OF SALISBURY.

(Telegraphic) Varna, July 7, 1878

About 200.000 Mussulman refugees from districts in Russian occupation still in the Shumla caza. 10.000 to 15.000 utterly destitute. Sight very heartrending. Government resources exhausted. Turkish Compassionate Fund also. Russians recently invited their return home, promising protection. Many left, but were forced to retrace steps from cruel treatment by Bulgars and no notice from Russians. Many have already succumbed, and, as their standing crops, not already seized by Bulgars, require immediate reaping, if they are not quickly enabled to repatriate safely, and Bulgar maltreatment not arrested, very many more must perish, and loss of crops must entail eventual famine. Case very urgent. I am reliably informed that Bulgars are daily and cruelly maltreating Mussulmans in every direction, and Russians do not interfere. If temporary occupation of new province is by Russians alone, all say and believe that none but Bulgars can remain, and many thousands must inevitably be ruined.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/72 — Confidential (3726), p. 173, No. 217/2.
F.O. 427/73 — Confidential (3752), p. 17, No. 27.

No. 313

TURKHAN BEY, MINISTRE DE TURQUIE A ROME, A SAFVET PACHA, GRAND VIZIR ET MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE TURQUIE.

No. 10440/235 Rome, le 9 Juillet 1878

Monseigneur,

Par mon respectueux rapport responsif du 18 Juin écoulé, j'ai eu l'honneur d'informer Votre Altesse que Leurs Eminences les Cardinaux Franchi et Simeoni avaient témoigné leur désir de venir à l'aide des malheureuses familles émigrées de la péninsule des Balkans.

Je suis heureux de pouvoir annoncer à Votre Altesse, ainsi qu'il résulte aussi des deux entrefilets ci-joints des organes du Vatican, que la Propagande Romaine désireuse de donner le bon exemple aux âmes charitables vient d'envoyer une somme de mille francs au Délégué apostolique à Constantinople pour être distribuée à ces malheureux.

Je n'ai pas besoin de dire à Votre Altesse que, en aprenant cette nouvelle je me suis empressé de faire exprimer à Leurs Eminences les remerciements de la Sublime Porte pour cet acte de générosité.

J'ai l'honneur d'être, etc.

(Signé) TURHAN HUSNY

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

(*) Rumeli Türk göçmenlerine yardım için Avrupa'da girişilen kampanya'ya, İtalya da oldukça geniş ölçüde katılmıştı. Toplanan yardım miktarı bakımından İtalya, İngiltere, Fransa, Almanya ve Avusturya'dan sonra gelmiştir. Toplanan yardımların bir kısmı, doğrudan doğruya Osmanlı temsilcilikleri aracılığıyla, Osmanlı "İane-i Muhacirin Encümeni"ne gönderilmiş, bir kısmı da İstanbul'da kurulan "Göçmenlere Yardım Milletlerarası Komitesi"ne yollanmıştı. İtalya'da toplanan yardımların miktarını gösteren belgeler, bu kitabın ikinci cildinde yayınlanacaktır.

No. 314

MR. FAWCETT, BRITISH CONSUL-GENERAL AT CONSTANTINOPLE, TO SIR A. H. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR IN TURKEY.

Constantinople, July 9, 1878

Sir,

Having about a fortnight ago received trustworthy intelligence that many thousands of Mahommedan refugees were in extreme distress in the Rhodope Mountains, I laid the matter before the International Relief Society of which I am the President, who voted a credit of 500 L. to which your Excellency kindly added a donation of another 500 L. On this I dispatched Mr. Cullen, who is well known to your Excellency as a reliable person, with instructions to traverse the district as far as practicable in ten days, at the end of which time I would meet him in the Gumurdjini Caza with 900 L. worth of rice and maize flour.

I gave him 100 L. to relieve any extreme cases he might meet with. Shortly after his arrival I received a distressing telegram which I forwarded to your Excellency, stating that there were upwards of 50.000 emigrants in great destitution in Gumurdjini and that there was no maize in the country. The telegram also stated that he feared the refugees in the mountains (Gumurdjini being on the plain on the western side of the Rhodope) were in a far worse plight than even those in the caza of Gumurdjini, but that he was starting to traverse the district as far as Arda and would meet me at Xanti on the day appointed. Accordingly, I started for Porto Lagos and met Mr. Gullen on the day named. He had suffered very great hardship both from hunger and bad weather, and he gave me the following dreadful details which I place before your Excellency.

His route is as follows :—

From Porto Lagos to Xanti. From Xanti along the base of the Rhodope Mountains to Gumurdjini, from thence over the hills to Kilkona, from this to Farfarlar, thence to Djuma, and so on to Kirligali, in the valley of the Arda, where he penetrated to within three hours of the Russian outposts.

Turning to the left he went to Assaralti; from there to Kiujeri, thence to Daridéré, and back by Schahinlar to Xanti, where I met him.

In addition to the above places, Mr. Cullen visited about sixty small villages on his way.

It is difficult to recognize all these places on the maps, because they nearly all have Turkish and Pomak names, the latter, of course, being slave.

Mr. Cullen estimates the number of Mahommedan refugees at present in the Balkans at no less than 150.000 souls, of which of he considers 70 per cent. be widows and orphans; and he states that the numbers are daily increasing in consequence of the burning of the villages on the plains by Bulgarians and Russian troops. He says at Yenidjé there were many refugees, but some of them were employed in the fields, and thus earning their livelihood.

At Yatzikeuï many hundred refugees, some having Government aid, some employed in the fields. The road from this village to Gumurdjini is quite unsafe. At Gumurdjini upwards of 50.000 refugees are inscribed in the books of the Konak, besides some thousands not so inscribed, whom he found in the mountain, too exhausted to walk several hours to the town to get the miserable pittance which the Government doles out. Many of these were dying of typhoid fever and dysentery, and thousands were sleeping in the open streets of the town in an indescriptible state of misery, filth, and disease. But if the condition of those in Gumurdjini was bad, he found that of the unhappy wretches in the mountains was infinitely worse. Out of reach of help, thousands of women and children were dying a lingering death of famine. In one place alone he found 250 women and children, without a man amongst them. In more than one village he found women and girls, from 14 to 15 years of age, huddled together as naked as they were born, their wretched rags having entierly fallen off them.

To folow his route, at Kilkowa there was as vast number of refugees, in the whole district between there and Gumurdjini, in a very bad condition, only partly relieved by the Government. Many of them quite naked. Food was more wanted there than in Gumurdjini. The further he went from that town the worse he found the condition of the refugees. He estimated the number of women and children in this district at 80 per cent. At Kirkagatch he found sixty refugees in an old khan in a dreadful state, many

were ill, and some old and infirm. He contrived to get some maize and temporarily to relieve them. On the road he met hundreds of women and children, who, on inquiry, told him that they came from villages recently burnt and plundered by Bulgarians and Russian troops. Some of them said they had returned to their village at the request of the Russians, but they met with such ill-treatment they were obliged again to fly to the mountains.

At Tarfarlar and the villages near there were many refugees in a dreadful state. Some 300 women and children were in holes and caves in the rocks miserably dying of hunger. Mr. Cullen contrived to give them some small relief.

In twenty small villages near (names given by M. Gullen) he found a great many more in the same state. At Djuma he found many refugees, some of them in receip of the aid from the Government.

At Kirkgali the number of refugees was greater than anywhere else, and their condition much worse. All of them were starving, and many of them actually naked.

This place is on the north side of the River Arda, and beyond the jurisdiction of the Turkish Government. Here, and in the district there are more than 10.000 refugees in a fearful state of destitution. There is no work for them, and no relief whatever. Many arrive daily from villages either plundered or burnt by the Russians and Bulgarians, and complain (to use Mr. Cullen's own words) "of the treatment they receive from these savages". He further says "that the constant accounts I receive of Russian and Bulgarian cruelty were almost beyond anything I have either heard of or seen in this dreadful war, although, as you know, I have seen much, and I can come to no other conclusion but that the Russians are carrying out a fixed policy of exterminating the Moslem race."

At Assarbey he found a few refugees, but along the Arda, on both banks, the numbers were very large and in most deplorable condition.

In the district of Daridéré he found 1.240 refugees, namely: at Albourne 320, at Sonkessi 600, Yeridere 200, Tcharder 120. All of them were on the brink of death from starvation, and many of them absolutely naked. No assistance has been given to them by the Turkish Government whatever.

Mr. Cullen adds that the whole of this wretched people show that remarkable patience and resignation in circumstances of

the Ottoman race. He further adds that the relief is more needed in the interior of the Rhodope Mountains than on the western slopes; that the matter is immediately step in to relieve this people, who are themselves innocent, they will die a lingering and miserable death of hunger.

This is the picture which Mr. Cullen, a gentleman in whom both your Excellency and myself have confidence, has given me of the present state of the Rhodope Balkans. In addition to this, Mr. Cullen has compiled from the best sources, namely from the eyewitnesses, a list of villages burnt and plundered by Bulgarians and Russian troops in the Haskeui Caza since signing of the peace of San Stefano. He gives details of almost increadible cases of brutality and cruelty practised on this unfortunate people by so-called Christians, and by soldiers who are awowedly making war in the name of religion and liberty. the names of these villages are all given, and against each is set a number of murdered people, in many instances with the details of diabolical cruelty of which they were the victims.

Appendix A is a list of villages of Haskeui Caza burnt and plundered by the Russians and Bulgarians since the signing of the Treaty of San Stafano.

B is list of villages burnt and plundered by Russians on the 28th and 29th May last. Mr. Cullen adds that there have been in addition fifty-three houses burnt in the district of Dometica, of which he has not got as yet the details, and he challanges examination by any unprejudiced inquiry as to the truth of the terrible sufferings which he has narrated.*

I can only ask your Excellency to use the great influence you possess to put a stop, in the name of hummanity, to horrors which, in my opinion, have scarcely ever been equal in the history of the world.

(Signed) J. HENRY FAWCETT
Consul-General and Judge

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/72 — Confidential (3726), pp. 129-131, No. 166/1.

(*) Raporun (A) ve (B) eklerinde yakılıp yıkıldığı bildirilen Türk köyleri için bk. Belge No. 316'nın eki, ss. 519-524.

No. 315

RESOLUTION DU CONGRES DE BERLIN

Séance du 11 Juillet 1878

Les Plénipotentiaires des Puissances réunis au Congrès de Berlin, émus des rapports parvenus à quelques-uns d'entre eux sur les soufrances actuelles des population du Rhodope et des contrées voisines, sont d'avis qu'il y a lieu de recommander aux Ambassadeurs à Constantinople de s'entendre avec la Sublime Porte pour l'envoi immédiat d'une Commission Européenne chargée de vérifier sur les lieux la gravité des faits et de chercher à y apporter remède dans la mesure du possible.*

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/72 — Confidential (3726), p. 81, No. 123/1.

(*) Rodoplar bölgesindeki göçmenlerin acıklı durumunu incelemek üzere bir milletlerarası komisyon kurulmasını Berlin Kongresine telkin eden İstanbul'daki Fransız Büyükelçisi Fournier ile İngiliz Büyükelçisi Layard o-muştu. Her iki Büyükelçi 8 Temmuz 1878 günü Hükûmetlerine gönderdikleri birer telgrafta Rodoplar bölgesinde 100.000'den fazla göçmen bulunduğunu ve bu bölge Müslüman halkının Ruslar ve Bulgarlar tarafından yokedilmek istendiğini belirtmişler ve Berlin Kongresinin bu duruma bir çare bulmasını, bir komisyon kurup oraya göndermesini istemişlerdir. (Bk. Belge No. 310 ve 311). Muhtemelen İstanbul'daki Büyükelçilerin bu telgrafları üzerinedir ki, Berlin Kongresi yukarıdaki kararı kabul etmiş ve Rodoplar bölgesine göndeiilmek üzere bir Komisyon kurulmasını İstanbul'daki Büyükelçilere havale etmiştir. Bunun üzerine İstanbul'daki Büyükelçiler Rodop Komisyonunu kurmuşlardır. (Bk. Belge No. 323 ve ekleri). Milletlerarası Rodop Komisyonu 17 Temmuz ilâ 25 Ağustos 1878 tarihleri arasında Rodoplar bölgesinde tahkikat yapmış ve bu bölgede 150.000 göçmen bulunduğunu tespit etmiş ve göçmenlerin durumlarına dair ayrıntılı bilgiler toplamıştır. Komisyonun tutanaklarına geçirilen bu bilgiler daha sonra yayınlanmıştır. Bk. **Nouveau Recueil de Traités et autres acts relatifs aux rapport de Droit International, Continuation du Grand Recueil de G. F. de Martens.**. Deuxième Série, Tome V, Gottingue 1880, pp. 1-71.

No. 316

M. FOURNIER, AMBASSADEUR DE FRANCE A CONSTANTINOPLE, A M. WADDINGTON, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE FRANCE.

Thérapia, le 11 Juillet 1878
(Reçue: Cabinet 20 Juill.,
Dir. pol. 22 Juillet)

Direction politique
No. 110

Monsieur le Ministre,

J'ai eu l'honneur d'informer Votre Excellence par un télégramme, en date du 8 de ce mois, des faits qui se passaient encore aujourd'hui dans la partie méridionale des Monts Rhodope dont Gumuldjina est ce centre. Ce sont des véritables atrocités.

Le Consul Général d'Angleterer accompagné d'un de nos compatriotes appartenant à une des plus honorables familles du Levant, était venu me raconter les faits dont il avait été témoin et tous deux ressentaient encore une vive émotion du spectacle navrant qu'ils avaient eu sous les yeux.

J'ai prié Mr. Guide Trespin de me donner par écrit le récit de son voyage et de ce qu'il avait entendu et vu dans la tournée de distribution de secours aux exilés, on peut dire aux affamés du Rhodope.

Votre Excellence trouvera, ci-joint, ce document dont le style peut laisser à désirer mais qui contient des faits dont l'exactitude ne permet pas malheureusement le doute.

L'insurrection du Rhodope cesse de se développer parce que les munitions et l'argent manquent aux populations de ces montagnes: et elle finira sans doute par des massacres dont on parlera peu ou point parce que les actes des Bulgares et des Russes eux de correspondants de journaux. La silence se fait autour de cette dévastation qui ne se ralentit pas depuis des mois.

Veuillez agréer, etc.

(Signé) FOURNIER

Archives des Affaires Etrangères de France, Correspondance Politique — Turquie. Juillet 1878, T. 418, ff. 191-192.

Annexe au No. 316

RAPPORT DE M. GUIDE TRESPIN, A M. FOURNER, AMBASSADEUR DE FRANCE A CONSTANTINOPLE.

Constantinople, le 10 Juillet 1878

Mr. Fawcett, Consul Général d'Angleterre à Constantinople, a bien voulu m'autoriser à l'accompagner dans le voyage qu'il vient d'effectuer à Porto-Lagos pour se rendre personnellement compte de la situation dans laquelle se trouvent les réfugiés du Rhodope.

Cette situation est navrante. Les misères et les horreurs dépassent tout ce qu'on peut imaginer. Secourir tant d'infortunés est matériellement impossible. Mais ce qui fait la gravité particulière de cet état de choses c'est qu'il provient - on ne tarde pas à s'en convaincre en l'étudiant de près - d'un système d'extermination de la race adopté et inexorablement appliqué par l'armée Russe qui a opéré et opère dans ces parages. Il y a donc pour moi un devoir d'humanité et d'impartialité à dire ce que j'ai vu et ce qui a été constaté sur les lieux par l'Agent du Comité international de secours. J'accomplis ce devoir, Excellence, en Vous adressant cette lettre.

Nous nous sommes embarqués le 4 Juillet à bord du "Sarah Smart", Remorqueur qui avait été mis à la disposition de Mr. Fawcett. Le Consul Général était accompagné de son frère, Mr. le Colonel Morris Fawcett.

Nous arrivions à Porto-Logos le lendemain à midi. L'intention de Mr. Fawcett était d'entreprendre une tournée générale. Ce qui se passait à quelques pas de nous, je veux dire à Gumurdjina, le détourna de son projet en l'édifiant de suite sur la triste vérité. En effet, un spectacle lamantable et qui défie toute description se présent à l'oeil à quelques distance de Porto-Logos. Des centaines, des milliers de réfugiés, des femmes et des enfants en très grande majorité, viennent au devant de vous. Hâves, faméliques, à moitié nus, ces cadavres ambulants tendent vers vous des mains suppliantes. Les mères disent: "nous savons que la mort nous tient, nous ne pouvons lui échapper, mais du moins sauvez nos enfants". Et ces enfants se jettent avec vivacité sur le pain qu'on s'apprête à leur distribuer.

En mème temps que ces tristes faits, Mr. Fawcett recevait les rapports de l'Agent du Comité international de secours qui avait

parcouru tous les districts du Rhodope. Ces documents authentiques exposaient le tableau désolant de la destruction l'un pays autrefois florissant, tous signalaient ce fait du système sauvage d'extermination de la race Turque appliqué non seulement par les Bulgares, comme il a été dit jusqu'à présent, mais ausis par les troupes Russes régulières. Cette affirmation était confirmée avec une lugubre éloquence par ce qui nous était rapporté de partout. La foule de ces réfugiés est composée presque exclusivement de femmes et de petits enfants. Sur une centaine de ces infortunés, la moyenne des hommes est de dix ou de quinze au plus. Il fallait dès lors courir au plus pressé et aviser les Ambassades et le monde civilisé des horreurs dont ce coin de terre est le théâtre. Mr. Fawcett s'arrtêta à cette sage détermination et le 7 Juillet nous étions de retours à Constantinople.

J'exposerai sommairement à Votre Excellence les faits saillants et authentiques qui ont été constatés soit par l'agent du comité international, soit par nous. Leur simple énumération me dispense de les appuyer par des commentaires.

Listes des villages incendiés dans le district de Haskeuï, par des troupes régulières Russes et par des Bulgares, dans le courant du mois de Février 1878.

Idémouch — Incendié en partie. - Deux habitants tués.
Juvéchguler — Incendié en partie - trois habitants tués.
Hochasté — Entièrement brûlé - quatre habitants massacrés.
Yatarkeuï — Entièrement brûlé - onze habitants massacrés. Les jeunes femmes et le jeunes filles ont été violées. Une jeune fille a été enlevée.
Hovoslar — Entièrement brûlé. Douze habitants massacrés.
Chescher — Détruit par le feu. Cinq habitants massacrés. Femmes et filles violées.
Allan Mahalleh — Entièrement brûlé. Un habitant massacré.
Chiperler — Détruit par le feu. Deux habitants tués. Trois vieilles femmes, trois veuves **brûlées vivantes.**
Kisserkul — Brûlé. Nombre d'habitants tués, parmi lesquels plusieurs dans des conditions dont on ignore les détails.

Kumurdji — id. id.
Kavardja — id. id.

Comburlar — Détruit par le feu. Deux femmes tuées, l'une d'elles était aveugle.

Karamanlar — Brûlé. Deux vieillards tués.

Foundoudjek — Détruit par le feu. Une vieille femme **brûlée vivante.**

Dourackeuï — Brûlé. Plusieurs habitants tués, on ignore leur nombre.

Cherematler — Brûlé. Une femme **brûlée vivante.**

Gabrova — Brûlé. Massacre de cinquante habitants. Un vieillard mis à mort par une femme Bulgare.

Moullah Moussalar — Brûlé. Une vieille femme originaire de Plevna qui portait sur elle quelques argent assassinée et son cadavre dépouillée.

Kouchaliler — Ce village comptait 250 maisons. Il n'en reste plus que 13 - 40 jeunes filles ont été enlevées et plusieurs femmes ont été violées. Une jeune fille de 17 ans a subi le sort que voici: **après avoir été solidement garrottée elle a été livrée à des Cosaques jusqu'à ce que mort s'en suive.**

Karatarlar — A moitié brûlé. Un grand nombre de ses habitants ont été massacrés, mais on ignore le chiffre exact des victimes.

Kiremidjtarlar — Brûlé. id.

Yenimahallé — id. id.

Kakertkaridj — Brûlé le 15 Juin dernier. Nombre d'habitants massacrés. On ignore le chiffre exact des victimes. Villages pillés et brûlés par les troupes régulières Russes et par les Bulgares dans le district de Philippopoli, le 28 et 29 mai dernier.

Softischa — Détruit par le feu. Le chiffre des habitants massacrés n'est pas exactement connu.

Bugutova — Détruit par le feu. **Un vieillard a été mis en croix. On l'a descendu de l'instrument du supplice encore vivant et on l'a brûlé.** Les femmes et les jeunes filles ont été violées.

Dramova — Brûlé. Chiffre des habitants massacrés non exactement connu.

Chukurkeuï — id. id.

Borova — id. id.

Belitza — id. id.

Yerkeupresi — id. id.
Orstritza — id. id.
Hardewo — id. id.
Lakoritza — id. id.

une femme brûlé vivante.

Lehour Mahallé — Détruit par le feu. On ne connait pas exactement le chiffre des habitants massacrés.
Yudusmahallé — id. id.

Dans ces deux derniers villages, nombre de femmes et de jeunes filles ont été violées et plusieurs enlevées.

Dans le district de Démotica, cinquante trois villages (53) ont été pillés et brûlés par les troupes réguliéres Russes et par les Bulgares pendant les deux derniers mois.

Notes recueillies par l'Agent du Comité dans ses tournées de Xante à Yenigha, Gumurdjina, Kilkova, Tartarlar, Djoumah, Kryaly, Assaraly et pendant son retour à Xanthe par la route de Keuyeri, Darideri ei Chachinler, du 23 juin au 4 juillet 1878.

A Yeniga les réfugiés sont très nombreux. On a pu heureusement en employer un assez grand nombre et leur fournir ainsi quelques moyen d'existence.

A Latsikeuï, affluence de réfugiés, presque tous à la charge du Gouvernement.

La route de Xante à Gumurdjina n'est par sûre.

A Gumurdjina, foule de réfugiés dans de très mauvaises conditions. La plupart d'entre eux sont à la charge du Gouvernement. Le 25 Juin de céréales ont été envoyées de Salonique pour leur nourriture. Mais les vêtements font entièrement défaut. Les malades sont très nombreux. Pas de médicaments.

De Kilkova à Gumurdpina, il y a encombrement de réfugiés. Une très-faible partie est nourrie par le Gouvernement et la masse de ces infortunés se trouve dans des conditions horibles. Il y a absolue nécessité d'envoyer des vêtements et des vivres qui font encore, s'il est possible, plus complètement défaut à Kilkova qu'à Gumurdjina.

La proportion des femmes et des enfants dans cette foule de réfugiés est toujours celle que j'ai indiquée, 85 à 90% de femmes et d'enfants.

Sur tout ce parcours on rencontre souvent des femmes, des enfants et de vieillards dans le plus complet dénuement, fuyant leurs villages incendiés par les Russes et par les Bulgares.

A Tatarlar, la situation des réfugiés est épouvantable. Trois cent cinquante femmes et enfants s'abritent dans les rochers ou dans des trous creusés par eux-mêmes. Beaucoup d'autres n'ont même pas cet abri.

Noms des vilages secourus par l'Agent du Comité:

Hatibougari, Kelolar, Iragich, Sulemesli, Bakajak, Boyadjelar, Horoslar, Yanaklar, Yamovlar, Bulutlar, Maroutlar, Aghah-Keuï, Alijaker, Ericlé, Kvigolar, Kvidjilar, Chachinlar, Dédéler, Yavardjeler et Nakibler.

A Kirfally, le nombre des réfugiés est plus considérable que partout ailleurs. Un grande nombre sont malades et il y a un chiffre énorme de blessés. Cet endroit est dans la partie Nord de l'Arda. Il y a là 10.000 réfugiés dépourvus de tout. Leur nombre s'accroit sans cesse, de nouveaux réfugiés arrivant journellement des villages pillés et brûles par les Russes et par les Bulgares. Tout font entendre des plaintes poignantes contre les atrocités dont ces hordes barbares se rendent coupables. Leur situation est trop navrante pour qu'une description en puisse donner une idée exacte.

Les rapports de l'agent du comité insistent tous sur les cruautés constatées à la charge des Russes et des Bulgares. Ils font ressortir que le système préconçu et appliqué de l'extermination des Musulmans est démontré par les faits eux-mêmes.

Aux 51.300 réfugiés qui se trouvaient dans le district de Gumurdjina, il faut en ajouter 10.000 autres qui viennent d'y arriver.

La masse de ces réfugiés occupe les deux rives de l'Arda tout le long du fleuve. Des milliers de femmes et d'enfants n'ont plus qu'un lambeau de haillon sordide pour se couvrir. D'autres sont nus. Chaque jour, il y a plusieurs morts par la faim.

Chiffre des réfugiés abandonnés dans les villages dont les noms suivent du 23 juin au 4 juillet 1878.

Yenigah — 81 dont 37 veuves et orphelins

Kilkova — 20 en entier veuves et orphelins

Kizilagatch — —60. dont 12 veuves et orphelins. Le reste vieillards, infirmes et enfants.

Tarfalar — 142 dont 132 veuves et orphelins, 10 vieillards en bas-âge.

Bazadjiler — 110 dont 58 veuves et orphelins. Le reste est composé de vieillards et de petits enfants.

Kizillar — 53 dont 33 veuves et orphelins. Le reste vieillards, gens malades et enfants.

Kirjally — 232 dont 154 veuves et orphelins. Le reste vieillards, infirmes et enfants.

Assavalti — 23 en entier veuves et orphelins.

T o t a l — 721 dont 467 veuves et orphelins.

Je finirai l'exposé de ces horreurs par le fait suivant: Parmi les réfugiés qui demandaient des secours à l'Agent du Comité avec des supplication qui l'émouvaient profondement, il a remarqué une femme encore jeune dont les traits flêtris gardaient quelques traces de beauté. Elle tenait dans ses bras un enfant mourant de faim. Ses grands yeux desséchés par la douleure ne pouvaient plus verser des larmes. Elle lui montrait son enfant et lui disait d'une voix douce: "Prenez-le, pour l'amour de Dieu. La mort m'est indifférente si mon enfant est sauvé. J'en avais deux, l'autre était plus jeune que celui-ci et plus malade. J'ai fui mon village brûlé par les Russes et par les Bulgares. Les forces m'ont fait défaut dans la montagne, pendant mon voyage de trois jours et de trois nuits. J'ai dû abandonner l'autre, que celui-ci soit sauvé et je mourrai tranquille."

Je suis avec un profond respect, de Votre Excellence, Monsieur l'Ambassadeur, le très-humble et très-dévoué sertiveutr.

(Signé) Guide TRESPIN

Archives des Affaires Etrangères de France, Correspondance Politique — Turquie. Juillet 1878, T. 418, ff. 193-200.

LISTES DES REQUETES, PETITIONS ET AUTRES DOCUMENTS ADRESSES AU CONGRES DE BERLIN (PAR LES TURCS DES BALKANS). LES ORIGINAUX SONT DEPOSES AU BUREAU DU CONGRES.

No. d'ordre	Date	Nom du pétitionnaire	Contenu :
18	21/6	Mehmed Tevfik et plusieurs autres notables de Zagra	observations sur les souffrances des populations musulmanes pendant la dernière guerre.
19	24/6	Mirimiran Ilyas et plusieurs autres habitants des provinces de Monastir, d'Albanie, de Bosnie et de Janina.	exposent qu'ils ne pourront reconnaître d'autre gouvernement que celui de la Sublime Porte avec laquelle ils traiteront directement sur les réformes à introduire dans le pays.
20	23/6	Chérif Bey et plusieurs autres émigrés d'Andrinople.	exposent les souffrances des populations musulmanes et réclament contre l'institution d'un régime qui les soumettrait aux Bulgares.
25	24/6	Le Mufti d'Uskiup et plusieurs autres habitants de cette ville.	appellent l'attention du Congrès sur les souffrances de la population d'Uskiup.
33	16/6	Muderis Daut Effendi et plusieurs habitants d'Antivari et d'autres villes de l'Albanie.	réclament contre l'annexion au Monténégro d'Antivari, Dulcigno, Podgoriza, etc.

No. d'ordre	Date	Nom du pétitionnaire	Contenu :
34	27/6	Ibrahim Edhem Emrullah et plusieurs émigrés des Kazas de Nich, Lescovcia, Urkub et Kourchumli.	exposent les souffrances dont ils ont été victimes pendant la dernière guerre.
34	26/6	Ilias Pacha et plusieurs autres habitants des Kazas de Debre - Bata, de Pristina, de Monastir, de Mitrovitza, Jeni Bazar, etc.	réclament contre une annexion au Monténégro ou à la Bulgarie.
36	28/6	Mehmed Chukri et plusieurs autres habitants du Kaza de Kustendil.	protestent contre la formation d'une Principauté de Bulgarie.
48	15/6	Plusieurs habitants de Podgoritza, Spuç, Jabliac, Groda et Kotch.	protestent contre l'annexion au Monténégro.
51	3/7	Noury Effendi, Emin Effendi et d'autres musulmans de la Roumélie.	demandent la réparation des pertes subies par eux pendant la dernière guerre ainsi que des garanties pour la surété de leurs corréligionnaires en Roumélie.
52	4/7	Tahir, propriétaire à Tchekmedjé.	Demande la réparation des pertes qu'ils ont subies pendant la dernière guerre.
53	4/7	Hanem oghlou Moustapha et Juda, propriétaires à Rouméli Khan près d'Andrinople.	demandent la réparation des pertes qu'ils ont subies pendant la dernière guerre.

No. d'ordre	Date	Nom du pétitionnaire	Contenu :
57	4/7	Riaff, Suleïman et d'autres habitants de la Roumélie.	demandent que le Congrès prenne en considération la situation des habitants musulmans de la Roumélie.
58	4/7	Ali Riza et d'autres habitants musulmans de Sérès.	demandent que leur province reste sous l'autorité directe de la S. Porte.
59	4/7	Abbas, au nom des habitants musulmans de Nich.	demande que la sécurité des habitants musulmans de Nich soit garantie par le Congrès.
61	5/7	Moustafa, Halil et Chaban, propriétaires à Imrali, Buyuk Tschekmedje.	demandent la réparation des pertes qu'ils ont subies pendant la dernière guerre.
62	5/7	Hadji Ahmed, Moustapha et Chérif, propriétaires à Djesni Erkene.	I d e m
64	5/7	Osman, marchand à Koutchouk Tschekmedjé.	I d e m
65	5/7	Mehmed Izzed, propriétaire à Babo Nackach.	I d e m
69	5/7	Youssef Kalfa et d'autres habitants de Philippopolis.	I d e m
70	5/7	Mehmed Salim, propriétaire à Andrinople.	I d e m

No. d'ordre	Date	Nom du pétitionnaire	Contenu :
71	5/7	Mehmed Edhem, propriétaire à Philippopolis.	demandent la réparation des pertes qu'ils ont subies pendant la dernière guerre.
74	5/7	Rassim, propriétaire à Koulak Schair.	I d e m
77	6/7	Ali, Gouverneur de Cossova.	annonce au Congrès qu'un certain nombre de femmes et d'enfants, expulsés de Kustendil, sont arrivés à Ichtib (?).
79	6/7	Chérifé Réfia, Plassan Riza et d'autres habitants musulmans de Yeni Silivrie.	demandent la réparation des pertes qu'ils ont subies pendant la dernière guerre.
82	6/7	Mehmet Fakir, propriétaire à Dies Erghene.	I d e m
83	6/7	Ahmed Nazif, propriétaire à Koulak Tschaïri.	I d e m
85	6/7	Fatma Raine, Mehmet et Riza propriétaires à Itarou (?).	I d e m
86	6/7	Ramiz, propriétaire à Balli Tschiflik.	I d e m
87	6/7	Assim, propriétaire à Baba Eski.	I d e m
88	6/7	Hassan, propriétaire à Vidos.	I d e m

No. d'ordre	Date	Nom du pétitionnaire	Contenu :
89	6/7	Mehmet Refik, propriétaire à Deminiosse.	demandent la réparation des pertes qu'ils ont subies pen- la dernière guerre.
91	6/7	Mehmet Nihad, propriétaire à Sassan.	Idem
92	6/7	Ismail, propriétaire à Philippopoli	Idem
93	6/7	Fahir, propriétaire à Viorichan (?).	Idem
95	6/7	Arif Mehmed et d'autres habitants musulmans de Djisri Erghana.	Idem
96	6/7	Raif, propriétaire à Veran.	Idem
97	6/7	Mehmed Sadik, propriétaire à Djisr Erghene.	Idem
98	7/7	Mehmed, Mufti, Neofitos, Archevêque, Angolo Rabbi de Larisse.	demandent que leur province reste sous la domination directe de la Porte.
99	8/7	Selim Effendi et d'autres habitants musulmans de Viddin.	attirent l'attention du Congrès sur la situation malheureuse de la population musulmane de Viddin.
104	7/7	Moustapha Bey et d'autres habitants musulmans de Janina.	protestent contre l'annexion de leur patrie à la Grèce.

No. d'ordre	Date	Nom du pétitionnaire	Contenu :
107	9/7	Fatih, Moukhtar de Buyuk Tschekmedje.	attire l'attnetion du Congrès sur la situation malheureuse de la ville qu'ils habitent.
109	9/7	Ibrahim, propriétaire à Rodosto.	demande la réparation des pertes qu'il a subies pendant la dernière guerre.
110	9/7	Mehmed Emir, propriétaire à Samakof.	I d e m
115	9/7	Mehmed Ilias et d'autres habitants de Silivri.	I d e m
116	9/7	Ahmed Houlouczi d'Omour Oghlou.	I d e m
118	9/7	Saadet Gheraï Pacha de Slimnia.	I d e m
119	9/7	Nassouli Zeineb d'Andrinople.	I d e m
121	9/7	Rieza, de Samakov	I d e m
124	9/7	Husni de Koutschuk Tschekmedjé	I d e m
125	9/7	Rechid, Général de brigade à Andrinople.	I d e m
126	9/7	Hassan Riza et Mousselim de Rodosto.	I d e m

No. d'ordre	Date	Nom du pétitionnaire	Contenu :
128	9/7	Ahmed d'Andrinople	demandent la réparation des pertes qu'ils ont subies pendant la dernière guerre.
151	9/7	Arif et d'autres émigrés de Sofia.	Idem
132	9/7	Mehmed Said de Bosno Koy.	Idem
133	9/7	Mehmed Rachid de Sagra.	Idem
134	9/7	Mehmed Hadiim et d'autres habitants de Sofia.	Idem
136	9/7	Said de Hadji Machli Tschataldja.	Idem
137	9/7	Mehmed Abbas de Davoudja.	Idem
138	9/7	Hadji Avram et d'autres habitants musulmans de Slivno.	Idem
141	10/7	Moustapha et d'autres habitants musulmans d'Andrinople.	Idem
142	11/7	Said d'Andrinople	Idem
143	11/7	Youssouf et d'autres habitants de la Roumélie.	Idem

No. d'ordre	Date	Nom du pétitionnaire	Contenu :
144	11/7	Mehmed Izzet de Baba Nakasch.	Idem
145	11/7	Ismail Haki de Koutchuk Tschekmedjé.	Idem

Archives des Affaires Etrangères de France, Mémoires et Documents, Turquie 1878, Tome 108, ff. 159-177.

No. 318

THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY, TO SIR A. H. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE.

No. 16 Berlin, July 12, 1878

Sir,

I have to inform your Excellency that the Congress has resolved that the Ambassadors of the Powers at Constantinople should arrange with the Porte for the immediate dispatch of an European Commission to the Rhodope and neighbouring districts, charged to verify on the spot the gravity of the facts alleged with regards to the sufferings of the population, and to endeavour to remedy them as far as possible. I have to instruct your Excellency to concert with your colleagues, and take immediate steps for carrying out this resolution of the Congress.

I am, etc.

(Signed) SALISBURY

Foreign Office Archives (Public Record Office — London) F.O. 424/72 — Confidential (3726), p. 71, No. 106.

No. 319

SUPPLIQUE DES REFUGIES TURCS A PHILLIPPOPOLIS, AU GOUVERNEUR RUSSE DE LA VILLE.

(Traduction) Le 14 Juillet 1878

Excellence,

Nous soussignés, Musulmans habitant à Philippopolis le quartier Hadji-Hassan, sommes arrivés dans cette ville il y a quatre mois. Depuis cette époque chaque jour nous sommes appelés par la police au travail de corvée et, pendant que les Musulmans des autres quartiers reçoivent de la police de la nourriture et de l'argent, nous, jusqu'à ce jour, nous n'avons eu ni un morceau de pain, ni un para.

Votre Excellence dans sa miséricorde bien connu comprendra que des hommes aussi nécessiteux que nous, chargés de familles, ne peuvent vivre s'ils sont privés du temps nécessaire pour gagner de quoi se nourrir et de quoi nourrir leurs familles.

Pendant que nous travaillons ainsi, non seulement, nous souffrons de la faim mais encore nos enfants.

Aussi les soussignés, pensant que Votre Excellence, n'a pas connaissance de ce fait, prennent la liberté de lui exposer leur malheureuse situation et de le prier de bien vouloir leur donner secours et protection.

(Signé) Hadji Salih, Moustapha, Ahmed, Mollah Moustapha, Chaban Hassan, Imam, Hadji-Mehmed, Berber, Loza Mehmed, Saïd Effendi, Chevket, Idris Effendi, Topal Moustapha, Doukandji.

Archives des Affaires Etrangères de France.
C.P.C., Turquie, Philippopolis, 1878-1879, T. II, f. 61.

No. 320

MR. R. READE, BRITISH CONSUL AT VARNA, TO SIR A. H. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE.

Varna, July 17, 1878

Sir,

I my despatch of the 13th instant I had the honour to report to your Excellency the arrival here in the Russian warsteamer "Grand Duke Constantine" of a Turco-Russian Commission for the evacuation of Shumla and Varna.

The Commissioners are - on the part of Turkey, Sirri Pasha, ex-Governor of Widdin, and General Rechid Pasha, Military Commandant of Varna; and on the part of Russia, General Stobleben and Colonel Gobensky.

The Commissioners remained here till Monday, when they left for Shumla.

From good information I have received, it appears that during a discussion here by the Commission as to the execution of the duties assigned thereto, a difference arose between the respective Commissioners.

Their orders are to proceed at once to Shumla, where one or two of the outer forts are to be occupied by Russian troops.

Then the whole of the refugees are to be sent back safely to their homes and with their arms; and when this is aceomplished, the evacuation of Shumla is to commence: all the troops and civil authorities to be brought to Varna; and then the same process is to be carried out here.

The Russian Commissioners requested the Turks to name a period for these operations. The latter replied that there are nearly 200.000 refugees in the whole Caza of Shumla; as the carts that have recently been hired to go within the Russian line of demarcation have not been allowed to return; and as many of the refugees require assistance from the authorities, whose resources, from Russians having obliged them to remain here, are nearly exhausted; it was clearly impossible to name any definite period.

The Russians then stated that they could not remain more than ten days at the utmost, when they would leave. The Turks replied that in that case the work of the Commission would be

arrested, as their orders were to act only with or in the presence of the Russian Commissioners.

The Russian General then threatened to leave the same evening for Constantinople; but, although the Turks remained firm, and they all left for Shumla yesterday by a special train.

The Turks consider, and no doubt very justly and naturally, that after the treatment the unfortunate refugees have received from the Bulgares and the Russians, their repatriation cannot be intrusted to any one beyond the Commission, and which is according to their orders, and that it must be carried out under the surveillance of the whole Commission. Indeed, from what I hear from Shumla, and in consequence of the state of terror into which they have been thrown by the recent events, which I telegraphed to Lord Salisbury and reported to your Excellency in my despatch of the 8th instant, I doubt if they could be persuaded to move by any but the Commissioners, and I rather think that they will not find theirs an easy task.

Most of the refugees, I repeat, wil have to be supplied with some means for their journey, and the carts that have been forcibly detained by the Russians have to be brought back to Shumla, and they (the refugees) being, morever, scattered all over the Caza of Shumla, and natives of so many and so distant points, that it is simple idle to expect that their repatriation can be effected in anything like the time named by the Russians.

I have, etc.

(Signed) R. READE

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/72 — Confidential (3726), p. 232, No. 300/1.

Şumnu bölgesindeki göçmenlerin durumuyla ilgili olarak ayrıca bk. Belge No. 295, 308, 312 ve ekleri, 327, 337 ve eki, 340 ve 350.

No. 321

LORD ODO RUSSELL, BRITISH AMBASSADOR AT BERLIN, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 429 Berlin, July 17, 1878

My Lord,

Mr. James Long, called at the Embassy, after your Lordship's departure, to say that he was about to return to Roumelia to continue his work, and endeavour to find means of saving the lives and utilizing the labour of the thousands of refugees perishing miserably from want of funds. Mr. Long was anxious to know whether any assistance could be obtained through Her Majesty's Government, and also whether the labour of some of the refugees might not be profitably employed in Cyprus.*

Mr. Long leaves to night, and intends to place himself in communication with Her Majesty's Ambassador at Constantinople.

I have, etc.

(Signed) ODO RUSSELL

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/72 — Confidential (3726), p. 180, No. 224.

(*) 1878 yılı Şubat ve Mart aylarında Rumeli'den Kıbrıs'a göçmen gönderilmek istenmişti. Kavala v.s. taraflarından gemilere bindirilen göçmen kafileleri Kıbrıs'a yollanmıştı. Fakat Kıbrıs'a göçmen gönderileceği haberi duyurulur duyulmaz Ada Rumları protesto seslerini yükseltmişler ve Kıbrıs'taki yabancı konsoloslara, İstanbul'daki Büyük Devletler Büyükelçilerine ve Sadrazama telgraflar çekerek Kıbrıs'a göçmen gönderilmemesini ısrarla istemişlerdi. Kıbrıs Rumlarının bu istekleri, bâzı Büyük Devletler temsilcileri tarafından da desteklenmiş ve sonunda Kıbrıs'a göçmen gönderilmesi işi aksamıştı. Hattâ Kıbrıs'a gönderilmek üzere yola çıkan bir göçmen gemisi, yarı yolda Antalya'ya çevrilmiş idi. Bu defa bâzı Rumeli göçmenlerinin Kıbrıs adasında çalıştırılması fikri ortaya atılmaktadır. Bunun üzerine yeniden Kıbrıs'a göçmen gönderilip gönderilmediğini tespit edemedim.

No. 322

REPORT FROM DR. DICKSON TO SIR A. H. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE.

Constantinople, July 17, 1878

Sir,

I have the honour to inform your Excellency that the public health continues to improve. No fresh cases of typhus have shown themselves amongst the refugees, but diarrhoeas and malaria fevers have become more prevalent of late, especially in Stamboul. Want of means is still the crying evil. The International Committee, however, continues to assist the sick refugees, and the Pera Municipality hospital is maintained almost entierly at its own expence. The mortality amongst the refugees has diminished very considerably.

The Board of Health, having taken into consideration this improved state of the public health, has suppressed the phrases lately inserted into the bills of health, mentioning the existence of petechial typhus ("typhus exanthématique"). It has also dispensed with the services of one of the Sanitary Inspectors (Dr. Gabuzzi). Dr. Stekoulis will continue his inspections along the Asiatic shore, and Dr. Mordtmann will be charged with that of Stamboul and European shore.

I herewith inclose the letter adressed to your Excellency by the above-mentioned three inspectors, announced in my report of the 7th instant. The Board has begged me, at the same time, to thank your Excellency for the satisfactory reply received from the Governor of Malta on the rumoured existance of cholera in that island.

Dr. Gargiulo, the Sanitary Medical Officer at Mersine (a port in Karamania), telegraphed on the 12th instant to the Board that an epidemic had broken out at Tchenguel-Kioz, four hours distant from Alexandretta, and that he was about to proceed to the spot, in order to ascertain the nature of the outbreak.

I have, etc.

(Signed) E. D. DICKSON

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/72 — Confidential (3726), p. 226, No. 295/1.

No. 323

SIR A. H. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 923 Therapia, July 18, 1878

My Lord,

The Representatives of the Great Powers met on Monday last and yesterday at Her Majesty's Embassy to consider the setps to be taken to carry out the instructions given to them by the Plenipotentiaries at the Congress to appoint a Commission to inquire into the condition of the Mussulmans in Mounts Rhodope and the neighbouring districts.

At our first meeting Prince Labanoff objected to the inquiries of the Commission being extended to territory occupied by the Russian troops, and proposed that, if they commenced in Mount Rhodope, they should end at the Russian lines. But Consul-General Fawcett, Colonel Raab (the Austrian Military Attaché) ; and two other gentlemen who had been named as members of the Commission, pointed out that if the Russian Ambassador's proposal were accepted, the inquiry could lead to no practical results, as the greater number of the villages that have been destroyed, and whose inhabitants have been massacred or expeld, are within the Russian lines. This was stated yesterday to Prince Labanow; and as my Austrian and French colleagues joined with me in insisting that the Commissioners should have full powers to proceed to any district they might think fit to visit, in order to carry out the object of their mission, it was finally agreed that, instead of starting from the coast of the Eagean Sea as had been proposed, they should go first to Philippopolis and commence their inquiries from that town, passing afterwards through the country between it and Mount Rhodope, from whence the Mohammedan population had been driven, and where they appear to have suffered most. Prince Labonoff, at our request, promised to obtain from the Russian Headquarters at that place the necessary protection and escort for the Commission.

His Excellency, however, informed us that he had to state, on the authority of Prince Dondukoff-Korsakoff, the Imperial

Commissioner, that the Mussulman refugees could not be allowed to return in any numbers to the districts in the occupation of the Russians, who had no means of protecting them against the Bulgarians. I ventured to remark that, if such were the case, these unfortunate people, who ought to be protected by those who had taken possesion of their country, would be left to starve, as, if they were not to be permitted to go back to their villages, I did not see how they were to live. One of the duties of the Commission, it appeared to me, was to find the means of restoring them to their homes. We ended by adopting a joint instruction to the Commissioners, a copy of which I have the honour to inclose, and they will leave on Saturday morning next, one or two of them being unable to make their preparations for an earlier day.

The selection of the Commissioners appear to me, on the whole, a good one, and I have every hope that they will execute with firmness and inpartiality the mission confided to them.

Consul-General Fawcett was the only person here whom I could select as the British Member of the Commission, the staff of the Embassy beeing to much reduced in numbers to - enable me to send one of its members, and I trust that your Lordship will approve my selection. Mr. Fawcett is especially qualified for the task, having himself previously visited a part of the country to which the inquiries of the Commission will be directed, and having a personal knowledge of the condition and wants of the refugees. I beg to inclose copy of the special instructions that I have given to him.

I have, etc.

(Signed) A. H. LAYARD

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/72 — Confidential (3726), pp. 223-224, No. 293.

(*) Rodoplardaki göçmenlerin durumunu incelemek üzere bir komisyon kurulması hakkında ayrıca Bk. Belge No. 310, 311 ve 315 ve dipnotu.

Inclosure 1 to No. 323

SIR A. H. LAYARD TO CONSUL-GENERAL FAWCETT.

Therapia, July 17, 1878

Sir,

The Congress of Berlin recently resolved that the Ambassadors of the Great Powers at Constantinople should arrange with the Porte for the immediate dispatch of a European Commission to Mount Rhodope and the neighbouring districts, charged to veryfy on the spot the gravity of the facts alleged with regard to the sufferings of the Mussulman population, and to endeavour to remedy them as far as possible.

I have been in communication with my colleagues on the subject, and we have decided to appoint a Commission at once for the purpose of carrying out the resolution of the Congress. The knowledge and experience you have acquired of the condition of the population of the districts to the south of the Balkans, from personnally visiting them, render you especially fit to take part in it. I therefore trust that it will be convenient to you, and consistent with your official duties, to represent to Her Majesty's Embassy upon it.

I inclose a joint intsruction, which was drawn up at a meeting of the Representatives of the Great Powers for the guidance of the Commission. You will learn from it the principle objects of your mission, and the names of the gentlemen who will accompany you as your colleagues. I have only to add that I shall be glad to receive from you, for communication to Her Majesty's Secretary of State, any special report that you may be able to address to me upon the condition of the country that you may visit, and upon the events which have led to the sufferings of the Mussulman population, and to the rising in Mount Rhodope.

A Representative of the Porte will accompany the Commission, which will proceed in the first place to Philippopolis, and it is hoped that your colleagues and yourself will be able to leave together on Saturday morning.

I have, ete.

(Signed) A. H. LAYARD

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/72 — Confidential (3726), pp. 224-225, No. 293/2.

Inclosure 2 to No. 323

MEMORANDUM OF AMBASSADORS FOR APPOINTMENT OF COMMISSION OF INQUIRY INTO THE STATE OF THE RHODOPE DISTRICT.

Pour se conformer aux instructions qu'ils ont reçues de leurs Gouvernements à la suite d'une décision du Congrès de Berlin à la date du 11 Juillet courant, leurs Excellences les Ambassadeurs d'Autriche, d'Angleterre, de France, et de Russie, et MM. les Chargés d'Affaires d'Italie, et d'Allemagne, ont désigné comme Commissaires spéciaux à cet effet:—

M. le Colonel Raab, Attaché Militaire de l'Ambassade Impériale Royale Apostolique d'Autriche-Hongrie;

Mr. Fawcett, Consul-Général d'Angleterre, et Juge de la Cour Consulaire de Sa Majesté Britannique;

M. Chalet, Consul de France;

M. Basily, Second Secrétaire de l'Ambassade de Russie;

M. Graziani, Second Drogman de la Légation Royale d'Italie; et, M. Müller, Vice-Consul de Sa Majesté Impériale et Royale l'Empereur d'Allemagne.

Ces Messieurs ont pour mission d'aller au Rhodope et dans les contrées voisines pour s'enquérir de l'état des populations, émigrées dans ce pays et de leur souffrances. Il évalueront autant que possible le nombre des réfugiés, chercheront à savoir les endroits d'où ils viennent, à connaître leur race, leur religion, les motifs qui les ont obligés de quitter leur pays, et qui les empêchent encore d'y retourner.

Ils s'informeront des moyens immédiats de porter le remède à leurs misères de la prolonger jusqu'à ce que ces réfugiés puissent être repatriés et réintegrés dans leurs foyers avec toute sécurité pour leur existence.

Il s'entendront avec les autorités russes, si besoin est, afin de se concerter sur les mesures à prendre pour arriver au repatriement et pour se procurer des secours immédiats si cela est possible.

Au cas où les Commissaires jugeraient applicable immédiatement de mesures que leur suggéreraient leurs informations prises sur les lieux, ils en référeraient à leurs Ambassades respectives.

Les Autorités militaires russes et turques devront faciliter à MM. les Commissaires l'accomplissement de la mission qui leur

est confiée. MM. les Commissaires se rendront d'abord à Philippopoli, s'y mettront en rapport avec les autorités Russes, et de là régleront leur exploration selon leurs convenances.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/72 — Confidential (3726), pp. 224-225, No. 293/1.

No. 324

MR. ELDRIDGE, BRITISH CONSUL-GENERAL AT BEYRUT, TO SIR A. H. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE.

Aleih, July 19, 1878

Sir,

I have the honour to transmit herewith, for your Excellency's information, a copy of a despatch which I have received from Mr. Acting Vice-Consul Blanche, reporting the transfer of a number of Circassian refugees from Tripoli to Acre, as well as an act of violence committed by these refugees upon the person of a Christian of Tripoli; also a copy of a despatch which I have received from Mr. Consullar Agent Finzi, reporting the arrival at Acre of a large body of these refugees and the action of the authorities in consequence. Mr. Finzi further reports certain administrative abuses which I consider worthy of attention. The Yussef Aga el Mamlouk of Sour, whom Mr. Finzi mentions as the farmer of the tithes, is a man of notoriously bad reputation, but who, on account of his influence, is greatly feared by the authorities.

It is reported from Hama that in consequence of orders emanating from the vilayet for the installation of 10.000 refugees in that district, the inhabitants, inspired by the Kaimakam Mohammed Bey Yussef, have, in addition to other sacrifices already made in favour of these immigrants, presented them with 6.000 kilog. of barley to sow the land assigned to them for cultivation.

I have, etc.

(Signed) G. JACKSON ELDRIDGE

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/73 — Confidential (3752), p. 66, No. 89/1.

Inclosure 1 to No. 324

MR. BLANCHE, BRITISH VICE-CONSUL AT TRIPOLI, TO MR. ELRIDGE, BRITISH CONSUL-GENERAL AT BEYROUTH.

Tripoli, le 17 Juillet 1878

M. le Consul-Général,

Dans mon rapport du 2 courant j'ai eu l'honneur de vous informer des différents actes de désordres auxquels donne lieu la situation précaire faite aux Tcherkesses dans notre ville. Depuis lors tous ceux qui étaient destinés à St. Jean d'Acre ont pu partir au nombre d'environ 600. La marine est entièrement évacuée. Il nous en reste 700 ou 800 en ville.

Il y a une douzaine de jours vers 8 heures du soir ils ont pris un Chrétien boutiquier demeurant devant la porte de leur khan. Ils l'y ont entraîné et en ont fermé la porte. Puis il l'ont garotté et frappé avec un extrême violence. Quelques témoins du dehors prévinrent la police qui accourut, et parvint à délivrer la victime. Celle-ci fut conduite au sérail dans un pitoyable état. On me l'amena plus tard dans la soirée; j'ai constatai une très-violente contusion sur la pommette de la joue et d'autres sur la tête, au cou, et aux épaules. Néanmoins aucune ne me parut dangereuses, et en effet, après quelques jours de fièvre, l'homme est aujourd'hui en bonne voie de guérison. Quant aux causes de cette brutalité, il est difficile de s'en rendre un compte exact. L'homme assure qu'il comptait de l'argent dans sa boutique et que les Tcherkesses, attirés par le bruit, l'enlevèrent lui et l'argent. Ceux-ci prétendent qu'il buvait constamment de l'eau-de-vie sous leurs yeux et que, ce soir-là, dans un moment d'ivresse, il prit avec une de leurs femmes des libertés qui les exaspérèrent. Le Chrétien n'étant pas lui-même un sujet irréprochable, on peut croire qu'il y a un peu de vrai et beaucoup d'exagération de part et d'autre. Quoiqu'il en soit, cette population oisive, décimés par les maladies et la misère, toujours armée, n'en est pas moins un danger pour la ville et un grave embarras pour l'autorité qui craint de sévir, et qui n'en aurait même pas le moyen dans un cas d'urgence nécessité.

Il est bien à souhaiter qu'on puisse trouver au plutôt un emploi pour les malheureux qui eux-mêmes demandent instamment à sortir de cete position.

L'ancient Caïmacam d'Akkar est destitué; on m'assure qu'il va en arriver un nouveau de Constantinople. Il est profondement regrettable, pour la paix du pays, que Mohammed Bey El Mohammed n'est pas été nommé.

Je suis, etc.

(Signé) J. BLANCHE

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/73 — Confidential (3752), p. 67, No. 89/2.

Inclosure 2. to No. 324

M. FINZI, ERITISH CONSULAR AGENT AT ACRE, TO MR. ELDRIDGE, BRITISH CONSUL-GENERAL AT BEYRUT.

(Extraits) Acre, le 11 Juillet 1878

M. le Consul-Général,

J'ai l'honneur de vous rapporter que le 8 du courant arriva ici le bateau Ottoman "Cassed Kerim" avec 482 Circassiens réfuigés; que le Gouvernement local leur empêcha le débarquement, renvoyant le dit bateau à Caïffa, où ont été débarqués les dits Circassiens pour être encheminés à Naplouse.

Dans cet instant vient d'arriver le bateau Autrichien-Hongrois, "Tirnova" ayant à bord 1200 réfugiés Circassiens. Le Gouvernement local lui refuse le débarquement, expédiant un télégramme à son Excellence le Vali à Damas pour attendre ses ordres.

En attendant, le Capitain du Bateau va protester.

J'ai, etc.

(Signé) M. D'A. FINZI

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/73 — Confidential (3752), pp. 67-68, No. 89/3.

No. 325

ENTREVUE DE LA COMMISSION INTERNATIONALE DU RHODOPE AVEC LE PRINCE DONDOUKOFF, COMMISSAIRE IMPERIAL RUSSE EN BULGARIE, AU SUJET DE LA POSSIBILITE DU RAPATRIEMENT DES EMIGRES DANS LES CONTREES OCCUPEES PAR L'ARMEE RUSSE.

(Extraits de l'Annexe au Procès-Verbal No. 1 de la Commission)

Philippopolis, le 21 Juillet 1878

Le Prince insiste tout particulièrement sur la rancune que les derniers évènements avaient inqulquée dans les deux populations d'origine Turque et Bulgare, rancune telle que le voisinage immédiat des deux ennemis entraînerait forcément dans un grand nombre de villages, Batak entre autre, et notamment vers les points limitrophes des Balkans, tels qu'Eski-Zagra, Yeni-Zaghra, Chipka, et toute la Vallée de Tundja, de Sapot jusqu'à Hain-Boghaz, de nouveaux désordres et des représailles sanglantes que l'autorité Russe serait impuissante à réprimer; il expose les difficultés insurmontables, suivant lui, qui s'opposeraient à la rentrée des Turcs dans ceux de leurs villages aujourd'hui habités par les Bulgares, à la suite de la destruction des villages de ces derniers.

L'Administration Russe ne peut permettre aux émigrés de s'installer dans leurs foyers, qu'après avoir obtenu une autorisation préalable accordée à la suite d'une enquête assez minutieuse. En effet, l'autorité Ottomane est appelée à dresser les listes dont les noms sont soumis aux Chefs de Sandjak, et de ces listes après des renseignements recueillis par les autorités locales sur les lieux où les requérants veulent retourner, on élimine tout individu compromis, réputé dangeureux, ou désigné à la vengeance publique par ses antécédents. Ce triage opéré, l'autorité Russe croit pouvoir répondre de la sécurité des rapatriés; mais sans cet épurement le Prince redouterait des désordres ou des massacres même si l'on colonisait les proscrits dans les localités spéciales comprises dans les limites des nouvelles Provinces de la Bulgarie et de la Roumélie, quelqu'éloignées que soient ces localités du théâtre des évènements. La colonisation de ces proscrits ne pourrait donc s'effectuer qu'en dehors de provinces, et l'amnestie générale à laquelle un des Commissaires a

fait allusion, semble au Prince une solution impossible, toujours en raison des prédispositions d'esprit des deux populations.

En ce qui concerne la police en général dans la circonscription militaire, le Prince estime que la gendarmerie Bulgare en voie de formation serait insuffisante à assurer et garantir la tranquillité et le bon ordre au cas du retour des émigrés sous les précautions plus haut; car non-seulement elle est composée d'un trop petit nombre d'enrôlés, mais encore on ne pourrait compter que sur la gendarmerie à cheval.

Relativement au rapatriement, le Prince prévient la Commission qu'il doit faire des réserves, en ce qui concerne la santé publique, et qu'il serait obligé de repousser tout individu ou groupe d'individus atteint de maladie contagieuse et surtout de la petite vérole noire.

La rentrée ne devrait s'effectuer que par petit groupe de cinquante à cent individus tout au plus, de manière à assurer le ravitaillement et la sécurité pendant le voyage. Le désarmement est et doit être obligatoire.

En attendant le retour des émigrés l'autorité Russe s'est préoccupée de sauvegarder leurs récoltes. En vertu d'un règlement existant les Bulgares y ont été employés et pour salaire il leur est donné la moitié du produit; l'autre moitié, déduction faite de la dîme, demeure en dépôt aux mains de l'Administration, qui la remet au fur et à mesure des demandes aux ayant droit.

Cependant, après le 1er Septembre le produit non réclamé sera retenu au profit de l'Administration locale, ainsi que le sont et le seront toutes récoltes appartenant aux individus compromis par des accusations relatives aux massacres des dernières années.

Le Président de la Commission Européenne de Rhodope.
(Signé) RAAB, **Colonel.**

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/73 — Confidential (3752), pp. 85-86, No. 123/8.
MARTENS, Nouveau Recueil de Traités...
Deuxième Série, T. V, Gottingue 1880, pp. 6-7.

No. 326

MR. FAWCETT, BRITISH CONSUL-GENERAL, TO SIR A. H. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE.

(Confidential)
(Extracts) Adrianople, July 22, 1878

I take the opportunity of our staying a couple of hours here on our way to Dédéagatch to write you a few lines to the subject of the interview which the Commission had with Prince Dondoukoff, yesterday.

With regard to Prince Dondoukoff I can only give the impressions received from an interview which lasted from 12 till 4. That impression, however, I may say is shared by all the members of the Commission except one. His Excellency is in manner an exagerated General Ignatieff, a very great talker ("blagueur"). He began by making us a theatrical speech nearly an hour long. It was principally an eulogium of his good administration and of the blessings which the country had enjoyed since it came under his government. He came at last to business on the following points :—

1. The question of our safe-conduct. I am bound to say that in this, as indeed all through, the Prince was exceedingly polite. He offered us every facility in his power for passing and repassing the lines. We found, however, it would be impossible to communicate with the insurgent districts from this side, as we might be taken prisoners or fired at by the bands of insurgents now in the mountains, as his Excellency could give us no security beyond the Russian lines. We therefore determined to turn back and proceed by rail to Dédéagatch, and thence by way of Gumurdjina to Dospat.

2. As to the harvest, which is nearly over. On this point his Excellency favoured us with an explanation of his plan. It has at least the merit of perfect simplicity. The harwests on all Turkish properties are being reaped by Bulgarians, who are to receive one-half of the crop, the other half being delivered to the Russian Government, either in grain or in money. The latter portion is to be kept in depôts until the 1 st September, awaiting the claimants, who are to come to Philippopolis (or, I presume, Adrianople, as the case may be). If on presenting themselves they are not considered as "compromised" they are to receive their portion. By "compromised" the Prince explained that he meant accused of some

crime by a Bulgarian. Persons in that category who presented themselves would be tried by a Tribunal composed of Bulgarians and presided over by a Russian President. Your Excellency will judge whether a more complete parody of justice could be enacted. A parallel case could be imagined nearer home were Ireland conquered by the Americans on behalf of the Fenians. What chance in Ireland would an English owner of the soil have, if the were allowed to take a portion of his crop, on condition that no Fenian said a word against him? We understood further from Prince Dondoukoff that this principle would afterwards be applied to the right of Turkish proprietors tot heir lands also. This, I venture to say, would simply result in wholesale confiscation, and I have little doubt that is the real object in view.

3. As regards the reinstalment of Turkish refugees in their homes. On this point the Prince was explicit. He said the refugees would, in time, have permission to return to their homes, only, provided that they were not "compromised". I ventured to suggest that such things as amnesties had been heard of, but the reply was that so much "rancune" existed that it was impossible. His Excellency added furthermore that in various places which he named, such as the Valley of Tundja, Eski-Zaghra and Yeni-Zaghra, Slimnia, and the Batak district, no reinstalment of refugees would be allowed. Knowing the country as I do from my tour last year, I stated that the whole of the Tundja Valley east of Kalofer was inhabited principally by Turks, and I mentioned that I had myself visited Muflis, Yeni-Mahallé, Hain-Boghaz, and Ilidja, all Turkish villages in the Tundja Valley, and all of which had been burnt. His Excellency said that that part of the country was now all occupied by Bulgarians whose villages had been destroyed. I replied that they ought to be turned out, and suggested that a regiment should be put in the district to keep order. His Excellency rejoined that if the Turkish Government would provide funds for rebuilding the destroyed Bulgarian villages this might be done, but not otherwise; and so the matter dropped.

I have, etc.

(For H. Fawcett)
(Signed) EDMUND CALVERT

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/73 — Confidential (3752), pp. 27-28, No. 41.

No. 327

MR. R. READE, BRITISH CONSUL AT VARNA, TO SIR A. H. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE.

(Private)
(Extract) Rustchuk, July 22, 1878

Dear Sir Henry,

I have just reached this from Shumla, where, as I said in my last note to your Excellency, I was going to see about the refugees.

The Commission was there talking measures for their repatriation, but as many of them are in a state of utter destitution, this will take much more time than the Russians appear disposed to accede to.

The number of utterly destitute refugees is about 80.000. The Government resources are nearly exhausted, and all that the Russians have given as assistance is twenty Napoleons. Having, fortunately, still a good balance in my hands from the Turkish Compassionate Fund, I placed 300 Turkish lira at the disposal of the two Commissions, viz., the Evacuation Commission, and the local one for the refugees, to be applied to the assistance of the destitute.

The authorities appeared immensely relieved, as they absolutely did not know what to do for them. Had I not been able to afford this assistance many must have died on the road. On my return from Bucharest in a couple of days I shall go back to Shumla, and do what more lays in my power. I hope to be able to avoid a catastrophe which otherwise must have been inevitable.

I have, etc.

(Signed) R. READE

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/73 — Confidential (3752), p. 43, No. 47.

No. 328

SITUATION DES EMIGRES DANS LE CAZA D'ISKETCHE (XANTI)

(Extraits du Procès-Verbal No. 4 de la Commission Internationale du Rhodope)

Le 24 Juillet 1878

Il résulte des déclarations entendues que l'arrivée des premiers émigrés (à Isketché) a eu lieu dix jours avant l'entrée des troupes Russes à Philippopoli. Leur nombre était de 60.000 environ, répendu dans le caza. Les habitants leurs ont donné les secours dans la mesure du possible, mais ils étaient insuffisants; il fallait songer à faire partir ces malheureux le plus tôt possible.

L'Etat envoya alors des bâtiments de guerre et de commerce, qui en transportèrent un grand nombre sur les côtés de l'Asie Mineure ou d'autres points.

Dix mille environ demeurent encore dans le caza, réparties de village en village. Tous les arrivants étaient dans la plus grande misère; ils n'avaient rien pu emporter avec eux. Les émigrés ont pris la fuite par crainte d'être massacrés; ils croyaient leur vie menacée; presque tous sont Musulmans; il y a aussi des Bohémiens. S'ils ne retournent pas, c'est que, sachant que les Turcs de leur village ont été tués par les Bulgares, ils redoutent le même sort. Le Gouvernement a envoyé des secours aux émigrés, la Municipalité en a aussi distribué en grande quantité, ils ont aussi reçu des secours d'une société dont ils ignorent le nom.

Le secours du Gouvernement consiste dans l'abandon des dîmes de 92 et 93. On alloue un demi ocque de farine ou 300 drachmes de pain par jour et par personne. Ces secours ne sont pas donnés à ceux qui trouvent une occupation rémunératrice.

Des listes sont dressées et le Caïmacam fait les distributions par petites provisions de dix jours.

Il existe un régistre où sont inscrits tous les noms des réfugiés du caza, par âge, sexe et lieu d'origine; mais sur ces listes ne figurent que les émigrés auxquels on a délivré des rations. Les émigrés ont aussi reçu des vêtements; leur santé - sans être parfaite - est, satisfaisante: ils sont soignés par deux médécins, les

fièvres intermittante et les fièvres typhoides sont les seuls maladies dont ils souffrent, ils n'ont pas de petite vérole.

Avant quinze ou vingt jours la misère augmentera dans des proportions inquiétantes, le travail des champs ayant cessé presque partout.

On peut évaluer la proportion des hommes valides de 7 à 10 pour cent, le reste se compose de vieillards, de femmes et d'enfants.

Les orphelins en très-grand nombre peuvent être classés en deux catégories: ceux dont les parents ont été massacrés et ceux dont on ne sait si les parennts existent.*.

MARTENS, Nouveau Recueil de Traités...
Deuxième série, Tome V, Gottingue 1880, pp. 8-9.

(*) **Milletlerarası Rodop Komisyonu,** 25 Temmuz 1878 günü de İşkeçe'de bulunan Tatarpazarcığı, Filibe, Eski Zağra, Lofça, İsladi, Plevne, Orhaniye, Selvi, Sofya ve Samakov göçmenlerinin ifadelerini almış ve bu ifadeleri tutanaklarına geçirmiştir. Ben bütün bu ifadeleri ayrı ayrı buraya almadım. Fakat göçmenlerin yaşantılarına ışık tutması bakımından bazı göçmenlerin ifadelerinden parçalar aktarmayı da uygun buldum: Tatarpazarcık göçmenleri temsilcileri, yedi ay önce İskeçe'ye geldiklerini, öldürülmek korkusu yüzünden kaçtıklarını belirtiyor, zulümlerle ilgili örnekler veriyor ve ifadelerinin alındıkları tarihte, nüfuslarının üçte birinin geri dönmüş, üçte birinin ölmüş bulunduğunu, geri kalan üçte birinin de geri dönmek için beklediğini anlatıyorlar. Filibe göçmenlerinin ifadelerinden şu kısımlar dikkat çekici: "Tant que l'état de choses sera le même, ils (les réfugiés de Philippopolis) ne veulent pas retourner, malgré leur désir de revoir leurs foyers, ils ne rentreront qu'avec les autorités Turques. "Comment voulez-vous que nous rentrions" ajoute l'un d'eux, "quand nous avons vu plus de 2.000 enfants entassés dans la rivière du village d'Harmanli?" "Le nommé Aali déclare qu'une partie de ces enfants ont été jétés par leurs mères elles-mêmes, fuyant devant l'ennemi. Hassan ajoute que s'étant dirigés, au nombre de 50.000 à 60.000 vers Harmanli avec 30.000 à 40.000 chariots, les femmes marchant en avant, les hommes en arriére pour les protéger, ils furent attaqués par les troupes Russes... C'est alors que les femmes ont abandonnè les enfants dans la rivière; le chiffre de 2.000 lui semble vrai" (**Ibid.** p. 12). İskeçede bulunan diğer yerler göçmenlerinin ifadelerinde de çok acıklı parçalar var. Bu konularda daha fazla bilgi için 70 sayfa tutan Rodop Komisyonu tutanaklarının okunması yerinde olur.

No. 329

REPORT FROM DR. DICKSON TO SIR A. H. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE.

Constantinople, July 24, 1878

Sir,

I have the honour to inform your Excellency that the public health, more especially that of the refugees, is rapidly improving. Typhus has ceased, no fresh cases of it having shown themselves during the past week, and the mortality, moreover, amongst the refugees, has diminished very much. It is at least 50 per cent, less than what it was.

Dr. Stekonlis observes that the Refugee Committee is now bestirring itself with a view to the departure of the refugees from the capital; but that no organized plan seems yet to have been formed in order to forward this object. Dr. Mordtmann, on the other hand, declared to the Board of Health yesterday that the refugees in Stamboul having heard of the acquisition of the Island of Cyprus by England, are clamouring to be sent there. A greater reproof could not have been utterly against Russia's humane and evangelical invasion of Turkey than this simple expression bursting from the lives of thousands of emaciated starving wretches driven away from their homes by the late war.

Dr. Gonguilio has telegraphed to the Board of Health, on the 16th instant, that the outbreak of Tchenguelkioy, near Alexandretta, is one of malaria fever.

I have, etc.

(Signed) E. D. DICKSON*

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/73 — Confidential (3752), p. 44, No. 48/1.

(*) İstanbul'da Dr. Dickson, İngiltere Büyükelçiliğinin âdeta tıp ataşesi gibi hareket etmiş ve Büyükelçiliğe İstanbul'un sağlık durumu hakkında muntazaman raporlar vermiştir. Bu raporlar sayesinde İstanbul'daki Rumeli göçmenlerinin Nisan - Ağustos 1878 tarihlerindeki sağlık durumlarını kesintisiz izlemek mümkün olmaktadır. Dickson'un raporları için bk. Belge No. 249'un eki, 270, 303, 306, 322, 335 ve 342.

No. 330

SIR H. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

Therapia, July 27, 1878

No. 953 (Received August 7)

My Lord,

On the 17th instant the Representatives of the Foreign Powers met at this Embassy to take into consideration a communication made by the Grand Vizier to the Austro-Hungarian Ambassador, our "Doyen", on the subject of the tax of 2 per cent, which it is proposed to add, provisionally, to the Customs duties of Constantinople, with the object of providing means to send to their homes the large number of fugitives suggests that we should return to the original proposal, with which your Lordship is acquainted, of limiting the collection of this surtax to Constantinople, which had been dropped in consequence of the attempt made by Sadyk Pacha, when Prime Minister, to extend it to other ports of the Empire. The inclosed account from the "Phare du Bosphore", of what has taken place in this matter, and of what passed at our meeting, is sufficiently complete and trustworthy. I have the honour to add a copy of the Minute of the decision come to at the meeting held at the Embassy, which the French Ambassador was good enough to draw up.

As it appeared evident from what passed on that occasion that the German Government, probably acting in concert with Russia, would not agree to the additional tax, I have little or no hope that an understanding will be come to on the subject. However, before taking any further steps, my colleagues and myself are waiting to learn the result of the reference made by the German Chargé d'Affaires to Berlin. If the decision should be unfavourable, the matter will, of course, fall through.

(Signed) A. H. LAYARD

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/73 — Confidential (3752), p. 77-78, No. 120.
Turkey No. 53 (1878), p. 6.
Accounts and Papers 1878-79 (LXXIX), p. 68.

Inclosure 1 to No. 330

EXTRACT FROM THE "PHARE DU BOSPHORE"

Le Rapatriement des Réfugiés de la Guerre: — Nous avons dit que les Chefs de mission s'étaient réunis la semaine dernière au Palais de l'Ambassade d'Angleterre à Thérapia pour discuter le surtaxe de 2 pour cent sur les droits de Douane, surtaxe proposée par les Consuls à l'effet de pourvoir aux frais de rapatriement des émigrés.

Le Corps Diplomatique s'était assemblé une première fois le 26 Avril dernier. Deux réunions préliminaires avaient été tenues le 13 et 16 du même mois par les Consuls, sous la présidence de leur Doyen, M. Oesterreicher, Consul-Général d'Autriche-Hongrie.

Dans ces deux réunions préliminaires, les Consuls avaient admis en principe la nécessité des mesures promptes et radicales afin d'obvier aux terribles conséquences, pour l'hygiène publique, de l'agglomération à Constantinople des réfugiés de la Guerre.

A cette époque, le nombre des réfugiés était estimé à 60.000 environ; le gouvernement en avait déjà éloigné plus de 60.000 et il en était mort près de 18.000. Il faut noter que les arrivages d'émigrés, quoique beaucoup moins considérables, n'avaient pas encore cessé à ce moment. D'après les données officielles, le chiffre de la mortalité chez les réfugiés s'élevait à deux et même trois sur 1.000 par jour. Le typhus exanthématique faisait de terribles ravages parmi eux, et commençait à sétendre à la population indigène.

L'impuissance de l'autorité locale étant reconnue, les Consuls convinrent de la nécessité de leur intervention. Il restait à pourvoir aux frais considérables de cette entreprise, à trouver les moyens pratiques d'atteindre, aussi rapidement que possible, au but que les Consuls se proposaient.

On estima les frais à 2.000.000 fr. Le Consul de France considérant que la capitale avait, la première, intérêt à se débarrasser des émigrés, et qu'elle devait par conséquent fournir le moyen de les éloigner, proposa une augmentation de 10 pour cent sur les droits de Douanes.

Le Consul d'Allemagne élèva une premiére objection. Il demanda si un pareil impôt ne porterait pas atteinte aux capitulations, aux Tarifs de Douane annexés aux Traités de Commerce.

Le Consul de Grèce rappela que le droit de péage du Pont de

Galata avait été doublé et émit l'idée que cette taxe, intégralement reçue et sagement administrée, suffirait peut-être aux frais de renvoi des émigrés.

Le Consul d'Italie demanda si un impôt foncier ne serait pas une meilleure base d'opération.

Ces divers projets furent développés dans la première assemblée Consulaire. La seconde fut consacrée à leur examen. Un des Directeurs de la Banque Ottomane, M. von Haas, que la réunion avait convoqué, proposa un quatrième moyen, de pourvoir au rapatriement par une nouvelle émission d'un 1.000.000 de livres en papier monnaie qui serait amortie au moyen d'un augmentation des droits de douane.

Mais cette mesure ne rencontra pas l'approbation de la majorité qui paraissait au contraire vouloir se rallier au projet de M. Dobignie, Consul de France.

Mr. Fawcett déclara que son Gouvernement ne refuserait pas, suivant toutes probabilités, son consentement à un surcroit de Douanes, mais qu'il préférerait tout autre moyen, par exemple, de faire contribuer tous les Gouvernements aux frais nécessaires au renvoi des émigrés, plutôt que de grever le commerce d'un impôt extraordinaire.

Plusieurs Consuls firent observer que sans un vote des Chambres, les divers Etats ne peuvent distraire une somme, si minime qu'elle soit, de leur budget, que ce moyen n'était donc ni prompt ni pratique.

La propositon du Consul de France fut alors acceptée et formulée, pour être soumise aux Chefs des Missions, dans les termes suivants:—

1. Création d'une Commission Mixte composée de fonctionnaires Turcs et Européens pour s'occuper de l'évacuation de la ville par les réfugiés des Provinces.

2. Etablissement d'un droit d'octroi sur toute marchandise entrant dans la consommation de la ville calculée sur la base de 25 pour cent des droits payés en Douane.

La proposition des Consuls fut examinée dans une réunion pléniaire des Chefs de Mission, le 26 avril à Thérapia.

Plusieurs Chefs de Mission déclarèrent qu'ils n'avaient pas encore reçu les instructions de leur Gouvernement.

Néanmoins, la majorité de la réunion acceptait l'augmentation de 2 pour cent sur les droits de Douane, qui, fixés par les Traités

à 8, s'élèveraient ainsi à 10 pour cent, mais sous les conditions suivantes:—

1. Que les Ambassades et les Légations surveilleraient la perception de cet impôt extraordinaire.

2. Qu'ils en surveilleraient également l'application.

C'est une garantie pour les contribuables qu'il ne sera rien perçu au delà de la somme strictement nécessaire.

Cette somme étant évaluée à 380.000 livres environ et le produit annuel des Douanes à Constantinople, s'élèvant en chiffres ronds à 1.500.000 livres Turques, la surtaxe proposée couvrirait amplement, dans l'espace de six mois, les frais de l'entreprise.

Dans une note adressée au Comte Zichy, Doyen du Corps Diplomatique, Safvet Pacha adhérait à l'intervention des Représentants des Puissances par le moyen d'une commission Mixte composée d'un Drogman de chaque Mission et d'un Délégué Ottoman, mais il proposait, en revanche, que la perception de l'impôt provisoire fût confiée à la Banque Ottomane, sans préjudice toutefois du contrôle de la Commission Mixte. La note du Ministre des Affaires Etrangères fut discutée dans la séance tenue, également à Thérapia, Mardi, 17 courant.

L'Ambassadeur de France, Monsieur Fournier, combattit le système proposé dans cette note, système qui ne présente pas toutes les garanties nécessaires dans une opération si délicate. Il ajouta que la Banque Ottomane était si intimement liée au Gouvernement, qu'on la pouvait considérer comme une Banque d'Etat.

Il persista dans l'idée première que les Ambassade et les Légations, qui ont pris l'initiative de la proposition, doivent contrôler elles même la perception, surveiller en un mot toutes les opérations se rattachant à ce projet.

La réunion décida, à la majorité, de répondre à la note de Safvet Pacha dans la sens indiqué par l'Ambassadeur de France et de charger le Comte Zichy de cette réponse.

Les Ministres des Etat Unis et de Belgique déclarèrent qu'ils ne pouvaient pas, faute d'instructions, se prononcer encore.

Les Chargés d'Affaires d'Italie et d'Allemagne réservèrent leur approbation et insinuèrent que leurs gouvernements hésitaient à adhérer à cette surtaxe qui frappe directement l'importation étrangère, modifie les Traités et les Tarifs en Vigueur.

Nous venons de faire l'historique exact, croyons nous de cette intéressante question. En résumé, la France, l'Angleterre, et l'Aut-

riche-Hongrie, pour ne parler que des Grandes Puissances, sont disposées à venir en aide, par des sacrifices qu'ils imposeront à leur commerce national, au Gouvernement Turc, lequel ne peut rapatrier avec ses ressources actuelles, les nombreux réfugiés qui vivent misérablement à Constantinople.

L'Allemagne et l'Italie ne se sont pas encore catégoriquement expliquées, mais il est à craindre qu'elles ne se prononcent définitivement contre la surtaxe proposée.

La Russie, intéressée dans la question, a gardé jusqu'ici la plus mystérieuse réserve; mais on peut aisément deviner qu'elle est son opinion au sujet du rapatriement des réfugiés de la Roumélie. Il suffit de la non adhésion d'une seule Puissance pour faire avorter le projet. En effet, le traitement inégal qui en résulterait pour les Puissances acceptantes jetterait une profonde perturbation dans leur commerce et leur navigation.

Toutes les marchandises à destination de Constantinople seraient naturellement expédiées sous pavillon Allemand ou Italien, si, par hypothèse, l'une de ces deux Puissances n'adhérait pas à la surtaxe et si la surtaxe était appliquée aux autres pavillons.

Ce serait un marché du dupe qu'aucun pays n'est disposé à conclure.

Nous n'avons pas à nous prononcer sur l'opportunité de la surtaxe, ni sur ses conséquences. Mais nous espérons que le rapatriement des émigrés s'accomplira sans retard.

Nous cédons, en exprimant ce voeu à des considérations plus élevées, que toutes celles que peuvent inspirer les intérêts commerciaux. Nous croyons que c'est un devoir d'humanité de rendre à leurs foyers des milliers et des milliers de familles exposées à la mort, et condamnées, depuis de longs mois à tant de souffrances et de privations.*

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/73 — Confidential (3752), pp. 79, No. 120/1.
Turkey No. 53(1878), p. 7.

(*) İstanbul'daki göçmen yığınlarının başka yerlere gönderilmesi için para sağlamak amacıyla İstanbul limanında gümrük vergisinin arttırılması konusu etrafında ayrıca bk. Belge No. 256, 257 ve ekleri, 267, 268 ve eki, 274, 343.

Inclosure 2 to No. 330

MINUTE.

Dès le mois d'Avril dernier, les Représentants des Puissances Etrangères à Constantinople, adoptant une proposition du Corps Consulaire, ont pensé qu'il y avait lieu de recourir à des mesures exceptionnelles afin de venir au secours des nombreux réfugiés que les désastres de la guerre repoussaient à Constantinople, où la santé publique se ressentait des suites de cette agglomération de misères.

Ils avaient donc, après délibération chez son Excellence l'Ambassadeur d'Angleterre, le 26 Avril, décidé de proposer à leurs gouvernements d'établir une surtaxe de 25 pour cent à l'importation sur les droits de Douane, à la Douane de Constantinople, et d'employer pendant le temps qui serait fixé à cette perception exceptionnelle, les sommes qui en proviendraient, à l'amélioration du sort immédiat des Réfugiés, mais surtout à leur rapatriement.

Mais ils mettaient et ils mettent à la mise en pratique de cette proposition, toute de charité internationale, et qui constitue un véritable sacrifice pécuniaire, volontaire et spontané, les conditions suivantes et expresse, à agréer par le Gouvernement de la Sublime Porte:—

1. Une commission Internationale ad hoc, composée d'un Délégué par Mission, et d'un Délégué ottoman, sera nommé par les Représentants des Puissances et par le Gouvernement ottoman.

2. La surtaxe de 25 pour cent sur les droits de Douane ne sera pas confondue avec les droits de Douane, mais perçue à part, en sortant de la Douane par exemple, d'après le reçu des droits de Douane, et cette perception surveillé par les soins de la commission Internationale.

3. La Commission encaissera ces fonds dans sa caisse privée ou dans celle de telle personne qu'elle déléguera à cet effet, et de la façon dont elle sera convenue avec les Autorités turques.

4. Cette surtaxe de 25 pour cent (c'est à dire du quart des droits de Douane) sera perçue sur toute marchandise quelconque frappées de taxe à la Douane de Constantinople de quelques lieu qu'en soit la provenance.

5. Le terme de la perception de la surtaxe sera de six mois de date fixée, et pourra être prolongé sur une nouvelle décision des Chefs de Missions.

6. La Commission gérera exclusivement les fonds.

7. Elle autorisera les dépenses après s'être rendu compte de leur nécessité et de la réalité des choses, sous sa propre responsabilité. Tous moyens de vérification lui seront donnés et elles les indiquera elle-même s'il lui convient, en un mot elle jouira de la plus complète indépendance.

Il est bien entendu que la mesure ne pourrait être définitivement adoptée et passer dans la pratique que si toutes les Puissances y avaient donné leur consentement. Elle ne peut, en effet, répondre au but proposé que si elle est générale.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/73 — Confidential (3752), p. 80, No. 120/2.
Turkey No. 53 (1878), pp. 8-9.
Accounts and Papers 1878-9, (LXXIX), pp. 70-71.

No. 331

SIR A. H. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 956 Therapia, July 29, 1878

My Lord,

I have the honour to inclose copies of the telegrams sent to myself and Cound Zichy by the British and Austo-Hungarian members of the Commission of Inquiry into the condition of the Mussulman fugitives in the district of Mount Rhodope, and of the minutes of the proceedings of the Commission.

In reply to the telegrams from the British, French, Austrian, and Italian Commissioners, stating that their Russian colleague was endeavoring to stop the inquiries in which they were engaged, and threatened to break up the Commission by withdrawing from it, they have been directed to continue their inquiries as long as they are in a majority, notwithstanding the opposition and withdrawal of M. Basily.

I have, etc.

(Signed) A. H. LAYARD

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/73 — Confidential (3752), p. 82, No. 123.

Inclosure 1 to No. 331

MESSRS. DE RAAB, FAWCETT, GRAZZIANI ET CHALLET, DELEGUES D'AUTRICHE-HONGRIE, D'ANGLETERRE, D'ITALIE ET DE FRANCE, DANS LA COMMISSION INTERNATIONALE DU RHODOPE, AU COMTE ZICHY, AMBASSADEUR D'AUTRICHE-HONGRIE A CONSTANTINOPLE.

(Télégraphique) Cavalla, le 28 Juillet 1878

A la suite de dispositions relatives aux cruautés dont ont souffert les réfugiés, Commissaire Russe, en partie soutenu par Allemand, s'oppose maintenant, bien que décision ait été prise à l'unanimité sur le mode de procédure à suivre dans la recherche des motifs qui ont obligé les réfugiés à quitter leur pays et qui les empêchent encore d'y retourner, à ce que, conformément à nos instructions, nous enrégisterons dans les procès-verbaux les réponses ayant trait à leurs souffrances, et demande que la Commission suspende ses travaux avant d'avoir reçu l'opinion de son chef à ce sujet. Commissaire Turquie, Angleterre, Autriche, France et Italie persistent dans la décision déjà prise, décidant de ne pas attendre et continuer travaux.

Commissaires au complet parties Samedi matin pour Gumurdjina sans attendre réponse. Prière de communiquer aux Représentants Angleterre, France, Italie.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/73 — Confidential (3752), p. 83, No. 123/3.

Inclosure 2 to No. 331

MESSRS FAWCETT, DE RAAB AND CHALLET, BRITISH, AUSTRO-HUNGARIAN AND FRENCH MEMBERS OF THE EUROPEAN COMMISSION OF RHODOPE, TO SIR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE.

(Telegraphic) Cavalla, July 27, 1878

Evidence of most of the refugees concerning atrocities committed by Russian soldiers is unanswerable. M. Basily, the Russian Commissioner, wishes to stop these accusations, many of which German acknowledges to be true. M. Basily says he will retire, and so put an end to the Commission.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/73 — Confidential (3752), p. 83, No. 123/4.

No. 332

COLONEL DE RAAB, COMMISSAIRE D'AUTRICHE-HONGRIE DANS LA COMMISSION INTERNATIONALE DU RHODOPE, A COUNT ZICHY, AMBASSADEUR D'AUTRICHE HONGRIE A CONSTANTINOPLE.

(Télégraphique) Gumuldjina, le 29 Juillet 1878

La Commission a visité les réfugiés qui se trouvent à Gumuldjina, et qui sont réduits à la dernière misère. Des milliers de veuves et d'orphelins malades en constituent la plus grande partie, qui tous réclament un secours immédiat.

La construction de plusieurs hôpitaux et orphelinats dans le dit endroit a été reconnu strictement nécessaire; c'est pourquoi la Commission prie MM. les Ambassadeurs des Puissances Signataires d'engager la Sublime Porte à envoyer aux Commissaires la somme de 5.000 livres Turques pour le but sus-indiqué.

La Commission continue ses travaux. Je prie Votre Excellence de vouloir bien donner connaissance du présent télégramme à MM les Ambassadeurs.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/73 — Confidential (3752), p. 86, No. 123/9.
Turkey No. 45 (1878), p. 60.
Accounts and Papers 1878 (LXXXI), p. 956.

No. 333

SADARETTEN EDİRNE'DE FASSO EFENDİYE.

Tel. 31 Temmuz 1878

27 Temmuz 78 tarihli iki kıta telgrafınız alındı. Muhacirinin memleketlerine suret-i nakil ve izamlarının kararlaştırılmış olması ikdam ve gayretiniz semeresi olmağla badi takdir ve mahzûzin olmuştur. Bunların peyderpey memleketlerine hüsn-ü sevk ve nakillerine ikdam-ı tam ile tezyid-i menduhiyet eylemeniz tavsiye olunur.

19 Temmuz 94

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

No. 334

SAFVET PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES, A FASSO EFFENDI, EN MISSION A ANDRINOPLE.

(Télégraphique)
No. 51926/121. Le 31 Juillet 1878

Reçu vos deux télégrammes du 27 Juillet.

Je constate avec satisfaction et j'apprécie le résultat de vos efforts tendant à obtenir le rapatriement des réfugiés.

Je vous recommende de continuer ces efforts pour que le rapatriement s'effectue au fur et à mesure des bonnes conditions.

EDİRNE'DE FASSO EFENDİYE TELGRAFNAME-İ SÂMİ*.

27 Temmuz 78 tarihli iki kıt'a telgrafınız alındı.

Muhacirinin meleketlerine sureti nakil ve izamlarında kararlaştırılmış olması ikdam ve gayretleriniz semeresi olmakla badi takdir ve mahzuziyet olmuştur. Bunların peyderpey memleketlerine hüsnü sevk ve nakillerine ikdamı tam ile tezyid-i menduhiyet eylemeniz tavsiye olunur.

SAFVET, 19 Temmuz 94

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

(*) Safvet Paşa'dan Edirne'de göçmen işleriyle görevli Fasso Efendi'ye gönderilen bu telgrafın arşivde hem fransızcası, hem de Türkçesi vardır. Fakat kayıt numarası alan nüshası fransızcadır. Öyle anlaşılıyor ki, telgraf önce Türkçe olarak kaleme alınmış, ondan sonra fransızcaya çevrilmiş ve fransızca nüshası Fasso Efendiye tellenmiştir. Bununla beraber ben, yazışma şekillerine bir örnek daha vermiş olmak için her iki nüshayı da buraya almayı uygun buldum.

No. 335

REPORT FROM DR. DICKSON TO SIR A. H. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE.

Constantinople, July 31, 1878

Sir,

Dr. Mordtmann and Dr. Stekonlis gave the Board of Health, yesterday, a very favourable account of the public health of this capital. Typhus and small-pox have almost disappeared altogether. During the week, only four or five cases of the former appeared amongst the refugees at Scuatri, and a few cases of the latter amongsts the inhabitants of Yeni-Shehir, in Pera. The prevailing maladies are diarrhoea and ague; but the refugees are at present in a healthier condition than the rest of the population of Constantinople. Those stationed at Alem-dagh are also in good health, and they are now supplied with a better quality of bread than at first. This improvement in the health of the refugees, and the limited number of their sick, has caused the international and local Committees to close the hospitals of Pasha-batché and Fener-batché.

The number of the refugees in Stamboul is still reckoned at 50.000, but only 85 deaths have occured among them during the past week. The number of the refugees along the Asiatic shore is rated at between 22.000 and 25.000,and the daily death-rate amongst them is 5 or 6. They are all now more regularly supplied with food and money; 12.000 of them have already left Constantinople by the Roumelian Railway, and about 200 continue to go away daily by that line. These departures would increase very much could the refugees be assured of receiving no harm on arrival at their homes. Many of them, however, have sold to ordinary passengers, at a reduced price, the railwy-tickets given them gratuitously by the Committees for their own conveyance. On the other hand, some refugees have actually gone to Cyprus at their own expense.

The Ottoman sanitary officers of Dédéagatch have now been authorized by the Russian authorities to resume their functions, which had been suspended, together with those of many other stations occupied by the Russian armies.

I have, etc.

(Signed) E. D. DICKSON

Foreign Office Archives (Public Record Office — London) F.O. 424/73 — Confidential (3752), pp. 104-105, No. 148/1.

No. 336

SIR A. H. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 712
(Telegraphic) Therapia, August, 2, 1878

Despatch from Consul Reade dated 30th ultimo, describes shameful and revolting conduct of Russians and Bulgarians towards Mussulman refugees, who, on assurance of Russian authorities, were returning to their homes on evacuating of Shumla. Panic in consequence prevails among large numbers of refugees remaining in districts of Shumla and Varna, and who will be given over to Russians and Bulgarians. Can nothing be done for the protection of these poor people? The Sultan spoke to me on the subject when I last saw him, appealing to the humanity of Europe.*

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/73 — Confidential (3752), p. 54, No. 64.

(*) 1877-1878 savaşı sırasında Şumnu kasabası Osmanlı İkinci Ordu merkeziydi. Plevne ve Şipka yenilgisi üzerine hızla İstanbul'a doğru ilerleyen ve Yeşilköy'e kadar gelen Rus orduları Şumnu ve Varna üzerine saldırmamışlardı. Ancak Berlin andlaşmasından sonradır ki, Ruslar anlaşma yoluyla, Şumnu ve Varna'ya girmişler ve Osmanlı kuvvetleri buradan çekilmişlerdi. Bu tarihte Şumnu bölgesinde yaklaşık olarak 200.000 Türk göçmeni bulunmaktaydı. Bunlar, harp içinde Türk ordusunun kanadı altına sığınmışlardı. Türk ordusu Şumnu ve Varna kal'alarını boşaltırken bu göçmenlerin durumları önemli bir konu olmuştu. Türk makamları, göçmenlerin yerlerine dönmeleri için Rus makamlarıyla görüşmeler yapmışlardı. Fakat geri dönmeğe kalkışan göçmenler Bulgarların zulümleriyle karşılaşmışlardı. Türk ordusunun Şumnu ve Varna'yı boşaltması işi son safhasına gelince, göçmenler arasında bir panik baggöstermiş ve bunların zulümlerden korunmaları önemli bir konu olmuştu. Şumnu'daki göçmenler konusunda ayrıca bk. Belge No. 209, 295, 308, 312 ve ekleri, 320, 327, 337 ve eki, 350, 359 ve eki.

No. 337

SIR A. H. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 972 Therapia, August 5, 1878

My Lord,

I have the honour to inclose copy of two despatches from Mr. Consul Reade, giving a very painful account of the cruel and revolting treatment experienced by the unfortunate Mussulman refugees, who had been induced to return to their homes upon the assurances of the Russian authorities that they should be protected from ill-treatment.

Mr. Reade informs me in a private letter that he has understated the case of these poor people, and that it is his conviction that the Russians and Bulgarians are determined to get rid of all the Mussulmans in Bulgaria. Your Lordship is aware that I have long shared that conviction. Mr. Reade adds that "the stories of cruelty and barbarism he has heard are a scandal to humanity."

There are a very large number of refugees and a considerable Mussulman population in the districts of Shumla and Varna which have hitherto remained under the Turkish rule. When those places are evacuated, they must either remain in the power of the Russians and Bulgarians, with what result Mr. Reade's despatch will enable your Lordship to judge; or they must leave the country and seek shelter and protection elsewhere. A large number of them would probably come to Constantinople, where their presence is most undesirable on every account. I do not anticipate that the stipulation of the Treaty of Berlin for religious toleration in Bulgaria will have the least effect. But it appears to me that some appeal might be mede to the well-known feelings of justice and humanity of the Emperor of Russia to put an end to the terrible persecution and to the cruel ill-treatment to which the Mussulman populations are exposed in that part of Turkey in Europe in the occupation of his troops.

I have, etc.

(Signed) A. H. LAYARD

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/73 — Confidential (3752, p. 127, No. 211.
Turkey No. 53 (1878), p. 18.
Accounts and Papers 1878-9 (LXXIX), p. 80.

Inclosure to No. 337

MR. READE, BRITISH CONSUL AT VARNA, TO SIR LAYARD.

Varna, July 30, 1878

Sir,

I returned to this last evening from Rustchuk and Shumla, and it now becomes my painful duty to report to your Excellency conduct on the part of the Russians and Bulgars in the province towards the refugees at Shumla, and, indeed, the Mussulmans in general, as revolting and inhuman, as at utter variance with the views of the late Congress as expressed in several of the Articles of the Treaty of Berlin relating to Bulgaria, and also with the Convention lately concluded between the Sublime Porte and the Russian Ambasador as to the evacuation of Shumla and Varna.

In this Convention it was stipulated that on the arrival of the Turco-Russian Commission appointed to carry it out at Shumla, in the first place one fort was to be at once occupied by the Russian troops - this was done. Then the refugees at Shumla were to be sent back to their homes under adequate protection, and with their arms; after which the evacuation was to be carried out.

The refugees, from their recent sad experience, were loth to move, but when General Stolipine called the Chiefs and spoke to them in most assuring terms, they consented, and were sent off in batches, according to the direction of each compagny.

The following are the sickening details of what they suffere from their obedience to the Commission:—

The first troop left for Rasgrad and on arriving at about a quarter of an hour's distance from Durankeui, the first Russian post, all the refugees without distinction or regard of age and sex, had to submit to a most indecent and repulsive search for arms by Russo-Bulgar employés, who groped with their hands amongst the clothes and persons of the women and girls in particular, and forced open their boxes and packages, scattering the effects all about and seizing any object of value they came across, and when they happened to find any arm, they cynically offered it to the owner for an insignificant sum, not allowing him, of course, to have it back.

This outrageous proceeding lasted the whole day.

In the morning they were marched to Durankeui, where they had to undergo a similar ordeal.

On the third day they were taken to the suburbs of Rasgrad where, instead of men, Bulgar women and boys of 14 or 15 years of age actually stripped, the poor half dead women and girls almost naked, searching for arms all about their persons, notwhithstanding the two previous disgusting examinations.

But these odious proceedings did not cease here.

The poor terror-stricken emigrants were than driven like herds of animals into the public slaughter house (Salhane) of Rasgrad, where they were kept for several days exposed to the fearful odours and filth of such places, to the broiling sun, and to the tortures of hunger, for the authorities of Shumla could only afford them food for two days more than the time necessary to take them without halting to their homes.

In the slaughter-house the refugees were informedi:—

1. That those who had taken part in the Servian or late war could not remain in the country.
2. All that were allowed to remain were inexorably required to produce Bulgar guarantees for their honesty and morality.
3. Those whose villages were in mountainous or wooded situations under pretence of these being strategical positions, even if they produced the requisite garantees, were not to remain.
4. Thsose whose houses were occupied by Bulgars, even with garantees must go.
5. All persons well off were told that they must leave the country and were not informed of the reason of this cruel act of injustice.

I myself saw four well known Rasgrad notables of unexceptionable character, who had been sent of without being told why. These men said to me that their only faults was that they were better off than most of their fellow townsmen.

Then those of Rasgrad who were told that they could remain, entered the town, but could not obtain possession of their houses.

Of the seven Mussulman quarters of Rasgrad five were occupied by Bulgars, the other two were allotted to Cossaks. Several found only the ruins of their houses, which had been destroyed or burnt. The house of Ahmet Agha Helvajyzade was actually burnt in his presence.

Such is only part of what was told me by Rasgrad and other refugees.

The same occurred to the emigrants of Eski Djouma, and Osman Bazar, as related to me by several of them, and which was confirmed by others.

At Osman Bazar the refugees had not only to submit to all this, but they were afterwards actually forced by the Bulgar Acting Kaimakam to sign a paper in Turkish, déclaring that they were satisfied with his conduct.

I myself was present at the railway station at Rustchuk on Friday evening last, when another party arrived there from Shumla, who were at once searched for arms by the Russians and Bulgars, with much roughness and violence, but from large numbers of foreigners being present the search was not of quiet so revolting a character as those which have been described, and which were effected where there were none who could possibly take the part of the poor refugees.

The natural consequence of all this brutality is that the remaining refugees in Shumla, still a very large number, are so terror stricken, that they now cannot be persuaded to move, and are imploring the Turkish Commissioners not to abandon them to a certain fate. Sirri Pasha addressed a very strong protest to General Stolipine, the Russian Commissioner, and thus the matter stands for the present.

In the meantime the Russian forces are closing in round Shumla, and consequently the difficulties in the repatriation of the Refugees will most certainly be increased.

From the foregoing as well as other conduct of the Russians and Bulgars, it appears to be very evident that their real object is to rid the country of all Mussulmans, and so clear is this that whilst I was leaving Rustchuk a fellow-traveller of mine was confidentially informed in a shisper by the Russian Colonel in charge of the station that all the troops had just received orders to be on the "qui vive", the General having resson to suspect a rising of the Mussulmans against the Russians, nothwithstanding they well know that there is not a single armed Mussulman in their part of the province. This was told to my fellow-traveller, but, as he said, it was intended for me, it was also to seve as an excuse for the disarming of the Mussulmans.

It is also very clear that the Russians and Bulgars are doing their utmost on this subject, and with the greatest speed possible, before the arrival here of the Committee, subject to Article VI of the Berlin Treaty, fearing no doubt, and it is to be hoped with reason, that this Commission will put a stop to their present outrageous conduct towards the Mussulmans.

It is, therefore, obviously highly desirable that this Commission should commence its operations as early as possible, so that the Mussulmans may obtain what has been accorded to them by Europe, viz., free possession of their rights and property, as well as civil and political equality.

I have, etc.

(Signed) R. READE

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/73, pp. 128-129, No. 211/1.
Turkey No. 53 (1878), pp. 18-19.
Accounts and Papers 1878-9 (LXXIX), p. 80-81.

1877-78 savaşında Şumnu'ya, Osmanlı İkinci Ordusu himayesine sığınan 200.000 kadar göçmenin durumu hakkında Bk. Belge No. 209, 295, 308, 312 ve ekleri, 320, 327, 336, 350, 359 ve ekleri. Şumnu kal'asının Türk ordusu tarafından, anlaşma yoluyla boşaltılması sırasında önemli bir dâva olan Şumnu Türk göçmenleri, ondan sonraki tarihlerde de önemli bir konu olmaya devam edecektir. Bu konuda benim daha önce yayınladığım kitapta da belge ve bilgiler yer almaktadır. Bk. Bilâl N. Şimşir, **Contribution à l'Histoire des Populations turques en Bulgarie (1876-1880)**, Ankara 1966, pp. 7-17, 25-28. Şumnu bölgesinden ve genellikle doğu Bulgaristan'dan 1879-1880 yıllarında Türkiye'ye göçler konusunda Bk. **Ibid.**. pp. 50-86. Rusların Rumeli'den çekilmelerinden ve Bulgaristan Prensliğinin kurulmasından sonraki tarihlerde Şumnu bölgesi Türklerinin gördükleri zulümler ve göçleri ile ilgili diğer belgeler bu kitabın gelecek ciltlerinde yayınlanacaktır.

No. 338

EDİRNE'DE FASSO EFENDİDEN SADARETE.

Tahrirat. 8 Ağustos 1878

Edirne'de meskûn muhacirinin mahallerine sevkince gösterilen bazı müşkilâtın halledilmesi için Prens Dondukof ile görüşmek üzere Filibe'ye azîmet edeceğim 22 Temmuz 94 tarihli telgrafname-i çakiranemle arzolunmuştu. Müşkilât-ı mâruza geçende vâki talep üzerine muhacirin-i merkûmenin isim ve şöhretleriyle memleketlerini mutazammın verilen defterin bu defa mahallerine gönderilerek şüphe içlerinde fenalıkta bulunmuş adamlar var ise esamisi işaret edildikten sonra buraya iadesiyle o makulelerin uygun olup diğerlerinin gönderilmesi gibi ziya-ı vakte muhtaç teşebbüste bulunulmasından ve hususiyle evvel ve âhır sevkolunanların hane ve tarlaları zaptedilerek sahiplerine verilmemesinden ibaret olmakla böylece Edirne Gubernatoru cenabından verilen tahriratı hamilen berveçhi maruz Filibe'ye azimetle Prens mumaileyhle mülâkat edildikten sonra defterlerin mahallerine gönderilip tekrar iadesine intizâr edilmek gibi uzun müddetten sarf-ı nazar ve mamafih zaptedilen hane ve tarlaların .... sahiplerine verilmesi için her tarafa emirler ihtar ettirilip ancak bunlar arasında filvaki bir zaman fenalıkta bulunanlar var ise onların gitmemelerinin ilân ettirilerek diğerlerinin sevkini ve şu kadar ki Zagra-i Atik, Kalofer ve Karlova kazaları ahalisinden olanların hiç gönderilmemesi ifade ve beyyine eylemesiyle Edirne'ye avdet olunmuştur.

Mezkûr Zagra-i Atik ve Kalofer ve Karlovalılar şimdilik gönderilmiyeceklerdir. Diğer mahaller ahalisinden olan kesan arasında zaten fenalıkta bulunmuş adam olmadığı kendilerinin ifadelerinden anlaşılmasına mebni bunların bugünkü telgrafname-i çakiranemle arz ve iş'ar olunduğu veçhile yine mukabele ettiğim Cuma gününden itibaren sevkine ibtidar olunacağı emri bedihi bulunmuş olmağla arz ve beyan-ı keyfiyet mücaseret kılındı. Emri babında.

9 Nisan 95, 27 Temmuz 94.

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

No. 339

CONSUL DE FRANCE A ANDRINOPLE, A M. WADDINGTON MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE FRANCE

Direction Politique
No. 7 Andrinople, le 8 Août 1878
(Extraits)

"Le typhus éruptif à Andrinople. — Les différentes phases, Nombre des victimes qu'il à faites pendant tout le temps de sa durée.

"La maladie importée par les troupes Russes, s'est déclarée à Andrinople dès les premiers jours du mois de Février (1878)".

La plus grande intensité a eu lieu pendant les mois de mars et d'Avril, par des temps froids et souvent humides.

Le déclin de la maladie ne s'est manifesté que vers la fin de la première quinzaine du mois de mai, c'est à dire au moment où les chaleurs ont commencé.

Les cas de typhus étaient devenus très rares pendant le mois de Juin, et durant le mois de Juillet, où les chaleurs ont atteint un degré conniculaire, la maladie a complètement disparu.

"Des fièvres typhoïdes règnent encore parmi les réfugiés musulmans et les soldats Russes, mais cetet maladie est maintenant d'une nature tout-à-fait l'énigme.

"Pendant tout le temps qu'a duré le typhus, il y a eu à Andrinople sur la population indigène, composée de 42.000 habitants, 4000 cas de cette maladie, dont 400 cas suivis de mort, sur 25.000 soldats russes, dans lesquels sont compris 600 malades des ambulances de la ville et des villages de Karaagatch et de Demirtech, il y a eu 4500 cas de typhus dont 2.500 mortels et parmi les 45.000 réfugiés musulmans on a constaté 16 mille cas, dont 10.000 cas mortels.
"Tableau synoptique des cas de typhus constaté à Andrinople pendant les mois de Février, Mars, Avril, Mai et Juin de l'année 1878"*

Population d'Andrinople Origines des habitants	Nombre des habitants	cas de typhus	cas de typhus mortel	observation	
Indigènes	42.000	4.000	400	Mortalité	10%
Soldats Russes	25.000	4.500	2.500	id.	55%
Réfugiés musulmans	45.000	16.000	10.000	id.	62%
T o t a l	112.000	24.000	12.900		

D'après ce tableau, ce sont les réfugiés musulmans qui ont eu le plus à souffrir de la maladie, et cela s'explique par les privations que ces malheureux ont eu à endurer au milieu des rigueurs de la saison d'hiver, exposés comme ils l'ont été souvent sans abri et sans nourriture.

Nous avons toujours à Andrinople plus de 35.000 réfugiés, dont le rapatriement n'a pas encore pu être effectué.

On croit savoir que le Prince Dondoukoff Korsahoff est sérieusement préoccupé de cette question. (...)

Ce fonctionnaire a déjà demandé une liste nominative de tous ces réfugiés, afin de prendre, dit-on, des informations sur la conduite et la réputation de chacun d'eux, et de ne permettre la rentrée dans leurs villages qu'à ceux seulement dont la présence dans le pays ne donnerait lieu à aucun souvenir pouvant provoquer chez les Bulgares leurs voisins, un motif de représailles.

On trouve généralement ici ce système bien hasardé au point de vue de la justice ainsi que sous le rapport de fâcheuses lenteurs que doit nécessairement entraîner ce travail de minutieuse enquête.

Les Bulgares, consultés sur le passé des paysans Turcs, leurs compatriotes, s'appliqueront sans aucun doute, à augmenter autant que possible le nombre des coupables, afin d'éliminer chez eux l'élément Musulman, et de rester ainsi maîtres des biens dont ils se sont déjà emparés.

D'un autre côté le retard calculé, croit on qu'occasionnera cet examen pourrait facilement traîner l'époque du retour en temps opportun de ces réfugiés, qui se trouveraient ainsi exposés de nouveau aux intempéries de la prochaine saison d'automne, et dans l'impossibilité de pouvoir à la reconstruction de leurs habitations détruites par les Bulgares. (...)

Le séjour prolongé des réfugiés dans la ville jusqu'au moment de l'arrivée de la mauvaise saison, pourrait provoquer le retour du typhus, qui deviendrait alors pour Andrinople un véritable désordre.

Archives des Affaires Etrangères de France, Correspondance Politique des Consuls — Turquie. Andrinople, Vol. III, ff. 97-101.

(*) Konsolos bu istatistikî bilgileri Edirne'deki Fransız hastanesinden almıştır.

No. 340

SIR A. H. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 737
(Telegraphic) Therapia, August 10, 1878
(Extract)

Rissian have occupied two principal positions commanding Varna chosen by themselves, but now demand surrender of citadel, contrary, Grand Vizier states, to the agreement come to. Porte is unwilling to give up the citadel until final arrangements for avacuation are made, principally on the ground that it will put Russians in possession of the town and expose Mussulman refugees and population to cruel treatment. Unfortunately this fear is shown by a despatch received yesterday from Consul Reade to be but to well founded.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London) F.O. 424/73 — Confidential (3752), p. 117, No. 192.

No. 341

NACHID, RIZA, EN MISSION A ANDRINOPLE, A SAFVET PACHA, GRAND VIZIR DE TURQUIE.

(Télégraphique) Andrinople, le 11 Août 1878

Certain nombre d'émigrés qui nous trouvâmes dans les stations entre Tirnova et Andrinople dans un état déplorable, ne pouvant être casés dans leurs foyers sans passeports. Nous prions donc Votre Altesse de vouloir bien faire prendre à qui de droit les mesures nécessaires pour qu'on ne les envoie pas ici sans passeports.*

(Signés) NACHID, RIZA

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

(*) Bk. Belge No. 346.

No. 342

REPORT FROM DR. DICKSON, TO SIR A. H. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE.

Constantinople, August 15, 1878

Sir,

I have the honour to inform your Excellency that the public health has continued to improve during the last fortnight; and the health of the refugees no longer requiring any special attention, the Board of Health has dispensed with the services of the three Medical Inspectors (Drs. Gabuzzi, Mordtmann, and Stekonlis) appointed to visit and report on the condition of these immigrants, Many of the refugees are daily quitting this place, and a fresh batch of them has just arrived from Varna.*

A rumour had lately reached the Board of an epidemic outrbreak at Kermanshah, in Persia; but Dr. Charles Millingen, the Ottoman Sanitary Delegate at Tehran, telegraphed, on the 8th instant, that no suspicious malady existed there; but that diarrhoea prevailed, and was often fatal to young children.

I have, etc.

(Signed) E. D. DICKSON

Foreign Office Archives (Public Record Office — London) F.O. 424/73 — Confidential (3752), p. 284, No. 480/1.

(*) İstanbul'un ve özellikle İstanbul'daki göçmenlerin sağlık durumu hakkında Dr. Dickson'un daha başka raporları da vardır. (Bk. Belge No. 270, 303, 306, 322, 329, 335). Bu raporlardan, Nisan - Ağustos 1878 tarihleri arasında İstanbul'daki göçmenlerin sağlık durumlarının nasıl nâzik safhalar geçirdiğini adım adım izlemek mümkün olmaktadır. 1878'in bahar aylarında çok kötü sağlık şartları içinde bulunan ve kitleler halinde kırılmakta olan göçmenlerin durumları 1878 yaz aylarında düzelmeğe yüz tutmuştu. Fakat 1879 kışında göçmenler yine güç durumda kalacaklar ve yine hastalıktan, açlıktan, soğuktan ölmeğe başlıyacaklardır. Bu konudaki belgeler, bu kitabın ikinci cildinde yayınlanacaktır.

No. 343

SIR A. H. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 1031 Therapia, August 16, 1878

My Lord,

With reference to my despatch No. 953 of the 27th ultimo, Count Zichy informs me that the United States Government has refused to agree to the temporary addition of 2 per cent. To the Customs duties of Constantinople to form a fund for the removal and relief of the Mussulmans fugitives, and that the German Government having returned no answer to the renewed request of its Chargé d'Affaires for instructions on the subject, may also be presumed to decline to sanction it. Such being the case there is no prospect of the proposed arrangement being carried out.*

I have, etc.

(Signed) A. H. LAYARD

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/73 — Confidential (3752), p. 283, No. 478.

(*) İstanbul'daki göçmen kitlelerini taşraya göndermek için para sağlanması amacıyla İstanbul gümrüğüne giren istihlâk mallarından alınan gümrük vergilerinin arttırılması projesi, Amerika'nın bunu kabul etmemesiyle suya düşmüştür. Böylece, 1878 yılı Nisan ayından beri yapılagelen çalışmalar, teşebbüsler boşa gitmiş olmaktadır. Amerika'nın bu insanî projeyi reddetmesi sırf merkantilist zihniyetten ileri gelmişti. Öte taraftan Almanya da projeyi kabule yanaşmamıştır. Almanya'nın tutumu, daha ziyade siyasî idi. Meselenin geçirdiği safhalar hakkında bk. Belge No. 256, 257 ve ekleri, 267, 268 ve 274, 330 ve ekleri.

No. 344

SAVAS PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES AD INTERIM DE TURQUIE, AU PRINCE LOBANOW, AMBASSADEUR DE RUSSIE A CONSTANTINOPLE.

Particulière
No. 52108/165 Le 17 Août 1878

J'ai déjà eu l'honneur d'entretenir Votre Excellence au sujet du rapatriement des émigrés de la guerre.

Dans un rapport qu'il vient de nous adresser d'Andrinople Fasso Effendi nous informe qu'il s'est entendu à ce sujet avec le Prince Dondoukow et qu'il a été décidé:

1° Qu'il ne serait plus exigé une liste contenant les noms et prénoms des personnes voulant se rapatrier;

2° Que des ordres seraient immédiatement donnés pour la prompte restitution des immeubles appartenant aux réfugiés;

3° Que des avis seraient publiés invitant les individus qui auraient commis notoirement des excès à ne pas retourner dans leurs foyers et que les autres émigrés seraient rapatriés à l'exception de ceux d'Eski Zaghra, de Calofer et de Carlova.

Son Excellence le Général Totleben a donné son approbation à cette entente.

Je viens, par conséquent prier Votre Excellence de vouloir bien de son côté donner les ordres nécessaires à qui de droit pour que les mesures qui précèdent soient exactement appliquées sans aucune restriction aux réfugiés qui se trouvent dans la Capitale.

Connaissant les sentiments d'humanité dont Votre Excellence s'inspire à l'égard des malheureux victimes de la guerre je ne doute nullement qu'Elle ne recommande aujourd'hui l'adoption de toutes les mesures propres à mettre fin aux souffrances.*

J'espère donc..*

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

(*) Birkaç kelime okunamadı.

No. 345

SIR A. H. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 762
(Telegraphic) Therapia, August 17, 1878

Mr. St. Clair has adressed a telegram to myself and the Grand Vizier complaining that Russians have been attacking the Mussulman population and refugees in Mount Rrodope during the last two days, and that severe fighting is going on. This appears to be in direct contradiction to the Emporor's promise, that they should not be molested if they did not assail Russians.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/73 — Confidential (3752), p. 178, No. 292.

No. 346

SAFVET PACHA, GRAND VIZIR DE TURQUIE, A OHANNES EFFENDI, EN MISSION A SAN STEFANO.

No. 52117/132 Le 19 Août 1878
Télégraphique

Un certain nombre d'émigrés qui se trouvent dans les stations entre Tirnova et Andrinople dans un état déplorable ne pouvant être installés dans leurs foyers sans passeports, veuillez prendre les mesures nécessaires pour que les réfugiés ne soient pas envoyés dorenavant sans passeports.*

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

(*) Bk. Belge No. 341.

No. 347

LE CONSUL DE FRANCE A ANDRINOPLE, A M. WADDINGTON MINISTRE FRANÇAIS DES AFFAIRES ETRANGERES.

Direction Politique
No. 8 Andrinople, le 19 Août 1878
(Extraits)

La commission du Rhodope, après avoir terminé ses travaux est reparti pour Constantinople le 15 de ce mois.

Monsieur Challet, Consul de France, attaché près cette commission que j'ai eu l'honneur de connaître à son passage à Andrinople, paraissait indigné de toutes les atrocités que les soldats russes ont commis dans la montagne au moment de l'invasion.

Tous les villages turcs de cette contrée auraient été détruits et on compterait par milliers les victimes faites par la brutalité du cosaque.

Ici, les actes barbares continuent à désoler le pays. Les conscrits que les Russes prennent dans les villages chrétiens des districts limitrophes de la Roumélie Orientale, font des incursions dans les villages turcs de notre province et leurs imposent des rançons, comme s'il s'agissait d'une armée conquérente vis-à-vis d'un pays ennemi.

Le meurtre, le viol et le pillage, sont à l'ordre du jour. Tous ces méfaits sont commis par ces jeunes soldats sans aucune crainte d'être punis, car les autorités Russes ne parviennent jamais à les arrêter.

(A) Kirklissé (...) dans le courant de la semaine passé, les villages turcs d'Erecles, Kesselik et Malkotz ont été mis à sac et que leurs habitants, afin d'échapper à la mort et au déshonneur se sont enfuis dans les bois des montagnes, abandonnant ainsi leur bétail dans la campagne qui a été enlevée par des paysans bulgares. (...) Les villages de Kaïblar Toptzoular et Erméni Mahallesi se trouvent cernés par des conscrits qui, après leur avoir pris troupeaux et bétails leur demandent des rançons variant de trois cents à cinq cents livres turques. (...)

Les mêmes désordres se seraient reproduits dans les districts

(*) (...) ile gösterilen yerler atlandı.

de Viza et de Midia, que les troupes Russes ont évacué tout dernièrement. Ce serait donc sur un mot d'ordre parfaitement executé que les habitants chrétiens de ces contrées, restés maîtres du pays, se livrent à toutes sortes d'horreurs contre une population désarmée.

A Sary-Talatchman, village turc distant quatre heures d'Andrinople, des Bulgares au nombre de soixante ont également commis atrocités. Deux des chefs du village ont été mortellement blessés, leurs femmes et leurs filles ont été violées, et toutes les maisons ont été pillées.

Aucun Musulmans n'ose plus s'aventurer dans la campagne même dans les environs d'Andrinople, où des cas isolés d'assassinat et de rapine ont journellement lieu.

A la suite de ces nouvelles, beaucoup de réfugiés qui avaient obtenu la permission de rentrer chez eux, ont dû être arrêtés à la gare du chemin de fer, où ils se trouvent campés depuis huit jours au nombre de deux mille, privés de nourriture et exposés à être atteints par les maladies.

Des plaintes sont adressées aux Autorités Russes par ces réfugiés, mais ils n'obtiennent jusqu'à présent, ni l'autorisation de continuer leur voyage, ni celle de retourner à Andrinople, où ils pourraient trouver encore quelques ressources d'existence.

Les Russes donnent à ces réfugiés du pain, mais en quantité insuffisante. Une famille composée de 4 personnes ne reçoit que demie Okka de pain par jour.*

Archives des Affaires Etrangères de France, Correspondance Politique des Consuls — Turquie. Andrinople (1878-1880), Vol. III, ff. 102-105.

(*) Edirne'deki Fransız Konsolosu, Fransa Dışişleri Bakanına yolladığı 16 Temmuz 1878 tarihli ve 6 sayılı raporunda da, Rus işgal makamlarının göçmenleri yol tamiratında çalıştırdıklarını bildirmekte ve şöyle demektedir: "Plus de quatre mille de nos réfugiés musulmans sont actuellement employés par les autorités militaires (russes) à la réparation de la grande chaussée qui va d'Andrinople à Tchataldja, ainsi que des chemins vicieux qui y aboutissent" (**Ibid.**, f. 95).

No. 348

MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES DE TURQUIE, A L'AMBASSADE DE RUSSIE A CONSTANTINOPLE.

Note Verbale
No. 52131/173 Le 20 Août 1878

En transmettant, ci-joint, à l'Ambassade Impériale de Russie l'avis que le Gouverneur militaire d'Andrinople vient de publier relativement au rapatriement des réfuigés de guerre, le Ministère des Affaires Etrangères s'empresse de lui signaler les graves inconvénients que présente le paragraphe final de cette proclamation.

Ainsi que le Sous-Secrétaire d'Etat du Ministère des Affaires a eu l'honneur d'écrire à Son Excellence l'Ambassadeur, Fasso Effendi informe le Ministère Impérial d'avoir obtenu du Prince Dondoukoff que les avis seront publiés invitant les individus qui auraient commis notoirement des excès à ne pas retourner dans leur foyers et annonçant que les autres réfugiés seront rapatriés à l'exception de ceux d'Eski Zaghra, de Calofer et de Carlova.

Cette mesure suffit pour empêcher ceux qui se sentent coupables d'actes repréhensibles de se rendre dans les localités susmentionnées. Mais si l'on accordait au premier délateur le droit trainer à des cours martials tout musulman qui se serait rapatrié cette lattitude donnerait lieu à toutes excès d'accusations et tout Bulgare convoitant la propriété d'un musulman pourrait facilement .... présenter crimes .... l'accuser et même à le convaincre de crime qu'il n'a jamais commis.

La Sublime Porte ne saurait par conséquent, s'empêcher de faire observer à l'Ambassade Impériale que le paragraphe final de la proclamation susmentionnée ne saurait être mis à exécution sans créer à la population musulmane une situation qui ne serait que la continuation des actes arbitraires et injustes dont elle a été jusq'ici l'objet de la part de ses compatriotes chrétiens.

Le Ministère Impérial prie donc l'Ambassade de Sa Majesté l'Empéreur de vouloir bien écrire à qui de droit pour obtenir que cette partie de la proclamation soit modifiée dans le sens qui vient d'être indiqué, conformement aux termes de la promesse faite par le Prince Dondoukoff.

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

(*) (...) işaretli yerler okunamadı.

No. 349

THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY, TO MR. PLUNKETT, BRITISH CHARGE D'AFFAIRES AT ST. PETERBURGH.

No. 456 Foreign Office, August 21, 1878

Sir,

I have forwarded to you this day a telegraphic despatch instructing you to represent to M. de Giers that according to information received by Her Majesty's Government acts of the greatest cruelty and injustice are being committed towards the Mussulman population in Bulgaria, especially near Shumla and Varna, during the provisional state of affairs at present existing there.

I have requested you to inquire of His Excellency whether the Russian Government would consent to the appointment of a Commission, composed of Consuls of the Great Powers, to hear the complaints of the sufferers and to protect them when injured or menaced.*

I am, etc.

(Signed) SALİSBURY

Foreign Office Archives (Public Record Office — London) F.O. 424/73 — Confidential (3752), p. 241, No. 383.

(*) Müslüman halkı korumak ve göçmenlerin yerlerine dönmelerini sağlamak amacıyla Bulgaristan'a ve Doğu Rumeli'ye birer Avrupa Komisyonu yollanması için Türkiye'nin de Rusya nezdinde teşebbüste bulunacağı haberi hakkında bk. Belge No. 351. Bulgaristan'a bir konsoloslar komisyonu gönderilmesine Rusya'nın razı olmaması hakkında bk. Belge No. 354. Ruslar, Doğu Rumeli'ye ve Bulgaristan'a birer milletlerarası tahkikat komisyonu gönderilmesine razı olmadıktan başka Berlin kongresinin kararıyla Rodoplar bölgesine gönderilen Avrupa Komisyonunun da çalışmalarını baltalamışlardı. (Bk. Belge No. 361). Şumnu bölgesindeki Türk göçmenlerinin durumları hakkında ayrıca bk. Belge No. 209, 295, 308, 312 ve ekleri, 320, 327, 336, 337 ve eki, 350, 359 ve eki.

No. 350

MR. R. READE, BRITISH CONSUL AT VARNA, TO SIR A. H. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE.

Varna, August 21, 1878

Sir,

The outer forts to the north of this place have been evacuated by the Turks; those to the south have not yet been able to do anything.

The Turkish guns and other war material are being taken to Constantinople with portions of troops as facts as the arrival of transports will allow.

The guns, etc., from Shumla are being brought here by rail as quickly as possible, and it is thought that in about ten days more that place may be entirely evacuated.

From what I see I am of opinion that the total evacuation of Varna will take some time yet. I doubt if another month will suffice, notwithstanding the pressure of the Russians.

With regard to the refugees, it appears that they are now meeting with less difficulties from the Russians, who evidently see that the obstacles they encounter retard the evacuation they are so desirous to have quickly terminated. And I have been told that the Russians themselves say that if assistance had not been afforded to the refugees from the balance kept by me from the Turkish Compassionate Fund, the evacuation of Shumla and Varna would have been greatly prolonged. I am now assisting the destitute refugees here, of whom there are several thousands - the Commission tells me that altogether there are about 10.000 - who are being sent back to their villages. I have also some clothing to give to those who are almost naked. The Turkish Commissioner, Sirri Pasha, with the Chief Cadi and Mufti of Rustchuk, all excellent and honest people, are superintending with me the distribution of money and clothes.

We hear rather less of outrages in the villages; every now and then, however, one is reported. This shows, I think, that the

Russians, if willing, can suppress these disrorders. They have sent out troops for the purpose, evidently seeing that the evacuation is retarded thereby.

I have, etc.

(Signed) R. READE

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/73 — Confidential (3752), p. 308, No. 499/1.

No. 351

SIR A. H. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 780. Most Confidential.
(Telegraphic) Therapia, August 23, 1878

Grand Vizier is about to send instructions to Turkish Ambassador at St. Petersburgh to request Russian Government to consent to nomination of European Commissions in Bulgaria and Roumelia for the protection of Mussulmans, and to enable them to return to their homes. His Highness thinks that this course will be less likely to offend Russia than if the Porte were to apply in the first instance to the European Powers to name these Commissions.*

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/73 — Confidential (3752), p. 249, No. 402.

(*) Müslüman halkı korumak ve göçmenlerin yerlerine dönmelerini sağlamak amacıyla Bulgaristan'a ve Doğu Rumeli'ye birer Avrupa Komisyonu yollanması için Rusya nezdinde teşebbüs yapılması fikri etrafında ayrıca bk. Belge No. 349, 354 ve 361. Balkanlarda Rus işgali sona erdikten ve yeni Bulgar Prensliği kurulduktan sonra da buralardaki Türk halkına yapılan zulümlerin tahkiki için birer tahkikat komisyonu gönderilmesi teşebbüsleri olmuş, fakat Rusya Hükûmeti bütün bu teşebbüsleri reddetmiştir.

No. 352

SAWAS PACHA, MINISTRE AD INTERIM DES AFFAIRES ETRANGERES DE TURQUE, A M. FORNI, AGENT PRINCIPAL DU LLOYD AUSTRO-HONGROIS A CONSTANTINOPLE.

No. 52184/140 Le 24 Août 1878

La Sublime Porte vient d'être informé du fait suivant:

L'Agent de la Cie. du Lloyd Austro-hongrois à Varna à été invité par le canal de Monsieur le Consul d'Autriche-Hongrie dans cette ville à ne plus accepter à bord des bateaux de cette Compagnie des émigrés à destination de Constantinople. Malgré cette notification, cet Agent vendit à un grand nombre d'émigrés des billets de passage pour la Capitale. Le fait ayant été porté à la connaissance de qui de droit, il fut décidé qu'au lieu et place de ces réfugiés des soldats seraient embarqués sur le paquebot de Constantinople, mais contrairement à cette entente l'Agent s'opposa plus tard à l'embarquement de ces militaires, sans motif plausible en livrant passage à plusieurs centaines de circassiens et autres émigrés sous prétexte qu'il leur avait antérieurement délivré des billets.*

En portant ce qui précède à votre conaissance, je vous prie, Monsieur l'Agent Principal, de vouloir bien prescrir à l'Agent en question de ne plus délivrer aux émigrés passage à bord des bateaux desservant la ligne Constantinople et de tenir dorénavant une conduite plus conforme avec le caractère dont il est revêtu.

Agréez, etc.

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

(*) İstanbul Hükûmeti, gerek Rumeli'den yeniden İstanbul'a göçmen akımını, gerek Anadolu'ya gönderilmiş Rumeli göçmenlerinin İstanbul'a dönmelerini önlemeğe çalışmış ve yabancı gemilerin izinsiz göçmen taşımalarını durdurmak istemiştir. Anadolu'ya yerleştirilmiş göçmenlerin İstanbul'a dönmelerini önlemek için yabancı gemilerin izinsiz göçmen taşımamalarına dair Osmanlı Hükûmetinin bir başka teşebbüsü hakkında bk. Belge No. 401 ve 408.

No. 353

MR. BROPHY, BRITISH VICE-CONSUL AT BOURGAS, TO SIR A. H. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE.

Bourgas, August 24, 1878

Sir,

I have the honour to report to your Excellency that fourteen families from amongst the returning Turkish fugitives left Bourgas yesterday for the town of Aidos and villages in the Caza of Karnabad.

What their treatment in their old homes is likely to be may, perhaps, be surmised from the way in which the Turks remaining in the country are systematically plundered and outraged in the manner related in my despatch of the 22nd instant, and in previous Reports on the same subject.

The Bulgarians of Eastern Roumelia are literally furious at the prospect of this country being again inhabited by returning Mussulmans, and declare their intention to prevent it by every means they can employ. The burning of the three Turkish villages reported in my last despatch was, in my opinion, the direct consequence of a report that all the Mussulman fugitives from this district will shortly return here. Unfortunately the authorities of Bourgas seem to be resolved upon abstaining from any such decisive measure as would be calculated to repress either this feeling or the further acts of violence to which it will most certainly lead.

At Yamboli, on the 21th instant, some families of Turks and Jews returning to their homes there met at the terminus by nearly all the Bulgarians of the town, shouting "Long life to our Tsar Alexander! Away with the Turks and the Jews! Bulgaria for the Bulgarians!"

Two, however, of the leading Bulgarians - and I am glad to be able to record their names - Ivantafyl Marczo and Novatch Oghlou Marczo, took pity on the refugees, and took them to their own houses. There were soon afterwards surrounded by the populace, men, women, and children, demanding the surrender of the fugitives, and threatening vengeance upon those who sheltered them. The Russian Governor was at last obliged to call out the troops; but as

the letter from which I have quoted this information was concluded and sent off while the soldiery were still surrounding the rioters, I am unable to say how the émeute ended.

At Slimia the Jews who returned were refused entrance into the town, and obliged to camp out in the vineyards a mile distant.

A few days ago some Jews left Bourgas for Karnabad and Aidos. At the latter town only one family out of four was allowed to remain; at the former all were received, and allotted an open lean-to in which to live, their own houses having been all pulled down occupied by Russians or Bulgarians; but they have sent back word here to other Jews not to come, as they cannot walk the streets without being insulted, and are constantly the objects of false accusation. "My grandfather is said to have stolen his grandfather's oxen, and so I go to prison," said one of these Jews to me yesterday.

I venture to state my very strong opinion that the Porte should not send any Mussulman or Jewish fugitives into these districts unless they are accompanied by a Turkish Commissioner of rank, armed with all the necessary powers to act in their behalf; here, in Bourgas, they run few risks but those of insult, an occasional blow, and starvation; but, in the interior, experience shows that they must expect much worse.

I have, etc.

(Signed) CHARLES A. BROPHY

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/74 — Confidential (3776), pp. 133-134, No. 200/2.

Burgas taraflarına dönen bir göçmen kafilesinin Bulgarların saldırısına uğraması; yeni bir rejim yaratılmadan göçmenlerin geri gönderilmemelerinin gerektiği ve İslimye Sancağında Rus idaresinin Osmanlı idaresinden on kat kötü olduğu yolunda İngiliz Viskonsolosu Brophy'nin bir başka raporu için bk. Belge No. 366. Yalnız Burgas bölgesinde değil, tümüyle bütün Doğu Rumeli'de, geri dönen göçmenler konusu, 1878 yılının son aylarında pek önemli bir dâva olacak ve Osmanlı Hükûmetini, Avrupa Büyük devletlerini ve Doğu Rumeli Avrupa Komisyonunu adamakıllı uğraştıracaktır. Aşağıda konu etrafında birçok belgeler yer almaktadır.

No. 354

MR. PLUNKETT, BRITISH CHARGE D'AFFAIRES AT ST. PETERSBURGH, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 153
(Telegraphic) St. Petersburgh, August 25, 1878

With reference to your telegram of the 21st instant I have received a note from M. de Giers to the following effect:—

Russia cannot possibly consent to nomination of independent Consular Commission to examine complaints of Mussulman population, or to protect them from violence and menace in the portion of Bulgaria occupied by the Russian troops. That duty devolves upon Imperial authorities who will know how to fulfil it.*

The examination of Rhodope Commission unfortunately proves that such measures do not tranquillize.

The foreign Consuls in Bulgaria have full opportunity of assisting the Imperial authorities by abstaining from collecting doubtful evidence, and by reporting only such well-authenticated facts as they may learn. In such case they may be sure that well-founded complaints will be attended to.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/73 — Confidential (3752), p. 261, No. 427.

(*) Müslüman halkı korumak ve göçmenlerin yerlerine dönmelerini sağlamak amacıyla Bulgaristan'a bir Avrupa Komisyonu gönderilmesi için Rusya nezdinde teşebbüs yapılması etrafında ayrıca bk. Belge No. 349, 351 ve 361. Bulgaristan'a dönen göçmenlere insanca muamele edilmesi için Rus Dışişleri Bakanlığı nezdinde teşebbüs yapılması hakkında göndeilen talimat ve yapılan teşebbüse alınan cevap konusunda bk. Belge No. 357, 367 ve eki, 375 ve eki. Geri dönen göçmenlere güçlük çıkarılmaması için İstanbul Hariciye Nezaretinden Rusya Büyükelçiliğine gönderilen nota için bk. Belge No. 409. Buna cevap için bk. Belge No. 410. Ayrıca bak. Belge No. 429, 445, 455.

No. 355

SIR H. ELLIOT, BRITISH AMBASSADOR AT VIENNA, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 604. Confidential. Vienna, August 26, 1878

My Lord,

While speaking of the Commission investigating the case of the Rhodope refugees, Count Andrassy admitted that he had informed Colonel Raab, the Austrian Commissioner, that it was more essential to ascertain what could be done for those unfortunate people than to look for charges against the Russians, although it was evident that the proceedings of the latter had been more outrageous than could have been thought possible.*

I reminded his Excellency that one of the first duties of the Commission, as laid down in their instructions, had been do ascertain the causes which had made them leave their homes. Count Andrassy answered that under this instruction the Commission was no doubt justified in taking evidence to enable it to judge whether the people had not been the victims of maltreatment which had induced them to fly, but this fact was so amply established that he saw no advantage in pushing the inquiry into it further.

I have, etc.

(Signed) HENRY ELLIOT

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/74 — Confidential (3776), p. 66, No. 74.

(*) Berlin Kongresi kararıyla kurulan ve Batı Trakya ve Rodoplar bölgesinde 150.000 kadar tespit ettiği göçmenlerin durumlarını yerinde inceleyen **Avrupa Rodop Komisyonu**'nun tutanakları yayınlandıktan sonra nihaî raporunun kaleme alınması sırasında Rusya, Komisyonu baltalamıştı. O zamanlar Rusya ile dayanışma halinde hareket eden Almanya temsilcisi de Rusya'yı desteklemişti. Avusturya temsilcisi Albay Raab ise, ortak nihaî rapora katılmak yerine ayrı bir rapor kaleme alarak İstanbul'daki Avusturya Büyükelçisi Zichy'ye sunmuştu. Raab'ın bu önemli raporu için bk. Martens, **Nouveau Recueil Générale de Traités...** IIème Série, Tome V, pp. 63-70. Rodop Komisyonunun gerek tutanaklarını, gerek yazışmalarını bu kitaba almadım. Fakat göçmenler konusunu incelerken bu belgelere mutlaka başvurulması gerekir.

No. 356

MR. CALVERT, BRITISH CONSUL AT PHILIPPOPOLIS, TO SIR A. H. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE.

(Extract) Philippopolis, August 28, 1878

The Turkish refugees who returning here are mostly reduced to great poverty; many have literally not the means of buying bread. The Russians lately announced that they were going to give the Turks an allowance at the rate of 2 piastres per day for each man, woman and child. Then the amount was stated to have reducted to 1 piastre a-day. This allowance has been paid in some instances, but it was only continued for a few days, and then stopped.

In the villages the Turkish returned fugitives are far worse off. Telegrams are frequently received by the Russian Governor here from the other towns of the province, containing announcements such this: — "Five hundred Turkish refugees have arrived; they want bread, and we have no means to feed them." There ought to be ample means to feed these unfortunate people, considering that the Russians have caused all their crops to be reaped by the Bulgars, who have to give half to the authorities. But all the available resources of the country are being swallowed up by the cost of administration, which the Russian Government in its poverty has to lay upon the occupied country, and by the incredible corruption of most of the Russian officials. I am, and have been for some time past, besieged with applications for relief from the Turks, who, having experienced English charity in Constantinople, imagine that it may still be extended to them here.*

I have, etc.

(Signed) F. CALVERT

Foreign Office Archives (Public Record Office — London) F.O. 424/74 — Confidential (3776), p. 168, No. 109/1.

(*) Doğu Rumeli'de Türk göçmenleri dâvası kış aylarına doğru pek ciddî bir mahiyet alacaktır. Bu kitabın aşağıdaki sayfalarında Doğu Rumeli Türk göçmenleri konusunda çeşitli belgeler yer almaktadır. Bunları teker teker dipnotta göstermeğe lüzum yoktur. Ama, birkaç örnek vermiş olmak için Doğu Rumeli Avrupa Komisyonunda göçmenler meselesinin görüşülmesine dair belgeleri anmak yeter. Bk. Belge No. 395, 412, 413, 415.

No. 357

THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY, TO MR. PLUNKETT, BRITISH AMBASSADOR AT ST. PETERSBURGH.

No. 458 Foreign Office, August 29, 1878

Sir,

In my despatch No. 449 of the 21st instant, I forwarded to you copy of a despatch from Her Majesty's Ambassador at Constantinople, inclosing copies of Reports from Mr. Consul Reade, at Varna, as to the cruel treatment which the Mussulman refugees, who are returning to their homes in Bulgaria, are suffering at the hands of the Russian authorities and of the Bulgarian population.

I now forward to you a copy of a further despatch from Mr. Reade on the same subject.

I must request you at once to bring the facts mentioned in these despatches to the knowledge of M. de Giers, and to express a hope on the part of Her Majesty's Government that measures will be taken to ensure that these unfortunate people shall receive protection and humane treatement from the Russian authorities.*

I have, etc.

(Signed) SALISBURY

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/73 — Confidential (3752), p. 278, No. 470.

(*) Varna ve Şumnu taraflarından Türk askerlerinin çekilmesinden sonra buralarda kalan veya buralara dönen Türk göçmenlerinin korunması konusu, hem İstanbul Hükûmetini, hem de İngiltere Hükûmetini yakından ilgilendirmişti. İlk akla gelen çare, Rodoplar bölgesine gönderildiği gibi bu bölgeye de bir Avrupa Komisyonu yollanması idi. Bunu sağlamak için Rusya Hükûmeti nezdinde teşebbüste bulunulmuş, fakat olumlu bir sonuç alınamamıştı. Rusya, ne Bulgaristan'a, ne de Doğu Rumeli'ye tahkikat komisyonları gönderilmesine râzı olmamıştı. (Bk. Belge No. 349, 351, 354 ve 361). Bu komisyon gönderilmesi projesi suya düşünce, münferit teşebbüslerle göçmenlerin korunmasına çalışılmıştı. Fakat bu teşebbüslerin müessir oldukları pek söylenemez. Şumnu ve Varna bölgesindeki göçmenler konusunda ayrıca bk. Belge No. 209, 295, 308, 312, 320, 327, 336, 337, 350, 359 ve eki.

No. 358

THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY, TO MR. PLUNKETT, BRITISH CHARGE D'AFFAIRES AT ST. PETERBURGH.

No. 459 Foreign Office, August 29, 1878

Sir,

I transmit to you herewith copy of a despatch from Her Majesty's Ambassador at Constantinople, inclosing a Report from Mr. Consul-General Fawcett of the proceedings of the European Commission sent to the Rhodope Mountains and surrounding districts to inquire into the condition of the Mussulman fugitives. At the close of Mr. Fawcett's despatch you will find an account of an attack made by Russian soldiers on some of the inhabitants of a Turkish village within a small distance of the place where the Commission was at the time holding its sitting.*

You will state the facts thus reported to M. de Giers, and express the great concern with which Her Majesty's Government have heard of an outrage committed on a part of the population inoffensively employed, while the Commission in which Russia is represented ,and which is intended to devise measures for their relief, was actually sitting in the vicinity.

I am, ete.

(Signed) SALISBURY

Foreign Office Archives (Public Record Office — London) F.O. 424/73 — Confidential (3752), p. 278, No. 471.

(*) Belgenin eki ciltte yok. Plunkett'e daha önce telgrafla da talimat iletilmiş ve Plunkett, 9/21 Ağustos 1878'de De Giers'e şu notayı vermişti: "Conformément au désir que Votre Excellence m'a exprimé dans l'entretien que je viens d'avoir avec elle, je m'empresse de lui répétér par écrit que j'apprends par télégramme du Marquis de Salisbury que l'Ambassade Anglaise à Constantinople a été informée que les troupes Impériales auraient attaqué la population Musulmans et les réfugiés dans les Montagnes du Rhodope.

"Comme un tel fait paraîttrait être en contradiction avec la promesse que les réfugiés ne seraient pas attaqués tant qu'ils s'abstiennent de leur côté de toute attaque contre les troupes Russe, j'ai porté sans délai cette nouvelle à votre connaissance dans l'espoir que le Gouvernement de l'Empereur prendrait les dispositions nécessaires pour empêcher le renouvellement de conflits qu'on pensait avoir apaisés dans l'intérêt de l'humanté et de la paix générale. (Signé) F. R. Plunkett)." **Turkey No. 53 (1878)**, p. 82. / **Accounts and Papers 1878-1879 (LXXIX)**, p. 144).

No. 359

SIR. A. H. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 1075 Therapia, August 29, 1878

My Lord,

I have the honour to inclose translation of a document, sent to me by the Sultan, referring to the sufferings of some Mussulman refugees in Bulgaria, who accuse Sirri Pasha of not having obtained sufficient security for them from the Russian authorities before sending them back to their homes. His Majesty has also communicated to me a long list of acts of violence and outrage alleged to have been committed by Bulgarians upon Mahommedans in the district of Shumla, with which it is scarcely necessary for me to trouble your Lordhip, as abundant cases of the same nature are reported to this Embassy by British Consular Agents.*

I have, ete.

(Signed) A. H. LAYARD

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/74 — Confidential (3776), pp. 63-64, No. 71.

(*) Osmanlı İkinci Ordu merkezi Şumnu kasabası, 200.000'den fazla Türk göçmenine sığınak olmuştu. Berlin andlaşmasından sonra Türk askerlerinin buradan çekilmeleri üzerine Şumnu'daki göçmenlerin korunmaları ve yerlerine dönmeleri konusu önemli bir dâva halini almıştı. Bu konuda benim bulduğum belgelerden başka daha birçok yazışma olduğu anlaşılmaktadır. Şumnu göçmenleri konusunda ayrıca bk. Belge No. 209, 295, 308, 312 ve ekleri, 320, 327, 336, 337 ve eki, 349, 350.

Inclosure to No. 359

LE CAIMACAM DE CHOUMLA A KAZIM BEY

(Traduction) Le 11 Août 1878

La requête recrouverte de 500 signatures * en renfermant les plaintes des Musulmans de Sistova que leurs délégués doivent présenter à la Sublime Porte est réellement émouvante. Les réfugiés expédiés d'ici attendent depuis vingt et un jours le long de la Rivière Yantra, dans un état de dénuement complet, sans pouvoir encore rentrer dans leurs villages. Qu'il est triste d'entendre que plus de cent individus sont morts de faim et que le reste est en trait de trépasser. La cause de cet état lamentable est l'insistance qu'à mise Serri Pacha à les pousser à rentrer dans leurs foyers avant d'avoir acquis les assurances nécessaires et compris la situation, et tout en emprisonnant ceux qui voulaient faire entendre les misères qu'ils ont endurées lors de leur émigration à Choumla. D'autre part il a écrit lui-même à la Sublime Porte pour signaler les calamités qu'il a vues à Razgrad. Je me remets aux sentiments d'humanité dont Votre Excellence est animée pour la prier avec instance de prendre toutes les mesures nécessaires à Varna afin de sauver la population Musulmane de toutes ces calamités dont elle est l'objet, et ces malheureux ont confiance dans le Gouvernement paternel de Sa Majesté le Sultan notre Auguste Souverain.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/74 — Confidential (3776), pp. 63-64, No. 71.
Turkey, No. 53 (1878), pp. 116-117.
Accounts and Papers 1878-79 (LXXIX), pp. 178-179.

(*) Bu belgede anılan 500 imzalı dilekçenin ne aslını, ne tercümesini arşivlerde bulamadım. Bu konuda daha birçok belge olduğu anlaşılmaktadır. Fakat belgeler arşivlerde eksiktir. Araştırmalar derinleştirildiği, meselâ Başbakanlık arşivlerinde, Harp Tarihi arşivlerinde araştırmalara gidildiği takdirde daha birçok belgenin ortaya çıkarılabileceğini sanıyorum. Umarım ki, ilerde başka araştırıcılar bu belgeleri de ortaya çıkarırlar ve tarihî gerçeklerin daha da aydınlatılmasına hizmet ederler.

No. 360

MR. ELDRIDGE, BRITISH CONSUL-GENERAL AT BEYROUT, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 74. Political. Aleih, August 31, 1878

My Lord,

I have the honour to report, for the information of your Lordship, that last week about 1.200 Circassian refugees arrived at Beyrout from Constantinople and Salonica on board an English and an Austrian steamer.

These refugees are at present partly located in the khans of the town and partly under canvas until they can be forwarded to their destination in the interior, which I am told is Hamah and Homs.*

I have not heard of any disturbances having taken place in the town since the arrival of these immigrants.

I have, etc.

(Signed) G. JACKSON ELDRIDGE

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/74 — Confidential (3776), pp. 158-159, No. 239.

(*) Suriye'ye Rumeli göçmenleri gönderilmesi daha Şubat - Mart aylarmda başlamıştı. İngiltere'nin Beyrut Başkonsolosu Eldridge, daha Şubat 1878'de Rumeli'den Suriye'ye göçmen getirildiğini haber vermişti (Bk. Belge No. 207). Eldridge, Mart ayı başlarında da Suriye'ye göçmenlerin gelişinin devam ettiğini bildirmektedir. (Bk. Belge No. 211 ve 213). Öte yandan Fransa'nın Suriye Başkonsolosu Guys da Suriye'ye gelen Rumeli göçmenlerini haber vermişti. 16 Nisan 1878 tarihinde Guys, Rumeli'den Suriye'ye 25.000 kadar göçmen geldiğini ve bu miktarın 100.000'e çıkarılacağını bildirmektedir. (Bk. Belge No. 217 ve 253). Öyle anlaşılıyor ki Suriye'ye göçmen gönderilmesi bahar ve yaz aylarında da devam etmiştir. Fakat ne kadar Rumeli göçmeninin Suriye'ye yerleştirildiği kesin olarak belli değil. Yukarıda işaret edilen belgelere dayanarak, Suriye'ye 100.000 kadar göçmen gönderilmiş olduğu tahmin edilebilir.

No. 361

SIR A. H. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 1088. Very Confidential. Therapia, September 1, 1878

My Lord,

Count Zichy called upon me two days ago to ask my opinion as to the course that the Representatives of the Powers should pursue with regard to the Report of the European Commission sent to inquire into the condition of the refugees in the Rhodope districts. His Excellency observed that the Russian Government was a good deal irritated by the proceedings of the Commission in accepting evidence which effected the honour of the Russian army, and which, it declared, was utterly untrustworthy and calumunious. Count Zichy expressed his opinion that if, as he presumed would be necessary, a meeting of the Representatives was held to consider the Report of the Commission with a view to submitting to our respective Governments such recommendations as we might think fit to found upon it, it would be very desirable not to raise any questions with reference to the charges made against the Russian troops of having been the authors, to a great extent, of the outrages committed upon the Mussulman population, but to confine ourselves to considering what measures could be taken to relieve the sufferings of the refugees and to restore them to their homes.

I expressed my entire concurrence in the view of my Austrian colleague, as it appeared to me that what we had now to consider was, not what had led to the present unfortunate condition of the refugees, but what could be done to save them from perishing from want and exposure.

Count Zichy remarked that after much consideration he was at a loss to know what to propose with this object, as the Russian Government, he had reason to believe, would not consent to the appointment of an International Commission for the protection of the Mussulmans of Roumelia, and that such a Commission would be the only check upon the ill-treatment and outrages to which they were exposed when they attempted to return to their villages.

I agreed with Count Zichy in thinking that the Russian

Government would not consent to the appointment of an International Commission in Roumelia, as it had already refused to agree to it in Bulgaria. I suggested that we might obtain a distinct guarantee or pledge from the Russian Ambassador that the refugees who went back to their homes would not be molested, and that, on being satisfied on this point, we might take measures to induce the fugitives to return. With regard to finding them the means of subsistance, I suggested that the Russian authorities might be induced to distribute corn and provisions amongst them from the large depôts that had been formed at Adrianople and Philippopolis out of the confiscated property of the Mussulmans. Count Zichy entirely approved of this suggestion, and agreed to call a meeting of the Representatives for the following Monday, when he would submitt it to them. It was further agreed between us that all reference to the causes of the present condition of the Mussulmans in Mount Rhodope which might wound the susceptibilities of our Russian colleague, and give rise to a conflict of opinion, should be carefully avoided.

Count Zichy saw the Russian Ambassador this morning, and informed him of the arrangement to which he had come with me. Prince Labanoff, however, positively refused to attend any meeting, or to take any notice of the Report of the Commission, founding his refusal upon the terms of the Resolution in the 18th Protocol of the Congress at Berlin, which merely authorizes the Plenipotentiaries to instruct the Ambassadors at Constantinople to come to an agreement with the Porte for the immediate dispatch of a European Commission to the districts of Mount Rhodope, "to verify on the spot the serious nature of the facts, and as far as possible to remedy them". The Ambassadors, his Excellency maintained, could not exceed these instructions. It was for the Commission, and not for them, to find the means of relieving and repatriating the refugees, and they had nothing whatever to do with the Report.

Count Zichy represented to Prince Labanoff that if such were the case nothing whatever would come of the labours of the Commission, and the refugees would be left to die of starvation. The Russian Ambassador replied that he was personally quite willing and ready to act upon the suggestions that had been made. He would give his word that he would do his utmost to guarantee the safety of such of the refugees as would return to their villages within the Russian lines, and that he would at once request the

Russian authorities in Roumelia to distribute corn amongst them from the depôts at Adrianople and Philippopolis.

Under these circumstances, Count Zichy thought that it would be useless to call a meeting of the Representatives to consider the Report of the Commission as unanimity could not be expected amongst them. The German Representative would probably not attend, and if he did he would no doubt take the same course as his Russian colleague. I am afraid, therefore, that there is little hope of saving the greater part of the fugitives in the Rhodope districts from infinite suffering and from ultimately perishing, unless the presence at Philippopolis of the International Commission for the organization of the Province of Eastern Roumelia may act as some check upon the proceedings of the Russians and Bulgarians towards the unfortunate Mussulman population, and encourage some of the refugees to return to their villages.

I have, etc.

(Signed) A. H. LAYARD

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/74 — Confidential (3776), pp. 134-135, No. 202.

Berlin Kongresi kararıyla kurulan ve Avrupa Büyük Devletleri temsilcileriyle Osmanlı temsilcisinden meydana gelen **Avrupa Rodop Komisyonu**nun, Batı Trakya ve Rodoplar bölgesindeki göçmenler arasında yaptığı tahkikat, Rusya'yı sinirlendirmiş ve daha başlangıçta Rusya Rodop Komisyonunu baltalamağa başlamıştı. Hele Komisyonun tahkikatını derinleştirmesi ve Rodoplar bölgesinde Rus ve Bulgar zulümlerini ortaya çıkarması üzerine, Ruslar büsbütün sinirlenmişler ve Komisyonu felce uğratmak için ellerinden geleni yapmışlardı. Rusların bu davranışına o zamanki siyaseti icabı, Almanya da katılmıştı. Bu yüzden Komisyonun nihaî raporu oybirliği ile kabul edilememişti. Rus ve Alman temsilcileri raporu imzalamışlar, Avusturya temsilcisi ise ayrı bir rapor kaleme almıştı. Buna rağmen Rodoplar bölgesine böyle bir Komisyon gönderilmiş olması, buralardaki göçmenlerin durumunu aydınlatmaya hizmet etmiştir. İlerde Rumeli Türk göçleri tarihini yazacaklar, Avrupa Rodop Komisyonunun tutanaklarına da başvurmak durumundadırlar. (Bk. "Commission Internationale du Rhodope", Martens, **Nouveau Recueil...** IIème Série, Tome V, pp. 1-71).

No. 362

MR. CALVERT, BRITISH ACTING CONSUL AT ADRIANOPLE, TO SIR A. H. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE.

(Private)
(Extract.) Adrianople, September 4, 1878

I am happy to say that the report which has reached your Excellency as to the number and the condition of the refugees near this place is a gross exaggeration, I might say invention.

It is true that owing to the want of proper concert between those charged with the work of supervision at Constantinople and at this place there was now and then, especially at the beginning, an agglomeration of refugees at the railway station, and a certain number may be seen any day bivouacked in the fields around, awaiting conveyance to their homes by rail. But all are sent forward a few days sooner or later.

At the same time the general question of the refugees now being repatriated is one which claims earnest attention, and I have, since my return here, been trying to obtain reliable materials for a report on the subject. My success, however, as regards the rural districts, has been very partial, and, unless your Excellency will authorize me to undertake that task myself, I would beg leave to suggest the advisability of some trustworthy person being sent to the various districts to collect information on the spot, for I have come to the conslusion that it is only possible by that means to ascertain the condition of these unfortunate people. Their lot appears to differ in different places.

As regards the state of things in this town, the number of refugees - men, women and children - receiving relief up to the time when repatriation commenced, was 38.000. Of this number about half have now left for their homes. During their stay here, except for about a forninght in June, the refugees have been in the receipt of rations from the Russian authorities. These rations have varied in kind and quantity. At first wheat and maize was distributed, then maize and oats, and latterly oats alone, at the rate of two okes a-head per week. Although the grain is delivered unground, no great complaints have been made on that head. It

must also be mentioned that the presence of the Russian troops in the town having given a stimulus to commerce, the refugees have for the most part found the means of eking out a subsistance by driving small trades. There have been numerous complaints, however, as to short rations, and Mr. Camara, who took up this matter as short while age, conjointly with Colonel Kurz, a benevolent Russian officer, informs me that he has obtained proofs of peculation on the part of the persons entrusted with the work of distribution; but it is satisfactory to know that a stop has been put to this, and that every Muhadjir now receives full rations, of however poor quality.

Between the 6th April and the 14th August, 12.000 refugees (of whom 2.000 to 3.000 from Constantinople) had left this on their return to their homes in the districts lying towards Philippopolis and Tatar-Bazardjik. On the latter date permits of repatriation began to be delivered also to the inhabitants of the Balkans districts, Yamboli, Slimnia, Eski-Zaghra, Yeni-Zaghra, Kyzanlik, etc., and great numbers have left and are leaving for those places.

The Mufti and his Adjutant, Major Akif Aga, both tell me that they have absolutely no information regarding any of the refugees subsequent to their departure from Adrianople.

I have been able, however, to obtain from a reliable source the following particulars regarding the returned inhabitants of Yeni-Zaghra. Through some mismanagement the first batch of refugees arrived there direct from Constantinople, without stopping to take out passports here. They were consequently not allowed to enter Yeni-Zaghra, and for some days were exposed to great privations. The latest accounts received, however, state that all are now housed in the town or in their native villages, and are receiving rations. On the other hand, a Bulgarian, arrived from those parts to-day, states that many of the refugees are being arrested, especially at Djumanli and Tchellekdji, on charges brought by Christians, and that the prison as Yeni-Zaghra being full, some of the accused have had to be sent to Slimnia for imprisonment.

At Papasly, a village not far from the station of that name on the Philippopolis line, the refugees have been plundered, and their women subjected to outrages by the Bulgarians, who have, moreover, destroyed their houses. Most of the refugees are reported to have dispersed in consequence.

Mr. F. Calvert informs me that his French colleague, M. Boysset, has told him that, on his return from Constantinople lately, he saw with his own eyes outrages being committed on Turkish females by Russian soldiers and Bulgarians near this same station of Papasly.

In conclusion, I would beg leave to repeat that it appears to me very desirable that special attention be given at once to the whole subject of the refugees. So long as the present weather lasts, bivouacking is no great hardship, but when it breaks up, and the cold sets in, as it does early in these parts, the suffering and mortality will be terrible, unless timely precuations be taken to ensure at least shelter for all, and there is reason to fear that in some districts, such as Eski-Zaghra there is a deficiency in this respect, and that proper care has not been taken to obtain information beforehand. I would, therefore, respectfully submit that it is none too soon now for steps to be taken in the matter.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/75 — Confidential (3799), pp. 33-34, No. 80/1.

1877 yazından başlıyarak 1881 yıllarına kadar Edirne şehri önemli bir göçmen transit merkezi olmuştu. Bâzı aylarda buradaki göçmenlerin sayısı çok artmış, bâzan ise ölenler, geri dönenler ve başka yerlere gönderilenler dolayısiyle göçmenlerin sayıları azalmıştı. Devamlı değişme gösteren göçmen sayısını tesbit etmek güçtür. Fakat, resmî raporlara dayanarak şu söylenebilir: 1878 yılının ilk yarısında Edirne'deki göçmenlerin sayısı 35.000 ile 55.000 arasında değişmişti. Bu miktar, yalnız Edirne içindeki göçmenlerin miktarıdır. Bundan başka Edirne'nin bâzı kaza markezlerinde de zaman zaman önemli göçmen yığınları birikmişti.

No. 363

MR. WHITE, BRITISH CONSUL-GENERAL AT BUCHAREST, TA THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY

No. 156. Political Bucharest, September 5, 1878

My Lord,

I had occasion to visit Rustchuk for a few hours yesterday, for the purpose of meeting Sir Henry Drummond-Wolff on his way to Constantinople.

All I heard there confirmed the painful impression formed by previous reports from Bulgaria, that a considerable and unneccesary exodus is going on amongst the Mussulman population of that province, entailing much misery and suffering on this class of the inhabitants, who abandon their homes and farms without any sufficient cause and become voluntary exiles, wandering in search of some unknown region under the influence of an unreasonable panic.

This is very much to be deplored, not only on account of the cruel and wanton sufferings and losses thus inflicted on a large class of uneffending individuals and on their families, but likewise as an evidence of want of foresight and proper feeling on the part of both the Governments concerned, who have been at war, but are supposed to be now in peace.

Surely means could be found by those two Imperial Powers to put a stop to this uncalled-for migration of a large class of ignorant peasants who happen to belong to the creed formerly dominant, and who are now paying a penalty they have not deserved by flying they know not where from evils which they apprehend.

If such results cannot be entierly prevented, these unhappy people might at least be persuaded to wait till some settlement could be provided for them, either in Eastern Roumelia or in some other province, and until some kind of compensation for their former lands and tenements could be obtained for them from the new occupiers.

I have, etc.

(Signed) W. A. WHITE

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/74 — Confidential (3776), p. 154, No. 225.

No. 364

SAFVET PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE TURQUIE, A ESSAD BEY, AMBASSADEUR DE TURQUIE A VIENNE

Télégraphique
No. 52261/233 Le 7 Septembre 1878

Par ordonnance Impériale, Falcon Effendi, Conseiller de l'Ambassade Impériale a reçu la mission de se rendre en Bulgarie en qualité de Commissaire Ottoman pour protéger officieusement les intérêts des réfugiés ottomans qui rentrent dans leurs foyers et pour faciliter leur rapatriement et leur installation.

J'ai déjà notifié cette mission de Falcon Effendi à l'Ambassade de Russie en la priant de le recommender aux autorités russes en Bulgarie.

Il touchera outre les appointements actuels une somme de 25 L. par mois.

Je vous prie d'inviter Falcon Effendi de se rendre immédiatement et directement à Choumla pour remplir sa mission qui doit s'étendre pour le moment jusqu'à Roustchouk inclusivement. Votre Excellence est autorisée à lui payer 25 livres à titre de frais de route.*

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

(*) Viyana'da Osmanlı Maslahatgüzarı Falcon Efendi'nin, Bulgaristan'a geri dönen göçmenlerin haklarını korumak ve yerleştirilmelerini sağlamak görevi ve "Osmanlı Komiseri" sıfatiyle gerçekten Şumnu'ya gidip gitmediği ve gittiyse ne gibi işler yaptığı hakkında başka herhangi bir belgeye rastlayamadım. Eylül ayında verilen bu talimattan kırk gün kadar sonra Viyana Büyükelçiliğine gönderilen ikinci bir talimat ile aynı Falcon Efendi'nin Belgrad'da bulunan bir göçmen kafilesinin İstanbul'a sevki işiyle görevlendirildiği bildirilmektedir. (Bk. Belge No. 393). İki talimat arasında geçen 40 kadar kısa bir süre içinde ve Şumnu'dan Belgrad'a kadar olan geniş bir bölgede Falcon Efendi'nin büyük bir faaliyet göstermiş olması bana oldukça şüpheli görünmektedir. Fakat her halde bu konuda başka belgeler ortaya çıkarılmadan kesin bir şey söylemeye imkân yoktur.

No. 365

MR CALVERT, BRITISH VICE-CONSUL AT PHILIPPOPOLIS, TO SIR A. H. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE

Philippopolis, September 7, 1878

Sir,

I have the honour to report to your Excellency that typhus and typhoid fever now no longer exist here in an epidemic form, and that the general health both of the Russian troops and of the town population is good.

Many Turkish returned refugees continue, however, to succomb to the effects of their past and present privations.

Although the cattle disease disappeared from this province some time ago, I learn that it still prevails in a virulent form in the Province of Sofia.

No precautions appear to be taken by the Russian authorities to prevent its re-spreading to this neighbourhood, as I am informed that oxen for slaughter are being brought down here from Sofia without hindrance.

Out of forty-five oxen brought down by one dealer yesterday, fifteen are said to have died before the evening.

I have, etc.

(Signed) F. R. J. CALVERT

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/74 — Confidential (3776), p. 324, No. 506/1.

(*) 1878 yılında, tifo, tifüs vs. gibi hastalıkların yayıldığı yerlerden biri de İstanbul ve Edirne'den sonra Filibe kasabası idi. Kış ve bahar aylarında burada da epeyce göçmen ölmüştü. Fransa'nın Filibe viskonsolosu Boysset, Şubat ayında Filibe'deki 10.000 kadar göçmenden 400 kişinin açlıktan ve hastalıktan öldüğünü bildirmişti. (Bk. Belge No. 197). Mayıs ayı başında Filibe'yi ziyaret eden Dr. Stocker, buradaki göçmenlerin durumlarının Edirne'deki göçmenlerden daha acıklı olduğunu rapor etmişti. (Bk. Belge No. 262'nin eki). Bu defa Eylûl ayında Filibe'deki göçmenler arasında tifo ve tifüs gibi hastalıkların artık salgın halinde olmadığı bildirilmektedir.

No. 366

MR. BROPHY, BRITISH VICE-CONSUL AT BOURGAS, TO SIR A. H. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE

Bourgas, September 9, 1878

Sir,

I have the honour to report to your Excellency some account of the reception accorded to the fourteen families of Turkish returned refugees whose departure for their old homes I have already mentioned in my despatch of the 24th August.

Of these this thirteen families, or about forty persons, belonged to the village of Yendjikeui, in the Caza of Karnabad. On their arrival there they were shown quarters for the night, but a few hours afterwards they were attacked by a band of Bulgarians from Coumarova, a village about two miles distant and compelled to fly by night into the neigbouring Karnabad-Aïdos-Shumla Balkan.

I am only able to assert, with positive certainty, that they were stripped of everything they possessed which was thought worth plundering, and I cannot, therefore, affirm (notwithstanding apparently well-founded reports which I hear) of worse outrages committed upon them.

The fourteenth family consisted of a widow named Harip Aglounin Baldizzi Ayesha, whose husband had died at Constantinople, and for whom her relatives had sent to Bourgas an ox-waggon to bring her and her child of 7 years old to her native village, Kiupekli, in the Caza of Aidos. She had to stop the first night at Kadikeui (Caza of Aidos), about 9 miles from her home. A room was given to her by the Mayor (Moukhtar) of the village. A few hours afterwards it was broken into by nine men of the same village, who robbed her of everything she had of value, and then all of them violated her.

I should mention that the peasants (Bulgarins) of Kadikeui have tried to exempt themselves from the new "duty" which they incurred of furnishing soldiers to Russia by stating that, having remained faitful to the Oecumenical Patriarch of Constantinople at and since the time of the Bulgarian schism, they are entitled to be classed as Greeks, and therefore exempt from military service. It would appear, however, that they choose to exert their "privileges"

as Bulgarians by race in robbing and outraging unprotected Mussulmans.

From Slimnia I hear that a certain portion of the returning Turkish refugees - those who came with papers from San Stefano - are comparatively well treated, whilst others, not furnished with such recommendations, are subjected to every species of outrage. I regret that owing to the present difficulty of communication for or with every non-Bulgarian, I am unable to vouch for the accuracy of the information regarding Slimnia as I do for the occurrences of Yenidjikeui and Kadikeui. As for myself, I am convinced that no Mussulman refugees should be sent back to their old homes until some other régime than the present - which may be called that of "orders, counter-orders, and disorders" - shall be established.

I have been more than ten years in this country, and have served eight years as Vice-Consul. I was always one of the first to make known to Her Majesty's Embassy such abuses as existed in the Turkish Provincial Government, and which were by no means few in number, but I must say that after my experience of some - the worst, because the most difficult - phases of the Turkish rule here, I am not a little surprised that under the nominal administration of a great European Power, and after six months of undisputed (at least in my district) rule, I can only say the last state of the Sandjak of Slimnia is ten times worse than the first.

In these parts, the responsability which will be incured, though later, by the Russians is that of "Qui facit per alium, facit per se," and as their cats'-paws, the Bulgarians, profit by the license freely accorded to them, this responsability ought at least to be heavily felt.

I have, etc.

(Signed) CHARLES A. BROPHY

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/74 — Confidential (3776), pp. 227-228, No. 360/2.

No. 367

MR. PLUNKETT, BRITISH CHARGE D'AFFAIRES AT ST. PETERSBURGH, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY

St. Petersburgh, September 11, 1878
No. 773 (received September 16, 1878)

My Lord,

I have the honour to inclose herewith a copy of the note which I have addressed to M. De Giers, bringing to his notice, in accordance with the instructions contained in your Lordship's despatch of the 29th ultimo, the facts mentioned in Mr. Consul Reade's despatch to Sir A. H. Layard respecting the cruel treatment inflicted on the Mussulman refugees who are returning to their homes in Bulgaria.*

I have also expressed in the note to his Excellency the hope of Her Majesty's Government that measures may be taken to insure to these unfortunate people protection and humane treatment.

(Signed) F. R. PLUNKETT

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/74 — Confidential (3776), p. 180, No. 294.
Accounts and Papers 1878-1879 (LXXIX), p. 217, No. 167.
Turkey, No. 53(1878), p. 155.

(*) Varna'daki İngiliz Konsolosu Reade, 30 Temmuz tarihinde, Razgrad, Eskicuma, Osmanpazarı ve Rusçuk taraflarına dönen Türk göçmenlerine mahallî Rus - Bulgar makamlarınca çok kötü muameleler yapıldığını istanbul Büyükelçisi Layard'a bildirmişti. Layard, bu raporu Dışişleri Bakanı Salisbury'ye iletirken, zulümlerin durdurulması için Çar'ın insaniyet ve adalet duygularına başvurulmasını telkin etmişti. Bunun üzerinedir ki, Salisbury, bu konuda Rus Dışişleri Bakanlığı nezdinde teşebbüste bulunulması için Plunkett'e talimat vermiştir. (Bk. Belge No. 337 ve eki, 357). Reade'in raporundan kırk gün sonra Petersburg'da teşebbüste bulunulmuş, fakat bundan olumlu bir sonuç alınamamıştır. Rusya Dışişleri Bakanlığı teşebbüse menfi cevap vermiştir. (Bk. Belge No. 375'in eki.).

Inclosure to No. 367

MR. PLUNKETT TO M. DE GIERS

St. Petersburgh, August 30/September 11, 1878

Monsieur le Conseiller Privé Actuel,

In compliance with instructions which I have received from the Marquis of Salisbury, I have to bring to your Excellency's knowledge two extracts from despatches which have been received from Mr. Consul Reade,* and which clearly prove the terrible hardships experienced by the unfortunate Mussulman refugees who have been induced to return to their homes in Bulgaria upon the assurances of the Russian authorities that they should be protected from ill treatment.

In bringing these details to your Excellency's notice, I have futher to express the hope which Her Majesty's Government entertain that the Imperial Government will lose no time in taking measures to insure that these unfortunate Mussulman refugees shall receive protection and humane treatment from the Russian authorities in that district.

(Signed) F. R. PLUNKETT

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/74 — Confidential (3776), p. 181, No. 294/1.
Accounts and Papers 1878-1879 (LXXIX), p. 217, No. 167/1.
Turkey No. 53(1878), p. 155.

(*) Belge No. 337'nin eki. Ayrıca bk. Belge No. 357, 375'in eki. Doğu Bulgaristan'da Türk göçmenlerinin durumları hakkında daha etraflı bilgi için bk. Belge No. 209, 295, 308, 213 ve eki, 320, 327, 336, 349, 350, 359 ve eki.

No. 368

ESSAD BEY, AMBASSADEUR DE TURQUIE A VIENNE, A SAFVET PACHA, GRAND VIZIR ET MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES

No. 9760/549 Vienne, le 13 Septembre 1878

Altesse,

Les Dames Lucie Lippmann et Elise de Nitta, de Vienne, m'ont remis cette semaine, la première trois Ducats et la seconde cinquante francs en or, en faveur des réfugiés de la guerre.*

En transmettant, sous ce pli, à Votre Altesse ces deux sommes, je La prie de les faire parvenir à leur destination, et je saisis cette occasion pour Lui renouveler les assurances de ma très haute considération.

(Signé) ESSAD

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

(*) Rumeli göçmenleri için Avrupa'dan yardım toplama kampanyasına Avusturya - Macaristan da geniş ölçüde katılmıştı. Yukarıdaki örnekte olduğu gibi, yardımsever kişilerin Osmanlı Sefareti aracılığıyla yaptıkları yardımlardan başka, 22 Ocak 1878 günü İstanbul'da kurulan **Göçmenlere Yardım Milletlerarası Komitesi**'ne Avusturya - Macaristan'dan 2000 Türk lirası kadar para yollanmıştı. Komite'ye gönderilen bu paralar şu şekilde toplanmıştı: Avusturya Dışişleri Bakanlığınca 807,11 lira, Budapeşte Komitesi ve Belediyesi aracılığıyla 1.069,54 lira, **Neue Freie Presse** gazetesi aracılığıyla 133,50 lira ve İstanbul'daki Avusturya Büyükelçiliği, Konsolosluğu ve Lloyd şirketi aracılığıyla da 47,75 lira olmak üzere toplam olarak 2.057 lira 90 kuruş para toplanmıştı. (Bk. **Compte-Rendu Général du Comité International de Sécours aux Réfugiés des Province de l'Empire Ottoman, Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64**).

No. 369

LORD DONOUGHMORE, BRITISH SECOND COMMISSIONER AT EASTERN ROUMELIA, TO SIR H. DRUMMOND-WOLFF, BRITISH FIRST COMMISSIONER.

(Confidential) Philippopolis, September 20, 1878

Dear Sir Henry Wolff,

This morning, in company with Mr. Calvert, I paid a visit to that quarter of the town in which the Turkish refugees are permitted by the authorities to reside. The locality is a suburb on the other side of the Maritza, connected with the town itself by a bridge over that river. Across this bridge the refugees are forbidden to pass.

The number of refugees at present here cannot be accurately determined, as they have returned in such a constant succession - with a view to repatriation - from Constantinople and other places on the coast, that it is impossible to calculate with any certainty how many they are. There must be, however, several thousands.

The condition of these poor people may be described as one of nearly entire destitution. Up to ten days ago, I understand, rations were served out to them at the rate of 40 paras (2 d. English) daily to each man, woman, and child, but this has been discontinued, and their whole support now depends upon those amongst them who are able to work upon the public works now in progress here. These public works are the conversion of a Turkish cemetery into a public garden, the filling up of a marsh outside the town, and the construction of water-courses to bring down drinkable water from the Rhodope hills. The rate of remuneration is from 2.1/2 to 4 piastres (5 d. to 8 d. English) per diem and a loaf of bread, and even this is paid irregularly.

Owing to the state of the country, and the almost certainly of ill-usage of the worst kind which will await them on their return to their homes, the refugees are most unwilling to leave Philippopolis.

They are, however, ordered off in batches and compelled to go. This morning 800 of them, who belong to the Nahie of Kozoun-Tépé, situated to the north-west of the town, received orders to start to-night. Some of them, to whom wages were due for their

labour upon public works, applied for their money, and were beaten in consequence by the Bulgarian zaptiehs. I conversed with several men this morning, one of whom had been subjected to this treatment; others confirmed it in other cases.

As these people are not permitted to come across the bridge over the Maritza into the town, it is quite impossible for them to represent their grievances and injuries to the Russian authorities, notwithstanding the assurance given by the Imperial Commissioner on his first arrival here that he would always be prepared to hear and redress grievances for any person who presented himself.

In the Turkish quarter of the town the houses in most cases have been completely gutted, and nothing left standing but the bare walls. In many cases the houses have been pulled to the ground. This work of destruction still continues at intervals, and I understand that out of thirty mosques two small ones only are left open for public worship. Some of the remainder have been gutted and all pillaged, while the majority are used as stores, and such like purposes.

I stated in a previous letter, on the authority of M. Organi, that Bulgarians had come to Philippopolis from the Balkans in considerable numbers. Others have also come from the Rhodope country and have appropriated such Turkish houses in the village as remained intact. In many cases where they have been called upon to give up these houses on the return of Turkish refugees they have destroyed them.

In this manner three large villages were destroyed in the Slimnia district some time ago, the refugees who were returning being kept waiting for ten days around the railway station at Yeni-Zaghra until the work of demolition was finished. Not 20 per cent. of the Turkish village habitations remain standing, and all traces of some villages have been entierly eradicated by the Bulgarians ploughing up the ground to search for hidded valuables.

I learn that at Carlova, since the Treaty of Berlin, no less than 200 Turkish homesteads have been destroyed, it is said, by the direct order of Colonel Schepeloff, late Governor here, and now Russian Commissioner for the reorganization of the province.

There is established here a Bulgarian police similar to that at Adrianople. They are of very much the same character as the force, if not worce.

I hear of outrage, murder, and abduction, the victims being all Turks, in every part of the district. Mr. Calvert's note-book is full of such cases. It is perfectly clear to me that if the Russian authorities had chosen to exert their power and influence in the proper direction, these horrible occurences would have been put a stop to long before this.*

I am, etc.

(Signed) DONOUGHMORE

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/75 — Confidential (3799), pp. 75-76, No. 111/2.

(*) Geri dönen göçmenlerin Filibe'de ve genel olarak Doğu Rumeli'de pek acıklı durumda bulunduklarına dair daha birçok yazışma vardır. Birkaç örnek vermiş olmak için şu belgeleri anmak uygun olur: Belge No. 371 ve eki, 372, 376, 380, 387, 390, 404, 405, 406, 412, 414, 415, 426, 427. İngiltere'nin Petersburg Büyükelçisi Lord Loftus'tan Rusya Dışişleri Bakanı De Giers'e Filibe göçmenleri konusunda verilen nota için bk. Belge No. 431 ve eki. 1878 son baharı ve kış aylarında ise Doğu Rumeli Türk göçmenleri meselesi çok önemli bir dâva halini alacak, İstanbul Hükümetini, Büyük Devletleri düşündürecektir.

No. 370

M. LANGLAIS, VICE-CONSUL DE FRANCE A TULTCHA, A M. FOURNIER, AMBASSADEUR DE FRANCE A CONSTANTINOPLE

(Extraits)

Tultcha, le 21 Septembre 1878

M. l'Ambassadeur,

M. le Colonel Falcoiano est revenu à Tultcha le 17 de ce mois, avec le personnel de sa mission, et M. le Délégué de Roumanie, après avoir parcouru la plus grande partie de la Doubroudja. Il est parti il y a deux jours pour Silistrie.

M. le Colonel Falcoiano me dit avoir trouvé dans l'intérieur de la Dobroudja les villages Tartares et Turcs ruinés en grande partie par les autres habitants du pays. Les maisons Musulmans restées debout sont occupées par des familles Chrétiennes qui refuseraient de les rendre à leurs légitimes propriétaires à moins que ceux-ci ne consentissent à les indemniser des réfractions qu'ils disent y avoir opérées. La misère des Musulmans repatriés les met dans l'impuissance de satisfaire à ces exigences peu justifiées. Ces faits sont malheureusement exacts. Mais je dois dire que les autorités locales ont reçu l'ordre exprès de faire réintégrer les Musulmans dans les maison dont ils se trouvent dépossédés, et qu'il y a lieu d'espérer qu'elles vont équitablement donner à cette difficulté une solution que le retour des Tartares et des Turcs rend de jour en jour plus impérieuse.

En tout cas il ne me paraît pas douteux que cette question ne soit réglée au mieux des intérêts Musulmans, dès que le Gouvernement du Prince occupera la Dobroudja. Les Envoyés Roumains témoignent une sollicitude non déguisée aux Musulmans. On a beaucoup remarqué ici que le Chef de la Mission Roumaine n'a visité en fait de Bulgares que Dimitraki Théodoroff, ancien Député au Parlement Ottoman, et l'un des Chefs de la côtérie Turque. J'ai eu l'occasion de signaler précédemment les motifs de cette politique.

(Signé) O. LANGLAIS

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/75 — Confidential (3799), pp. 50-51, No. 98/1.

No. 371

SIR A. H. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY

No. 1185 Therapia, September 25, 1878

My Lord,

I have the honour to inclose a copy of a despatch from Acting Consul Calvert, requesting permission to visit certain districts in the neighbourhood of Adrianople with a view to ascertaining and reporting upon the condition of the Turkish refugees who have returned to their homes. I have authorized Mr. Calvert to absent himself for a limited period with this object, and to incur the expenditure mentioned in his despatch.

I have, etc.

(Signed) A. H. LAYARD

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/75 — Confidential (3799), p. 45, No. 91.

Inclosure to No. 371

MR. CALVERT, BRITISH ACTING CONSUL AT ADRIANOPLE, TO SIR A. H. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE

Adrianople, September 21, 1878

Sir,

With reference to my last despatch of to-day's date, I would respectfully suggest to your Excellency the advisability of my being authorized to make a tour through the places where most of

the Turkish refugees have returned to their former homes, in order that I may ascertain and report upon the condition of that class of the population in respect of shelter, means of subsistance, treatment by the Christian inhabitants, and protection by the Russian authorities; for I find it impossible to obtain here complete and reliable information on these points. The districts to which it would be most desirable to direct inquiry appear to be Hasskioï, Yeni-Zaghra, Eski-Zaghra, Yamboli, and Slivno.

As regards the question of expense, so far as railway fares are concerned there would be no material disbursement, since I am provided with a free pass on the line for self, cavas, and baggage; but I beg leave to solicit your Excellency's authorization to incur the expenditure attending such further means of conveyance as would be necessary, and to suggest as a fair basis of reimbursement that which was accorded to Mr. Consul Blunt on similar service last year, namely, the amount of carriage and horse hire paid, and 1 L. sterling a-day for all other travelling expenses.

Should your Excellency approve of this suggestion, I would submit that it were desirable for me to start with as little delay as possible in order that, if the occasion calls for it, measures of relief may be taken before the season is much further advanced.

The Governor of Adrianople, General Lipinsky, lately offered to furnish me with the necessary escort in case I should wish to inquire on the spot (in a non-official capacity) into the late disorders reported in my despatch of the 27th ultimo, but although such a journey might be undertaken usefully to the public service, it seems to me that, as the districts which suffered from those disorders are apparently insured from a repetition of them for the present, a visit to those parts may with advantage be deferred until full time for redress shall have elapsed, when I shall be enabled to report definitely on that point also. On the other hand the question of the refugees appears to be more pressing, and it is for that reason I now have the honour to solicit from your Excellency the authorization above referred to.

I have, etc.

(Signed) EDMUND CALVERT

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/75 — Confidential (3799), p. 45, No. 91/1.

No. 372

MR. CALVERT, BRITISH VICE-CONSUL AT PHILIPPOPOLIS, TO SIR A. H. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE

(Extracts) Philippopolis, September 25, 1878

Sir,

I beg to send to your Excellency herewith a Memorial in Turkish, adressed to His Imperial Majesty the Sultan, in which has been brought to me by the Moukhtars of the different Turkish quarters of Philippopolis, who know of no other safe means of forwarding it than by asking me to be your Excellency to transmit it to His Majesty.*

After enumerating their various hardships and sufferings at the hands of the Russians and Bulgarians, the petitioners, who are all natives of the town of Philippopolis, go on to complain that since yesterday nearly all the able-bodied male Turks of the town have been impressed for the "corvée". The Imams has been dragged from the mosque, the Hodja from their newly reopened school, and the few merchants who have resumed business from the bazaar.

The reason of this general impressment among the resident Turkish population appears to be that all the refugees from the villages, to the number of some thousands, have this week been sent back to their districts, and that the Russians are desirous of pushing forward rapidly the works of public improvement they have taken in hand, so as to complete them before the arrival of the Commission.

I will not venture to qualify this proceeding, not the facts which your Excellency will read below, as I am unacquainted with any word in the official vocabulary strong enough for the purpose. The grossest outrages upon the Turkish refugees have been of late more numerous than ever; those which have come to my knowledge alone would fill a good sized volume, and yet there can be no doubt that not a twentieth part of the persecutions that take place ever come to my knowledge.

(Signed) F. R. J. CALVERT

Foreign Office Archives (Public Record Office — London) F.O. 424/75 — Congidential (3799), p. 70, No. 102/1.

(*) Söz konusu dilekçe ciltte yok.

No. 373

DAHİLİYE NEZARETİNDEN TRABLUSGARB VİLÂYETİNE

Tel. 25 Eylûl 1878

Memalik-i Mahruse-i Şahanenin her tarafı Rumeliden hicret eden ahali ile dolup Dersaadet'te ise pek çoğu açıkta kalmış ve bir yandan dahi terk ve tahliye olunan Şumnu ve Varna ve Batum ahalisi Dersaadet'e gelmeğe başlamış olduğundan ve nefs Trablus ile civarında vaki menşiye ve sahil cihetleri ve Bengazi ve Derne tarafları muhacir iskânına müsait olduğu gibi oralarca daha bunlar gibi havası lâtif ve arazisi münbit ve mahsuldar mahaller bulunduğundan memleketlerine iadeleri kâbil olamayan muhacirinden bir haylısının oralara nakil ve iskânları halinde sahil olmak dolayısiyle nakliyatça suhûlet olacağı gibi itidal-i hava ve kabiliyet-i arazi cihetleriyle de muhacirinin bu kışta sefaletten vikâyelerine ve az vakit içinde kendilerini iâşeye iktidar husuliyle masârif-i külliyeye muhtaç olmaksızın taş ve topraktan sükna tedarikini müeddi olacağı ve sair mahaller ahalisi gibi oralarca dahi hamiyet mendan ahalinin muavenetlerinden istifade kılınacağı Komisyon Mahsûsundan ifade ve ihtar olunuyor. Bunların mecburen terk-i dâr ve diyar ile ihtiyar-ı hicret eylemiş olmaları cihetle münâsip mahallerde tavtin ve ivaları Devletçe pek mühim ve mültezim olduğu gibi bu babda cümle tarafından ibraz olunan muavenet mezkûreye Vilâyet-i Celileleri ahalisinin dahi iştirâk edecekleri bedihî ve oralara muhacir iskânı memleketin dahi terakkî-i servet ve mâmuriyetini müstelzim olacağı tabiî idigünden şu hal ve mütaleaya nazaran sânih olacak rey ve mütalea-i âsafânelerinin ve mahall-i mezkûrede ne kadar muhacir iskânı kabil olabileceğinin izahen ve mümkün olduğu mertebe serian iş'ar buyurulması hassaten temenni ve intizar olunmaktadır, efendimiz.*

13 Eylûl 94.

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

(*) Bu belgenin hem Türkçesi hem de Fransızcası Arşivlerde bir arada bulunmaktadır. Bu iki nüshasından hangisinin gönderilmiş olduğunu, yani hangisinin esas alınacağını kestiremedim. Hem bu bakımdan, hem de iki belgenin yanyana görülüp dil bakımından kıyaslanması için fransızca nüshayı da buraya aldım. (Bk. Belge No. 374).

No. 374

MINISTRE DE L'INTEIEUR DE TURQUIE, AU GOVERNEUR GENERAL DE TRIPOLIE D'AFRIQUE

Télégraphique Le 26 Septembre 1878

Toutes les provinces de l'Empire sont pleines d'émigrés de la Roumélie. La plupart de ceux qui se trouvent à Constantinople sont sans abri. D'un autre côté les habitants de Choumla, de Varna et de Batoum ont commencé à émigrer ici. Or la ville de Tripoli... qui se trouve à proximité de la littoral, Benghazi, les environs de Diana étant très propres pour l'établissement de ces émigrés et d'autres localités fertiles et d'un climat tempéré ne manquant pas dans votre Vilayet, la Commission ad hoc pense que l'établissement dans ces endroits des nombreux émigrés qui ne pourraient plus retourner dans leur pays, faciliterait, par cela même que ces villes sont au littoral, le moyen de transport délivrerait ces malheureux de la misère pendant l'hiver et par suite du bon climat et de la fertilité du sol et leur procurerait en peu de temps les ressources nécessaires pour vivre et pour construire sans de grandes dépenses des habitations faites en pierre et en terre. Les secours de la population indigène viendraient les soulager, comme partout ailleurs, de leur misère.

Le Gouvernement se préoccupe à juste titre de l'établissement dans les endroits convenables de ceux qui sont forcés ainsi d'émigrer. Il est évident que la population de votre vilayet ne manquera pas de s'associer aux efforts louables faits de tous côté pour venir à l'aide de ces malheureux émigrés. Il est natural que leur établissement dans ces villes sera une cause de richesse et de prospérité pour le Vilayet.

Je vous prie d'une manière toute particulière de me faire connaître en détail et le plus tôt possible votre avis à ce sujet et m'indiquer en même temps le nombre d'émigrés qu'il est possible d'établir dans ces villes.

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

No. 375

LORD A. LOFTUS, BRITISH AMBASSADOR AT ST. PETERSBURGH, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY

No. 827 St. Petersburgh, September 29, 1878

My Lord,

With reference to Mr. Plunkett's despatches Nos. 772 and 773 of the 11th instant, I have the honour to inclose herewith a copy of the reply which Mr. de Giers has given to the two notes which Mr. Plunkett has addressed to him on the subject of the hardship inflicted upon the Mussulman population in Bulgaria and Eastern Roumelia.*

I have, etc.

(Signed) AUGUSTUS LOFTUS

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/75 — Confidential (3799), p. 98, No. 130

(*) Bulgaristan'daki göçmenler konusunda Plunkett'in Giers'e sunduğu 11 Eylûl 1878 tarihli nota metni için bk. Belge No. 375'in eki. Doğu Rumeli Türkleri konusundaki notanın tarihi ise 10 Eylûl 1878'dir. Bu nota, dolayısiyle Türk göçmenlerini ilgilendirdiği için asıl belgeler arasına alınmadı. Notada Rus askerlerinin Rodop Komisyonunun gözleri önünde bir Türk köyüne saldırmaları anlatıldıktan sonra şöyle denilmektedir: "In communicating the above sad details to your Excellency, I am to express to you the great concern with which Her Majesty's Government have heard of an outrage committed on a part of the population inoffensively employed at the very moment when the Commission, in which Russia is represented, and which is intended to devise measure for their relief, was actually sitting in the vicinity of the place where the attack was made." (Plunkett to M. de Giers, St. Petersburgh, August 29 / September 10, 1878, **Turkey No. 53 (1878), pp. 154-155; Accounts and Papers 1878-79 (LXXIX)**, pp. 216-217.

Inclosure to No. 375

M. DE GIERS A Mr. PLUNKETT

Monsieur, Livadia, le 10 Septembre 1878

Vos notes en date du 29 Août / 10 Septembre et 30 Août / 11 Septembre dernier me sont exactement parvenues ainsi que les extraits de Rapport que les avaient accompagnés.

Je ne saurais vous cacher, Monsieur, mon étonnement de voir des pièces de cette nature servir de thème à une correspondance officielle entre Gouvernement(s). Je n'y trouve que des accusations sans preuves ni fondement sérieux, basées sur des témoignages d'une partialité évidente; et la réputation de l'armée Russe est trop bien établie pour que la calomnie puisse y porter la moindre atteinte. Mais si vous attachez une si grande valeur aux communications qui vous parviennent sur les prétendues cruautés commises à l'égard des réfugiés Musulmans, de notre côté, nous ne saurions mettre en doute l'esprit de justice et de parfaite impartialité que préside à l'action de nos autorités en Bulgarie.

Quant à la question du rapatriement, dont les difficultés innombrables s'expliquent par les évènements antérieurs à la guerre et sont appréciées par la Porte elle-même, elle fait l'objet de nos négociations avec le Gouvernement Ottoman et ne manquera pas de recevoir la plus équitable solution.

Recevez, etc.

(Signé) GIERS

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O 424/75 — Confidential (3799), p. 98, No. 130/1.

Rusya Dışişleri Bakanlığı, Doğu Rumeli'de ve Bulgaristan'da Türk göçmenlerine kötü muamele edildiğini cür'etle inkâr etmektedir. Oysa ki bu alanda, herhangi bir yalanlamaya imkân olmayacak kadar bol belge vardır. Öteyandan Rusya Dışişleri Bakanlığı, göçmenlerin geri dönmeleri konusunun Rusya ile Türkiye arasında görüşüldüğü bildirilmektedir. Bu sıralarda Rusya, göçmenler meselesine diğer Avrupa Büyük devletlerini pek karıştırmama politikası gütmekte ve Osmanlı İmparatorluğu ile teke-tek kalmak istemektedir. Oysa ki, Berlin andlaşmasının kurduğu sistem, ikili bir sistem değil, çok taraflı bir Avrupa Devletler topluluğu sistemi idi. Berlin andlaşmasına imza koymuş Büyük devletlerinin herbirinin Rumeli meseleleriyle, bu arada göçmenler meselesi ile de yakından ingilenmeleri hukukî idi.

No. 376

RAPPORT PARTICULIER DE M. CHALLET, CONSUL DE FRANCE ET COMMISSAIRE SPECIAL AU RHODOPE, A. M. FOURNIER, AMBASSADEUR DE FRANCE A CONSTANTINOPLE.

Extraits Constantinople, le 1 er Octobre 1878

Monsieur l'Ambassadeur,

Lorsque Votre Excellence me fit l'honneur de me désigner pour aller au Rhodope étudier, avec plusieurs autres délégués des grandes puissances, l'état des émigrés dans ces contrées, Elle m'invita également à ne pas limiter mes investigations aux simples questions de bienfaisance et d'humanité qui semblaient être le but principal de notre mission, mais de les étendre sur tout ce qui pourrait, dans ce pays si peu connus, intéresser la France et son Gouvernement, à quelque titre que ce soit.

Dans un premier rapport et dans une lettre qui l'accompagnait, j'ai rendu compte du résultat des travaux de la Commission: Je vais compléter mes informations par des notes confidentielles...

Votre Excellence se rappelle sans doute le changement d'itinéraire que les Ambassadeurs imposèrent aux Commissaires qui avaient décidé de commencer leur expédition par le port de Lagoso ou de Cavalla et qui durent, pour se conformer à ce désir, se rendre tout d'abord à Philippopolis, afin de concerter, disaient leurs instructions, avec l'autorité russe...

Comme le Prince Dondoukoff nous attendait, il ne nous laissa point le temps de lui expliquer le but de notre voyage et s'empressa dans une allocution pleine de duplicité, de s'y montrer particulièrement sympathique.

L'autorité militaire russe, qui lui était confiée, n'avait pas attendu le Voeu de l'Europe pour se préoccuper du sort des malheureux que nous devons visiter, elle y concentrait sa principale attention, des mesures avaient été prises tant pour le rapatriement des émigrés, que pour la sauvegarde de leurs biens, des règlements spéciaux avaient été rédigés dans ce but et la Commission pourrait juger, en prenant lecture, des bienveillantes dispositions du Gouvernement russe envers les infortunés que la guerre avait chassés de leurs foyers.

Ce document nous intéressait vivement mais l'assurance avec laquelle le Prince cherchait à en interprêter favorablement les clauses les plus préjudiciables aux Turcs, ne surprit la bonne foi d'aucun de nous, ces lois paternelles n'étaient autres que des lois draconiennes: la confiscation déguisée des récoltes ou des propriétés appartenant aux Musulmans de véritables lois de suspects et de proscription en ce qui concernait les articles relatifs au rapatriement des émigrés.

Sous un semblant de bienveillance, la moisson de leurs champs était confiée aux Bulgares, mais à quelles conditions. D'abord ces derniers recevaient pour salaire la moitié du produti et si l'autre moitié était conservée, en nature ou en espèces, pour être remise aux ayants droit, il en fallait déduire, en premier lieu, la dîme à prélever sur toute la récolte, puis des frais de garde et autres impôts nouvellement établis par la Russie. Encore le peu qui pouvait échapper à tant de prélèvements onéreux, devait-il être inexorablement confisqué, si l'ayant droit ne faisait pas valoir ses titres avant le premier septembre, sans compter mille autres obstacles, comme en vertu d'un règlement formel, aucun émigré ne pouvait rien toucher par procuration et que l'on avait ainsi la certitude qu'au premier septembre il y aurait à peine un vingtième de la population émigrée réinstallée dans ses foyers, cette mesure protectrice pouvait s'appeler une ordonnance de confiscation établie mi-partie au profit des Bulgares et mi-partie au profit du Gouvernement russe.

Telles étaient les dispositions pour les biens meubles; pour les immeubles, on se génait moins encore, la simple possesion était érigée en droit de propriété. Le Prince, il est vrai, déclarait qu'il était dans l'impossibilité absolue de faire rendre aux Musulmans celles de leurs propriétés actuellement occupées par les Bulgares. Il ajoutait aussi que, sur certains points et entres autres sur la partie limitrophe des Balkans, il ne fallait pas songer à faire rentrer les émigrés. Le motif qu'il invoquait semblait répondre à un sentiment de bienveillance, cette exclusion n'ayant autre but que d'empêcher les conflits surviendaient fatalement entre Turcs et Bulgares dans les lieux où ces deux peuples s'étaient réciproquement massacrés et où chacun d'eux exerceait de terribles représailles.

Mais qui s'y trompe? Puisque la Russie affirme dès aujourd'hui que sur cette partie de la Roumélie, voisine de la Bulgarie, elle ne veut voir revenir aucun Musulman dans ces localités dont la terre

occupée par les Bulgares devient propriété conquise et le Musulman en est exproprié sans indemnité.

En ce qui le rapatriement, l'administration, disait-il, ne devait le permettre qu'en assurant la sécurité et le bon ordre, aussi ne voulait-on laisser entrer aucun de ceux qui pouvaient être compromis comme auteurs, instigateurs, complices ou suspects dans les actes de cruauté autrefois exercés contre les Bulgares et, à cette fin, la méthode inventée par le Prince était fort ingénieuse. La voisi:

Les émigrés, désirant rentrer, doivent faire dresser des listes de 50 à 100 individus au plus. La mortalité de ceux qui y figurent est examinée par un comité de Bulgares, sous la présidence d'un officier russe et chaque nom incriminé en est impitoyablement rayé et condemné à l'exil. Il en résulte que tout Bulgare, aspirant à conserver la propriété d'un Turc ou craignant son retour par ce qu'il se sent coupables de torts envers lui, empêche sa rentrée en le dénonçant comme auteur de quelque mefait imaginlire.

Comme le Prince ne pouvait admettre la réunion dans certains hameaux d'habitants des deux races cette proximité devant forcément entrainer des inconvénients que la police serait impuissante à reprimer, nous lui fimes observer, à ce sujet, qu'il serait facile, dans un pays où les villages sont à de grandes distances, de créer de nouveaux centres isolés. de manière à éviter le contact des deux populations, mais, loin d'adhérer à ce moyen, il repoussait systématiquement toute proposition de nature à amener le rapatriement des émigrés. A plus forte raison, ne voulait-il entendre parler d'amnistie.

De toute cette conversation il ressortait que dans sa bienveillance envers les émigrés, la Russie leur donnait le conseil de demeurer sur les bords de la Mer Egée et de laisser la place aux Bulgares...

Le Prince cherchait, en outre, à nous bien convaincre que toutes les accusations portées contre l'administration russe de Philippopolis, en ce qui concernait les déprédiations commises dans les propriétés abandonnées par les Musulmans, étaient de noires calomnies: à l'entendre, jamais les mosquées n'avaient été détériorées et si quelques cimetiers étaient détruits on devait y voir une mesure d'hygiène.

Notre impassibilité dut lui prouver que ses efforts demeuraient stériles. Chacun de nous, en effet, avait appris par des agents spéciaux, et en ce qui me concerne par Mr. Boysset, notre vice-Consul, que l'armée russe ne respectait ni les propriétés privées, ni les

temples religieux pas même la demeure dernière des malheureux qu'ils avaient expulsés. Le bois des maisons que l'on démolissait journellement chauffait les cuisines du Prince, les balustrades de min.... devaient entourer des jardins publics, les pierres tombales servaient à paver les rues et les ouvriers employés à ces travaux n'étaient autre que de pauvres Musulmans réduits à l'esclavage et ayant à choisir entre l'obéissance ou le Knout...

Déjà, Monsieur l'Ambassadeur, sur les récits intéressants et authentiques de Mr. Boysset qui me confirmaient dans l'opinion que j'avais formée à la suite de notre entretien avec le Prince, j'avais compris, et je crois vous l'avoir écrit, que le rapatriement auquel nous visions devenait une impossibilité tant que l'armée russe occuperait la Roumélie Orientale...

J'appris, en débarquent, (à Lagos) qu'une soit disant société anglaise de bienfaisance, à la tête de laquelle se trouve Mr. Fawcett, avait entassé dans les magasins du port d'assez abondantes provisions alimentaires en riz et en farines: c'était des secours destinés aux réfugiés de la contrée et distribués au nom du Gouvernement Britannique par des agents sédentaires ou ambulants, tous à la solde et sous la direction de Mr. Fawcett...

Mr. Fawcett, en effet par sa conduite, ne laissait aucun doute sur son désir de captiver l'affection des habitants: il se faisait précéder et suivre des sacs de riz et de farines que l'on distribuait sur place publique, devant la maison où il stationnait. D'un autre côté, son attitude envers l'autorité turque paraissait singulière. Vis-à-vis d'elle, il ne prenait pas le ton de l'allié, pas même celui de conseiller réformateur, mais la voix du maître et tout obéissaient...

Maintenant il me faut revenir de beaucoup en arriére pour reprendre historique de nos travaux, si tant est qu'il y ait utilité à le faire. Je pourrais peut-être m'en dispenser, nos procès verbaux retraçant jour par jour chacun de nos mouvements, tandis que dans mon rapport final et la lettre qui l'accompagne, j'ai résumé à Votre Excellence toutes les impressions résultant de nos recherches scrupuleuses.

Je me bornerai à y ajouter quelques explications qui serviront à justifier ce rapport que l'on a appelé un réquisitoire contre la Russie et qui n'est que le résumé très abrégé et très modéré des protocoles. Il exprimait si fidèlement les sentiments de la Commission qu'il a fallu les hautes influences pour en distraire la signature des Commissaires Allemand et autrichien. Le délégué de Russie n'a-t-il

pas motivé sa démission sur le chaleureux accueil fait à la lecture de ce document?

Etait-il permis, d'ailleurs, d'espérer d'étouffer chez des hommes de coeur la voix de l'indignation en présence du spectacle le plus émouvant dont on puisse être témoin et lorsque chacun de nous avait la certitude que le peuple chargé, au nom de l'humanité, de punir quelques excès déplorables commis au sein d'une nation qu'on traitait de sauvage, n'avait joué qu'une comédie, devant laquelle l'Europe civilisée s'est laissée attendrir, pour se livrer en pleine liberté à l'extermination froidement préméditée de plusieurs millions d'individus. Comment ne pas dire à l'Europe, que nous envoyait pour le connaître, que nous avions vu près de deux cent mille malheureux mourant de faim, après avoir échappé, comme par miracle, à la mitraile de l'artillerie russe, à la lance des Cosaques ou à la brutalité d'un soldat qui ne respectait ni le sex ni l'enfance?

L'Europe ne peut avoir deux poids et deux mesures et oublier sa propre indignation, ce cri poussé de toutes parts qui coalisait en croisade toutes les Puissances, sur le simple signe d'un homme d'Etat, montrant du doigt les massacres et les cruautés repprochables tout au plus à quelques Musulmans fanatiques.

Une Commission, comme la nôtre, moins autorisée peut-être, fut chargée de rechercher les coupables et sur la déposition des victimes ou de leurs amis, l'Europe exigea qu'on sévit non seulement contre les auteurs des crimes, mais aussi contre la nation entière que l'on rendait responsable des fautes de quelques égarés, et l'on vit la Conférence, puis la guerre, les maux irréparables que nous avions à constater et finalement la ruine de l'Empire ottoman sur laquelle s'étende victorieusement le Slavisme...

Au nom de l'émancipation chretienne on charge la Russie de châtier la Turquie. Notre examen pourra bien démontrer que pour venger un crime, on s'est servi du coupable en lui livrant la victime.

N'est pas la Russie, en effet, qui a tout préparé pour servir à ses desseins de conquête en Orient et qui ne recule devant aucun moyen pour arriver à ses fins? Ce moyen, l'extermination d'une race, en pouvions-nous douter en face de tant de preuves?...

Quoiqu'il en soit et revenant aux émigrés, je crois rentrer dans

la pensée humanitaire que la France a eu en vue en déléguant un mandaitaire auprès d'eux, en m'efforçant de bien démontrer que, malgrés les maux qu'ils endurent dans l'exil, leur situation est préférable à celle qui leur serait faites en Roumélie et en Bulgarie où ils ne jouiraient d'aucune sécurité tant que l'armée russe y demeurerura campée."*

(Signé) C. CHALLET

Archives des Affaires Etrangères de France, Correspondance Politique — Turquie. Octobre 1878, Vol. 421, ff. 29-55.

(*) **Milletlerarası Rodop Komisyonu**'nda Avusturya - Macaristan temsilcisi De Raab da, İstanbul'daki Avusturya Büyükelçisi Zichy'ye yazdığı açık raporunda, daha bir çok hususlar yanında, şunları söylemektedir:

"En résumé, devant de telles preuves je puis affirmer en toute raison que les Musulmans ont fui devant l'armée d'invasion. Tel est le motif unique, qui ressort de toutes déclarations et constatations qu'il nous a été loisible d'entendre et de faire.

"On nous a demandé aussi, Monsieur l'Ambassadeur, de nous enquérir de la situation actuelle de ces malheureux émigrés, de leurs souffrances morales et phisiques; on nous a encouragés à nous y intéresser, et à rechercher les moyens immédiats de leur venir en aide, et de les prolonger jusqu'au rapatirement.

"C'est ici que le tableau devient sombre; vous décrire ces misères la plûme s'y refuse; il n'y a que le coeur qui puisse les comprendre, Figurez-vous une longue traîne d'êtres humains, la plupart en haillous, brisés par les fatigues, les privations, les chagrins, les maladies, se prolongeant des premiers contreforts du Rhodope, vers Philippopolis, et Andrinople, pour ne s'arrêter qu'aux bords des marais pestilentiels de la plaine, que baigne la Mer-Egée; les veuves par milliers, des petits orphelins rachétiques, s'éteignant chaque jour, tous sans autres abris que le feuillage des arbres, ayant grelotté sous la néige, et fondant sous les rayons d'un soleil de feu, couchant dans des terrains détrempés par les pluis, respirant les miasmes poludéens de ces contrées, et luttant en vain contre tous les genres de maladies, sans autres secours qu'un peu de pain d'orge parcimonieusement distribué par l'autorité, ou les habitants; sans médecins, sans remèdes, enfin fatalement décimés par la mort qui fauche sans pitiés dans leur rangs, déjà bien éclaircis...

"Mais ces secours, il faut les rendre aussi temporaires que possibles, et le meilleurs moyen serait, croyons-nous, de prendre les mesures nécessaires au prompt repatriement de ces émigrés..." (De Raab à Zichy, in Martens, **Nouveau Recueil de Traités...**, IIe Série, T. V, pp. 68-69.).

No. 377

M. AUBARET, CONSUL DE FRANCE A ROUSTCHOUK, A M. WADDINGTON, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE FRANCE

Direction Politique
No. 2

Roustchouk, le
2 Octobre 1878

La situation de la Bulgarie, au point de vue matériel est loin d'être satisfaisante, et ce malaise s'explique par la durée des occupations successives de cette province par les troupes ottomanes et par les armées russes. Il y règne, surtout parmi les turcs, une misère qui ne disparaitra qu'après une certaine période de calme.

Lors de l'émigration de la population musulmane qui fuyait devant l'invasion de l'ennemi on désertait les places fortes après leur occupation par les troupes russes, les Bulgares se sont emparés des moissons et des champs abandonnés par les musulmans. Ceux-qi sont presque tous revenus, ont éprouvé de la résistance dans un certain nombre de villages pour rentrer en possession de leurs biens et n'ont même trouvé parfois, notamment à Sistov et dans les environs de cette ville que les ruines de leurs maisons, détruites par les Bulgares et même par les soldats russes.

Le retour de la plupart des émigrés turcs de Varna, de Constantinople et d'autres villes où ils s'étaient réfugiés n'a pas été vu de bon oeil par les Bulgares, si les premiers ne rentrent fort probablement qu'après avoir épuisé leurs ressources guidées par l'espoir de s'en procurer de nouvelles dans leur pays natal, les Bulgares leur prêtent, gratuitement sans doute, une arrière pensée de revanche qu'ils soupçonnent de leur avoir été inspirée par les mollahs et par les autorités ottomanes avec lesquelles ils ont été en contact. Cette méfiance se traduit quelquefois, de la part surtout des agents de police bulgares, par des sérvices et de mauvais traitement que, loin de réprimer, l'autorité russe semble excuser par le souvenir de l'oppression séculaire des chrétiens et notamment des massacres de 1876.

Les turcs désarmés et contenus par les forces militaires russes qui occupent la principauté, subissent avec tristesse et résignation le sort nouveau que leur a fait la dernière guerre et ceux qui ont éprouvé la brutalité de leurs maîtres d'aujourd'hui n'ont élevé

aucune plainte, n'ont opposé la moindre résistance. Si la domination bulgare s'établit définitivement dans l'avenir et que les turcs perdent tout espoir d'un retour de la fortune en leur faveur, il faut s'attendre à les voir abandonner le pays, principalement les propriétaires et ne laisser derrière eux que des gens de la basse classe qui vivent au jour le jour et accepteront le nouveau régime.

L'importance de la population musulmane qui réside en Bulgarie a décidé l'autorité supérieure russe a porter d'abord toute son attention sur une prompte organisation de la milice indigène. Que son but soit de parer aux éventualités d'un soulèvement des turcs après l'évacuation ou qu'elle ait le dessein de créer pour les Bulgares une force suffisante pour appuyer dans l'avenir leurs aspirations, toujours est il que l'on procède au recrutement et à l'instruction des milices avec la plus grande activité.

On compte réunir un effectif de 32.000 hommes.

Jusqu'à présent, les Bulgares seuls sont soumis au recrutement, le volontariat est ouvert pour les musulmans, sous certaines conditions, mais je ne sache pas qu'un seul d'entre eux se soit présenté pour être enrolé.*

Archives des Affaires Etrangères de France, Correspondance Politiques des Consuls — Turquie. Roustchouk 1876-1879, Tome 3, ff. 304-308.

(*) Bulgaristan Türklerinin yeni kurulan Bulgar ordusuna alınmak istenmeleri konusu, daha sonraki tarihlerde önemli bir mesele ve yeni bir göç sebebi olacaktır. Bulgaristan Prensliği kurulduktan bir süre daha Bulgaristan Türkleri kendilerini Osmanlı vatandaşı saymışlar, Bulgar vatandaşlığını kabul etmek istememişler ve bu bakımdan Bulgar ordusunda askerlik yapmaya da gönül rızasiyle yanaşmamışlardı. Hele Bulgar ordusuna alındıkları takdirde kendilerine kalpak giydirilmek ve kalpaklarına haç taktırılmak istenmesi, Bulgaristan Türkleri tarafından sert tepkiyle karşılanmıştı. Askerlikten muaf tutulmak için Bulgaristan Türklerinin Bulgar Hükûmetine, Bâbıâli'ye, Büyük Devletler temsilcilerine çeşitli müracaatları vardır. Bulgar Hükûmeti, Türkleri de askere almak için ısrar edince birçok Türk Bulgaristan'dan göçetmiştir. Bu konu ile ilgili belgeler, bu kitabın diğer ciltlerinde yayınlanacaktır.

No. 378

MR. DOULCET, BRITISH CONSULAR AGENT AT SAMSOON, TO MR. BILLIOTTI, BRITISH VICE-CONSUL AT TREBIZOND

Samsoon, le 2 Octobre 1878

M. le Consul,

Nous sommes à peu près débarassés des émigrés Bulgares qui ont débarqué ici; il n'en reste plus que 2.000 environ.

Nous en avons reçu à peu près 17.000, dont 2.000 de race Circassienne, et 15.000 de race Tartare, à peu d'exception près.

Les premiers ont été envoyés dans les parages de Sivas où il y avait déjà beaucoup de leurs compatriotes fixés depuis longtemps; les autres ont été dirigés en trois portions à peu près égales sur Mersivan, Tchouroum, et Angora.*

La mortalité a été grande parmi ces malheureux pendant le long séjour que beaucoup ont fait ici, et dans de très mauvaise conditions hygiéniques; c'est-à-dire entassés dans des mosquées, des hans et autres lieux, ou bien campés en plein air sans abri contre la chaleur du jour et l'humidité de la nuit.

Des voyageurs qui les ont vues à leurs destinations derniéres, rapportent qu'il y a parmi eux de nombreux malades, et qu'il en meurt chaque jour beaucoup.

Veuillez, etc.

(Signé) DOULCET

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/75 — Confidential (3799), p. 313, No. 506.

(*) Tevfik Bıyıklıoğlu, Rumeli Türk göçmenlerinin 100.000 kadarının Anadolu'ya geçtiklerini belirtmekte ve şöyle demektedir: "Rusların Tuna'yı geçişlerinden Edirne'ye ve İstanbul önlerine vardıkları güne kadar 600.000 Türk, her şeylerini bırakarak göç etmek zorunda kalmışlardı. Bu göçmenlerden 100.000 kadarı Anadolu'ya geçmişti. 150.000 kişinin İstanbul'a ve 150.000 göçmenin de Rodop dağlarına ve Batı Trakya'ya sığındıkları anlaşılıyor. Üst tarafı da, Rumeli'nin her tarafına dağılmıştı. Anadolu'ya geçirilen göçmenler, Orta ve Batı Anadolu Vilâyetlerine yerleştirilmişlerdi. Bunlardan (bilhassa Çrkesler) Suriye'ye gönderilenler de vardı." (Tevfik Bıyıklıoğlu, **Trakya'da Milli Mücadele**, TTK. yayınlarından, Ankara 1955, C. I., s. 28).

Ben, Anadolu'ya yerleştirilen Rumeli göçmenlerinin sayısı kesinlikle tespit edemedim. Ama, Rumeli'den göçen Türk kitlelerinin 600.000 değil, 1 milyon kadar olduğu anlaşılıyor. Bıyıklıoğlu, Selânik ve Kosova Vilâyetlerine sığınan 300.000 kadar göçmen ile Şumnu taraflarına kaçan 200.000 hadar göçmeni hesaba katmamış görünüyor.

No. 379

MR. GOULD, BRITISH DIPLOMATIC AGENT AT BELGRADE, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY

No. 180 Belgrade, October 4, 1878

My Lord,

Within the last few days a considerable mass of refugees from Bosnia, principally women and children, have sought an asylum in Servia. Their numbers would have been much greater had it not been for the energetic measure adopted by the Austrian Commanders to cut off their retreat. I will not undertake the individious task of ascertaining what foundation there may be for the tales current here of the cruelties perpetrated by the Imperial troops, of the many small towns and villages needlessly destroyed, and the number of so-called insurgents shot or hung in cold blood. There is, however, strong reason to fear that in many instances harsh measures have been restored to, for which it might not be easy to find a justification.

These unfortunate refugees are, I am well informed, in a dreadfully destitute condition. Although the Servian Government does everything that can be expected of it to relieve their most pressing wants; but its resources are extremely limited and will soon be utterly exhausted. They are represented to be anxious to return to their homes if they could only obtain from the Austrian Government some assurances respecting their personal security. Now that all organized resistance is virtually at an end, their request might, it would seem, be safely granted; but the Austrian authorities, who have been applied to, show no inclination to facilitate their return, and refuse to give any guarantees as to the treatment that awaits them when they have once more placed themselves in the power of the Imperial forces. Unless something is soon done for these wretched refugees the greater number of them will probably succomb from want in the course of the ensuing winter.

I have, etc.

(Signed) G. F. GOULD

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/75 — Confidential (3799), p. 161, No. 270.

No. 380

SIR. H. DRUMMOND WOLFF, BRITISH COMMISSIONER AT EASTERN ROUMELIA, TO MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY

No. 51 Therapia, October 5, 1878

My Lord,

The repatriation of refugees is a question which naturally occupies the mind of the Turkish Government. M. Fernandez, the head of the Jewish community at Constantinople, has been to see me more than once on the subject of the Jewish refugees, now wholly dependent on subscriptions administrated by him, but which are becoming exhausted.

Your Lordship will have seen, from Lord Donoughmore's despatches, that the fate reserved for returned refugees is very dismal, and it cannot be wondered at that, with the approach of winter, the question presents itself with increased urgency to the consideration of the Porte.

Abro Effendi mentioned the subject at the meeting to which I have alluded in my despatch No. 49 of this date, and he has communicated to me a declaration he intends to present to the Commission on Monday.*

This declaration, of which a copy is inclosed, I propose to support.

The contents of it persuade me, if possible, more fully than before, of the necessity of the appointment of the Ottoman Governor-General.

I have, etc.

(Signed) H. DRUMMOND WOLFF

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/75 — Confidential (3799), p. 248, No. 404.

(*) Abro Efendi, Doğu Rumeli Avrupa Komisyonunda Türkiye ikinci delegesidir. Sözkonusu demeç için bk. Belge No. 387.

No. 381

MR. CALVERT, BRITISH ACTING CONSUL AT ADRIANOPLE, TO SIR A. H. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE

(Extracts) Adrianople, October 9, 1878

Sir,

With reference to my despatch of the 2 nd instant relative to the visit which I had proposed to make to the districts where Turkish refugees have been repatriated, I have the honour to submit that it does not appear, under the circumstances which have now arisen, to be either advisable or necessary that I should perform the journey in question.

I shall, therefore, unless I hear to the contrary from Your Excellency, give up the proposed journey, and abstain from making a renewed and probably fruitless application for the military escort, without which it would clearly be imprudent to venture into the districts in question, where it seems a state of utter lawlessness now prevails.

Pending my more particular report, I would call your Excellency's attention to the general fact that all the repatriated refugees, it is said, bitterly repent having returned to their homes, and those who can find the means to do so are coming away. The case of those refugees who have been sent from Constantinople within the last two or three weeks, unprovided with passeports, is especially deplorable, as they have been refused permission to proceed to their homes, and remain encamped near the railway stations at Yeni-Zaghra and Yamboli. It is most desirable that arrangements should at once be made by the Porte with the railway authorities for the re-conveyance to Constantinople of this class of refugees at least; and, meanwhile, in my humble opinion, the work of repatriation, under any circumstances whatsoever, should for humanity's sake, be stopped until some sort of security can be had for the lives and property of those who are thus entrusted to the mercy of the existing Russo-Bulgarian régime.

I have, etc.

(Signed) EDMUND CALVERT

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/75 — Confidential (3799), p. 314, No. 507/1.

No. 382

MR. KIRBY GREEN, BRITISH CONSUL AT SCUTARI, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY

(Telegraphic) Scutari, October 9, 1878

Deputation of Mahommedan and Christian refugees from Antivari and the district of Kraia, conquered by Montenegro, have appealed to me about their return to their homes. A few who have attempted to go back have been ordered away by the Monténigrins, and the Turkish authorities also discourage their repatriation.

These refugees are no longer subsisted by the Government, and their private means are exhausted. If they are not immediately allowed to return to harvest their olive and autumnal crops they will be in the greatest destitution during the coming winter. Their hope is that England will not permit the XXX th article of the Treaty to be disregarded until too late.

(Sent to Constantinople)

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/75 — Confidential (3799), pp. 146-147, No. 232.

No. 383

SAFVET PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE TURQUIE, AU FRINCE LOBANOW, AMBASSADEUR DE RUSSIE A CONSTANTINOPLE

No. 52532/229 Le 10 Octobre 1878

Nous venons d'apprender que les réfugiés de guerre retornés... à Andrinople sont, d'ordre de Son Excellence le Général Totlében, renvoyés à Constantinople, 1600 de ces malheureux en route pour la Capitale sont arrivés déjà à Tchorlou. La présence de ces réfugiés à Constantinople où arrivent journellement de l'Anatolie de milliers de réfugiés pour retour dans leur pays et de nature à donner lieu, par suite même de l'encombrement déjà très grand de la Capitale, a des graves inconvénients.

En conséquence je viens prier Votre Excellence de vouloir bien faire auprès de qui de droit des démarches nécessaires pour que les réfugiés se trouvant à Andrinople ne soient pas renvoyés à Constantinople.*

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

(*) Bk. Belge No. 391.

No. 384

THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY, TO SIR A. H. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE

No. 1243 Foreign Office, October 10, 1878

Sir,

Your Excellency will have learned from Mr. Green's telegram of the 9th instant that an appeal has been made to him by the refugees, both Mahommedan and Christian, from Antivari and the district of Kraia to obtain their rapatriation in order that they may secure their olives and other crops, the loss of which would subject them to the greatest destitution during the ensuing winter.

I request that in bringing the condition of these people to the notice of the Grand Vizier you will state to His Highness that it is impossible for Her Majesty's Government to press that of Montenogro to permit the return of the refugees to their homes until the Porte shall have completed the cession of territory made to the Principality by the Treaty of Berlin.

I am, etc.

(Signed) SALISBURY

Foreign Office Archives (Public Record Office — London), F.O. 424/75 — Confidential (3799), p. 149, No. 242.

(*) Karadağ'ın zaptettiği Antivari ve Kraia bölgesi Müslüman göçmenlerinin bir an önce yerlerine geri dönmek istediklerine dair İngiltere'nin İşkodra Konsolosu Kirby Green'in telgrafı için bk. Belge No. 382. Aynı konuda Konsolosun daha etraflı yazısı ve göçmenlerin kendisine verdikleri dilekçe hakkında bk. Belge No. 389 ve eki. Göçmenlerin Karadağ işgalindeki yerlere dönmelerine ve mallarım geri almalarına müsaade edilmesi için Sadrazam Safvet Paşa'dan Karadağ Prensi Nikola'ya çekilen telgraf ve Prensin bu telgrafa cevabı hakkında bk. Belge No. 399 ve 402. Karadağ Prensi, Türkiye ile Karadağ arasında genel bir anlaşma yapılmadan, bu arada Karadağ'a Berlin andlaşmasıyla öngörülen toprak terki yapılmadan, göçmenlerin geri dönemiyeceklerini bildirmektedir. İngiltere'nin de Karadağ'ın bu görüşünü desteklediği anlaşılmaktadır. Yukarıdaki belgeden bu politika açıkça görülmektedir.

No. 385

MR. CALVERT, BRITISH ACTING CONSUL AT ADRIANOPLE, TO SIR A. H. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE

Adrianople, October 10, 1878

Sir,

I have the honour to inform your Excellency that fifty three repatriated Turkish fugitives returned here from Yamboli by rail the day before yesterday. They had belonged to a party of 110 who were sent on towards their homes in the districts of Yamboli and Slimnia by the Constantinople Commission on the 21 st ultimo. Being unprovided, as it appears, with Russian passports, the authorities of Yamboli would not allow these unfortunate people to proceed to their native places, not yet would they provide food or shelter for them. The refugees have thus remained encamped near the railway station, and there they have, moreover, within the last few days been exposed to the persecutions of Bulgars from the town who endeavour, by threats and ill-treatment, to extort money from them.

In consequence of this state of things all, who by the sale of their few belongings, can scrape together sufficient money to pay their railway fare are coming back. Those now here state that the refugees who preceded them, and who, being provided with passport, were received in the town and the villages are no less anxious to leave than themselves, as they also are subjected to every kind of ill-treatment and insult. The women's veils are habitually torn off. Last week two girls were violated, one of them being the orphan daughter, aged 16, of one Salih, of the village of Endjeksarli. It is related that this girl was seized by a party of nine Bulgarians, who asked her whether she was married, and on her answering in the negative, six of the party had the grace to say that such being the case they would not touch her. The other three, however, outraged her.

The second case was that of a girl of 13 or 14. whose name my informant did not know, but whose family lived in the quarter of Soflar at Yamboli. She was said to be in a dying state.

Among the returned fugitives is Husni Aga, lately a sergeant in the first company of the 1 st cavalry regiment of the 2nd Army

Corps, who was taken prisoner with Ghazi Osman Pasha. He is a native of Tirnova in Bulgaria, and on his return from Russia left for Yamboli by rail twelve days ago, intending to proceed to his former home. He relates that a party of twenty-one other returned prisoners of war, all natives of the district if Karnabad, went by the same train. These consisted of a lieutenant named Moussa Aga, a sergeant, and nineteen privates. On their arrival at Yamboli the Russian authorities asked for their passports, and as they had not been provided with any, they were not allowed to continue their journey. After some days the Karnabad party set off at night without permission, the informant remaining behind.

Next day ten of the privates were brought in bound by a party of Bulgarian gendarmes who captured them. These gendarmes declared that they had killed all the others. Two men in particular boasted of having killed the Turkish officer, namely, a Bulgarian captain, nicknamed "Karafatma", and one Yovantcho, also a Bulgarian, formerly a sergeant in the Servian army, and who taken prisoner by the Turks and afterwards released. Upon this the informant Husni Aga thought it prudent to come away.

The people from Yamboli state that the condition of the returned fugitives at Slimnia is the same as at their ownplace. Whilst on their way to Slimnia four women of the former category were carried off by the Bulgarians, and only set free after being kept and outraged during two days.

A similar state of things is also reported from Yeni Zaghra by a well-to-do inhabitant of Kespitli, one hour from that place, who arrived here to-day. This person informs me that there are no refugees at Yeni-Zaghra of the class bow returning from Yamboli, that is, who are not allowed to proceed to their homes becsuse unprovided with passeports.

To those now repatriated in the town and villages of Yeni-Zaghra a kile (about a bushel) of wheat per family was distributed on their arrival. But they find reason bitterly to repent having placed themselves again at the mercy of the Bulgarians. No leves have been taken so far, but they are continually being robbed, and all the good-looking women and girls are carried off and outraged at will at a spot by the banks of Tundja.

Last week four Bulgars broke into the house of Faris Aga, the above-mentioned inhabitant of Kespitli, and throwing him and his wife down, beat them, and pressed the point of a yathagan and

the edge of a hatchet against their bodies to make them produce their money. By these means the ruffians extorted from the wife all their little capital, 100 liras, which they carried off along with whatever was worth taking from the house. Fearing worse, Faris Aga and his wife, with the aid of a faithful Bulgarian, a former shepherd of theirs, escaped from the village, the Bulgarian placing the couple in his cart and covering them over with straw.

Faris Aga informs me that the Bulgarians of the Yeni-Zaghra district, whilst threatening to exterminate the Turkish men and to keep their women, and displaying their ill-will by deeds as well as by words, do not permit any of those among them to go away. The only clue to this circumstane which is observable in some other parts of the country as well, is apparently to be found in an intention of the kind which I have in a former Report attributed to the Christians on other grounds, the intention, namely, of reducing such Mussulmans as remain in the country to a state of servitude. The Bulgarians probably reflect that when they become, as they hope, the sole lords of the soil, there will not be hands enough to till the whole of it unless a class of farm-labourers can be created, and the remnant of the despoiled Turkish population must naturally suggest itself as the source from which this want can most conveniently be supplied.

The same informant states that on the arrival of the repatriated refugees at Yeni-Zaghra the Bulgarians said to them, "The English heve required that we should receive you back among us. You have come: and now you shall see how we will treat you and your wives and daughters; and then let the English come and help you if they can."

I have, etc.

(Signed) EDMUND CALVERT

11th. October — I learn that a train, engaged for that purpose by the Porte, went through to-day from Yamboli, conveying the remainder of the rejected refugees free of charge to Constantinople; and that thirty families coming from Slimnia also passed up in another train to-day.

E. C.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London), F.O. 424/75 — Confidential (3799), pp. 378-380, No. 595/1.

No. 386

PETITION DES REFUGIES TURCS DE YANBOLI ET DE SLIMNIA, A M. LE GOUVERNEUR GENERAL D'ANDRINOPLE

Andrinople, le 29 Septembre/11 Octobre 1878

Excellence,

Nous soussignés, Musulmans habitants de Yamboli et de Slimnia, prenons la liberté de porter à la connaissance de votre Excellence les faits suivants:

La misère nous ayant obligés de quitter Constantinople, où nous étions réfugiés depuis plus de huit mois, nous résolûmes de rentrer dans nos foyers respectifs et obtînmes il y a plus de dix-huit jours un passage gratuit en chemin de fer de Constantinople à Yamboli.

Cependant, à notre arrivée dans cette localité, les autorités Bulgares, sous prétexte que nous n'étions point munis de passeports, nous empêchèrent de rentrer ehez nous, et nous nous vîmes obligés è camper en plein air aux bords de la Maritza.

Or, dans la nuit du 26 Septembre (v.s.) nous fûmes assaillis vers les 3 heures du matin par une bande de Bulgares armés, qui nous dévalisèrent après nous avoir traités cruellement.

Le lendemain matin 27 Septembre, nous cherchâmes notre salut dans la fuite, et le même jour nous arrivâmes, au nombre d'une cinquantaine environ, à Andrinople, où nous nous trouvons les uns blessés, les autres malades, tous dans le dénûment le pllus complet et exposés à mourir de faim.

Sans vouloir le moins du monde faire assumer à l'autorité Russe la responsabilité de ces fais inqualifiables, et en attendant que des mesures plus efficaces puissent être prises à notre égard, nous faison appel aux sentiments humanitaires de votre Excellence à l'effet d'obtenir un secours momentané conforme à notre situation déplorable.

(Suivent les signatures dans la pièce Turque)

Turkey, No. 54 (1878), p. 291.
Accounts and Papers 1878-79 (LXXIX), p. 593.

No. 387

MOTION PRESENTEE A LA COMMISSION EUROPEENNE DE LA ROUMELIE ORIENTALE PAR LES DELEGUES DE TURQUIE

Le 12 Octobre 1878

Un grande nombre d'habitants de la Roumélie Oirentale ont été dispersés à la suite des derniers évènements, et souffrent cruellement de cet exil qui les prive de la juissance de leurs biens et les réduit à un état de distresse malheureusement trop notoire pour avoir besoin d'être décrit. Si ces malheureux ne sont pas répatriés avant la mouvaise saison, ils n'auront échappé aux désastes qui ont affligé leur pays que pour succomber à la misère, à la maladie et à la faim.

La Commission de la Roumélie Orientale, étant appelée à assurer à cette province, par un organisation administrative nouvelle, la paix et la prospérité intérieure ne saurait rester indifférente au sort de ceux de ses habitants qui sont les plus dignes d'intérêts.

En conséquence les Commissaires ottomans ont l'honneur de proposer que la Commission inaugure ses travaux par un acte d'humanité, en prenant toutes les mesures qu'elle croire propres à hâter le répatriement des réfugiés de la Roumélie Orientale sans distinction de race ou de la religion et à leur assurer leur rentrée dans leurs foyers la sécurité de leur personne et de leurs biens.

Commission Européenne de la Roumélie Orientale, Protocole No. 4, Séance du 30 Septembre / 12 Octobre 1878 (15 Chevval 1295), p. 2.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London), F.O. 424/76 — Confidential (3852), p. 55, No. 41/1.

(*) Doğu Rumeli Avrupa Komisyonu'nun ilk oturumu 30 Eylûl 1878 günü İstanbul'da yapılıyor. Daha açılış toplantısında Sadrazam, Doğu Rumeli göçmenleri konusuna dolaylı bir şekilde dokunuyor. Ondan sonra 12 Ekim 1878 günü yapılan dördüncü oturumunda, Türkiye İkinci Delegesi Abro Efendi yukarıdaki önergeyi Avrupa Komisyonuna sunuyor. Önergenin, yani Doğu Rumeli göçmenlerinin geri dönmesi meselesi ertesi oturuma bırakılıyor. (Bk. Belge No. 395). Ayrıca krş. Belge No. 412, 413, 415 ve 427.

No. 388

TUNA VİLÂYETİNDEN SADARETE

Tahrirat sureti 12 Ekim 1878

Maruz Çakirkemineleridir ki,

Memleketlerine gitmek üzere buraya (Varna'ya ?) tecemmü' etmiş olan muhacirinin cuma ve salı ve çarşamba günleri azîmetlerine muvafakat olunacağından ilân-ı keyfiyetle ol suretle lâzım gelen pasaportlarının itası lâzım geleceği Rusya memuru tarafından bildirilmesi üzerine ol suretle ilân keyfiyet olunmuş ve dünkü cuma günü memleketlerine gitmek üzere sekiz yüzden mütecaviz ahaliye pasaport ita olunmuş iken taraf-ı İmparatoriden gelen emir üzerine bu muhacirinin ahval-i sabıkalarını mübeyyin memleket ve köylerinden defterin istenmiş olduğundan mezkûr defterlerin vürudunda sabıkalı takımdan oldukları gösterilen adamların memleket ve köylerine azîmetlerine mümanaat olunacağı misillü sairelerine bir şey denmiyeceği ve binaenaleyh bu defterlerin vüruduna kadar buradaki muhacirler sabırlayamıyacağı Rusyalılar tarafından tebliğ olunmuştur. Burada tecemmu' eden muhacirlerin miktarı altı bini geçmiş ve bir yandan gelmekte bulunmuş olduğundan ve Rusyalılar her gün bir bahane ile bunların memleketlerine azîmetlerine muvafakat etmediğinden ve senenin aşâr malından ve saireden bunların tayinatlarından sarfolunan zahire ve peksimet ve eşya dahi bitmek üzere olduğundan bunların sefalet ve zaruretleri gittikçe artacağı ve Rusyalılar Varna'da postanede tuttuklarından hali yer dahi kalmadığı cihetle bunların emri iskânları pek müşkilâta sardığı cihetlere nazaran mezkûr muhacirlerin vaktiyle bir çare bulunup da yerlerine gönderilir ise deniz kenarında ve sokak ortalarında pek çoğunun telef olup gideceği derkâr ve Anadolu tarafına hicret etmek üzere köylerinden bugüne kadar buraya gelmiş olan bin beşyüz kadar muhacirîn için dahi arz ve iş'ar kemteranem veçhile serian bir vapur gönderilmediği takdirde onların dahi bu hale uğrayacağı bedîdâr olduğundan lütfen ve ihsanen zikrolunan vapurun sür'at üzere hakkında iktiza-i halin icrası ve diğer muhacir için dahi olan mümanaatın indifaı çaresinin istihsaliyle beraber emir ve tainlerine medar olmak vapurun iki mahtan beri (...) artık geçemediğinden misalen olarak buradaki Bank şûbesinden almak üzere bir miktar meblâğın havalesi hususuna müsaade-i aliye-i cenab-ı Sedaretpenahileri ferman buyurulmak babında.

14 Şevval 95, 30 Eylûl 94.

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

(...) Birkaç kelime okunamadı.

No. 389

MR. KIRBY GREEN, BRITISH CONSUL AT SCUTARI, TO SIR A. H. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE

Scutari, October 12, 1878

Sir,

I have already had the honour of informing your Excellency by telegraph that the Mahommedan and Christian fugitives from Antivari and other districts on the western side of Lake Scutari, now in the hands of the Montenegrins, have appealed to me for assistance to enable them to obtain permission from the Turkish authorities here to return to their homes.

The included translation of a petition to me by the chief inhabitants of two Mahommedan vilalges in the Kraia district will not only give your Excellency an idea of their own-sufferings but also serve as a true picture of the position and wishes of all the refugees.

I did not venture to trouble your Excellency on this matter until I had made a representation to Hussein Pasha on behalf of the fugitives, and after I had ascertained that the personal feelings of the Government were to be considered more than the fate of these most concerned.

Hussein Pasha assured me that the opposition to the return home of the people in question arose entirely from the side of Montenegro; but those who had attempted to pass informed me they had been sent back from the Turkish, and not from the Montenegrin lines.

It is true, I believe, that Prince Nicolas is indisposed to allow Mahommedans to reoccupy their villages, but it would be well for the fact to be clearly established, so that provision may be made for the subsistence of the refugees, or that the fulfilment of the XXX th Article of the Treaty of Berlin should be invoked in their favour.

The Prince of Montenegro is so anxious to avoid any action which may tend to leave on the public mind the impression that he has been availing himself of the opportunity afforded by the indifference of the Turkish authorities to appropriate to himself the olive and other crops of those who have become his subjects

through conquest that, I am convinced, a claim coming from a properly authorized channel for the re-entry into possession by the refugees would meet with equitable and satisfactory attention.

The plea that Podgoritza and the other ceded towns remain to be given up would hardly be urged by His Highness as a reason for further suffering on the part of people whose lands he already holds, and who are willing to acknowledge him as their Sovereign.

The detention of these Mohammedans in Scutari without any effort being made by the Turkish Government to secure their present or future welfare is an act of bad policy, which is only equalled by that which endeavours to prevent them re-occupying the territory ceded to Montenegro. 5.000 or 6.000 Mahommedans inhabiting Antivari and the mountains on the western shores of Lake Scutari would, should Prince Nicolas ever wish to renew hostilities against Turkey, employ a very considerable portion of His Highness' troops in watching them, and would render Montenegro much more vulnerable than hitherto.

The excuse that these Mahommedans would immediately begin to molest the Montenegrins, and thus inculpate the Turkish authorities, is baseless, as once in Montenegrin territory, the refugees would only be amenable to its jurisdiction.*

I have, etc.

(Signed) W. KIRBY GREEN

Foreign Office Archives (Public Record Office — London), F.O. 424/75 — Confidential (3799), pp. 384-385, No. 596/1.

(*) Kirby Green, 26 Ekim 1878'de Salisbury'ye şunları bildirmiştir:
"I have been informed that Prince Nicholas has declined to allow the Mahommedans of Antivari and the Kraïa, about whom I had the honour to telegraph to your Lordship on the 9th instant, to return to their homes, on the ground that they had opposed the Montenegrin advance during the war; and also as His Highness has not yet been in possession of Podgoritza and the other frontier fortresses.
"The first plea ought hardly to be considered valid, as the male inhabitants of this province form a regularly embodied force for frontier defence, and are under the control and command of the Government.
"Should the fugitives find themselves much longer deprived of both homes and property, they might, through desperation, attempt to drive out the Montenegrins from the conquerred territory."
(Kirby Green to the Marquis of Salisbury, Scutary, October 26, 1878, No. 84. Political, F.O. 424/76, p. 165, No. 190).

Inclosure to No. 389

PETITION FROM MAHOMMEDAN INHABITANTS OF KRAIA, TO MR. KIRBY GREEN, BRITISH CONSUL AT SCUTARI

(Translation) Scutari, October 7, 1878

The here undersigned most unfortunate chiefs of twelve forsaken families, humbly make to you, Sir, the present petition with the earnest prayer to be good enough to take into consideration the miserable and adverse condition in which they find themselves in order to support their demands with the government authorities.

The petitioners are from the villages of Kerstegna and Martigi, in the Kraia. Since Montenegro occupied, devastated, and burnt their villages and their goods they have been in Scutari, leading a most disastrous and exhausting life, deprived of everything most necessary for their sustenance. In the beginning the Government assigned to them a given quantity of Indian corn wherewith to feed their unfortunate and numerous families, but this Indian corn, instead of alleviating their suffering, more generally increased them, for, although rotten and stinking, they were forced to eat it so as not to die of hunger. But this was only an alusion because, if they did not die of hunger, they died of a much more cruel death occasioned by this rotten Indian corn, so that in a short time 249 individuals died who had fled from their devastated and pillaged hearts in the Kraia.

Up to the present time the few remaining alive having, under a thousand difficulties, menaged to preserve their lives, now find themselves in the most miserable and deplorable state, as they are deprived of every worldy good and of all assistance, and as they have spent the little which they had saved from devastation and fire in rent for lodgings and for subsistence, they now find themselves without lodgings and without anything to maintain life, as they have no further means of paying rent and are unable to find any work to do.

Owing to this state of misery they have resolved to return to their villages in order to cultivate the lands belonging to them, so as to obtain something wherewith to feed their families; otherwise if they prolonged their sejourn here, being in the public streets without a roof and without any food, they would certainly be brought to share the fate of their companions (already dead).

Knowing by public report how great is the generosity of your heart and your philanthropy and the commiseration which you feel for the unfortunate, reduced to this miserable state through no fault of their own, the petitioners turn with confidence towards your benevolent heart in order that, as an act of charity, for the love of God and humanity, you should be pleased to intervene with the governing authorities so as to obtain permission for them (the petitiners) to return to their villages, that they may no perish here, which God would not ordain nor the Sultan.

The return to their villages is a matter of great pain to the petitioners, but they are driven by necessity. They have always been faithful subjects of the Sultan, and they declare themselves such still. If the Government opposes their return let it provide them with the necessary shelter and food and the petitioners would then be quite prepared to renounce every wish to return to their homes.

The petitioners venture to hope that you, Sir, will listen to this prayer of theirs as an act of humanity and commisseration. In the meantime they, with profound respect, declare themselves, yours, etc.

*(Signed) VELI ADEMI
BEGIR SUCCA
HASSAN ETHEMI
HADJI TAHIRI
IBRAHIM BAIRAMI
ISSUF BIETOILA
SEIMAN SULIA
NESIR BARLI
IDRIS UMERI
HASSAB ALIA
BEGIR SENELI
UMER ASSANI

Foreign Office Archives (Public Record Office — London), F.O.424/75 — Confidential (3799), p. 385-386, No. 596/2.

(*) Dilekçe sahiplerinin adlarına ve geldikleri yerlere bakarak bu göçmenlerin bir kısmının Arnavut asıllı oldukları söylenebilir.

No. 390

PETITION OF TURKISH REFUGEES OF ROUMELIA TO THE AMBASSADORS OF EUROPEAN GOVERNMENTS AT CONSTANTINOPLE

Adrianople, September 30, 1294
(Translation) October 12, 1878

To the Ambassador of England, and to those of the other Governments of Europe.

We had the honour previously to submit to the Governor of Adrianople, in a petition bearing twenty five signatures, a statement of the ill treatment and indignities which are suffered at the hands of the Bulgarians by the refugees who have returned to their homes in the districts of Slimnia, Yamboli, Yeni Zaghra, Eski Zaghra, Kyzanlik, and Kyzil-Agatch.

In that petition we abstained from mentioning such occurences as the violation of girls, the snatching of those who pleased the Bulgarians from the arms of their fathers and mothers, and the outraging of those girls and married women by the banks of the Toundja and other places, after making them drink spirituous liquors as also the making away with several returned prisoners of war and the general pillaging of property.

If we did not mention these things in our petition (to the Russian Governor) it was through fear, and also because, when we did from time to time as they occured, bring to the knowledge of the Russian authorities various acts of that description, no sort of attention had been paid to our complaints.

We therefore find ourselves under the necessity of appealing to all Europe on the subject, and here proceed to set forth the following occurances which have taken place only within the interval between the 24th september/6th october, and the 28th september/10th october now current.

1. At Yamboli four girls have been carried off and violated by the Bulgarians, who led them about during the space of three or four days.

2. At the village of Turkmenler the Bulgarians applied to the head and neck of a widow, a pan and a trevet heated on the fire, and thus extorted from her 100 and odd liras.

3. At Yamboli and in the villages of that district, the property

belonging to Mussulmans has been again and completely pillaged, and some of the inhabitants have been beaten with clubs, and others wounded with hatchets and knives. Also several returned prisoners of war have been made away with.

4. At Slimnia the Bulgarians took from the refugee families who were living at the public asylum, as many girls and widows as pleased them, and after parading their victims about to the sound of bagpipes, led them where they chose and outraged them. Other misdeeds, such as the beating and wounding with clubs, and killing with hatchets, plundering property, and injury and wrong of every description, have also been perpetrated.

5. At Yeni Zaghra and Eski Zaghra, the wives of Mussulman refugees who had been provided with passports, have been carried off before the eyes of their husbands, and after being made to drink spirituous liquors, outraged by the Bulgarians. Every kind of injury such as the beating and wounding with clubs, knives and hatchets, those whom they come across, and robberies have been committed, and other acts which neither mind can conceive, nor tongue or pen describe.

It is plain that these outrages suffered by us at the hands of the Bulgarians are due to the incapacity of the Russian authorities, and it is also clear to our simple minds that the object of the Bulgarians in thus persecuting us Turks, is to make us abandon our lands and farms and other property, in order that when no more Mussulmans remain in the country, these provinces may become "Bulgaria". On the other hand again, it must be evident to the European Governments that the Bulgarians would never dare to commit these misdeeds if they were not incited thereto.

Under these circumstances we venture to address the present petition to the Ambassadors of the European Governments, our prayer being this:—

"That those Governments, acting in conformity with the dictates of justice upon the above information, may assign us some other abode where we can live in peace and tranquillity".

Here follow the signatures of:—

13 inhabitants of the district of Yamboli
24 „ „ „ „ „ Slimnia

10	inhabitants	of	the	district	of	Philoppopois
2	„	„	„	„	„	Adrianople
10	„	„	„	„	„	Yeni Zaghra
2	„	„	„	„	„	Tatar Bazardjik
2	„	„	„	„	„	Kyzanlik
1	„	„	„	„	„	Eski Zaghra.

Turkey No. 54 (1878), pp. 289-290.
Accounts and Papers 1878-79 (LXXIX), pp. 591-592.

No. 391

PRINCE LOBANOW, AMBASSADEUR DE RUSSIE A CONSTANTINOPLE, A SAFVET PACHA, GRAND VIZIR ET MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE TURQUIE

No. 588 Buyukderéh, le 1/13 Octob. 1878

Altesse,

En réponse à la note que Votre Altesse a bien voulu m'adresser le 10 Octobre n.st. sub. No. 52532/229 relativement au renvoi à Constantinople de 1600 réfugiés de guerre musulmans qui se dirigeaient vers Andrinople pour rentrer dans leurs anciens foyers, je ne puis que me référer aux observations que j'ai plus d'une fois déjà eu l'honneur de communiquer à Votre Altesse relativement à l'impossibilité où se trouvent nos Autorités militaires d'admettre le rapatriement des réfuigés qui n'auraient pas été munis de documents en règle par la Commission qui siège actuellement à Péra sous la présidence du Gérant du Consulat Impérial de Russie.

Veuillez, Altesse, agréer l'assurance de ma plus haute considération.

(Signé) LOBANOW

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

No. 392

ESSAD BEY, AMBASSADEUR DE TURQUIE A VIENNE, A SAFVET PACHA, GRAND VIZIR ET MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE TURQUIE

Télégraphique
No. 7866/630 Le 14 Octobre 1878

Notre Consul Général à Semlin me télégraphie qu'un commissaire de police serbe est venu lui dire de la part du Gouvernement princier qu'il se trouve à Belgrade environ deux cents réfugiés de Bosnie avec leurs familles et quelques officiers dont un kaïmakam qui sollicitent leur rapatriement par Galatz. Je prie Votre Altesse de me transmettre d'urgence ses ordres à cet égard. Je ferai observer à cette occasion que la navigation du Danube devant être bientôt suspendue, il est urgent que le crédit dont Votre Altesse m'annonce par télégraphe l'envoi par le Ministre des Finances et qui ne m'est pas encore parvenu me soit expédié le plus tôt possible.

ESSAD (

No. 393

SAFVET PACHA, GRAND VIZIR ET MINISTRE DE AFFAIRES ETRANGERES DE TURQUIE, A ESSAD BEY, AMBASSADEUR DE TURQUIE A VIENNE

Télégraphique
No. 52572/264 Le 14 Octobre 1878

Reçu télégramme No. spécial 630.*

Veuillez charger Falcon Effendi de se rendre à Semlin pour procéder au rapatriement par voie de Galatz des réfugiés y mentionnés. Il devra les faire accompagner par une personne chargée de les soigner jusqu'à Constantinople où une fois arrivés nous aviserons aux moyens de les envoyer à Brusse pour qu'ils y soient installés momentanément.

Vous voudrez bien en même temps faire des démarches auprès du Gouvernement Austro-Hongrois pour qu'au besoin les facilités nécessaires soient accordées pour le rapatriement de ces réfugiés.

Quant au crédit, nous avons réitéré nos ordres pour qu'il soit viré d'urgence à la disposition de Votre Excellence.

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

(*) Belge No. 392.

No. 394

SAFVET PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE TURQUIE, A M. LAYARD, AMBASSADEUR DE GRANDE-BRETAGNE A CONSTANTINOPLE

No. 52589/79 Sublime Porte, le 16 Octobre 1878

M. L'Ambassadeur,

Servi Pacha, Commissaire Impérial à Varna, nous à signalé à diverses reprises les services que Mr. Reade, Consul-Général d'Angleterre à Roustchouk, ne cesse de rendre aux réfugiés de la guerre.

Je me suis fait un devoir de soumettre à Sa Majesté Impériale le Sultan les rapports de Servi Pacha à ce sujet.

C'est avec une vive satisfaction que mon auguste Maître a pris conaissance de l'oeuvre de charité entreprise par Mr. Reade, et je viens prier votre Excellence de vouloir bien faire parvenir à cet Agent l'expression des remerciements les plus chaleureux de la Sublime Porte, et le recommander d'une manière toute particulière à la bienveillance du Gouvernement de Sa Majesté la Reine.*

(Signé) SAFVET

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.
Foreign Office Archives (Public Record Office — London),
F.O. 424/75 — Confidential (3799), p. 373, No. 589/1.
Turkey, No. 54 (1878), p. 97.
Accounts and Papers 1878-79 (LXXIX), p. 399.

(*) Salisbury bu mektubu, 31 Ocak 1878 günü Konsolos Reade'e iletmiş ve şöyle demiştir: "... I have much pleasure in conveying to you the approval of Her Majesty's Government of your proceedings generally under the very difficult circumstances with which you have had to contend at Rustchouk, and the lively satisfaction with which they have received this testimony of the Ottoman Government to the services you have rendered to the unfortunate victims of the late war..." (Salisbury to Reade, F.O. 424/75 - p. 487, No. 743).

Reade'in, 15 Kasım tarihli cevabı şu olmuştur: "... As regards my humble endeavours on behalf of the unhappy refugees from the late war, its was impossible, my Lord, to resist the admiration as well as compassion inspired by the unparalleled sufferings of a truly brave, honest, and patient people, from no fault of their own, to which I was an eye-witness, and the sight of which will never be effaced from my memory." (Reade to Salisbury, Rutschouk, November 15, 1878, No. 21 Consular, F.O. 424/76 - Confidential (3852), p. 382, No. 516.)

No. 395

DISCUSSION DE LA QUESTION DU RAPATRIEMENT DES REFUGIES AU SEIN DE LA COMMISSION EUROPEENNE DE LA ROUMELIE ORIENTALE

(Extrait du Protocole No. 5)

Séance du 5/17 Octobre 1878

L'ordre du jour appelle la discussion de la motion d'Abro Effendi tendant au prompt rapatriement des réfugiés de la Roumélie Orientale.*

"Abro Effendi** dit que les Délégués ottomans ont l'honneur de proposer à la commission de prendre telle mesure qu'elle voudra pour remédier à la situation douloureuse des réfugiés de la Roumélie Orientale. La Réunion devrait au plus tôt s'occuper de cette question, car l'hiver approche et fera de nouveaux, si l'on n'avise, des milliers de victimes. Les membres de la commission, Représentants de Puissances, doivent élaborer l'Organisation de la Roumélie Orientale et les Délégués de Turquie pensent qu'il serait juste d'assurer les bienfaits de la future organisation à la population qui a dû quitter ses foyers comme à celle qui réside actuellement dans la province.

Le Commissaire Français croit être l'interprête de tous les membres de l'Assemblée en disant que leurs sympathies et les siennes sont acquises aux émigrés. Il prie toutefois MM. les Délégués de Turquie, qui sans doute ont plus que d'autres étudié la question, de vouloir bien spécifier les mesures propres à venir en aide à ces malheureux. Il ne doute pas en résumé que si les collègues ottomans soumettent à la commission un ensemble complet de mesures à appliquer elle ne les étudie avec tout le soin désirable.

Abro Effendi pense qu'il s'agit avant tout de pourvoir à la sécurité des réfugiés rentrant chez eux, car c'est le manque de sécurité qui empêche principalement la réintégration des exilés dans leurs foyers. La commission pourrait par exemple délivrer aux réfugiés de la Roumélie Orientale des passes qui leur assureraient protection à leur retour dans leurs pays.

Monsieur de Kallay,*** partage entièrement la manière de voir

---

(*) Bk. Belge No. 387.

(**) Türkiye İkinci Delegesi.

(***) Avusturya-Macaristan Başdelegesi.

de son collègue de France et serait prêt à adhérer à toute mesure utile aux émigrés, mais ne connaissant encore ni le pays ni la nature de moyens propres à remédier au mal il engage aussi les commissaires ottomans à formuler des propositions que pour sa part il accepterai si elles lui semblent pratiques.

Sir H. Drummond Wolff* se place au point de vue de ses collègues de France et d'Autriche-Hongrie et demande aux délégués de Turquie de soumettre à l'Assemblée un rapport détaillé et des conclusions pouvant amener une solution pratique de la question.

Le Prince Tzeretelew** ne veut pas suivre l'exemple des Délégués ottomans qui dans une séance précédente ont semblé trouver inopportune une motion faite par lui.

Il se range simplement à l'avis des ses collégues français, anglais et austro-hongrois et se joint à eux pour constater que la motion des commissaires de Turquie conçue dans des termes vagues n'a aucune portée pratique et ne fait que témoigner de leurs sentiments humanitaires. Il avoue que, en ce qui le concerne, il ne voit pas comment la commission pourrait venir en aide aux émigrés d'une manière efficace, à moins d'organiser dans son sein une souscription à laquelle il est prêt à participer.

Dans leur motion les commissaires ottomans parlent d'exilés. Le prince Tzeretelew fait remarquer à ses collègues de Turquie que si les émigrés de la Roumélie Orientale sont exilés de leurs pays ils ne le sont que de fait, car rien, sauf le manque d'argent ne les empêche d'y retourner.

Les délégués de la Sublime Porte parlent aussi d'assurer la sécurité des émigrés rentrant chez eux: il faudrait d'abord prouver que cette sécurité fait défaut.

Le deuxième Commissaire de Russie croit inutile d'informer ses collègues ottomans qu'il existe actuellement à Constantinople une commission spéciale chargée de réintégrer les émigrés dans leurs foyers. Les commissaires de Turquie n'ignorent probablement pas que cette commission composée de fonctionnaires ottomans et russes a été formée à la suite d'un accord entre la Sublime Porte et le Gouvernement Impérial de Russie et sur la demande de la première.

Cette commission à déjà arrêté les bases d'un règlement pour

(*) İngiltere Başdelegesi.
(**) Rusya İkinci Delegesi.

le repatriement des émigrés et délivre actuellement des passes à ceux d'entre eux qui rentrent chez eux.

"La tâche de la commission européenne de la Roumélie Orientale, dit en terminant le Prince Tzeretelew, est assez vaste pour qu'il soit permis de laisser traiter la question des émigrés par la commission spéciale et de nous occuper que de ce qui nous regarde directement: je demande l'ordre du jour."

Sir Henry Drummond Wolff invite de nouveau ses collègues ottomans à soumettre le plus tôt possible à l'Assemblée un ensemble de propositons pratiques.

Le deuxième commissaire de Turquie renouvellant ses déclarations précédentes engage vivement la Réunion prendre les mesures les plus efficaces pour le rapatriement des réfugiés: "La commission Européenne, ajoute-t-il, est, je l'ai déjà dit, spécialement chargée d'élaborer le Réglement d'Organisation de la Roumélie Orientale. On éprouverait une impression pénible s'il fallait constater que nous abandonnons à leurs sort des milliers d'exilés qui ont le droit de jouir des bienfaits de la Loi organique dont leurs pays sera prochainement doté. Je me réserve en conséquence de soumettre prochainement à l'Assemblée une série de mesures tendant au prompt rapatriement des réfugiées en Roumélie Orientale et propres surtout de leur assurer la sécurité à leur retour dans leurs patrie."

M. Vernoni* fait observer que les Délégués Ottomans insistent particulièrement sur la sécurité qui doit être garantie aux réfugiés rentrant dans leurs foyers: il ne voit pas clairement par quel moyens la commission pourra atteindre ce but.

Sir H. Drummond Wolff est d'avis que cette question se rattache à la formation de la gendarmerie indigène.

M. de Coutouly** fait remarquer à ses collègues que la discussion de fond sera plus opportune et plus facile une fois que l'ensemble des mesures proposées par les commissaires de Turquie aura été soumis à la Réunion.

Le Prince Tzeretelew dit qu'il ne peut pas être question de discuter les moyens de garantir la sécurité des émigrés rentrant dans la Roumélie Orientale avant qu'il soit prouvé quelle est incomplète. Quant à lui il nie catégoriquement qu'elle ne soit pas

(*) İtalya Delegesi.
(**) Fransa İkinci Delegesi.

pleine et entière et met ses collégues ottomans en demeure de prouver le contraire.

Monsieur de Coutouly fait observer au prince Tzeretelew que les commissiaires ottomans devront nécessairement faire précéder leurs propositions d'un exposé des motifs qui les obligent à en saisir la commission.

S. A. Assim Pacha* dit à sa connaissance il y a eu de nombreux réfugiés à la rentrée desquels on a mis obstacle.

Sir Henry Drummond Wolff, sans vouloir entamer une discussion de fond, ne peut accepter les déclarations du Prince Tzeretelew. "Le comte de Donoughmore, Commissiaire adjoint de la Grande Bretagne, dit-il, a constaté de ses yeux la manière dont sont traités les réfugiés revenant en Roumélie Orientale et ses récits ne concordent point avec ce qu'avance Monsieur le deuxième commissaire de Russie.

Le colonel Schepelew** ne peut admettre l'exactitude du renseignement recueillis par ses collègues anglais. Il ne doute pas de l'authenticité de ce qu'avance Lord Donoughmore, mais il tient à observer que des actes regrettable isolés peuvent se produire partout, la police a pu peut-être se permettre certaines voies de fait sur quelques émigrés, conflits fortuits ont pu avoir lieu. Il y a peu de temps qu'il a quitté Philipipopolis dont il était gouverneur; douze à treize mille émigrés campaient alors dans la ville sur la rive de la Maritza ces gens étaient tous nourris par l'administration et quand on les employait à des travaux publics ils étaient toujours payés. Ces émigrés refusaient de retourner dans leurs villages se trouvant mieux que partout ailleurs à Philippopolis et ne possédant aucun moyen d'existance en dehors de ce que leur donnait l'administration russe.

Ils ont du reste reconnu qu'ils étaient parfaitement traité en présentant plus d'une fois des adresses aux autorités mêmes subalternes pour les remercier de la sollicitude qu'on leur témoignait.

Le Comte de Donoughmore déclare qu'il n'a avancé que ce qu'il a pu voir pendant son voyage en Roumélie Orientale.

Le Deuxième Commissaire de Turquie, au nom de son collègue et au sien, affirme que les réfugiés revenus en Roumélie Orientale trouvent partout un mauvais accueil et subissent les plus grandes vexations. Dans les vilages on conteste leurs droits sur leurs imeubles en exigeant des preuves formelles de propriété que l'on

---

(*) Türkiye Başdelegesi.

(**) Rusya Başdelegesi.

ne peut fournir nulle part en Orient. L'Administration actuelle de la Province les parque comme des moutons, les laisse sans ressources et les expose à devenir la proie des bandes de pillards.

"Abro Effendi soutient, dit le Prince Tzeretelew, que la Commission Européenne investie du mandat d'organiser la Roumélie Orientale doit par cela même s'occuper des émigrés de cette province: quelle est donc alors la valeur de la Commission spécialement chargée du rapatriement des émigrés, instituée avec le consentement et même sur les instances de la Sublime Porte et comprenant des fonctionnaires ottomans?

"Quant au mauvais accueil fait aux émigrés revenus en Roumélie Orientale et dont se plaint M. le deuxième Commissiaire de Turquie, avant de s'en occuper, il faudrait savoir de quelle façon ils ont quitté le pays. Pour ma part je ne voudrais pas suivre mes collègues ottomans sur le terrain des récriminations; mais, s'ils y tiennent, je suis prêt à accepter la discussion et à interroger mes souvenir."

S. E. Assim Pacha fait observer au Prince Tzeretelew que la Commission spéciale dont il fait mention existe depuis cinq mois, mais que jusqu'ici la question du retour des émigrés n'est guère avancée.

Le deuxième Commissaire de Russie croit qu'il y a erreur, car la commission dont il a parlé siège à Constantinople depuis quinze jours.

S. E. Assim Pacha dit que la commission dont il s'agit a siégé pendant plus de quatre mois à San Stéfano et s'est transférée depuis quinze jours à Constantinople; malgré l'existence de cette commission rien n'a encore été fait en vue d'assurer le retour des réfugiés.

Le Prince Tzeretelew demande si l'observation de S. E. Assim Pacha implique un blâme à la commission chargée de la question des émigrés.

S. E. Assim Pacha répond que sans blâmer cette commission, il constate qu'elle n'a pas encore accompli sa tâche.

Le deuxième Commissaire de Russie prend acte de ces paroles du Président.

Commission Européenne de la Roumélie Orientale, Protocole No. 5, Séance du 5/17, Octobre 1878, (20 Chevval 1295), pp. 4-9.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London), F.O. 424/76 — Confidential (3852), pp. 312-314, No. 456/1.

No. 396

PETITION DES REFUGIES TURCS DES VILLIGES BOROA, DENOVA, LACONITCHA, PELETIT ET CARA MOUÇA, DU DISTRICT DE ROTCHOS (ROUPTCHOS ?) A LA COMMISSION EUROPEENNE DE LA ROUMELIE ORIENTALE

(Traduction) Philippopoli, le 18 Octobre 1878

Nous avons l'honneur de vous exposer ce qui suit:

A l'arrivée des Russes nous avons abandonné nos foyers, en laissant tout ce que nous possédions; nous nous sommes décidés dernièrement à y retourner, mais nous avons trouvé nos maisons en cendres et nos villages en ruines. Nous sommes donc dans un état de misère inouie, et pourtant les autorités Russes exigent de nous le paiment d'une certaine somme qu'elles qualifient d'impôts sur les moutons.

Nous venons vous supplier d'obtenir que nous soyons exempts de cette taxe.*

(Suivent les signatures)

Foreign Office Archives (Public Record Office — London), F.O. 424/76 — Confidential (3852), p. 228, No. 322/2.

(*) Doğu Rumeli Avrupa Komisyonunda İngiltere Başdelegesi Sir H. Drummond Wolff, 6 Kasım 1878 günü bu belgeyi bir diğer belgeyle birlikte İngiltere Dışişleri Bakanı Salisbury'ye iletiyor. İkinci belge, Filibe'nin Küçükyaka mahallesinde oturan Fatma adlı bir Türk kadınının Doğu Rumeli Avrupa Komisyonuna sunduğu bir şikâyet dilekçesidir. Bu dilekçede adıgeçen kadın, üç Bulgar jandarmasının evine girdiklerini, kocasını öldürüp kendisine tecâvüz ettiklerini bildirmekte ve suçluların adlarım da vererek bunların Avrupa Komisyonu tarafından cezalandırılmalarını istemektedir. Sir H. Drummond Wolff, bu iki belgeyi Salisbury'ye iletirken, "I beg to cali your Lordship's special attention to these two documents" (Bu iki belge üzerine Asaletmeablarımn özel dikkatlerini çekerim) demektedir. (Ibid., p. 227).

No. 397

MR. GOULD, BRITISH DIPLOMATIC AGENT AT BELGRADE, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY

No. 193 Belgrade, October 18, 1878

My Lord,

In my despatch No. 180 of the 4th instant, I ventured to call your Lordship's attention to the utterly destitute condition of the vast majority of the numerous refugees from Bosnia who have fled into Servia, and the somewhat harsh refusal of the Austo-Hungarian Government to faciliate their return to their homes. I am happy to say the Imperial Government has just notified to the Servian Government that it has granted them a full and complete amnesty, and that in consequence these Bosnian refugees, to whatever class or condition they may belong, can at once return to their homes without the slightest fear of molestation.*

The city of Belgrade is, however, still full of Turkish officials, military officers, and nizams with their families, among whom great distress is said to prevail, notwithstanding the humane efforts

---

(*) İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard, 24 Ekim 1878'de Dışişleri Bakanı Salisbury'ye şu raporu yazıyor:

"My Lord, Therapia, October 24, 1878

"I communicated to my Austrian colleague the information contained in Consul Freeman's despatch No. 62 of the 26th ultimo, as to the destitute condition of a number of families of Ottoman employés and officers which had remained in Bosnia and Herzegovina. I now learn from Count Zichy that Baron Philippovich has received orders from the Austro-Hungarian Government to give every possible facility for the return of these families to Turkey, and that Austrian military authorities have been instructed to forward such families across the frontier into Austria, to Trieste and Ragusa, and to provide them with the means of subsistence. From these points they will be forwarded to Constantinople, at the expense of the Ottoman Government, and in accordance with an arrangement concluded with the Ottoman Embassy at Vienna. His Excellency further informs me that the Porte having dispatched Lieutenant-Colonel Ömer Vehby Bey to Sarajevo to superintend the return of these families to Constantinople, and Austrian officer has been sent with him to assist him in the accomplishement of this duty." (Layard to Salisbury, of October 24, 1878, No. 1314, F.O. 424/76, pp. 26-27, No. 18).

of the Servian authorities to relive it. The conduct of these unfortunate people has in every respect been beyond all praise, for not a single complaint has been heard against them, although large bodies of them have had to march long distances through the country under the nominal escort of one or two police officers. They are patiently waiting to be conveyed back to Constantinople, but I am not aware whether any arrangement has yet been made for the purpose. The Austian Agent here, to whom I mentioned the subject, told me his Government would have nothing to do with them, as it considered Servia to be bound to find the money necessary to cover the expense of transporting them back to Turkey. How this is to be done in the present straightened circumstances of the Servian Treasury is more than I am prepared to say.

Singularly enough, none of these poor people have yet applied to this agence for relief.

I have, etc.

(Signed) G. F. GOULD

Foreign Office Archives (Public Record Office — London), F.O. 424/75 — Confidential (3799), p. 417, No. 622.

No. 398

SIR A. H. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY

No. 927. Secret.
(Telegraphic) Therapia, October 19, 1878

Austrian Ambassador tells me, most confidentially, that Russian Ambassador admitted to him to-day that the whole Bulgarian population would be removed from territories outside of Eastern Roumelia, and settled in that province in villages and houses from which the Mussulmans have been driven.

There can be little doubt, from further observations made by him, that it is the intention of Russia so to increase Bulgarian population in that province as to make its speedy union with Bulgaria a certainty.

Foreign Office Archives (Public Office, London), F.O. 424/75 — Confidential (3799), p. 309, No. 494.

No. 399

SAFVET PACHA, GRAND VIZIR DE TURQUIE, AU PRINCE NICOLAS, PRINCE DE MONTENEGRO.

Télégraphique
No. 52632/3 Le 21 Octobre 1878

Je crois devoir entretenir directement Votre Altesse des faits regrettables qui nous sont signalés par nos Autorités et qui concernent les réfugiés d'Antivari et de Dulcigno.

La Sumlime Porte leur avait fait donner l'assurance qu'ils pouvaient regagner leurs demeures et reprendre possession de leurs biens, non seulement sur la partie du territoiore qui doit être restitué à la Turquie, mais encore et au même titre dans les localités destinées au Monténégro, ce qui était conforme au droit aussi bien qu'aux intentions du Gouvernement Princier.

Cependant des rapports récents et officiels nous apprennent que les réfugiés, à leur retour tant dans la district d'Antivari que dans celui de Dulcigno qui doit être restituté à la Turquie, on trouvé contrairement aux dispositions de l'art. 30 du Traité de Berlin, leurs terres et leurs autres propriétés immobilières en la possession des personnes qui n'y ont aucun droit et qui les détiennent en vertu d'une répartition qui en aurait été faite entre eux. Les malheureux ainsi spoliés ont dû pour la plupart se rétirer et leurs plaintes légitimes transmises et appuyées par les Autorités Impériales aux Autorités Princières n'ont reçu jusqu'à présent aucune satisfation.

La Sublime Porte est convaincue que Votre Altesse ignore ces faits et que si Elle en avait eu la connaissance, une violation aussi flagrante du droit de propriété et du droit des gens aurait été promptement réprimée. C'est dans cette persuasion que je viens faire un appel direct et pressant aux sentiments de justesse dont Votre Altesse est animée pour qu'Elle veuille bien ordonner que des mesures efficaces et immédiates soient prises pour assurer aux réfugiés rentrant dans leurs foyers la restitution et la libre juissance de leurs biens meubles et immeubles et la sécurité pour leurs personnes.

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

No. 400

SIR WOLFF, BRITISH COMMISSIONER IN EASTERN ROUMELIA, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY

No. 71
(Extraits) Therapia, October 21, 1878

My Lord,

Yesterday morning Sir Henry Layard sent us a telegram from the Palace, saying that the Sultan would receive Lord Donoughmore and myself at 12.

His Imperial Majesty received us most graciously. He expressed his strong feeling of friendship for England, and said that he was glad to see us before starting on a mission which he hoped would restore peace to the unhappy population of Eastern Roumelia...

He then alluded to the repatriation of the refugees. This, I said, was one of our earnest studies, and that we had not been week here before Lord Donoughmore had gone to Philippopolis partly to examine this question on the spot. His Majesty then asked Lord Donoughmore some details of his journey, and when Lord Donoughmore had given them replied that he had gone on a mission of mercy which would be recompensed by God....

He then returned to the question of the refugees, and I suggested that one point very much mixed up with it was that of the gendarmerie..

I have, etc.

(Signed) H. DRUMMOND WOLFF

Foreign Office Archives (Public Record Office — London), F.O. 424/76 — Confidential (3852), pp. 51-52, No. 38.

No. 401

DAHİLİYE NEZARETİNDEN TANZİM OLUNAN MÜZEKKERE

Suret 27 Ekim 1878

Anadolu vilâyetine gönderilmiş olan muhacirler bulundukları mahallerden külliyet üzere avdet etmekte ve halbuki mevsim-i şitâ yevmen fe yevmen takarrûb eylemekte olduğu cihetle bunların burada iskânları gayetle müşkül olacağından maada zaten mevcut olan bunca nüfus-u kesîre muhacirinin bir kat daha tezayüdiyle sıhhat-ı umumiyeyi ihlâl edeceğine mebni Dersaadet'ten ruhsat verilinceye kadar bâde izin Dersaadet'e muhacir gönderilmemesi zımmında Anadolu vilâyetine icra-i tebliğat ve tekidat edilmiş olmağın şimdiki halde mahalleri Hükûmetlerinden ruhsat tezkeresi almadıkça Anadolu sevahilinden vapurlara hiçbir muhacir ahz ve irkâb olunmamasının oralara vapurları işleyen kumpanyalara tavsiye ve tenbih olunmak üzere bunların mensup oldukları Sefaretlere tebligat-ı mukteziye ifası zımnında Daire-i Celile-i Hariciyeye işbu müzekkere terkim ve ita kılındı.*

4 Şevval 95, 15 Teşrinievvel 94

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

(*) Bu yazı üzerine Osmanlı Hariciye Nezareti İstanbul'daki yabancı temsilciliklere bir genelge nota göndermiş ve yabancı vapurların müsaadesiz göçmenleri İstanbul'a getirmemelerini istemiştir. (Bk. Belge No. 408).

No. 402

S. A. NICOLAS, PRINCE DE MONTENEGRO, A S. A. SAFVET PACHA, GRAND VIZIR DE TURQUIE

Télégraphique Cettinje, le 15/27 Octobre 1878

Je m'empresse de répondre au télégramme que Votre Altesse vient de m'adresser en date du 21/9 courant au sujet du rapatriement de certains musulmans des districts d'Antivari et de Dulcigne qui ont dû quitter leurs foyers pendant la guerre. Permettez moi d'observer à Votre Altesse qu'il ne s'agit pas ici de simple réfugiés comme vous le croyez d'après les rapports que vous avez reçu, mais bien des gens appartenant à la population civile prises les armes à la main et renvoyées par l'Autorité militaire monténégrine hors des lignes de notre occupation ou bien comme mesure de punition à la suite des capitulations. Dans tous ces détails je prie Votre Altesse de prendre en considération que le sort de ces individus ainsi que beaucoup d'autres malentendus qui rendent aujourd'hui la situation de ces pays précaire et anormale ne peuvent être réglés qu'au moyen d'une entente avec la Sublime Porte, entente qui aurait permis de régler simultanément toutes les questions inséparables du rétablissement définitif de l'état de paix, conformement aux stipulations du traité de Berlin. Nous ne pouvons pas entrer dans l'exécution de certaines clauses de ce traité en suspens ou dans l'incertitude les autres qui sont en même temps les plus essentielles. Je viens donc de nouveaux prier Votre Altesse d'entrer dans l'ordre d'idées indiqué par mon télégramme du 30 Août / 11 Septembre dernier. Une fois des clauses principales du Traité exécutées et la situation militaire réglée par la retraite simultanée des troupes des deux Etats se trouvant toujours au delà des frontières respectives, ce qui fait durer encore l'état de choses créé par la guerre, le règlement du sort des réfugiés en sera la conséquence naturelle. La Sublime Porte a raison de compter sur mes sentiments de justesse, car pour ce qui me concerne il sera plainement fait droit à tout propriétaire du territoire annexé. Je prie encore une fois Votre Altesse de vouloir terminer avant tout la question de la remise au Monténégro du camp fortifié de Podgoritza Spouce qui aura pour conséquence immédiate la retraite des troupes monténigrins dans leurs nouvelles frontières, ensuite une commission mixte aurait pu examiner et résoudre des questions ardues qui suistênt (?) à présent le sort des réfugiés, la remise des prisonniers et les autres détails.

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

No. 403

MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES DE TURQUIE, A L'AMBASSADE DE RUSSIE A CONSTANTINOPLE

Note verbale
No. 52635/251 Le 28 Octobre 1878

Afin de maintenir l'égalité du nombre des membres russes et ottomans au sein de la Commission instituée à la chancellerie de l'Ambassade Impériale et chargée du rapatriement des réfugiés, la Sublime Porte a cru devoir déléguer à la dite Commission deux autres membres, Murad Effendi et Nessid Effendi. Ce dernier continuéra à remplir en même temps... son secrétaire.

Le Ministère des Affaires Etrangères à l'honneur de notifier ces nominations à l'Ambassade de Sa Majesté l'Empereur.

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

No. 404

SIR WOLF, BRITISH COMMISSIONER IN EASTERN ROUMELIA, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY

No. 38
(Telagraphic) Therapia, October 29, 1878

General Stolepin, Governor-General, told M. Kallai that he has proposed at Constantinople exchange of lands between Mussulman refugees from Eastern Roumelia and Christian refugees from Mussulman provinces. This seems specious, but it is evidently intended thus to denude Eastern Roumelia of all Mussulman element.

Bulgarian deputation has this morning presented Commissioners severally with petition against Berlin arrangements and another, emanating from Russian Consulate, is being prepared for signature, expressing satisfaction with existing Russian institutions as being adapted to wants of the country.

The Russians are still destroying the Turkish houses here, and I heare of constant cases of maltreatment of Turks. A Turkish deputation called yesterday on me to represent this. Could you send a cypher to communicate with Mr. Palgrave?

Please answer by telegraph if you receive this, and when.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London), F.O. 424/75 — Confidential (3799), p. 470, No. 717.

No. 405

SIR WOLFF, BRITISH COMMISSIONER IN EASTERN ROUMELIA, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 81 Philippopolis, October 29, 1878
(Received November 7)

My Lord,

To-day I received visits from General Stolipine, the Governor-General, and General Baron Hübsch, the Governor of the town. They were both very civil, the former inviting us to his house.

General Stolipine told me the object he had at heart was the means of relief for the refugees. It was too late in the year to think of bringing them home now, and he proposed to do what had been done at Varna, viz, to send them money to feed them where they were.

Not quite seeing where any remark might land me, I contented myself with saying that I hoped something might be done for these unhappy people.

Later I learnt that the Governor had informed one of my colleagues of a proposal now being made by him at Constantinople through Prince Lobanoff for an exchange of properties between Mussulman refugees from Eastern Roumelia and Christian refugees from the Turkish provinces. The proposal, if carried out, would have the effect of clearing Eastern Roumelia entirely of the Mussulman element.

As I believe the Mussulmans of Roumelia to be almost entirely of Bulgarian descent, and, so to speak, children of the soil, a belief confirmed to-day by answers to questions I put to the Bulgarian deputation, the expulsion of the Mussulmans from their own country will be an example of religious persecution quite inconsistent with the doctrines of toleration inculcated by the Treaty of Berlin.

A far better plan would be to effect an exchange of properties between Mussulmans in the Principality of Bulgaria and Christians in Eastern Roumelia.

(Signed) H. DRUMMOND WOLFF

Foreign Office Archives (Public Record Office — London), F.O. 424/76 — Confidential (3852), pp. 150-151, No. 166.
Turkey, 9 (1879), p. 96.
Accounts and Papers 1878-79 (LXXXI), p. 106.

No. 406

SIR WOLFF, BRITISH COMMISSIONER IN EASTERN ROUMELIA, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY

No. 85 Philippopolis, October 30, 1878

My Lord,

To-day we have been visited by deputations of the Greek and Jewish communities, and also by Mussulman peasants who have been driven from their homes.

The two first deputations merely came to welcome us, and had nothing remerkable to communicate. The Jewish deputation informed me in answer to my inquiries, that the Jewish refugees were gradually returning. They do not seem at present to be undergoing any ill-treatment.

I assured both the Greeks and the Jews of the desire of Her Majesty's Government to secure their happiness, their liberties, and rights.

It was too painful to hear the stories of the unfortunate Mussulmans, nor is it necessary that I should repeat them. They fear returning to their villages, where those who have returned have undergone cruelties and indignities, amongst the least of which was their beards being cut off, and some being bitted like horses by the Bulgarians. They prefer remaining here, and living, or rather starving, without shelter.

I recommended them to adress themselves to Assim Pasha, with whom I shall discuss the question.

Your Lordship will find that Lord Donoughmore's despatches of 20th and 22nd September give a correct representation of the condition of these unhappy people.

I have, etc.

(Signed) H. DRUMMOND WOLFF

Foreign Office Archives (Public Record Office — London), F.O. 424/76 — Confidential (3852), p. 152, No. 169.

No. 407

MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES DE TURQUIE, A L'AMBASSADE DE RUSSIE A CONSTANTINOPLE

Note verbale
No. 52759/268 Le 2 Novembre 1878

Fasso Effendi, délégué Ottoman à Andrinople, chargé du rapatriement et de l'installation des émigrés devant retourner à son poste, le Ministère des Affaires Etrangères vient prier l'Ambassade de Sa Majesté l'Empereur de vouloir bien inviter les Autorités Russes de cette ville à lui accordr les facilité et le concours dont il pourrait avoir besoin dans l'accomplissement de ses fonctions.

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

No. 408

SAFVET PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE TURQUIE, AUX REPRESENTANTS DE FRANCE, D'ANGLETERRE, D'AUTRICHE-HONGRIE, DE RUSSIE ET D'ITALIE A CONSTANTINOPLE

Circulaire
No. 52768/57 Le 4 Novembre 1878

Ces jours derniers, les émigrès envoyés en Anatolie ayant commencé à revenir en grand nombre dans la Capitale, la Sublime Porte, dans le but de prévenir les inconvénients multiples auxquels ne manquerait pas de donneur lieu leur encombrement à Constantinople pendant la mauvaise saison, a transmis aux Gouverneurs Généraux des provinces asiatique l'ordre d'empêcher, jusqu'à nouvel avis, le retour à Constantinople de ces émigrés.

Je viens en conséquence prier Votre Excellence de vouloir bien prescrire de son côté, à la (aux) Compagnie (s) ... de navigation à vapeur de ne plus accepter à bord de leur bateaux les émigrés qui voudraient s'embarquer dans les ports de l'Asie sans être munis d'un permis spécial des Autorités locales.

Veuillez (agréez), etc.

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

No. 409

MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES DE TURQUIE, A L'AMBASSADE DE RUSSIE A CONSTANTINOPLE

Note verbale
No. 52774/270 Le 4 Novembre 1878

La Sublime Porte vient d'être informée que les Autorités Russes se sont opposées au retour dans leur pays d'environ 800 réfugiés qui, en vertu de la permission du Commissaire Russe, s'apprêtaient à partir après avoir été dûment munis de leurs passeports. Ces Autorités ont motivé leur refus par un ordre de Sa Majesté l'Empereur prescrivant de dresser une liste de tous les réfugiés et de ne permettre le départ que de ceux qui ne seraient pas impliqués dans les derniers évènements. Il y a évidemment un erreur de la part des Autorités Russes touchant l'ordre de S. M. l'Empereur qui ne peut avoir pour but d'arrêter. (...) les réfugiés qui demandent à se rapatrier. D'un autre côté, l'incombrement à Varna est très grand. Plus de 6000 réfugiés errent dans les rues sans asile. Toutes les maisons sont occupées par les Russes, cette situation, en se prolongeant encore quelques temps, amenerait la perte presque totale de ces infortunés.

Le Ministère des Affaires Etrangères vient donc prier l'Ambassade de Sa Majesté l'Empereur de Russie de vouloir bien faire auprès de qui de droit les démarches nécessaires pour qu'aucune difficulté ne soit pas apportée au rapatriement des réfugiés de Varna.

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

(...) Bir kelime okunamadı. Bu belgenin dayanağı için bk. Belge No. 388. Hariciye Nezaretinin bu notasına Rusya Sefaretinin verdiği cevap için bk. Belge No. 410.

No. 410

AMBASSADE DE RUSSIE A CONSTANTINOPLE, AU MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES DE TURQUIE

Note verbale
No. 767 Péra, le 4 Novembre 1878

En réponse à la note verbale que la Sublime Porte a bien voulu adresser, en date du 4 Novembre No. 52774/270, l'Ambassade Impériale s'empresse de l'informer que les Autorités du district de Varna ne s'opposent nullement à la rentrée des réfugiés musulmans, pourvu que ces derniers soient munis des documents délivrés par la Commission siégeant à Varna sous la présidence du Gouverneur de la ville.

D'après l'arrengement intervenu entre la Sublime Porte et l'Ambassade Impériale, avant de lélivrer le permis nécessaire la Commission doit s'assurer 1) si les réfugiés désirant se rapatrier peuvent prouver par le témoignage de leurs voisins qu'ils habitaient constamment ce pays et 2) d'examiner si ces personnes ne figurent point sur les listes des invididus compromis dans les derniers évènements.

Aussitôt ces formalités remplies les réfugiés musulmans peuvent sans aucun empêchement et en pleine sécurité rentrer dans leurs foyers.*

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

(*) Bu belge, 409 sayılı belgeye cevaptır. Buradan anlaşıldığına göre, göçmenlerin geri dönmeleri meselesiyle görevli, Varna'da, bir komisyon bulunmaktadır. Bunun gibi, evvelce Ayastefanos'ta da bir komisyonun faaliyet gösterdiği, sonradan bu komisyonun İstanbul'a taşındığı ve Rusya Konsolosluğunda çalıştığı çeşitli belgelerden anlaşılmaktadır. Bu komisyonlar Türk - Rus karma komisyonlarıdır. Fakat ben, bunlar hakkında yeteri kadar belge bulamadım. Öyle sanıyorum ki, bu konularla ilgili belgeler Başbakanlık arşivlerinde bulunabilir.
Diğer yandan, yukarıdaki belgede, göçmenlerin geri dönmeleri konusunda Türk ve Rus makamları arasında bir uyuşmaya (arrangement) varıldığı belirtilmektedir. Bu konuda da yeteri kadar belge bulamadım. Başka araştırıcıların bu eksikleri tamamlayacaklarını umarım.

No. 411

SAFVET PACHA, GRAND VEZIR ET MINISTRE DES AFF. ETR. A ASSIM PACHA, COMMISSAIRE DE TURQUIE EN ROUMELIE ORIENTALE

Télégraphique Le 24 Octobre/5 Novembre 1878

Il se dit que, dans le but de remplir la Roumélie Orientale exclusivement de Bulgares on doit faire venir à Andrinople plus de 2.000 Bulgares, massés entre Constantinople et Andrinople, et les envoyer dans la Roumélie Orientale. Ces Bulgares ne possédent pas un pouce de terre dans cette contrée: leur expédition dans la Roumélie Orientale est faite en vue de les mettre en possession des immeubles et des terres appartenant à la population Musulmane. Car les émigrés se trouvant à Brousse, à Smyrne, et dans d'autres pays, ayant entendu la nouvelle du rapatriement de leurs compatriotes sont venus à Constantinople pour rentrer: la ville et ses faubourgs se sont remplis d'émigrés; leur repatriement étant devenu presque impossible, il a été représenté au Prince Lobanoff de tâcher d'accélérer ce repatriement. Le Prince a répondu qu'il jugeait convenable de les mettre dans les maisons abandonnées par les Bulgares émigrant dans la Roumélie Orientale, et de leur donner leurs terres à cultiver. Il résulte de cette réponse que c'est une espèce d'échange qui est projeté entre les terrains abandonnés ici par les Bulgares, et ceux abandonnés là par la population musulmane.

Pour pouvoir exécuter cette échange il faudrait mesurer ces terrains de deux parts, en désignant la nature et le degré de leur valeur, ce qui n'est pas très-facile. D'un autre côté, beaucoup de Bulgares émigrant dans la Roumélie Orientale ne possèdent pas de terres, et travaillent dans les champs de tiers; ils ne peuvent donc pas recevoir de terres gratuitement. Il est donc impossible d'exécuter cet échange.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London), F.O. 424/76 — Confidential (3852), p. 304, No. 452/1.
Turkey, No. 9 (1879), p. 119.
Accounts and Papers 1878-1879 (LXXXI), p. 129.

No. 412

PROJET DE REGLEMENT PRESENTE PAR LES DELEGUES OTTOMANS A LA COMMISSION EUROPEENNE DE LA ROUMELIE ORIENTALE POUR LE REPATRIEMENT DES REFUGIES DE LA ROUMELIE

Le 6 Novembre 1878

I

a) Les réfugiés ont le droit de rentrer librement dans la Roumélie Orientale et de s'établir de nouveau dans les localités qu'ils habitaient auparavant.

b) Leurs personnes, leur honneur et leurs biens doivent être pleinement sauvegardés.

c) Le principe de la parité des traitements dans les mesures de police doit être strictement appliqué par rapport aux réfugiés rentrés dans la Province et aux autres éléments de la population.

d) Les ci-devant réfugiés habitants des bourgs ou villages ont pleine liberté de vaquer aux travaux des champs et d'aller d'un endroit à un autre, notamment de se rendre au siège de l'Administration.

e) Toute facilité doit être laissée aux ci-devant réfugiés pour qu'ils puissent se procurer des instruments de labour et des semailles.

f) Ils peuvent, comme par le passé, user du droit d'affouage dans les forêts communales ou appartenant à l'Etat, selons les lois en vigueur.

g) Les réfugiés rentrés chez eux doivent être remis le plus promptement possible en possession de leurs immeubles.

h) Pour demander la réintégration dans leurs propriétés les réfugiés n'auront qu'à établir qu'ils étaient possesseurs de ces biens avant leur éloignement. La preuve que cette possession était illégitime incombe aux détenteurs postérieurs.

i) La Commission émet le voeu que les réfugiés soient indemnisés dans une mesure équitable pour la perte de leurs immeubles et approvisionnements si les tiers détenteurs ou les autorités qui ont séquestré les dits immeubles et approvisionnements ne sont pas en mesure de les leur rendre en nature.

k) Les réfugiés dont le retour est retardé devraient envoyer dans la Province des mandataires ou choisir parmi les habitants du pays. Aucun empêchement ne devrait être opposé aux mandataires dans l'accomplissement de leur mandat.

a) Une sous-commission spécialement déléguée par la Commission européenne veille et pourvoit au repatriement des réfugiés.

b) La sous-commission institue et nomme des agents dans les parties de l'Empire où il y a actuellement des agglomérations des réfugiés de la Roumélie Orientale. Ces agents ont un caractère public et sont accrédités auprès des autorités auxquelles ils peuvent réclamer aide et assistance pour l'accomplissement de leur mission.

c) Les agents de la sous-commission délivrent des passe officielles, valables comme passeports et feuilles de route, moyennant lesquels les réfugiés doivent être admis à pénétrer et à circuler librement dans la Province.

d) La sous-commission institue et nomme dans la province au chef lieu de chaque sandjak et dans toute autre localité où besoin sera des commissions locales qui lui servent d'agences.

e) Les commissions locales connaissent de toutes affaires et de tous litiges concernant les réfugiés repatriés ou non répatriés. Toute dénonciation, toute plainte, toute réclamation formée, soit par des réfugiés repatriés ou par des mandataires des réfugiés non repatriés, soit contre eux devront être préalablement soumises à ces commissions.

f) Les décisions des commissions locales peuvent être référées à la sous-commission spéciale qui, selon la gravité ou l'importance du cas, statue elle-même ou en réfère à la Commission européenne.

Commission Européenne de la Roumélie Orientale No. 8, Séance du 25 Octobre / 6 Novembre 1878 (11 Zilcadé) 1295), pp. 22-24.

Bu önergenin Doğu Rumeli Avrupa Komisyonunda görüşülmesi üzerine, 7 Kasım 1878 günü İngiliz Başdelegesi Sir H. Drummond Wolff, Dışişleri Bakanı Salisbury'ye şu telgrafı çekmiştir: "Sitting to-day of six hours. Kallay's proposal carrired. Turkish proposal for repatriation discussed. I made a protest against ill-treatment of Mussulmans and Jews. Declaration made by five Commissioners in favour of repatriation. Russian and German voted against. I made a proposal that Financial Committee examine means of relieving or repatriating refugees, and superintend emigrants of all races and religions. Accepted unanimously." (Sir. H. D. Wolff to the Marquis of Salisbury November 7, 1878, No. 44 / F.O. 424/76 - p. 169, No. 206.)

No. 413

DEUXIEME DISCUSSION DE LA QUESTION DU RAPATRIEMENT DES REFUGIES AU SEIN DE LA COMMISSION EUROPENNE DE LA ROUMELIE ORIENTALE

(Extraits du Protocole No. 8)

Séance du 25 Octobre/6 Novembre 1878

L'ordre du jour appelle la discussion du projet de règlement pour le repatriement des réfugiés en Roumélie Orientale présenté par les Commissiaires Ottomans.*

Le Président relit ce document.

Les Commissaires de Turquie demandent que leurs projet soit discuté et pris en considération.

Sir Henry Drummond Wolff pense que personne ne peut nier l'état déplorable des réfugiés à l'extérieur comme à l'intérieur de la province: "Je trouve ici, dit-il, des réfugiés de différentes nationalités. Dans la ville on voit des maisons brûlées et d'autres à demi-détruites dans lesquelles en empêche les habitants de rentrer; la police bulgare maltraite ces infortunés. Il faut dénoncer ces faits, et je propose à la Commission de constater d'une manière solennelle ses sympathies pour les réfugiés et leurs malheurs. Je ne crois pas que la Commission puisse exécuter elle-même les mesures proposées par les Commissaires ottomans; elle ne saurait par exemple instituer une sous-commission chargée de veiller au repatriement. Mais il serait opportun d'informer les Gouvernements qu'ils est de la plus haute importance de procéder sans retard au repatriement des réfugiés et que sans cela la Commission ne peut absolument pas accomplir la tâche d'organisation qui lui est confiée. Les Commissaires devraient solliciter à ce sujet des instructions précises. Je voudrais, dit en terminant le Commissaire de la Grande Bretagne, que la Commission invitât le Comité des finances à examiner si les ressources de la Province permettent de venir efficacement en aide aux réfugiés."

Le Colonel Schepelew partage entièrement les sympathies générales exprimées pour les émigrés par son collègue de la Grande Bretagne, mais il proteste formellement contre ce qui vient d'être dit par Sir Henry Drummond Wolff sur la manière dont ils sont

traités par la police locales. Le première Commissaire de Russie se voit dans la nécessité de protester contre cette assertion, d'autant plus qu'il croit comprendre que Sir Henry Drummond Wolff veut attribuer à la police locale un parti de maltraiter systématiquement les réfugiés musulmans, ce que le Colonel Schepelew nie absolument. Il admet en second lieu que chacun des Commissaires a individuellement le droit incontestable de solliciter de son Gouvernement des instructions sur cette question, mais il croit que la Commission ne peut pas décider que cette demande aît lieu.

M. de Gallay est d'avis que la question du retour des réfugiés intéresse directement la Commission. "Nous ne faisons pas, dit-il, une Organisation pour les montagnes, les vallées et les plaines, mais la faisons pour une population dont une partie se trouve hors de la Province dans un état déplorable.

"Les réfugiés méritent toutes nos sympathies; j'admettrai l'opinion ou plus tôt le voeu qu'ils soient repatriés le plustôt possible pour que la Commission sache de quels éléments se compose la population pour laquelle elle est chargée de faire une organisation. Je partage l'avis de mon collègue de la Grande Bretagne quant au recours pécuniaire que la Commission pourrait éventuellement procurer à ces malheureux; mais quant à la proposition des Délégués de Turquie je ne pourrais l'accepter; la Commission n'étant pas un Etat, ne peut nommer des agents accrédités, je répète que je désire vivement le repatriément des réfugiés et, s'il n'y a pas d'autres moyens d'y parvenir, j'accepte la proposition de mon collègue de la Grande Bretagne d'avertir nos Gouvernements qu'il est de la plus grande importance que les réfugiés soient repatriés, en demandant des instructions à ce sujet."

Le Prince Tzeretelew s'associe entièrement aux opinions exprimées par M. de Kallay en ce qui concerne l'impossibilité pour la Commission de se charger d'exécuter les mesures proposées par les Commissaires Ottomans. Mais quant à demander des instructions aux Gouvernements, c'est un acte purement individuel auquel la Commission ne saurait obliger ses membres.

M. de Ring adhère aux opinions exprimées par Sir Henry Drummond Wolff et M. de Kallay: "Personne de nous, dit-il n'est suspect de manquer de symptahie pour les réfugiés. J'ai gardé quant à moi le plus pénible souvenir de ce qui j'ai vu près de Constantinople et je suis prêt à concourir par tous les moyens possibles à adoucir leur sort.

"Mais la Commission ne peut opérer elle-même le repatriement désiré, car je ne pense pas que les mesures proposées par mes collègues de Turquie soient d'une application possible. S'il m'était permis en cette circonstance de suggérer un **modus procédendi,** je croirais opportun que la Sublime Porte saisît de la question les Cabinets sig-signataires du Traité de Berlin. En concluant ce traité, les Puissances ont contracté l'obligation d'assurer le sort des populations de la nouvelle Province quelles qu'elles soient.

"J'engagerai donc mes collègues ottomans à conseiller à la Sublime Porte d'adresser une circulaire aux Puissances signataires du Traité de Berlin pour attirer de la manière la plus pressante leur attention sur la question des réfugiés. Les Puissances une fois saisis pourraient donner à leurs Ambassadeurs à Constantinople des instructions spéciales: Les Ambassadeurs à leur tour déléguéraient une partie de leurs pouvoirs à la Commission de la Roumélie Orientale. Pour faciliter notre oeuvre, il faudrait en outre que la Sublime Porte eût à sa disposition une grosse somme d'argent destinée à subvenir aux besoins des réfugiés; car la Province n'est pas, je crois, en état de faire à elle seule les frais nécessaires ni par les ressources dont elle dispose actuellement ni par celles que pourrait lui fournir un emprunt."

"Le but que poursuivent en proposant un projet de réglement pour le repatriement des réfugiés est, dit Abro Effendi, purement humanitaire; car si l'on n'avise pas au plus tôt à mettre en pratique les mesures que nous avons suggérées, on aura à déplorer des milliers des victimes. Il y a des villages vides où la population ne peut rentrer; on voit à Philippopolis un quartier musulman que ses habitants ne peuvent occuper: sous nos yeux on démolit leurs maisons. La population errante et malheureuse à laquelle je prie mes collègues de s'intéresser appartient à la Province que nous devons organiser. La Commission Européenne peut tous les jour constater elle-même l'état de misère des malheureux réfugiés; elle doit songer à leur venir en aide, à les réintegrer dans leurs foyers. Ce que les Commissaires ottamans vous demandent, c'est de vouloir bien sauver la vie de milliers d'hommes fatalement condemnés à périr, si on les abandonnait à leurs triste sort. Tous attendent leur aslut de la Commission à laquelle ils font appel; je vous prie de ne pas rejeter leurs prières et de discute pour des raisons graves et d'humanité les mesures que nous avons l'ohhenur de vous proposer."

Le Baron de Ring admet qu'il est nécessaire que la Commission, pour se conformer au règlement, discute article par article le projet des Commissaires Ottomans. Ce n'est pas une question de bonne volonté, mais bien d'impossibilité pratique, qu'il oblige, ainsi que ses collègues, à se prononcer contre les mesures proposées; mais il n'a aucune objection à voter la première partie du projet.

Le Prince Tzeretelew croit qu'avant d'admettre la discussion article par article du projet des Commissaires Ottomans il faudrait se rendre compte du résultat que pourra avoir le débat.

M. de Kallay est d'avis que la discussion doit avoir lieu. Les divers membres de la Réunion qui ont pris la parole ont jugé le projet en entier et dans sa forme actuelle; mais au cours du débat on pourra reconnaître que l'un ou l'autre des articles qu'il contient est acceptable.

Le Premier Commissaire de Russie refuse de discuter le projet en tout et en partie, car ce document traite une question débattue directement entre la Gouvernement Russe et la Sublime Porte.

Le deuxième Commissaire de Russie partage l'opinion de son collègue. La question tout entière sort à ses yeux de la compétence de la Réunion et regarde exclusivement la Commission instituée **ad hoc**, à la suite d'un accord entre le Gouvernement Impérial de Russie et la Sublime Porte.

Abro Effendi regrette d'avoir à constater que les travaux de la Commission à laquelle son collègue de Russie vient de faire allusion n'ont abouti jusqu'à ce jour à aucun résultat. C'est d'ailleurs sur un ordre formel du Gouvernement ottoman que le projet pour le repatriement des émigrés a été présenté à la Commission.

A ce propos M. Vernoni croit utile de donner lecture d'un entrefilet du journal **la Turquie** (31 Octobre 1878) qui a trait à la question soulevée:

"Le Conseil des Ministres s'est réuni hier en séance ordinaire à la Sublime Porte.

La question qui a fait l'objet de ses délibérations est celle du repatriement des émigrés. Le Conseil a discuté les conditions proposées par l'autorité russe pour le retour des musulmans et a arrêté les instructions qui seront données aux commissaires russes.

"Il est à espérer que la Commission mixte pour le repatriement des réfugiés reprendra ces jours-ci ses travaux."

Les Commissaires Russes regrettent aussi que la commission qui siège à Constantinople n'ait pas encore obtenu de résultats pratiques, mais n'ayant pas reçu d'instructions identiques à celles de leurs collègues ottomans, ils persistent à refuser de prendre part à la discussion sur le projet de repatriement des émigrés.

Le Baron de Ring constate que le refus des Délégués de Russie ne peut être pour la Commission un motif d'interrompre la discussion. Si les Commissaires de Russie ne prennent point part au débat, leur abstention sera considérée comme un vote négatif.

(Le Président donne lecture des alinéas a, b, c, et d, de la Ière partie du projet qui sont acceptés, sans modifications, par six Délégués; les Commissaires russes s'abstiennent.)

Le Président donne lecture de l'alinéa (e):

"e) Ceux que le Gouvernement ottoman a armés pour son service pendant la guerre et ceux qu'il a employés au titre quelconque ne doivent pas être inquiétés."

M. de Kallay fait observer aux Délégués de Turquie qu'il ne pourrait voter cet alinéa que si l'on citait un article du traité de Berlin accordant l'amnistie, cas spécial qui doit toujours être réglé au moment de la conclusion d'une paix.

Les Commissaires de Turquie retirent l'alinéa (e).

Le Président lit l'alinéa (f) :

"f) Toute facilité doit être laissée aux ci-devant réfugiés pour qu'ils puissent se procurer des instruments de labour et des semailles."

Le Président n'a aucune objection à formuler contre cet article.

Six commissaires adoptent l'alinéa (f); les Délégués de Russie s'abstiennent.

Le Président lit l'alinéa (g):

"g) Ils peuvent, comme par le passé, user du droit d'affouage dans les forêts communales ou appartenant à l'Etat."

Le Président (Le Délégué d'Allemagne) vote contre cet alinéa qui devrait être plus précis; les Commissaires Russes s'abstiennent; les autres Délégués acceptent l'alinéa (g) avec l'adjonction à la fin de l'alinéa des mots **"selon les lois en vigueur."**

Le Président donne lecture de l'alinéa (h):

"h) Les réfugiés rentrés chez eux doivent être rémis le plus promptement possible en possession de leurs immeubles."

Le Président ne peut accepter cet alinéa qui a trait à des questions juridiques compliquées et demandrait un examen de la question toute entière.

M. de Kallay tout en admettant le principe qui a présidé à la rédaction vote contre l'alinéa (h), car tout en désirant le retour des réfugiées, il ne voit par par lequels la Commission pourrait opérer leur réintegration dans leurs biens. Les Commissaires de Russie s'abstiennent, les autres délégués adoptent l'alinéa (h).

Le Président lit l'alinéa (i):

"i) Pour établir leurs droits à cette réintégration, il leur suffit de prouver qu'ils étaient en possession de leurs immeubles à l'époque où ils ont été obligés de s'éloigner. La présomption de propriété résultant de cette possession peut-être renversée que par des antériéures à la dite époque, relatifs aux mêmes immeubles et établissant qu'ils appartiennent à une autre ou à d'autres personnes."

Le Président (Le Délégué d'Allemagne) vote contre l'alinéa (i). Les Commissaires de Russie s'abstiennent; les autres Commissaires adoptent cet alinéa amandé comme suit:

"i) Pour demanser la réintégration dans leurs propriétés les réfugiés n'auront qu'à établir qu'ils étaient possesseurs de ces biens avant leur éloignement. La preuve que cette possession était illégitime incombe aux détenteurs postérieurs."

Le Président donne lecture de l'alinéa (j):

"j) Les céréales et approvisionnements de toute nature appartenant à des ci-devant réfugiés qui auront été pris par des tiers, ou séquestrés par l'autorité, devront être restitués à leurs propriétaires. A défaut de restitution en nature, le prix en sera payé en espèces au cours de l'époque de la main mise."

M. de Kallay au point de vue théorique admet l'alinéa (j), mais il constate que la Commission ne pourra l'exécuter; les Commissaires de Russie s'abstiennent. Sur la proposition du Baron de Ring, les autres délégués approuvent l'amendement suivant à l'alinéa (j):

"j) La Commission émet le voeu que les réfugiés soient indemnisés dans une mesure équitable pour la perte de leurs immeubles et approvisionnements, si les tiers détenteurs ou les autorités qui ont séquestré les dits immeubles et approvisionnements ne sont pas en mesure de leurs rendre en nature.'

Le Président donne lecture de l'alinéa (k):

"k) Ceux dont les maisons ont été brûlées ou démolies et qui n'auront pas été indemnisés seront déchargés de tout impôt jusqu'à la réorganisation de la Province."

Sur la prière de l'Assemblée, les Délégués de Turquie retirent cet alinéa en rapport trop intime avec les questions financières que la Commission doit seule traiter. Les Commissaires de Russie s'abstiennent.

Le Président lit l'alinéa (l):

"l) Les réfugiés dont le retour est retardé ont le droit d'envoyer dans la Province des mandataires ou d'en choisir parmi les habitants du pays. Leurs droits sont les mêmes que ceux des réfugiés déjà repatriés. Aucun empêchement ne doit être opposé au mandataires dans l'accomplissement de leur mandat."

Les Délégués de Russie s'abstiennent, les autres Commissaires adoptent l'alinéa (l) rédigé comme suit:

"l) Les réfugiés dont le retour est retardé devraient envoyer dans la Province des mandataires ou en choisir parmi les habitants du pays. Aucun empêchement ne devrait être oppoé aux mandataires dans l'accomplissement de leur mandat."

Vu les modifications qui y ont été apportées le projet du règlement pour le repatriement des réfugiés de la Roumélie Orientale, (Ière partie), se trouve rédigé comme suit...*

Le Président lit la deuxième partie du propet présenté par les Commissaires ottomans...**

La Commission décide que vu la connexité de tous les alinéas de cette seconde partie du projét, ils seront discutés simultanément.

(*) Bk. Belge No. 412'nin birinci kısmı.

(**) Bk. Belge No. 412'nin ikinci kısmı.

M. de Kallay parle contre la deuxième partie du projet des Commissaires ottomans dont il ne peut admettre la possibilité d'exécution pratique. Il constate que la majorité de la Commission a exprimé par ses votes sur les alinéas de la première partie, les voeux qu'elle forme pour le repatriement des réfugiés et propose de rejeter la seconde en adoptant l'idée de Sir H. Drummond Wolff d'inviter le Comité des finances à donner son opinion sur les moyens de venir efficacement en aide aux réfugiés.

Sir H. Drummond Wolff est d'avis que la seconde partie ne peut être exécutée et prie ses collègues de Turquie qui ont reçu l'adhésion de la majorité de l'Assemblée aux principes qu'ils avaient mis en avant, de retirer cette partie de leur projet, et de se rallier à sa combinaison.

M. de Ring partage l'avis de ses collègues d'Autriche-Hongrie et de la Grande Bretagne. Il engage également les Commissaires ottomans de renoncer à la seconde partie de leur projet et accepter la proposition de Sir Sir Henry Drummond Wolff. Il epère en outre que les Commissaires de Russie adhéreront à cette dernière.

Les Commissaires Ottomans disent qu'ayant constaté les opinions de la majorité des Commissaires sur la première partie du projet, ils retirent la seconde et sont prêts à adhérer à la proposition de Sir Henry Drummond Wolff.

Le Président met aux voix l'ensemble de la première partie du projet des Délégués de Turquie qui est adopté par les Commissaires d'Autriche-Hongrie, de France, de la Grande Bretagne, d'Italie et de Turquie avec ce titre:

Déclaration concernant le repatriement des réfugiés de la Roumélie Orientale

Les Commissaires russes disent qu'ils votent contre le projet ottoman dans son ensemble, car ils ne voient pas le but pratique d'exprimer des voeux sur une question qui est en dehors du mandat direct de la Commission et ne peuvent pas admettre l'ingérance de la Commission dans des questions du ressort des autorités locales. Le Gouvernement Impérial de Russie et la Sublime Porte sont saisis depuis longtemps de cette question. Mais la Délégation russe est prêt à adhérer à l'idée de Sir Henry Drummond Wolff.

Le Président adopte le point de vue de ses collègues, mais il vote contre le projet présenté par MM. les Commissaires Ottomans,

qui depuis le retranchement de la seconde partie se trouve réduit à un énoncé de principes généraux dont il ne comprend pas l'utilité.

M. Vernoni fait observer qu'il eût été pratique de communiquer le projet des Délégués ottomans à la Commission mixte siégeant à Constantinople, mais il n'a pas voulu en cette circonstance se séparer de la majorité de ses collègues.

Le Président prie Sir H. Drummond Wolff de formuler sa proposition.

Sir Henry Drummond Wolff, avec l'assistance de Coutouly, la formule de la manière suivante:

> "La Commission invite le Comité des finances à examiner si les ressources de la Province permettent à l'administration financière de venir efficacement en aide aux réfugiés et émigrés, sans distinction de race ni de religion, et à présenter sur ce sujet un rapport avec conclusion."

Les Commissaires russes acceptent cette proposition, mais disent qu'il doit être entendu que la Commission aura en vue non seulement les émigrés, mais aussi toute la partie de la population qui est privée des ressources et d'abri, ainsi que les derniers immigrés.

M. de Kallay tient à constater que les immigrés n'auront droit de recevoir des secours qu'après les habitants de la Province.

M. de Ring est de cet avis.

Cette déclaration ne soulève pas d'objections et la proposition de Sir Henry Drummond Wolff est votée à l'unanimité.*

Commission Européenne de la Roumélie Orientale, Protocole No. 8, Séance du 25 Octobre / 6 Novembre 1878, (11 Zilcadé) 1295), pp. 12 - 26.

(*) Doğu Rumeli Avrupa Komisyonunda İngiliz Delegesi Wolff, bu konuda şunları yazmaktadır:

"The Ottoman Commissioners having withdrawn the recommendations of detail, their project under the title of a Declaration was put to the wote, when five voted in favour of it and two against it, the German Commissioner basing his vote the absence of any practical result.

"The Declaration, therefore, was not adopted by the Commission, unanimity being necessary...

"I then proposed a resolution instructing the Finance Committee to examine into the possibility of finding means in the ressources of the Province to relieve the wants of the refugees and emigrants belonging to it. This was carried unanimously..."

(Wolff to Salisbury, November 7, 1878, No. 100,, **F.O. 424/76**, p. 301, No. 451).

No. 414

SAFVET PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE TURQUIE, AU PRINCE LABANOFF, AMBASSADEUR DE RUSSIE A CONSTANTINOPLE

No. 52815/277 Le 7 Novembre, 1878

Les membres Ottomans de la Commission des Réfugiés siégeant au Consulat Général de Russie ont adressé à la Sublime Porte un Rapport, duquel il résulte qu'à la dernière séance de la Commission leurs collégues Russes les ont avisés que les autorités militaires de la Roumélie Orientale s'opposaient à tout envoi de réfugiés Musulmans dans cette province jusqu'à nouvel ordre, déclarant que cette mesure était justifiée par l'occupation de toutes les habitations libres par les réfugiés Bulgares qui ont suivi l'armée Russe dans sa retraite.

Les Délégués Russes consentaient seulement au départ pour la Roumélie Orientale des réfugiés qui justifieraient avoir familles dans la province, ou qui demanderaient à s'y rendre pour le réglement de quelque affaire sous l'engagement de revenir ensuite à Constantinople.

Cette mesure, qui aurait pour effet de suspendre indéfiniment, et à l'entrée de la mauvaise saison, le repatriement des réfugiés Musulmans dans la Roumélie Orientale, est en opposition formelle avec le droit commun, avec l'entente intervenue à ce sujet entre la Sublime Porte et l'Ambassade Impériale, et enfin avec les assurances réitérées que votre Excellence a bien voulu nous donner à cet égard. Je suis donc convaincu que votre Excellence refusera de donner son approbation aux demandes inadmissibles des autorités militaires Russes, et voudra bien en même temps donner aux membres Russes de la Commission des Réfugiés l'ordre catégorique de permettre le repatriement, aussi bien dans la Roumélie Orientale qu'en Bulgarie, des réfugiés Musulmans qui demandent à rentrer dans leurs foyers.

Je dois en même temps signaler à la plus sérieuse attention de Votre Excellence un fait extrèmement grave, qui nous est confirmé par les déclarations mêmes des membres Russes de la Commission des Réfugiés. Il appert, en effet, de leur déclaration, que toutes les propriétés des Musulmans absents de la Roumélie Orientale ont été envahies, et sont actuellement occupées par les Bulgares

venus du dehors de la province à la suite de l'armée Russe, et que ce serait là le motif qui s'opposerait à la rentrée des réfugiés Musulmans. Il s'ensuivrait que ces malheureux non-seulement seraient privés de rentrer dans leurs pays et de reprendre possession de leurs biens, mais encore devraient accepter cette privation au profit d'individus étrangers à la province.

Votre Excellence reconnaîtra qu'il suffit d'énoncer un pareil fait pour en faire resortir la gravité, et, confiant dans l'équité et la loyauté du Gouvernement Impérial de Russie, je viens la prier avec instance de vouloir bien prendre la disposition nécessaire pour la cessation immédiate de cet état de choses, tant en Bulgarie que dans la Roumélie Orientale.

Je dois également prier Votre Excellence de vouloir bien prendre acte des réserves que je suis en devoir de formuler pour la conservation des droits des réfugiés Musulmans sur leurs propriétés et pour la restitution qui doit leur en être faite.

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.
Turkey No. 9 (1879), pp. 162-163.
Accounts and Papers 1878-79 (LXXXI), pp. 172-173.

(*) Bu belgeden anlaşıldığına göre, İstanbul'da, Rusya Başkonsolosluğunda çalışan bir karma Türk - Rus göçmen komisyonu bulunmaktadır. Bu komisyon içinde ve diplomatik alanda Rusya ile Türkiye arasında göçmenler meselesi, daha doğrusu göçmenlerin yerlerine dönebilmeleri meselesi etrafında çetin çekişmeler olmuştur. İstanbul'da Hariciye Vekâleti Arşivlerinde benim bulabildiğim dosyalar arasında bu karma komisyonla ilgili dosyalar yoktur. 1877-78 göçleri konusunu etraflıca aydınlatabilmek ve bu konunun Türk - Rus diplomatik münâsebetlerine ne gibi tesirleri olduğunu izah edebilmek için bu belgelerin de bulunup yayınlanması pek faydalı olacaktır. Rus İmparatorluk arşivlerinde de bu konuda bol miktarda belge olması gerekir. Yayınlanmış Rus belgelerinde Türk göçleri ile ilgili fazla belge yoktur. Birgün Türk ve Rus araştırıcıların karşılıklı olarak bu belgeleri de ortaya çıkarmalarını dilerim.

No. 415

M. DE RING, DELEGUE DE FRANCE DANS LA COMMISSION EUROPEENNE DE LA ROUMELIE ORIENTALE A M. WADDINGTON, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE FRANCE

Direction politique
No. 12 Philippopolis, le 7 Novembre 1878

Monsieur le Ministre,

La Commission Européenne s'est de nouveau occupée hier de la question des réfugiés. Conformement à un voeu émis dans une de nos premières séances à Constantinople, MM. les Délégués de la Porte avaient élaboré une sorte de règlement spécifiant les mesures qui leur semblaient propres à hâter le repatriement de ces malheureux. Une déclaration de principes, revendiquant en faveur de ceux-ci les bienfaits du droit commun, en formait l'introduction. C'est ce travail moitié théorique, moitié pratique, qui a servi de base à nos débats. Votre Excellence en trouvera le texte dans le protocole le numéro **6**, page **6**. Si Elle veut bien en prendre lecture, Elle verra que la partie qualifiée par moi de théorique ne pouvait soulever de la part de la grande majorité des Commissiaires nulle objection de principe, et que ces mêmes Commissaires eussent faciles à un devoir de courtoisie s'ils avaient refusé à leurs collègues Ottomans de la sanctionner par une vote solennelle. Seulement MM. les Délégués de Turquie devaient être avertis au préalable que les Commissaires Européens, disposés à s'associer à eux n'attendaient aucun résultat pratique de leur vote, et que par conséquent ils l'envisageaient d'avance comme une simple profession de foi, ou comme un voeu humanitaire. C'est, en effet, avec cette explication que la déclaration de principes formant la première partie du projet turc a été votée par tous les Commissaires, ceux de Russie et d'Allemagne exemptes. MM. les Commissaires Russes avaient déjà auparavant refusé de prendre part à la discussion, sous prétexte d'incompétence. Quant à M. de Braunschweig, il avait non seulement pris la parole pendant le débat, mais il avait en outre voté avec la majorité sur les articles. Ce n'est qu'au moment du vote sur l'ensemble de la déclaration qu'il s'est rangé du côté Russe, disant qu'après avoir reconnu en détail la justesse des principes qu'elle contenait, il ne

pouvait cependant pas s'associer à un acte dont la majorité reconnaissait d'avance la stérilité.

Sur la seconde partie du projet turc il n'y a pas eu de dissentiments entre les Commissaires des Puissances Chretiennes. En effet, comme il ne s'agissait plus là de principes, mais de mesures pratiques, la question de l'efficacité de celles-ci primait toutes les autres. Ol il était évident *à* **priori** qu'aucune des combinaisons mises en avant par les Délégués Turcs pour hâter le repatriement des réfugiés n'était applicable par les soins de la Commission, étant donné le rôle de celle-ci et les moyens d'action très-limités dont elle dispose. Comment s'y prendrait-elle, en effet, pour imposer aux Autorités Russes le respect des passes qu'elle délivrerait? A quel titre accréditerait-elle auprès de ces autorités des agents spéciaux chargés, non seulement de contrôler leurs actes, mais encore de leur donner des instructions? En vertu de quel mandat étendrait-elle au delà des frontières de la Roumélie Orientale et peut-être jusqu'en Asie le cercle de ses opérations? L'énoncé seul de ces questions prouve que les Délégués ottomans demandaient l'impossible. Ces Messieurs paraissent en vérité ne pas avoir compris avant la discussion de leur projet que la Commission n'est pas un Gouvernement qu'elle n'a en mains aucun pouvoir matériel, qu'elle se trouve en face d'autorités qui, loin d'être disposées à reconnaître la compétence qu'elle serait en droit de revendiquer en se fondant sur une interprétation logique du Traité de Berlin, lui marchandent jusqu'aux attributions que le texte même de cet acte international lui a expressement dévolues. Mais enfin la discussion les a éclairés et la conséquence en a été qu'ils ont retiré la seconde partie de leur proposition. J'espère avoir pour ma part largement contribué à ce résultat, en me joignant à M. de Kallay pour leur démontrer l'impuissance de la Commission à les servi dans les conditions imaginées par eux. Mais je ne me suis pas borné à cela. Je leur ai dit en pleine séance que, selon moi, la stérilité des négociations entre le Gouvernement Ottoman et le Gouvernement Impérial de Russie à l'effet de hâter le repatriement des réfugiés, autorisait la Porte à s'adresser à toutes les Puissances signataires du Traité de Berlin pour leur demander d'aviser en commun au moyen de sauver de la ruine et de la mort 200.000 être humaines, en droit de bénéficier de la paix conclue dans la Capitale de l'Allemagne. Les Cabinets ne resteraient pas sourds à un tel appel. Leur honneur et leur sentiments d'humanité les obligeraient à intervenir. "Que la Porte, ai-je

ajouté, demande aux Puissances de remettre l'affaire des réfugiés entre les mains des Ambassadeurs accrédités à Constantinople, que ces Ambassadeurs déléguent à la Commission siégeant à Philippopolis une partie de leurs pouvoir, qu'en attendant on réunisse des ressources pécuniaires pour subvenir au besoins de l'immense population qu'il s'agit de déplacer. En agissant promptement et vigoureusement dans le sens indiqué on pourrait adoucir une partie des misères dont l'Europe est spéctatrice depuis 10 mois et qui, l'hiver prochain, si l'on n'y porte pas remède, atteindront des proportions effroyables. Les moyens employés jusqu'ici, comme ceux qu'on a proposés à la Commission, ne répondent pas au but qu'il s'agit d'atteindre. Il faut faire appel à l'Europe."

Votre Excellence approuvera ce langage. C'était le seul que put tenir en pareille circonstance, le Commissaire de la nation généreuse que j'ai l'honneur de représenter.

Qu'il me soit permis maintenant, Monsieur le Ministre, d'éxaminer une autre face de la question dont j'entretiens Votre Excellence.

Si je comprend bien la politique qui a porté le Gouvernement Français à apposer sa signature au bas de l'acte du 13 Juillet, il a poursuivi un double but: premièrement d'empêcher la guerre européenne que semblait présager l'attitude de l'Angleterre à l'époque du Traité de San Stéfano; deuxièmement de constituter en Orient, par une nouvelle distribution de territoires et d'autres arrangements, une équlibre de forces qui permît à l'Empire Turc de se reconstituer dans des limites amoindries, en conservant sa Capitale à Constantinople, ou qui lui assurat du moîns, si sa décadence était irrémédiable, un répit, une halte d'une dizaine d'années sur cette pente fatale qui mène à l'abime les Gouvernements condamnés. Et bien! L'élément essentiel de ce système d'équilibre c'est la Roumélie Orientale, constituée en province autonome, soumise directement à l'autorité civile et militaire du Sultan (Art. 13 du Traité de Berlin). Cette Province privilégiée doit servir de bouclier à la Turquie, de base d'opérations aux troupes destinées à défendre les Balkans, dernière ligne militaire qui reste à l'Empire avant Tchataldja. Or, à mon avis, le travail de la Commission Européenne, comme celui de la Commission de délimination, serait vain s'il n'existait pas dans la province un fort noyau de population turque. Sans lui, la création du Traité de Berlin resterait un décor d'opéra et ne deviendrait jamais une réalité. C'est pour ce motif, (toute considération d'huma-

nité mise à part), qu'il faut que le repatriement s'opère. En cédant sur ce point à la Russie, les Puissances neutres abandonneraient de fait le Traité de Berlin. Et la conséquence de cet abandon serait qu'elles verraient en très peu de temps la Roumélie bulgarisée se souder à la Bulgarie. C'est donc là le but que poursuit visiblement la Russie. Elle veut mener le Traité de Berlin **ad absurdum,** comme me l'avouait récemment à Constantinople un jeune diplomate Russe, plus franc ou plus hari que les autres et elle veut le remplacer par le traité de San Stéfano ressuscité. **Caveant consules!**

La prochaine séance de la Commission aura lieu samedi.*

(Signé) N. DE RING

Archives des Affaires Etrangères de France,
Mémoires et Documents, Turquie. Tome 93, ff. 129-136.

(*) Doğu Rumeli Avrupa Komisyonunda İngiliz Delegesi Wolff da, göçmenler konusunun görüşülmesini aynı gün Hükûmetine şu şekilde rapor etmiştir:

"The Commission sat yesterday for nearly six hours.

"The first subject on the order of the the day was the second part of M. de Kallay's proposal...

"The next question raised was that of the repatriation of the fugitives on Abro Effendi's motion. The Russian Commissioners declared their belief that this was beyond the competence of the Commission, and that we could not interfere with the proceedings of the Commission on repatriation now sitting at Constantinople.

"I stated my opinion that we were quite competent to discuss the question. We were charged with the administration of the finances. The refugees were owners of land and houses, and consequently tax-payers, and they should be here to pay their taxes. It might also happen that the expenses of their repatriation would fall on the province, and this would also come within the strictest interpretation of our functions.

"It was then decided to go on with the discussion of Abro Effendi's plan, the Russians declaring their intention not to take any part in the discussions."

(Wolff to Salisbury, November 7, 1878, No. 100, **F.O. 424/76,** pp. 300-301).

No. 416

MR. FAWCETT, BRITISH CONSUL-GENERAL AT CONSTANTINOPLE, TO SIR LAYARD, BRITISH AMBASSADOR IN TURKEY

Constantinople, November 7, 1878

Sir,

I have the honour to inclose a letter just received from Mr. Cullen, describing the terrible condition of the Mussulman refugees in the Rhodope district, which is naturally becoming daily worse.

When the International Commission returned here, after their labours were over, four of the Mussulmans presented an identic Report, urging the Governments of Europe to come to the aid of these unfortunate people.

Since that time no sign, however, has been made that any international plan for sustaining them during the coming winter has been devised.

May I ask your Excellency if there is any probability of the measures suggested by the Commission being carried out, as it is quite hopeless to expect anything further from private charity; otherwise, I fear, they will perish miserably.*

I have, etc.

(Signed) T. HENRY FAWCETT

Foreign Office Archives (Public Record Office — London), F. O. 424/76 — Confidential (3852), p. 270, No. 382/1.

Inclosure to No. 416

LETTER FROM DR. CULLEN, TO MR. FAWCETT

33, Gul Khan, Pera, November 6, 1878

Sir,

I have the honour to inform you that the most distressing accounts continue to reach me from the Rhodope Balkans concerning the sad condition of the unfortunate refugees there. Having served under (?) for three months in that district, I consider it my

(*) Bk. Belge No. 424

duty to call your attention to the present deplorable condition of these poor creatures, and entreat your humane intervention on their behalf. If nothing is done to relieve them during the coming winter, thousands of these homeless sufferers will assuredly perish from hunger, cold, and disease.

Since the International Commission visited the Rhodope, none of the 150.000 refugees then estimated to be in that district have been able to return to their homes in Eastern Roumelia.

The presence of the International Commission in the Rhodope, and the searching inquiries and indefatigable exertions of each member, who so loyally laboured to arrive at a thorough understanding of the last means of bettering their condition, raised hopes of repatriation to the refugees. This caused many of them to leave the plains, and make for the mountains on the way to their homes. The insurrection at and about Kirjally, and, lately, the Bulgarian insurrection advancing to the Mediterranean from Samakov and Kustendil, have driven them back on the Caza of Davidem (Dariderre), where thousands of them are now crowded together in the last stage of misery and want. The accounts from that district are most heart-rending. At Gumuldjine the approach of winter has bought down additional thousands from the mountains; and not only are houses and streets of that town crowded with poor creatures in utter destitution, and suffering terribly from fever, which daily claims numerous victims, but the roads and fields in the vicinity are likewise full to overflowing. Of the 150.000 refugees in the Rhodope more than 50.000 are widows and orphans, whose oiteous condition demands instant attention.

The Turkish Government is utterly incapable of coping with this terrible calamity, and the poor people feel this, and look to England to save them. I am in constant communication with the Rhodope, and any further information that may reach me from that district I shall be happy to furnish you with.

I have, etc.

(Signed) C. EDWD. CULLEN

Foreign Office Archives (Public Record Office — London), F.O. 424/76 — Confidential (3852), p. 270, No. 382/2.
Kismen:
Turkey No. 9 (1879), p. 134.
Acounts and Papers 1878-79 (LXXXI), p. 144.

No. 417

MR. BILLIOTTI, BRITISH VICE-CONSUL AT TREBIZOND, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY

No. 158. Political Trebizond, November 9, 1878

My Lord,

Mr. Consular Agent Doulcet, of Samsoon, reports that the Mussulman emigrants, mostly Nogais, from the Dobrudscha, not being satisfied with their situation at Samsoon, had asked to be allowed to return to their country, which was refused to them by the Porte.

An Imperial Commissioner, Kémal Pasha, having been dispatched from Constantinople to smooth all difficulties, the emigrants made up their minds to settle in the different spots assigned to them, and of their numbers there are now at Samsoon only a few individuals who possess serious means of existence.

It would seem that the Governors have received formal orders from the Porte not to allow the emigrants, whether Bulgarians or Abazians, to return to their native countries*.

I have, etc.

(Signed) ALFRED BILIOTTI

Foreign Office Archives (Public Record Office — London), F.O. 424/76 — Confidential (3852), p. 407, No. 555.

(*) İstanbul Hükûmeti, Anadolu'ya ve Suriye'ye iskân ettiği göçmenleri buralarda tutabilmek için devamlı gayret sarfetmiştir. Çünkü bu göçmenler, eski yurtları Rumeli'ye dönebilmek için İstanbul'a geldiklerinde burada birikip kalıyorlardı. Esasen İstanbul'da 100 binden fazla göçmen hâlâ yurtlarına dönebilmek için bekleştiğinden, İstanbul Hükûmeti, bu kitleye bir de Anadolu'dan ve Suriye'den göçmen yığınlarının gelip katılmasını istememiştir.

No. 418

SIR WOLFF, BRITISH COMMISSIONER IN EASTERN ROUMELIA, TO GENERAL STOLIPPINE, RUSSIAN GOVERNOR AT PHILLIPPOPOLIS

(Private) / Philippopolis, November 12, 1878

Excellency,

I am convinced your Excellency will forgive my intruding on you with the inclosed extracts of a letter adressed to a gentleman at Pera by Dr. Cullen,* a medical man, who during the war, I believe, served under the Red Cross.

The description given of the unhappy persons he mentions will, I am sure, raise your Excellency's sympathies.

I can assure you that I venture to submit this letter to your consideration solely with the view of alleviating, if possible, so large an amount of suffering, an object which I am convinced your Excellency holds equally at heart.

(Signed) H. DRUMMOND WOLFF

Foreign Office Archives (Public Record Office — London), F.O. 424/76 — Confidential (3852), pp. 323-324, No. 460/2.
Turkey No. 9 (1879), p. 134.
Accounts and Papers 1878-79 (LXXXI), p. 144.

(*) Bk. Belge No. 416'nın eki.

No. 419

M. FOURNIER, AMBASSADEUR DE FRANCE A CONSTANTINOPLE, A M. WADDINGTON, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE FRANCE

Direction politique
No. 194

Péra, le 13 Novembre 1878
(2 heures avant le départ du courrier)
(Reçue: Dir. pol. 25 nov.)

Monsieur le Ministre,

La Porte a transmis hier une Circulaire à ses Représentants en Europe, au sujet des réfugiés. Elle demande que les Puissances s'intéressent à cette question et chargent leurs représentants à Constantinople de **se réunir** et de se concerter avec la Porte sur les mesures à prendre pour assurer le rapatriement des réfugiés. Cette circulaire ne contient pas un mot de reproche direct à la Russie; seulement, Safvet Pacha rappelle que cette même proposition a déjà fait l'objet d'une motion à la Commission de la Roumélie Orientale, motion présentée par le délégué Austro-hongrois et approuvée par la **presque unanimité** des voix.

Une dépêche confidentielle devait être préparée par Sadoullah-Bey, lui prescrivant **d'implorer** l'appui du Chancellier pour arriver à conjurer les nouveaux périls qui menacent la Turquie, notamment par suite du parti pris des Russes d'empêcher la formation de la Roumélie Orientale et, à cet effet, de semer l'insurrection dans tout le pays. Cette dépêche était très-humble et surtout pleine de flatteries à l'adresse du Prince de Bismack représenté comme le premier personnage du premier peuple du monde, l'arbitre des destinées de l'Europe. Cette démarche avait été dictée par le Sultan. Sur des représentations très-sérieuses, l'envoi en a été ajourné, mais on n'y a pas encore entièrement renoncé.

L.Ambassade de Russie n'avait pas encore répondu, jusqu'à hier soir, aux notes de la Porte concernant les réfugiés et l'attaque des villages de Demotica. Seulement, M. Onou s'est plaint amèrement au Grand Vizir du ton **offensant** de ces notes, disant que l'Ambassade y répondrait dans le même style, que les relations finiraient par s'aigrir... etc... En réalité les notes étaient désagréables, mais elles n'étaient pas offensantes: la Porte y déclarait reconnaître les

loyales intentions de la Russie et compter justement sur ces bons sentiments pour l'amener à acquiser à sa demande.

La Porte ne veut plus ni signer un traité définitif de paix, ni reconnaître, par un autre acte, la validité de toutes les clauses du traité de San Stéfano non abrogés par celui de Berlin.*

Veuillez agréer, etc.

(Signé) FOURNIER

Archives des Affaires Etrangères de France, Correspondance Politique — Turquie. Novembre 1878, Vol. 422, ff. 168-169.

(*) Fransız Büyükelçisi, İstanbul Hükümetinin göçmenler konusunda Avrupa'daki temsilciliklerine bir genelge gönderdiğini ve Berlin Andlaşmasını imzalayan devletlerin de bu dâva ile yakından ilgilenmelerini istediğini belirtirken, aynı zamanda, günün siyasî şartlarına da değinmektedir. Aslında, göçmenler meselesini o günün siyasî şartlarından tecrit etmeye pek imkân yoktur. Bu mesele, bir yandan Berlin andlaşmasıyla kurulan sistemin işleyişi ile doğrudan doğruya bağlantılıdır. Öte yandan göçmenler meselesi, Türkiye ile Rusya arasındaki ikili siyasî ilişkilerle doğrudan doğruya ilgilidir. İlerde Rumeli Türk göçleri tarihinin sentezini yapacak olanlar, meselenin bu siyasî, ahdî taraflarını da gözönünde tutmak durumunda ve zorundadırlar. Ben bu kitapta göçmenlerle ilgili belgeleri toplarken konuyu dar anlamda almak zorunda kaldım. Günün bütün siyasî, diplomatik şartlarını da gözönünde tutarak göçmenler meselesini ele almış olsaydım, bu cildi birkaç misline çıkarmak gerekirdi. Gerçekten o tarihlerde, bir yandan Türkiye ile Büyük Devletler ve diğer yandan Büyük Devletlerin kendi aralarında çok kesif bir diplomatik yazışma vardır. Kitabımda bütün bunlara yer vermeme, tabiatiyle, imkân yoktu. Ben, devrin belgelerini bir tüm olarak topladım, fakat konulara ayırarak yayınlamayı tercih ettim. İmkân bulabilirsem, ilerde, aynı devrelere ve fakat başka konulara ait belgeleri de yayınlamak niyetindeyim.

No. 420

GENERAL STOLIPINE, GENERAL-GOVERNOR OF EAST ROUMELIA, TO SIR WOLFF, BRITISH COMMISSIONER AT PHILLIPPOPOLIS

Philippopolis, November 2/14, 1878

Honourable Sir,

Having received your letter from the 12th November with the inclosed letter of Dr. Cullen, describing in such moving colours the condition of the Turkish fugitives in the Rhodope Balkans, I hold it as my duty to express to you my sincerest thanks for the straight forward way in which you have adressed me in this case.

The suffering of human creatures of whatever nationality they are is near to my heart, and I am always happy to help them with all the means in my power.

There is no doubt, if your are kind enough to put yourself at the head of any charity assistance on behalf of the Rhodope poor refugees, that my family and I will give a cordial response to your charitable call, which will here without doubt meet also with the greatest interest from all classes of the Russian society; but excepting the assistance of private people, very small compared with the immensity of the misfortunes. You are probably, honourable sir, wishing to know the opinion of the Russian authority concerning the subject in which you are interested; in the quality of General-Governor of East Roumelia, I find it my duty to give you my opinion with the frankness necessary in a matter concerning the welfare of thousands of sufferers.

Without contracting the sad condition of the Turkish fugitives in the Rhodopes, and not disputing the opinion of the respected Dr. Cullen upon the subject, I cannot, however, refrain from declaring that the responsability of their present miserable condition cannot in any case fall on the Russian Government.

Foreseeing the sad destiny of the fugitives, I have at the begining of the year during my residence in Philippopolis as military Governor several times adressed them with proclamations, in which I advised them to return to their habitations, assuring them by the word of the representant of the Russian authority of the security of themselves, their wives, children, and belongings from any unlegal attack.

My entreatings have, I regret to say, proved all in vain, as

vain as the entreaties of the Turkish Commissioners who were sent to the Rhodopes upon my instance, and the sad conclusion of whose mission must be, honourable sir, not unknown to you.

And so the judgment of history must fall on none of the European Governments for the condition of the Rhodope refugees.

The responsability falls on the band of ruthless agitators and adventurers, who, having St. Clair at their head, lifted revolutions, and, as was reported to me, hindered the fugitives under pain of death from returning to their peacufel firesides, making them take arms at the time they ought to have cultivated their fields.

The strenght of St Clair's influence is seen in this, that since his departure the insurrection in a great measures was appeased, and would have been quite extinguished if his définitif disappearance was insured.

It is also in the interest of people like St. Clair and his colleagues to spread rumours of insurrections in the districts of Samacow and Kustendil. These districts do not enter in the bounds of my several governments; still, however, I know by what I heard from Imperial Commissioner in Bulgaria, Prince Dondoukoff, that this insurrection is but an invention which had for foundation the customary skirmish in Rhodope Balkans between the Bashi-Bazouks and the peaceful aborigines whom they pillage.

These disrorders may only be stopped by the firm, straightforward intervention of the Turkish Government, on whose duty also lies, I think, the help to the unhappy fugitives.

If the Turkish Government has not for this enough moral and pecuniary means, how utterly insufficient should be those means of helping the sufferers which could be derived from my personal charity, that of my family and colleagues!

Notwithstanding, I am personally happy to help the fugitives by all means, as being contended with the pay I have from the Russian Government as commender of corps, I decline the salary which my be appointed to me by the Finance Commission as General Governor of East Roumalia.

This sum is wholly presented by me into the disposition of the Commission for the distribution of help as to Rhodope fugitives, equally to the Bulgarians and Greeks, inhabitants of East Roumelia, ruined by the war, of whose utterly deplorable condition I have been to-day informed by the Colonel Nossovitch whom I sent for this purpose.

By the words of M. Nossovitch, the condition of the ruined localities in the districts of Eski-Zaghra, Yeni-Zaghra, and Kyzanlik is no less deprorable than the state of the fugitives of the Rhodope Balkans.

The sight of the vilages uninhabited and often turned into heaps of cinders can be, as he says, compared to the last days of Pompeii.

I have, etc.

(Signed) STOLIPINE

Foreign Office Archives (Public Record Office — London), F.O. 424/76 — Confidential (3852), pp. 435-436, No. 618/1.
Turkey No. 9 (1879), pp. 135-136.
Accounts and Papers, 1878-79 (LXXX1), pp. 145-146.

No. 421

SIR WOLFF, BRITISH COMMISSIONER IN EASTERN ROUMELIA TO GENERAL STOLIPINE, RUSSIAN GOVERNOR AT PHILIPPOPOLIS.

Philippopolis, November 14, 1878

Excellency,

I have to thank your Excellency for your very kind letter.

I can assure your Excellency most truthfully that I had no afterthought in addressing you on the subject, nor any desire to make use of Dr. Cullen's letter in a political sense.

It would not become me to put myself at the head of a charitable movement in this country, but the lamentable reports that come on all hands would render it desirable that some steps should be taken to relieve the sufferers. I think your Excellency will consider it well that I should be able to have precise details of the actual condition of these unhappy people and I therefore propose to ask Mr. Wallace to visit the spot, in order that I may obtain a report on which Lord Donoughmore and myself might invite subscriptions in England.

Again thanking your Excellency for the kidness and courtesy with which you received my communication, I have, etc.

(Signed) H. DRUMMOND WOLFF

Foreign Office Archives (Public Record Office — London), F.O. 424/76 — Confidential (3858), p. 436, No. 618/2.
Turkey No. 9 (1879), p. 136.
Accounts and Papers 1878-79 (LXXXI), p. 146.

No. 422

SIR WOLFF, BRITISH COMMISSIONER IN EASTERN ROUMELIA, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY

No. 54
(Telegraphic) Philippopolis, November 14, 1878

I wish to obtain from the Rhodope an exact report of the condition of the refugees, and, in order to do this in a way little unpleasant as possible to the Russians, I have asked Mr. Mackenzie Wallace, who is much liked by them, to go there with Walpole.

He is quite inclined to go, but does not like doing without the consent of the "Times".

Would your Lordship obtain this permission, as the journey is most desirable.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London), F.O. 424/76 — Confidential (3852), p. 259, No. 351

No. 423

SIR LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY

No. 1414 Therapia, November 14, 1878

My Lord,

I have the honour to inclose extracts from a Report made to me, at my request, by the Rev. C. Hanson on the number and condition of the Mussulman refugees from the provinces occupied by the Russians now in Constantinople and the neighbourhood. They may have some interest for your Lordship. There is every reason to fear that the distress amongst these unfortunate people will be as great, if not even greater, than it was last winter; as the Turkish

Government has scarcely the means of supporting them, and but little can now be expected from private charity. I have still a considerable balance at my disposal from the Baroness Burdett Coutts "Compassionate Fund", but it will go but a little way towards the relief of so many. Mr. Charles Hanson devoted himself last winter, in the most Christian and praiseworthy manner, and at great personal risk from disease, to distributing food and clothing to the refugees. It is with a view to continuing this good work that he has been good enough to adress to me the Report of which I inclose a copy.

I have, etc.

(Signed) A. H. LAYARD

Foreign Office Archives (Public Record Office — London), F.O. 424/76 — Confidential (3852), p. 336, No. 476.

Inclosure to No. 423

REPORT FROM THE REV. CHARLES HANSON, TO SIR LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE

Constantinople, November 13, 1878

Sir,

In accordance with your Excellency's instructions, I have collected the following items of information respecting the number and condition of the Mussulman refugees in and about the capital, for your Excellency's guidence in the measures for their relief which you propose recommencing for this winter.

Mr. Charles Kerr, of the Compassionate Fund staff, supplies me with the following, obtained from a member of the Imperial Refugee Committee :

Two months ago there were about 70.000 refugees in Constantinople; since that time this number has been increased to 120.000, chiefly arrivals from Batoum and Varna, and quite lately from Bosnia.

They are located as follows :
At Municipal Cercle—

1.	Sultan Bayezid	9.560
2.	Sultan Achmet	9.222
3.	Sultan Mehmet	13.178
4.	Akin-oglou Ali Basha	18.591
5.	Eyoub	5.971
7.	Hasskeui	2.571
10.	Yenikeui	1.335
11.	Therapia	226
12.	Buyukdéré	1.063
13.	Beicos	2.304
14.	Anatol Hissar	3.252
15.	Beylerbey	1.949
16.	Yeni Mahala and	
17.	Nutan	11.133
18.	Kadikeui and Manikeui	3.969
20.	Nafé dérén Salil Sultan Ahmet Tubin	3.529
		87.853
	In sundry localities lately arrived, but not yet receiving aid	32.147
	TOTAL	120.000

The Government allows 2 piastres caimé per day to women and children and infirm old men, to the exclusion of able-bodied men, but we have reason to believe that this allowance is paid very irregularly, and very short of the full amount.

There is not much sickness at present among the refugees considering their circumstances.

Mr. Kerr adds a calculation by which—

	Value Piastres, good money
50 drams of rice	0.10
1 ration of soup	20
1 oke of charcoal	10
Extras	10
	120

120 piastres good money per person might be dealt out:, i.e., 1000 liras would supply 2.222 persons with each of the above rations per day for one month of thirty days, not including the expenses of distributing.

On tuesday, the 5th November, in company with Colonel Blunt and Colonel Coope, I visited the refugee temporary settlement at Alemdagh, behind Scutary.

We there found Aly Riza Bey, a very superior, energetic, Europeanized gentleman, acting as Chief Commissioner of Superintendent of Refugees in that district of the country extending to the Black Sea, and along its shores as far as Kandra.

There were formerly 5.000 to 6.000 refugees at Alemdagh, but this number has been much reduced of late by removing for settlement to various places in Asia and Syria.

The Government is this week sending more to Beyrouth and Damascus then the number at Alemdagh will be reduced to about 1.500.

The condition of these refugees is miserable indeed, they receiving only halgidf (half?) oke of bread each a-day, and nothing more, and no work any sort being provided for them in the way of charcoal-burning or wood-cutting, wherby they mntd (?) obtain the addition of some little comforts, for fear of destroying unduly the Alemdagh forest.

Their huts are by no means weather-proof, and nothing is done to improve them, as the Government talks of removing all these refugees from Alemdagh by winter.

Their health is at present remarkably good, but must suffer as soon as cold and wet weather sets in.

Hospital accomodation for them is good and far more abundant than their present needs.

Aly Riza Bey has built a little village of forty houses for Circassians, named Safetié, after the present Grand Vizir, five hours distant from Alemdagh on the road to Schillé on the Black Sea, three hours further on. He has disarmed these Circassians, and all the refugees at Alemdagh, and speaks in high praise of the former as to their orderly and industrious inclinations. They have, however nothing from the Government but half an oke of bread a-day each, and are totally without the means of cultuvating the ground alloted to them.

Yesterday, 12th November, Vehby Effendi, of the Imperial Ottoman Refugee Commission, called on me. This gentleman confirmed the number of refugees here as 120.000, which is being increased daily by new arrivals from Bosnia.*

He states, the greatest wants of the refugees are in the degree of priority of articles here stated - charcoal, shoes, coverlids, clothing, rice, hospital accomodation. During the last two months 18.000 have been repatriated, of whom, however 3.000 have been sent back by the Russians for various reasons. These latter are in extreme distress, having been struck off former relief lists and not yet replaced on them.

There is little doubt that the distress among the refugees in the capital will this winter be more intense than it was even last winter, as by this time they will have parted with what little private property they may have brought away them, and which they last winter ecked but in little additions to their ordinary ration of bread.

(Signed) C. HANSON

Foreign Office Archives (Public Record Office — London), F.O. 424/76 — Confidential 3852), pp. 336-338, No. 476/1.

(*) Bosna'dan İstanbul'a göç hakkında, Belgrad'daki İngiliz Diplomatik Temsilcisi G. F. Gould, 25 Kasım 1878 tarihinde şunları yazmaktadır:

"With reference to my despatch No. 203 of the 25th ultimo on the subject of the Bosnian refugees, I have the satisfaction to state that very few of them now remain in Servia. (...)

"The Turkish officers and privates with their families, to whose forlorn condition I alluded in the above-cited despatch, have ali, I am happy to say, been shipped off some time ago to Constantinople, at the expense of the Porte. I ventured to appeal to the good offices of Her Majesty's Ambassador at Vienna, on their behalf at the urgent request of the Servian Government, and his Excellency's representations to his Ottoman colleague in that capital, coupled with those of the Servian Agent there, had desired effect of hastening their departure."

(Gould to Salisbury, Belgrade, November 25, 1878, No. 237, **F.O. 424/77 - Confidential (3858)**, p. 7, No. 14.)

No. 424

LORD TENTERDEN, FROM FOREIGN OFFICE, TO MR. LINGEN, FROM HER MAJESTY'S TREASURY

Foreign Office, November 23, 1878

Sir,

I am directed by the Marquis of Salisbury to transmit to you herewith copies of a despatch from Her Majesty's Ambassador at Constantinople, forwarding a Report from Consul-General Fawcett, calling attention to the deplorable condition of the Mussulman refugees in the Rhodope districts, and inquiring whether there is any probability of the measures suggested by the Commission for their relief being carried out;* and in laying this despatch before the Lords Commissioners of Her Majesty's Treasury, I am to request that you will ask their Lordships whether, under the circumstances, they are disposed to contribute towards the relief of these unfortunate people.

I am, etc.

(Signed) TENTERDEN

Foreign Office Archives (Public Record Office — London), F.O. 424/76 — Confidential (3852), p. 392, No. 537.

(*) Bk. Belge No. 416. İngiliz Hariciyesi, Rodoplar bölgesindeki göçmenlere yardım için bir taraftan İngiltere Maliye Nezareti nezdinde teşebbüslere girişirken, öte taraftan Fransa'nın da bu yardımlara katılması için Paris' te teşebbüslere geçmiştir. Bu teşebbüslerde, İngiltere'nin Rodoplar göçmenleri için 50.000 lira kadar yardımda bulunabileceği dahi söylenmiştir ve bu rakam, resmen Fransa Dışişleri Bakanlığına bildirilmiştir. Fakat, İngiltere Maliye Bakanlığı, Rodop göçmenleri için para vermeyi kabul etmediği gibi, İngiliz parlamentosu da Hariciye Nâzırı Salisbury'nin bu projesini reddetmiştir. Böylece, Rodop göçmenlerine İngiltere Hükûmetinin resmen yardım etmesi projesi suya düşmüş ve bunun üzerine, göçmenler için teberru kampanyası açmak gibi bir çareye başvurulmak zorunluğu doğmuştur. (Ayrıca bk. Belge No. 433, 434, 435, 442, 443, 451, 453, 454, 457, 459, 460, 461, 465).

No. 425

MR. GREEN, BRITISH CONSUL AT SCUTARI, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY

No. 95. Political Scutari, November 25, 1878

My Lord,

I have already had the honour to report to your Lordship the appeals made to me by the fugitives from the districts of Antivari and the Kraia, now annexed to Montenegro, to obtain permission for them to return to their homes, in accordance with the terms of the XXXth article of the Treaty of Berlin, before the commencement of winter, and in time for the autumnal harvesy of maize and olives, so that they might secure sufficient for their subsistence until next summer.

My representations to the authorities here resulted in a distribution to the refugees of Indian corn sufficient for fifteen days' consumption, and in a correspondence between the Governor-General and the Government of Cettigné, ending in the refusal of the latter to allow, on various pretextes, the repatriation of the fugitives.

The position of those unfortunate people became from day to day more miserable, and, in the hope of obtaining for them some relief, I warmly supported their claim for succour from the local Government. Finding that the many promises of the authorities remained unfulfilled, I at last refuted, **seriatim,** the excuses offered, and Hussein Pasha then acknowledged to me that he felt as much as did the extremities to which the fugitives had been reduced, especially as most of them had abandoned their homes under strong pressure from Turkish officials, but that the fact was, both the Treasury and the Government grain stores were empty, and he did not exactly know whence of them could be replenished.

He had endeavoured to obtain assistance from the Porte, and had telegraphed to the Minister of Finance and account of the expenditure of the province, showing a deficit about 12.000.000 piastres. A reply came that, after the examination, the Ministry had ascertained the deficit was only a little more than 1.000.000 piastres. In the face of this rebuff, Hussein Pasha said he felt a second application to the Minister of Finance might result in the

vilayet being declared a debtor instead of a creditor, and therefore he was now powerless to alleviate sufferings which were the direct result of submission to the orders of the Government.

If the Porte does not take some step to assist the fugitives, in times hereafter the neglect may result in frontier districts like Scutari electing to come to speedy terms with invaders from across the border, as the recollection of the treatment of the populations of Antivari and the Kraia will not be of a nature to encourage people to risk having to endure it.*

I have, etc.

(Signed) W. KIRBY GREEN

Foreign Office Archives (Public Record Office — London), F.O. 424/77 — Confidential (3858), pp. 138-9, No. 205.

(*) İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Layard, 2 Aralık günü Salisbury'ye şu gizli yazıyı yollamıştır:

"The Sultan sent yesterday for Sir Alfred Sandison to inform him that, having learnt that the populations of Podgoritza and Sputz were resolved not to live under Montenegrin rule, and were unwilling to leave without some provision being made for them, and being most anxious to execute the Treaty of Berlin as regards the surrender of these places, he had given orders to the Grand Vizier to make arrangements at once to have their inhabitants supplied with clothing, seed, oxen, and anything else that they might require for settling on the lands which His Majesty proposed to give them....

"I accordingly spoke on the subject this morning to Safvet Pasha. His Highness said that he had lost no time in putting His Majesty's order into execution by telegraphing to the Turkish authorities at Scutari to make the ararngements proposed by His Majesty..."

(Layard to Salisbury, December 2, 1878, Very Confidential No. 1492, **F.O. 424/77**, p. 211, No. 251).

No. 426

M. BOYSSET, VICE-CONSUL DE FRANCE A PHILLIPPOPOLIS, A M. FOURNIER, AMBASSADEUR DE FRANCE A CONSTANTINOPLE

No. 58 Philippopolis, le 25 Novembre 1878

Monsieur l'Ambasadeur,

Deux mille Musulmans de Tchirpan ont délégué un d'entre eux, Mahmoud Mehmed, pour exposer à la Commission européenne les persécutions que leur font subir les Bulgares. Depuis le 21 Août dernier, date de leur retour dans cette ville, ils n'ont pas cessé d'être pillés et maltraités. Leurs maisons sont occupées par les Bulgares, cent cinquante seulement leur ont été rendues; leurs terres et leurs récoltes ont été confisquées et ils se trouvent ainsi réduits à une si grande misère qu'ils émigreront si on ne vient à leur aide.

On semble du reste avoir pour mot d'ordre de faire disparaître l'élément turc de cette Province en rendant le séjour impossible aux Musulmans. J'ai déjà, dans de précédents rapports, signalé à Votre Excellence la conduite des Bulgares dans les districts de Kouilloun-tépé et de Haskeuï, les mêmes désordres on lieu dans le caza de Konouch. Récemment encore, le 23 de ce mois, trois Bulgares, Zapron, Dimitri et Tchatakli Tea, ont pénétré dans la maison de Arif Sali, village de Jouvendiki, ont violé sa femme et foulé aux pieds ses deux enfants. Les villages de Kodgé-Khalil et de Iourtchou sont chaque jour le théâtre de scènes de cette nature.

(Signé) BOYSSET

Archives des Affaires Etrangères de France, Correspondance Politique des Consuls — Turquie. Philippopolis, 1878-1879, T. II, ff. 153-154.

No. 427

SAFVET PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERS DE TURQUIE, A AARIFI PACHA, AMBASSADEUR DE S.M.I. LE SULTAN A PARIS

No. 53012/98 — Le 28 Novembre 1878
Circulaire — Reçue le 5 Décembre 1878

Monsieur l'Ambassadeur,

J'ai déjà eu plusieurs fois l'occasion de vous entretenir du sort des réfugiés de la Bulgarie et de la Roumélie, des souffrances auxquelles ces malheureux sont exposés depuis que la guerre les a chassé de leur pays et des difficultés de toute sorte que rencontre leur rapatriement.

Nous avions pensé, sans doute avec raison, qu'en ceux qui concerne la Roumélie Orientale, la Commission Européenne devait considérer comme un droit et comme un devoir de prendre les mesures propres à faire rentrer dans leurs foyers et réintégrer dans leurs biens les habitants de la Province dont l'organisation lui a été dévolue par le Traité de Berlin.

Pour réaliser cette idée qui à la fois sociale et humanitaire les délégués ottomans ont présenté à la Commission une motion tendant à assurer aux réfugiés de la Roumélie toutes les facilités nécessaires pour leur rapatriement ainsi que la guarantie du respect de leur vie, de leur propriété.

Les principales dispositions de cette motion présentée sous la forme d'une déclaration, peuvent se résumer ainsi:

Liberté entière pour les réfugiés de rentrer dans leur pays, où leurs personnes, leur honneur et leurs biens, doivent être protégés au même titre que pour les autres éléments de la population.

Toutes les droits dont ils puissaient légitimement antérieurement à leur émigration doivent leur être maintenus.

Leurs immeubles doivent leur être restitués le plus promptement possible et la jouissance et l'exploitation leur en être assurées.

Leur réintégration dans leurs propriétés doit avoir lieu par le seul fait qu'ils justifient en avoir été possesseurs avant leur éloignement, sauf aux tiers à prouver que cette possession antérieure était illégitime.

Les réfugiés doivent être indemnisés dans une mesure équitable pour la perte de leurs meubles et approvisionnements si les détenteurs ou les Autorités qui ont séquestré leurs dits meubles et approvisionnements ne sont pas en mesure de les rendre en nature.

Enfin les réfugiés, dont le retour aurait été retardé auront la faculté d'envoyer des mandataires ou d'en choisir parmi les habitants du pays pour exercer leur droits et gérer leurs biens en leur absence.

Cet ensemble des dispositions protectrice des droits des réfugiés a été accueili par la grande majorité des délégués des Puissances représentées dans la Commission Européenne qui ont dû faire part de ce vote à leurs Gouvernements respectifs. Vous trouverez ci-joint en annexe le protocole de la séance de la Commission dans laquelle cette grave question a été discutée et résolue ainsi qu'ils vient d'être dit.

L'intérêt de premier ordre qui s'attache à cette question pour laquelle les délégués ottomans ont été heureux de trouver un appui sympathique près de la plupart de leurs collégues, autorise la Sublime Porte à compter sur l'approbation et le concours de toutes les Puissances signataires du Traité de Berlin qui doivent avoir à coeur de contribuer à cette oeuvre de réparation et de justice, et de mettre fin à la situation de jour en jour plus douloureuse de nos malheureux réfugiés.

C'est au nom de ces principes d'humanité et de justice que je vous prie d'appuyer près du Gouvernement Français les conclusions prises par la Commission Européenne.*

Veuillez agréeer, etc.

(Signé) SAFVET

Archives des l'Ambassade de Turquie à Paris.
Dossier: Bulgarie 1878.

(*) İstanbul Hariciye Nezareti, aynı gün, aynı konuda bir ikinci genelgeyle, göçmenler konusundaki görüşlerini ve Rusya'dan şikâyetlerini Avrupa Büyük Devletlerindeki temsilcilerine bildirmiştir. (Bk. Belge No. 428). Birinci genelge açık, ikincisi ise gizlidir.

No. 428

SAFVET PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES, A AARIFI PACHA, AMBASSADEUR DE TURQUIE A PARIS

No. 53013/99 — Le 28 Novembre 1878
Circulaire — Reçue: le 5 Décembre 1878
Confidentielle

Monsieur l'Ambassadeur,

Comme complément de ma dépêche circulaire en date d'aujourd'hui concernant les réfugiés, je dois appeler votre attention sur la Commission des réfugiés qui a été instituée à Constantinople et à laquelle, ainsi que vous le verrez au protocole, les délégués russes ont essayé de donner le caractère d'une entente déjà établie entre le Gouvernement Impérial et le Gouvernement russe sur la question des réfugiés cette allégation qui a évidemment pour but d'affaiblir les forces des décisions de la Commission de Roumélie et l'intérêt que les Puissances attachent à cette question, n'est nullement fondée. En effet aucune convention n'est intervenue entre les deux Gouvernements, mais comme la Sublime Porte ne cesse de réclamer pour les réfugiés le droit de rentrer dans leurs foyers, une commission mixte avait été chargée de faciliter et de régulariser leur rapatriement et nous espèrons atteindre ainsi le but si laborieusement poursuivi jusqu'à présent.

Cet espoir a été complètement déçu car la tâche de la Commission a été et est encore paralysée par des difficultés de toutes sortes qui n'ont cessé de soulever les Autorités russes. En dernier lieu et pour n'en citer qu'une exemple, les membres russes de la Commission des réfugiés sont venus déclarer à leurs collègues ottomans que l'Autorité militaire dans la Roumélie Orientale s'opposait, pour un temps indéterminé, à tout nouvel envoi de réfugiés sans cette Province, sous le prétexte que les habitations des musulmans étaient toutes occupées par les Bulgares venus du dehors à la suite du mouvement de retraite de l'armée Russe. La Commission des réfugiés, bien loin donc de contribuer à la solution désirée, n'en eu d'autre résultat que de démontrer l'absolue nécessité du concours bienveillant des Puissances pour assurer leur retour dans leur pays et la guarantie de leurs honneurs de leur vie et de leurs viens.

Je vous prie de faire usage de ces informations confidentielles

pour le cas où sur la lecture de ma dépêche de ce jour, quelques objections vous seraient faites au sujet de la Commission des réfugiés qui n'a jamais pu malheureusement répondre au but proposé et dont l'impuissance absolue est aujourd'hui démontrée.

Veuillez agréer, Monsieur l'Ambassadeur, l'assurance de ma haute considération.

(Signé) SAFVET

Archives des l'Ambassade de Turquie à Paris.
Hariciye Vekâleti Arşivleri, Rusya, Siyasî, Karton 122, Dosya 64.
Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/77 — Confidential (3858), pp. 116-117, No. 143.

No. 429

MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES DE TURQUIE, A L'AMBASSADE DE RUSSIE A CONSTANTINOPLE.

Note Verbale
No. 53036/305 Le 28 Novembre 1878

D'après les informations parvenues à la Sublime Porte, les réfugiés se trouvant à Roustchouk sont dans une affreuse misère. Le typhus, qui fait déjà ses ravages parmi eux menace de prendre les proportions d'un fléau, tant à cause de l'hiver qui approche que par suite des privations de toute nature auxquelles sont exposés les émigrés. Ces malheureux sont empêchés de rentrer dans leurs villages et de prendre possession de leurs biens. Obligés ainsi erreur dans les rues sans asile et sans vivres ils ont décimés par les maladies.

Le Ministère des Affaires Etrangères aime à espérer que l'Ambassade Impériale de Russie voudra bien, lorsqu'elle aura pris connaissance de ce qui précède, écrir aux Autorités de Roustchouk pour l'adoption des mesures propres à mettre terme à cette situation déplorable en procédant à l'installation dans leurs foyers de ces milliers d'émigrés.

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

No. 430

MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES DE TURQUIE, A L'AMBASSADE DE RUSSIE A CONSTANTINOPLE

Note verbale
No. 53039/308 Le 28 Novembre, 1878

Parmi les émigrés de Viddin, se trouvent un grand nombre d'orphelins qui demandent à rentrer dans les fonds qu'ils ont abandonnés dans leur pays. Ces fonds confiés, lors de l'évacuation par Serri Pacha, aux personnes désignées par les notables tant musulmans que bulgares de la ville, ont été consignés avec l'effectif des autres caisses locales, dans un dépôt scellé de part et d'autre et placé sous la surveillance des autorités russes. Une des clés de ce dépôt est auprès de ces autorités et l'autre chez Ibrahim Khoulous-si Effendi, délégué ottoman à Viddin.

Le Ministère des Affaires Etrangères prie l'Ambassade Impériale de Russie de vouloir bien écrire aux autorités de Viddin pour qu'elles aient à séparer les biens des orphelins des autres effets et à faire expédier à Constantinople par l'entremise du délégué Ottoman la quote part revenant à ceux des Orphelins qui ont quitté Viddin.*

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Bulgaristan, Siyasî, Karton 139, Dosya No. 27.

(*) Vidin menafi ve yetim sandıklarıyla Belediye sandıklarına Rus işgal makamlarınca el konmak istenmesi konusu etrafında bk. Belge No. 269. Bu sandıklarda göçmenlerin haklarının İstanbul'a gönderilip, hak sahiplerine verilmesi için 1878 yılında Rus makamları nezdinde başlayan teşebbüsler, Rus işgali sona erdikten ve Bulgar Prensliği kurulduktan sonra da tâ 1881'lere kadar sürüp gidecektir.

No. 431

LORD A. LOFTUS, BRITISH AMBASSADOR AT ST. PETERSBOURGH, TO THE MARQUIS SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY

No. 951 St. Petersbourgh, November 28, 1878

My Lord,

With reference to your Lordship's despatch No. 582 of the 16th instant, I have the honour to inclose herewith copy of a note which I have addressed to Mr. de Giers, transmitting copies of Sir H. Drummond Wolff's and of its inclosure, respecting the miserable condition to which the Mussulman inhabitants of Philippopolis have been reduced by the proceedings of the Russians and the Bulgarians in that town.

(Signed) AUGUSTUS LOFTUS

Inclosure to No. 431

LORD A. LOFTUS TO M. DE GIERS

St. Petersbourg, November 16/28, 1878

M. le Conseiller Privé Actuel,

In compliance with instructions addressed to me by the Marquis of Salisbury, I have the honour to transmit herewith, for your Excellency's information, a copy of a despatch which has been received from Her Majesty's First Commissioner for the organization of Eastern Roumelia, describing the miserable condition of the Musulman inhabitants of Philippopolis.

The state of things as reported by Sir H. D. Wolff is so deplorable, and the privations to which these wretched people must be exposed during the approaching winter is so appalling, that Her Majesty's Government feel it their duty to make known to the Imperial Government the circumstances as they have been officially reported to them, being fully convinced that the Imperial Government, when apprized of them, will participate in the feelings of commiseration which have dictated this appeal, and will provide the necessary protection and support to this suffering population.

(Signed) AUGUSTUS LOFTUS

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/77 — Confidential (3858), pp. 17-18, No. 24
Turkey, No. 54 (1878), p. 277.
Accounts and Papers 1878-79 (LXXIX), p. 579.

No. 432

SIR WOLFF, BRITISH COMMISSIONER AT EAST ROUMELIA, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY

No. 72. Secret
Telegraphic — Philippopolis, December 2, 1878

The state of the Turkish women and children here is terrible. They are housless, without clothing, and sickness is prevalent. Mr. Tonjouroff, an Englishman, the wife of a Bulgarian protestant minister, shelters and provides for as many as she can. In intend to bring the case before the Commission. Meanwhile I have given 50 L., and propose to give 50 L. more. I hope you will approve. If not I must furnish it myself. I should be glad to have some means to assist these poor people, whose state during the approaching cold will be heartrending. M. Kallay and myself have charged his Secretary and Walpole to investigate the position of these poor people.*

Foreign Office Archives (Public Record Office — London), F.O. 424/77 — Confidential (3858), p. 25, No. 46.

(*) 1878 kışı yaklaşırken Doğu Rumeli'de ve Rodoplar'daki göçmenlerin durumu, İngiltere'yi de ciddiyetle ilgilendirmiştir. Yerlerine dönüp yerleşememiş ve başka taraflara da iskân edilememiş bu kitlelerin kış boyunca büyük bir açlık tehlikesiyle karşı karşıya kalacakları ve yeniden açlıktan ve soğuktan kırılacakları açıktan açığa görülür olmuştur. Bu yüzden, göçmenler lehine bir yandan diplomatik teşebbüsler yapılırken, öte yandan da yardım imkânları araştırılmıştır. Buna rağmen 1878/79 kışında da bu çaresiz insanların bir kısmı ölümden kurtulamayacaklardır. Bu kitabın ikinci cildinde yayınlanacak belgeler, Rumeli Türk göçmenlerinin 1878 kışını nasıl güç atlattıklarını aydınlatmaya yardım edecektir.

No. 433

THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY, TO LORD LYONS, BRITISH AMBASSADOR AT PARIS

No. 822 Foreign Office, December 2, 1878

My Lord,

I have to request your Excellency to inform the French Minister for Foreign Affaires that Her Majesty's Government continue to receive the most heatretending accounts relative to the condition of the inhabitants of the Rhodope, Philippopolis, and the neighbourning region. They learn that the prospects of these unfortunate people, who have been rendered homeless and destitute by the events of the recent war, are most terrible for the approaching winter, and they therefore contemplate making some contribution towards their relief.

I should wish your Excellency, in making this communication to the Minister for Foreign Affairs, to inquire whether the French Government are disposed to join Her Majesty's Government in any measures which they may take for the relief of these distressed persons.

I have, etc.

(Signed) SALISBURY

Foreign Office Archives (Public Record Office — London), F.O. 424/77 — Confidential (3858), p. 27, No. 55.

No. 434

THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY, TO LORD LYONS, BRITISH AMBASSADOR AT PARIS

(Telegraphic) Foreign Office, December 3, 1878

Pray inform French Minister for Foreign Affairs that the most heartrending accounts continue to arrive of the condition of persons in Rhodope, Philippopolis, and neighbourning region, who have been rendered homeless by the war. Their prospects for approaching winter are terrible.

English Government contemplates making contribution towards their relief. Is French Government disposed to join?

Foreign Office Archives (Public Record Office — London), F.O. 424/77 — Confidential (3858), p. 26, No. 53.

No. 435

LORD LYONS, BRITISH AMBASSADOR AT PARIS, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY

No. 985 Paris, December 5, 1878

My Lord,

Yesterday, in obedience to your Lordship's orders, I mentioned to M. Waddington the heartrending accounts which Her Majesty's Government continue to receive with regard to the people of the Rhodope, of Philippopolis, and of the neighbourning region. I said that the prospects for the winter of these unhappy people who had been made houseless and destitude, by the events of the war, were appaling. I added that Her Majesty's Government proposed making a contribution towards their relief, and I asked whether the French Government would be disposed to join Her Majesty's Government in doing so.

M. Waddington said that before giving me an answer he must consult the Minister of Finance.

He asked me what was the amount of the contribution which Her Majesty's Government proposed to make.

I have, etc.

(Signed) LYONS

Foreign Office Archives (Public Record Office — London), F.O. 424/77 — Confidential (3858), p. 116, No. 142.

No. 436

SIR WOLFF, BRITISH COMMISSIONER AT EASTERN ROUMELIA, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY

No. 79

Telegraphic Philippopolis, December 6, 1878

Turkish refugees coming here from other parts of Eastern Roumelia are ordered by the Russian authorities to Adrianople Assim Pasha asks me to make steps here but will not do so himself. I cannot make representations on behalf of your Lordship and Sir H. Layard.*

Foreign Office Archives (Public Record Office — London), F.O. 424/77 — Confidential (3858), p. 117, No. 144.

(*) Salisbury bu telgrafı 9 Aralk'ta Petersburg Büyükelçisi Loftus'a tellemiş ve şu talimatı da vermiştir: "Make a representation to the Russian Government, and request order may be given for putting a stop to this abuse." (Salisbury to Loftus, Dec. 9, 1878, F.O. 424/77 - p. 127, No. 173).

No. 437

SIR WOLFF, BRITISH COMMISSIONER AT EASTERN ROUMELIA, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY

Philippoolis, December 6, 1878
(Received December 21)

My Lord,

Last night, at between 10 an 11 o'clock, Assim Pacha sent me one of his secretaries, on a matter, as he said, of great urgency, asking me to apply to the Governor General to relax an order he had given for the dispatch, this morning, to Adrianople of certain Turkish families belonging to this province.

I told this gentleman that if the Pasha himself would take some step, I would do my best to support him, but that as he himself was the natural protector of these Turks, it would not do for me to take the initiative in a movement of the kind. The secretary went home to consult his chief, who sent me word later that he did not feel authorized to make such an application, especially after the letter addressed by General Stolipine to Baron de Ring, copy of which is inclosed in my despatch of yesterday.

He said, however, he should at once communicate with Constantinople by telegraph, and begged me to telegraph to your Lordship and Her Majesty's Ambassador, which I did.

Inclosed is a Memorandum on the case, given me by the Pasha's secretary.

(Signed) H. DRUMMOND WOLFF

Inclosure

MEMORANDUM

Des Musulmans, hommes, femmes et enfants, au nombre de 100, voulant retourner de Gumurdjina dans leur village, Keverdjikli, commune de Guobsé ont été empêchés à Karadjalar de continuer leur route, et dirigés sous escorte sur Philippopoli. Ils seront renvoyés par le train de demain matin à Andrinople.

Vingt cinq habitants Musulmans du village de Eyriler, commune de Conouche, établis depuis un mois, de retour de Gumurdjina dans leur village, ont été dirigés par force sur Philippopoli, pour delà être également renvoyé à Andrinople.

Turkey, No. 9 (1879), p. 247, No. 174.
Accounts and Papers 1878-79 (LXXXI), p. 257.

No. 438

PETITION DES HABITANTS DU VILLAGE D'EYRILER (KONOUCHE), AU PRESIDENT DE LA COMMISSION EUROPEENNE DE LA ROUMELIE ORIENTALE

Philippopoli, le 24 Novembre 1878
6 Décembre 1878

Excellence,

Nous soussignés, en notre nom et au nom des habitants de vingt-cinq maisons musulmans du village d'Eyriler, commune de Konouche, avons l'honneur d'exposer à Votre Excellence ce qui suit:

Réfugiés, à la suite des évènements de l'année dernière, à Gumurdjina, nous sommes venus, il y a un mois, nous installer de nouveau dans notre village, et nous nous sommes remis tranquillement à nos travaux, nous pourvoyant de toutes les provisions nécessaires dans la mauvaise saison pour nous et pour nos bestiaux. Mais les autorités russes nous ont enjoint dernièrement d'avoir à partir pour Philippopolis, où nous avons reçu l'ordre de quitter immédiatement le pays avec nos familles et de nous rendre à Andriople. Un pareil traitement à notre égard en plein hiver aurait pour conséquence immédiate de nous faire périr tous des faim et de froid ce qui ni Dieu, ne la justice humaine ne peuvent tolérer.

Nous souplions donc, Votre Excellence de nous sauver d'un pareil malheur et de nous faire retourner dans notre village.

(Cachets de MOUSTAPHA, ALI, etc.)

Commission Européenne de la Roumélie Orientale, Protocole No. 20, Séance du 25 Novembre / 7 Décembre 1878, pp. 29.

No. 439

MR. FREEMAN, BRITISH ACTING CONSUL AT BOSNA SERAI, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY

No. 78. Political Bosna Serai, December 7, 1878

My Lord,

The "Times" of the 20th ultimo contained a telegram from Constantinople that the Porte had received information of the projected emigration of 50.000 Bosnians, who intended, it was stated, proceeding to Constantinople.

I have made inquiries here respecting this matter, but the result has not borne out the truth of the assertion. A limited emigration of Mussulmans from this province is certainly taking place, but not of Bosnian Mussulmans. With the exception of a few native Government officials, for whom there can no longer be any employment here under the Austrians, but who think that by repairing to Constantinople they may obtain Government situation in other parts of the Empire, all those who have left or are proposing to leave are Mussulmans from other provinces, who have, it is true, in many cases, been long settled and have married in Bosnia, but who now prefer returning to their native places to remaining under a European Government. I have not been able to authenticate the departure from this neighbourhood any Bosnian Mussulman merchant or landowner; and even if the idea of emigration be seriously entertained in the country - and I have been assured by several Mussulmans, who should be well informed. that such is not the case - the number of 50.000 is undoubtedly a gross, I may say an absurd, exaggeration.

I am happy to be able to report to your Lordship that the new Commander in Bosnia, His Royal Highness the Duke of Würtemberg, appears to be adopting a totally different policy towards the Mussulmans from that pursued by his predecessor. He treats them with consideration, and is evidently endeavouring to conciliate them and gain their sympathies, and his affable manner towards all with whom he is brought in contact has already made a most favourable impression.

On the occasion of the Feast of Courban Bairam, which

commences on the 5th instant, His Royal Highness has permitted the customary salute of twenty-one guns at every hour of prayer to be fired from the fort during the four days that the feast lasts, and on the first day the military band played in the court-yard of the chief mosque before and after morning prayer. This concession to their religious prejudices, a concession refused by Baron Philippovic at the feast of Baïram in the month of September, has had an excellent effect on the Mussulmans of this town.

I have, etc.

(Signed) EDWD. B. FREEMAN

Foreign Office Archives (Public Record Office — London), F.O. 424/77 — Confidential (3858), p. 376, No. 471.

No. 440

SIR WOLFF, BRITISH COMMISSIONER IN EASTERN ROUMELIA, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY

No. 152
Confidential

Philippopolis, December 8, 1878

My Lord,

I beg to inclose, confidentially a copy of a Report on the subject of the treatment of the Turks in this province.

Your Lordship may rely on the trustworthness of the writer.

I have, etc.

(Signed) H. DRUMMOND WOLFF

Foreign Office Archives (Public Record Office — London), F.O. 424/77 — Confidential (3858), p. 308, No. 421.

Inclosure to No. 440

EXTRAITS D'UN RAPPORT ADRESSE PAR M. HOROWITZ, A M. WOLFF, DELEGUE BRITANNIQUE DANS LA COMMISSION EUROPEENNE DE LA ROUMELIE ORIENTALE

Monsieur le Délégué,

Conformément aux instructions que vous m'avez données je me suis appliqué afin de procurer des données précises sur l'état dans lequel se trouvent actuellement les nationalités qui constituent la minorité de la population de la Roumélie Orientale, savoir: les Musulmans et les Grecs. (....)

En général, on peut dire que le Musulman qui se trouve en Roumélie Orientale n'est protégé par aucune loi, et ne possède aucun droit. Non seulement les autorités qui affectent de temps à autre la légalité en s'entourant de certaines formalités factices, mais chaque particulier, pourvu qu'il soit Bulgare, a le droit de s'attaquer arbitrairement à sa personne et à ses biens.

Toute la population Musulmane a quitté le pays lors de l'approche de l'armée Russe, et ce n'est qu'après la conclusion de la paix de San Stéfano que les premiers réfugiés ont commencé à rentrer dans leurs foyers. Les obstacles qu'on n'a pas manqué de mettre sur leur chemin étaient nombreux dès le commencement. Peu à peu la procédure régulière de vexations s'est établie, qui est observée actuellement à leur égard. Ainsi tout réfugié qui arrive à Philippopoli - et la plus grande partie des réfugiés sont forcés de toucher cette ville - est conduit par la police locale au faubourg Karschy Jaka, situé à l'autre rive de la Maritz au nord de la ville. Le réfugié est forcé d'y emporter tout son bagage, et les conducteurs de chariot Bulgares profitent naturellement de cette occasion pour lui faire payer des prix exorbitants. Arrivé à Karschy Jaka il doit trouver un Bulgare qui se porte garant pour lui, et ce n'est qu'après l'accomplissement de cette formalité qu'il peut se rendre dans la partie de la ville qu'il habitait avant son départ. Si la maison d'un réfugié Turc a été occupée pendant son absence par un Bulgare, ce premier n'a pas le moyen de déloger l'intrus; mais il doit se contenter d'une autre maison abandonnée et à demie ruinée qu'il peut choisir à son gré. Le pasasage du pont qui relie le faubourg de Karschy Jaka avec la ville est interdit à tout Turc habitant ce faubourg. Les malheureux qui ne trouvent pas de garants sont envoyés dans un village quelconque, où ils sont livrés à la mer-

ci des Chorbadjis (notables) Bulgares, ou bien on les consigne dans un champ hors de la ville. Le cas suivant m'a été raconté par l'ancien Caïmacam de Carlova, dont le récit vient d'être confirmé par les habitants de Karschy Jaka, et par un propriétaire Grec de cette contrée. Une vingtaine de femme et d'enfants, accompagnés de quelques hommes, ont été envoyés hors de la ville et consignés dans un champs il y deux mois environ. Les hommes étaient obligés de quitter leurs femmes pour chercher du travail; ils n'ont plus reparu; mais les femmes et le enfants ont péri misérablement. Une maladie contagieuse, éclatée par suite de la disette, paraît avoir occasionné leur mort. On peut reconnaître encore l'endroit de leur campement.

Avant l'arrivée de la Commission Européenne les Turcs furent employés aux travaux publics sans païe. La police les amenait à la corvée sans distinction d'âge, et les ramassait partout dans leurs métiers, dans leurs boutiques, dans la rue, et dans les maisons. L'arrivée de la Commission Européenne a mis fin à ces abus. Il n'y a plus de corvée maintenant, et les ouvriers qui s'offrent de leur propre gré sont rétribués.

Le nombre des arrestations arbitraires et d'autres abus de pouvoir de la part des autorités est considérable, surtout à Karschy Jaka, où tout moyen de porter plainte est ôté aux Musulmans parce que le passage du pont leur est défendu. Les abus commis à l'égard des biens appartenant aux Musulmans en sont la preuve palpable. Je tiens à vous faire observer ici même que dans les alentours de la ville il n'y a pas de maison Turque qui ne soit pas ruinée excepté celles bien entendu qui sont ocupées par des Bulgares. Les fermes Turques sont dans le même état. (...)

Mais ce ne sont pas seulement les habitations particulières des Musulmans qui ont soufferts; tous les bâtiments qui étaient destinés soit au culte de la religion, soit à l'instruction, ont subi le même sort. Ils ont été ou démolis et endommagés ou soustraits à leur destination primitive. Des vingt-deux mosquées environ que Philippopoli possède, il n'a que trois où le service religieux est célébré. Quinze mosquées sont plus ou moins démolies, et quatre servent de dépôts de vivres et de matériaux aux troupes Russes. (...)

Toutes ces ruines, bien que tristes à contempler, feraient une impression moins pénible au spectateur si elles étaient l'effet d'un combat, ou d'une révolution sanglante. Mais il est à remarquer que non seulement la partie la plus considérable des bâtisses et surtout

des habitations détruites ne l'a été que tout récemment, mais encore que la destruction est continuée aujourd'hui même. (...)

Les biens meubles appartenant aux Musulmans et abandonnés lors de leur fuite ont eu le même sort que les immeubles. Il n'y aurait pas besoin des assertions données de toutes parts pour qu'on soit convaincu de ce fait; la manière dont on traite la propriété immobilière le prouve suffisamment. (...)

De faits semblables, en grand nombre commis tout récemment, ne manquent pas, et tous les rapports sont d'accord que la population Bulgare continue à s'enrichir en s'appropriant injustement les biens des Musulmans que ni les autorités Bulgares, ni celles de l'armée d'occupation Russe ne font rien pour mettre fin à cet état de choses et ces abus inqualifiables. (...)

Veuillez, etc.

(Signé) E. HOROVITZ

Foreign Office Archives (Public Record Office — London), F.O. 424/77 — Confidential (358), pp. 309-316, No. 421/1.

No. 441

MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY, TO SIR WOLFF, BRITISH COMMISSIONER IN EASTERN ROUMELIA

Telegraphic — Foreign Office, December 9, 1878

With reference to your telegram No. 79 of the 6th instant, I will make representations at St. Petersbough; but the Russian Government will begin by delay, they will then pretend ignorence, they will then inquire and receive a categoric denial of the facts, which they will communicate to me. By that time those who have committed the act will be gone from Philippopolis, and the matter will be forgotten. Do not, therefore, place any reliance on the result of my diplomatic communications. In respect to all these matters, unless there is so open breach of Treaty that Russia cannot ignore it, your own remonstrances are likely to be more effectual. Your may say that I have instructed you to remonstrate if you think it will strengthen your hands.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London), F.O. 424/77 — Confidential (3858), p. 127, No. 174.

No. 442

THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY, TO LORD LOFTUS, BRITISH AMBASSADOR AT ST. PETERSBURGH

Foreign Office, December 9, 1878

My Lord,

Sir H. Drummond Wolff, reports that the Turkish Refugees arriving at Philippopolis from other parts of Eastern Roumelia are ordered away by the Russian authorities to Adrianople.

I instructed your Excellency by telegraph this day to represent to the Russian Government the proceedings of their officials at Philippopolis, and to express the hope of Her Majesty's Government that steps would be taken by them to put a stop to this abuse.

(Signed) SALISBURY

Turkey, No. 9 (1879), p. 197.
Accounts and Papers 1878-79 (LXXXI), p. 207.

No. 443

LORD TENTERDEN, FROM THE FOREIGN OFFICE, TO MR. LINGEN, FROM HER MAJESTY'S TREASURY

Foreign Office, December 9, 1878

Sir,

With reference to my letter of the 23rd ultimo. I am directed by the Marquis of Salisbury to transmit to you copies of a despatch which his Lordship adressed to Her Majesty's Ambassador at Paris, relative to the proposition of Her Majesty's Government to contribute to the relief of the distressed populations in the Rhodope district, and of his Excellency's reply thereto; and I am to request that in laying these papers before the Lords Commissioners of Her Majesty's Treasury you will move their Lordships to inform Lord Salisbury, as soon as possible, as to the amount which it is proposed to devote to this object.

I am, etc.

(Signed) TENTERDEN

Foreign Office Archives (Public Record Office — London), F.O. 424/77 — Confidential (3853), p. 131, No. 188.

No. 444

SIR WOLFF, BRITISH COMMISSIONER IN EASTERN ROUMELIA, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY

No. 158 Philippopolis, December 9, 1878
(Received December 27)

My Lord,

I have just had an interview with M. Zancoff, who has been sent here by Prince Dondoukoff on a commission to examine into the question of the refugees.

He is very calm in his language, and declares himself desirous that his fellow countrymen should accept the decisions of Berlin.

He says that the recent movements here are not to be wondered at, as the Bulgarians, who were delighted at the prospect held out to them by the Treaty of San Stefano, have been mortified and disappointed by the subsequent arrangements.

He intimated a hope, however, that the Bulgarians would soon calm down, and be disposed to accept any fair settlement offered by the Commission, in whose good will and sense of Justice he had condifence.

I have asked Mr. Zancoff to come and see me again, and we parted on the most friendly terms.

(Signed) H. DRUMMOND WOLFF

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/77 — Confidential (3858), p. 399, No. 520.
Turkey No. 9 (1879), p. 272.
Accounts and Papers 1878-79 (LXXXI), p. 282.

No. 445

HARİCİYE NEZARETİNDEN MUHACİRİN KOMİSYONUNA

Tezkere 10 Aralık 1878

Devletli Efendim Hazretleri,

Varna'da tecemmu' etmiş olan muhacirinin memleketlerine avdet ve azîmetlerine Rusya memurları tarafından mümanaat olunmakta olduğundan bahisle icra-i icabı ifadesine dair mahallinden vukubulan iş'ar üzerine Rusya Sefaretine tebliğata cevaben bazı ifadeyi havi tezkerede vârid olan takririn tercümesi leffen sub-u Samilerine teshir kılınmış olmakla emr-ü ferman hazret-i menlehülemrindir.

16 Zilhicce 95/29 Teşrinsâni 94.

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

No. 446

SIR WOLFF, BRITISH COMMISSIONER AT EASTERN ROUMELIA, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FAREIGN SECRETARY

No. 83
(Telegraphic) Philippopolis, Dec. 10, 1878

Ottoman Commissioners have shown me cop (ies?) of Circulars to Turkish Ambassadors adressed by Grand Vizier on the 20th and 28th ultimo,* respecting repatriation of refugees. As I suppose they have been communicated to your Lordship, I should be glad to learn what steps I should take if the question is again brought forward.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London), F.O. 424/77 — Confidential (3858), p. 140, No. 208.

(*) Bk. Belge No. 427, 428 ve 452.

No. 447

LORD LOFTUS, BRITISH AMBASSADOR AT ST. PETERSBURGH, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY

No. 190
(Telegraphic) St. Petersburgh, December 10, 1878

In complience with instrunctions of your Lordship's telegram of yesterday, I have adressed a note to M. de Giers requesting that instructions may be sent to the Imperial authorities in Roumelia to put a stop to the irregular proceedings regarding Turkish refugees.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London), F.O. 424/77 — Confidential (3858), p. 137, No. 200.

No. 448

LORD LOFTUS, BRITISH AMBASSADOR AT ST-PETERSBOURGH, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY

No. 979 St. Petersbourgh, December 10, 1878
(Received December 23)

My Lord,

In conformity with the instructions contained in Your Lordship's telegram of yesterday's date, I have adressed a note to M. de Giers, of which I have the honour to inclose herewith a copy, requesting that instructions may be sent to the Imperial authorities in Roumelia to put a stop to the irregular proceedings with regard to Turkish refugees.

(Signed) AUGUSTUS LOFTUS

Foreign Office Archives (Public Record Office — London) F.O. 424/77 — Confidential (3858), p. 377, No. 473 .

Inclosure to No. 448

LORD A. LOFTUS TO M. GIERS

St. Petersbourg 28 Nov./10 Dec., 1878

Monsieur le Conseiller Privé Actuel,

Her Majesty's Government have received information that the Turkish refugees returning to Philippopolis from other parts of Eastern Roumelia are ordered off by the Russian authorities to Adrianople.

I am consequently instructed by the Marquis of Salisbury to bring this subject under the notice of the Imperial Government, and to request that orders may be sent to the Imperial authorities in Roumelia to put a stop to those irregular proceedings.

(Signed) A. LOFTUS

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/77 — Confidential (3858), p. 377, No. 473/1.
Turkey No. 9 (1879), p. 268, No. 180.
Accounts and Papers 1878-79 (LXXXI), p. 278.

No. 449

AARIFI PACHA, AMBASSADEUR DE TURQUIE A PARIS, A CARATHEODORY PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE TURQUIE

Télégraphique
No. 13328/330 Le 11 Décembre 1878

Je viens d'entretenir le Ministre des Affaires Etrangères de France dans le sens des dépêches circulaires du Ministère Impérial en date du 28 Novembre, Nos. spéciaux 98 et 99 relative à la situation des réfugiés de la guerre.

Après avoir attentivement écouté ma communication, Son Excellence, tout en paraissant plaindre le sort de ces infortunés, s'est borné à me dire que la France continuera à faire tout son possible à Constantinople pour contribuer a aplanir les difficultés pednates.

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

No. 450

SIR LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY

No. 1522 Constantinople, December 11, 1878

My Lord,

Sir Henry Drummond Wolff, in his despatch to your Lordship No. 150 of the 6th instant, sent through me under flying seal, informs your Lordship that he had communicated with me by telegraph on the subject of the disinclination of the Turkish member of the European Commission, Assim Pasha, to make representation to the Russian authorities against the removal of certain Turkish families from Philippopolis to Adrianople.

I duly received Sir Henry Drummond Wolff's telegram, and immediately spoke on the subject with Sawas Pasha, who is in charge of the Foreign Office until the arival of Carathéodory Pasha. His Excellency promised me to send orders at once to Assim Pasha to act entirely with his English colleague in matters connected with the Turkish refugees, as well as in other questions.

I have, ete.

(Signed) A. H. LAYARD

Foreign Office Archives (Public Record Office — London), F.O. 424/77 — Confidential (3858), p. 346, No. 437.

No. 451

LORD LYONS, BRITISH AMBASSADOR AT PARIS, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY.

No. 1004. Confidential Paris, December 11, 1878

My Lord,

With reference to my despatch No. 985 of the 15th* (5th) instant,** I have the honour to inform your Lordship that M. Waddington said to me this afternoon that it would be difficult to come to a decision on the question of joining Her Majesty's Government in sending relief to the houseless people of Rhodope, Philippopolis, and the neighbourning regions, unless he knew what was the amount of money which Her Majesty's Government intended to give for the purpose.

He observed that the sum at the disposal of the French Government for objects of this kind was but small, while, on the other hand, he doubted its being, advisable to apply to the Chambers for a special grant.

I gathered from what M. Waddington let fall, that 1.000 L. sterling, or thereabouts, would be as much as the French Government could give without a special grant.

I have, etc.

(Signed) LYONS

Foreign Office Archives (Public Record Office — London), F.O. 424/77 — Confidential (3858), p. 239, No. 277.

No. 452

THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY, TO SIR WOLFF, BRITISH COMMISSIONER IN EASTERN ROUMELIA.

Telegraphic Foreign Office, December 12, 1878

With reference to your telegram No. 83, support the proposals of the Turkish Commissioner earnestly so far as you judge them to be practicable. I have asked the German Government to do all they can to assist the repatriation of the refugees.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London), F.O. 424/77 — Confidential (3858), p. 225, No. 262.

(*) Yanlışlıkla 5 yerine 15 yazılmış.

(**) Bk. Belge No. 435.

No. 453

THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY, TO LORD LYONS, BRITISH AMBASSADOR AT PARIS

Telegraphic Foreign Office, December 12, 1878

Rhodope sufferers. Her Majesty's Government propose to give 50.000 L. if the French Government will do the same.

*Foreign Office Archives (Public Record Office — London), F.O. 424/77 — Confidential (3853), p. 225, No. 260.**

No. 454

THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY, TO SIR WOLFF, BRITISH COMMISSIONER IN EASTERN ROUMELIA

(Telegraphic)
(Confidential) Foreign Office, December 12, 1878

We have offered to the French Government to spend 50.000 L. on relief of Rhodope refugees, if they will do the same. In any case we shall probably propose a grant. I will communicate further to you about it.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London), F.O. 424/77 — Confidential (3858), p. 226, No. 263.

No. 455

THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY, TO SIR WOLFF, BRITISH COMMISSIONER IN EASTERN ROUMELIA

Foreign Office, December 12, 1878

Sir,

I have spoken to Count Schouvaloff respecting the orders given by the Russian authorities to the Turkish refugees arriving at Philippopolis to move off to Adrianople; and I have suggested to His Excellency that the Russian Governor should be instructed to listen to any representations that may be made to him on behalf of Her Majesty's Government, and to concert with you as to any measures that can be taken for the redress of these and similar grievances.

Count Schouvaloff expressed his acquiescence in my proposal, and promised to forward it to his Government.

I told him that he might rely upon it that, should you find that any communications of this nature were necessary, they would be made in a conciliatory spirit.

(Signed) SALISBURY

THE MARQUIS OF SALISBURY TO SIR H. DRUMMOND WOLFF

Sir,

I Should wish you to support earnestly any propositions that may be brought forward by your Ottoman colleagues for the repatriation of the Turkish refugees so far as you may judge them to be practicable.

Turkey, No. 9 (1879), p. 237, No. 159.
Accounts and Papers 1879-79 (LXXXI), p. 247.

No. 456

FERIDOUN BEY, CONSUL GENERAL DE TURQUIE A BUDAPESTH, A SAVAS PACHA, MINISTRE AD INTERIM DES AFFAIRES ETRANGERES DE TURQUIE

No. 837/185 Budapesth, le 13 Décembre 1878

Monsieur le Ministre,

Conformement au reçu, ci-joint, la Banque Impériale Ottomane à Constantinople a reçu l'ordre de payer au Ministère Impérial la somme de florins 2900,62 (deux mille neuf cents florins et 62 kreuzers) provenant des souscriptions recueillies en Hongrie en faveur des blessés et des émigrés de la guerre, depuis le 1er Mai jusqu'au 12 Décembre 1878.

Cette somme réunie à celle de fl. 651,43 kr. (six cents cinquante-un florins et 43 kr.) représentant l'excédent des dépenses de la Chancellerie Consulaire et faisant l'objet de mon rapport No. spécial 176, constituera le chiffre total des offrandes figurant sur la listes des souscriptions que j'ai l'honeur de transmettre sous ce pli, et s'élévant à fl. 3352,5 kr. (trois mille trois cent cinquante deux florins et 5 kr.).

En conséquence je pris le Ministère Impérial de vouloir bien donner l'ordre au bureau de la comptabilité de payer ces deux sommes à qui de droit et de m'accuser réception.

Le retard apporté dans l'envoi de cet argent provienne de ce qu'une partie en était restée entre les mains de mon prédecesseur qui ne l'a remboursé que tout derniérement.

Je saisis cette occasion pour informer le Ministère Impérial qu'à mon arrivée au Consulat Général j'y ai trouvé plusieurs caisses remplies d'objets divers qui auraient été achetés par le soins d'Ali Effendi, de l'ancien journal le Basiret pour être vendu à Pesth au profit de nos blessés militaires.

Ces effets qui sont pour la plupart usés et défraichis représentent une valeur de florins 6380,82 kr. (six mille mille trois cents quatre-vingt florins et 82 kr.) chiffre dont l'éloquence m'effraie trop pour me décider à hasarder une liquidation quelconque.

Du reste n'étant doué du moindre esprit mercantile et pensant au contraire qu'une participation directe de ma part en cette matière est loin de convenir tant à mon caractère officiel qu'à ma

dignité personnelle, je viens donc prier Votre Excelence de vouloir bien m'envoyer provisoirement un commerçant de confiance de Constantinople pour procéder à la vente des défroques dont il s'agit.

(Signé) FERIDOUN

Veuillez agréer, etc.

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

Annexe au No. 456

XXIII EME LISTE DES OFFRANDES RECUEILLIES EN HONGRIE EN FAVEUR DES BLESSES ET DES EMIGRES DE LA GUERRE

(Depuis le 1 er mai jussqu'au 12 Décem. 1878)

Date	Provenances	Fl. kr.
Mai		
2	Par l'entremise de M. F. Païcs, maire de la ville de Szegedin	11.96
5	Par Sigismond Lazslo à Diva	16.05
6	La Caisse d'Epargne à Liva	100.—
7	Mr. Jules Kakujay à Ladany	17.—
9	La Rédaction du "Vasarnapi Ujzag" à Budapesth	39.24
9	La Rédaction du "Répesniplap" à Budapesth	43.26
10	Par l'entremise de Païcs, maire de Szegedin	500.—
15	Un anonyme à Budapesth	15.—
22	La rédaction du "Szegedin Hirads" Szegedin	29.35
25	La ville de Nagy Karoly	195.—
Juin		
5	Par l'entremise de l'"Abanj Kassai-Kozleny" à Cossovie	59.—
6	La rédaction du "Kozvélemeny" à Budapesth	12.—
8	Le Comité central à Budapesth	75.—
	et pour les émigrés	1090.—

25	Par l'entremise du Vice-Préfet à Morosvasartrely pour les émigrés	380.94
25	Par l'entremise de Juge du Comité de Pesth à Promontor	150.25
29	Par l'entremise du Député Ignace Helfy	15.66
30	Par l'entremise du Maire de N. Koros	100.—
Juill.		
2	La rédaction du "Lanyoklapja" à Budapest . . .	49.74
2	Par l'entremise du Sous-Préfet de M. Vasarkely .	4.—
3	La rédaction du "Kövélemény" à Budapesth . .	9.—
8	La rédaction du "Panonia" à Cossovie	17.—
18	Caisse d'Epargne à N. Kanizsa	25.—
25	Le sous-préfet de M. Vasarkely	—.58
31	La rédaction du "Magyarkirlap" à Budapesth . .	302.34
Août		
26	M. Szobo Sajos à Mako	5.40
26	Un anonyme à Budapesth	1.34
Décem.		
10	Direction du Chemin de fer du Sud à Budapest . .	78.49
11	La rédaction de l'"Eygyetertes" à Budapesth . .	59.25
	T o t a l	3,552,05

Trois mille cinq cent cinquante deux florins et 5 kr.

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

No. 457

THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY, TO LORD LYONS, BRITISH AMBASSADOR AT PARIS

(Telegraphic) Foreign Office, December 14, 1878
11.45 A.M.

Circumstances that have occured induce us to suspend the proposal to the grant for Rodope sufferers.

Inform Minister for Foreign Affairs.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London) F.O. 424/77 — Confidential (3858), p. 245, No. 300.

No. 458

THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY, TO SIR WOLFF, BRITISH COMMISSIONER IN EASTERN ROUMELIA

(Telegraphic)
(Confidential) Foreign Office, December 14, 1878
5.15. p.m.

I am afraid it is impossible that we shall obtain any grant for the Rhodope sufferers.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London)
F.O. 424/77 — Confidential (3858), p. 246, No. 304.

No. 459

THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY, TO LORD LYONS, BRITISH AMBASSADOR AT PARIS

No. 862 Foreign Office, December 14, 1878

My Lord,

With reference to my despatch No. 855 of the 12th instant,* I have to acquaint your Excellency that circumstances which have occured induce Her Majesty's Government to suspend the proposal which they had in contemplation in regard to contributing a grant of money in aid to the suffering population of the Rhodope district.

I should wish your Excellency to inform the Minister for Foreign Affairs to this effect.

I am, etc.

(Signed) SALISBURY

Foreign Office Archives (Public Record Office — London),
F.O. 424/77 — Confidential (3858), p. 247, No. 309.

(*) Bk. Belge No. 453 ve 457.

No. 460

LORD LYONS, BRITISH AMBASSADOR AT PARIS, TO THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY

No. 1020 Paris, December 14, 1878

My Lord,

I duly received on the 12th instant, your Lordship's telegram of that date respecting the Rhodope sufferers, and I lost no time in informing M. Waddington that 50.000 L. was the sum which Her Majesty's Government would be willing to grant for the relief of these sufferers, if the French Government would do the same.

I saw M. Waddington this morning, and he requested me to express to your Lordship his regret at being quite unable to contribute, on the part of the French Government, to this object. The applications for grants to relieve distress at home were, he said, so numerous, that many were necessarily rejected, and in this state of things the Government could not undertake to ask the Chambers to make a grant to foreigners.*

I have, etc.

(Signed) LYONS

Foreign Office Archives (Public Record Office — London), F.O. 424/77 — Confidential (3858), p. 208, No. 373.

(*) Lord Lyons aynı gün ikinci bir yazısıyla şunları bildiriyor:
"In my despatch No. 1020 of this day's date I have the honour to report to your Lordship, at the request of M. Waddington, that the French Government is unable to contribute to the relief of the Rhodope sufferers.
"Since I saw M. Waddington this morning I have received your Lordship's telegram of to-day respecting this matter, and have written an unofficial letter to his Excellency to let him known that Her Majesty's Government have been led by circumstances to suspend their proposal for a grant for the sufferers in question." (Lyons to Salisbury, Paris, December 14, 1878, No. 1022, **F.O. 424/77**, p. 280, No. 374).

No. 461

STHEPHANAKI MUSURUS BEY, CHARGE D'AFFAIRES DE TURQUIE A LONDRES, A CARATHEODORY PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE TURQUIE

No. 7514/475 Londres, le 19 Décembre 1878

Excellence,

En me référant à mes deux dépêches télégraphiques du 13 et du 16 de ce mois, No. 7508/469 et 7510/471, j'ai l'honneur de transmettre, ci-joint, à Votre Excellence le compte-rendu des déclarations faites par le Chancelier de l'Echequier dans la Chambre des Communes aux séance des 13, 16 et 17 de ce mois, ainsi que des observations auxquelles ces déclarations ont donné lieu, relativement au crédit que le Gouvernement avait d'abord annoncé l'intention de demander en faveur des réfugiés du mont Rhodope, mais auquel il a renoncé ensuite pour les motifs que j'ai indiqué à Votre Excellence par ma Dépêche télégraphique précité du 16.

Daignez agréer, etc.

(Signé) St. MUSURUS

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

No. 462

THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY, TO SIR WOLFF, BRITISH COMMISSIONER AT EASTERN ROUMELIA

(Telegraphic) Foreign Office, December 19, 1878

A suscription has been opened at the Ottoman Bank for a Turkish Refugees Fund. The proceeds will be remitted to their agents at Philippopolis for distribution under the supervision of yourself and Lord Donoughmore.

Don't expect any great results.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London), F.O. 424/77 — Confidential (3858), p. 290, No. 402.

No. 463

STHEPHANAKI MUSURUS BEY, CHARGE D'AFFAIRES DE TURQUIE A LONDRES, A CARATHEODORY PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE TURQUIE

Télégraphique
No. 7519/480 Le 20 Décembre 1878

Une lettre anonyme qui est parue dans les journaux de ce matin annonce que le Comité de la Banque Impériale Ottomane à Londres s'est chargé de recevoir des souscriptions pour les réfugiés musulmans et chrétiens de la Turquie d'Europe et de transmettre ces souscriptions aux Agents de la Banque Ottomane à Philippopolis lesquels auraient à en faire la distribution sous la surveillance des deux membres anglais de la Commission de la Roumélie Orientale. Je viens d'apprendre que cet appel à la charité du public en faveur de nos réfugiés est dû à l'intention du Gouvernement et que la lettre susmentionnée a été écrite par un des employés supérieurs du Foreign Office. Parmi les souscriptions déjà reçues il y en a une de Lord Salisbury pour 200 L. Sterling et une autre de la Maison Rotschild pour 500.*

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

(*) Bk. Belge No. 474. Rodoplar ve Doğu Rumeli Türk göçmenleri için Londrada açılan bu yardım kampanyası doğrudan doğruya İngiliz Hariciyesinin açtığı bir kampanyadır denebilir. Hariciye Nâzırı Salisbury, bu göçmenlere yardım için önce İngiltere Maliyesine ve Parlâmentosuna başvurmuş, fakat olumlu bir sonuç alamamıştı. Parlâmento, Türk göçmenlerine yardımı kabul etmemiştir. Bunun üzerinedir ki, yadım kampanyasına girişilmiştir. Kışa girilirken Rodoplar bölgesindeki göçmenlere yardım sağlayabilmek için İngiltere Hariciyesinin nasıl çabaladığı hakkında ayrıca bk. Belge No. 416, 424, 433, 434, 435, 442, 443, 451, 453, 454, 457, 459, 460, 461, 465.

No. 464

MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES DE TURQUIE, A L'AMBASSADE DE RUSSIE A CONSTANTINOPLE

Note verbale
No. 53211/339 Le 21 Décembre 1878

Il résulte des informations parvenues à la Sublime Porte que cent habitants environ du village de Kiverdjikli, retournant de Gumuldjina, ont été arrêtés en chemin par les troupes russes se trouvant à l'endroit de Kirdjallar et conduits sous escorte à Philippopolis, d'où ils ont été envoyés à Andrinople. En outre, 25 familles qui étaient revenues dans le village d'Ekriler ont été contraintes par l'Autorité de quitter leurs foyers et de se rendre à Andrinople.

Ces mesures, que rien ne semble justifier, ne sauraient, la Sublime Porte en est persuadée, être approuvées par le Gouvernement de S. M. l'Empereur de Russie. Aussi, le Ministère des Affaires Etrangères en faisant appel aux sentiments d'humanité et de justice de l'Ambassade Impériale la prie de vouloir bien donner à qui de droit les ordres nécessaires tant pour empêcher le renouvellement des faits dont il s'agit, que pour assurer aux Musulmans résidant en Roumélie une tranquillité et une sécurité égales à celles dont jouissent leurs concitoyens.

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 187, Dosya 80.

No. 465

THE MARQUIS OF SALISBURY, BRITISH FOREIGN SECRETARY, TO SIR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE

(Telegraphic) Foreign Office, December 21, 1878

A subscription has been opened at the Ottoman Bank for the Turkish refugees. The funds obtained will be remitted to Philippopolis for distribution under the superintendence of the British members of the East Roumelian Commission.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London), F.O. 424/77 — Confidential (3858), p. 374, No. 464.

No. 466

MR. BLANKENEY, BRITISH VICE-CONSUL AT PREVESA, TO SIR LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE

Prevesa, December 21, 1878

Sir,

I have the honour to acquaint your Excellency that, at the invitation of the Mutesarrif, the Commission appointed to inquire into the possibility of establishing a certain number of Turkish families from Bulgaria near Prevesa, attended at the konak on Monday last. The proceedings were opened by the Mutesarrif, who explained to the Commission that the intention of the Government was to establish the above families on Government land; but, as it happens that the five villages of Lacopula which belong to the Government are not at all adapted to the purpose, the Commission was requested to give its opinion as to the best mode of carrying out the intention of the Government.

Thereupon the Turkish members replied that they would willingly give up the pasture-lands (Débaka) of Nicopolis, Mikalitzi, and Purta (Axium), which they had rented from Government, if, on the other hand, Government gave them the proceeds of the above five villages, which amount to 40.000 piastres in silver, as well as a chiflik near Arta, which yealds 45.000 piastres more. Government could thus provide for 200 families.

I have, etc.

(Signed) C. A. BLAKENEY

Foreign Office Archives (Public Record Office — London), F.O. 424/79 — Confidential (3910), p. 143, No. 171/7.

(*) Yunanistan Hükûmeti, Preveze taraflarına Türk göçmenleri yerleştirilmesine engel olmağa çalışmış ve Türkiye Hükûmetini bu projeden vazgeçirtmek için İngiltere nezdinde teşebbüste bulunmuştur. Yunan Dışişleri Bakanı Delyanni daha 1 Aralık 1878 günü Londra'daki Yunan Elçisi Gennadius'a bu konuda bir telgraf çekmiş ve Preveze taraflarına 500 aile Bulgaristan göçmeni yerleştirilmek istendiğini anlattıktan sonra şu talimatı vermiştir: "Je vous prie de communiquer ce qui précède à S. E. le Ministre des Affaires Etrangères, et lui expliquer qu'une pareille mesure, qui tend à changer l'état éthnologique de la Province de Prévésa, n'aurait, selon toute probabilité, d'autre but que d'influencer la solution de la question Hellénique. Vous voudrez bien prier S. E. d'agir auprès du Gouvernement Ottoman afin que ce projet soit abandonné..." (Th. P. Delyanni à Gennnadius, Athènes, le 1er Décembre 1878, **F.O. 424/78**, pp. 135-136, No. 194). Yunan Elçisi bu talimatı 10 Aralıkta Salisbury'ye sunmuştur.

No. 467

EXTRACT OF A MEMORANDUM PRESENTED BY MR. E. BARROIS, FRENCH ENGEENER EMPLOYED AT SALONICA-MITROVITZA RAILWAYS, TO THE FRENCH CONSUL AT SOPHIA

(Translation) December 22, 1878

There are at present within the limits of Macedonia about sixty thousand families of refugee Mahommedans, grouped principally in the neighbourhood of the larger towns, and refusing to disperse for orderly settlement, in spite of the reiterated injunctions of the Ottoman Government. These refugees are in a state of extreme destitution, having neither proper shelter, clothing, nor even food, except a wretched pittance of coarse bread, insufficient to keep off starvation.

It appears that the Mahommedan refugees are the first and the most grivous scourge of this part of Macedonia.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London), F.O. 78 / 2982 ....

(*) Makedonya, 1877-78 göçmenlerinin yığıldığı bölgelerden biriydi. Rus işgali altına giren Tuna ve Edirne vilâyetleri Türk halkının bir kısmı ile Sırp işgaline düşen Niş, Leskofça bölgesi Türklerinin çoğu, Selânik ve Kosova vilâyetlerine toplanmıştı. 1877/78 kışında bu iki vilâyete toplanan göçmenlerin sayısı 300.000 kadar tahmin ediliyordu. Selânik taraflarından bir kısım göçmenler 1878 yılı içinde Anadolu'ya ve Suriye'ye sevkedilmişlerdi. Buna karşılık Karadağ'ın ilhak ettiği topraklardan göç eden Türkler, göçmenlerin sayısını yine arttırmıştır. Yukarıdaki belgelerden anlaşıldığına göre, 1878/79 kışına girilirken Makedonya'da hâlâ 60.000 aile Türk göçmeni bulunmaktadır. Bu, 250.000 kişilik bir kitle demektir. Bu kitabın sonraki ciltlerinde Makedonya'daki göçmenler konusunda daha etraflı belgeler yayınlanacaktır.

No. 468

ASSIM PACHA ET ABRO EFFENDI, COMMISSAIRES OTTOMANS, A M. WOLFF, COMMISSAIRE DE GRANDE-BRETAGNE EN ROUMELIE ORIENTALE

Philippopoli, ce jeudi soir le 14/26 Décembre 1878

Cher Collègue,

Nous nous empressons de vous prévenir que ce soir même, quelques minutes avant le coucher du soleil, quarante familles de Sotir (district de Coyoun tépé), situé à deux heures de distance de Philippopoli, furent amenées sous escorte en ville avec le Moukhtar et l'Imam du dit village, et emprisonnées dans la résidence du Gouverneur-Général, pour être expulsées demain matin de la Roumélie Orientale par le train d'Andrinople.

Vingt autres familles du village de Kiritchina du même district du Coyoun tépé furent amenées aujuord'hui même sous escorte en ville et également incarcérées dans le but de les expulser de la province.

Toutes ces soixantes familles étaient rentrées dans leurs foyers depuis quatre ou cinq mois et avaient à force de travailler réussi à réparer leurs habitations et se procurer quelque bétail et un petite qantité de grains pour passer l'hiver. En les faisant partir instantanément pour Philippopoli les gardes champêtres chargés de les escorter en ville ne leur ont permit de prendre quoique ce soit avec elles, en les obligeant d'abandonner à la merci de leurs compatriotes Bulgares leurs biens modiques.

Le Général Stolipine, dans sa réponse, dit avec raison que, comme les pétitionnaires ne s'adressent pas directement à lui, il ne sait à qui il devrait rendre justice, et il prie en conséquence son interlocuteur de lui renvoyer ces pétitionnaires.

Ceux qui font l'objet de notre lettre se trouvent à l'heure qu'il est dans les prisons du konak. Il n'aura qu'à les interroger et à les renvoyer dans leurs propres villages d'où ils viennent d'être enlevés.

Cher collègue, veuillez intervenir ce soir même auprès du Général Stolipine pour libérer ces pauvres familles d'une expulsion imminente.

Les habitants Musulmans de Marcovo aussi sont menacés d'expulsion, et si cela continue ainsi, au lieu d'un rapatirement que nous avons tant de fois réclamé, nous assisterons à l'expulsion de tous les Musulmans qui se trouvent envore dans la Roumélie Orientale, quoique réduits à un chiffre assez minime.

(Signé) ASSIM, ABRO

Turkey, No. 9 (1878), p. 352.
Accounts and Papers 1878-79 (LXXXI), p. 362.

(*) Doğu Rumeli'ye dönen Türk göçmenlerinin Rus işgal makamlarınca geri çevrilmeleri, bilhassa 1878 yılı sonu yaklaşırken önemli bir mesele olmuştu. Filibe'de çalışan Avrupa Rodop Komisyonunun gözleri önünde, çeşitli göçmen gruplarının Doğu Rumeli'den çıkarılmak istenmesi, çeşitli teşebbüs konusu yapılmıştı. Filibe'deki İngiliz Komiseri Wolff, 7 Aralıkta, Gümülcine'den Doğu Rumeli'ye dönen bir göçmen grubunun Rus makamları tarafından geri çevrilmek istendiğini bildirmekte ve göçmenlerin Avrupa Rodop Komisyonuna sundukları dilekçeyi Hükûmetine iletmektedir. (**Bk. Belge No. 437 ve eki**). İngiliz Dışişleri Bakanı, bu konuda Petersburg'ta teşebbüste bulunmanın çok geç sonuç vereceği ve belki de büsbütün tesirsiz kalacağı düşüncesiyle, doğrudan doğruya mahallinde, Filibe'de teşebbüs yapılmasını Wolff'a bildirmektedir. (Bk. Belge **No. 441**). Bununla beraber Petersburg'da da teşebbüsten geri kalınmamaktadır. (Bk. Belge **No. 447** ve **448**). İngiltere Dışişleri Bakanı aynı zamanda Londra'daki Rusya Büyükelçisi nezdinde teşebbüste bulunmaktadır (Bk. Belge **No. 455**). Öteyandan İstanbul Hükûmeti de göçmenlerin geri çevrilmemesi konusunda Rusya'ya nota vermektedir. (Bk. Belge **No. 464**). Bütün bu teşebbüslere rağmen yine de bazı göçmen gruplarının kış ortasında toptan sürülmek istendikleri görülmektedir. Doğu Rumeli Türk göçmenleri konusu, 1878/79 kışında önemli bir dâva olacaktır.

No. 469

M. WOLFF, COMMISSAIRE DE GRANDE BRETAGNE, AU GENERAL STOLIPINE, GOUVERNEUR GENERAL DE LA ROUMELIE ORIENTALE

Philippopoli, le 26 Décembre 1878

Excellence,

On vient de me prévenir que ce soir même, quelques minutes avant le coucher du soleil, quarante familles de Sotir (district de Coryoun tépé), situé à deux heures de distance de Philippopoli, furent amenées sous escorte en ville avec le Moukhtar et l'imam du village et, emprisonnées dans le konak, pour être expulsées demain matin de la Roumélie Orientale par le train d'Andrinople.

Vingt autres familles du village de Kiritchina, du même district de Coyoun tépé, furent amenés aujourd'hui même sous escorte en ville, et également incarcérées dans le but de les expulser de la province.

Toutes ces soixante familles étaient rentrées dans leurs foyers depuis quatre ou cinq mois, et avaient à force de travailler réussi à réparer leurs habitations et se procurer quelque bétail et une petite quantité de grain pour passer l'hiver. En les faisant partir instantanément pour Philippopoli les gardes champêtres chargés de les escorter en ville ne leur ont permis de prendre quoique ce soit avec eux, en les obligeant d'abandonner à la merci de leurs compatriotes bulgares leurs biens modiques.

On m'assure que ceux qui font l'objet de cette lettre se trouvent à l'heure qu'il est dans les prisons du konak. Il n'y aura qu'à les interroger et à les renvoyer dans leurs propres villages d'où ils viennent d'être enlevés.

Comme Votre Excellence n'a pas encore reçu du Gouvernement Impérial les nouvelles de l'entente établie entre le Marquis de Salisbury et le Comte Schuvaloff, je m'adresse à Votre Excellence d'une façon particulière, mais je remplis les ordres de mon Gouvernement. En signalant ces faits à Votre Excellence, et en protestant de la manière la plus formelle contre les faits que j'ai l'honneur de porter à votre connaissance.

(Signé) H. DRUMMOND WOLFF

Turkey No. 9 (1879), p. 353.
Accounts and Papers 1878-1879 (LXXXI), p. 363.

No. 470

GENERAL STOLIPINE, GOUVERNEUR GENERAL DE LA ROUMELIE ORIENTALE, A SIR WOLFF, COMMISSAIRE DE LA GRANDE BRETAGNE A PHILIPPOPOLI.

Philippopoli, le 14/26 Décembre 1878

Monsieur,

Vous avez été mal informé par vos agents. Les Turcs au sort desquels vous vous intéressez ont été amenés à Philippoli non pour être expédiés à Constantinople mais en vue d'une enquête qui devait être faite par moi personnellement pour des raisons qui me sont connues.

Ces turcs habitaient leur village sans certificats, dont tous ceux qui reviennent des Rhodopes doivent être munis.

La seule faute qui ait été commise par les gendarmes du district c'est qu'au lieu de faire venir les doyens du village on les a tous fait venir, munis de leurs bagages et avec leur bétail.

Les Turcs en question n'ont jamais été mis en prison, mais dans une chambre du konak, chauffée et éclairée, où ils doivent attendre mes ordres jusqu'à ce qu'ils soient munis de certificats et réintégrés dans leur village.

Je vous prie, Monsieur, de vouloir bien signifier à vos Agents d'être désormais plus circonspects dans les dénonciations qu'ils vous font contre moi (*).

(Signé) STOLIPINE

Turkey, No. 9 (1879), p. 353.
Accounts and Papers 1878-1879 (LXXXI), p. 363.

(*) Karşılaştır: Belge No. 469 ve 472.

No. 471

MR. FAWCETT, BRITISH CONSUL-GENERAL, TO MR. LAYARD, BRITISH AMBASSADOR AT CONSTANTINOPLE

Constantinople, December 26, 1878

Sir,

I have the honour to inform your Excellency that I have received telegrams from the Kaimakams of Gumulgina and Iskebehi* (Xanti). In the former caza there are, it is affirmed, upwards of 40.000 refugees, and in the cazas of Yenidji and Daridéré (of which districts Xanti is the chief place) 13.150. All these are in extreme distress.

In the beginning of August, when we were there, the numbers together were estimated at about 75.000; they are now 53.000, and I learn there has been no emigration from these districts to Asia.

The death-rate when the Commission was there war 40 per cent per annum, which would be at the rate of about 30.000 a-year; but as 20.000 have died in five months the figure reaches the extraordinary percentage of 65.

This rate of mortality in a few months will clearly do away with any necessity for relieving these unfortunate people, as there will be none left to relieve. As the hope expressed unanimously by the members of the Commission that their respective Governments should come to the aid of these refugees has not been fulfilled, and as it seems the Ottoman Government is unable to help them, I cannot at present seen any means of preventing this large number of human beings (three-fourths widows and orphans) from perishing miserably.

I have, etc.

(Signed) J. HENRY FAWCETT

P.S. — Since writing the above I have received another telegram from Messrs. Walpole and Borthwick, a copy of which I inclose.

J. H. F.

Foreign Office Archives (Public Record Office — London), F.O. 424/79 — Confidential (3910), pp. 133-134, No. 166/1.

(*) **İskeçe**, yanlışlıkla **Isketchi** yerine "Iskebehi" yazılmış.

Inclosure to No. 471

MESSRS. WALPOLE AND BORTHWICK AT GHUMURDJINA, TO CONSUL GENERAL FAWCETT AT CONSTANTINOPLE

(Telegraphic) December 12/24, 1878

Be good enough to transmit the following telegram to Assim Pasha and Sir Henri Drummond Wolff at Philippopolis:—

"We arrived at Ghumurdjina yesterday afternoon. We will stay two days here. There are 40.000 fugitives in this district, the half of whom now (were?) receiving rations; but as the supply of maize is finished they are not receiving any now. They are waiting the 30.000 kilés maize that the local Government has provided to get from Drama."

(Signed) WALPOLE
BORTHWICK

Foreign Office Archives (Public Record Office — London), F.O. 424/79 — Confidential (3910), p. 134, No. 166/2.

No. 472

M. WOLFF, COMMISSAIRE BRITANNIQUE EN ROUMELIE ORIENTALE, AU GENERAL STOLIPINE, GOUVERNEUR GENERAL A PHILIPPOPOLIS

Philippopoli, le 27 Décembre 1878

M. le Gouverneur Général,

Je remercie Votre Excellence beaucoup de la lettre qu'elle m'a écrite et qui me démontre encore une fois qu'elle n'a aucune pensée qui ne soit bonne et équitable.

En même temps Votre Excellence verra sans doute que l'exagération avec laquelle les gendarmes ont exécuté les ordres qui leur ont été donnés et l'arrivée d'une population entière avec leurs bagages et leur bétail, au milieu de l'hiver, ont dû produire un effet lequel ne demanderait pas pour être connu par les services d'agents.

(Signé) H. DRUMMOND WOLFF

Turkey, No. 9 (1879), p. 353.
Accounts and Papers 1878-79 (LXXXI), p. 363.

No. 473

HARİCİYE NEZARETİNDEN MUHACİRİN KOMİSYONUNA

Tezkere 30 Aralık 1878

Devletli Efendim Hazretleri,

Sermaye-i Şefkat-i Osmaniye nam İngiliz iane cemiyeti tarafından iskân-ı muhacirîn için mukaddema Hasköy'de isticar olunan Selim Paşa konağının şu aralık tahliyesi kabil olamıyacağma dair 6 Eylûl 95 tarihli cevab-ı Sami-i Âsefaneleri üzerine İngiltere Sefaretine beyan-ı hali mutazammın itâ olunan tezkereye cevaben bu kerre dahi alman takririn tercümesi diğerinin iadesiyle beraber leffen sub'u Âli-i Riyasetpenahîlerine irsal kılınmış ve mealinden müsteban olacağı üzere mezkûr konağın tahliyesi üzere suret-i ısrar gösterilmekte bulunmuş olmasiyle bu hale nazaran ifa-i muktezası vabeste-i reyi Âli-i Âsefaneleri olmağın olbabda.

5 Muharrem 96/18 Kânunuevvel 94.

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî, Rusya, Karton 122, Dosya 64.

No. 474

CARATEODORY PACHA, MINISTRE DES AFFAIRES ETRANGERES DE TURQUIE, A STEPHANAKI BEY MUSURUS, CHARGE D'AFFAIRES DE TURQUIE A LONDRES.

Télégraphique
No. 53311/211 Le 31 Décembre, 1878

Reçu télégramme No. spécial 480.*

Veuillez exprimer à Lord Salisbury et au Comité de la Banque Ottoman à Londres nos plus vifs remerciement pour la souscription ouverte en faveur des Musulmans de la Roumélie.

Hariciye Vekâleti Arşivleri, Siyasî Rusya, Karton 122, Dosya 64.

(*) Bk. Belge No. 463.

Illustrirte Zeitung (Leipzig), 25 August 1877, No. 1782

Rusların, Dobruca'da bir Türk köyüne girişleri ve Bulgarlarla birlikte köyü yakıp yıkmaları (Koenen'in deseninden).

Illustrazione Italiana

Dobruca'dan göçeden çerkez aileleri Ballıca köyü yakınında.
(Aurelji'nin deseninden)

Illustrirte Zeitung (Leipzig), 1 September 1877, No. 1783

yakınında bir Türk köyü câmiinin Bulgarlar tarafından yıkılması.
(Koenen'in deseninden)

Russes et Turcs, La Guerre d'Orient, p. 233

Tuscuk şehrinin Ruslar tarafından ilk bombardumanı ve şehir halkının kaçışı.
(24 Haziran 1877)

Rusların Rusçuk'u topa tutmaları ve şehir halkının kaçı

L'Univers Illustré (Paris), du 23 Juillet 1877, No. 116

Şehrin bombardımanı sırasında Rusçuk istasyonunda göç eden şehir halkı

The Illustrated London News, July 14, 1877, No. 1983

Bombardıman sıralarında Rusçuk sokaklarında gece manzarası.

The Illustrated London News, July 28, 1877, p. 89

Göç etmek için Rus[illegible] tasyonunda tren bekleyen bir Türk ailesi.

L'Univers Illustré, (Paris), du 18 Août 1877, No. 1169

Rusçuk'tan kaçan bir Türk ailesi.

L'Univers Illustré (Paris), du 18 Août 1877, No. 1169

Bulgarların Ziştovi Türk mahalle[illegible]ağma edişleri.

The Illustrated London News, July 21. 1877, No. 1984

Rusların Niğb topa tutmaları ve kasaba halkının kaçışı.

Illustrazione Italian.

Rusların Niğbolu kasabasını topa tutuşu ve halkının kaçışı.

Russes et Turcs, La Guerre d'Orient, p. 281

1877-1878 Türk-Rus Savaşının bir "Irk ve yoketme savaşı" olmasını istiyen ve Rumeli Türk halk kitlelerinin felâketini hazırlayan nüfuzlu Rus şahsiyetlerinden, işgal altındaki Bulgaristan "Mülki İşler Âmiri" Prens Vladimir Aleksandroviç Çerkaski

Russes et Turcs, La Guerre d'Orient, p. 353

1877-1878 savaşını fiilen bir ırk ve yoketme savaşı haline sokan, Tunca vâdisi katliâmlarına, özellikle Eskizağra katliâmına göz yuman ve böylece Rumeli Türk halk kitlelerinin felâketli göçlerine sebep olan Rus Kumandanı General Josif Vladimiroviç Gurko

Illustrirte Zeitung (Leipzig), 17 November 1877, No. 1794

Kazaklar ve Bulgarlar tarafından Balkan'a götürülen Türkler Tırnovo yolunda.
(Szathmary'nin deseninden)

ustrirte Zeitung (Leipzig), 11 August 1877, No. 1780

Yakalanan bir Türk **nun Rus Kazakları tarafından götürülüşü.**
.hmary'nin deseninden)

Le Monde Illustré (Paris), du 25 Août 1877, No. 1063

Rus işgal kuvvetlerinin Kızanlık kasabası pazar meydanında Türkleri idam edişleri.

Göç eden Türk aileleri Filibe [illegible] onunda.

Russes et Turcs, La Guerre d'Orient, p. 553

Bulgarlar tarafından sakatlanan Türk göçmenlerinden bir grup Edirne hastanesinde.

Le Monde Illustré (Paris), du 17 Novembre 1877, No. 1075

Eskizağra katliâmından kurtulan yaralı Türk göçmenleri Edirne hastanesinde.
(Noyare'ın deseninden)

Illustrirte Zeitung (Leipzig), 26 Januar 1878, No. 1804

Plevne'den göçeden Türk halk kitleleri.
(Koenen'in deseninden)

The Illustrated London News, September 1, 1877, p. 212

Tırnovo sancağı Türk göçmen kitlelerinin Şumnu'ya varışları.

EMIGRAZIONE DELLE FAMIGLIE TURCHE DALLA BULGARIA. — 1. Montagna *Fuoci allo*. — 2. Via di Eski-Djuma. — 3. *Caracol Beclemé* dei Basci Bozuk e Cassè. (Da uno schizzo del signor Aurelji).

Illustrazione Italiana

Bulgaristan'ın Eskicuma taraflarından göçeden Türk halk kitleleri.
(Aurelji'nin deseninden)

Dick de Lonlay, **A Travers la Bulgarie,** Paris 1886, p. 258

Ocak 1878'de Filibe-Harmanlı yolu üzerinde Türk göçmenleri cesetleri.
(Dick de Lonlay'in deseninden)

The Illustrated London News, April 6, 1878, p. 3

Kazaya uğrayan bir Türk göçmen ailesine Rus Kazaklarının yaklaşmaları.
(Derginin notu: "Onlar bunun için savaşıyorlar.")

Supl. to The Illustrated London News, February 9, 1878, p. 129

Edirne-İstanbul demiryolunda kazaya uğrayan bir göçmen treni.

Le Monde Illustré (Paris), du 23 Février 1878, p. 1090

Rumeli'den İstanbul'a bir göçmen treninin gelişi.
(Hayette'in taslağına göre Kauffmann'ın deseninden)

Russes et Turcs, La Guerre d'Orient, p. 861

Rumeli Türk göçmenleriyle dolu bir trenin İstanbul'a gelişi (Ocak 1878).

Illustrirte Zeitung (Leipzig), 2 März 1878, No. 1809

İstanbul'da Ayasofya Câmiinde Rumeli Türk göçmenleri.

The Illustrated London News, February 9, 1878, p. 129

Rumeli Türk göçmenlerinin İstanbul'a gelişleri.

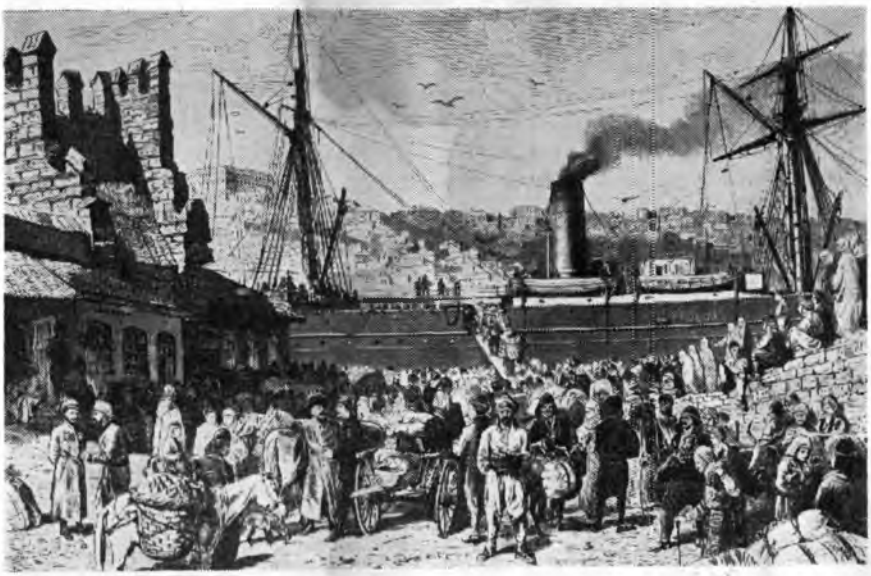
The Illustrated London News, April 27, 1878, p. 396

İstanbul Pangaltı'daki Lâtin Hastanesinde göçmen dispanseri.

Osmanlı "İane-i Muhacirin Encümeni" tarafından göçmenlere yardım toplamak için Bayazit Câmiinde okutulan mevlid dâvetiyeleri. 100 ve 50 kuruşluk iki yardım kuponu.

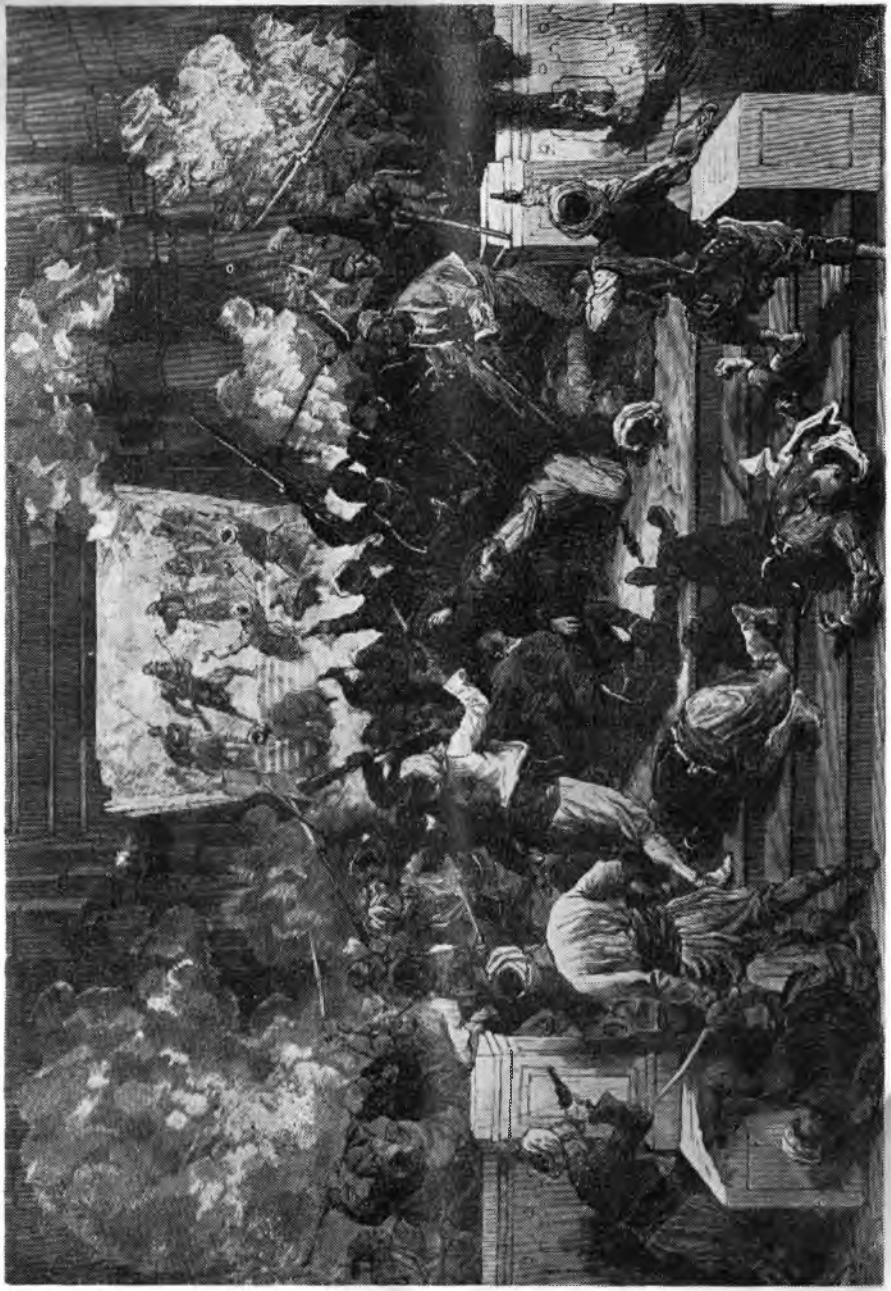
Illustrirte Zeitung (Leipzig), 23 März 1878, No. 1812

İzmir'e yollanacak Rumeli göçmenlerinin İstanbul'da vapura bindirilmeleri.
(Montoréano'nun deseninden)

Illustrirte Zeitung (Leipzig), 15 Juni 1878, No. 1824

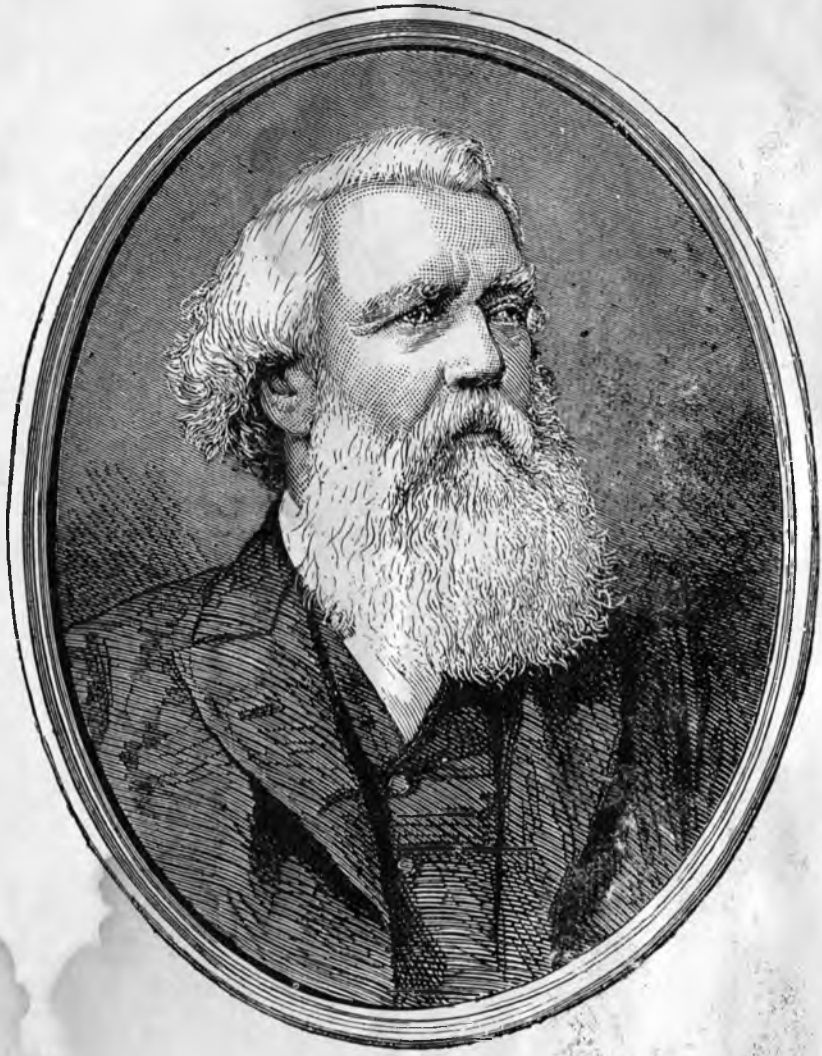
Ali Süâvi'nin önderliğinde, Sultan İkinci Abdülhamid'i tahttan indirip yerine Beşinci Murad'ı geçirmeye teşebbüs eden Rumeli göçmenleri Çırağan sarayında. (20 Mayıs 1878)
(Montoréano'nun deseninden)

Le Monde Illustré (Paris), du 8 Juin 1878, No. 1106

Ali Süâvi'nin önderliğinde, Sultan İkinci Abdülhamid'i devirmeye ve yerine Beşinci Murad'ı tahta geçirmeye çalışan ihtilâlci göçmenlerin Çırağan sarayında bastırılmaları (20 Mayıs 1878).

(Frager'in taslağından Lix'in deseni)

Russes et Turcs, La Guerre d'Orient, p. 1017

Rumeli Türk göçmenleri dâvâsını İngiltere Hükûmetine ve komuoyuna duyuran ve göçmenlere İngiltere'den gönderilen yardımların dağıtımını organize eden İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi
Sir Austin-Henry Layard

The Illustrated London News, November 17, 1877, p. 476

Şumnu'da Türk göçmenlerine elbise dağıtılması.

L'Univers Illustré (Paris), du 28 Septembre 1878, No. 1227

Rodoplar'da, Gabrova köyünde, Milletlerarası Rodop Komisyonunun göçmenlerin şikâyetlerini dinlemesi.

KAYNAKLAR*

I - YAYINLANMAMIŞ ARŞİV KAYNAKLARI :

A) Türk Arşivleri :

a) **Hariciye Vekâleti Arşivleri** (Bâbıâli, Istanbul)

— Siyasî, Rusya, Karton No. 122, Dosya No. 64: Mission de Fasso Effendi à Andrinople. Secours aux réfugiés. Question du rapatriement des réfugiés. (Fasso Efendi'nin Edirne'deki görevi. Göçmenlere yardım. Göçmenlerin yurtlarına gönderilmeleri meselesi).

— Siyasî, Rusya, Karton No. 187, Dosya No. 80: Diverses affaires relatives à la Roumélie orientale. Situation faite aux populations musulmanes, grècques et israélites. (1878-1879). (Doğu Rumeli ile ilgili çeşitli meseleler. Müslüman, Rum ve Musevi halkının durumları).

— Siyasî, Bulgaristan, Karton No. 139, Dosya No. 27: Caisses municipale et d'Epargne de Widdin. (1878-1881). [Vidin Belediye ve menafi sandıkları (1878-1881)].

b) **Archives de l'Ambassade de Turquie à Paris (Türkiye'nin Paris Büyükelçiliği Arşivleri,** Paris).

— **Nouvelles de guerre:** Juin, Juillet, Août, Septembre, Octobre, Novembre, Décembre 1877, Janvier 1878. (Savaş Haberleri: Haziran, Temmuz, Ağustos, Eylûl, Ekim, Kasım, Aralık 1878; Ocak 1878).

— Congrès et Traité de Berlin (Berlin Kongresi ve Andlaşması. 1878).

— Bulgarie 1878 (Bulgaristan 1878).

(*) Burada, yalnız belgelerin alındığı kaynaklar gösterilmiş, dipnotlarında kullanılan kaynaklara yer verilmemiştir.

B) Fransa Dışişleri Bakanlığı Arşivleri

(Archives des Affaires Etrangères de France, Paris).

(Kısaltmalarda **A.A.E. olarak** gösterilmiştir).

a) **Correspondance Politique (Büyükelçiliklerle siyasî yazışmalar)** serisi (Kısaltmalarda **C.P.** olarak gösterilmiştir) :

— Turquie, Tome 415 : Janvier-Février 1878.
— Turquie, Tome 416 : Mars-Avril 1878.
— Turquie, Tome 417 : Mai-Juin 1878.
— Turquie, Tome 418 : Juillet 1878.
— Turquie, Tome 421 : Octobre 1878.
— Turquie, Tome 422 : Novembre 1878.

b) **Correspondance Politique des Consuls (Konsolosların Siyasî Yazışmaları)** (Kısaltmalarda **C.P.C.** olarak gösterilmiştir.)

— Turquie, Andrinople, Tome 2; 1862-1877.
— Turquie, Andrinople, Tome 3, 1878-1880.
— Turquie, Beyrouth, Tome 21, 1877-1878.
— Turquie, Philippopoli, Tome 1, 1857-1877.
— Turquie, Philippopoli, Tome 2, 1878-1879.
— Turquie, Roustchouk, Tome 3, 1876-1879.
— Turquie, Salonique, Tome 5, 1876-1879.

c) **Mémoires et Documents (Çeşitli Muhtıralar ve Belgeler).** (Kısaltmalarda **M. D.** olarak gösterilmiştir.)

— Turquie, Tome 93, 1878-1879.
— Turquie, Tome 108, 1878.

C) İngiltere Dışişleri Arşivleri:

(Foreign Office Archives, Public Record Office, London). (Kısaltmalarda **F.O.** olarak gösterilmiştir.)

a) **F.O. 78 serisi.** (Türkiye ile ilgili seri).

— F.O. 78/2788: Turkey (Political). Sir H. Layard. May 15 to 22, 1878.
— F.O. 78/2982 : Turkey (Bulgaria) (Political). Agent and Consul General Mr. Palgrave. January to April 1879.

b) **F.O. 424 (Confidential Print)** serisinden:

— F.O. 424/53 - Confidential (3210) : Further Correspondence respecting the Affairs of Turkey. May 1877. Part XIII. Printed for the use of the Foreign Office. XXI-368 p.

— F.O. 424/57 — Confidential (3321) : Further Correspondence respecting the affairs of Turkey. Part XV. July 1877. Printed for the use of Foreign Office. XVII - 301 pages.

— F.O. 424/58 — Confidential (3275) : Further Telegraphic Correspondence respecting the Affairs of Turkey. July 1877. Printed for the use of Foreign Office. 46 pages.

— F.O. 424/59 — Confidential (3341) : Further Correspondence respecting the Affairs of Turkey. Part XVI. August 1877, Printed for the use of the Foreign Office. September 1877. XIV - 316 pages.

— F.O. 424/60 — Confidential (3384) : Further Correspondence respecting the Affairs of Turkey. Part XVII. September 1877. Printed for the use of the Foreign Office. XIII - 226 pages.

— F.O. 424/61 — Confidential (3399) : Further Correspondence respecting the Affairs of Turkey. Part XVIII. October 1877. Printed for the use of the Foreign Office. November 1877. XII - 185 pages.

— F.O. 424/62 — Confidential (3433). Further Correspondence respecting the Affairs of Turkey. November 1877. Part XIX. Printed for the use of the Foreign Office. December 1877. XIII - 181 pages.

— F.O. 424/66 — Confidential (3508) : Further Correspondence respecting the Affairs of Turkey. Part XXI. January 1878. Printed for the use of the Foreign Office. February 1878. IX - 133 pages.

— F.O. 424/67 — Confidential (3598) : Further Correspondence respecting the Affairs of Turkey. Part XXII. February 1878. Printed for the use of the Foreign Office. March 1878. XXXVII - 491 pages.

— F.O. 424/68 — Confidential (3602) : Further Correspondence respecting the Affairs of Turkey. Part XXIII. March 1878. Printed for the use of the Foreign Office. April 1878. XXV - 372 pages.

— F.O. 424/69 — Confidential (3625) : Further Correspondence respecting the Affairs of Turkey. Part XXIV. April 1878. Printed for the use of the Foreign Office. May 1878. XXVI - 371 pages.

— F.O. 424/70 — Confidential (3631) : Further Correspondence respecting the Affairs of Turkey. Part XXV. May 1878. Printed for the use of the Foreign Office. June 1878. XXIX - 459 pages.

— F.O. 424/71 — Confidential (3720) : Further Correspondence respecting the Affairs of Turkey. Part XXVI. June 1878. Printed for the use of the Foreign Office, July 1878. XIX - 399 pages.

— F.O. 424/72 — Confidential (3726) : Further Correspondence respecting the Affairs of Turkey. Part XXVII. July 1878. Printed for the use of the Foreign Office. August 1878.

— F.O. 424/73 — Confidential (3752) : Further Correspondence respecting the Affairs of Turkey. Part XXVIII. August 1878. Printed for the use of the Foreign Office. September 1878.

— F.O. 424/74 — Confidential (3776) : Further Correspondence respecting the Affairs of Turkey. Part XXIX. September 1878. Printed for the use of the Foreign Office. October 1878. XXI-375 pages.

— F.O. 424/75 — Confidential (3799) : Further Correspondence respecting the Affairs of Turkey. Part XXX. October 1878. Printed for the use of the Foreign Office. November 1878. XXVI - 488 pages.

— F.O. 424/76 — Confidential (3852) : Further Correspondence respecting the Affairs of Turkey. Part XXXI. November 1878. Printed for the use of the Foreign Office. December 1878. XXV - 512 pages.

— F.O. 424/77 — Confidential (3858) : Further Correspondence respecting the Affairs of Turkey. Part XXXII. December 1878. Printed for the use of the Foreign Office. January 1878. XXII - 577 pages.

— F.O. 424/79 — Confidential (3910) : Further Correspondence respecting the Affairs of Turkey. Part XXXIII. January 1879. Printed for the use of the Foreign Office. February 1879. XX - 495 pages.

II - YAYIMLANMIŞ BELGELER :

A) **Accounts and Papers** (Parlamentoya sunulan İngiliz resmî devlet yayınları.)

— Volume XCII (1877) : Further Correspondence Respecting the Affairs of Turkey.

— Volume LXXXI (1878) : Further Correspondence (June - December 1877) respecting the Affairs of Turkey.

— Volume LXXXIII (1878) : Correspondence respecting the Objections raised by Populations inhabiting Turkish Provinces against the territorial changes proposed in the Preliminary Treaty, signed at San Stefano.

— Volume LXXIX (1878-79) : Further Correspondence Respecting the Affairs of Turkey.

— Volume LXXXI (1878-79) : Correspondence respecting the Proceedings of the European Commission for the Organisation of Eastern Roumelia. Parts I and II.

B) **Appel des Musulmans opprimés au Congrès de Berlin, leur situation en Europe et en Asie depuis le Traité de San-Stéfano.** Constantinople, Juin 1878.

C) **Atrocités Russes en Asie et en Roumélie pendant les mois de Juin, Juillet et Août 1877.** (Recueil contenant divers télégrammes officiels et privés...), Constantinople, Imprimérie de A. H. Boyadjian, 1877.

D) Martens, G. Fr. de —, **Nouveau Récueil de Traités et autres actes relatifs aux rapports de Droit International - Continuation du grand Recueil de G. Fr. de Martens par Charles Samwer et Jules Hopf,** Deuxième Série, Tome V, Gottingue 1880, (Bu cildin 1-71. sayfalarında, Avrupa Rodop Komisyonunun Rodop göçmenleriyle ilgili tutanakları ve raporları vardır.)

E) Nikitin, Prof. Dr. S. A., Kosev, D. K., Konobeev, V. D., Todorov, G. D. (Ed.), **Osvobojdenie Bolgarii ot Turetskogo Iga. Dokumenti v Treh Tomah.** Tom Vtoroy. **Borba za Natsional'noe Osvobojdenie Bolgarii v Period Russko-Turetskoy Voyni, 1877-1878.** (Bulgaristan'ın Türk Boyunduruğundan Kurtuluşu. Üç ciltlik belgeler külliyatı. İkinci cilt: 1877-1878 Türk-Rus Savaşı sırasında Bulgaristan'ın millî kurtuluş mücadelesi), Akademii Nauk SSSR (SSCB Bilimler Akademisi) Moskva 1964.

F) **Turkey No...** serisi (Ünlü İngiliz "Mavi Kitapları"nın Türkiye ile ilgili serisi. **Accounts and Papers** serisi bu "Mavi Kitapları" da kapsamaktadır).

— Turkey No. 28 (1877) : Further Correspondence Respecting the Affairs of Turkey. (Accounts and Papers. Vol. XCII (1877))

— Turkey No. 1 (1878) : Further Correspondence respecting the the Affairs of Turkey (June-December 1877) (Accounts and Papers, Vol. LXXXI (1878))

— Turkey No. 31 (1878) : Correspondence respecting the Objections raised by Populations inhabiting Turkish Provinces against the Territorial Changes proposed in the Preliminary Treaty, signed at San Stefano. (Accounts and Papers, Vol. LXXXIII (1878)).

— Turkey No. 42 (1878) : Further Correspondence (March-July 1878 Bulgaria) (Accounts and Papers (LXXXI (1878)).

— Turkey No. 45 (1878) : Further Correspondence (2 July - 1 August. Treatment of Mussulmans (in Bulgaria ?) (Accounts and Papers, Vol. LXXXI (1878)).

— Turkey No. 53 : Further Correspondence respecting the Affairs of Turkey. (July-September 1878). (Accounts and Papers, Vol. LXXXIX (1878-9)).

— Turkey No. 54 (1878) : Further Correspondence Respecting the Affairs of Turkey. (Accounts and Papers, vol. LXXIX (1878-9)).

— Turkey No. 9 (1879) : Correspondence Respecting the Proceedings of the European Commission for the Organization of Eastern Roumelia. Part I and II. (Accounts and Papers, vol. LXXXI (1878-9)).

III - İÇLERİNDE RESMÎ BELGELER DE BULUNAN GENEL MAHİYETTEKİ ESERLER :

— Sedes, Emekli General İ. Halil, **1875-1878 Osmanlı Ordusu Savaşları. 1877-1878 Osmanlı-Rus ve Romen Savaşı.** Askerî Matbaa, İstanbul 1835-1838. Cilt I-VIII.

— Süleyman Paşa, Merhum Müşir, **Umde't'ül Hakâyik,** Askerî Matbaa, İstanbul 1928, Cilt I-VI.

— **Russes et Turcs. Guerre d'Orient.** Paris, Monceaux, Editeur, 1877-1878.

KİŞİ ADLARI ENDEKSİ

A

Aali, Filibe göçmenlerinden, 551n.

Aarifi Paşa bk. Ârifi Paşa

Abbas, Niş Müslümanları adına Berlin Kongresine dilekçe sunan Türklerden 527

Abdi Paşa, bk. Abdülkerim Nâdir Paşa

Abdullah Bey, Kaymakam, Köstendil'de osmanlı zâbiti 265

Abdülhamit II, (1842 - 1918), Sultan, Osmanlı padişahlarının otuzdördüncüsü (1876-1909), 33 91, 201, 412n

Abdülhamit Bey, Biga Mutasarrıfı 42, 312

Abdülkerim Nâdir Paşa (Abdi Paşa), (1807-1883), Müşir, Osmanlı Kumandanlarından. Çırpan'da doğmuş, Viyana'da okumuş, Abdülaziz devrinin sonlarında Serdar-ı Ekrem olmuş, 1877-1878 savaşında Osmanlı Tuna ordularının ilk Başkumandanı. Rusların Tuna'yı geçişlerini engelleyecek tedbirler almadığı töhmetiyle azledilip yargılanmış ve Midilli Adasına, sonra da Rodos Adasına sürülmüş ve orada ölmüştür. 21, 114, 122, 123

Abro Efendi, Doğu Rumeli Avrupa Komisyonunda Osmanlı ikinci delegesi 88, 103, 630, 638n, 649, 653

Ahmet, Edirne'li, Berlin Kongresine dilekçe sunanlardan 531

Ahmet, Filibe'li, Filibe Rus Valisine dilekçe sunan göçmenlerden 533

Ahmet Ağa Helvacızade, Razgrad'lı 567

Ahmet Fehim Paşa 22, 131

Ahmet Hamdi Bey, Gümülcine Kaymakamı 51, 338

Ahmet Hilmi Paşa, Mirliva, Süleyman Paşa ordusu zâbitlerinden, Dupniça'da 265.

Ahmet Hulûsi (Houlouczi), Omuroğlu'ndan, Berlin Kongresine dilekçe sunan Rumeli Türklerinden 530

Ahmet Muhtar Paşa, Gazi, (1839 - 1918), 1877 - 1878 savaşında Doğu Cephesinde Osmanlı Orduları kumandanı 163

Ahmet Nâzif, Berlin Kongresine dilekçe sunanlardan 528

Ahmet Tevfik Efendi, Osmanlı ulemâsından, göçmenlere ve savaş yaralılarına yardımlarından ötürü İngiliz milletine teşekkür mesajını imzalıyanlardan 206, 208, 209

Ahmet Paşa, göçmenlere ve savaş yaralılarına yardımlarından dolayı İngiliz Milletine teşekkür mesajını imzalayanlardan 208, 209

Ahmet Paşa, Kayseri'li (1796-1878), XIX. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunun tanınmış denizci paşalarından, Kırım savaşında Karadeniz donanması kumandanı, **Mahmudiye** zırhlısiyle Sivastopol'un zaptında hazır bulunmuş, 1877'de Tuna valiliğine atanmıştır. 126, 129

Ahmet Vefik Paşa (1823-1891), Tanınmış Türk fikir ve devlet adamı, çeşitli devlet hizmetlerinde bulunduktan sonra 1877'de İlk Meclis-i Mebûsan Başkanı, 1878'de, kısa bir süre Başvekil. 47, 49,

50, 51, 55, 57, 311, 327, 328, 353, 358, 366n, 380, 384, 385, 391

Ahmet Ağa, Osmanlı zâbitlerinden 599

Alexanre II, Nicolaévitch (1818 - 1881), Rus Çarı, Panslavistlere mütemayil, 1877-1878 savaşında bizat Tuna cephesine gelmiş, Bela ormanındaki Türk göçmenlerinin katliâmına emir vermiştir. 141, 170n, 197, 585

Ali, Eğriler köyünden, Doğu Rumeli Avrupa Komisyonuna dilekçe verenlerden 713

Ali, Eskizağra Kaymakamının uşağı 220

Ali (Paşa), Kosova Valisi 528

Ali Fâzıl, göçmen işleriyle görevli Osmanlı memurlarından 58, 393

Ali Paşa Ferik, Filibe kumandanı 39, 40, 46, 256, 259, 309, 338

Ali Rıza, Serez'li, Berlin Kongresine dilekçe veren Rumeli Türklerinden 527

Ali Rıza Bey, İstanbul'da Göçmen İşleri Komiseri 697

Ali Süâvi (1838-1878), Tanınmış Türk fikir adamı ve ihtilâlcisi, Rumeli Türk göçmenleriyle birlikte Sultan İkinci Abdülhamid'i devirip yerine Beşinci Murad'ı geçirmek maksadiyle yaptığı darbe teşebbüs sırasında, 20 Mayıs 1878 günü öldürülmüştür 66, 412n, 458, 765, 766

Allix Noël, Baker Paşa'nın Yâveri 44, 285, 286, 289

Anastas Efendi, Filibe Demiryolu komiseri 40, 262, 264

Andrassy, Kont Jules (1823 - 1890), Macar devlet adamı, 1871-1879 yıllarında Avusturya - Macaristan Dışişleri Bakanı., 1848 Macar ihtilâlinde Türkiye'ye sığınarak Kütahya'da misafir edilmiş ve bizden aylık alarak yaşamış olmasına rağmen Osmanlı İmparatorluğu aleyhine çalışmış ve Avusturya'nın Balkanlarda yayılması politikasını izlemiştir. 347, 588

Anuçin, D. G. 227n

Arian, A. H., Sinekli demiryolu istasyonu müdürü 323

Arif, İslimye'li, Rumeli Türk göçmenlerinin yerlerine dönebilmeleri için Avrupa Büyük Devletleri temsilcilerine dilekçe verenlerden 448

Arif, Sofya'lı göçmenlerden, Berlin Kongresine dilekçe veren Rumeli Türklerinden 531

Ârifi Paşa, Ahmet (1830-1895), Osmanlı siyaset ve bilim adamı, Viyana, Paris Sefirliklerinde, Hariciye, Maarif ve Adliye Nâzırlıklarında bulunmuş, 1879'da üç ay kadar Sadrazam olmuştur. 25, 26, 27, 67, 96, 100, 146, 151, 159, 160, 161, 162, 171, 281, 469

Arif Mehmet, Cisri Ergene'li, Berlin Kongresine dilekçe verenlerden 529

Armaoğlu, Fahir H., Prof. Dr., Siyasal Bilgiler Fakültesinde profesör 15

Asım Paşa, Osmanlı Verizi, Abdülhamid II devrinde çeşitli Nâzırlıklarda, bu arada Hariciye Nâzırlığında bulunmuş, Doğu Rumeli Avrupa Komisyonuna Osmanlı Başdelegesi olarak tâyin edilmiştir 88, 93, 98, 100, 103, 651, 653

Asım, Babaeski'de mal sahibi, Berlin Kongresine dilekçe verenlerden 528

Attila 190

Aubaret, G., Fransa'nın Rusçuk Konsolosu 86, 143n, 626

Aurelji, **Illustrazione Italiana** dergisi ressamlarından 745, 758

Ayşe, Haripoğlu'nun baldızı, Aydos kazasının Köpekli köyü göçmenlerinden ve Bulgarların tecâvüzüne uğrayanlardan 604.

Baker Paşa, Osmanlı hizmetinde İngiliz Generali 44, 257, 286, 289
Baker, Albay, Baker Paşa'nın yanında bulunan ve Sofya'da Ruslara esir düşen İngiliz subayı 257
Barker, İngiltere'nin Selânik Konsolosu 32, 195
Barrière, **La République Française** (Paris) ve **Guardian** (Londra) gazeteleri muhabiri 22, 24, 27, 132, 143, 164
Bartoletti, Dr., İstanbul'da Sağlık Teşkilâtı Genel-Müfettişi 501
Basily, Rusya'nın İstanbul Büyükelçiliği İkinci Kâtibi ve Avrupa Rodop Komisyonunda Rusya Delegesi 541, 559, 560
Baştav, Şerif, Doç. Dr., Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayın Müdürü 16
Bayülken, Ümit Halûk, Türkiye'nin Londra Büyükelçisi 15
Begir, Seneli, Karadağ Göçmenlerinden 643
Begir, Succa, Karadağ Göçmenlerinden 643
Bennett 22, 28, 130, 164
Bıyıkoğlu, Tevfik 628n
Bilge, Suat A., Prof. Dr. Dışişleri Bakanlığı Baş Hukuk Müşaviri 15
Biliotti, Alfred, İngiltere'nin Trabzon Viskonsolosu 87, 94, 628
Bismarck Otto von, Prens (1815-1895), Almanya Başbakanı, Berlin Kongresi Reisi. Bu kongrede Osmanlı Delegelerine kaba muamelelerde bulunmasıyla tanınmış 72, 505
Black, Osmanlı Bankası Edirne Şubesi Müdürü 173, 378
Blanche, J., İngiltere'nin Trablusşam viskonsolosu 60, 76, 403, 404, 542, 543, 544
Blankeney, C. A., İngiltere'nin Preveze Viskonsolosu 103, 736
Blantyre, Lord, Yaralı Osmanlı askerlerini tedavi amacıyla kurulan İngiliz Hastaneleri Derneği Başkam 208
Blunt, J. E., Edirne'de (1877) ve Teselya Yenişehiri (Larissa) nde (1878) İngiliz Konsolosu 23, 28, 34, 39, 55, 67, 69, 136, 167, 173, 175, 179, 213, 233, 252, 257, 258, 259, 266, 273, 275, 283, 371, 381, 382, 465n, 470, 471n, 472, 473, 479n, 480, 482, 483, 614
Blunt, Walter F., Albay, Osmanlı Jandarması hizmetinde İngiliz subayı. 1877-78 göçmenlerine İngiliz yardımlarını dağıtma işinde görev almıştır 49, 288, 290, 321, 322, 325
Borthwick, **Morning Post** (Londra) gazetesi muhabiri 23, 104, 133, 743
Boukowski, İstanbul Tıbbiyesinde profesör 407
Boysset, Fransa'nın Filibe Viskonsolosu 24, 26, 36, 37, 51, 53, 96, 144, 145, 149, 154, 230, 241, 339, 356, 622, 623
Brock, General, Filibe'de Geçici Rus valisi, 339n
Brophy, Charles A., İngiltere'nin Burgas Viskonsolosu 56, 60, 61, 63, 82, 266, 376, 377, 379, 380, 401, 402n, 413, 414, 440, 585, 586, 604, 605
Bulwer, Sir Henry, İngiltere'nin Türkiye Büyükelçisi (1857-1864) 337n
Burdett-Coutts, Angela Georgina Burdett-Coutts, Baroness (1814-1906) Hayırsever İngiliz kadın. 1837 de büyük bir mirasa konmuş, Wellington Dükünün ve Charles Dickens'in telkiniyle bu servetini hayır işlerinde kullanmıştır. 1877-1878 Türk-Rus savaşı sırasında da "Turkish Compassionate Fund" (Türk Şefkat Fonu) adıyla bir fon kurdurmuş

ve Rumeli Türk göçmenlerine geniş yardımlar yapmıştır ki, kadirbilirlikle anılmağa değer 36, 189, 205, 208, 213, 231, 247, 274, 285, 288, 321, 396, 411

C

Calvert, Edmund, İngiltere'nin Edirne konsolos vekili 70, 83, 85, 87, 88, 492, 494, 548, 598, 613, 614, 631, 634, 636

Calvert, F. R. J., İngiltere'nin Filibe Viskonsolosu 28, 55, 57, 59, 82, 84, 85, 167, 258, 273, 371, 374, 381, 382, 386, 396, 397, 400, 442, 589, 600, 603, 609, 611, 615

Camara, Mr., Edirne'de göçmenlere yardım dağıtımıyla uğraşanlardan 593

Camara, Miss, Edirne hastanesinde göçmenlere hizmet edenlerden 190

Carathéodory Pacha Bk. Karateodori Paşa

Cebbar Efendi, Kolağası, Süleyman Paşa'nm yâverlerinden 180

Cemil Paşa, Edirne Valisi 39, 41, 252, 253, 254, 258, 267, 269

Cengiz 219

Cevad Bey, Miralay, Süleyman Paşa ordusunda subay, ric'at sırasında Edirne'den Tatarpazarcığı'na tren yetiştirme işiyle görevlendirilmiştir 41, 268

Chaban bk. Şaban

Chakir Bey bk. Şakir Bey

Challet, C., Fransız Konsolosu ve Avrupa Rodop Komisyonunda Fransız delegesi 86, 541, 560, 578, 620, 625

Chérif Aga bk. Şerif Ağa

Chérif Bey bk. Şerif Bey

Chevket bk. Şevket

Chérifé Réria bk. Şerife Refia

Chicco, İtalya'nın İstanbul Başkonsolosluğunu tedvire memur 426, 429, 430, 431, 435, 436

Cloniski, Rus yüzbaşısı, Belyoran köyü Türk göçmenlerine zulüm yapmış olanlardan 419, 420

Commeral, Kavala'yı ziyaret eden İngiliz amirali 66, 462

Coutouly, Doğu Rumeli Avrupa Komisyonunda Fransa ikinci delegesi 651

Costostavlos, Yunanistan Dışişleri Bakanı 212

Coundouriotis, André G., Yunanistan'ın İstanbul Elçisi (1875-1889) 34, 210, 211

Crespin, **Observer** (Londra) gazetesi muhabiri 23, 137

Cullen, Dr. Edmund, İstanbul'da İngiliz doktoru, Rodop göçmenleri ile yakından ilgilenmiştir 94, 513, 514, 515, 516

Ç

Çağlayangil, İhsan Sabri, Türkiye Dışişleri Bakanı 14

Çalışlar, Celâl, Dışişleri Bakanlığı Personel Dairesi Reisi 15

Çerkaski, Prens Vladimir Aleksandroviç (1824-1878), Panslavist politikaya eğilimli Rus idarecisi, 1877-1878 savaşı arifesinde, kurulacak Bulgaristan devletinin Mülkî İdare Âmirliği'ne getirilmiş ve savaş boyunca bu görevde kalmıştır. Bu savaşın bir "ırk ve yoketme savaşı" olması gerektiğini savunmuş, Tuna ve Edirne vilâyetleri Türk halk kitlelerini ya sürmek, ya atmak taraftarı olmuş ve bu halkın felâketli kitle göçlerine sebebiyet vermiş olanlardandır. Kaçan Türk kitlelerinin taşınır ve taşınmaz mallarını Rus hazinesine ve yerli Bulgarlara devretme gibi geniş ölçüde bir gasp politikası açmış ve böylece göçmenlere geri dönme umudu bırakmamak istemiştir 36, 170n, 194n, 198n, 226, 227, 228, 489, 491n, 494n, 752 resim

D

Davut Efendi, Müderris, Antivari'li, Karadağ'a Türkiye'den toprak verilmesini protesto için Berlin Kongresine başvuranlardan 525

Dalziel, W. H., İngiltere'nin Varna (Rusçuk) viskonsolosu 47, 313, 315

Delyanni, Yunanistan Dışişleri Bakanı 464, 465, 479, 480, 481, 736n

Derby, Edward Henry Stanley, Earl of (1826-1893), İngiliz Devlet ve siyaset adamı. 1877-1878 savaşı sırasında İngiltere Dışişleri Bakanı 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 46, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 56, 57, 59, 60, 113, 114, 117, 124, 132, 135, 139, 142, 149, 157, 158, 165, 166, 169, 171, 173, 175, 179, 183, 188, 189, 194, 198, 204, 206, 209, 210, 213, 229, 231, 247, 257, 260, 266, 273, 278, 281, 282, 292, 310, 319, 321, 331, 335, 341, 344, 346, 347, 348, 350, 351, 353, 360, 364, 366n, 381, 382, 394, 395, 396, 403

Detcho, Alanasköy'lü. Bulgar 376

Djémil Pasha bk. Cemil Paşa

Dickens, Charles (1812-1890), Ünlü İngiliz romancısı 231n

Dickson, Dr. E. D., İstanbul'da göçmenlerin sağlık durumlarıyla yakından ilgilenmiş ve İngiltere Büyükelçisine bu konuda muntazam raporlar vermiş olan İngiliz doktoru 61, 71, 77, 78, 80, 406, 408, 411, 445, 455, 456, 498, 499, 501, 537, 552, 563, 574

Dimos Coumanoun 495

Dinç, Nihat, Dışişleri Bakanlığı Azınlıklar ve Emlâk Dairesi Reisi 15

Dobignie, Fransa'nın İstanbul Konsolosu, "Göçmenlere Yardım Milletlerarası Komitesi"nin kurucularından ve faal üyelerinden 299, 304, 426, 427, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 555

Dondukoff - Korsakoff Mihayloviç, Prens, (1820-1893), Rus Generali. Bulgaristan'da Rusya Komiseri ve Rus işgal kuvvetleri kumandanı (1878-1879) 70, 73, 76, 79, 80, 487, 489, 503, 504, 509, 538, 545, 547, 548, 570, 572, 580, 620

Donoughmore, Lord, Doğu Rumeli Avrupa Komisyonunda İngiltere ikinci delegesi 85, 609, 611, 630, 652

Doulcet, N., Samsun'da İngiliz Konsolosluk ajanı 87, 628

Drigalski de—, Tuna'da İngiliz gemicilik müfettişi 20, 121

Dupuis, J. Hutton, İngiltere'nin Edirne Viskonsolosu 35, 225

Durand, Sofya bölgesindeki göçmenlere İngiliz yardımlarını dağıtma işinde çalışan bir Fransız 248, 249

Dussi, R., İngiltere'nin Tekirdağ Viskonsolosu 45, 300

E

Edip Efendi, Tuna Vilâyeti Vali Vekili 37, 238, 239, 355

Eldridge, G. Jackson, İngiltere'nin Berut Başkonsolosu 53, 54, 60, 75, 76, 83, 351, 352, 357, 387, 403, 404, 542, 543, 544, 594

Elliot, Sir Henry George (1817-1907), 1867-1877 yıllarında İstanbul'da, 1877-1884 yıllarında Viyana'da İngiliz Büyükelçisi 52, 82, 347, 588

Emin, Samakov'lu, Rumeli göçmenlerinin geri dönmeleri için Fransa Büyükelçiliğine dilekçe verenlerden 448

Emin Bey, Ferecik Malmüdürü 49, 326

Emin Efendi, Gelibolu ileri gelenlerinden 294

Emin Efendi, Berlin Kongresine dilekçe gönderen Rumeli Türklerinden 526

Ertüzün, Nejat, Türkiye'nin Sofya Büyükelçisi 15
Esad Bey (Paşa), Viyana'da Osmanlı Sefiri 63, 67, 71, 84, 85, 90, 439, 469, 500, 602, 608, 647
Esmer, Ahmet Şükrü, Prof. Dr., Siyasal Bilgiler Fakültesinde profesör 15

F

Fahri Bey, Tulça Mutasarrıfı 21, 127
Fahir, Viorichan'dan, Berlin Kongresine dilekçe verenlerden 529
Falconiano, Dobruca'da Romen Albayı 612
Falcon Efendi, Viyana'da Osmanlı Sefareti Müsteşarı. Göçmenler konusuyla da görevlendirilmiştir 84, 90, 602, 647
Faris Ağa, Kespitli köyünden, Bulgar saldırılarına uğrayanlardan 635, 636
Fasso (Wasso) Efendi, Edirne Vilâyeti Müsteşarı, Rus işgalinde Edirne'de göçmen işleriyle görevlendirilmiştir 55, 56, 57, 58, 59, 78, 80, 92, 369, 375, 378, 380,, 394, 396, 561, 562, 570, 576, 580, 664
Fatih, Büyük Çekmece Muhtarı, Berlin Kongresine başvuranlardan 530
Fatma, Filibe'li 654
Fatma Taine, Berlin Kongresine başvuran Rumeli Türklerinden 528
Fawcett, T. Henry, İngiltere'nin İstanbul Başkonsolosu ve Avrupa Rodop Komisyonunda İngiltere Delegesi. Rumeli Göçmenleri dâvası ile yakından ilgilenmiş ve Ocak 1878 de İstanbul'da **Göçmenlere Yardım Milletlerarası Komitesi**'ni kuranlardan 44, 46, 51, 53, 73, 75, 94, 104,. 300, 310, 336, 353, 384, 426, 429, 430, 431, 434, 435, 436, 507, 508, 513, 516, 519, 520, 538, 539, 540, 541, 547, 548, 560, 623, 685, 699, 742, 743
Fawcett, Morris, Albay, 519
Fazlı Paşa, Şumnu Kumandanı 70, 73, 355, 487, 488, 509, 510, 511
Feizi, Sofya Vilâyeti Göçmenleri temsilcisi olarak Avrupa Büyük Devletleri Büyükelçilerine dilekçe verenlerden 448
Fernandez, İstanbul Musevi Cemaati Reisi 630
Ferudun Bey, Budapeşte'de Osmanlı Başkonsolosu 101, 728
Fife, Yüzbaşı 283
Finzi, Akkâ'da İngiliz Konsolosluk ajanı 76, 542, 544
Fitzgerald, Londra'da çıkan **Standard** gazetesi muhabirlerinden 24, 25, 26, 140, 147, 155
Flandin, Fransa'nın Vidin Viskonsolosu 459
Flesch, Fransa'nın Edirne Konsolosu 61, 70, 79, 81
Forni, İstanbul'da Avusturya **Lloyd** Şirketi Temsilcisi 81, 584
Foster, M. N., İstanbul'da kurulan **Göçmenlere Yardım Milletlerarası Komitesi** çalışkan üyelerinden 384
Fournier, Fransa'nın İstanbul Büyükelçisi (1878-1880) 53, 54, 58, 64, 66, 72, 74, 85, 86, 95, 96, 356, 359, 363n, 366, 391, 392, 446, 447, 460, 461, 507, 517n, 518, 519, 556, 612, 620, 689, 690, 702
Frager, L., **Le Monde Illustré** dergisi ressamlarından 766
Franchi, Kardinal, göçmenlere yardım gönderenlerden 512
Freeman, Edward B., Saraybosna'da İngiliz Konsolos Vekili 99, 655, 714, 715

G

Gabuzzi, Dr., İstanbul'da göçmenlerin sağlık durumlarıyla ilgilenen doktorlardan 426, 428, 430, 455, 498, 501, 537, 574
Galabert, R. P. Edirne'de göçmenlere ve savaş yaralılarına yardım eden Fransız misyoner papazı 255

Gambier, Yüzbaşı, Londra'da çıkan **Times** gazetesi muhabiri 24, 25, 140, 144

Gargiulo, Dr. Mersin'de Sağlık Memuru 537, 552

Gay, **Daily Telegraph** (Londra) gazetesi muhabirlerinden 23, 24, 30, 31, 137, 139, 142, 179, 183, 185, 190, 192, 204

Gennadius, Londra'da Yunanistan Temsilcisi 736n

Giers, Nikolay Nikolayeviç (1820-1895), Rusya Dışişleri Bakanlığı Türkiye işlerine bakan Asya Dairesi Reisi ve Dışişleri Bakan Vekili (1876-1878) 84, 97, 100, 198, 581, 590, 591, 606, 607, 611, 618, 619, 708, 722, 723

Gillet, Almanya'nın İstanbul Konsolosu, **Göçmenlere Yardım Milletlerarası Komitesi**'nin kurucularından 384, 426, 428, 429, 431, 433, 435, 436

Gladstone, William Ewart (1809 - 1898), İngiliz devlet ve siyaset adamı, İskoç asıllı. Birinci defa Başbakanlığından (1868-74) sonra muhalefet lideri olarak 1875 - 76 Balkan olaylarını, özellikle Bulgar ayaklanmasını Disraeli'nin muhafazakâr Hükümetine ve Türkiye'ye karşı istismar etmiştir. Bu sırada yayınladığı **Bulgarian horrors and the question of the East** adlı ünlü broşürü ile Türk başıbozuklarının Balkanlardan atılması gerektiğini ileri sürmüş, İngiliz halk kitlelerini Türkler alcyhine kışkırtmış, Bulgarlar lehine mitingler, gösteriler düzenlemiştir. 1880'de yeniden Başbakan olmuştur 34, 122, 171, 207

Glachant, Roger, Fransa Dışişleri Başarşivcisi 16

Goubastoff, Rusya'nın İstanbul Başkonsolosluğunu tedvire memur 431, 436

Gourko bk. Gurko

Gould, Belgrad'da İngiliz diplomatik ajanı 87, 90, 629, 655, 698

Gortchakow, Alexandre Mihaïlovitch, Prens (1898-1883), Rusya Dışişleri Bakanı (1856-1882), Rus panslavistlerinin aşırı tutumlarına kıyasla mûtedil bir diplomat 44, 45, 292, 293, 298, 344, 345

Gobenski, Albay, Varna ve Şumnu'nun boşaltılması işiyle görevli Türk-Rus karma komisyonunda Rus delegesi 534

Grazziani, İtalya'nın İstanbul Elçiliği ikinci dragomanı 541, 560

Green, W. Kirby, İngiltere'nin İşkodra Konsolosu, Karadağ göçmenleri ile ilgilenmiştir 87, 89, 96, 632, 633, 640, 641, 642, 663, 700, 701

Gurko, Josif Vladimirovitch (1828 - 1901), Rus generali, 1877'de Tuna cephesi Rus öncü kuvvetlerinin başında Balkan sıradağlarını ilk aşan Rus kumandanı. Bu ileri yürüyüşü sırasında Balkan dağlarında ve Tunca vâdisinde, Kızanlık, Kalofer, Eski ve Yeni Zağra taraflarında Rus kazaklarıyla Bulgarların yerli Türk halkına karşı katliâmlarını, zulümlerini önlemeyip bunları müsamaha ile karşılamıştır. Bu tutumuyla, Rumeli Türk halk kitlelerinin yerlerinden boşanmalarına ve panik halinde göçlerine sebep olmuştur. Kurulacak Bulgaristan'dan yerli Türk - Müslüman halkı yoketmek veya defetmek gerektiğini savunan aşırı panislavit politikayı askerî bakımdan uygulamış olan Rus kumandanlarından 35, 193, 215, 216, 218, 219, 220, 273, 339, 753 resim

Guys, A. Fransa'nın Suriye (Beyrut) Başkonsolosu 55, 61, 368, 415, 594n

H

Hans, Von 431, 432, 435, 555
Hacı Ali, İstanbul'da Kitapçılar Loncası Reisi 208, 209
Hacı Ahmet, İstanbul'da Astarcılar Loncası Reisi 208, 209
Hacı Ahmet, Cisri Ergene'li, Berlin Kongresine dilekçe verenlerden 527
Hacı Ahmet Efendi, Selvi'de müderris, Ruslar tarafından kurşuna dizilmiştir 152
Hacı Avram, İslimye'li, Berlin Kongresine dilekçe verenlerden 531
Hacı Hasan, Filibe'li, Filibe valisine dilekçe veren göçmenlerden 533
Hacı Hüseyin Paşa, Süleyman Paşa ordusu kumandanlarından 238
Hacı Ahmet, Filibe'li. Filibe Rus valisine dilekçe veren göçmenlerden 533
Hacı Salih, Filibe'li, Filibe Rus valisine dilekçe veren göçmenlerden 533
Hacı Şaban Ağa, Filibe ileri gelenlerinden 145, 356, 373
Hacı Şerif Ağa, Lofça ileri gelenlerinden, Ruslar tarafından kurşuna dizilmiştir 152
Hacı Tahir, Karadağ göçmenlerinden 643
Hakkı Bey, Gümülcine'de erkân-ı harp kaymakamı 338
Haire, Yüzbaşı, Osmanlı milletinin İngiliz milletine teşekkür mesajını imzalayanlardan 208, 209
Halefoğlu, Vahit, Türkiye'nin Lâhey Büyükelçisi 15
Halil, Büyükçekmece'li mal sahibi, Berlin Kongresine dilekçe verenlerden 527
Halil Paşa, Niş Kumandanı 37, 240
Halil Şerif Paşa (ölm. 1878), Paris'te Osmanlı sefiri 27, 161
Halim, Tırnovo'lu, Tırnovo sancağı göçmenleri adına yabancı büyükelçilere dilekçe verenlerden 448
Hami Paşa, Kars cephesi kumandanlarından 163
Hanly, **Morning Advertiser** gazetesi muhabiri 25, 150
Hanson, Charles, İstanbul'da din adamı 96, 694, 698
Hasan, Filibe'li, Harmanlı katliâmı hakkında Rodop Komisyonuna ifade verenlerden 551n
Hasan, Vidos'lu, Berlin Kongresine dilekçe verenlerden 528
Hasan Rıza, Tekirdağ'lı, Berlin Kongresine dilekçe verenlerden 530
Hasan Alia, Karadağ göçmenlerinden 643
Hasan Ethemî, Karadağ göçmenlerinden 643
Hasan Çavuş, Mustafa oğlu, Burgas yakınında Bulgar saldırısına uğrayan Türk göçmenlerinden 414
Hasan Paşa, Mısır Prensi 203, 313, 410
Hasan, Ömer oğlu, Burgas yakınında Bulgar saldırısına uğrayan Türk göçmenlerinden 414
Hasbullah Bey, Ferecik kaymakamı 49, 326
Hayette, **Le Monde Illustré** dergisi ressamlarından 761
Hayta, Cahit Sıtkı, Dışişleri Bakanlığı Tüksek Müşaviri 15
Hayri Efendi, Burgas Balkanındaki göçmenlere yiyecek götüren **Vasıta-i Ticaret** gemisi kaptanı 416
Haşim Efendi, Lofça ileri gelenlerinden, Ruslar tarafından kurşuna dizilenlerden 152
Heidenstam, von, İstanbul'da İsveç ve Norveç Elçiliklerinde Konsolosluk işleriyle görevli memur 304, 365, 384, 426, 428, 430, 431, 433, 436
Herbert, Baron, İstanbul'da Avusturya - Macaristan maslahatgüzarı 425
Herbette, Sulina'da 118
Hidayet, İstanbul'da Yağlıkçılar loncası Reisi 208, 209

Hilmi Efendi, Dr. Filibe'de öksüz göçmen çocuklarına yardım eden ülkücü bir Türk doktoru 399
Hilmi Paşa, Filibe mutasarrıfı 39, 252, 253, 254
Hitov, Panayot (1830 - 1918), Bulgar komitacısı 167n
Hobart Paşa, İngiliz amirali, 1877 - 78 savaşında Osmanlı Karadeniz filosu kumandanı 52, 298, 345
Holagu 219
Horovitz, E. 99, 716, 718
Hüseyin Beyefendi, Mirliva, Padişah Yâverlerinden 186
Hüseyin Paşa, İşkodra Kumandanı 640, 700
Hüsnü, Edirne'li, Edirne vilâyeti göçmenleri adına Fournier'ye dilekçe verenlerden 448
Hüsnü Ağa, Tırnovo'lu göçmenlerden 634
Hüsnü Paşa, Tuna Şark Orduları Kurmay Reisi 238, 239
Hüssam Efendi, Gelibolu'da dervişler başı 294
Hysche, Şumnu'da gazete muhabiri 22, 28, 130, 164

İ

İbrahim, Tekirdağlı, Berlin Kongresine dilekçe verenlerden 530
İbrahim Bayramî, Karadağ göçmenlerinden 643
İbrahim Ethem Emrullah, Niş, Leskofça, Kurşunlu Türkleri adına Berlin Kongresine dilekçe verenlerden 526
İbrahim Paşa, Edirne, Selânik Valisi 178, 333
İbrahim Paşa, Süleyman Paşa ordusundaki Çerkesler kumandanı 186
İdris, Ali oğlu, Burgas yakınında Bulgar saldırısına uğrayan Türk göçmenlerinden 414
İdris Efendi, Filibe'li. Filibe Rus valisine dilekçe verenlerden 533
İdris Ömerî, Karadağ göçmenlerinden 643
İgnace Helfi, Göçmenlere yardım eden Macar Mebusu 730
İgnatieff, Nikolay Pavloviç, General (1832 - 1908), ünlü Rus panslavist diplomatı. Rusya'nın İstanbul Büyükelçisi (1864-1877). İstanbul'a gelmeden önce Rusya Dışişleri Bakanlığının Türkiye İşlerine bakan "Asya Dairesi" (Aziyatskiy Department) nin başında bulunmuş ve daha bu sıralarda Balkanlarda panslavist politikaya hız vermiştir. İstanbul Büyükelçiliği sırasında etrafına topladığı ve "benim konsoloslarım" adını verdiği bir panslavist Rus konsolosları ekibi ile Balkan slavları, özellikle Bulgarlar arasında eğitim, kilise ve politika alanında panslavizmi yürütmüş ve el altından ayaklanma hareketlerini tahrik etmiştir. 1876'da, Filibe'deki Bulgar asıllı Rus konsolosu Nayden Gerov'un doğduğu köyde Bulgar ayaklanmasının çıkmasını hazırlamış ve bu ayaklanmayı Türkiye ile Rusya arasında bir harp sebebi olacak derecede büyütmüştür. 1876 - 77 de İstanbul'da toplanan konferansta Rusya'yı temsil etmiş ve 3 Mart 1878'de, bir "Büyük Bulgaristan" kuran Ayastefanos andlaşmasını Türkiye'ye dikte etmiş ve Rusya adına imzalamıştır 52, 348, 358, 547
İlyas, Manastır'lı, Berlin Kongresine dilekçe verenlerden 525
İlyas Paşa, Debre'li, Berlin Kongresine dilekçe verenlerden 526
İnalcık, Prof. Dr. Halil, Ankara Üniversitesi Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi tarih profesörlerinden 16
İslâm Efendi, Kırklareli yakınında bir göçmen kafilesinin Bulgarlar

tarafından soyulması olayının görgü şahidi 444
İsmail, Dimetoka'lı, Layard'a dilekçe verenlerden 473
İsmail, Çerkez 351
İsmail, Filibe'li, Berlin Kongresine dilekçe verenlerden 529
İvanicş, R, Kavala'dan Lâzkiye'ye göçmen götürürken kazaya uğrayan **Sphinx** adlı Avusturya gemisinin kaptanı 58, 389, 390
İzzet Ağa, Burgas yakınında Darıdere Balakındaki göçmenlerin ileri gelenlerinden 418
İzzet Bey, Süvari Binbaşısı, Kazak ve Bulgar zulümlerinin durdurulması için Grand Duc Nicolas'ya elçi olarak gönderilmiştir 33, 197, 199, 200, 201, 202

J

Jacquot, **Journal des Débats** (Paris) gazetesi muhabiri 22, 128, 131
Jago, Thos. S., İngiltere'nin Şam Viskonsolosu 54, 360, 361
Joly, Dr., Varna'da Kızılay hizmetinde çalışan ve Türk göçmenleriyle ilgilenen doktor 313
Janeck, Adam de, Göçmenlere yardım gönderen Prag'lı bir doktor 68, 439, 469, 476, 500
Jourdan, Portekiz'in İstanbul Başkonsolosu 426, 429, 430, 431, 436

K

Kallay, Doğu Rumeli Avrupa Komisyonunda Avusturya - Macaristan Başdelegesi 649, 661, 669, 671, 673, 674, 675, 677, 678, 682, 683n, 709
Kâmil Paşa, Mirliva, Dedeağaç'tan göçmen taşımaya yardım eden Mısır vapuru kumandanı 311
Karateodori Paşa, Osmanlı Hariciye Nâzırı, Berlin Kongresinde Osmanlı delegesi 67, 71, 100, 102, 103, 104, 470, 500, 723, 733, 734, 744
Kauffmann, **Le Monde Illustré** dergisi ressamlarından 761
Kâzım Bey, Şumnu'da göçmenlerle ilgilenen Osmanlı memurlarından 83, 593
Kemal Paşa, Dobruca göçmenlerini Anadolu'ya yerleştirmek için İstanbul'dan Samsun'a gönderilen Osmanlı komiseri 94, 687
Kennett, Barrington, 1877-78'de Osmanlı Savaş yaralılarına yardım eden **Stafford House Committee** hizmetinde bir İngiliz 204
Kerim Paşa, Kazan kumandanı 40, 262, 263
Kerr, Charles, Rumeli Türk göçmenlerine yardım için kurulan **Turkish Compassionate Fund** hizmetinde çalışanlardan 695, 696
Keun 430
Koenen, M. Von, **Illustrirte Zeitung** dergisi ressamlarından 745, 746, 757
Kolokoltchoff, Binbaşı, Filibe'de Rus subayı 374
Kosev, D.K., 223, 227, 228
Krajewski, Fransa'nın Selânik Başkonsolosluğu memuru 69, 486
Kuneralp, Zeki, Türkiye'nin Londra Büyükelçisi, Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri 14
Kurz, Albay, Yardımsever bir Rus subayı 599

L

Langdon, Dr., Osmanlı Ordusunda doktor 400
Langlais, O., Fransa'nın Tulça Viskonsolosu 85, 612
Lâtif, Kazıasker, Osmanlı Milletinin İngiliz milletine teşekkür mesajını imzalayanlardan 208, 209
Layard, Sir Austin-Henry, (1817 - 1894), İngiliz yazar, arkeolog ve diplomatı. 1877 yılında Fevkalâde

Büyükelçi olarak İstanbul'a gönderilmiş ve 1880 yılına kadar burada kalmıştır. Rusların Balkanlardaki Türk halk kitlelerini yoketmek veya defetmek politikası güttüklerini ilk gören yabancı diplomatlardan biri. Rumeli Türk göçmenleri dâvasını İngiltere Hükûmetine ve kamuoyuna duyurmuş ve göçmenlere yardım kampanyasına öncülük etmiştir. Göçmenler için İngiltere'den gönderilen yardımların dağıtımı işini organize edip yürütmüştür. 19-25, 27-36, 38-44, 46-57, 59-85, 87-91, 94-96, 100-104, 112-115, 118, 124, 135, 136, 139, 142, 149, 157-160, 165, 169, 170-173, 175, 176, 178, 179, 183, 188, 189, 194, 195, 203, 204, 205, 206, 208, 209, 210, 213, 224, 225, 229, 231, 232, 247, 248, 252, 257, 258, 260, 266, 273, 275, 276, 278, 281, 283, 285, 290, 292, 294, 296, 297, 301, 306, 307, 310, 313, 314n, 317, 319, 321, 331, 335, 341, 342, 344 - 347, 350,353, 354, 357, 364n, 365, 369, 376, 379, 381, 382, 383, 387, 394, 395, 396, 399, 400, 401, 402n, 406, 410, 412, 413, 422, 423, 425, 440, 441, 449, 450, 451, 455, 459, 472, 473, 474, 482, 487, 498, 501-503, 508, 513, 517n, 532, 534, 537, 538, 539, 540, 542, 547, 549, 552, 553, 559, 560, 563, 564, 565, 566, 573, 574, 575, 577, 582, 583, 585, 589, 592, 595, 598, 603, 604, 606, 615, 631, 633, 634, 640, 648, 655, 656, 658, 685, 694, 695, 701n, 711, 724, 735, 736, 742, 767 resim

Layard, Mrs., İngiliz Büyükelçisinin eşi 208

Layard, Julian, Teğmen, Türkiye'de İngiliz askerî ataşelerinden 29, 132, 178

Lazslo, Sigismund, Göçmenlere yardım eden Macarlardan 729

Loharoff, Albay, Burgas'ta Rus subayı 416, 421

Lobanow, Rostovskiy, Aleksey Borisoviç, Prens (1824-1896). 1852-62 ve 1878 yıllarında Rusya'nın İstanbul Büyükelçisi 80, 88, 89, 93, 538, 576, 596, 632, 646, 662, 667, 679

Lebib Efendi, Mabeyn İkinci Kâtibi 38, 242

Lindsay, Lloyd, Albay, Osmanlı yaralılarına ve hastalarına yardım eden İngiliz Derneği Başkanı 208

Lippman, Lucie, Göçmenlere yardım yollayan Viyanalı bir bayan 608

Lingen, İngiliz Maliye Bakanlığı Memuru 96, 99, 699, 719

Lix, **Le Monde Illustré** dergisi ressamlarından 766

Lennox, William R. E., Albay, Türkiye'de İngiliz askerî ataşesi 158, 189

Lennontoff, Albay, Burgas'da Rus subayı 376

Levintov, G. N. Sovyet tarihçisi 227n

Loftus, Lord Augustus, İngiltere'nin Petersburg Büyükelçisi 43, 44, 45, 49, 52, 86, 97, 99, 100, 281, 282, 292, 293, 298, 321, 345, 348, 350, 611, 618, 708, 711n, 719, 722, 723

Long, James, Edirne göçmenlerine yardım eden bir hayırsever 255, 536

Lonlay, Dick de, Rus ordusunda gönüllü bir Fransız yazarı 257n, 289n, 759

Lyle Heath, Dr. Türk ordusunda İngiliz doktoru 400

Lyons, Richard Bickerton Pemell Lyons, 1st Earl (1817-1887), İngiltere'nin Paris Büyükelçisi (1867-1887), 98, 101, 102, 710, 711, 725, 726, 730, 731, 732

M

Mahmut, Kosova Vilâyeti göçmenleri adına Fransız Büyükelçisi Fournier'ye dilekçe verenlerden 448

Mahmud Damat Paşa, Celâlettin (Ölm. 1885), Tophane Âmiri, Midhat Paşa ile birlikte yargılanıp Taif'e sürülen ve orada öldürülen Müşir 135, 193
Mahmut Mehmet, Çırpan göçmenleri temsilcisi 702
Maitland, Albay, Sofya ve Orhaniye taraflarında Türk göçmenleriyle ilgilenen İngiliz subayı 229, 231
Malezian, İstanbul'da göçmenlerin sağlık durumlariyle ilgilenen doktorlardan 456
Maling, J., İngiltere'nin Çanakkale Viskonsolosu 46, 306, 307
Mallet, E., Fransa'nın Selânik Konsolosu 50, 333, 334
Manthrope, Yüzbaşı, Hobart Paşa kumandasındaki Osmanlı donanması subaylarından 345
Marinitch, Hugo, İngiltere'nin İstanbul Büyükelçiliği dragomanlarından 51, 341, 342, 343
Marcet, 1878'de İstanbul'da kurulan **Göçmenlere Yardım Milletlerarası Komitesi** sekreterlerinden 304
Martens, G. Fr., 343n, 517n, 546n, 588n, 597n, 625n
Mordtman, Dr., İstanbul'da göçmenlerin sağlık durumuyla ilgilenen doktorlardan 537
Marczo, Novatch oglou 585
Marczo, İvantofyl 585
Masters, Robert, Göçmenlere yardım dağıtma işiyle görevlendirilen İngiliz memuru 38, 44, 233, 247, 248, 250, 285, 290, 291
Mathioudaki, Yunanistan'ın İstanbul Konsolosu 426, 429, 430, 431, 434, 436
Mehmet, Darıdere Balkanı göçmenleri temsilcisi 418
Mehmet (Mahomet), Dimetoka'lı, Layard'a dilekçe verenlerden 473
Mehmet (Mahomet), Binbaşı, Osmanlı milletinin İngiliz milletine teşekkür mesajını imzalayanlardan 208, 209
Mehmet, Padişahın üçüncü mâbeyincisi, Osmanlı Milletinin İngiliz milletine teşekkür mesajını imzalayanlardan 208, 209
Mehmet Abbas, Davudca'lı, Berlin Kongresine dilekçe sunanlardan 531
Mehmet Ali Paşa, Müşir, Macarlı (Ölm. 1878), Alman asıllı Osmanlı generali. Almanya'nın Magdeburg şehrinde doğmuş, 1845'te müslüman olmuş, Osmanlı devletinin çeşitli askerî hizmetlerinde bulunmuş, Kırım savaşına, Bosna ve Karadağ savaşlarına katılmıştır. 1877-78 Türk - Rus savaşında, Abdülkerim Paşa'nın yerine Osmanlı Tuna Orduları Başkumandanlığına getirilmiş, fakat iki ay 10 gün sonra azledilmiştir. 1878 Berlin Andlaşmasının imzalanmasında Osmanlı delegesi olarak bulunmuş, aynı yıl görevle gittiği Arnavutluk'ta öldürülmüştür. 26, 27, 33, 150, 156, 164, 189, 197, 199, 200, 201, 203
Mehmet Bey, Osmanlı Mütâreke heyetinin özel kuryesi 328
Mehmet Edhem, Filibe'li, Berlin Kongresine dilekçe verenlerden 528
Mehmet Emir, Samakov'lu, Berlin Kongresine dilekçe verenlerden 530
Mehmet Fakir, Ergene'li, Berlin Kongresine dilekçe verenlerden 528
Mehmet Hadim, Sofya'lı, Berlin Kongresine dilekçe verenlerden 531
Mehmet İlyas, Silivri'li, Berlin Kongresine dilekçe verenlerden 530
Mehmet İzzet, Babo Nakaş'lı, Berlin Kongresine dilekçe verenlerden 527, 531
Mehmet Loza, Filibeli, Filibe Rus Valisine dilekçe verenlerden 533

Mehmet Nihat, Sassan'lı, Berlin Kongresine dilekçe verenlerden 529
Mehmet Rasim Paşa, İstanbul Belediye Reisi 353
Mehmet Raşit, Zağra'lı, Berlin Kongresine dilekçe verenlerden 531
Mehmet Refik, Deminiosse'lu, Berlin Kongresine dilekçe verenlerden 529
Mehmet Said, Bosna köylü, Berlin Kongresine dilekçe verenlerden 531
Mehmet Sadık, Ergene'li, Berlin Kongresine dilekçe verenlerden 529
Mehmet Salim, Edirne'li, Berlin Kongerisen dilekçe verenlerden 527
Mehmet Şükrü, Köstendil'li, Berlin Kongresine dilekçe verenlerden 526
Mehmet Tevfik, Zağralı, Berlin Kongresi'ne dilekçe verenlerden 525
Mehmet Paşa, Padişah'ın Başyaveri 23, 138, 455
Mehmet Veysî, Sofya Mutasarrıfı 41, 250, 265
Michalopoulo, A., Bandırma'da İngiliz Konsolos Vekili 51, 336, 337
Midhat Paşa, Ahmet Şefik (1822-1884), ünlü Türk devlet ve siyaset adamı; İstanbul'da doğmuş, Taif zindanında boğularak öldürülmüştür. 1877-1878 Türk - Rus savaşında Avrupa'da sürgünde bulunduğundan olayların gelişmesinde fazla rol oynayamamıştır. Rumeli göçmenleri için İngiliz kamuoyunu yardıma çağırmıştır 43, 279, 280
Minassian, Dr., Savaş yaralılarını tedâvi eden **Stafford House** doktorlarından 400
Millingen, Dr. Charles, Tahran'da Osmanlı sağlık delegesi 574
Mohammed Bey El-Mohammed, Suriye ileri gelenlerinden 544
Mohammed Yusuf Bey, Hama kaymakamı 542
Montoreano, **Illustrirte Zeitung** ressamlarından 765
Moore, Dr. Orhaniye taraflarında bulunan İngiliz doktoru 204
Moüy, Comte Charles de ,- Fransanın İstanbul Maslahatgüzarı, 25, 26, 36, 37, 45, 51, 113, 144, 145, 154, 230, 235, 241, 299, 300, 339
Mordtmann, Dr., İstanbul göçmenlerinin sağlık durumlarıyla ilgilenen doktorlardan 498, 501, 552, 563, 574
Mulich, Dr., İstanbul'da doktor 426, 427, 430
Mumford, Mrs. A., Filibe'de göçmen öksüzler evinde çalışan bir Amerikalı kadın 400
Musa Ağa, Teğmen, Barış andlaşmasından sonra yurtları Bulgaristan'a geri dönen ve Bulgarlar tarafından öldürülen Türk subayı 635
Mustafa, Darıdere Balkanı göçmenleri temsilcisi 418
Mustafa, Cisri Ergene'li, Berlin Kongresine dilekçe verenlerden 527
Mustafa, Eğriler köyünden, Doğu Rumeli Avrupa Komisyonuna dilekçe verenlerden 713
Mustafa, Edirne'li, Berlin Kongresine dilekçe verenlerden 526, 531
Mustafa, Filibe'li, Filibe Rus valisine dilekçe verenlerden 533
Mustafa, İstanbul'da Tüccar, Osmanlı milletinin İngiliz milletine teşekkür mesajını imzalayanlardan 208, 209
Mustafa, Molla, Filibe Rus valisine dilekçe verenlerden 533
Mustafa, Topal, Filibe Rus Valisine dilekçe verenlerden 533
Mustafa Bey, Yanya'lı, Berlin Kongresine dilekçe verenlerden 529
Murad V, Osmanlı Sultanlarından 412n, 458, 499

Murad Efendi, İstanbul'da Türk-Rus karma göçmen komisyonunda Osmanlı delegesi 661
Musurus Paşa, Kostaki, Londra'da Osmanlı Sefiri (1856-1887) 29, 31, 32, 35, 63, 64, 66, 67, 172, 174, 184, 196, 197, 215, 438, 444, 461, 466, 469
Musurus Bey, Stephanaki, Londra'da Osmanlı Maslahatgüzarı 102, 104, 733, 734, 744
Müller, İstanbul'da Almanya Viskonsolosu ve Avrupa Rodop Komisyonunda Almanya Delegesi 541

N

Nâfiz Bey, Filibe Mutasarrıfı Vekili 40, 41, 261, 267
Nagy, Karoly 729
Namık Paşa, Mehmet (1804-1892), Osmanlı Müşir ve Veziri, çeşitli valiliklerde, Londra Sefirliğinde bulunmuş, Ticaret ve Bahriye Nâzırlıkları yapmış ve 31 Ocak 1878'de Edirne'de Ruslarla mütâreke anlaşmasını müzakere ve imza etmiştir 26, 45, 49, 50, 155, 301, 325, 327, 329
Napoléon Bonapart 114n
Nasri Bey, Paris'te Osmanlı Maslahatgüzarı 32, 196
Nassouli Zeyneb, Edirne'li, Berlin Kongresine dilekçe verenlerden 530
Nassoviç, Albay, Filibe'de Rus subayı 692, 693
Naşid Bey, Edirne'de görevli Osmanlı memuru 80, 573
Natan, Jak, Bulgar yazarı 227n
Nazlı, Filibe'de Rusların tecâvüzüne uğrayan Türk kadınlarından 443
Necib, İstanbul Kadıaskeri, Osmanlı milletinin İngiliz milletine teşekkür mesajını imzalayanlardan 208, 209
Nelidow, Alexandre Ivanovitch (1835-1910), General İgnatieff'in yakın iş arkadaşı, panslavist Rus diplomatı, 1877-78 savaşında Rus Tuna Orduları Başkumandanlığı nezdinde kurulan "Diplomatik Büro" âmiri, Ayastefanos andlaşmasını dikte edenlerden, 1876 ve 1878 yıllarında İstanbul'da Rusya Maslahatgüzarı 55, 200, 346n, 358, 370, 378
Neofitos, Larissa (Yenişehir) Arşöveki, Teselya'nın Osmanlı İmparatorluğunda kalması lehinde Berlin Kongresine dilekçe verenlerden 529
Nesir Barlı, Karadağ göçmenlerinden 643
Nessid Efendi, İstanbul'da Türk-Rus karma göçmen komisyonunda Osmanlı delegesi 661
Nicolas I, Karadağ Prensi ve Kralı (1860-1918) 91, 633n, 640, 641n, 657, 660
Nicolas, Nicolaevitch, Grand Duc (1831-1891), 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşında Rus Tuna Orduları Başkumandanı 33, 36, 45, 49, 50, 55, 196, 197, 199, 200, 205, 226, 227, 301, 319, 321, 325, 343, 370, 371, 381, 466
Nikitin, Prof. S. A., Sovyet tarihçisi 167n, 223, 227, 228, 293, 298
Nitta, Elise de —, göçmenlere yardım gönderen Viyana'lı bir kadın 608
Noyare, Le Monde Illustré dergisi ressamlarından 756
Nott, Burgas'da Rus toplu yüzbaşısı 416
Nuri Efendi, Hafız, Filibe'li, Rumeli Türk göçmenleri için Fransa Büyükelçisine dilekçe verenlerden. Ali Suavi'nin önderliğinde Çırağan Sarayına girip Beşinci Murad'ı tahta çıkarmağa çalışmış ve mahkûm olmuştur 145, 448, 526

O

Oesterreicher, Avusturya - Macaristan'ın İstanbul Başkonsolosu 426, 428, 430, 431, 434, 436, 554

Odoni, Amit. İngiltere'nin Gelibolu Viskonsolosu 44, 292n, 294, 296, 297

Ohan Efendi, Berlin'de Osmanlı Maslahatgüzarı 60, 405, 421

Ohannes Efendi, Ayastefanos'ta Rus işgal kuvvetleri nezdinde göçmen işleriyle görevli Osmanlı komiseri 56, 80, 378, 577

Onu, Mihail Konstantinoviç, Rusya'nın İstanbul Büyükelçiliği drogmanı 64, 689

Osman, Mehmet oğlu, Tırnovo'nun Balvan köyü katliamından kurtulabilen iki kişiden biri 143n

Osman, Küçük Çekmece'de tacir, Berlin Kongresine dilekçe verenlerden 527

Osman Efendi, Kars Kumandanı Hami Paşa'nın yâveri 163

Osman Paşa, Müşir, (1832-1897) Plevne Kahramanı Gazi Osman Paşa 153, 204, 251n, 635

Osman Paşa, Ferik, Sofya Kumandanı 38, 251, 265, 328

Ö

Ömer (Umer) Assani, Karadağ göçmenlerinden 643

Ömer Şevki, Samakov'lu, Fransa Büyükelçisine dilekçe verenlerden 448

Ömer Vehbi, Yarbay, Bosna göçmenlerini İstanbul'a getirmek için Saraybosna'ya yollanan Osmanlı subayı 655n

P

Paics, F., Macaristan'ın Szegedin şehri Belediye Başkanı, Rumeli göçmenlerine yardıma katılanlardan 729

Palamidi, Yunanistan'ın Yenişehir (Larissa) Konsolosu 69, 472, 482, 484

Palgrave, İngiltere'nin Sofya Başkonsolosu ve Diplomatik ajanı 661

Pascotini, Avusturya'nın Larnaka Viskonsolosu 387

Philippovich, Bosna'da Avusturya Kumandanı 655n, 715

Photiades Bey, Yanko, Atina'da Osmanlı Sefiri 34, 66, 68, 70, 210, 212, 462, 465, 477, 478, 479, 481, 495, 496, 497

Prouva, Edirne'de Demiryolu Müfettişi 261

Plunkett, F. R., İngiltere'nin Petersburg Maslahatgüzarı 81, 82, 84, 86, 581, 587, 590, 591, 606, 607, 618, 619

R

Raab, Albay de, İstanbul'da Avusturya Macaristan Ataşemiliteri ve Avrupa Rodop Komisyonunda Avusturya Delegesi 78, 546, 560, 561, 588n, 625n

Raif, Veran'lı, Berlin Kongresine dilekçe verenlerden 529

Ramiz, Ballı Çiftlik'te mal sahibi, Berlin Kongresine dilekçe verenlerden 528

Rauf Paşa, Mehmet (1832-1908), Osmanlı müşiri, 1876'da Bahriye Nâzırı, 1877-78 savaşında geçici olarak Balkan ordusu kumandanı, yine harp içinde Serasker Kaymakamı ve Serasker olmuştur. Rumeli Umum Kumandanı Süleyman Paşa'ya muhalefeti, bozgunda rol oynamıştır 26, 38, 39, 47, 48, 50, 138, 156, 241, 242, 243, 251, 316, 318, 319, 320

Rasim Paşa, Mirliva, Süleyman Paşa ordusu kumandanlarından 189

Rasim, Kulakçayır'da mal sahibi, Berlin kongresine dilekçe verenlerden 528

Reade, R. İngiltere'nin Rusçuk ve Varna Başkonsolosu; Tuna Vilâyeti Türk göçmenlerine yardım

ve onların haklarını korumak için gayret sarfetmiş; bu gayretlerinden ötürü Türk Hükûmeti kendisine resmen teşekkür etmiştir 19, 25, 33, 35, 47, 53, 70, 72, 73, 74, 76, 81, 90, 113, 143, 148, 150, 203, 224, 241, 260, 314, 315, 335, 381, 355, 487, 488, 503, 504, 509, 510, 511, 534, 535, 549, 564, 565, 566, 569, 573, 582, 583, 590, 606, 607, 648

Reade, Thos. F., İngiltere'nin İzmir Konsolosu 48, 320

Redif Paşa, Mehmet (Ölm. 1905), Topal Redif Paşa, Osmanlı müşiri, 1877-78 Türk-Rus savaşında serasker olmuş; Rus orduları Tuna'yı geçince aleyhinde galeyan doğmuş, durumu düzeltmek için cepheye gönderilmişse de az sonra Serdar-ı Ekrem Abdülkerim paşa ile birlikte azledilmiştir 22, 130

Reşid Paşa, Edirne'de, Berlin Kongresine başvuranlardan 530

Reşid Paşa, Niş Mutasarrıfı 37, 236, 240

Reşid Paşa, Varna Kumandanı, Şumnu ve Varna'yı boşaltmak için kurulan Türk-Rus karma komisyonunda Osmanlı delegesi 534

Reuss, Prens de, Almanya'nın İstanbul Büyükelçisi 33, 159n, 198, 201, 346

Riaf, Berlin Kongresine başvuranlardan 527

Ring, Baron de, Doğu Rumeli Avrupa Komisyonunda Fransa delegesi 94, 671, 673, 676, 677, 681, 684, 712

Rıza, Samakof'lu, Fransa Büyükelçisine dilekçe veren göçmenlerden 448

Riza, Selvili, Berlin Kongresine başvuranlardan 528

Riza, Edirne'de Osmanlı memuru 80, 573

Rojas, İspanya'nın İstanbul Konsolosu 426, 430, 431, 435, 436

Rosenfeld, Charles, Dr., Göçmenlere yardım yollayan Prag'lı bir doktor 68, 439, 469, 476, 500

Rotschild, Nathan Mayer, Baron de -, (1840 - 1915), Avrupa'nın büyük yahudi bankeri; 1877 - 78'de göçmenlere yardımda bulunmuştur 208, 734

Russell, Lord Odo, İngiltere'nin Berlin Büyükelçisi (1871 - 1884) 75, 337, 536

Rüstem Bey, Mirliva, Süleyman Paşa ordusu subaylarından 251

Rüşdi Bey, Ferecik Telgraf Müdürü 49, 326

S

Saadet Giray Paşa, Süleyman Paşa ordusu kumandanlarından 37, 237, 238, 444, 530

Sâbit Paşa, Süleyman Paşa ordusu kumandanlarından 330

Sadık Efendi, İslimye'de binbaşı 40, 263

Sadık Paşa, Mehmet (1825 - 1901), 1878'de 39 gün Sadrazamlık etmiş Osmanlı veziri, çeşitli memurluklar, Maliye Nâzırlığı, Paris Sefirliği, Tuna ve Aydın valiliği yapmış, İkinci Abdülhamit tarafından Limni adasına sürülmüş ve orada ölmüştür 65, 109, 111, 122, 126, 452, 460, 461, 553

Sadullah Bey (sonra Paşa), Rami (1838 - 1890), Osmanlı edip ve diplomatı; 1877 - 1883 yıllarında Berlin'de, 1883 - 1890 yıllarında Viyana'da Osmanlı sefiri 62, 70, 421, 488, 689

Safvet Paşa, Mehmet Esat (1814 - 1883), İkinci Abdülhamit devrinde dört ay kadar Sadrazamlık etmiş Osmanlı veziri; altı defa Hariciye Nâzırlığı, üç defa Maarif Nâzırlığı yapmıştır. Paris Sefir-

liğinde, Ticaret, Adliye Nazırlıklarında bulunmuştur; Ayastefanos andlaşmasını Osmanlı devleti adına müzakere ve imza etmiştir. 23, 24, 25, 34, 42, 43, 50, 51, 55, 56, 57, 59, 60, 62, 63, 64, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 73, 78, 80, 84, 85, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 96, 97, 134, 141, 210, 211, 251, 276, 281, 309, 330, 338, 341, 346, 350, 370, 375, 378, 380, 383, 391, 394, 396, 405, 421, 438, 439, 444, 445, 458, 460, 462, 466, 469, 470, 477, 478, 479, 488, 495, 496, 497, 500, 507, 556, 262, 573, 577, 602, 608, 632, 633, 646, 647, 648, 657, 660, 664, 667, 679, 689, 701n, 703, 705, 706

Safvet Paşa, Balkan Garp Orduları Kumandanı 26, 39, 46, 154, 251, 269n

Said, Çırpan'lı, Fransa Büyükelçisine dilekçe veren göçmenlerden 448

Said, Edirne'li, Berlin Kongresine dilekçe verenlerden 531

Said Efendi, Filibe'li, Filibe Rus valisine dilekçe verenlerden 533

Said Paşa, (Kürt), Mehmet, Tulça ve Tırnovo mutasarrıfı, Teselya valisi; daha sonra Osmanlı Hariciye Nâzırı ve Şûra-i Devlet Reisi 19, 67, 69, 109, 110, 111, 117, 118, 119, 471, 472, 473, 479n, 480, 481, 482, 484

Said Paşa, Küçük, Mehmet - "Şapur Çelebi", (1838-1914), İkinci Abdülhamit devrinin ünlü devlet adamı. Önce Mabeyn Başkâtibi, sonra Dahiliye Nâzırı ve daha sonra dokuz defa sadrazam olmuştur 21, 45, 122, 123, 302, 450

Salih, Enceksarlı köyünden 634

Salih Bey, Edirne Belediye Başkanı 225

Salisbury, Robert Arthur Talbot Gascoyne-Cecil, 3rd Marquis of -, (1830 - 1903), İngiliz devlet adamı, 1876-77 İstanbul Kongeransında, 1878 Berlin Kongresinde İngiltere Delegesi, 1870 - 80 yılları arasında İngiltere Dışişleri Bakanı, 60-62, 64, 65, 68-70, 72-75, 79-88, 90-92, 94-103, 406, 422, 423, 441, 449, 450, 474, 480, 492, 502, 509, 511, 532, 535, 536, 538, 553, 559, 564, 565, 573, 575, 577, 581, 583, 587, 588, 590, 591, 592, 594, 595, 601, 606, 607, 613, 618, 629, 630, 632, 633, 641, 648, 654, 655, 656, 658, 661, 663, 669, 678n, 684n, 687, 694, 698, 699, 700, 701n, 708, 709, 710, 711, 712, 714, 715, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736n, 740, 744

Sandison, Sir Alfred 124, 701n

Sankey, J., İngiltere'nin Köstence Viskonsolosu, 20, 115, 116

Savas Paşa, Osmanlı Hâriciye Nâzırı vekili ve Nâzırı 80, 81, 101, 576, 584, 724, 728

Schell, Edirne'de Osmanlı Bankası Müdürü 173

Schepelew, Doğu Rumeli Avrupa Komisyonunda Rusya delegesi 610, 652, 670, 671

Schouvaloff, Petre Andréevitch, Comte - (1827 - 1889), Rusyanın Londra Büyükelçisi (1874 - 1879) 28, 166, 727, 740

Schuver, **Standard** (Londra) gazetesi muhabiri 26, 29, 155, 176

Sedes, Emekli General Halil İ. 109, 110, 111, 122, 123, 127, 129, 130, 138, 156, 174, 180, 181, 182, 185, 187, 189, 193, 222n

Seiman Sulia, Karadağ göçmenlerinden 643

Selim Efendi, Osmanlı memuru, Doğu Rumeli Avrupa Komisyonunda Türkiye delegasyonu sekreteri 25, 26, 148, 150

Server Paşa, (1821 - 1886), Osmanlı devlet adamı; çeşitli hariciye memurluklarında bulunmuş, Hariciye, Nafıa, Ticaret Nâzırlıkları

yapmış, 1878'de Ruslarla mütâreke anlaşmasını Türkiye adına müzâkere ve imza etmiştir 29, 31, 32, 35, 49, 50, 172, 177, 184, 196, 197, 215, 301, 325, 327, 329

Servi Paşa, Varna'da Osmanlı Komiseri 648

Sezgin, Mukadder, Türkiye'nin Paris'te Turizm ve Tanıtma Müşaviri 15

Sırrı Paşa, Giritli (1844 - 1895), Vidin Valisi ve Varna ve Şumnu'yu boşaltmak için kurulan Türk-Rus Karma Komisyonunda Osmanlı temsilcisi 534, 568, 582, 592, 593

Siborne, H. C., Yarbay, İngiltere'nin Tuna Komiseri 20, 117, 118, 121

Simeoni, Kardinal, Göçmenlere yardım gönderenlerden 512

Simons, **Reuter** ajansı muhabiri 21, 128

Skobelev, Mihail Dimitrieviç (1843 - 1882), Panslavist Rus generali 289n

Slaştev, Yüzbaşı, Tulça Polis Müdürü 35, 223

Soysal, İsmail, Türkiye'nin Cezayir Büyükelçisi 15

Spagnoletti, Çorlu'da demiryolu memurlarından 323

St. Clair, D. B., Varna ve Burgas'ta İngiliz Konsolosu olarak bulunmuş; Rus işgaline karşı ayaklanan Rodop Türk ihtilâlcileriyle işbirliği yapmıştır 577, 692

Stekoulas (Stekonlis), Dr., İstanbulda göçmenlerin sağlık durumlarıyla ilgilenen doktorlardan 456, 499, 501, 537, 552, 563, 574

Stobleben, General, Varna ve Şumnu'yu boşaltmak için kurulan Türk - Rus karma komisyonunda Rusya temsilcisi 534

Stocker (Stoker), Dr. Rumeli göçmenlerine yardım için kurulan **Turkish Compassionate Fund** (Türk Şefkat Fonu) hizmetinde, Filibe, Edirne ve Burgas göçmenlerinin durumlarını inceleme işiyle görevlendirilmiş İngiliz doktoru 64, 68, 441, 443n, 474, 475, 603n

Stolipin, Arkadiy Dimitrieviç, Rus generali, 1877 - 78 savaşında Tuna cephesi kumandanlarından; Rus işgal idaresinde Doğu Rumeli Genel Valisi; Türk göçmenlerinin Doğu Rumeli'ye geri dönmelerine engel olma ve Türk göçmenlerine ait malların Bulgarlarca gasbedilmesini sağlama politikası gütmüştür. 92, 94, 95, 104, 372, 397, 399, 443, 566, 568, 661, 662, 688, 691, 693, 712, 738, 740, 741, 743

Strangford, Lady, Yaralı askerleri tedavi için kurulan İngiliz Hastaneler Derneği Başkanlarından 208, 252

Strukow, General, Trakya'da 180 - 200.000 kişilik büyük bir göçmen kafilesinin üzerine yürüyen Rus kuvvetleri kumandanı 321

Sutherland, Duke of -, Yaralı askerlere, kadın ve çocuklara yardım için kurulan **Stafford House**'un Başkanı 208

Sutton, Rumeli göçmenlerine Londra'dan yardım gönderenlerden 438, 461

Süleyman Paşa, Hüsnü (1838 - 1892), Osmanlı Müşiri, Harbiye Mektebi Nâzırı, 1877 - 78 savaşında Rumeli Umum Kumandanı, Şipka müdafii; yenilgi ve bozgun üzerine yargılanıp Bağdad'a sürülmüş; on kadar eser yazıp bırakmıştır. 1878 Ocak ayında ordusuyla birlikte çekilirken, ordunun yanında, ardında kitleler halinde göçemen Rumeli halkının acıklı durumunu İstanbul'a duygulu bir şekilde arzetmiş, "kılıç artığı" bu kitlelerin ölümden kurtarılması için çaba sarfetmiştir 26, 29-31, 35, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 45, 46,

47, 48, 49, 50, 51, 156, 172, 174, 177 178, 180, 181, 182, 184, 186, 187, 188, 189, 193, 220, 222n, 236, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 250, 251, 253, 254, 256, 259, 261, 262, 263, 264, 265, 267, 268, 269, 271, 275, 277, 278, 286, 302, 306, 309, 312, 316, 317, 318, 319, 326, 330, 333, 338, 343, 400
Süleyman, Berlin Kongresine dilekçe veren Rumeli Türklerinden 527
Synge, Albay 346
Szathmary, Von E., **Illustrirte Zeitung** ressamlarından, 754

Ş

Şaban, Büyük Çekmece'li, Berlin Kongresine dilekçe verenlerden 527
Şaban Hasan, Filibe'li, Filibe Rus Valisine dilekçe verenlerden 533
Şakir Bey, Yarbay, Padişah Yâverlerinden, Burgas balkanındaki göçmenlerin durumunu yerinde incelemek ve aynı zamanda bu göçmenlere İstanbul'dan yardım götürmekle görevlendirilmiştir 61, 62, 413, 414, 416
Şevket, Filibe'li, Filibe Rus Valisine dilekçe verenlerden 533
Şerif Ağa, Burgas yakınındaki Darıdere Balkanında bulunan göçmenlerin ileri gelenlerinden 417
Şerif, Cisri Ergeneli, Berlin Kongresine dilekçe verenlerden 527
Şerif Bey, Edirne'li, Berlin Kongresine dilekçe verenlerden 525
Şerife Reifa, Silivrili, Berlin Kongresine dilekçe verenlerden 528
Şimşir, Bilâl N. 13n, 16, 569n
Şükrü Paşa, Hainboğaz Kumandanı 214

T

Tacchella, Filibe'de İtalyan Taciri 373, 374, 398, 399
Tahir Bey, Padişah yâverlerinden 27, 158, 159, 160, 208, 209
Tahir, Çekmece'li, Berlin Kongresine dilekçe verenlerden 526
Tarin, Fransız hukukçusu, Osmanlı Hariciyesinde Hukuk Müşaviri 341, 342, 343
Tchalik, Filibe Rus Konsolosluğu memuru 339
Tcherkasky bk. Çerkaski
Temir, Prof. Dr. Ahmet, Ankara Üniversitesi Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesinde Profesör, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Başkanı 16
Temple, Dr., Osman Paşa ordusunda İngiliz doktoru 204
Tenterden, Lord, İngiltere Dışişleri Bakanlığı yüksek memurlarından 96, 99, 699, 719
Tevfik Bey, Şumnu'da 25, 148, 150
Teynham, Lord, Göçmenlere yardım gönderen İngiliz asılzadesi 438, 461
Themistocles Jannidis, Burgas'lı Rum 413
Théodoroff, Dimitraki, Osmanlı Parlamentosunda Bulgar Mebusu 612
Todorof, D., Bulgar yazarı 227n
Tonjouroff, Filibe'li 709
Torcy, Marquis de, Türkiye'de Fransa Ataşemiliteri 148, 150, 155
Totleben, Edward İvanovitch (1818-1884), Plevne kuşatmasına da katılan Rus generali 576, 632
Trespin, Guide, Rodop göçmenlerinin durumlarını yerinde inceleyen İstanbul'lu bir Fransız 74, 518, 519
Turhan Hüsnü Bey (sonra Paşa), Roma'da Osmanlı Sefiri (1877-81) 73, 512
Türkgeldi, Ali Fuat, 346n
Tzeretelew, Aleksey, Nicolaévitch, Prens, (1848-1893), müfrit Rus panslavistlerden; General İgnatieff'in maiyetinde yetişmiş, Rusya'nın İstanbul Büyükelçiliği kâtipliğinde, Edirne Konsoloslu-

ğunda bulunmuş, 1876 Bulgar ayaklanması üzerine çok mübalağalı raporlar yazmış, 1877-78 savaşına katılmış, Mütâreke görüşmelerinde hazır bulunmuş, barış anlaşmasından sonra Doğu Rumeli Avrupa Komisyonunda Rusya ikinci delegesi olarak görevlendirilmiştir 150, 651, 653, 671, 673

Ü

Uzunçarşılı, Ord. Prof. İsmail Hakkı, Türk tarihçisi 412n

Ülman, Halûk, Doç. Dr., Siyasal Bilgiler Fakültesinde doçent 15

V

Valbert, G. 227n

Vehbi **Efendi, Osmanlı Muhacirin Encümeni** üyelerinden 698

Veli Ademî, Karadağ göçmenlerinden 643

Vercamer, Belçika'nın İstanbul Konsolosu 426, 430, 431, 435, 436

Vernoni, Doğu Rumeli Avrupa Komisyonunda İtalya Delegesi 651, 673, 678

Vitale, Lâzkiye'de İngiliz Viskonsolosu 357

Vitalis, Dr. İstanbul Sağlık müfettişlerinden 501

W

Waddington, William Henry (1826-1894), İngiliz asıllı Fransız Devlet adamı. Millî Eğitim, Dışişleri Bakanlıklarında bulunmuş ve 1879'da Fransa Başbakanı olmuştur; Berlin Kongresinde Fransa Başdelegesi, hayatının son 10 yılında Fransa'nın Londra Büyükelçisi. Berlin Kongresinde ve ondan hemen sonraki yıllarda Yunan menfaatlerini savunmuştur 45, 50, 54, 55, 58, 60, 61, 66, 69, 70, 72, 74, 79, 81, 86, 94, 95, 299, 333, 358, 359, 366n, 368, 391, 415, 446, 459n, 507, 517, 571, 578, 626, 681, 689, 711, 725, 732

Wallace, D. Mackenzie, Rodoplar bölgesindeki göçmenlerin durumunu incelemekle görevlendirilmiş **Times** (Londra) gazetesi muhabiri 95, 693, 694

Walpole, Robert H., Rodop göçmenlerinin durumunu incelemek üzere görevlendirilmiş İngiliz gazete muhabiri 104, 694, 709, 742, 743

Washburn, İstanbul Robert Koleji Müdürü 165

Watkins, Charles, İngiltere'nin Larnaka Konsolosu 54, 55, 57, 59, 364, 365, 366, 369, 387, 388, 395

White, William A., İngiltere'nin Bükreş Başkonsolosu ve diplomatik Ajanı; 1885'te İstanbul Büyükelçisi 84, 601

Willshire, İngiltere'nin Dedeağaç Viskonsolosu 46, 305

Wilson, **Public Record Office** Âmiri 16

Winton F. de, Binbaşı; Rumeli göçmenlerinin durumlarıyla ilgilenen İngiliz subayı 36, 57, 59, 229, 231, 235, 274, 386, 396

Wolff, Henry Drummond, Sir, İngiliz Parlamentosu üyesi; Doğu Rumeli Avrupa Komisyonunda İngiliz Başdelegesi; Rumeli göçmenleri dâvasıyla yakından ilgilenmiş, göçmenlerin haklarını savunmuştur 85, 87, 91, 92, 94, 95, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 602, 609, 630, 650, 651, 652, 654, 658, 661, 662, 663, 669n, 670, 671, 677, 678, 684, 688, 691, 693, 694, 708, 709, 711, 712, 715, 716, 718, 719, 720, 721, 724, 726, 727, 731, 733, 739, 740, 743

Würtemberg, Duc de, Bosna'da Avusturya Kumandanı 714

Wyndham, Hugh, İngiltere'nin Atina Maslahatgüzarı 69, 464, 479n, 480, 483

Y

Yolga, Namık K., Türkiye Dışişleri Bakanlığı eski Genel Sekreteri; Türkiye'nin Paris, sonra Karakas Büyükelçisi 14

Young, Kızılhaç Teşkilâtının Türkiye Temsilcisi 188

Yovanço, Doğu Rumeli'ye dönen Türk göçmenlerini öldüren Bulgar çavuşu 635

Yusuf, Berlin Kongresine dilekçe veren Rumeli Türklerinden 531

Yusuf Ağa, El Memluk, Sur şehrinden 542

Yusuf Betolla, Karadağ göçmenlerinden 643

Yusuf Efendi, Binbaşı, Süleyman Paşa'nın yâverlerinden 186

Yusuf Efendi, Osmanlı Parlamentosunda Arnavut mebusu 446

Yusuf Kalfa, Filibe'li, Berlin Kongresine dilekçe verenlerden 527

Yürgenson, Albay, Tulça sancağı Rus askerî vali yardımcısı 35, 223

Z

Zankoff, Dragan (1828-1911), Bulgar devlet ve siyaset adamı 100, 122, 720

Zapron, Doğu Rumeli göçmenlerine saldıran Bulgarlardan 702

Zichy, Franz, Graf, İstanbul'da Avusturya-Macaristan Büyükelçisi (1874-1879) 78, 83, 299, 424, 449, 556, 559, 560, 561, 575, 588n, 595, 596, 597, 625n, 655

Zimmermann, Rus generali 329

COĞRAFÎ ADLAR ENDEKSİ

A

Aamatbayırı, Edirne Vilâyetinin Burgas kazasında semt (Bulgaristan) 401

Ablanova, Tuna Vilâyetinde, Rusçuk şehri yakınında (Bulgaristan'da) köy 143

Achialo bk. Ahiyolu

Adalar denizi (Ege denizi) 301, 334n

Adalia bk. Antalya

Adrianople bk. Edirne

Afrika 195n

Ağaçlar, Edirne Vilâyetinin Yambolu kazasında (Bulgaristan'da) köy 414

Ağaçköy, Edirne vilâyetinin Rodoplar bölgesinde köy 414

Agrapha, Teselya sancağında (Yunanistan) dağ 482

Ahmetli (Konstantin), Tuna Vilâyetinin Tırnovo sancağında (Bulgaristan'da) köy 37, 237, 238

Ahiçelebi, Edirne vilâyetinin Rodoplar bölgesinde köy 59, 395

Ahiyolu (Achialo, Anhiolo, Pomorie), Edirne vilâyetinin Burgas kazasında kasaba ve liman (Bulgaristan) 41, 266

Ahlatlı, Edirne vilâyetinin Burgas kazasında (Bulgaristan) köy 401

Ahlatlıkebir, Edirne vilâyetinin Burgas kazasında köy 401

Ahmedovo, Edirne Vilâyetinde (Bulgaristan'da) köy 340

Ahmet Tubin, İstanbul'da semt 696

Akkâ (St. John d'Acre) Filistin'in kuzey kıyısında (Bugünkü İsrail'in Gallle bölgesinde) liman 75, 76, 542, 543, 544

Akyar, Edirne Vilâyetinin Yenizağra kazasında (Bulgaristan'da) köy 213

Alagünü, Edirne Vilâyetinin Burgas şehri yakınında (Bulgaristan'da) dağ 63, 379, 401, 418, 421, 440

Alankaynak, Edirne Vilâyetinin Burgas kazasında (Bulgaristan'da) köy 401

Alanasköy, Edirne Vilâyetinin Burgas kazasında (Bulgaristan'da) köy 376

Aleih, Lübnan'da, Berut'un banliösü 594

Alep, Aleppo bk. Halep

Alemdağ, İstanbul yakınında semt 433, 456, 499, 563, 697

Alexandretta bk. İskenderun

Alexandrapolis bk. Dedeağaç

Alipaşa, İstanbul'da semt 696

Aliyakar, Edirne vilâyetinin Rodoplar bölgesinde köy 523

Allahmahalle, Edirne vilâyetinin Rodoplar bölgesinde köy 520

Allemagne bk. Almanya

Almanya 33, 60, 62, 70, 80, 101, 112, 159, 201, 202, 353, 405n, 422n, 430n, 449, 512n, 541, 575n, 588, 597n

Almyro, Teselya sancağında bölge (Yunanistan'da) 464

Amerika Birleşik Devletleri (United States of America) 80, 179, 303, 304, 422n, 430n, 449, 556, 557, 575n

Anadolu (Anatolia, Anatolie, Asia Minor, Asie Mineure) 9, 44, 50, 61, 63, 64, 65, 68, 71, 77, 78, 89, 91, 92, 94, 195, 270, 280, 292, 297, 308n, 317n, 331n, 334n, 391, 354, 410, 462, 550, 584n, 628n, 632, 639, 659, 664, 687n, 737n

Anadoluhisar, İstanbul yakınında semt 501, 696
Anatolia, Anatolie bk. Anadolu
Andrinople bk. Edirne
Angora bk. Ankara
Anffakı, Edirne vilâyetinin Burgas kazasında (Bulgaristan'da) köy 418
Ankara (Angora) 11, 13, 14, 16, 87, 385n, 596n, 628
Antakya (Antioch Antioche) 60, 403
Antalya (Adalia) 57, 466n, 388, 536
Antioch, Antioche bk. Antakya
Antivari (Bar), Karadağ'ın Adriatik kıyısında liman 87, 88, 89, 91, 96, 446, 525, 633n, 641, 657, 660, 700, 701
Arda, (Edirne vilâyetinde nehir, Meriç'in iki önemli kolundan biri) 513, 515, 523
Ardahan, Kars vilâyetinde kaza 162
Armyro, Teselya'da (Yunanistan'da) kaza merkezi 472
Arnavutköy, Burgas ilâ Varna arasında (Bulgaristan'da) köy 475
Arnavutlu, Tuna vilâyetinde köy Bulgaristan) 133
Arta, Teselya sancağında (Yunanistan'da) akarsu 736
Asarbey, Edirne vilâyetinin Rodoplar bölgesinde köy 515
Asarali, Edirne vilâyetinin Rodoplar bölgesinde köy 522
Asaraltı, Edirne vilâyetinin Rodoplar bölgesinde köy 514
Asavaltı, Edirne vilâyetinin Rodoplar bölgesinde köy 524
Asia, Asie bk. Asya
Asia Minor, Asie Mineure bk. Anadolu
Asya 166, 272, 292, 295, 296, 297, 308, 332, 380, 401, 422, 424, 428, 440, 445, 664, 697. Ayrıca bk. Anadolu, Asya vilâyetleri
Asya vilâyetleri bk. Türkiye
Athens, Athènes bk. Atina
Atina (Athènes, Athens), Yunanistan'ın başkenti 34, 66, 68, 69, 70, 71, 212, 465, 472, 477, 478, 479, 480, 483, 495, 496, 497, 736
Austria, Autriche bk. Avusturya-Macaristan
Avusturya-Macaristan 45, 52, 58, 71, 76, 78, 81, 83, 91, 99, 149, 290, 317n, 389, 495, 512n, 541, 554, 557, 584, 588n, 595, 597n, 608n, 625n, 629, 647, 655n, 664
Aydın, Anadolu'da vilâyet merkezi 48, 320
Aydos (Aytos), Edirne vilâyetinin İslimye sancağında kaza merkezi (Bulgaristan) 60, 82, 303, 320, 401, 474, 585, 586, 604
Ayastefanos (San Stéfano, Yeşilköy), İstanbul yakınında kasaba 53, 56, 69, 73, 80, 349, 359n, 378, 412, 440, 446, 485, 487, 491, 501, 509, 516, 557, 564, 605, 653, 684, 697, 716, 720
Ayracık, Edirne vilâyetinin İslimye sancağında köy (Bulgaristan) 414
Ayvandık, Edirne vilâyetinin İslimye sancağında köy (Bulgaristan), 421
Avrupa (Europe) 9, 67, 72, 89, 95, 134 sancağında köy 421
Avrupa (Europe) 67, 72, 89, 95, 134, 166, 169, 171, 182n, 183n, 194, 204, 298, 301n, 303, 304n, 308, 334n, 345, 347, 349, 350, 352n, 362, 363, 384n, 405n, 447, 468, 489, 505, 506, 507, 512n, 564, 569, 581n, 583, 586n, 587n, 605, 608n, 619n, 620, 624, 644, 645, 683, 685, 689, 690n, 704n
Avrupa vilâyetleri bk. Türkiye

B

Babadağ, Tuna vilâyetinin Tulça sancağında kasaba, (Romanya) 125, 126, 127
Babaeski, Edirne vilâyetinde kasaba 225, 492, 528
Babanakaş 527, 531
Bakacak, Edirne vilâyetinin İslimye sancağında köy (Bulgaristan) 401, 523

Balkanlar 9, 10, 12, 27, 39, 127, 140, 190, 447, 451n, 505, 512, 583n
451n, 505, 512, 583n
Balkan Dağları 23, 24, 31, 56, 110, 133, 136, 138, 139, 142, 156, 175, 181, 183, 184, 185, 193, 205n, 223, 226, 229, 232, 251n, 279, 344, 474, 475, 540, 545, 604, 610, 621, 683, 693
Balıkesir 40, 181, 186, 187, 308n, 336
Balvan, (Vetrintsi), Tuna vilâyetinin Tırnovo sancağında köy (Bulgaristan) 136, 143
Bandırma, Marmara'nın Anadolu kıyısında kasaba 46, 51, 297, 310, 336
Batak, Tuna vilâyetinin Tırnovo sancağında köy (Bulgaristan) 131, 548
Batum (Batumi), Karadeniz kıyısında Osmanlı şehri ve limanı (SSCB.) 70, 96, 487, 506, 616, 617, 695
Bekârhisar, Doğu Trakya'da köy 444
Belevren, Edirne vilâyetinin İslimye sancağında köy (Bulgaristan) 401
Belovan, Tuna vilâyetinin Rusçuk sancağında köy (Bulgaristan) 163
Balyoran, Edirne vilâyetinin İslimye sancağında köy (Bulgaristan) 420
Belka (Moab), Suriye vilâyetinde kasaba 361
Bela, Tuna vilâyetinin Rusçuk sancağında köy 128
Bela ormanı, Bela yakınında, Temmuz 1877'de Türk göçmenlerinin katledildiği orman 32, 33, 197, 200, 201
Belçika (Belgium, Belgique) 67, 71, 556
Belgrad (Beograd), Sırbistan'ın başkenti 87, 89, 236, 602, 629, 647, 655, 698
Belitza, Edirne vilâyetinin Rodoplar bölgesinde köy 521
Berkofça (Berkovitsa), Tuna vilâyetinin Vidin sancağında kasaba, (Bulgaristan) 66, 459
Berlin, 60, 62, 70, 71, 72, 74, 75, 88, 92, 94, 97, 161, 392, 393, 405, 421, 444, 479n, 488, 498, 517, 525, 536, 540, 541, 553, 565, 566, 569, 581, 588, 592n, 596, 597n, 610, 619n, 633, 640, 657, 660, 661, 662, 672, 674, 682, 683, 684, 690, 700, 701, 703, 704
Beşpunar, Tuna vilâyetinde köy (Bulgaristan) 133
Beykos, İstanbul yakınında semt 354, 696
Beyrut (Beyouth), Lübnan'ın merkezi 53, 54, 60, 65, 75, 83, 351, 352, 357, 363, 368, 387, 391, 403, 404, 415, 452, 453, 542, 543, 594, 697
Beyoğlu (Péra), İstanbul'da semt 112, 114, 137, 139, 140, 142, 150, 171, 179, 185, 190, 192, 257, 266, 286, 299, 319, 342, 358, 391, 392, 406, 445, 458, 563, 646, 666, 685, 689
Beylerbey, İstanbul'da semt 696
Biga, Çanakkale vilâyetinde kaza 47, 308n, 312
Binbunar, Tuna vilâyetinde köy, (Bulgaristan) 134
Bingazi (Bengazi), Trablusgarb'da şehir (Libya) 616, 617
Boğazköy (Çernavoda), Aşağı Tuna kıyısında kasaba (Romanya) 111, 116, 127
Boğot (Bohot) köyü, Tuna vilâyetinin Rusçuk sancağında köy (Bulgaristan) 226, 228
Borova (Boroa) Rodoplarda, Rupços kazasında köy (Bulgaristan) 521, 554
Bosna (Bosnia), Osmanlı İmparatorluğu eyaleti 87, 89, 90, 525, 629, 655, 695, 698, 714
Bosnaköy (Bosnakoy) 531
Bosphorus bk. İstanbul boğazı

Boyacılar (Peevsko), Rodoplarda Darıdere kazasında köy 523
Brüksel (Brusselle) 63, 67, 440, 470
Bucolida, Kıbrıs adasında köy 390
Budapeşte (Budapesth) 101, 728, 729, 730
Bugutova, Edirne vilâyetinin Rodoplar bölgesinde köy 521
Bulayir, Edirne vilâyetinin Gelibolu sancağında köy 292, 297
Bulbali, Tuna vilâyetinde köy (Bulgaristan) 150
Bulgaristan 11, 26, 28, 29, 31, 36, 40, 52, 53, 54, 64, 70, 76, 79, 81, 82, 83, 84, 86, 87, 91, 100, 103, 120, 157, 165, 169, 179, 189, 194, 204, 207, 226, 228, 276, 284, 289n, 298, 336, 344, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 354, 360, 368, 371, 379, 380, 381, 382, 383, 391, 392, 393, 395, 396, 397, 398, 401, 443, 450, 459, 462n, 466, 487, 489, 494, 523, 524, 525, 526, 545, 546, 548, 565, 569, 581, 583, 596, 606, 607, 610, 618, 619, 621, 622, 625, 626, 627, 635, 645, 656, 662, 667, 679, 680, 684, 692, 703, 705, 707, 736. Ayrıca bk. Tuna vilâyeti
Bulutlar (Mıglene), Edirne vilâyetinin Darıdere kazasında köy (Bulgaristan) 523
Burgas, Edirne vilâyetinin İslimne sancağında kasaba (Bulgaristan) 41, 47, 56, 60, 62, 63, 68, 82, 84, 205, 268, 276, 291, 303, 307, 313, 315, 376, 379, 380, 385n, 401, 402n, 413, 414, 417, 420, 421, 474, 475, 586, 604
Bursa, Anadolu'da vilâyet merkezi 53, 332, 354, 647, 667
Bükreş (Bucarest) 84, 122, 549, 601
Büyükçekmece, İstanbul yakınında nahiye 58, 331, 392, 526, 527
Büyükdere, İstanbul'da semt 646, 696
Büyükismailça, Edirne vilâyetinin Edirne sancağında köy 493
Büyüpmar, Edirne vilâyetinin İslimye sancağında köy (Bulgaristan) 397

C

Cebeci, Ankara'da bir semt 16
Cabel (Gabele), Suriye'de kaza 403
Cenevre (Genève) 27, 33, 161, 162, 163, 197, 199, 201, 277
Cettinje bk. Çetine
Cezayir (Algérie) 15, 432
Choumla bk. Şumnu
Chypre bk. Kıbrıs
Cisri Ergene, Edirne vilâyetinde kasaba 527, 529
Cisri Mustafapaşa (Svilengrad), Edirne vilâyetinde kasaba, (Bulgaristan). Bk. Mustafapaşa
Constantinople bk. İstanbul
Cuma bk. Eskicuma ve Yukarıcuma.
Cyprus bk. Kıbrıs
Czernavoda bk. Boğazköy

Ç

Çamlıca, İstanbul'un banliyösü 385n
Çanakkale (Dardanelles) 44, 46, 47, 292, 296, 297, 306, 307, 308n, 311, 312, 333
Çatalca, İstanbul yakınında kasaba 266, 319, 331, 579, 683
Çayağzı, Ege Denizi kıyısında iskele 330
Çayırlı, Tuna vilâyetinde köy (Bulgaristan) 133, 139
Çellekçi, Edirne vilâyetinin Filibe sancağında köy (Bulgaristan) 599
Çendi, Edirne vilâyetinin İslimye sancağında köy (Bulgaristan) 379
Çengelköy, İskenderun yakınında köy 537, 552
Çerkesköy, Edirne vilâyetinin Tekirdağ sancağında köy 322
Çetine (Cettinje), Karadağ'ın başkenti 660, 700
Çırpan, Edirne vilâyetinin Filibe sancağında kasaba (Bulgaristan) 96, 448, 702

Çingel, Edirne vilâyetinin İslimye sancağında köy (Bulgaristan) 421
Çorlu, Edirne vilâyetinin Tekirdağ sancağında kasaba 44, 46, 49, 51, 288, 290, 291, 303, 310, 322, 323, 342n, 409, 632
Çorum, Anadoluda kasaba 87, 628
Çukurbokluk, Edirne vilâyetinin Eskizağra şehri yakınında semt 219
Çukurköy, Edirne vilâyetinin Rodoplar bölgesinde köy 521

D

Damas, Damascus bk. Şam
Danube, bk. Tuna
Darıdere (Zlatograd), Edirne vilâyetinin Rodoplar bölgesinde kasaba (Bulgaristan) 514, 522, 686, 742
Darıdere Balkanı, Edirne vilâyetinin İslimye sancağında, Burgas yakınında orman. (Bulgaristan) 62, 414n, 416, 417, 418
Dardanelles bk. Çanakkale
Davut, Edirne vilâyetinin İslimne sancağında köy (Bulgaristan) 475
Davutça 531
Debre, Makedonya'da kasaba 526
Dedeağaç (Alexandropolis) Edirne vilâyetinde kasaba ve liman (Yunanistan) 46, 47, 48, 78, 138, 276, 305, 306, 307, 309, 311, 312, 316, 320, 547, 563
Dedeler (Dedets), Edirne vilâyetinde, Darıdere kasabası yakınında köy (Bulgaristan) 523
Deniktepesi, Niş yakınında müstahkem mevki 240
Denizova, Edirne vilâyetinin İslimye sancağında köy (Bulgaristan) 379, 401
Derne, Trablusgarb eyaletinde kasaba (Libya) 616
Dersaadet bk. İstanbul
Diana, Trablusgarb eyaletinde kasaba (Libya) 617
Dikenci, Edirne vilâyetinin İslimye sancağında köy (Bulgaristan) 418
Dimoteka (Dimotika, Didymoteikon), Edirne vilâyetinin Edirne sancağında kasaba (Yunanistan) 68, 307, 473, 508, 516, 522, 689
Diva, Macaristan'da kasaba 729
Dobruca (Dobroudja, Dobrudcha), Tuna vilâyetinde bölge, (Bulgaristan, Rumanya) 19, 20, 21, 22, 32, 85, 94, 109, 111, 112, 114, 115, 116, 119, 122, 123, 124, 126, 128, 130, 210, 612, 687. Ayrıca bk. Tulça sancağı
Dobnitza bk. Dubniça
Dospat, Rodoplarda kasaba 547
Dömeke (Domoco), Tesalya vilâyetinde kasaba ve kaza merkezi (Yunanistan) 472, 482
Dramova, Rodoplar bölgesinde köy 521
Drenova (Drânovo), Tuna vilâyetinin Tırnovo sancağında kasaba (Bulgaristan) 136
Drama, Selânik vilâyetinin Seres sancağında kasaba (Yunanistan) 50, 69, 104, 195, 277, 334, 395, 486, 504, 743
Dulcigno (Ulcinj), Karadağ'da, Adriatik kıyısında liman 91, 446, 657, 660
Dumanlı, Edirne vilâyetinin İslimye sancağında köy (Bulgaristan) 599
Dumeir, Suriye'de kasaba 54, 361
Dupniça (Dobnitza), Edirne vilâyetinin Filibe sancağında kasaba, (Bulgaristan) 38, 133, 150, 232, 250, 251, 252, 265
Durakköy, Edirne vilâyetinin Rodoplar bölgesinde köy 521
Duranköy, Tuna vilâyetinin Rusçuk sancağında köy (Bulgaristan) 566, 567
Dülgerli, Edirne vilâyetinin İslimye sancağında köy (Bulgaristan) 379, 401, 416, 417, 421

E

Edinburg, İskoçya'nın merkezi 133n

Edirne (Adrianople, Andrinople, Odrin), Edirne vilâyeti merkezi 23, 24, 25, 26, 29, 30, 31, 32, 34, 35, 36, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 47, 50, 51, 53, 55-59, 61, 64, 69, 70, 73, 78, 79, 80-81, 83, 85, 87, 88, 89, 98, 103, 110, 138, 139, 142, 144, 155, 156, 170, 171, 174, 175, 176, 178, 179, 182, 183, 185, 188, 190, 191, 192, 193, 205, 213, 218, 220, 222, 225, 229, 230n, 232, 233, 234, 243, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 261, 263, 264, 266, 267, 268, 269, 272, 273, 275, 277, 279, 281, 289n, 290, 291, 294, 299, 301, 307, 308, 311, 321, 322, 323, 327, 328, 334, 341, 346, 369, 370, 371, 373, 375, 378, 380, 383, 385, 394, 396, 409, 440, 441, 443, 448, 467, 485, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 525, 526, 527, 530, 531, 547, 561, 562, 570, 571, 572, 573, 576, 577, 578, 579, 580, 598, 599, 600, 603n, 610, 613, 614, 625n, 628, 631, 632, 634, 637, 644, 646, 664, 667, 711, 712, 713, 719, 723, 724, 727, 735, 737n, 738, 740

Edirne vilâyeti 23, 138, 446

Eflihanlı, Edirne vilâyetinin Filibe sancağında köy, (Bulgaristan) 31, 185

Ekriler, Edirne vilâyetinin Filibe sancağında köy (Bulgaristan) 735

Elbizce, Edirne vilâyetinin İslimye sancağında köy (Bulgaristan) 401

Elena, Tuna vilâyetinin Tırnovo sancağında köy (Bulgaristan) 37, 136, 138, 142, 237, 238

Ençek, Edirne vilâyetinin Filibe sancağında köy (Bulgaristan) 213

Enceksarlı, Edirne vilâyetinde köy 634

Enez, Edirne vilâyetinin Gelibolu sancağında kasaba 354

Enez körfezi 331

Epir (Epirus, Epire), Yanya vilâyetinde bölge (Yunanistan) 34, 68, 210, 211, 477, 483

Erekles, Edirne vilâyetinin Kırklareli yöresinde köy 523, 578

Ernez, Edirne vilâyetinin İslimye sancağında köy (Bulgaristan) 420

Ermeni mahallesi, Edirne vilâyetinin doğu Trakya bölgesinde köy 578

Eskicuma (Tırgovişte), Tuna vilâyetinin Rusçuk sancağında kaza merkezi, (Bulgaristan) 22, 24, 25, 31, 35, 79, 131, 141, 150, 189, 224, 331, 509, 510, 568, 570, 606n

Eskizağra (Zağra-i Atik, Stara Zagora), Edirne vilâyetinin Filibe Sancağında kaza merkezi (Bulgaristan) 25, 26, 28, 29, 30, 31, 34, 51, 76, 79, 89, 139, 142, 155, 172, 174, 176, 177, 178, 179, 180, 182, 193, 215, 216, 217, 218, 221, 222, 225, 233, 281, 345, 545, 548, 551, 576, 580, 599, 600, 614, 644, 645, 646, 693

Eşekçi (Hamar-ı Atik), Edirne vilâyetinin Filibe sancağında köy (Bulgaristan) 136

Eupatoria (Evpatoriya), Kırım adasında kasaba 298, 345

Evoje, Bugas ile Varna arasında köy (Bulgaristan) 475

Evrenişköy, Edirne vilâyetinin İslimye sancağında köy (Bulgaristan) 56, 376, 379, 401

Eyriler, Edirne vilâyetinin Filibe sancağında köy, (Bulgaristan) 98, 712, 713

Eyüp, İstanbul'da semt 696

F

Famagusta, Kıbrıs'ta şehir 388, 390

Fenerbahçe, İstanbul'un banliyösü 65, 385n, 456, 499, 563

Ferdiçe, Edirne vilâyetinin Filibe sancağında köy (Bulgaristan) 214
Ferecik (Ferre), Edirne vilâyetinde köy (Yunanistan) 49, 326
Fındıklı, İstanbul'da semt 65, 455
Filibe (Philippopolis, Plovdiv), Edirne vilâyetinde sancak merkezi, Doğu Rumeli'nin idare merkezi (Bulgaristan) 25, 26, 28, 29, 32, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 51, 53, 55, 57, 59, 64, 71, 72, 74, 75, 77, 79, 82, 83, 84, 85, 89, 95-104, 132, 144, 145, 149, 154, 167, 174, 193, 222, 225, 230, 232, 233, 235, 241, 243, 252, 253, 254, 256, 257, 258, 259, 261, 262, 264, 267, 269, 271, 272, 273, 275, 277, 278, 289, 339n, 340, 356, 371, 382, 386, 395, 396, 397, 409, 441, 442, 443, 446, 448, 489, 508, 527, 528, 529, 534, 535, 540, 542, 545, 550, 551, 570, 589, 596, 597, 599, 603, 609, 610, 611n, 615, 620, 622, 625n, 646, 652, 654, 658, 662, 663, 672, 681, 683, 688, 691, 693, 694, 702, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 715, 717, 718, 719. 720, 721, 723, 724, 725, 727, 733, 734, 735, 738, 740, 741, 743
Firuzağa, İstanbul'da semt 65, 455
Fhéodosia, Kırım'da şehir 298
Fransa (France) 11, 12, 16, 20, 25, 26, 36, 37, 39, 42, 45, 50, 51, 53,54, 55,58, 61, 64, 66, 69, 70, 72, 74, 78, 79, 81, 85, 86, 92, 94, 95, 96, 98, 100, 101, 102, 103, 149, 202, 301, 304, 353, 366n, 391, 405n, 433, 446, 512n, 519, 541, 555, 556, 560, 571, 578, 579, 626, 632, 649, 664, 677, 684, 689, 690, 699n, 702, 723
Frenchi, Tuna vilâyetinde köy 131

G

Gabrovo, Tuna vilâyetinin Tırnovo sancağında kasaba (Bulgaristan) 142
Gabrova, Edirne vilâyetinin Rodoplar bölgesinde köy 521
Galata, İstanbul'da semt 171, 407, 499, 555
Galatz (Kalas), Rumanya'da şehir 118, 647
Galva, Tuna vilâyetinde köy (Bulgaristan) 133, 150
Gebeci, Tuna vilâyetinin Varna sancağında kasaba 313, 314
Gelibolu, Edirne vilâyetinde sancak merkezi 44, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 53, 292, 294. 297, 306, 307, 308n, 310, 311, 312, 316, 317, 318, 319, 326, 330, 331, 338, 354
Gemlik, Marmara kıyısında liman 53, 354
Gergeke, Edirne vilâyetinin İslimye sancağında köy (Bulgaristan) 475
Germany bk. Almanya
Girid, Akdenizde ada 317
Giortneh, Edirne vilâyetinin Filibe sancağında köy (Bulgaristan) 213, 214
Giumirdjina bk. Gümülcine
Gorno Studen, Tuna vilâyetinin Rusçuk sancağında köy (Bulgaristan) 226
Göktepe, Edirne vilâyetinin İslimye sancağında köy (Bulgaristan) 376
Grande-Bretagne, Great-Britain bk. İngiltere
Greece, Grèce bk. Yunanistan
Groda, Karadağ'da kasaba 526
Göbse (Göbsu), Edirne vilâyetinin Filibe sancağında kasaba, (Bulgaristan) 712
Gülhane, İstanbul'da park 385n, 498
Gümilcine (Giumirdjina, Komotini), Edirne vilâyetinde kaza merkezi, (Yunanistan) 46, 51, 58, 72, 73, 78, 98, 104, 177, 308n, 309, 316, 338, 354n, 486, 502, 507, 513, 514, 518, 522, 523, 547, 560, 561, 686, 712, 713, 735, 742, 743

Güneni, Edirne vilâyetinin Filibe sancağında köy (Bulgaristan) 213
Güneni mahallesi, Edirne vilâyetinin Filibe sancağında köy 213

H

Hacıköy, Edirne vilâyetinin Doğu Trakya kısmında köy 493
Hadımköy, Edirne vilâyetinin doğu Trakya kısmında köy 322
Hainboğazı (Prohod Republika), Kocabalkan sıradağlarında geçit (Bulgaristan) 22, 31, 132, 138, 180, 214, 237, 545, 548
Hainköy (Gurko), Edirne vilâyetinin İslimye sancağında köy, (Bulgaristan) 136, 181, 185, 214
Halep (Aleppo, Alep), Suriye vilâyetinde sancak merkezi, (Suriye) 452
Hama, Suriye vilâyetinde şehir 75, 83, 368, 542, 594
Hamidli, Edirne vilâyetinin İslimye sancağında köy (Bulgaristan) 189, 258
Hardevo, Edirne vilâyetinin Rodoplar bölgesinde köy 522
Harmanlı, Edirne vilâyetinin Edirne-Filibe arasında istasyon, (Bulgaristan) 40, 264, 289n, 340, 343, 551
Hasköy (Haskovo), Edirne vilâyetinin Filibe sancağında kaza merkezi (Bulgaristan) 41, 85, 187, 222, 267, 277, 340, 516, 614, 696, 702, 744
Hatibugari, Edirne vilâyetinin Rodoplar bölgesinde köy 523
Hayfa (Haifa), Filistin'in Akdeniz kıyısında liman (İsrail) 76, 544
Havsa, Edirne vilâyetinin doğu Trakya kısmında köy 492
Hersek (Herzegovina), Osmanlı İmparatorluğu eyaleti 655n
Hıdırköy 172
Hırsova, Tuna vilâyetinin Tulça sancağında kaza merkezi, (Romanya) 111, 115, 116, 127
Hoşaste (Hochasté), Edirne vilâyetinin Filibe sancağının Hasköy kazasında köy (Bulgaristan) 520
Homs, Suriye vilâyetinde şehir (Suriye) 83, 360, 594
Hongrie bk. Macaristan
Horozlar (Petlino), Edirne vilâyetinin Kırcaali kazasında köy (Bulgaristan) 523
Hovaslar, Edirne vilâyetinin Hasköy kazasında köy (Bulgaristan) 520

I

Ilıca, Edirne vilâyetinin İslimye sancağında köy (Bulgaristan) 212

İ

İdemuş, Edirne vilâyetinin Hasköy kazasında köy 520
İhtiman, Edirne vilâyetinin Sofya sancağında kasaba, (Bulgaristan 39, 232, 233, 253
İngiltere (Great-Britain) 12, 19-24, 27-36, 38-57, 59-70, 72-92, 94-104, 130, 148, 169, 171, 178, 182, 183, 189, 190, 194, 198, 234, 277, 280, 299, 301, 317, 329n, 364n, 366n, 386, 402n, 405, 430, 434, 446n, 451, 459, 460, 464, 468, 471, 475, 512n, 552, 554, 556, 558, 560, 591, 594n, 623, 632, 644, 648, 654n, 665n, 658, 666, 670, 671, 677, 683, 686, 693, 699, 701n, 709n, 734n, 738, 740, 741, 744
İran (Persia) 80, 408
İsakça (ishakçı), Tuna vilâyetinin Tulça sancağında kasaba (Romanya) 21, 121, 122, 123, 126
İsari, Tuna vilâyetinde köy (Bulgaristan) 131
İskenderun (Alexandretta, Alexandrette) 65, 75, 389, 452, 453, 537, 552
İskef, Edirne vilâyetinin İslimye sancağında köy (Bulgaristan) 401

İskeçe (Xanthi), Batı Trakya'da kasaba (Yunanistan) 46, 77, 104, 309, 513, 550, 551, 742
İsladi, Edirne vilâyetinin Sofya sancağında kaza merkezi, (Bulgaristan) 39, 253, 302, 551
İlimye (Slimnia, Sliven), Edirne vilâyetinde sancak merkezi, (Bulgaristan) 37, 40, 60, 76, 84, 85, 88, 89, 118, 138, 142, 181, 237, 238, 250, 258, 262, 263, 401, 413, 448, 530, 531, 548, 586, 599, 605, 610, 614, 635, 636, 637, 644, 645
İsmail, Aşağı Tuna kıyısında kasaba 113, 118
İsphahan (İsfahan), İran'da şehir 408
İssova, Edirne vilâyetinin Filibe sancağında köy (Bulgaristan) 258
İstanbul (Dersaadet, Constantinople) 13, 15, 19-66, 68-97, 99-101, 103, 104, 112, 113, 114, 119, 128, 130-133, 135, 137, 139-145, 147-151, 153, 154, 155, 157-160, 164-166, 168-173, 175-179, 183, 184, 188, 191, 192, 194, 196, 197, 200, 201, 203, 204, 206, 210, 211, 213, 222, 224, 225, 229-232, 235-243, 247, 248, 250, 251, 252, 254, 256, 257-264, 266-271, 273-276, 278-285, 286, 290-293, 296, 299-307, 309-322, 324-326, 328-336, 338, 341, 342, 344, 346, 348, 350, 353-358, 362-366, 369, 370, 373, 376, 379, 380, 381, 382, 384, 385n, 386, 388, 391-396, 401, 402, 406, 408, 410-414, 418, 422-425, 427, 433, 436-441, 445-447, 449-455, 459-462, 465, 471-474, 480, 481, 485, 487, 488, 489, 491, 492, 498, 501, 503, 507, 508, 510, 512, 513, 517, 518, 519, 532, 534-537, 540, 542, 544, 547, 549, 552, 553, 554, 556-561, 563-565, 573, 577, 580, 582-585, 589-592, 594-596, 598, 599, 600, 601, 603n, 604, 606n, 608n, 609, 611n, 612, 613, 615, 616, 617, 620, 625n, 630n-634, 636, 637, 638n, 640, 644, 646, 655n, 659, 681n, 687, 690, 698n, 701n, 704n, 707n
İstanbul Boğazı (Bosphorus) 53, 274, 354, 407, 429, 456, 499, 552, 553, 554
İstrayka, Doğu Kocabalkan bölgesinde köy (Bulgaristan) 238
İsviçre (Suisse, Confédération Helvétique) 27, 159, 161
İvranya (Vranya), Kosova vilâyetininNiş sancağında kasaba, (Yugoslavya) 242
İyonya adaları (Iles Ioniennes), 495
İşkodra (Scutari, Scutari d'Albanie, Şhkoder), Arnavutluk'un merkezi 87, 89, 96, 632, 640, 641, 700, 701
İtalya (Italia, İtalie) 54, 78, 92, 112, 128, 295, 352, 363n, 407, 408, 512n, 541, 555, 556, 557, 560, 564, 677
İzmir (Smyrna, Smyrne) 48, 65, 320, 332, 385, 452, 453, 467

J

Janina bk. Yanya
Jaideli, Tuna vilâyetinde köy (Bulgaristan) 131
Jouvendiki, Edirne vilâyetinin Filibe sancağında köy (Bulgaristan) 702

K

Kabakça, Trakya'da köy 58, 393
Kadıköy, İstanbul yakınında 380n, 499, 501, 696
Kadıköy, Edirne vilâyetinin İslimye sancağında köy (Bulgaristan) 213, 604, 606
Kadışlı, Tuna vilâyetinin Rusçuk sancağında köy (Bulgaristan) 134
Kafkaslar 337
Kalofer, Edirne vilâyetinin Filibe sancağında kasaba (Bulgaristan) 31, 79, 181, 189, 193, 570, 576, 580

Kakertkarij, Edirne vilâyetinin Rodoplar bölgesinde köy 521
Kamarlı, Edirne vilâyetinin Filibe sancağında köy, (Bulgaristan) 253
Kandra, Karadeniz kıyısında kasaba 697
Kanije (Nagykanizsa), Macaristan'da şehir 730
Kapucak Derbendi, Edirne vilâyetinin Filibe sancağında semt 251n
Karaabalılar, Edirne vilâyetinin İslimye sancağında köy (Bulgaristan) 401
Karacalar, Edirne vilâyetinin Filibe sancağında köy 712
Karaağaç (Porto-Lagos), Edirne vilâyetinde, Adalar denizi kıyısında liman (Yunanistan) 45, 46, 50, 302, 306, 308n, 309, 312n, 316, 331, 519
Karaağaç, Edirne vilâyetinin İslimye sancağında köy (Bulgaristan) 474
Karaçumak, Tuna vilâyetinin Rusçuk sancağında köy (Bulgaristan) 133
Karadağ (Monténégro, Czurnagora, Çernagora) 88, 89, 91, 96, 207, 446, 526, 632, 633, 640, 641, 642, 657, 660, 700, 737
Karadeniz 697
Karaevren, Edirne vilâyetinin İslimye sancağında köy (Bulgaristan) 401
Karadağ (Monténégro, Czrnagora,
Karakas 14
sancağında köy (Bulgaristan) 421
Karamanlar, Edirne vilâyetinin Hasköy kazasında köy (Bulgaristan) 521
Karamusa, Edirne vilâyetinin Rodoplar bölgesinde köy (Bulgaristan) 654
Karanlıkdere, Edirne vilâyetinin İslimye sancağında köy (Bulgaristan) 401
Karapınar, (Carabournar) Edirne vilâyetinin Filibe sancağında köy (Bulgaristan) 29, 30, 174, 176, 181, 213, 222, 225
Karatarla (Karatarlar), Edirne vilâyetinin Hasköy kazasında köy, (Bulgaristan) 521
Karatuk, Edirne vilâyetinin İslimye sancağında köy (Bulgaristan) 379
Kardiça (Carditza), Teselya'da kaza (Yunanistan) 472, 480, 482
Karlova (Karlovo), Edirne vilâyetinin Filibe sancağında kaza (Bulgaristan) 28, 79, 149, 154, 167, 258, 271, 570, 576, 580, 610, 717
Karnabad (Karinabad, Karnobat), Edirne vilâyetinin İslimye sancağında kasaba (Bulgaristan) 60, 82, 401, 413, 416, 474, 585, 586, 604, 635
Kars 163
Karşıyaka (Karschyjaka), Filibe şehrinde mahalle 716, 717
Kasımpaşa, İstanbul'da semt 65, 455, 499
Katoniça (Catonitza), Edirne vilâyetinde istasyon 340
Kavala (Cavalla), Selânik vilâyetinin Serez sancağında kasaba ve kaza merkezi (Yunanistan) 32, 50, 57, 58, 66, 195, 277, 334, 387, 389, 462, 536, 560, 620
Kavarca, Edirne vilâyetinin Hasköy kazasında köy (Bulgaristan) 520
Kayacık (Dimitrovgrad), Edirne vilâyetinin Filibe sancağında kasaba ve demiryolu istasyonu (Bulgaristan) 40, 264, 267
Kayıblar (Kaiblar), Edirne vilâyetinin doğu Trakya bölgesinde köy 578
Kaynarcı, Edirne vilâyetinin İslimye sancağında köy (Bulgaristan) 401
Kaymaklı, Edirne vilâyetinin İslimye sancağında köy (Bulgaristan) 213

Kayrakköy, Edirne vilâyetinin İslimye sancağında köy (Bulgaristan) 401
Kazan (Kotel), Doğu Kocabalkan bölgesinde kasaba (Bulgaristan) 40, 138, 262, 263
Kelolar, Edirne vilâyetinin Rodoplar bölgesinde köy (Bulgaristan) 523
Kermanşah (Kirmanşah), İran'da şehir 574
Kerstegna, Karadağ'ın Kraia bölgesinde köy 642
Keselik, Edirne vilâyetinin Doğu Trakya bölgesinde köy 578
Kespitli, Edirne vilâyetinde köy 635
Kestan, Tuna vilâyetinin Tırnovo kazasında köy (Bulgaristan) 133, 142, 163
Keşan, Edirne vilâyetinde kaza merkezi 48, 295, 308n, 310, 318, 319, 325
Kevercikli 712, 735
Kıbrıs (Cyprus, Chypre) 54, 55, 57, 58, 59, 77, 78, 195, 364n, 366n, 367, 369, 388, 394, 395, 536, 552, 563
Kıdırköy, Edirne vilâyetinde köy (Bulgaristan) 29, 172
Kırım 337n
Kırcaali (Kirjally, Krıkgeali, Kırdjali), Edirne vilâyetinin Rodoplar bölgesinde kasaba 513, 515, 524, 686, 735
Kırkağaç, Edirne vilâyetinin Batı Trakya bölgesinde köy 514
Kırkhamam, Edirne vilâyetinin islimye sancağında köy (Bulgaristan) 417
Kırklareli (Kırkkilise), Edirne vilâyetinde kaza merkezi 60, 64, 379n, 401, 444, 492, 578
Kızanlık (Kazanlık, Kyzanlik), Edirne vilâyetinin Filibe sancağında kasaba (Bulgaristan) 25, 26, 30, 31, 32, 34, 51, 59, 89, 132, 136, 144, 145, 149, 155, 180, 181, 184, 186, 187, 193, 213, 214, 220, 221, 233, 256, 258, 272, 341, 342, 396, 599, 644, 646, 693
Kilidbahir (Kilet-Baher), Gelibolu yarımadasında, Çanakkale karşısında köy 296
Kilkova (Kilkowa), Edirne vilâyetinin Rodoplar bölgesinde köy, (Bulgaristan) 514, 522, 523
Kiremitli, Edirne vilâyetinin Batı Trakya bölgesinde köy (Yunanistan) 330
Kiremittarla, Edirne vilâyetinin Hasköy kazasında köy, (Bulgaristan) 521
Kiriçina (Kiritchina), Edirne vilâyetinin Filibe sancağında köy (Bulgaristan) 738, 740
Kiserkul, Edirne vilâyetinin Hasköy kazasında köy (Bulgaristan) 520
Kızıllar, Edirne vilâyetinin Rodoplar bölgesinde köy 524
Kızılağaç, Edirne vilâyetinin Rodoplar bölgesinde köy 523
Kızılağaç, Edirne vilâyetinin Filibe sancağında köy (Bulgaristan) 644
Kocabalkan bk. Balkan dağları
Koç (Kotch), Arnavutluk'ta köy 526
Komanova (Kumanova), Makedonya'da kasaba (Yugoslavya) 242n
Komburlar (Combourlar), Edirne vilâyetinin Rodoplar bölgesinde köy 521
Konuş (Conouche), Edirne vilâyetinin Filibe sancağında nahiye (Bulgaristan) 98, 702, 712
Kosova, Kosova vilâyeti merkezi (Yugoslavya) 64, 68, 133, 242, 446, 448, 462, 476, 528, 628, 737n
Kostova (Costova), Tuna vilâyetinin Rusçuk sancağında köy (Bulgaristan) 150
Koyuntepe (Ovçe Hılm), Edirne vilâyetinin Filibe sancağında nahiye (Bulgaristan) 609, 702, 738, 740
Köpekli, Edirne vilâyetinin Aydos kazasında köy (Bulgaristan) 604

Köstence (Kustendji, Constanza), Tuna vilâyetinin Karadeniz kıyısında liman (Romanya) 19, 20, 109, 111, 113, 115, 119, 125, 127, 232, 414
Köstendil (Küstendil), Edirne vilâyetinin Sofya sancağında kasaba (Bulgaristan), 41, 68, 257, 265, 476, 486, 692
Kraia, Arnavutlukta, Berlin andlaşmasiyle Karadağ'a bırakılan bölge (Yugoslavya) 87, 88, 96, 632, 633, 640, 642, 700, 701
Kuleli - Burgas (Kouléli - Bourgas), Edirne vilâyetinin doğu Trakya bölgesinde köy ve demiryolu istasyonu 291n
Kumarcı (Kumurdji), Edirne vilâyetinin Hasköy kazasında köy 520
Kumarova, Edirne vilâyetinin İslimye sancağında köy (Bulgaristan) 604
Kuneytra, Suriye vilâyetinde kasaba (Haziran 1967'de İsrail tarafından işgal edilmiştir) 54, 360, 361
Kurşunlu (Kurşumli), Makedonya'da şehir (Yugoslavya) 526
Kuşaliler, Edirne vilâyetinin Hasköy kazasında köy (Bulgaristan) 521
Küçükçekmece, İstanbul yakınında köy 527, 530, 532

L

Lakoniça (Laconitcha), Edirne vilâyetinin Rodoplar bölgesinde köy 654
Lakopula (Lacopula), Preveze bölgesinde semt (Yunanistan) 736
Lakoriça (Lakoritza), Edirne vilâyetinin Hasköy kazasında köy (Bulgaristan) 522
Lamia (Lamie), Doğu Yunaistan'da, Lamia körfezinin batı ucunda kasaba 463, 464, 472, 480, 481
Lâpseki (Lampsaki), Çanakkale yakınında, Marmara kıyısında kasaba, 46, 306, 307
Larnaka (Larnaca), Kıbrıs'ta şehir 54, 55, 57, 59, 364, 365, 366n, 367, 368, 369, 387, 388, 390, 391, 394, 395
Larissa bk. Yenişehir
Lâzkiye (Lattakia), Suriye'nin Akdeniz kıysında şehir ve liman 53, 57, 60, 357, 369, 387, 389, 401
Lebanon bk. Lübnan
Liban bk Lübnan
Livadia, Kırım'da, Rus Çarı İkinci Aleksandr'ın yazlık sayfiye yeri 619
Lefkoşa (Nicosia), Kıbrıs'ın idarî merkezi 54, 364, 365
Lefeci, Edirne Vilâyetinin İslimye sancağında köy (Bulgaristan) 213
Leskofça (Leskovatz), Niş sancağında şehir (Yugoslavya), 37, 240, 241, 242
Lehurmahalle (Lehour-Mahala), Edirne vilâyetinin Filibe sancağında köy (Bulgaristan) 522
Locaköy (Lodja-keuï), Edirne vilâyetinin İslimye sancağında köy (Bulgaristan) 475
Lofça (Loftcha, Loveç), Tırnova sancağında kasaba (Bulgaristan) 26, 29, 33, 36, 152, 174, 204, 230 248, 302, 551
Lofeci, Edirne vilâyetinin İslimye sancağında köy (Bulgaristan) 172
Lom, Tuna vilâyetinin Vidin sancağında kasaba (Bulgaristan) 66, 224, 459
London bk. Londra
Londra (London, Londres) 12-16, 21-25, 28-32, 35, 43, 54, 63, 64, 66, 67, 97, 101, 102, 103, 104, 112, 125, 128 130, 135, 139, 140, 141, 142, 144, 149, 159, 160, 161, 164, 165, 167, 170, 172, 173, 176, 177, 178, 179, 182, 183, 184, 189, 194, 195, 196, 197, 203, 205, 206, 208-215, 224, 229, 231, 235, 247, 250, 252, 254,

257, 259, 260, 266, 270, 275-279, 281, 282, 285, 289, 291, 292, 295, 297, 300, 305 307, 310, 314, 315, 320, 321, 325, 332, 335, 362, 369, 431, 438, 444, 451, 453, 461, 466, 473, 502, 663, 667, 685, 687, 688, 693, 694, 695, 698, 699, 701, 709, 710, 711, 715, 718, 719, 721, 722ğ 724, 725, 731-735, 737, 742, 744
Lübnan (Liban, Lebanon) 352n, 363n, 375n
Lüleburgaz, Edirne vilüyetinde kasaba 49, 321
Lyon, Fransa'da şehir 304

M

Macaristan (Hungaria, Hongrie) 101, 102, 278, 729
Maçin, Tuna vilâyetinin Tulça sancağında kasaba (Romanya) 21, 126
Malkara, Edirne vilâyetinde kasaba 70, 490
Malkoç, Edirne vilâyetinin doğu Trakya bölgesinde köy 578
Malta, Akdeniz'de ada 537
Manastır (Monastır) 137, 525, 526
Manchester, İngiltere'de Lancashire bölgesinde şehir 224
Mangolya (Mangolia), Tuna vilâyetinin Tulça sancağında kasaba 414
Manisa, Batı Anadolu'da şehir 48, 320
Manikköy 629
Maphlouse, Suriye'de kasaba 368
Marmara denizi 297n, 301n, 334n
Marutlar, Edirne vilâyetinin Rodoplar bölgesinde köy 523
Marseille bk. Marsilya
Marsilya (Marseille), Fransa'nın Akdeniz kıyısında liman 304
Martigi, Karadağ'ın Kraia bölgesinde köy 642
Mataranga, Teselya'nın Karditza kazasında köy 472
Mecidiye, Tuna vilâyetinin Tulça sancağında kaza merkezi (Romanya) 21, 126, 127, 128, 129
Makedonya (Macedonia, Macédoine) 34, 103, 210, 212, 483, 737
Merzifon, Anadolu'da kasaba 87, 628
Meriç (Evros, Maritsa), Edirne vilâyetinde nehir 42, 271, 277, 279, 289,n, 609, 610, 637, 652
Mersin, Anadolu'da, Akdeniz kıyısında liman 498, 537
Mezopotamya (Mesopotamie) 391
Midya (Midia), Doğu Trakya'da, Karadeniz kıyısında kasaba 578, 579,
Mısır, 285n, 312
Missivri (Missevria), Edirne Vilâyetinin İslimye sancağında, Karadeniz kıyısında kasaba (Bulgaristan), 41, 266
Mitroviça (Mitrovitza), Sırbistan'da şehir 103, 526, 737
Mollamusalar, Edirne vilâyetinin Hasköy kazasında köy (Bulgaristan) 521
Monténégro bk. Karadağ
Morousuasartrely 730
Moskova (Moskva) 114, 293
Mudanya, Bursa vilâyetinde kasaba ve Marmara kıyısında liman 53, 354
Muratlı, Edirne vilâyetinin Filibe sancağında, Eskizağra yakınında köy (Bulgaristan) 221
Muratlıköprü, Edirne vilâyetinin Tekirdağ sancağında köy 322
Mustafapaşa (Cisri Mustafapaşa, Svilengrad), Edirne vilüyetinin Edirne sancağında kasaba (Bulgaristan) 40, 222, 275, 264
Müflis (Muhlis), Edirne vilâyetinin Filibe sancağında köy (Bulgaristan) 186, 187, 214

N

Nablus, Suriye'de kasaba 53, 351
Nafe 696
Nakibler, Edirne vilâyetinin Rodoplar bölgesinde köy (Bulgaristan) 523

Nalbantlar, Edirne vilâyetinin Filibe sancağındaköy (Bulgaristan), 213
Neddan, Tuna vilâyetinin Rusçuk sancağında köy (Bulgaristan) 131
Nicosia bk. Lefkoşe
Niğbolu (Nicopolis, Nikopol), Tuna vilâyetinin Rusçuk sancağında kaza merkezi (Bulgaristan) 22, 129, 155, 736 (?)
Ninivie 285n
Nipiasli, Edirne vilüyetinin Filibe sancağında köy (Bulgaristan) 213
Niş, Kosova vilâyetinin Niş sancağı merkezi (Yugoslavya), 37, 38, 230n, 236, 240, 241, 242, 279, 526, 526, 527, 737
Nutan 696

O

Odessa, Güney Ukrayna'da, Karadeniz kıyısında şehir ve liman 440
Oflanlı, Edirne vilâyetinin İslimye sancağında köy 214
Omurça (Omourthça), Edirne vilâyetinin İslimye sancağında köy 213
Orhaniye (Botevgrad), Sofya sancağında kasaba (Bulgaristan) 26, 36, 152, 204n, 229, 230n, 231, 232, 551
Ortaköy, Edirne vilüyetinin Dimetoka kazasında köy (Yunanistan) 473
Osmanbaiz, Edirne vilâyetinin İslimye sancağında köy (Bulgaristan) 418
Osmanpazarı (Omurtag), Tuna vilâyetinin Tırnovo sancağında kaza (Bulgarsitan) 22, 24, 28, 35, 40, 79, 131, 132, 140, 142, 168, 224, 260, 509, 568, 606n
Osmanlı İmparatorluğu 9, 89, 326, 337, 363n, 445, 584, 586n, 592n, 619n, Ayrıca bk. Türkiye.
Ayrıca bk. Türkiye.
Osmanlı (Otmanly), Edirne vilâyetinin İslimye sancağında köy (Bulgaristan) 421
Osteyeni, Edirne vilâyetinin İslimye sancağında köy (Bulgaristan) 420
Ostrança (Ostrantcha), Tuna vilâyetinin Rusçuk sancağında köy (Bulgaristan) 150
Ostriça (Ostritza), Edirne vilâyetinin Rodoplar bölgesinde köy 522
Ostriça (Ostritcha), Tuna vilâyetinin Rusçuk şehri yakınında köy (Bulgaristan) 133, 134

P

Palanka (Eğri-Palanka, Kriva Palanka), Üsküp sancağında kaza merkezi (Yugoslavya) 68, 476
Pallura, Kıbrıs adasında köy 387
Pangaltı, İstanbul'da semt 385n
Papaslı, Filibe-Demiryolu üzerinde, Edirne vilâyetinde, köy ve demiryolu istasyonu (Bulgaristan) 340, 599, 600
Paris 11-16, 22-26, 35, 54, 66, 67, 96-98, 100 - 102, 128, 132, 134, 141, 143. 146, 147, 151, 161, 163, 177, 196, 198, 202, 215, 257n, 280, 281, 285, 289n, 291, 293, 298, 304, 359n, 363, 458, 469, 699n, 703, 704, 705, 706, 710, 711, 719, 723, 725, 726, 730, 731, 732
Paşabahçe, İstanbul'un banliyösü 563
Pavlo, Tuna vilâyetinin Rusçuk sancağında köy (Bulgaristan) 128
Pazarcık bk. Tatarpazarcık
Pelletit, Edirne vilâyetinin Rodoplar bölgesinde köy 654
Panderma bk. Bandırma
Pera bk. Beyoğlu
Petersburg (St. Petersburgh, Leningrad) 44, 45, 48, 49, 52, 81, 82, 84, 86, 97, 99, 100, 281, 282, 292, 293, 298, 321, 329n, 348, 358, 467, 487, 490, 509, 581, 583, 587, 590,

591, 606, 607, 611n, 618, 708, 711, 718, 719, 722, 723
Philippopolis bk. Filibe
Pirgos, Edirne vilâyetinin İslimye sancağında köy (Bulgaristan) 401
Pirot, Niş sancağında kasaba 279
Plevne (Plewna, Pleven), Tuna vilâyetinin Rusçuk sancağında kaza merkezi; 1877'de Müşir Osman Paşa'nın şanlı müdafaasını yaptığı tarihî yer 22, 26, 33, 36, 129, 152, 204, 230, 248, 251, 259, 302, 551, 564
Podgoriça (Podgoritça, Titovgrad), Arnavutluk vilâyeti İşkodra sancağında kasaba (Yugoslavya) 446, 526, 641, 660, 701n
Pompei 693
Popköy (Popovo), Tuna vilâyetinin Rusçuk sancağında köy (Bulgaristan) 203
Porto-Lagos bk. Karaağaç
Potbaşı, Aşağı Tuna kıysında köy 110
Prag (Prague, Praha) 63, 439
Pravadı (Pravadiya), Tuna vilâyetinin Varna sancağında kaza merkezi (Bulgaristan) 40, 260, 313
Presnik, Edirne vilâyetinde kasaba (Bulgaristan) 232
Preveze (Preveza), Yanya vilâyetinde sancak merkezi (Yunanistan) 103, 737
Priştina, Manastır vilâyetinde kasaba (Yugoslavya) 526
Purta (Axium), Yanya vilâyetinin Preveze sancağında köy (Yunanistan) 736

R

Radna, Edirne vilâyetinin Filibe sancağında köy (Bulgaristan) 213
Radomir, Edirne vilâyetinin Sofya sancağında kasaba (Bulgaristan) 39, 257
Ragusa (Dubrovnik), Avusturya - Macaristan'ın Dalmaçya sahilinde şehir (Yugoslavya) 655n
Rahova (Orâhovo), Tuna vilâyetinin Vidin sancağında kasaba (Bulgaristan) 66, 459
Ramvat, Aşağı Tuna kıyısında kasaba 115
Ravenduz, Bağdad vilâyetinde kasaba (Irak) 408
Razgrad (Hazargrad), Tuna vilâyetinin Rusçuk sancağında kaza merkezi (Bulgaristan) 23, 24, 26, 28, 33, 35, 79, 133, 140, 143, 151, 164, 200, 203, 224, 314n, 331n, 509, 566, 567, 568, 593, 606n
Rodoplar, Edirne vilâyetinde dağ silsilesi ve bölge (Bulgaristan, Yunanistan) 42, 72-78, 80-83, 86, 94, 95, 96, 98, 101, 102, 338n, 371, 375, 385n, 412n, 443, 462, 502, 507, 508, 513, 516, 517, 518, 519, 519, 520, 532, 538, 539, 540, 541, q46, 550, 551, 557, 559, 560, 561, 577, 578, 581n, 587, 588, 591, 595, 596, 597, 609, 618n, 620, 625, 628, 685, 686, 691, 692, 693, 694, 699, 709n, 710, 711, 719, 726, 730, 731, 732, 733n, 737n, 741
Rodosto bk. Tekirdağ
Roma (Rome), 73, 97, 161, 512, 705
Romanya 11
Rumköy (Edirne vilâyetinin İslimye sancağında köy (Bulgaristan) 420
Rumeli (Roumélie, Roumelia) 9-14, 24, 25, 27-29, 32, 37, 38, 40-46, 50, 51, 52, 54, 55, 56, 58, 60-62, 64, 65, 66, 74, 75, 81, 82, 83, 86, 89, 128, 130, 131, 132, 133, 137, 139, 140, 142, 143, 144, 146, 150, 151, 153, 155, 157, 159, 164, 168, 170, 175, 176, 179, 183, 185, 191, 192, 194, 195, 198, 213, 236, 237, 238, 239, 240, 242, 243, 247, 262, 263, 268, 270, 274, 276, 279, 280, 282n, 284, 297, 301, 304, 308n, 310, 317n, 320, 327n, 329n, 336, 337, 352n, 361n, 362n, 363n, 366n, 368n, 381, 396, 404, 412n, 452, 462, 468, 469, 498, 506, 512n, 527, 531, 534n, 545,

552, 557, 563, 578, 581n, 583, 584n, 585, 586n, 594n, 595, 596, 608n, 616, 621, 623, 625, 628n, 644, 649-654, 656, 658, 668, 669, 670, 672, 676-684, 686, 687, 688, 689, 690n, 703, 705, 709n, 713, 716, 722, 725, 734, 735, 738, 739, 740, 741, 743. Ayrıca bk. Balkanlar.

Doğu Rumeli (Roumélie Orientale, Eastern Roumelia) 85, 87n, 88, 90-104, 586, 589n, 590n, 597, 601, 609, 611n, 618, 619n, 630, 638, 654, 658, 661, 662, 663, 678n, 684n, 691, 692, 694, 708, 709, 711, 712, 715, 718, 719, 720, 721, 723, 726, 727, 731, 733, 735

Rupçoz, Edirne vilâyetinin Rodoplar bölgesinde kasaba (Bulgaristan) 90, 654

Rusçuk (Routschouk, Ruse), Tuna vilâyetinin merkezi, Tuna kıyısında şehir (Bulgaristan), 19, 21-23, 79, 84, 86, 90, 97, 109, 111, 113, 126, 128-130, 133, 134, 143, 148, 150, 162, 163, 203, 214n, 218, 224, 487, 509, 549, 566, 568, 582, 601, 602, 626, 648, 706

Russia, Russie bk. Rusya.

Rusya, Russia, Russie) 28, 43, 45, 55, 64, 65, 70, 80-84, 88-93, 97, 99, 100, 111, 148, 156, 157, 171, 175, 176, 194, 226, 250, 265, 281, 283, 301, 318, 325, 326, 327, 329, 339, 348, 349, 350, 380n, 381, 383, 385, 396, 441, 445, 450, 451, 501, 534, 565, 576, 580, 581n, 587, 588n, 590n, 591, 596, 597n, 604, 606n, 618n, 619n, 621, 623, 624, 635, 639, 646, 652, 653, 656, 661, 664, 665, 666, 667, 673, 674, 675, 676, 677, 679-682, 684, 689, 690, 704n, 705-707, 711n, 718, 721, 723, 729, 733-735, 744

S

Salihler, Edirne vilâyetinin İslimye sancağında köy (Bulgaristan) 421

Salonica, Salonique bk. Selânik

Samakov, Edirne vilâyetinin Sofya sancağında kaza merkezi (Bulgaristan) 38, 233, 250, 251, 259, 265, 446, 448, 530, 551

Samsun, Anadolu'nun Karadeniz kıyısında liman 65, 87, 452, 628, 687

San-Stefano bk. Ayastefanos

Sarajevo bk. Saraybosna

Saraybosna (Sarajevo), Bosna eyaletinin merkezi (Yugoslavya) 99, 655n, 714

Sarayburnu (Seralio Point), İstanbul'da semt 353

Sarnasuflar, Tuna vilâyetinin Varna sancağında köy (Bulgaristan) 203

Sarıtalaşmanlar, Edirne vilâyetinin Edirne şehri yakınında köy 579

Sassan 529

Satıbey, Edirne vilâyetinin Filibe sancağında köy (Bulgaristan) 340

Scutari bk. Üsküdar

Scutari d'Albanie bk. İşkodra

Sebastopol bk. Sivastopol

Sekbanlı Tırnovo (Tırnovo Simeon), Edirne vilâyetinde kasaba (Bulgaristan) 41, 259, 267, 268, 269

Selânik (Salonica, Salonique, Tessaloniki) Selânik vilâyeti merkezi (Yunanistan) 32, 42, 50, 53, 54, 65, 69, 83, 103, 195, 249, 250, 257n, 273, 333, 334, 354, 357, 395, 452, 453, 463, 485, 486, 522, 594, 628n, 737n

Selvi (Sevlievo), Tuna vilâyetinin Tırnovo sancağında kaza merkezi (Bulgaristan) 33, 152, 204, 302, 551

Semlin (Zemun), Belgrad'ın kuzeybatısında, Tuna kıyısında şehir (Yugoseavya) 647

Semvas, Kars yakınında tepe 163

Serbie bk. Sırbistan

Serez (Serre), Selânik vilâyetinin Serez sancağı merkezi (Yunanistan) 50, 334

Servia bk. Sırbistan
Shumla bk. Şumnu
Sırbistan (Serbie, Servia, Sırbia) 37, 87, 90, 207, 236, 250, 350, 462, 629, 655, 656, 693, 703. ?
Silistre (Silistriya), Tuna vilâyetinin Rusçuk sancağında kasaba (Bulgaristan) 21, 110, 116, 122, 123, 155, 355
Silivri, İstanbul yakınında kasaba 530
Sinekli, Edirne vilâyetinin doğu Trakya bölgesinde istasyon 322
Siriç (Siritch), Edirne vilâyetinin Tatarpazarcığı kazasında köy (Bulgaristan) 253
Sistova, Sistowa bk. Zişţovi
Sivas, Orta Anadolu'da şehir 628
Sivastopol (Sebastopol), Kırım'da şehir 440
Slatica, Edirne vilâyetinde kasaba 232
Slimnia bk. İslimye
Slivna bk. İslimye
Soflar, Edirne vilâyetinin İslimye sancağında Yambolu kasabası mahallesi (Bulgaristan) 634
Sofulu, Edirne vilüyetinin Dimetoka kazasında köy (Yunanistan) 309
Softoşa (Softischa), Edirne vilâyetinin Filibe sancağında köy (Bulgaristan) 521
Sofya (Sofia, Sophia), önce Tuna vilâyetine, sonra Edirne vilâyetine bağlı Sofya sancağı merkezi (Bulgaristan'ın başkenti) 15, 33, 36 38, 39, 41, 41, 66, 84, 103, 204, 229, 230n, 232, 233, 234, 243, 248, 249, 250, 252, 257, 265, 272, 332, 446, 448, 457, 531, 551, 603, 737
Sopot (Vazovgrad) Edirne vilâyetinin Filibe sancağında kasaba (Bulgaristan) 545
Sotir, Edirne vilâyetinin Filibe sancağında köy (Bulgaristan) 740
Spitza bk. Spuç
Spouce bk. Spuç
Spuç (Spitza, Spouce, Sputch), Arnavutluk vilâyetinin İşkodra sancağında kal'a ve meskûn yer (Yugoslavya), 446, 526, 660, 701
Stamboul bk. İstanbul
Sugulu, Edirne vilâyetinin İslimye sancağında köy (Bulgaristan) 475
Sulemeşli, Edirne vilâyetinin Rodoplar bölgesinde köy 523
Sulina, Tuna vilâyetinin Tulça sancağında kaza merkezi (Romanya) 20, 115, 117, 118
Sultanahmet, İstanbul'da semt 496
Sultan Bayazid (Beyazıt), İstanbulda semt 696
Sultan Mehmet, İstanbul'da semt 696
Sultanyeri, Edirne vilâyetinin Rodoplar bölgesinde köy (Bulgaristan) 56, 58, 377, 393
Suriye (Syria, Syrie) 54, 55, 58, 60, 61, 195, 317n, 333, 357, 360, 361, 363n, 368, 404, 415, 462, 594n, 687n, 697, 737n
Svoynik, Varna ile Burgas arasında köy (Bulgaristan) 475
Syria bk. Suriye
Syrie bk. Suriye
Szegedin, Macaristan'da şehir 729

Ş

Şahinler (Chachinler), Edirne vilâyetinin Rodoplar bölgesinde köy 522
Şam (Damas, Damascus, Dimaşk) 13, 53, 54, 351, 360, 361, 363, 391, 544, 697
Şarköy (Sharkeuï), Edirne vilâyetinin Gelibolu sancağında kaza merkezi 318n, 319, 325, 331
Şipka, Edirne vilâyetinin Filibe sancağında köy, aynı adı taşıyan geçit (Bulgaristan) 25, 144, 180, 186, 189, 257n, 258, 343, 564
Şumnu (Choumla, Shumla, Şumen **Kolarovgrad**), Tuna vilüyetinin Rusçuk sancağındaşehir, Osmanlı

İkinci Ordu Merkezi (Bulgaristan), 21-28, 37, 40, 53, 56, 70-74, 78, 81, 83, 84, 110, 128-132, 138-140, 142, 143, 147, 148, 150, 151, 155, 158, 160, 164, 168, 200, 219, 224, 233, 237, 238, 239, 247, 260, 310, 314n, 355, 487, 488, 503, 504, 509, 510, 511, 534, 535, 549, 564-569, 581, 582, 590, 592, 593, 602, 604, 616, 617, 628n

T

Tahran (Tehran, Téhéran) 574

Tarfarlar (Farfarlar), Edirne vilâyetinin Rodoplar bölgesinde köy 513, 515, 522, 524

Taksim, İstanbul'da semt 385n

Tarabya (Therapia), İstanbul'da semt 124, 157, 158, 165, 169, 171, 173, 175, 179, 183, 188, 189, 194, 204, 206, 210, 213, 229, 231, 232, 407, 441, 450, 460, 466, 502, 508, 518, 538, 540, 553, 554, 555, 556, 559, 564, 565, 573, 575, 577, 583, 594, 595, 613, 630, 655, 656, 658, 661, 694, 696

Tatarköy, Edirne vilâyetinin İslimye sancağında köy (Bulgaristan) 475

Tatarlaf, Edirne vilâyetinin Rodoplar bölgesinde köy 23

Tatarpazarcık (Pazardjik), Edirne vilâyetinin Filibe sancağında kaza merkezi (Bulgaristan) 33, 35-42, 44, 83, 89, 204, 205, 229, 230, 232, 233, 241, 243, 249-254, 256-259, 261-264, 267-269, 271-273, 279, 286, 288, 325, 340, 371, 551, 599, 646

Tchernavoda bk. Boğazköy

Tekence (Tekendjé), Edirne vilâyetinin İslimye sancağında köy (Bulgaristan) 401

Tekirdağ (Rodosto), Edirne vilâyetinde sancak merkezi 39, 42, 44, 46, 47, 49, 258, 273, 289, 300, 303, 310, 321, 324, 326, 331, 385n, 492, 530.

Tems, Tuna vilâyetinin Tırnovo sancağında, Tırnovo şehri yakınında köy (Bulgaristan) 141, 163

Terenbeşdağ (Trembeş), Tuna vilâyetinin Tırnovo sancağında köy (Bulgaristan), 131, 168

Terkos (Derkos), İstanbul yakınında semt 64, 445

Tesalya (Thessalia), Makedonya'nın güneyinde sancak (Yunanistan) 34, 67, 68, 69, 71, 210, 211, 465, 470, 471, 472, 477, 482, 483, 484

Théodosia bk Fhéodosia

Thrace bk. Trakya

Tırnovo (Tirnovo), Tuna vilâyetinin Tırnovo sancağı merkezi (Bulgaristan) 22-24, 28, 41, 80, 129, 132, 133, 136, 137, 140-143, 150, 163, 165, 168, 194, 226, 268, 288, 448, 573, 577, 635

Tırhala (Trikkala, Tricalla), Yanya vilâyetinde Tırhala sancağı merkezi (Yunanistan) 482, 479

Topçular (Toptzoular), Edirne vilâyetinin doğu Trakya bölgesinde köy 578

Tophane, İstanbul'da semt 65, 385n, 455

Torlakmahallesi, Edirne vilâyetinin Filibe sancağında köy (Bulgaristan) 213

Trablusgarp (Tripoli d'Afrique), Trablus eyaletinin merkezi, bugünkü Libya'nın başkenti 86, 616, 617

Trablusşam (Tripoli, Tarabulus), Lübnan'da şehir ve Akdeniz kıyısında liman 53, 60, 75, 76, 352, 403, 404, 542

Trabzon (Trébizond), Karadeniz kıyısında liman 87, 94, 628, 687

Trakya (Thrace) 46, 49, 70, 81, 93, 308n, 326n, 331, 370, 462, 588, 597n, 628n

Trembeş bk. Terenbeşdağ

Trestenik, Tuna vilâyetinin Rusçuk sancağında köy, (Bulgaristan) 139
Tricomo, Kıbrıs'ta köy 387
Trikkala, Tricalla bk. Tırhala
Troyan, Tuna vilâyetinin Tırnovo sancağında kasaba (Bulgaristan) 258
Tulça (Toultcha), Tuna vilâyetinin Tulça sancağı merkezi, (Romanya) 19-21, 35, 85, 109-114, 117-121, 124-129, 195
Tulça sancağı 35, 223, 612
Tunca (Tundja), Edirne vilâyetinde nehir, Meriç nehrinin kolu, (Bulgaristan) 39, 76, 167, 173, 193, 247, 258, 275, 279, 545, 548, 635
Tuna (Danube, Dunav) 19-23, 26, 36, 37, 49, 64, 89, 109, 110, 111, 117-119, 122, 124, 126, 127, 129, 134, 138, 148, 159, 167, 195-200, 289n, 298, 308n, 337n, 344, 359n, 432, 434, 446, 448, 558, 628n, 639, 647, 737n
Tuna vilâyeti, Osmanlı İmparatorluğunun Tuna Nehri ile Balkan sıradağları arasında kalan bölgelerini kapsayan önemli vilâyeti, bugünkü Bulgaristan'ın kuzey yarısı 19, 23, 109, 123, 138, 230n, 238, 239, 257n, 314n
Tunus 316, 456
Turkey bk. Türkiye
Türkiye (Turkey, Turquie), Türkiye burada Osmanlı İmparatorluğu ile eş anlamda kullanılmaktadır 9-11, 13, 32, 34, 65, 81, 86-88, 91, 93, 96, 97, 100, 101, 103, 104, 137, 176, 178, 179, 184, 188, 194, 196, 197, 202, 206, 207, 211, 212, 215, 230, 241, 255, 281, 284, 300, 327, 328, 334, 341, 344, 347, 349, 357, 369, 371, 372, 373, 380, 384, 385, 394, 396, 402, 405, 406, 409, 410, 421, 438, 439, 444, 445, 447, 450, 454, 458, 461, 463, 464, 469, 470, 477, 478, 479, 488, 491, 496, 497, 500, 510, 512, 520, 534, 545, 547, 552, 560, 565, 573, 576, 577, 580, 581, 584, 602, 608, 612, 617, 619n, 630n, 632, 637, 638, 646, 647, 649, 650, 652, 653, 655, 657, 660, 661, 662, 664, 667, 670, 671, 672, 674, 677, 680, 681, 683, 685, 686, 689, 690, 693, 702-707, 719, 721, 723, 727, 728, 733, 734, 735, 739, 740, 741, 743, 744. bk. Osmanlı İmparatorluğu.
Asya vilâyetleri (Asiatic provinces, Provinces asiatiques), daha ziyade Suriye ve Anadolu yerine kullanılmaktadır. 60, 306, 410, 450, 456
Avrupa vilâyetleri (European provinces, Provinces européennes), daha ziyade Balkanlar anlamına kullanılmaktadır 194, 306, 341, 410, 418, 422, 424, 474, 565. Ayrıca bk. Balkanlar ve Rumeli

U

Uzunköprü, Edirne vilâyetinin Edirne sancağında kaza merkezi 295
Uren, Edirne vilâyetinin İslimye sancağının Yenizağra kazasında köy (Bulgaristan) 213

Ü

Üçdestin, Tuna vilâyetinin Rusçuk sancağında köy (Bulgaristan) 133
Ürgüp, Kosova vilâyetinin Niş sancağında kaza merkezi (Yugoslavya) 241, 526
Üsküdar (Scutari), İstanbul'un Anadolu yakası 53, 353, 354, 385n, 499, 501, 563, 697
Üsküp (Skoplje), Kosova vilâyetinin Üsküp sancağı merkezi (Yugoslavya) 68, 257n, 265, 444, 476, 502, 525

V

Vaniköy, İstanbul vilâyeti Üsküdar kazasına bağlı nahiye merkezi 456

Varna, Tuna vilâyeti Varna sancağı merkezi (Bulgaristan) 21-23, 28, 33, 35, 47, 50, 53, 68, 70, 72, 73, 74, 76, 79, 80, 81, 83, 89, 90, 92, 96, 100, 110, 113, 127, 128, 129, 130, 135, 143, 148, 170, 203, 224, 233, 313, 314n, 315, 328, 335, 355, 475, 487, 504, 509, 510, 511, 534, 564, 565, 566, 573, 574, 581, 582, 584, 590, 593, 606n, 616, 617, 626, 639, 648, 662, 665, 666, 695, 721
Veran 529
Vienna bk. Viyana
Vienne bk. Viyana
Vidin (Widdin), Tuna vilâyetinin Vidin sancağı merkezi (Bulgaristan) 65, 66, 97, 109, 155, 162, 219, 454, 459, 529, 530, 704n, 707
Visuli, Tuna vilâyetinin Rusçuk sancağında köy (Bulgaristan) 131
Viyana (Vienne, Vienna, Wien) 14,52, 63, 67, 71, 82, 84, 85, 89, 90, 97, 161, 347, 439n, 440n, 476, 500, 588, 602n, 608, 647, 655n, 698
Vladomir, Edirne vilâyetinde kaza merkezi (Bulgaristan) 232

Y

Yambolu (Yamboli), Edirne vilâyetinin İslimye sancağında kaza merkezi (Bulgaristan) 82, 85, 87, 88, 89, 142, 156, 225, 413, 414, 440, 474, 585, 599, 614, 631, 634-637, 644, 645
Yamovlar, Edirne vilâyetinin Rodoplar bölgesinde köy 523
Yanaklar, Edirne vilâyetinin Rodoplar bölgesinde köy 523
Yantra, Tuna vilâyetinde nehir, (Bulgaristan) 593
Yanya (Janina), Yanya vilâyeti merkezi (Yunanistan) 68, 525, 529
Yanya vilâyeti, (Vilayet de Janina), Preveze, Tırhala, Berat, Ergiri ve Yanya sancaklarından kurulu Osmanlı vilâyeti. (Yunanistan) 34, 66, 210, 211, 463, 465, 478, 479n, 497
Yatarköy, Edirne vilâyetinin Hasköy kazasında köy (Bulgaristan) 520
Yatsıköy, Edirne vilâyetinin Rodoplar bölgesinde köy 514
Yaykınlı (Yaïkanli) Edirne vilâyetinin Filibe sancağında köy (Bulgaristan) 214
Yayla, Tuna vilâyetinde, Osmanpazarı yakınında köy (Bulgaristan) 168
Yavarcalar, Edirne vilâyetinin Rodoplar bölgesinde köy 523
Yelkan (Yelcan), Tuna vilâyetinin Tırnovo sancağında köy (Bulgaristan) 133, 142
Yenice, Edirne vilâyetinin Batı Trakya bölgesinde köy (Yunanistan) 502, 514, 522, 523, 742
Yenimahalle, Edirne vilâyetinde, Filibe-Edirne arasında demiryolu istasyonu (Bulgaristan) 41, 136, 214, 225, 267, 521, 548
Yenimahalle, İstanbul'da semt 696
Yenipazar (Novi Pazar), Bosna vilâyetinin Yenipazar sancağı merkezi (Yugoslavya) 526
Yeni-Silivri 528
Yenişehir (Larissa), Teselya vilâyetinin merkezi (Yunanistan) 67, 69, 465, 470, 471, 472, 479, 480, 482, 483, 484, 496, 563
Yenizağra (Nova Zagora), Edirne vilâyetinin İslimye sancağında kaza merkezi (Bulgaristan) 25, 26, 30, 34, 76, 85, 87, 89, 136, 138, 142, 144, 156, 174, 180, 182, 184, 193, 213, 214, 225, 545, 548, 599, 610, 614, 631, 635, 636, 644, 645, 646, 693
Yeniköy, İstanbul'da semt 407, 496
Yeniköy, Edirne vilâyetinin Edirne sancağında köy 493
Yeniköy, Edirne vilâyetinin İslimye sancağında köy (Bulgaristan) 604, 605

Yeridere, Edirne vilâyetinin Rodoplar bölgesinde köy 515
Yerköprüsü, Edirne vilâyetinin Rodoplar bölgesinde köy 522
Yeşilköy (Ayestefanos, San Stefano) 53, 577, 605
Yudusmahalle, Edirne vilâyetinin Rodoplar bölgesinde köy 522
Yugoslavya 11
Yukarıcuma (Cumai-balâ, Gorna-Djuma, Blagoevgrad), Edirne vilâyetinin Sofya sancağında kasaba (Bulgaristan) 513, 515, 522
Yumruköy (Jumruk-Keui), Edirne vilâyetinin İslimye sancağında köy, (Bulgaristan) 379
Yunanistan (Grèce, Greece) 34, 67-71, 463-465, 470-472, 477-481, 483n, 497, 736n
Yuveşkiler (Juvechquiler), Edirne vilâyetinin Hasköy kazasında köy 520

Z

Ziştovi (Sistov, Sviştov), Tuna vilâyetinin Rusçuk sancağında kaza (Bulgaristan) 22, 23, 24, 119, 130, 133, 137, 139, 140, 226, 593, 626

TÜRK KÜLTÜRÜNÜ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

Bilâl N. ŞİMŞİR'in
Yayınlarımız arasında çıkan eseri

CONTRIBUTION À L'HISTOIRE DES POPULATIONS TURQUES EN BULGARIE (1876 - 1880)

"... Berlin Kongresinin hemen ertesinde Bulgaristan'dan Türkiye'ye büyük bir göç hareketinin başlamış olduğunu ispatlayan yazar, bu konuda Türk ve yabancı (özellikle Fransız-İngiliz) arşivlerindeki kaynakları araştırmalarında kullanmıştır.

Eserin Balkan Türklerinin sosyal, politik, ekonomik tarihine epey bir katkıda bulunduğu söylenebilir. Bundan böyle Türk ve yabancı başka araştırıcıların da bu ilginç konuda daha fazla arşiv belgesi yayınlamaları, hattâ sentez incelemeleri yapmaları beklenebilir."

(Türker Acaroğlu, **Cumhuriyet**, 18 Mayıs 1967)

TL 50.— US $ 5.— DM 20.— NF 25.—